

Lauku attīstības programmas 2007-2013 gadam novērtējuma vidustermiņa ziņojums

Līguma Nr.091208/C-174

Ziņojumu 17.decembrī 2010.gadā uz 280. lapām iesniedza :

.....
Elita Benga

LVAEI Lauku attīstības novērtēšanas
nodaļas vadītāja

PROJEKTU LĪDZFINANSĒ EIROPAS SAVIENĪBA

Saturs	
Lietotie saīsinājumi	5
Kopsavilkums	8
Novērtēšanas saturs	12
Izmantotās metodes	14
Vispārējā LAP novērtējuma struktūra.....	14
LAP vērtēšanā izmantotie datu avoti.....	15
Vērtēšanas aprobežojumi.....	17
LAP pasākumu novērtēšanas metodoloģija.....	18
1. Ass pasākumi.....	18
2. Ass pasākumi.....	22
3. Ass pasākumi.....	25
4. ass. LEADER pieejas īstenošana.....	27
Valsts lauku tīkls.....	28
Tehniskā palīdzība.....	30
ES fondu analīze.....	31
Ietekmes novērtēšanas metodes.....	31
Pasākumu analīze	38
Vispārējs situācijas raksturojums.....	38
Tautsaimniecības attīstība.....	38
Izmaiņas vispārējos apstākļos.....	44
Finanšu sadalījums.....	47
Atbalsta saņēmēji.....	51
Reģionālais pārklājums.....	54
LAP pasākumu īstenošanas novērtējums	61
1. ass pasākumu vērtējums.....	61
1.1.1. pasākums: Arodapmācības un informācijas pasākumi.....	61
1.1.2. pasākums: Atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem.....	66
1.1.4. pasākums: Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana.....	70
1.2.1. pasākums: Lauku saimniecību modernizācija.....	73
1.2.2. pasākums: Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana.....	77
1.2.3. pasākums: Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana.....	81
1.2.5. pasākums: Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu.....	84
1.4.1. pasākums: Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai.....	88
1.4.2. pasākums: Ražotāju grupas.....	90
2. ass pasākumu novērtējums.....	94

2.1.2. pasākums: Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas	94
2.1.3. pasākums: NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK	101
2.1.4. pasākums: Agrovīdēs maksājumi	107
2.2.3. pasākums: Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana	125
2.2.4. pasākums: NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)	131
2.2.6. pasākums: Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana	134
3. ass pasākumu novērtējums	138
3.1.2.(3.1.1.) pasākums: Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)	138
3.1.3. pasākums: Tūrisma aktivitāšu veicināšana	150
3.2.1. pasākums: Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem	154
3.2.3. pasākums: Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana	161
4. ass LEADER pieejas īstenošana	166
Latvijas Valsts lauku tīkls	177
Tehniskā palīdzība	184
Atbildes uz novērtēšanas jautājumiem	187
1. ass. Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares konkurētspējas uzlabošana	188
1.1.1. pasākums: Arodapmācības un informācijas pasākumi	188
1.1.2. pasākums: Atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem	189
1.1.4. pasākums: Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana	190
1.2.1. pasākums: Lauku saimniecību modernizācija	190
1.2.2. pasākums: Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana	191
1.2.3. pasākums: Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana	193
1.2.5. pasākums: Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu	193
1.4.1. pasākums: Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai	194
1.4.2. pasākums: Ražotāju grupas	195
2. ass. Vides un lauku ainavas uzlabošana	195
2.1.2. pasākums: Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas	195
2.1.3. pasākums: NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK	196
2.1.4. pasākums: Agrovīdēs maksājumi	197
2.2.3. pasākums: Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana	195

2.2.4. pasākums: NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)	201
2.2.6. pasākums: Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana	202
3.ass. Dzīves kvalitāte lauku apvidos un lauku ekonomikas dažādošana	202
3.1.2.(3.1.1.) pasākums: Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)	202
3.1.3. pasākums: Tūrisma aktivitāšu veicināšana	204
3.2.1. pasākums: Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem	205
3.2.3. pasākums: Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana	206
4.ass. LEADER pieejas īstenošana	207
4.1.0. pasākums: Vietējās attīstības stratēģijas. Šīs programmas 4.ass ieviešana	207
4.2.1. pasākums: Starpteritoriālā un starpvalstu sadarbība	208
4.3.1. pasākums: Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve, teritorijas aktivizēšana	208
Atbildes uz horizontālajiem novērtēšanas jautājumiem	209
Vides uzturēšana	209
Ekonomiskā attīstība	211
Sociālā attīstība	212
Programmvadība	214
Secinājumi un ieteikumi	218
Ekonomiskā attīstība	218
Vides uzturēšana	226
2.ass. Vides un lauku ainavas uzlabošana	226
3.ass. Dzīves kvalitāte lauku apvidos un lauku ekonomikas dažādošana	232
Sociālā attīstība	237
4.ass. LEADER pieejas īstenošana	239
Programmvadība	241
Pielikumi.	248

Lietotie saīsinājumi

- ADVZ - Augsta dabas vērtība zemes ietver lauksaimniecības zemes ar tradicionālo lauksaimniecības ainavu un mežu/mežsaimniecības zemes
- NATURA 2000 - Apvidi ar ierobežojumiem vides aizsardzības nolūkā
- APC - Augsnes pētījumu centrs
- ADV LZ - Augstas dabas vērtības lauksaimniecības zeme
- ADV MZ - Augstas vērtības lauksaimniecības un meža/mežsaimniecības zeme
- BDUZ - Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos
- BLA - Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība
- BVZ - Bioloģiski vērtīgie zālāji
- CFLA – Centrālā finanšu un līgumu aģentūra
- CSP – Centrālā Statistikas pārvalde
- DP – Darbības programma
- EEZ – Eiropas Ekonomiska zona
- EF – Eiropas fondi: ELFLA, ERAF, ESF un KF
- EK – Eiropas Komisija
- ELANT – Eiropas Lauku attīstības novērtēšanas tīkls
- ELFLA - Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai
- ELV – Eiropas Lieluma Vienība (*European size Unit – ESU angļu val.*)
- EM – Ekonomikas ministrija
- ETLA – Eiropas tīkls lauku attīstībai (*European Network for Rural development*)
- ERAF – Eiropas Reģionālās attīstības fonds
- ES – Eiropas Savienība
- ES-10 – 2004.gada 1.maija ES paplašināšanas rezultātā ES pievienojušās 10 dalībvalstis
- ES-15 – ES dalībvalstis pirms 2004.gada 1.maija ES paplašināšanas
- ES-25 – ES dalībvalstis pēc 2004.gada 1.maija ES paplašināšanas
- ESF – Eiropas Sociālais fonds
- EUR – eiro
- EUROSTAT – Eiropas statistikas birojs
- EZF – Eiropas Zivsaimniecības fonds
- FM – Finanšu ministrija
- GDV – gada darba vienības pilna laika ekvivalentā
- HES – hidroelektrostacija
- ĪAT – īpaši atbalstāma teritorija
- IPCC GPG LULUCF 2003 – Klimata izmaiņu starpvaldību paneļa labas prakses vadlīnijas zemes lietojuma, zemes lietojuma maiņai un mežsaimniecībai.
- ĪAS – Īpaši aizsargājama sugu dzīvotnes
- ĪJT – Īpaši jutīgās teritorijas
- IKP – Iekšzemes kopprodukts
- IKT – Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
- IP – Ietvara programma
- IT – Informācijas tehnoloģijas
- IUMEPLS – Īpašu uzdevumu ministra elektroniskas pārvaldes lietas sekretariāts
- IZM – Izglītības un zinātnes ministrija
- KM – Kultūras ministrija
- KF – Kohēzijas fonds
- LAD – Lauku atbalsta dienests

LAP - Lauku attīstības programma 2007-2013.gadam
 LIZ – Lauksaimniecībā izmantojamā zeme
 LLKC – SIA Latvijas lauku konsultāciju un izglītības centrs
 LEK – Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins
 LM – Labklājības ministrija
 LNZ- Lauksaimniecībā neizmantojamā zeme
 LNLP – Latvijas Nacionāla Lisabonas programma
 LPS – Latvijas Pašvaldību savienība
 LU – Latvijas Universitāte
 LVĢMC- Latvijas Valsts Ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs
 LVL – lats
 LZP – Latvijas zinātnes padome
 MCPFE - Ministru konference par mežu aizsardzību Eiropā
 MI – Maksājumu iestāde
 MLA – Mazāk labvēlīgie apvidi
 MK – Ministru Kabinets
 MSI - Meža statistiskā inventarizācija
 MVK – Maza vidēja komercdarbība
 MVR – Mežu valsts reģistrs
 MVU – Mazie un vidējie uzņēmumi
 NAP – Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007. – 2013.gadam
 NLZ – neizmantojotā lauksaimniecības zeme
 NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra
 NVO – nevalstiskas organizācijas
 P&A – Pētniecība un attīstība
 PVN – Pievienotas vērtības nodoklis
 RAPLM – Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija
 RSEBAA - AŠ Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola
 SBS – Standarta bruto segums
 SEI - Sertifikācijas iestāde
 SEZ – speciāla ekonomiska zona
 SF – ES struktūrfondi: KF un ESF
 SI – Sadarbības iestāde
 SIA – Sabiedrība ar ierobežotu atbildību
 SM – Satiksmes ministrija
 SUDAT - Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls
 TP – Tehniskā palīdzība
 UK – Uzraudzības komiteja
 UNFF - ANO Meža forums
 VAS – Valsts akciju sabiedrība
 VidM – Vides ministrija
 VI – Vadošā iestāde
 VID – Valsts ieņēmumu dienests
 VK – Valsts kase
 VLT – Valsts lauku tīkls
 VM – Veselības ministrija
 VMD - Valsts meža dienests
 VRG – Vietējās rīcības grupas
 VPD – vienotais programmdokuments
 VSIA ZM NĪ - Valsts SIA "Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi"

VSID – Valsts stratēģiskais ietvardokuments
VUNS - Vienotās uzraudzības un novērtēšanas sistēma (*Common monitoring and evaluation framework-CMEF*)
ZM – Zemkopības ministrija

Kopsavilkums

Atbilstoši Padomes 2005.gada 20.septembra Regulas (EK) Nr. [1698/2005](#) par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) (turpmāk Padomes Regula Nr.1698/2005)11.pantā noteikto, Zemkopības ministrija (ZM) ir izstrādājusi (17.10.2006. MK rīkojums Nr.797 "Par Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plānu 2007.-2013.gadam") un aktualizējusi (17.07.2009. MK rīkojums Nr.479 "Par aktualizēto Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plānu 2007.-2013.gadam") vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentu „Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007. – 2013.gadam”, ņemot vērā ES Lauku attīstības stratēģiskās vadlīnijas 2007.-2013.gadam, kuras nosaka, ka plāna projekts ir jāizvērs Kopienas noteiktajās lauku attīstības prioritāšu jomās, un ievērojot Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.-2013.gadam, kura mērķis ir sekmēt līdzsvarotu un ilgtspējīgu valsts attīstību un paaugstināt Latvijas konkurētspēju citu valstu vidū. Nacionālajā attīstības plānā 2007.-2013. gadam¹ ir noteikti valsts izaugsmes priekšnosacījumi un veicamie uzdevumi.

Vērtējot pasākumus, kuri ietverti LAP, to atbilstību un lietderību, ņemts vērā, ka galvenā prioritāte ir cilvēks, kura labklājības pieaugums ir vispārējais attīstības mērķis un kura potenciāls ir lauku attīstības mērķu sasniegšanas pamats, gan teritoriju sociāli ekonomiskajā attīstībā, gan vides jomā. Novērtējums balstīts uz Vienotās uzraudzības un novērtēšanas sistēmas (VUNS) ietvardokumentā izstrādātajām prasībām un intervences loģiku. Katrā asī ir izvirzīti apakšmērķi, kā arī noteikti pasākumi un atbalstāmās aktivitātes, ar kuru palīdzību mērķi grib sasniegt (skat. **2Error! Reference source not found.** pielikums).

Vidustermiņa novērtējums veikts laika posmā, kad LAP ieviešana kopumā sasniegusi savu viduspunktu (gan laika, gan rezervētā sabiedriskā finansējuma ziņā). Līdz ar to bija iespējams izdarīt pirmos secinājumus par programmas, atsevišķu asu un pasākumu ieviešanas gaitu, provizoriski novērtēt sākotnējos rezultātus (finansējuma apguve, atbalsta saņēmēju struktūras analīze, pirmie ekonomiskie rezultāti u.c.), pielietojot novērtēšanas metodes, kuras bija iespējamas, ņemot vērā datu pieejamību, to kvalitāti un laika ierobežojumu. Taču pilna ietekme vēl nevienā pasākumā nav izpaudusies, jo pasākumi turpinās, turklāt to efekts izpaužas ar laika nobīdi. Aktīva projektu realizācija sākās tikai 2008.gadā (daļā pasākumu – 2009. un 2010.gadā), tādēļ iespējas vērtēt faktisko ietekmi bija ierobežotas. Tajā pašā laikā arī esošā informācija devusi iespēju izdarīt daudzus secinājumus, akcentēt problēmas un ieteikt iespējamus uzlabojumus turpmākā LAP realizācijā, kā arī gatavojoties nākamam programmēšanas periodam. Atsevišķās vietās norādīts uz tālāku pētījumu vajadzību izvirzīto priekšlikumu konkretizācijai.

LAP realizācija notika laikā, kad Latvijā sākās ekonomiskā krīze, un īpaši tā izpaudās 2009.gadā. Tas negatīvi ietekmēja finansējuma apguvi un ekonomisko rādītāju uzlabošanu, tomēr LAP nozīme lauku ekonomikā līdz ar to tieši palielinājās. Piemēram, LAP sabiedriskais finansējums 2009.gadā veidoja 32% pret neto pievienoto vērtību vidēji SUDAT izlases kopas lauku saimniecībās (virs 2 ELV); savukārt no visām lauksaimniecībā veiktajām investīcijām 2008.gadā ar LAP finansējumu veiktas 31%, bet 2009.gadā – 70%. Līdz ar to LAP atbalstam ir būtiska pozitīva loma lauku saimniecību darbības saglabāšanā. Tā kā kopējais atbalsta saņēmēju skaits ir 64 000 (kas veido ap 60% no kopējā aktīvo lauku saimniecību skaita), var secināt, ka LAP pozitīvi ietekmējis lielas daļas lauku saimniecību darbību.

¹ 2006.gada 4.jūlija MK noteikumi Nr.564

LAP virsmērķa – „Pārticis cilvēks apdzīvotos laukos” – sasniegšana ar LAP palīdzību tiek sekmēta, lai arī būtiski negatīvi to ietekmēja vispārējā ekonomiskā situācija valstī. LAP pasākumu ietvaros tika atklātas nozīmīgas iespējas sekmīgākai uzstādīto mērķu realizācijai, par ko tuvāk izklāstīts ziņojuma secinājumu un ieteikumu sadaļā.

Izvērtējot LAP pasākumu un apakšpasākumu īstenošanu laika periodā no 2007. līdz 2010.gadam, kā arī iespējamo ietekmi, secināts, ka pasākumi un apakšpasākumi tiek īstenoti ar dažādu intensitāti.

Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarēm atbalsts tika sniegts galvenokārt ar 1. un 2. ass pasākumiem, kurām kopumā atvēlēti 75% LAP līdzekļu. Katrai no šīm asīm ir atšķirīgi mērķi un arī pasākumu raksturs. 1.ass mērķi ir uzņēmumu konkurētspēja, pārstrukturizēšana, inovācijas, iedzīvotāju kvalifikācija, bet 2.ass pasākumiem - zemes ilgtspējīga izmantošana un vidi saudzējošu metožu pielietošanas sekmēšana.

Ekonomiskās krīzes dēļ mazāku popularitāti guva investīciju pasākumi, un īpaši 2009.gadā tika investēts mazāk kā plānots. Vienlaicīgi tieši LAP pasākumi lielā mērā uzturēja investīciju aktivitāti. Ar LAP atbalstu pārskata periodā veikti ieguldījumi lauku saimniecībās aptuveni EUR 200 milj. apmērā, kas ir nedaudz mazāk par 50% no visām investīcijām Latvijas lauku saimniecības šajā laikā. Tomēr absolūtais vairums LAP klientu saņēmumi tikai platību maksājumus, jo uz projektiem (neskaitot platību maksājumus) līdz 2010.gada sākumam pieteikušies tikai 6229 klienti (10% no kopējā skaita). Tā kā platību maksājumiem paredzētā finansējuma daļa (LAP 7.versija) ir tikai 34% no kopējā sabiedriskā finansējuma, tas nozīmē, ka lielākā daļa finansējuma var tikt izmantota salīdzinoši neliela iedzīvotāju skaita labuma gūšanai. Līdz ar to turpmākā periodā būtu lietderīgi atjaunot tos LAP 1.ass pasākumus, kuri piemēroti mazām un vidējām saimniecībām, kurām trūkst pašu līdzekļu investīciju līdzfinansējumam. Tāpat atbalstu investīcijām lietderīgi saistīt ar apmācībām, konsultācijām, pieredzes apmaiņu projektu realizācijā, lai sekmētu to lauku cilvēku iesaistīšanos, kuriem trūkst ES fondu izmantošanas pieredzes. Tikai 12% no LAP atbalsta saņēmējiem (fiziskām personām) ir vecumā līdz 40 gadiem, tādēļ pastiprināti būtu sekmējama gados jaunu cilvēku iesaistīšanās uzņēmējdarbībā laukos.

Projektu ekonomiskā atdeve kopumā ir tuvu plānotajam. Analizējamā periodā novērtētā ekonomiskā izaugsme 1. un 3.asu pasākumos (tīrais bruto pievienotās vērtības pieaugums salīdzinot ar atbalstu nesaņēmēšajiem) kopā ir EUR 65 milj. PPS jeb 17% no plānotā visam periodam, taču tā kā aprēķini pamatā veikti par projektiem, kas pabeigti līdz 2010.gadam, un to ietekme pārskata periodā izpaudusies tikai daļēji, ir sagaidāms, ka kopējā ietekme iespējama pat lielāka par plānoto. Arī 2.ass pasākumi, saskaņā ar apkopotajiem datiem, dod nozīmīgu efektu gan lauksaimniecībā izmantojamo zemju saglabāšanā, gan neizmantojamo zemju apmežošanā, gan bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā un ir nozīmīgs ekonomisks atbalsts saimniecību dzīvotspējas uzturēšanā.

LAP īstenošana radīja labvēlīgu iespaidu arī *makroekonomiskā* līmenī, būtiski stabilizējot lauksaimniecības sektora rezultātus, salīdzinot ar kopējo stāvokli valstī. Lauksaimniecība un mežsaimniecība bija gandrīz vienīgās nozares, kurās 2009.gadā bija pozitīvs pievienotās vērtības pieaugums salīdzināmās cenās. Situācijā, kad valstī kopumā IKP kritums sasniedza 18%, lauksaimniecībā un mežsaimniecībā tas pieauga par 3,5%. Arī nodarbināto skaits šajās nozarēs 2009.gadā samazinājās tikai par 2,1%, turpretī visā Latvijas tautsaimniecībā – par 12,2% (CSP). Reālie ienākumi uz pilna laika nodarbināto lauksaimniecībā 2009.gadā ir samazinājušies par aptuveni 14%, kas ir salīdzināms ar vidējo rādītāju ES-27 (-11,6%) (LEK).

LAP netiešā ietekme tika novērtēta indikatīvi, veicot atsevišķu pasākumu vērtējumu. Saskaņā ar provizoriskiem aprēķiniem, multiplikatora efekts lauku teritorijās lauksaimniecības projektiem tiek vērtēts 20-25% no veiktajām investīcijām. Lielāks tas ir

investīcijām būvēs, kā arī nelieliem projektiem. Tomēr Latvijā tikai tiek veidota metodika un uzkrāta nepieciešamā informācija šādu aprēķinu veikšanai.

Kā galvenās jomas, kurās LAP līdzšinējais ieguldījums ir vērtējams kā nepietiekams, ir:

- mazo un vidējo lauku saimniecību attīstība. Ražošana strauji koncentrējas nelielā skaitā lauksaimniecības uzņēmumu: 2009.gadā ap 60% lauksaimniecības produkcijas saražoja 1% no kopējā saimniecību skaita, un šis īpatsvars strauji audzis salīdzinot ar 2008.gadu;
- neluksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībā laukos. Līdz 2010.gada vidum atbilstošajos pasākumos atbalstīti tikai 120 uzņēmumi, bet kopējais darbojošos uzņēmumu skaits laukos ir strauji samazinājies (2009.gadā par 31%);
- lauksaimniecības produktu pārstrādes atbalstīšanā, īpaši vertikālās un horizontālās integrācijas, bioloģiskās un vietējiem apstākļiem raksturīgās produkcijas ražošanā, kā arī jaunu produktu pārstrādes attīstīšanā (lauksaimniecības produktu pārstrādes atbalstam kopumā ziņojuma sastādīšanas laikā izmaksāti tikai EUR 2,2 milj., kas ir 3% no plānotā finansējuma).

Ziņojumā akcentētas arī citas vājās vietas un sniegti ieteikumi finansējuma iespējami racionālai izmantošanai, lauku ekonomiskās un sociālās attīstības veicināšanai. Nozīmīgākie:

- Nodarbinātības veicināšana, kas pirms 3-4 gadiem nebija tik aktuāla. Tiek atzīts, ka no nozaru atbalsta akcenti jāvirza uz lauku atbalstu, par primāro atbalsta kritēriju izvirzot – kā attiecīgais projekts vai pasākums ietekmēs lauku vidi kopumā? Līdz ar to lietderīgi palielināt 3. un 4. asu īpatsvaru LAP struktūrā, veicot realizējamo projektu kompleksu izvērtēšanu atbilstoši LAP mērķiem, lai labums no ieguldījumiem skartu lielāku lauku iedzīvotāju skaitu un sniegtu lielāku efektu lauku ekonomikas aktivizēšanā. Lai LAP sasniegtu lielāku atdevi, nepieciešama kompleksa uzņēmējdarbības vides veicināšana laukos, ietverot pasākumus, kas ir ārpus LAP kompetences – nodokļu, sociālā politika utt.
- LAP ietvaros nepieciešams harmonisks līdzsvars starp veicamajiem pasākumiem, izvairoties no situācijas, kad var izveidoties neliels skaits augsti mehanizētu uzņēmumu, kas būs ražīgi, efektīvi un izdevīgi šaurai to īpašnieku daļai, taču tas neveicinās Latvijas lauku apdzīvotību, jo citiem iedzīvotājiem tur vairs nebūs darba un tie būs spiesti pārcelties citur. Līdzīgi, izmaksājot lielu daļu atbalsta bez noteiktiem efektivitātes celšanas nosacījumiem, ir iespējams zaudēt jau esošo konkurētspēju, ja netiek domāts par attīstību, inovācijām, produktivitāti.
- Kopumā ņemot, LAP dod un var dot pozitīvu ietekmi uz lauku attīstību, taču būtu jāpārskata atsevišķu pasākumu lietderība, atbalstīto aktivitāšu prioritātes, atbalsta kritēriji un jāpārdomā finanšu sadalījums starp asīm, īpaši starp 1., 3. un 4.asi. Atsevišķos pasākumos atzīts par lietderīgu mainīt nosacījumus, lai tie būtu pieejami lielākam pretendentu skaitam. Turpmāko programmu izstrādē akcentu no nozaru attīstības vēlams pārvirzīt uz lauku attīstību, papildinot un dažādojot nodarbošanās iespējas, ņemot vērā izvirzīto mērķi.
- Priekšnosacījums efektīvai sabiedriskā finansējuma izmantošanai ir vienota ilgtermiņa un vidēja termiņa attīstības stratēģiskā plānošana, kas sekmīgi tiek izvēsta rīcības virzienos un risinājumos jeb aktivitātēs. Izstrādājot valsts stratēģijas, ir svarīgi nodrošināt iespējami lielāku sinerģiju starp pasākumiem programmas ietvaros, starp dažādām programmām un finansējumiem. Tādejādi tiktu nodrošināta saskaņotība starp dažādiem atbalsta instrumentiem un izvirzītajiem mērķiem. Vienlīdz būtu jāveicina sinerģija starp dažādām politikām – lauku attīstības politika un zivsaimniecības

politika, tūrisma politika, nodarbinātības politika, enerģētikas politika, lai kopīgi mazinātu atkarību no trešās pasaules tirgiem. Valsts stratēģiskajā pamatprincipu kopumā jānosaka galvenie principi, kas nosaka dažādu programmu un finansējumu robežlīnijas. Valsts plānošanas dokumentiem ir jāattīstās līdz ar globālajām tendencēm, tajā skaitā ņemot vērā ar ekonomisko krīzi saistītos apstākļus.

Ziņojuma beigās sniegti indikatīvi priekšlikumi iespējamai finansējuma pārdalei starp LAP pasākumiem, ņemot vērā ziņojumā ietverto analīzi un izdarītos secinājumus. Pasākumu kopvērtējuma tabula dota 1. pielikumā.

Novērtēšanas saturs

LAP kā galvenā prioritāte tiek izvirzīts cilvēks, kura labklājības pieaugums ir vispārējais attīstības mērķis un kura potenciāls ir lauku attīstības mērķu sasniegšanas pamats, gan teritoriju sociāli ekonomiskajā attīstībā, gan vides jomā. Tāpēc, veidojot vienotu izpratni par turpmāko Latvijas lauku attīstību, programmai saistībā ar virsmērķi „pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos” ir četri darbības virzieni:

- Lauku cilvēka spēju attīstība;
- No darba gūto ienākumu vairošana laukos;
- Lauku dabas resursu ilgtspējīga apsaimniekošana;
- Lauku dzīves telpas attīstība.

Darbības virzienu ietvaros tiek īstenoti pasākumi, kas tiek finansēti kā no valsts atbalsta, tā ELFLA, kura ieguldījums tiek novirzīts caur četrām asīm – saskaņotām pasākumu grupām:

- 1) Lauksaimniecības un mežsaimniecības sektora konkurētspējas veicināšana;
- 2) Vides un lauku ainavas uzlabošana;
- 3) Lauku dzīves kvalitātes un ekonomikas dažādošanas veicināšana;
- 4) LEADER.

Padomes Regulas 1698/2005² 5.panta 4.daļā ir noteikts, ka „saskaņā ar savām attiecīgajām kompetencēm Komisija un dalībvalstis nodrošina koordināciju starp dažādu fondu – ERAF, ESF, KF un Kopienas atbalsta instrumenta zivsaimniecībai un Eiropas Investīcijas bankas (EIB) un citu Kopienas finanšu instrumentu intervencēm”.

ELFLA atbalsta piešķiršanas principus noteic Padomes Regula (EK) 1698/2005 – tie ir:

- Saskaņotība, papildinātība un atbilstība,
- Partnerība,
- Subsidiaritāte,
- Vīriešu un sieviešu līdztiesība un nediskriminācija³.

Saskaņā ar minēto regulu saskaņotību nodrošina Kopienas stratēģiskās pamatnostādnes⁴, Valsts stratēģijas plāns konkrētāk Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007.-2013.gadam⁵ un Komisijas ziņojums, kurā būs apkopotas galvenās norises, tendences un izaicinājumi, kas attiecas uz valsts stratēģijas plānu un Kopienas stratēģisko pamatnostādņu īstenošanu. Pirmais Komisijas ziņojums paredzams 2011.gadā.

Novērtēšanā tika analizēti horizontālie plānošanas dokumenti, kā arī konkrēti pasākumi – to mērķi, mērķa grupas/ potenciālie atbalsta saņēmēji, atbalstāmie sektori, atbalsta veidi/ attiecināmās izmaksas, projektu īstenošanas teritorija, kā arī atsevišķos gadījumos jau īstenotie projekti, jo tie precīzāk raksturo atsevišķu aktivitāšu ieviešanu.

² Padomes Regula (EK) Nr. 1698/2005 (2005.gada 20.septembris) par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 21.10.2005., Nr. L277, (konsolidētā versija 01.01.2010.).

³ Padomes Regula (EK) Nr. 1698/2005 (2005.gada 20.septembris) par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 21.10.2005., Nr. L277, (konsolidētā versija 01.01.2010.).

⁴ Padomes lēmums (2006.gada 20.februāris) par Kopienas lauku attīstības stratēģiskajām pamatnostādnēm (2007.-2013.gada plānošanas laika posms) (2006/144/EK), OV L55, 25.2.2006.

⁵ Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns 2007. - 2013.gadam, LR Zemkopības ministrija, Rīga, 2006, precizēts 13.07.2010., sk.: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3076>.

Atbilstoši vadlīnijām (*Working paper Approaches for assessing the impacts of the rural development programmes in the context of multiple intervening factors*) tika vērtēti 7 galvenie ietekmes rādītāji:

3 ekonomiskie: ekonomiskā izaugsme, darba ražība, nodarbinātība,

4 vides: bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, augstas dabas vērtības lauksaimniecības un mežu/mežsaimniecības zemju saglabāšana, ūdens kvalitāte un ieguldījums cīņā ar klimata izmaiņām.

Tika veikta ELANT ieteikto rādītāju metožu analīze, ņemot vērā pieejamos datus un iepriekšējās programmēšanas perioda atbalstītos pasākumus, kur tas iespējams. Dati tika analizēti 5 statistisko reģionu griezumā.

Eiropas Padome atbalsta finansējuma izmantošanai noteikusi vairākas prioritāras jomas. Lauksaimniecība un mežsaimniecība tieši vai pastarpināti ir saistīta ar sekojošām prioritārajām jomām:

1) klimata pārmaiņas. Finansējuma piesaiste notiek 1.ass un 2.ass pasākumu ietvaros. Latvija šajā jomā finansējumu jau izmanto 2007.-2013.gada plānošanas periodā agrovīdes maksājumu veidā, kā arī lauksaimniecībā neizmantojamās zemes apmežošanā un mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošanā;

2) ūdens apsaimniekošana. Finansējuma piesaiste tiek veikta 1.ass, 2.ass un 3.ass pasākumu ietvaros. Latvija šajā jomā finansējumu izmanto 2007.-2013.gada plānošanas periodā meliorācijas sistēmu būvniecībai, rekonstrukcijai un renovācijai;

3) bioloģiskā daudzveidība. Finansējuma piesaiste tiek veikta 1.ass un 2.ass pasākumu ietvaros. Latvija šajā jomā finansējumu jau izmanto 2007.-2013.gada plānošanas periodā agrovīdes maksājumu veidā, kā arī *NATURA 2000* maksājumu veidā.

Pamatojoties uz Regulu Nr.1257/1999, kas nosaka kopienas ietvaru Ilgtspējīgas lauksaimniecības un lauku atbalstam, tika veikts (AS „Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola (RSEBAA) pēc LR ZM pasūtījuma) iepriekšējs (Ex-ante) novērtējums, kurā tika vērsta uzmanība uz nepieciešamību veikt LAD informācijas sistēmas papildināšanu un uzlabošanu, kā arī nepieciešamība ZM veikt visu nepieciešamo rādītāju precīzu definēšanu. Novērtēšanas laikā tika konstatētas problēmas gan ar datu korektumu (trūkst loģiskās kontroles datu ievadā), gan atsevišķu datu trūkumu. Tas radīja problēmas, veicot vidustermiņa novērtēšanu.

Izmantotās metodes

Vispārējā LAP novērtējuma struktūra

LAP īstenošanas vidus termiņa novērtēšanā ir izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās vērtēšanas metodes:

Kvantitatīvā vērtēšanas procesā pielietotās metodes - pieejamās statistiskās informācijas strukturēšana, eksperta pieņēmumi, izlases kopas veidošana, salīdzināšanas, analīzes un sintēzes, speciālie pētījumi (*case-study*), u.c;

Kvalitatīvā vērtēšanas procesā - pieejamās informācijas/materiālu apkopošana, strukturēšana, analīze un informācijas sintēze, aptauju veikšana.

Analizētā informācija tiek strukturēta, sniedzot LAP īstenošanas vērtējumu:

par valsti kopumā=>par katru asi atsevišķi=>par katru ass pasākumu atsevišķi.

Katrs līmenis tiek atspoguļots gan kopumā, gan sadalījumā pa 5 Latvijas plānošanas reģioniem, tādejādi identificējot reģionālās atšķirības LAP atbalsta izmantošanā.

LAP vērtēšanas process ietver:

- 1) Katra pasākuma/apakšpasākuma vērtēšanā:
 - a. izmantojot LAD datu bāzē uzkrāto informāciju par ieguldījuma/iznākuma/rezultatīvajiem rādītājiem, tiek vērtēta pasākuma īstenošanas gaita un apjoms līdz vidusnovērtēšanas veikšanas brīdim;
 - b. izmantojot VMD, VID, CSP datu bāzēs uzkrātos datus un attiecinot LAD uzkrātos rezultātos un ietekmes rādītājus, tiek veikts LAP pasākuma ietekmes novērtējums saistībā ar pasākuma mērķu sasniegšanu. Papildus veicot kvalitatīvos vērtējumus, tiek sagatavota informācija secinājumu un ieteikumu izstrādei.
- 2) kopējā LAP vērtēšanā:
 - a. izmantojot uzkrāto informāciju par katra pasākuma ieguldījuma /iznākuma/ rezultatīvajiem rādītājiem, tiek vērtēta kopējā LAP īstenošanas gaita;
 - b. izmantojot VMD, VID, CSP datu bāzēs uzkrātos datus un attiecinot atbilstoši pasākumu mērķiem/īpatnībām akumulēto informāciju, tiek veikta LAP pasākumu ietekmes vērtēšana atbilstoši kopējiem LAP ietekmes rādītājiem. Tiek sagatavota informācija horizontālo secinājumu un ieteikumu izstrādei.

Katrs līmenis satur secinājumus, kas balstās uz:

- 1) LAP monitoringa un novērtēšanas procesa vadlīnijās definētiem pasākumu īstenošanas ietekmes vērtēšanas jautājumiem, sniedzot atbildes uz tiem. Tiek vērtēti 22 pasākumi un 14 apakšpasākumi;
- 2) ass īstenošanas rezultātu apkopojumu pēc katras ass visu pasākumu analīzes. LEADER sadaļa, TP un VLT sadaļas tiek uzskatītas par atsevišķiem blokiem, kas līdzvērtīgi katrai LAP asij un tiek īstenots ar atšķirīgu mērķi un atbalstītajām aktivitātēm;
- 3) LAP monitoringa un novērtēšanas procesa vadlīnijās definētiem horizontāliem vērtēšanas jautājumiem (kopā 19) , sniedzot atbildi par kopējo LAP īstenošanas ietekmi uz Latvijas lauku attīstību. Horizontālie jautājumi tiek strukturēti atbilstoši LAP īstenošanas mērķiem:
 - a. ietekme uz vidi,
 - b. ietekme uz ekonomisko attīstību,
 - c. ietekme uz sociālo attīstību;
 - d. ietekme uz LAP īstenošanas vadības procesa pilnveidošanu.

LAP vērtēšanā izmantotie datu avoti

1) Kvantitatīvās informācijas avoti saistībā ar LAP atbalsta saņēmējiem

Tiek vērtēti 22 pasākumi, no kuriem 9 ir 1.ass ietvaros, 6 ir 2.ass ietvaros, 4 ir 3.ass ietvaros, 3 ir LEADER jeb 4.ass ietvaros, kā arī 6 aktivitātes TP ietvaros un 17 pasākumi un 10 uzdevumi VLT vērtēšanas ietvaros. Vērtēšanā tiek izmantoti pasākumu finansiālie, iznākuma, rezultatīvie rādītāji no vairākiem datu avotiem:

- a. LAD datu bāze, kurā tiek uzkrāta kvantitatīvā informācija par katru projektu katrā LAP pasākumā;
- b. VLT Sekretariāta izveidota datu bāze par katru atbalsta saņēmēju katrā pasākumā;
- c. LLKC sniegtā informācija par atbalsta saņēmējiem apmācību ietvaros;
- d. MVR datu bāze par atbalsta saņēmējiem un nesaņēmējiem
- e. VID datu bāze par atbalsta saņēmējiem un nesaņēmējiem
- f. SUDAT datu bāze par atbalsta saņēmējiem un nesaņēmējiem
- g. CSP datu bāze

2) Papildus kvantitatīvās informācijas avoti LAP ietekmes vērtēšanai

LAP pasākumu un kopējās LAP īstenošanas ietekmes vērtēšanai tiek izmantota šāda papildus informācija:

- a. Latvijas, ES un starptautiskajos tiesiskajos un normatīvajos aktos definētie normatīvi/standarti;
- b. Latvijas, ES un citos starptautiskajos/ politiskajos un stratēģiskajos dokumentos definētie rādītāji;
- c. CSP, LAD, LVGMC, VidM, Eurostat, u.c. uzkrātie statistikas dati kā LAP īstenošanas fona rādītāji;
- d. dažādi Latvijas, ES un pasaules literatūras avoti un pētījumu rezultāti.

c) Kvalitatīvās informācijas avoti LAP īstenošanas procesa vērtēšanai

Ir veiktas 9 aptaujas, lai novērtētu 11 pasākumu īstenošanas ietekmi. Aptauju ietvaros ir apkopotas vairāk nekā 300 cilvēku atbildes (skat. 1. tabula). Katra pasākuma ietvaros ir noteiktas respondentu grupas, atbilstoši pasākuma īstenošanas mērķiem. 5 pasākumos aptaujāto cilvēku mērķauditorija ir tiešie atbalsta saņēmēji, 10 pasākumos aptaujāto cilvēku mērķauditorija iekļāva ar LAP atbalstu netieši saistītos cilvēkus, 10 pasākumos aptaujāto cilvēku mērķauditorija iekļāva ar LAP nesaistītos cilvēkus. Detalizēts metožu un respondentu izvēles pamatojums ir iekļauts katrā pasākuma novērtēšanas metodes aprakstā.

1. tabula. Atbalsta saņēmēji pasākumos, veiktās aptaujas.

Pasākuma kods	Atbalsta pasākums	Klientu skaits kvantitatīvai vērtēšanai	Piezīmes par kvalitatīvo novērtēšanas procesu
111	Arodapmācības un informācijas pasākumi	5	Aptaujāti 232 labuma guvēji- no 1943 kursu dalībniekiem
112	Atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem	235	
114	Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana	36	
121	Lauku saimniecību modernizācija	2028	
122	Meža ekonomiskās vērtības uzlabošana	1461	
123	Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana	43	
125	Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu	46	
141	Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai	1345	Aptaujāti 14 atbalsta saņēmēji
142	Ražotāju grupas	3	Aptaujātas 8 kooperatīvās sabiedrības, kas nav pieteikušās atbalstam
212	Maksājumi par nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās, kas nav kalnu teritorijas	56201	
213	NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK	7023	
214	Agrovīdes maksājumi	8862	
214/1	Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība	4309	Aptaujāti 22 atbalsta saņēmēji
214/2	Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana	80	
214/3	Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos	4485	Gadījumu izpēte
214/4	Rugāju lauks ziemas periodā	465	
	Buferjoslu ierīkošana	252	Gadījumu izpēte
	Erozijas ierobežošanas	7735	
	Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana	533	
223	Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizēja apmežošanas	744	
224	NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)	1617	
226	Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana	126	
312(311)	Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu)	192	Aptaujāti 16 atbalsta saņēmēji un 25 atbalstu nesaņēmušie
312(311)/1	Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai	142	
312(311)/2	Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana	24	
312(311)/3	Enerģijas ražošanu no lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās izcelsmes biomasas	25	
313	Tūrisma aktivitāšu veicināšana	78	
321	Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem	94	
323	Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana	7	
410	Vietējās attīstības stratēģijas	39	Veiktas 15 intervijas un 5 diskusijas fokusa grupās
413	Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā	297	
431	Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve un teritorijas aktivizēšana	32	

Vērtēšanas aprobežojumi

LAD datu bāzē esošā informācija satur datus par katru atbalsta saņēmēju un atbalsta pieteikumu, dati tiek nepārtraukti laboti un papildināti. Vidustērmiņa novērtēšanā izmantotie dati aprobežojas ar LAD apkopoto informāciju par LAP platību maksājumiem sadalījumā pa klientiem, kas reģistrēti 2007., 2008., 2009. gadā un ar informāciju, kas iegūta no LAD datubāzes par LAP atbalstam pieteiktajiem projektiem 2007., 2008., 2009. gadā. Datu nolasīšanas laiks atsevišķiem šo projektu rādītāju blokiem ir 5.05.2010 (ieteikumu pamatdati), 12.06.2010 (ieteikumi, attiecināmo izmaksu sadalījums, projektu realizācijas vietas, monitoringa, indikācijas rādītāji un ieteikumu papildrādītāji), 5.07.2010 (aprēķini, tāmes pozīcijas, attiecināmo izmaksu deklarācija), 17.08.2010 (aprēķini - izmaksātais sabiedriskais un privātais finansējums) un 23.09.2010 (ieteikumu statuss, reģistrētās kopsummas, attiecināmo izmaksu sadalījums). Galvenie LAP pasākumu iznākuma rādītāji (atbalsta saņēmēju skaits un viņiem izmaksātā finansējuma apjoms) ir par 2007.-2009. gadam pieteiktajiem projektiem pēc LAD datubāzes stāvokļa uz 17.08.2010. Pasākumu detalizētājā analizē izmantoto datu nolasīšanas laiks nav visiem pasākumiem vienāds, jo galvenais uzsvars likts uz ieteikumiem, kas reģistrēti līdz 2010.gadam un tiem veiktajām izmaksām. Visiem 2.ass pasākumiem izmantoti LAD dati, kas apkopoti 9.08.2010. Pārrēķinam no LVL uz EUR izmantots kurss 1EUR=0,702804LVL. Tabulās minētie sasniegtie rādītāji attiecas uz 2007.-2009.gada ieteikumiem.

Papildus tam, sadaļā „Pasākumu analīze” galveno sasniedzamo rādītāju tabulās iekļauta informācija par iesniegtajiem projektu ieteikumiem un apstiprinātajiem projektiem neatkarīgi no ieteikumu iesniegšanas laika. Tas darīts, lai novērtētu pasākumu realizācijas intensitāti 2010.gadā. Šim nolūkam galvenokārt izmantota LAD datubāzes informācija par stāvokli uz 06.08.2010.

Pasākumu analizē atsevišķu datu fiksēšanas laiks var atšķirties (piemēram, aptaujas kopas izveides brīdis).

Novērtēšanas rādītāji pamatā ir aprēķināti atbilstoši faktiski izmaksātajam finansējumam vērtētajos projektos. Ja atsevišķos gadījumos pielietota cita pieeja (piemēram, analizēti visi apstiprinātie projekti), tas norādīts pasākuma aprakstā.

Tā kā lielākā daļa pasākumu tika realizēti 2009.gadā, šādos pasākumos grūti veikt korektu ietekmes ekonomisko rādītāju aprēķinu. Tomēr tas ir darīts katrā pasākumā ar pietiekami lielu dalībnieku skaitu, ņemot vērā pieejamo faktisko un/ vai plānoto informāciju. Tā kā ietekmes rādītāji tiek rēķināti par pilnu gadu, to aprēķins veikts par laiku līdz 2009.gada beigām (ieskaitot). Pasākumos, kuru apjoms ir pārāk niecīgs izmaksu un projektu skaita ziņā, ietekmes rādītāju aprēķināšana atzīta par nelietderīgu sakarā ar niecīgo ietekmi.

4.ass LEADER projektiem nav veikta detalizēta projektu analīze, jo to reālā darbība tika uzsākta tikai 2009.gadā un tiks pabeigta tikai 2013.gadā. Atsevišķi pasākumi nav uzsākti.

LAD datu bāzē uzkrātajiem datiem netiek veikta loģiskā kontrole, kas radīja papildu problēmas apkopojot un analizējot iegūtos datus. Ne visi rādītāji pēc tā nosaukuma ir viennozīmīgi saprotami, līdz ar to dažādi interpretējami.

Balstoties uz pasākumu labuma guvēju intervijām, VLT ietekmes vērtējums tiek veikts tikai par 2009.gada aktivitātēm, jo nepieciešams laiks, lai iedzīvotāji spētu atbildēt par labās prakses/saņemtās informācijas pielietošanu savos uzņēmumos vai sabiedriskās aktivitātēs. Arī vidustērmiņa novērtēšana ir priekšlaicīga, jo lielākā daļa pasākumu tika uzsākti tikai 2008.gadā un grūti novērtēt ietekmi 2010.gadā.

LAP pasākumu novērtēšanas metodoloģija

1. Ass pasākumi

1.1.1. pasākums: Arodapmācības un informācijas pasākumi

Pasākuma novērtēšanai tika izmantoti LAD dati par 5 primārajiem atbalsta saņēmējiem. Analīze tiek strukturēta – apmācības lauksaimniecībā un pārtikas ražošanā un apmācības meža nozarē.

Papildus kvantitatīvajiem rādītājiem pasākuma ietekmes kvalitatīvai vērtēšanai tika veikta labuma guvēju – mācību kursu dalībnieku aptauja, kas notika gadu pēc apmācībām, lai varētu apzināt kursus iegūto praktisko iemaņu un teorētisko zināšanu pielietojumu saimnieciskajā darbībā.

No 1943 mācību kursus apmeklējušajiem tika izvēlēti nejauši 295 aptaujājami no lauksaimniecības un mežsaimniecības mācību grupām. Pārtikas ražošanas kursu dalībnieku aptauja netika veikta. Atbildējušo skaits ir 137 personas no lauksaimniecības kursiem (5 mācību tēmas) un 95 personas no mežsaimniecības kursiem (4 mācību tēmas). Respondenti atbildēja uz 7 jautājumiem (aptaujas anketu skat. 6. pielikumā), vērtējot gan kursu kvalitāti, gan iegūto zināšanu lietderību, izsakot savus ierosinājumus apmācību pasākumu uzlabošanai. Iegūto atbilžu īpatsvars ir 11% no lauksaimniecības un 16,8 % no mežsaimniecības kursu apmeklētāju skaita. Izmantotās metodes atbilžu iegūšanai ir aptauja pa e-pastu, aptauja vēstuļu formā un pati rezultatīvākā – telefonintervija.

Apmācības lauksaimniecībā

Papildus LAD datiem, vērtēšanā tiek izmantoti kvalitatīvie dati, kas iegūti no apmācību apmeklētāju aptaujas. Tika atlasīti 189 respondenti, kas saņēmuši apmācības 5 tēmās. Respondentu izlase balstījās uz nejaušības principu, taču ievērojot galveno nosacījumu - atbalsta saņēmēji attiecīgās apmācības ir saņēmuši vismaz pirms gada. Pamatojums tam ir tāds, ka saņemto zināšanu praktisko devumu saimniecības attīstībai var novērtēt vismaz pēc gada no brīža, kad apmācības ir saņemtas. Izmantotās metodes respondentu aptaujai ir e-pasts un telefonintervijas. Saņemtas, apkopotas un vērtēšanā izmantotas 137 respondentu, t.sk. 95 sievietes, sniegtās atbildes, kas ir 11% no kursu dalībnieku skaita un 72% no aptaujāto skaita.

Apmācības meža nozarē

Papildu LAD datiem, vērtēšanā tiek izmantota kvalitatīvie dati, kas iegūti no apmācību apmeklētāju aptaujas. Tika aptaujāti 106 respondenti. Respondentu izlase balstās uz nejaušības principu, taču ievērojot galveno nosacījumu - atbalsta saņēmēji attiecīgās apmācības ir saņēmuši vismaz pirms gada. Pamatojums tam ir, ka saņemto zināšanu praktisko devumu saimniecības attīstībai var novērtēt vismaz pēc gada no brīža, kad apmācības ir saņemtas. Izmantotās metodes respondentu aptaujai ir e-pasts un telefonintervijas. Saņemtas, apkopotas un vērtēšanā izmantotas 95 respondentu, t.sk. 42 sievietes, sniegtās atbildes, kas ir 16,8% no kursu dalībnieku skaita un 90% no aptaujāto skaita. Respondentiem tika uzdoti jautājumi (skat. 7. pielikumā), lai noskaidrotu saņemto kursu atbilstību respondenta vajadzībām, praktisko devumu/zināšanu izmantošanu saimniecības attīstīšanā.

1.1.2. pasākums: Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem

Atbalstīto saimniecību darbības novērtēšanai ir izmantoti LAD datu bāzes dati. SUDAT datu bāzē ir tikai 4 saimniecības, kas izmantojušas šo pasākumu. Ņemot vērā, ka projekti tika ieviesti galvenokārt 2009.gada 2.pusē un 2010.gada sākumā, vēl nevaram vērtēt ekonomisko atdevi no projektu realizācijas, jo nav pilna gada ietekmes. Sagaidāmās bruto

pievienotās vērtības aprēķiniem tādēļ izmantoti saimniecību plānotie rādītāji 3.gadā pēc projekta realizācijas.

Ekonomiskās ietekmes rādītāji šim pasākumam ir novērtēti provizoriski, pieņemot, ka tiešais ekonomiskais efekts tiks sasniegts plānotajā līmenī, papildus tam novērtējot netiešos efektus – pašvaru (negatīvais efekts; novērtēts 30% līmenī no atbalstītajām investīcijām), multiplikatora efektu (ietekmi pastiprinošs efekts; 20% līmenī no investīciju izraisītā starppatēriņa pieauguma, ņemot vērā lauksaimniecisko pirkumu īpatsvaru lauku saimniecību starppatēriņā), kā arī, lai izsargātos no ietekmes pārvērtēšanas, pielietots t.s. piesardzības koeficients sakarā ar krīzi, samazinot uzņēmumu plānoto apgrozījuma kāpumu par 25%. Aprēķinos ir pieņemts, ka pilnā ietekme tiks sasniegta 3 gadu laikā kopš investīciju izdarīšanas.

Šajā, tāpat kā pārējos pasākumos, kur tiek vērtēta ekonomiskā izaugsme pirk spējas paritātē, iegūtais rezultāts pārrēķināts, izmantojot pirk spējas paritātes indeksu, kas Latvijai 2009.gadā novērtēts ar 1,39 pret vidējo ES.

1.1.4. pasākums: Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana

Pasākuma ieguldījuma/iznākuma/rezultatīvo rādītāju novērtēšanā izmantoti pieejamie LAD datu bāzes dati par 36 atbalstītajiem projektiem. Papildus izmantota VID informācija par atbalsta saņēmēju apgrozījumu un specializāciju. Pasākuma ekonomiskās ietekmes novērtējums pamatā veikts kvalitatīvi. Ņemot vērā, ka pasākums ir nenozīmīgs no finansiālā viedokļa, kopumā uzskatāms, ka šī pasākuma ietekme nav vērtējama.

1.2.1. pasākums: Lauku saimniecību modernizācija

Šī pasākuma ekonomiskai vērtēšanai izmantoti gan LAD datu bāzes, gan SUDAT dati. Kopumā analizē iekļauti 2619 projekti, kurus veikušas 2028 lauku saimniecības. Atbalstīto saimniecību pārstāvniecība SUDAT bāzē ir laba – tajā ir 288 saimniecības, kas saņēmušas atbalstu (14% no visām), tai skaitā 195 saimniecības, kuras ir saņēmušas atbalstu līdz 2008.gada beigām un par kurām ir darbības rādītāji par 2008. un 2009.gadiem. Ir pārstāvētas visu galveno specializācijas un lieluma grupu saimniecības.

LAD datu bāzē galvenie ekonomiskie dati par 2007.-2009.gadu pieejami par aptuveni 700 saimniecībām (35% no atbalstu saņēmušajām).

Ietekmes rādītāju aprēķinam izmantoti SUDAT dati, no kuriem veidota ietekmēto saimniecību kopa un bāzes kopa. Ņemot vērā, ka 1.2.1.pasākumā gandrīz 80% no projektiem realizēti graudaugu un piena nozarēs, kā arī saimniecībās ar lielumu virs 8 ELV, kā kritēriji, lai iegūtu salīdzināmas kopas, ir izvirzīti – specializācija, kā arī saimniecību ekonomiskais lielums (ELV). Kontroles grupai pielietoti svāri proporcionāli atbalstīto saimniecību skaitam katrā no 3 specializācijas grupām: laukaugu, piena liellopu un pārējās, proporcionāli šo saimniecību īpatsvaram atbalstīto saimniecību skaitā. Iegūtie rezultāti pārrēķināti uz visām atbalstītajām saimniecībām, proporcionāli to apgrozījumam. SUDAT kopā iekļauto atbalsta saņēmēju skaits katrā no šīm 3 grupām bija no 77 līdz 117, bet nesaņēmušu – no 131 līdz 155.

Aprēķinot kopējo ietekmi, kas izpaužas ietekmes rādītājos, iespējamā samazinošā efekta – investīciju pašvara – iedarbība ir novērsta, veidojot bāzes kopu, jo ir vērtēta tikai neto ekonomiskā izaugsme – atbalstītajā kopā salīdzinot ar tām saimniecībām, kuras šo atbalstu nav saņēmušas. Citu atbalsta pasākumu ietekme uz šajā pasākumā atbalstītajām saimniecībām tiek vērtēta kā neliela, jo ieguldījumi šī pasākuma ietvaros atbalstītajos uzņēmumos ievērojami pārsniedz citus LAP pasākumus, turklāt pieņemam, ka tā sadalīsies vienmērīgi starp šajā pasākumā atbalstītajām un atbalstu nesaņēmušajām saimniecībām.

Netiešais multiplikatora efekts (rādītāju pieaugums, kas atbalsta sakarā radies ārpus saimniecības) aprēķināts lauku teritorijai, ņemot vērā, kāda daļa atbalsta saņēmēja papildus

izdevumu paliek lauku teritorijās. Šis efekts, izmantojot SUDAT informāciju, novērtēts 20% līmenī no starppatēriņa pieauguma.

1.2.2. pasākums: Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana

Pasākuma ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai izmantoti LAD dati par 1461 atbalsta saņēmējiem. Analīze strukturēta atbilstoši pasākuma aktivitātēm. Meža ekonomiskās vērtības uzlabošanas indikatoru aprēķināšanai izmantota LAD, MVR datu bāze, CSP informācija un A/s Latvijas Valsts Meži informācija. Vērtēšana notiek par laika periodu līdz 2010.gadam. Pasākuma vērtēšanā tiek izmantoti ilgtermiņa pētījumos uzkrātās zināšanas, kuras ļauj izveidot eksperta pieņēmumus ekonomisko vērtību aprēķināšanai.

Aktivitātes „jaunaudžu kopšana novērtēšanas” ietvaros tika izmantota MVR datu bāze par 2007. un 2010.gadu, pieņemot, ka atšķirības datu bāzēs norāda uz mežaudžu stāvokli pirms un pēc atbalsta pasākuma ieviešanas. MVR un LAD datubāzēs informācija par atbalsta saņēmējiem atšķirās, tāpēc MVR datu bāzē tika atlasīti nogabali, kuros fiksēta atbalsta saņemšana. Vērtēšanai atlasīta paraugkopa ir 165,9 ha, kurai aprēķināta mežaudžu tīrā tagadnes vērtība 2007. un 2010.gadā. Atbilstoši atbalsta maksājumam, bruto vērtības izmaiņas aprēķinātas kā pārskata perioda kapitālvērtības starpība. Investīciju atdeve novērtēta ar investīciju atdeves indeksu. Gadījumā, ja vienlaicīgi ar nākotnes koku kopšanu tika veikta arī to atzarošana, bruto pamatkapitāla vērtības izmaiņas tika aprēķinātas vadoties pēc cenām, kādas pastāv tirgū uzlabotas kvalitātes zāgbaļķim. Atbilstoši tirgus stāvokļa vērtējumam tika konstatēts, ka starpība starp A klases zāgbaļķiem un pārējiem zāgbaļķiem sastāda vidēji 8,5 EUR/m³. Tika pieņemts, ka vidēji tiek atzaroti 500 koki uz ha, to vidējais tilpums uz galvenās cirtes brīdi sagaidāms 0,8 m³. Pievienotā bruto kapitālvērtība tika aprēķināta no uzlabotu audžu sagaidāmās papildus vērtības, tās diskontējot par 50 gadiem. Pieņemta gada procentu likme 3%, kas atbilst iekšējās atmaksāšanās likmei skujkoku un bērza audzēs.

Aktivitātēs „Atbalsta rezultātā nomainītās mazvērtīgās mežaudzes” un „atbalsta rezultātā nomainītās mežaudzes” tika izmantota MVR datubāze par 2007. un 2010.gadu, pieņemot, ka atšķirības datu bāzēs norāda uz mežaudžu stāvokli pirms un pēc atbalsta pasākuma ieviešanas. Tika konstatēts, ka MVR datu bāzē izmaiņas pēc pasākuma izpildes netika fiksētas, tāpēc tika salīdzināta datu bāzē esošo mežaudžu likviditātes (transakciju) vērtība ar atjaunoto jaunaudžu tīro tagadnes vērtību.

Ir plānots, ka LAD un MVR datu bāžu un reģistru atšķirības tiks novērstas turpmākajos gados.

1.2.3. pasākums: Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana

Informācija par atbalsta saņēmējiem tika iegūta no 2 avotiem: LAD (58 uzņēmumi, ar kuriem noslēgts līgums), kā arī VID datu bāzēm (20 atbalstītie uzņēmumi). No LAD izmantota pieteikumos minētā informācija, bet no VID – finanšu informācija. Novērtējot pasākuma ietekmi, atbalsta saņēmēju informācija salīdzināta ar bāzes kopu (VID informācija par pārtikas ražošanas uzņēmumiem dalījumā pa apakšnozarēm).

Ņemot vērā, ka pasākums tika uzsākts samērā vēlu, kā arī projektu realizācijas laiks ir salīdzinoši ilgs (pirmie projekti tika uzsākti 2008.gada nogalē, bet līdz 2009.gada vidum pabeigti tikai 9 projekti), projektu ekonomiskā ietekme uz atbalsta saņēmēju finansiālajiem rezultātiem 2009.gadā bija ļoti neliela, un pilna gada ietekmes trūkuma dēļ nozīmīgam uzņēmumu skaitam faktisko ietekmi par 2009.gadu vēl nevarēja aprēķināt. Līdz ar to, aprēķinot ekonomiskās ietekmes rādītājus, tika izmantoti projektu ietvaros plānotie rezultāti, bet pieminētā VID informācija izmantota kā fona dati.

Netiešā sagaidāmā ietekme no pasākuma novērtēta provizoriski, ņemot vērā atbalsta rezultātā veiktās investīcijas, kopējo investīciju līmeni pārtikas ražošanas nozarē, kā arī multiplikatora koeficientus.

Lai novērtētu pasākuma sagaidāmo ietekmi uz pārtikas ražošanas nozari, izmantota CSP informācija.

1.2.5. pasākums: Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu

Pasākumu ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD dati par 46 atbalsta saņēmēju 83 projektiem laika posmā līdz 2010.gadam, tāpat tiek analizēti visi 2009.gadā apstiprinātie projekti (kopskaitā 144). Analīze tiek strukturēta – infrastruktūra lauksaimniecības attīstībai un infrastruktūra mežsaimniecības vajadzībām. Atbalstītie projekti abās nozarēs ir saistīti ar meliorācijas sistēmu rekonstrukcija un renovāciju.

Lauksaimniecības zemē

Lai novērtētu pasākuma ietekmi, tika analizēti VSIA ZM NĪ Meliorācijas kadastra dati, SIA Melioprojekts, VSIA ZM NĪ un ZM speciālistu sniegtā informācija, kā arī informācija, kas pieejama pētījumos par meliorācijas ietekmi uz lauksaimniecības zemes ražības izmaiņām. Taču pēc šobrīd pieejamās informācijas pasākuma ietekmes (arī iespējamās) korekta novērtēšana nav iespējama, jo trūkst datu par ietekmētajām platībām un ražības izmaiņām tajās, tāpat jāatzīmē, ka visi analizētie projekti tikuši īstenoti 2009.gada laikā.

Mežsaimniecības zemē

Mežsaimniecības infrastruktūras attīstības vērtēšanai papildus izmantota informācija no MVR un meža nozares ekspertu vērtējums. Taču pasākuma ekonomiskā vērtēšana šobrīd nav iespējama, jo MVR datu bāzē netiek fiksēti meža nogabali, uz kuriem attiecas atbalsta maksājumi (t.sk. renovētā meliorācijas sistēma). Tāpēc nav iespējams noteikt platības, kurām būtu iespējams uz pieņēmumu pamata aprēķināt mežaudzes kvalitātes pieaugumu, kā arī mežsaimniecības izmaksu samazinājumu. Taču plānots, ka šīs datu bāzu atšķirības tiks novērstas un informācija tiks savstarpēji papildināta turpmākajos gados.

1.4.1.pasākums: Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai

Pasākumu ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD apkopotie dati. Pasākuma ekonomisko rādītāju ieguvei izmantoti galvenokārt SUDAT dati. SUDAT datu bāzē šī pasākuma atbalsta saņēmēji ir labi pārstāvēti – pavisam salīdzināmus datus par 2007.-2009.gadu var iegūt par 286 saimniecībām (30% no SUDAT kopā esošajām), līdz ar to var izveidot gan ietekmēto saimniecību, gan atbalstu nesaņēmušo saimniecību grupējumus (rezultāti analizēti daļījumā pa lieluma un specializācijas grupām). Pašlaik iespējams novērtēt tikai to saimniecību rezultātus, kuru saistības pārgājušas no iepriekšējā (2004.-2006.g.) perioda, jo jaunās – kurām atbalsts uzsākts kopš 2007.gada – SUDAT datu bāzē ir tikai 12, un tām 2009.gads ir pirmais atbalsta saņemšanas gads. Bruto pievienotās vērtības aprēķinam veikts atbalstīto saimniecību daļījums pa ekonomiskā lieluma grupām, 2-8 ELV, 8-16 ELV un 16-40 ELV. Katrai no šīm lieluma grupām izveidota bāzes kopa. Katras grupas ietvaros atbalstīto saimniecību rādītāji salīdzināti ar bāzes kopas rādītājiem, tā nosakot tīro ietekmi. Ietekme, kas izpaužas SUDAT izlases kopā, ir attiecināta uz visām atbalstītajām saimniecībām proporcionāli atbalsta summai. Šāda metodika pielietota, ņemot vērā atšķirīgās ekonomisko rādītāju tendences dažādās lieluma saimniecību grupās un atšķirīgo atbalstīto un neatbalstīto saimniecību attiecību tajās.

Darba patēriņa rādītāju izmaiņās netika novērota būtiska atkarība no piederības lieluma grupai, tādēļ tā izmaiņu aprēķiniem izmantotas visas saimniecības ar lielumu no 2 līdz 16 ELV.

Informācija par atbalstīto saimniecību struktūru iegūta no LAD datubāzes. Tā kā detalizētāka informācija par atbalsta saņēmējiem LAD tiek apkopota tikai pirms projekta uzsākšanas un nākošo reizi pēc trešā saimnieciskās darbības gada, pašlaik par ražošanas apjomu izmaiņām varam spriest tikai no SUDAT izlases kopas, salīdzinot atbalstīto un atbalstu nesaņēmušo saimniecību datus.

Aprēķinot kopējo pasākuma ietekmi, negatīvo blakus efektu – pašsvara un dubultās uzskaites – ietekme ir novērsta, veidojot izlases kopu un izdarot salīdzinājumu ar bāzes kopu. Bāzes kopas izveidošana ļauj noteikt tīro pasākuma ietekmi – salīdzinājuma ar līdzīga lieluma un specializāciju saimniecībām, kas šādu atbalstu nav saņēmušas, līdz ar to pašsvars (bez atbalsta veiktās investīcijas) rezultatīvajos rādītājos iekļauts netiek. Dubultās uzskaites izslēgšanas nolūkā izlases kopā (arī bāzes kopā) netika iekļautas saimniecības, kuras saņēmušas atbalstu citos LAP investīciju pasākumos – 1.1.2. un 1.2.1. Bez tiešās atbalsta ietekmes ir ņemts vērā arī multiplikatora efekts, kas novērtēts 25% apjomā no starppatēriņa pieauguma, salīdzinot ar bāzes kopu. Šāds lielums pamatots ar pirkumu un pakalpojumu īpatsvaru, kas tiek iepirkti no citiem lauku uzņēmējiem.

1.4.2. pasākums: Ražotāju grupas

Ņemot vērāniecīgo izmaksātā finansējuma apjomu šajā pasākumā - EUR 4765, kā arī atbalstu uz vienu ražotāju grupu aptuveni EUR 550 gadā, pasākums ir nenozīmīgs un tā ietekmes vērtēšana pašreiz nav veikta.

Lai novērtētu iemeslusniecīgajam atbalsta apjomam, ir veikta 8 kooperatīvo sabiedrību aptauja, ar mērķi noskaidrot iemeslus, kas kavējuši izmantot pasākumā iepiānoto atbalstu un iespējamos pasākumus lauksaimniecības kooperatīvu darbības sekmēšanai Latvijā.

2. Ass pasākumi

2.1.2. pasākums: Maksājumi par nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās (izņemot kalnu teritorijas)

Pasākumu ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD apkopotie dati par 56 201 atbalsta saņēmējiem par 2007., 2008. un 2009.gadu. Kā fona rādītāji par LIZ apjomiem un LIZ izmantošanas struktūru lauksaimniecības produkcijas ražošanai tiek izmantoto dati no CSP lauku saimniecību struktūras apsekojums un LAD. Pasākuma ietvaros sniegtā atbalsta ekonomiskās ietekmes vērtēšanā saistībā ar lauku saimniecību ienākumu atbalstu MLA dažādas kategorijas teritorijās tiek izmantoti SUDAT saimniecību dati. Reprezentatīvā kopa ietver lauku saimniecības, grupējot tās pēc ekonomiskā lieluma un specializācijas.

Pasākuma ietvaros sniegtā atbalsta ekoloģiskās ietekmes vērtēšanā tiek izmantoti vides ekspertu pieņēmumi, kas balstīti uz ilgtermiņa periodā veiktajiem pētījumiem un to rezultātiem.

2.1.3. pasākums: NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EK

Pasākumu ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD apkopotie dati par 7023 atbalsta saņēmējiem par 2007., 2008. un 2009.gadu. Atbalsta maksājumi ietver tikai maksājumus par NATURA 2000 teritorijām. Kā fona rādītāji par LIZ apjomiem un LIZ izmantošanas struktūru lauksaimniecības produkcijas ražošanai NATURA 2000 teritorijās tiek izmantoti LAD, CSP un LVGMC dati.

Sniegtā atbalsta ekonomiskās ietekmes vērtēšanai izmantota SUDAT datu bāze. Reprezentativitātes paaugstināšanai analizē izmantoti dati par 1.-5.ekonomiskā lieluma

grupām (2-100 ELV), jo lielākās saimniecībās ir ievērojami mazāks NATURA 2000 saņēmēju īpatsvars. Dati apkopoti par 58 atbalstu saņēmušām un 769 nesaņēmušām saimniecībām, kuras atbalstu saņēmušas vismaz 2008. un 2009.gadā.

Pasākuma ietvaros sniegtā atbalsta ekoloģiskās ietekmes vērtēšanā tiek izmantoti vides ekspertu pieņēmumi, kas balstīti uz ilgtermiņa periodā veiktajiem pētījumiem un to rezultātiem.

2.1.4. pasākums: Agrovides maksājumi

Bioloģiskā lauksaimniecība

Aktivitātes ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD apkopotie dati par 4309 atbalsta saņēmējiem par 2007., 2008. un 2009.gadu. Lai labāk noskaidrotu saimniecību ekonomisko stāvokli, 2010.gadā tika veikts 22 bioloģisko saimniecību apsekojums, kā rezultātā ievākti ekonomiskie dati un novērtēti pozitīvie un negatīvie aspekti to attīstībā un perspektīvas. Saimniecības bija dažāda lieluma un specializācijas, un iegūtie rezultāti var tikt izmantoti kā papildus informācijas avots nozares problēmu un vajadzību apzināšanai.

Bioloģiskās lauksaimniecības apjomu analīzei izmantoti dati, kurus ZM apkopo no kontroles organizācijām – līdz ar to pieejami precīzi dati par apsaimniekotajām platībām, ražošanas apjomiem un pārdoto produkciju. Dati par atbalstītajām saimniecībām un atbalsta apjomu iegūti no LAD datu bāzes.

Ekonomiskā informācija un dati par darba patēriņu iegūti no SUDAT datu bāzes, kurā 2009.gadam ir informācija par 162 atbalsta saņēmējiem. Lai veiktu salīdzinājumus ar citām saimniecībām, izvēlētas 1.-4.lieluma grupas (ar ekonomisko lielumu no 2 līdz 40 ELV), kurās ir samērā proporcionāls bioloģisko un pārējo saimniecību īpatsvars.

Pasākuma ietvaros sniegtā atbalsta ekoloģiskās ietekmes vērtēšanā tiek izmantoti vides ekspertu pieņēmumi, kas balstīti uz ilgtermiņa periodā veiktajiem pētījumiem un to rezultātiem.

Bioloģiski vērtīgo zālāju apsaimniekošana

Aktivitāšu novērtēšanai tiek izmantoti LAD apkopotie dati par 4485 atbalsta saņēmējiem BDUZ apakšpasākumā par 2007., 2008. un 2009.gadu. Ietekmes rādītāju vērtēšanai tiek izmantoti pilot pētījumi.

BVZ zālāju kvalitātes vērtēšanai tiek izmantota LDF Bioloģiski vērtīgo zālāju datu bāze, atlasot bioloģiski vērtīgos zālājus, kuri pieteikti atbalstam aktivitātes ietvaros. Katram reģionam izvēlēti tam raksturīgie zālāju tipi. Neapsaimniekotie zālāji izvēlēti dabā, apsekojot iepriekš atlasītos zālāju poligonus vai izvēloties tos dabā. Apsekoti 18 dabisko zālāju poligoni piecos reģionos. Dabisko zālāju kvalitātes pētījumi veikti pēc Latvijas NATURA 2000 vietu monitoringa metodikas, ņemot vērā arī ES aizsargājamo biotopu rokasgrāmatā minētos zālāju struktūras indikatorus^{6,7}.

Dzīvotņu daudzuma vērtēšanai izmantota:

- dienas tauriņu uzskaites metode. Dienas tauriņu uzskaitē tika izmantota transektu metode, kurā katrā nogabalā tika nospraustas iedomātas, savstarpēji nekrustojošās transektes un mērenā ātrumā iets pa to un 30 minūšu laikā uzskaitīti visi dienas tauriņi 2,5 metrus pa labi, pa kreisi, uz augšu un 5 metrus uz priekšu no skaitītāja. Uzskaites tika veiktas no jūlija vidus līdz jūlija beigām, tauriņu aktivitātei piemērotos laika apstākļos – siltā, saulainā un ne pārāk vējinātā laikā no 10:00 līdz 16:00. Uzskaites tika

⁶ Anonīms, 2007. Latvijas NATURA 2000 vietu monitoringa metodika. Pieejams: www.lvgma.gov.lv.

⁷ Rūsiņa, S. 2010. Zālāju biotopi. Grām.: Auniņš A. (red.) Eiropas Savienības aizsargājamie biotopi Latvijā. Noteikšanas rokasgrāmata. Latvijas Dabas fonds, Rīga, 131 -141.

veiktas 15 dažāda saimniekošanas veida (ganītas, pļautas un nekoptas) saimniecībās visā Latvijas teritorijā un 18 laukos Jelgavas, Dobeles un Bauskas rajonos buferjoslu (9 lauki) un lauku malu (kontrolē – 9 lauki) dienas tauriņu sugu daudzveidības atšķirību novērtēšanai.

- skrejvaboļu un citu vaboļu dzimtu faunas sugu sastāvs graudaugu agrocenozēs bioloģiskajās un konvenciālajās saimniecībās. Pamatojoties uz šiem pētījumiem skrejvaboles tika izvēlētas kā galvenā pētījuma mērķgrupa. Koleopteroloģiskais materiāls šī pētījuma ietvaros tika ievākts laika posmā no 04.07.2010. līdz 25.07.2010. Šī pētījuma ietvaros koleopteroloģiskais materiāls tika ievākts astoņos graudaugu (ziemas rudzi un mieži) laukos. Pētījuma ietvaros izmantotie lauki robežojās ar pļavām, krūmājiem vai agrocenozēm. Lauku platība no 0.35 ha līdz 35 ha. Pētījuma laikā materiāla ievākšanai tika izmantota lauka pētījuma metode – augsnes lamatas, kas ir piemērota ekoloģiskajiem pētījumiem un sugu monitoringam. Lamatas izvietotas lauka malā un vidū. Uz katra lauka tika izvietotas divas lamatu transektas. Katrā transektā tika izvietotas 5 augsnes lamatas. Lamatas tika izvietotas vienā rindā, attālums starp lamatām 80 centimetri.

2.2.3. pasākums: Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana

Pasākuma ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD dati par 744 atbalsta saņēmējiem laika periodā līdz 2010.gadam. Pasākuma ekonomiskās ietekmes vērtēšanai tiek izmantota LAD, MVR datu bāze, CSP informācija un AS Latvijas Valsts Meži informācija. Vērtēšana notiek par laika periodu līdz 2010.gadam. Pasākuma vērtēšanā tiek izmantoti ilgtermiņa pētījumos uzkrātās zināšanas, kuras ļauj izveidot eksperta pieņēmumus ekonomisko vērtību aprēķināšanai. Pieņēmumi tiek definēti, attiecinot meža atjaunošanas izmaksas (atbalsta maksājumu summu) uz meža zemes vērtību atbilstoši zemes tīrās tagadnes vērtības aprēķināšanas principiem. Bruto pievienotās vērtības pieauguma vērtēšana apmežotajās neizmantojamajās zemes balstās uz zemes vērtības aprēķināšanu pirms un pēc atbalsta pasākumu veikšanas.

2.2.4. pasākums: NATURA 2000 maksājumi meža īpašniekiem.

Pasākuma ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD apkopotie dati par 1617 atbalsta saņēmējiem par līdz 2010.gadam. Atbalsta pasākuma izmaksu efektivitātes novērtēšanai tika lietota MVR datu bāze. Par paraugkopu tika noteikti 35 456.5 ha meža zemju uz kurām attiecināti platību maksājumi. Lai novērtētu atbalsta maksājuma apjomu pamatotību, tika aprēķināta paraugkopas meža tīrā tagadnes vērtība, aprēķināta meža rente (vidējais koksnes resursu vērtības pieaugums) uz ha. Meža rente tiek aprēķināta kā tīro ienākumu un platības attiecība.

2.2.6. pasākums: Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana

Pasākuma ieguldījuma/iznākuma/rezultāta rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD dati par 126 atbalsta saņēmējiem laika periodā līdz 2010.gadam. Atbalsta pasākuma ietekmes novērtēšanai izmantotas MVR informācija par dažādu augstas dabas vērtības mežu/mežsaimniecības aizņemto platību Latvijā, t.sk. sadalījumā pa novadiem: dabiskie meža biotopi, platlapju audzes, pārmitrie meži, vecas mežaudzes, mežaudzes sadalījumā pa saimnieciskās darbības ierobežojumu grupām, mežaudzes dabas aizsargjoslas un ugunsgrēku skartās platības.

3. Ass pasākumi

3.1.2.(3.1.1). pasākums: Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)

Pasākuma vērtēšanai izmantotie datu avoti ir LAD datu bāze, VID dati, CSP informācija, kā arī tika veikta nelauksaimnieciska rakstura mazo un vidējo uzņēmumu aptauja visos Latvijas reģionos (aptaujāti 16 atbalstu saņēmušie un 25 atbalstu nesaņēmušie uzņēmumi).

No LAD datu bāzes ir apkopota informācija par 202 projektiem, kas iesniegti līdz 2010.gadam, taču ekonomiskās ietekmes vērtēšanai bija izmantojami dati par 15 uzņēmumiem 2008.gadam un par 42 uzņēmumiem 2009.gadam. Līdz ar to šajā pasākumā ekonomiskā ietekme novērtējama tikai provizoriski. Bruto pievienotās vērtības apjoms aprēķināts proporcionāli apgrozījumam, ņemot vērā vidējos datus tautsaimniecībā.

Kā bāzes rādītāji, kas raksturo situāciju atbalstu nesaņēmušajos uzņēmumos, izmantoti CSP dati par nelauksaimnieciska rakstura uzņēmumu skaita un apgrozījuma dinamiku 2006.-2009.gadā lauku teritorijās (komersanti, kuru gada vidējais apgrozījums nav lielāks par EUR 285 000 (LVL 200 000) un darbinieku skaits nepārsniedz 10 cilvēku). Ņemot vērā, ka atbalstīto uzņēmumu īpatsvars kopējā skaitā ir niecīgs (pavisam 2008.gadā lauku teritorijās darbojušies vairāk kā 8000 uzņēmumu, kuri atbilst augšminētiem kritērijiem, tātad atbalstīti ir ap 2%), šī pasākuma ietekme uz fona līmeni pārskata periodā vērtējama kā nenozīmīga.

Papildus tiešajai ietekmei novērtēts netiešais - multiplikatora efekts. Tas novērtēts 25% līmenī no starppatēriņa izmaiņām, ievērojot tā līmeni lauksaimniecības uzņēmumos.

Ekonomiskā izaugsme aprēķināta, no bruto pievienotās vērtības izmaiņām atbalsta saņēmēju līmenī (salīdzinot ar fona līmeni, kas ļauj izslēgt pašsvaru) pierēķinot multiplikatora efektu. Iegūtais rezultāts pārrēķināts, izmantojot pirktspējas paritātes indeksu, kas Latvijai 2009.gadā novērtēts ar 1,39 pret vidējo ES.

Darba vietu radīšanas efekts aprēķināts, summējot saglabāto un jaunizveidoto darba vietu skaitu 2007.-2009. gadā visos LAD datu bāzē iekļautajos atbalstītajos uzņēmumos saskaņā ar atbalsta saņēmēju sniegto informāciju.

Aktivitātes saistībā ar energoresursiem 3.1.2.(3.1.1.) pasākumā Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana) un 3.2.1. pasākumā Pamatpakalpojumi ekonomikai un lauku iedzīvotājiem

Pasākumu finanšu/iznākuma/rezultatīvajiem rādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD dati par 101 projektu laika periodā līdz 2010.gadam. Vērtējamā informācija:

- 1) 3.1.2.(3.1.1.) pasākumā: *Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)* tiek grupēta pēc aktivitātēm:
 - a. kurināmā ražošana no lauksaimniecības un mežsaimniecības produktiem;
 - b. enerģijas ražošana no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas;
 - c. lauksaimniecības uzņēmumu ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana.
- 2) 3.2.1. pasākuma *Pamatpakalpojumi ekonomikai un lauku iedzīvotājiem* tiek vērtēti projekti, kuru ietvaros notiek energoapgādes sistēmu, kas izmanto atjaunojamus energoresursus, būvniecība vai rekonstrukcija. Vērtēšanas procesā tiek izmantoti CSP dati un definētie pieņēmumi tiek balstīti uz dažādos pētījumos iegūtiem ekspertu slēdzieniem. Projekti tiek vērtēti pēc indikatoriem:

- a. investīcijas attiecinātas uz vienu vienību saražotās produkcijas vai uzstādītās jaudas;
- b. saražotās atjaunojamās enerģijas apjomi;
- c. atjaunojamās enerģijas ražošanai izmantotie kurināmā apjomi;
- d. saražotā atjaunojamā kurināmā apjomi;
- e. potenciālais siltumnīcefekta gāzu samazinājums.

Izņemot indikatoru „saražotā atjaunojamā kurināmā apjomi”, pārējie indikatori tiek aprēķināti un salīdzināti ar atbilstošu realizētu projektu indikatoriem ES un LR. Veicot indikatoru aprēķinus, ir izmantoti dažādi pamatpieņēmumi.

3.1.3. pasākums: Tūrisma aktivitāšu veicināšana

Pasākumu ieguldījuma/iznākuma/rezultātarādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD dati par 12 atbalsta saņēmējiem laika periodā līdz 2010.gadam, tāpat analizēti visi 2008.-2009.gada apstiprinātie projekti. Pasākuma ietekmes novērtēšanai izmantota korelācijas un vienfaktora lineārā regresijas analīze. Pārbaudot hipotēzi par korelācijas koeficienta būtiskumu, tika noskaidrots, ka pastāv būtiska pozitīva lineāra sakarība starp atbalstu un apgrozījuma izmaiņām analīzei izvēlēto uzņēmumu grupā. Tāpat hipotēzes pārbaude iegūtajam regresijas vienādojumam apstiprināja, ka rezultatīvā pazīme ir lineāri atkarīga no faktoriālās pazīmes, kā arī lineārais modelis statistiski nozīmīgi izskaidro rezultatīvās pazīmes vērtību izkliedi. Iegūtais determinācijas koeficients liecina, ka 77,8% rezultatīvās pazīmes svārstību izskaidrojamas ar faktoriālo pazīmi.

Pēc iegūtā vienādojuma tika aprēķināta līdz 2010.gadam izmaksātā atbalsta ietekme uz apgrozījuma izmaiņām atbalstītajos uzņēmumos. Savukārt, izmantojot no VID sniegtajiem datiem par uzņēmuma gada pārskatiem aprēķināto attiecību starp pievienoto vērtību un apgrozījumu atbalstītajos uzņēmumos, tālāk noteikta atbalsta ietekmē pieaugusī bruto pievienotā vērtība atbalstītajos uzņēmumos.

Jāpiezīmē, ka aprēķinātā ekonomiskā ietekme ir plānotā, nevis faktiskā. Faktiskās ietekmes novērtēšanai šobrīd trūkst datu, kā arī vērtējamiem projektiem nav pilna gada ietekme.

3.2.1.pasākums: Pakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem

Pasākumu ieguldījuma/iznākuma/rezultātarādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD dati par 360 atbalstītajiem projektiem, kam izmaksāts sabiedriskais finansējums līdz 2010.gadam, tāpat analizēti pieejamie dati par 2008.-2009.gada apstiprinātajiem projektiem. Pasākuma novērtēšanai tiek izmantoti arī CSP dati par iedzīvotāju skaitu.

Tā kā šis pasākums nav tieši vērsts uz uzņēmējdarbību un tā ietekme izpaužas ilgākā laika periodā, turklāt visi projekti realizēti 2009.gada laikā, ar pieejamajiem datiem šī pasākuma ekonomiskās ietekmes novērtēšana šobrīd nav iespējama.

3.2.3.pasākums: Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana

Pasākumu ieguldījuma/iznākuma/rezultātarādītāju novērtēšanai tiek izmantoti LAD dati par 5 atbalsta saņēmējiem laika periodā līdz 2010.gadam, tāpat analizēti pieejamie dati par visiem apstiprinātajiem projektiem. Pasākuma novērtēšanai tiek izmantoti arī CSP dati par iedzīvotāju skaitu, KM dati par muzeja apmeklētāju skaitu, kā arī KM internetā pieejamās Kultūras kartes informācija par muzejiem un to sniegtajiem pakalpojumiem.

Nemot vērā, ka pasākumā īstenotajiem projektiem nav pilna gada ietekme, ekonomiskās ietekmes novērtēšanas veikšana šobrīd nav iespējama. Tāpat šāda veida projektu ietekme izpaužas ilgākā laika periodā. Taču indikatīvi iezīmētas iespējamās tendences, salīdzinot pieejamos datus par atbalstu saņēmušajiem muzejiem ar pieejamajiem datiem par citiem muzejiem.

4.ass. LEADER pieejas īstenošana

Novērtēšanā izvēlētas kvalitatīvās pētnieciskās metodes ekspertu intervijas un fokusa grupas diskusija.

Ekspertu intervijas kā pētniecības metode tika izvēlēta, lai uzzinātu ekspertu viedokļus par izvēlētas teritorijas ar attiecīgu iedzīvotāju skaitu (turpmāk iedzīvotāji) dzīves vidi, kā arī specifiskus jautājumus par viņu darbības sfēru. Pēc tam tika jautāts par LAP ietvaros realizētajiem projektiem. Līdz ar šīs metodes izmantošanu bija paredzēts iegūt specifisku informāciju, kas saistīta ar pētāmo tēmu.

Tika veiktas daļēji strukturētās intervijas, kuru laikā intervētājs pieturas pie kādas noteiktas struktūras, un tās laikā tiek lietots neliels skaits vispārīgo, ievirzošo jautājumu vai pamudinājumu, lai intervējamie nenovirzītos no temata, kas interesē pētnieku. Tas sniedza iespēju iegūt dažādu ekspertu atbildes uz līdzīgiem jautājumiem, kas turpmāk var tikt salīdzinātas.

Kā eksperti tika noteikti dažādu kategoriju un profesiju pārstāvji:

- 1) LAD pārstāvji;
- 2) vietējo pašvaldību darbinieki (pašvaldības vadītāji, projektu vadītāji, sociālie darbinieki, u.tml.)
- 3) projektu pieteicēji.

Fokusa grupu diskusija tika izvēlēta kā metode, lai apzinātu vietējo iedzīvotāju pārstāvju viedokļus gan par kopējo situāciju viņu apkārtējā dzīves vidē, gan uzzinātu viņu viedokļus par LAP ietvaros realizētajiem 3. un 4. ass projektiem. Izvēlēta metode sniedz iespēju radīt „sniega bumbas” efektu diskusijas dalībnieku starpā, kas rosinātu izteikties ikkatram tās dalībniekiem, kā arī sekmīgi ritētu diskusijas gaita, kas producētu aizvien jaunas, papildinošas idejas.

Šo metodi iesaka izmantot gadījumos, kad tiek pētīts jauns objekts, kā arī gadījumos, kad ir nepieciešams kādas parādības (produkta, procesa u.tml.) novērtējums, lai plānotu tās turpmāku virzību noteiktā sfērā.⁸ Tas ļauj novērtēt cilvēku attieksmi pret šo noteikto parādību, tādā veidā paredzot izmaiņas tajā.

Tika noteikts, ka fokusa grupu diskusiju dalībnieku skaitam ir jābūt 8-12 cilvēki. Vietējiem koordinatoriem, kuri nodarbojas ar fokusa grupu diskusiju organizēšanu, tika sniegti norādījumi par to, kādai ir jābūt fokusa grupas diskusijas dalībnieku struktūrai. Tika noteikti sekojoši kritēriji:

- Jābūt pārstāvētām piecām vecumu grupām: 15-20; 21-30; 31-50; 51-60; 61-74.
- Fokusa grupu diskusijā jābūt pārstāvētām pēc iespējas dažādākām sociālām grupām – skolnieki, studenti, darba ņēmēji, bezdarbnieki, zemnieki, pensionāri u.tml.
- Fokusa grupu diskusijā ir jāpiedalās parastiem noteiktās teritorijas iedzīvotājiem, bet ar ekspertiem bija paredzētas atsevišķas intervijas.

Šīs metodes pozitīvās iezīmes, veicot 3. un 4. ass novērtējumu:

- Fokusa grupas diskusija salīdzinoši ar citām pētījuma metodēm notiek neformālā atmosfērā un dalībnieku līdzdalība ir anonīma, kas raisa tās dalībniekus būt daudz atklātākiem par uzdotajiem jautājumiem.
- Tas, ka diskusijā piedalās vairāk cilvēku un viņiem ir dažāds sociālais un ekonomiskais stāvoklis, rosina daudzveidīgu diskusiju, kuras gaitā cilvēki, attīstot kādu domu, sniedz plašu ieskatu par noteiktu parādību.

⁸ Edmunds, H. *The focus group research handbook*. Illinois: McGraw-Hill Professional, 2000 – p.3-4.

- Fokusa grupas diskusijas laikā cilvēku interakcijas procesā var attīstīties tādi jautājumi, kurus pētnieks iepriekš nebija ieplānojis, bet kuri var būt tikpat svarīgi pētāmās tēmas kontekstā.
- Kaut arī diskusijā tiek pārstāvēta tikai neliela daļa no visiem iedzīvotājiem, rezultātā tiek iegūta padziļināta kvalitatīvā informācija, kas sniedz daudzpusīgu informāciju par iedzīvotāju problēmām, idejām un vēlmēm.

Fokusa grupu diskusijas notika pēc standarta shēmas, kuru veidoja tās dalībnieki un moderators ar asistentu, kurš pēc tam veidos šo diskusiju transkriptus, lai varētu veikt iegūtās informācijas analīzi.

Jautājumi gan intervijām, gan fokusa grupu diskusijām tika veidoti, pamatojoties uz darba dokumentu melnrakstu (*Draft Working Paper*) „Novērtējot LEADER un pasākumu ietekmi uz dzīves kvalitātes uzlabošanu lauku teritorijās” (*Capturing impacts of Leader and of measures to improve Quality of Life in rural areas*).

Jautājumi tika veidoti tā, lai aptvertu četras kategorijas, kas tika noteiktas šajā darba dokumentā:

- 1) Novērtēt socio-kulturālo ietekmi uz dzīves kvalitāti (Capturing the QoL socio-cultural impacts). Tika jautāts par sociālās un kulturālās dzīvi kopienā, kā arī par izmaiņām tajā pēc projektu realizēšanas. Piemēram, tika jautāts par atpūtas iespējām jauniešiem.
- 2) Novērtēt lauku vides ietekmi uz dzīves kvalitāti (Capturing the QoL rural environmental impacts). Tika jautāts par apkārtējo vidi, tās pozitīvajām un negatīvajām iezīmēm, kas vai nu sekmē vai kavē cilvēku darbību. Piemēram, Ķekavas novada fokusa grupas diskusijā tika jautāts par latvāņu audzēm, kas tur ir sastopamas.
- 3) Novērtēt lauku ekonomikas ietekmi uz dzīves kvalitāti (Capturing the QoL rural economy impacts). Tika jautāts par ekonomisko situāciju kopienā, kā arī par izmaiņām tajā pēc projektu realizēšanas. Tika jautāts gan par lauksaimniecisko, gan nelauksaimniecisko darbību.
- 4) Novērtēt vadības aparāta ietekmi uz dzīves kvalitāti (Capturing the QoL governance impacts). Tika jautāts par partnerības modeļiem, kas veidojās projektu tapšanas un realizācijas laikā. Tika jautāts par pašvaldības līdzdalību šajā procesā. Ņemot vērā Latvijas administratīvi teritoriālo reformu, kas stājās spēkā 2009.gada 1.jūlijā, tika jautāts arī par to, vai iespējamā cilvēku maiņa ir kaut kādā veidā kavējusi vai sekmējusi projektu realizāciju.

Tāpat tika ietverti divi svarīgie jēdzieni – dzīves apstākļi (*liveability* – darba un privātās dzīves samērs, humānā potenciāla realizācijas iespējas utt.) un iztikas iegūšanas nosacījumi (*livelihoods* – uzņēmējdarbības un citu sociāli – ekonomisko aktivitāšu iespējas u.tml.) – kas tiek akcentēti šajā darbā.

Fokusa grupu diskusijas tika sarīkotas piecos Latvijas reģionos, katrā no tiem izvēloties vienu partnerību un tad attiecīgo teritoriju, kurā tā darbojas un kurā tika pieteikti vai realizēti 3. un 4.ass projekti.

Valsts lauku tīkls

Valsts lauku tīkla novērtējuma metodoloģija ietver:

- 1) Īstenoto Rīcības plānu 2009.gada un 2010.gada pasākumu (kopā 17 atšķirīgi pasākumi un 10 sekretariāta uzdevumi) vērtējumu, balstoties uz VLT Sekretariāta uzkrāto statistiku un atskaišu materiāliem par darba rezultātiem. Novērtējums tiek strukturēts pēc Rīcības programmas pasākumu virzieniem, analizējot katra pasākuma/aktivitātes ietvaros veikto darba apjomu, plānotos sasniedzamos rezultātus, faktiski sasniegtos rezultātus un izmantoto finansējumu. Tiek vērtēti 2009.gada rezultāti, kuri atspoguļo Rīcības programmas īstenošanas uzsākšanas sekmes. Tiek

dots ieskats arī 2010.gada 1.pusgada finansējumā un rezultātos, taču tas ir uzskatāms par indikatīvu, jo līdz 2010.gada beigām faktiski sasniegtajos rezultātos būs plānojamas būtiskas izmaiņas.

- 2) Papildus statistisko datu analīzei, ir sniegts VLT darbības kvalitatīvais vērtējums izmantojot gan šīs novērtēšanas ietvaros veiktās aptaujas rezultātus (140 respondenti), gan VLT Sekretariāta iepriekš veiktos pašnovērtējumus (252 respondenti). Abu aptauju rezultāti atspoguļo 2009.gada Rīcības plānā iekļauto 8 pasākumu īstenošanas ieguldījumu. Šie ir pasākumi, kuros tiešais labuma guvējs ir lauku iedzīvotājs. Tiek vērtēts tikai 2009.gads, jo pēc vērtētāja domām saņemtās informācijas/zināšanas faktisko ietekmi uz labuma guvēja saimniecisko un sabiedrisko darbību var vērtēt tikai pēc gada. Aptaujāto respondentu skaits katrā pasākumā:
 - a. Apmācību/semināru ietekmes vērtēšanai tika noteikts, ka jābūt vismaz 5 respondentiem katrā tēmā (kopā 12 tēmas 2009.gadā) un jāpārstāv dažādi VLT Sekretariāta reģioni. Tika saņemtas atbildes no 69 cilvēkiem (vidēji 6 cilvēki tēmā). Respondenti tiek izvēlēti datu bāzē pēc nejaušības principa un aptaujāti telefonintervijās. Aptaujas mērķis ir noskaidrot, vai pasākumu izmantotāji ir izmantojuši apgūtās zināšanas/informāciju/idejas savā saimnieciskā vai sabiedriskā darbībā
 - b. Pieredzes apmaiņas braucienos iegūto zināšanu izmantošanas vērtēšanai tika noteikts, ka ir jāapjautā vismaz viens respondents no 1) katra pieredzes brauciena uz ES valstīm un 2) pusei no visu braucienu skaita Latvijā. Kopā tika saņemtas 18 dalībnieku atbildes no 26 braucieniem Latvijā un 7 dalībnieku atbildes no 8 braucieniem ārpus Latvijas. Aptaujas mērķis bija noskaidrot, kā braucēji ir izmantojuši apgūtās zināšanas/informāciju/idejas savā saimnieciskā vai sabiedriskā darbībā, pēc novērtētāja uzskatiem strukturējot šādi:
 - i. Izmanto uzņēmējdarbībā;
 - ii. Izmanto citu iedzīvotāju labā;
 - iii. Kā papildus informācija, zināšanas;
 - iv. Izveidojuši sadarbību/kontaktus;
 - v. Netieši ietekmējis viņu tālāko darbību.
 - c. Lauku mazo saimniecību pārprofilēšanas pasākumā tika noteikts, ka jābūt aptaujātam vismaz 10 % no visām saimniecībām, kuras izmantojušas atbalstu, un jāpārstāv vismaz katru VLT reģionu. Kopā tika aptaujātas 13 saimniecības un atbildes par iegūto zināšanu izmantošanu pēc novērtētāja uzskatiem tika strukturētas šādi:
 - i. Sakārtoja grāmatvedību saimniecībā;
 - ii. Ieguva jaunas zināšanas;
 - iii. Sagatavoja investīciju projektu;
 - iv. Saņēma ES atbalstu investīcijām;
 - v. Attīstīja saimniecību;
 - vi. Attīsta saimniecībā papildnozari;
 - vii. Iegādājās pamatlīdzekļus bez atbalsta.
 - d. LEADER rokasgrāmatas izmantošanas ietekmes vērtēšanai tika noteikts, ka respondentiem jāpārstāv visas (39) Vietējās rīcības grupas Latvijā. Taču tika saņemtas atbildes tikai no 6;
 - e. Ziņu lapas un VLT mājas lapas izmantošanas vērtējumā tika aptaujāti 140 respondenti. Ziņu lapas vērtēšanā tika izmantoti arī VLT Sekretariāta veiktās 160 lauku iedzīvotāju aptaujas rezultāti, kas detalizētāk parāda iedzīvotāju intereses Ziņu veidošanā;

- f. Tā kā VLT Sekretariāts bija veicis pašnovērtējumu par pasākuma Lauku saimniecību modernizācija vispārējās darbības stabilizācijai rezultātiem, tad šī vērtējuma ietvaros netika veikta atkārtota 75 saimniecību aptauja. Novērtēšanā tika izmantoti šīs aptaujas rezultāti.
- 3) Papildus tieša labuma guvēju aptaujām katra pasākuma ietvaros, ir veiktas:
- Sadarbības Padomes locekļu aptauja, nodrošinot vismaz 50 % no Padomes pārstāvniecības. Mērķis bija noskaidrot visu locekļu viedokli par VLT darbību un ietekmi uz lauku attīstību un nepieciešamajiem uzlabojumiem VLT turpmākā attīstībā, taču savu viedokli novērtēšanai vēlējās paust tikai 7 locekļi. Iemesls mazai aktivitātei bija atvaļinājuma laiks, nesen iesaistījušies un nepietiekama informācija par VLT darbību, u.c;
 - VLT Sekretariāta vadības viedoklis par VLT darbības rezultātiem un nākotnes iecerēm VLT attīstīšanā;
 - lauku iedzīvotāju aptauja citu pētījumu mērķu un uzdevumu ietvaros, papildus iedzīvotājiem uzdodot jautājumus par VLT darbību. Respondentu izvēlē netika izmantota VLT datu bāze par VLT atbalsta saņēmējiem, līdz ar to nodrošinot neatkarību VLT atpazīstamības vērtēšanā. Aptaujas organizēja LU pētnieku grupa (E. Zača, K.Vībante) Aijas Zobenā vadībā. Fokusgrupu veidošanas un intervēto iedzīvotāju atlases principi, metodoloģija ir aprakstīta pētnieku grupas atskaitē LAP vidustermiņa novērtēšanas ietvaros.
- 4) Atsevišķiem finansiāli apjomīgākiem 2009.gada pasākumiem ir dots finansiālais vērtējums, taču tā kā rādītāji ir tikai viena un tieši pirmā darba gada vērtējums, tad vērtējums ir indikatīvs un izmantojams kā bāze izmaksu rādītāju salīdzināšanai turpmākos gados. Tikai tad būs iespējams novērtēt izmaiņas darba un izmaksu efektivitātē /produktivitātē.
- Rīcības plāna pasākumu īstenošanas process tiek vērtēts pēc kritērijiem:
- LAP visu ašu "Integrētības /daudzsektoriālās pieejas" VLT pasākumā;
 - VLT pasākuma "Teritoriālā pārklājuma un pieejamības nodrošinājuma";
 - VLT pasākuma "Atbilstības lauku iedzīvotāju vajadzībām";
 - "Komunikācijas un sadarbības ar citām organizācijām" pasākuma īstenošanā.
- Pasākumu īstenošanu un rezultātus vērtē pēc principa: „Augsta”- ļoti labs; „Zema”- pasākuma īstenošanā ir pārstāvētas tikai viena grupas/nozares intereses; „Vidēja”- pārstāvētas atsevišķu grupu/nozaru intereses, taču ne visas iespējamās.

Tehniskā palīdzība

Tehniskās palīdzības izvērtēšanā ir izmantotas trīs metodes:

- ZM pieejamās informācijas strukturēšana, analīze un novērtēšana kopumā un integrējot sadalījumus pēc:
 - darbību īstenošanas mērķa (darbības: Sagatavošana, Uzraudzība, Novērtēšana, Kontrole, Informācija, Vadība);
 - atbalsta saņēmēja: LR ZM un LAD;
 - finansēto darbu veicēja: atbalsta saņēmējs LAD/ZM vai pirktais ārpakalpojums, kuru veic kontraktētā juridiskā vai fiziskā persona;
 - finansēto darbību atbilstība kādai no LAP asīm.
- Tehniskās palīdzības finansēto darbību īstenošanā iesaistīto atbildīgo cilvēku anketēšana, uzdodot katram 5 jautājumus. Jautājumi ietvēra vērtējumu sniegšanu par darbības īstenošanas gaitu: sākumposmā, procesa vidū, nobeigumā; darbības

īstenošanas rezultātu atbilstību definētajiem mērķiem darbības akceptēšanas brīdī; praktisko pielietojumu/ieguvumu LAP īstenošanas uzlabošanā un turpmākās vajadzīgās darbības, kuras būtu nepieciešams finansēt TP ietvaros LAP īstenošanas procesa uzlabošanai, kopējos secinājumus un ieteikumus;

- 3) secinājumu un ieteikumu izstrāde, balstoties uz pieejamās informācijas analīzi, ZM un LAD darbinieku un vērtējuma veicēja viedokli.

Analīzē izmantotie materiāli ir TP Komisijas sēžu protokoli un lēmumi, atskaites par finansētajām darbībām, uzkrātā statistiskā informācija par finansējuma piešķiršanu un ir apkopoti par 60 aktivitāšu īstenošanu atbildīgo ZM un LAD darbinieku vērtējums. Tas ir 92 % no kopējā īstenoto un īstenošanā esošo aktivitāšu skaita.

ES fondu analīze

ES fondu analīze nepieciešama lai varētu novērtēt kā programma ir nodrošinājusi papildinātību un saskaņotību starp programmas pasākumiem un KF, ESF, EZF un ELFLA darbībām. Analizēti politikas dokumenti, MK noteikumi, kas paredz konkrētu pasākumu ieviešanas shēmas, internetā pieejama informācija, klātienēs un telefonintervijas ar ekspertiem.

Tiesību aktu izpētei tika izmantoti interneta resursi – ES tiesību aktu bāze EUR-LEX (sk.: <http://eur-lex.europa.eu/lv/index.htm>), kā arī Latvijas normatīvo aktu informācijas sistēma – NAIS. Informācija par pasākumu ieviešanu iegūta no atbildīgo ministriju un iestāžu mājas lapām. Tajā skaitā nozīmīgākā informācija tika iegūta ZM (sk.: <http://www.zm.gov.lv/index.php?sadala=34>), FM (sk.: <http://www.esfondi.lv/events.php?id=1>), EM (sk.: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30118>), LAD (sk.: <http://www.lad.gov.lv/lv/>), LIAA (sk.: http://www.liaa.lv/lv/es_fondi/), CFLA (sk.: http://www.cfla.gov.lv/?object_id=1528) mājas lapās, kur pieejama informācija arī par noslēgtajiem līgumiem. Informācijas analīzei izmantota CSP informācija (sk. arī <http://www.csb.gov.lv/csp/content/?cat=3550>).

Novērtēšanas gaitā notika klātienēs un telefonintervijas ar LVAEI, ZM, EM, SM, VidM ekspertiem.

Analizēts katrs pasākums un identificēti konkrēti lielumi, pēc kuriem var secināt vai pasākumi ir saskaņoti un papildina viens otru. Rezultātā katrs pasākums tika analizēts atsevišķi vēršot īpašu uzmanību sekojošiem analizējamiem lielumiem:

- pasākuma/ apakšpasākuma/ aktivitātes/ apakšaktivitātes mērķis,
- mērķa grupas/ potenciālie atbalsta saņēmēji,
- atbalstāmie/ neatbalstāmie sektori (jomas),
- atbalsta veidi/ attiecināmās izmaksas,
- projektu īstenošanas teritorija.

Tika vērtēti – kādi kritēriji tiek piemēroti analizējamiem lielumiem. Novērtējumam ir izmantota 5 baļļu skala. Vērtējumā izmantotas arī „+”, un „-”, zīmes, lai nepieciešamības gadījumā varētu precizēt vērtējumu (skat. 8. pielikumā). Atsevišķos gadījumos, kad izvēlētie kritēriji pieciem analizējamiem lielumiem pārkāpjās līdz tādām līmenim, kas apstiprina viena veida projektu pieteikšanu vairākos pasākumos, tiek aplūkoti arī faktiskie atbalsta saņēmēji.

Ietekmes novērtēšanas metodes

Ietekme uz ekonomisko attīstību

Pasākumu novērtēšanā pieņemts, ka kopējais ekonomiskais ieguvums no atbalstītajiem pasākumiem veidojas no šādām sastāvdaļām:

- tīrais bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās (tiešā ietekme);
- starppatēriņa pieaugums atbalstītajās saimniecībās, kas ir pamats pieprasījumam pēc gala precēm un pakalpojumiem un ar to saistīto pievienoto vērtību citos ekonomikas sektoros (netiešā ietekme);
- investīciju radītais pieprasījums pēc gala precēm un pakalpojumiem un ar to saistītā pievienotā vērtība citos ekonomikas sektoros (netiešā ietekme).

Tīrais bruto pievienotās vērtības pieaugums aprēķināts, salīdzinot attiecīgo pieaugumu atbalsta saņēmējiem un iespējami līdzīgām saimniecībām/ uzņēmumiem, kuri attiecīgo atbalstu nav saņēmuši. Atlases kopas kritēriji bija uzņēmumu lielums (ekonomiskais lielums, neto apgrozījums, nodarbināto skaits), specializācija (laukkopība, piena lopkopība u.c.), kā arī citi kritēriji, kuri var būtiski ietekmēt kopu salīdzināmību (saņemtā atbalsta lielums citos LAP pasākumos u.c.). Pasākumos, kur ietekme novērtējama tikai provizoriski (sagaidāmā ietekme), tīrais efekts aprēķināts, no sagaidāmā pieauguma atbalstītajos uzņēmumos atņemot pašsvaru (investīciju īpatsvars, kas tiktu veiktas arī bez atbalsta).

Daļa no gala preču un pakalpojumu pieprasījuma citos ekonomikas sektoros saistīta ar importa precēm, tāpēc pievienotās vērtības daļas, kas saistās ar vietējo ekonomiku noteikšanai, izmantots vidējais vietējās produkcijas īpatsvars kopējā pievienotā vērtībā Latvijas ekonomikā 2009.gadā. Aprēķinos pieņemts, ka ar darbaspēku saistītais pieprasījums attiecas uz vietējo ekonomiku.

Ņemot vērā, ka pievienotā vērtība ir ienākumu pamats, kas tālāk patēriņa veidā rada jaunu pieprasījumu un ar to saistīto pievienoto vērtību, pasākuma ietekmē iegūtā pievienotās vērtības (tiešā un netiešā ietekme) summa reizināta ar RSEBAA ekspertu aprēķināto multiplikatoru Latvijas ekonomikā, kas ņem vērā vidējo patēriņa un uzkrāšanas tieksmi, tādējādi novērtējot kopējo pasākuma ietekmi uz ekonomiku.

Lai noteiktu, kāda daļa no kopējās ekonomiskās ietekmes attiecas uz lauku teritoriju, izmantots pārējo reģionu, izņemot Rīgas, īpatsvars kopējās pievienotajā vērtībā Latvijas ekonomikā, kā arī pieņemts, kas investīciju radītais pieprasījums pēc darbaspēka pakalpojumiem saistās ar lauku teritoriju.

Ietekme uz Vidi: klimata izmaiņām

Aprēķiniem izmanto starptautiskām vadlīnijām⁹ atbilstošu metodiku.

SEG inventarizācijas aprēķinu izejas dati (*aktivitāšu dati*) meža zemēs ir:

- attiecīgajai zemju lietojuma kategorijai atbilstošo zemju platība, izdalot atsevišķi dabiski mitrās un susinātās organiskās un minerālaugsnes;
- biomasas izmaiņas (*dzīvās un nedzīvās biomasas, tai skaitā augsnes oglekļa krājas pieaugums, atmirums un zudumi saimnieciskās darbības rezultātā*);
- ar meža mēslošanu saistītās slāpekļa emisijas;
- ar meža meliorāciju saistītās ne-CO₂ SEG emisijas;
- ar biomasas dedzināšanu saistītās SEG emisijas.

Informāciju par meža zemju platību sniedz MSI. Informāciju par pārējām zemes izmantošanas kategorijām sniedz VZD un CSP. Līdz 2014. g. plānots pilnībā pāriet uz

⁹ Penman, J., Gytarsky, M., Hiraishi, T., Krug, T., Kruger, D., Pipatti, R., Buendia, L., Miwa, K., Ngara, T., Tanabe K., Wagner, F. (2003) Good Practice Guidance for Land Use, Land-Use Change and Forestry, Institute for Global Environmental Strategies (IGES) for the IPCC

statistisku zemes izmantošanas uzskaiti, fiksējot zemes izmantošanas veidu un tā maiņu MSI parauglaukumos.

Informāciju par dzīvās kokaugu biomasas pieaugumu visās zemes izmantošanas kategorijās sniedz MSI. Nedzīvās biomasas pieaugumu aprēķina, salīdzinot MSI un ZM pārskatus par mežsaimniecības sektoru Latvijā¹⁰. Emisijas no susinātajām organiskajām augsnēm meža zemēs rēķina, izmantojot vadlīnijās dotos emisiju aprēķinu koeficientus – oglekļa emisijas atbilst $0,68 \text{ t CO}_2 \text{ ha}^{-1}$ gadā. Informāciju par mežizstrādi un meža ugunsgrēku platību sniedz VMD, savukārt – par meža ugunsgrēkos bojāto koksni – MSI.

LAP aktivitāšu ietekme uz klimata pārmaiņām rēķināta, salīdzinot kokaugu virszemes un pazemes biomasā un nedzīvajā koksne piesaistītā CO_2 daudzumu pēc pasākumu īstenošanas un tos nerealizējot.

Apmežošanas un dabiski ieaugušu mežaudžu kopšanas ietekmes novērtējumā pieņemts, ka sākotnējais stāvoklis ir “nulle”, t.i. attiecīgajā teritorijā kokaugu biomasā un nedzīvajā koksne CO_2 nav piesaistīts. Stāvoklis pēc pasākuma īstenošanas ir CO_2 piesaistes vienībās pārrēķināta attiecīgajam meža tipam un valdošajai sugai raksturīgā koksnes un nedzīvās biomasas krāja saimnieciskās izmantošanas vecumā. Vidējā CO_2 piesaiste gada laikā ir kopējais aprites ciklā piesaistītais CO_2 izdalīts ar audzes vecumu aprites cikla beigās, attiecīgi, aprēķinā netiek ņemti koksnes produkti, kas veidojas krājas kopšanas laikā. Apmežošanas gadījumā ņemts vērā selekcijas efekts. Izskoptajās dabiski ieaugušajās audzēs nav iespējams identificēt selekcionētā stādmateriāla īpatsvaru, tāpēc selekcijas efekts šajā gadījumā nav rēķināts.

Meža atjaunošanas ietekme uz klimata izmaiņām platībās, kurās mežaudzes iznīcinātas ugunsgrēkā vai dabas katastrofā, novērtēta atbilstoši selekcijas efektam, salīdzinot vidējo CO_2 uzkrājumu atjaunotajās audzēs aprites cikla beigās un CO_2 uzkrājumu, izmantojot selekcionētu stādmateriālu.

CO_2 piesaistes aprēķinā nav ņemts vērā oglekļa uzkrājums augsnē un nedzīvajā zemsegā, jo Latvijā pagaidām nav izstrādātas zinātniski verificētas metodes šo rādītāju noteikšanai. Saskaņā ar IPCC GPG LULUCF 2003 vadlīnijām, veicot SEG inventarizāciju meža zemēs oglekļa uzkrājuma izmaiņas augsnē un nedzīvajā zemsegā var neņemt vērā (Penman et al., 2003, IPCC, 2006). Līdzīgi, vērtējot ugunsgrēkā vai dabas katastrofā iznīcinātu mežaudžu atjaunošanu, nav ņemtas vērā oglekļa uzkrājuma izmaiņas nedzīvajā biomasā.

Ietekme uz Vidi: ūdens kvalitātes izmaiņām

Lauksaimniecības noteču monitorings tiek izveidots trijos savstarpēji pakārtotos līmeņos atbilstoši starptautiskajām praksē lietotām metodēm. Pirmajā izmēģinājumu lauciņu līmenī tiek pētīti procesi augsnē. No katras drenu sistēmas notece tiek novadīta uz monitoringa stacijas mēriekārtām - svārstīgiem kausiņiem ar automātisku ūdens paraugu ņemšanu. Kausiņi ir pieslēgti datu logerim un papildus aprīkoti arī ar mehānisku skaitītāju. Izmēģinājumi pirmajā līmenī ļauj noteikt augu barības vielu izskalošanos atkarībā no mēslojuma veida, iestrādes laika, augu sekas un augsnes apstrādes. Mellupītes baseina izmēģinājumu paraugsaimniecībā izbūvētajā kompleksā izveidotas 16 izmēģinājumu sistēmas ar 5 mēslošanas variantiem trijos atkārtojumos. Datu rindas raksturo periodu 1996.- 2009. g.

Otrajā - lauka līmenī (vēlama 5-100 ha liela platība ar drenu un virszemes noteci) augu barības vielu izneses tiek noteiktas no aramzemes lauka. Noteces mērīšanai iekārtots postenis, kur mērākā ar trijstūra pārgāzni tiek mērīta notece un automātiski, proporcionāli caurtecei ņemti ūdens paraugi. Līmeņu mērījumus veic datu logeris ar 1 mm precizitāti,

¹⁰

Enquiry on MCPFE quantitative indicators for SFM, National data reporting forms, 2006

nosakot caurteci katras 5 minūtes, aprēķinot stundas vidējos, katru diennakti uzkrājot atmiņā 24 nolasījumus. Atkarībā no ieprogrammētās caurteces logeris dod signālu ūdens paraugu ņemšanas iekārtai. Lauka līmenī iespējams noteikt integrēto dažādu l/s kultūru, mēslojuma, augsnes apstrādes ietekmi uz noteces kvalitātes rādītājiem. Datu rindas raksturo ilggadīgu periodu 1994.- 2009. g.

Trešajā - mazā sateces baseina līmenī nosaka kopējās lauksaimniecības noteces no heterogēna sateces baseina ar dažādiem saimniekošanas un zemes lietošanas veidiem, ar dažādu reljefu, augsnēm. Baseina platība parasti ir 2-15 km², kurā izslēgta punktveida piesārņojuma avotu (kanalizācijas, lielo fermu) ietekme uz noteces kvalitāti. Baseinā jābūt vairāk kā 60 % lauksaimniecībā izmantojamo platību. Caurteču mērīšanai izbūvēta pārgāzne. Mērījumus veic līdzīgi kā ar lauka līmeņa iekārtām. Datu rindas raksturo ilggadīgu periodu 1994.- 2009. g.

Datu apstrādē un parametru novērtēšanā, izmantojot *Mann-Kendall* testu, pielietota metode “*Flow normalisation*” ar *Visual Basic* moduļiem Microsoft Excel vidē. Noteces normalizēšana novērotajām augu barības vielu noplūdēm tas ļauj novērtēt, kādas tās būtu, ja notece būtu bijusi kā vidējā vērtība konkrētiem apstākļiem aplūkojamajā laika periodā. Izmaiņas “noteces normalizētajās” noplūdēs var uzskatīt par matemātiski pamatotu pierādījumu upju difūzā (lauksaimniecības) piesārņojuma izmaiņām. Izlīdzinātās gadu noplūdes var iegūt normalizējot novērotās noplūdes pa mēnešiem. Normalizētās mēnešu noplūdes vērtības sasummē iegūstot normalizētās plūsmas gadu noplūdes. Normalizācijas procesa rezultātā izveido gadu noplūdes salīdzinājuma grafikus. Tad pievieno trenda līkni normalizētajām gadu noplūdēm. Ja apskatāmajā laika periodā tendences noplūdēm pārsniedz $\pm 5\%$, tad tendenci var uzskatīt par būtisku un tas norāda uz antropogēnās ietekmes krasu pieaugumu vai arī samazināšanos. Ja tendence ir pozitīva (augoša), bet izmaiņas nesasniedz 5%, tad šāda lauksaimnieciskās darbības antropogēnā ir ar nelielu pieaugošu ietekmi, kas nav uzskatāma par būtisku. Jāņem vērā, ka lielākai ticamībai un statistiski būtisku izmaiņu pierādīšanai, lietojot šo trendu analīzes metodi, nepieciešamais novērojumu rindas garums ir vismaz 5-10 gadi.

Ietekme uz Vidi: bioloģisko daudzveidību

Ietekmes novērtēšanai izmantota Dienas putnu monitoringa datubāze, kuras dati tiek ievākti Valsts Vides monitoringa programmas Bioloģiskās daudzveidības daļas Fona monitoringa pasākumu grupas pasākuma „Dienas putnu monitorings” ietvaros. Šis monitorings organizēts kā brīvprātīgo novērotāju veiktas uzskaites iepriekš noteiktos uzskaišu maršrutos ik gadu 3 reizes putnu ligzdošanas sezonā (aprīlis – jūnijs). Datubāze satur informāciju par periodu no 2005. līdz 2009. gadam¹¹. Paraugu ievākšana šajā monitoringā organizēta tā, lai iegūtie dati būtu reprezentatīvi visai valsts teritorijai kopumā – uzskaišu maršruti proporcionāli aptver visas ekosistēmas¹².

Lai noteiktu putnu monitoringa maršrutu posmu piederību analizētajām atbalsta maksājumu kategorijām, izmantota LAD ĢIS datubāze par 2007 – 2009. gadu (agrāki dati šādā formātā nav bijuši pieejami).

Definētas sekojošas datu analīzes kategorijas:

- 1) lauksaimniecībai mazāk labvēlīgie apvidi (MLA). Lai analizētu MLA atbalsta ietekmi uz lauku putnu populācijām, izdalītas 3 zemju kategorijas
 - a. teritorijas, kas nav MLA un nevar pretendēt uz maksājumu

¹¹ Auniņš A. 2009. Dienas putni. In: Ķerus V. (red.) Bioloģiskās daudzveidības monitoringa sadaļa „Putnu monitorings” 2009. gadā. Gala atskaite. Rīga, Latvijas Ornitoloģijas biedrība.

¹² Aunins A. 2009. The new Latvian breeding bird monitoring scheme: sampling design, methods and first results. *Bird Census News* 22/2: 51 – 62.

- b. teritorijas, kas ir MLA, var pretendēt uz maksājumu, bet nav tiem pieteiktas
 - c. teritorijas, kas pieteiktas MLA atbalsta maksājumam
- 2) Agrovīde. Saskaņā ar darba uzdevumu bija jāvērtē kopējā ietekme LAP pasākuma „Agrovīde” apakšpasākumiem „bioloģiskā lauksaimniecība”, „bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos” (BDUZ). Lai analizētu agrovīdes atbalsta ietekmi uz lauku putnu populācijām, izdalītas 3 zemju kategorijas
- a. teritorijas, kas nav pieteiktas kādam no iepriekš uzskaitītajiem agrovīdes maksājumiem
 - b. teritorijas, kas pieteiktas kādam no iepriekš uzskaitītajiem agrovīdes maksājumiem
- 3) apvidi ar ierobežojumiem vides aizsardzības nolūkā (NATURA 2000). Lai analizētu NATURA 2000 atbalsta ietekmi uz lauku putnu populācijām, izdalītas 3 zemju kategorijas
- a. teritorijas, kas nav NATURA 2000 un nevar pretendēt uz maksājumu
 - b. teritorijas, kas ir NATURA 2000, var pretendēt uz maksājumu, bet nav tiem pieteiktas
 - c. teritorijas, kas pieteiktas NATURA 2000 atbalsta maksājumam

Monitoringa uzskaites tiek veiktas iepriekš izveidotā parauglaukumu tīklā, kuri izvēlēti izmantojot sistemātiskās un nejaušās metodes kombināciju. Katrā 25 x 25 km karšu lapā (pēc LKS-92 nomenklatūras) ir iespējami līdz 4 uzskaišu maršruti, bet precīzs maršruta novietojums tiek izlozēts. Predefinētais uzskaišu maršruts sastāv no diviem 2 km gariem transektiem, kas atrodas paralēli viens otram 1 km attālumā. Transeksti ir sadalīti 500 m garos posmos, tādejādi katrā maršrutā ir astoņi posmi.

Katram uzskaišu posmam tika sagatavotas t.s. „posma kartes” ar ortofoto fonu un uz tā atliktu uzskaišu maršrutu un uzskaišu joslām. Novērotie putni tika kartēti uz šīm „posmu kartēm”, izmantojot speciālu apzīmējumu sistēmu.

Pilns uzskaišu cikls vismaz vienreiz veikts 53 maršrutos, bet 2 no gadiem tas veikts 40 maršrutos. Šie maršruti arī izmantoti turpmākajā analizē.

Tā kā putnu uzskaišu maršruti nav izvietoti tikai lauksaimniecības zemēs, bet tie šķērso visas ekosistēmas, tāpēc atlasīti, pirmkārt, dati, kas ievākti lauksaimniecības zemēs un tālāk tos sagrupēti atbilstoši analīzes kategorijām. Tā kā Latvijai raksturīgajā mozaikveida ainavā 4 km gariem transektiem ir maza varbūtība atrasties viendabīgā lauku ainavā, kas visa būtu saistāma ar vienu no analīzes kategorijām (sk. 2.1. nodaļu), kā analīzes vienība tika izmantots uzskaišu posms. Sīkāka analīzes vienība nebija iespējama, jo ziņošanas vienība ir uzskaites posms (500m). Posmu izmantošana kā analīzes vienības palielina telpiskās autokorelācijas ietekmi uz datiem, jo viena maršruta posmiem ir lielāka varbūtība būt savstarpēji līdzīgiem nekā dažādu maršrutu posmiem, tomēr šis risks nav tik nozīmīgs kā otra alternatīva – datu analīzei piemērotu maršrutu trūkums. Turklāt viena maršruta posmi var atrasties dažādās analīzes kategorijās. Pavisam analīzei pieejami bija 424 uzskaišu posmi, kuros pilns uzskaišu cikls veikts vismaz vienreiz.

Lai novērtētu posmu piederību kādai no analīzes kategorijām, vispirms tika noskaidrots, cik liela katra posma daļa atrodas lauksaimniecības zemēs, kā arī cik lielai daļai posma 25 metru zonā atrodas teritorijas, kas tiesīgas saņemt kādu no analizētajiem atbalsta veidiem un šādu atbalstu saņēmušas gados, par kuriem bija pieejama informācija (2007. – 2009. gads). Problēmas sagādāja fakts, ka bija pieejama informācija tikai par platību, kas lauku bloka ietvaros pieteikta kādam no maksājumiem, bet ne pašas pieteiktās teritorijas robežas, jo bieži vien pieteikta bija tikai daļa lauku bloka. Tā kā ir paredzams, ka pasākumu ietekmei uz putniem būtu jāskar plašāku teritoriju (t.i. arī tuvāko apkārtni), pieņemts, ka saņemtais atbalsts ietekmē visu lauku bloku.

Izvērtējot iespējamus kompromisus starp risku iekļaut analīzē nepiemērotas teritorijas (t.i. tādas, kas nereprezentē lauksaimniecības zemes), risku izslēgt no analīzes posmus, kas atrodas Latvijai raksturīgā mozaikveida ainavā, kur lauksaimniecības zemes mijas ar citiem biotopiem, un risku pārlietu samazināt analizējamo datu apjomu, kā robežšķirtne izvēlēti posmi, kuri šķērso lauksaimniecības zemes vismaz 100m garumā. Padarot stingrāku šo kritēriju, jūtami sāk samazināties analīzei pieejamo posmu skaits vairākās kategorijās, bet šo kritēriju atvieglinot, liels datu apjoma pieaugums nav vērojams.

Problēmas sagādāja arī apstākļi, ka atbalsta saņemšanas vēsture nosacīti pieejama bija tikai par 2007. – 2009. gadu. Nav zināma atbalsta saņemšanas vēsture 2005 – 2006. gadā. Pieteikšanās atbalstam 2009. gadā fakts tikai minimāli varētu ietekmēt uzskaitēs reģistrēto putnu skaitu, jo 2009. ir pēdējais analīzē ietvertais uzskaišu gads un lauksaimnieciskajai darbībai šajā gadā ir mazāka ietekme uz putnu skaitu kā iepriekšējos gados – liela daļa darbību tiek veikta pēc putnu ligzdošanas sezonas. Tādēļ posms uzskatīts par atbalstu saņēmušu tad, ja tā šķērsotās lauksaimniecības zemes pieteiktas atbalstam gan 2007., gan 2008. gadā. Ja atbalsts saņemts tikai vienā no šiem gadiem, posms uzskatīts par atbalstu saņēmušu tikai tad, ja šis atbalsts saņemts arī 2009. gadā. Šī pieeja ļauj iekļaut posmus, kuros nepieteikšanās atbalstam kādā no gadiem saistīta drīzāk ar nejaušību nekā ar izmaiņām saimniekošanas metodēs, kas varētu atstāt iespaidu uz putniem, bet palielina risku, iekļaut posmus, kas sākuši saņemt atbalstu tikai pēdējos gados un tā ietekme uz putnu populācijām vēl varētu nebūt jūtama.

Uzskaitītie ligzdojošie putni tika interpretēti pāros, piem. divi dziedoši tēviņi tika reģistrēti kā 2 pāri, bet 1 dziedošs tēviņš un vēl viens novērots putns – 1 pāris (izņemot gadījumus, kad novērotais putns arī ir nepārprotams tēviņš). Neligzdotāji (migranti, augstu pārlidojoši vai tikai barojošies putni) tika reģistrēti atsevišķi.

Detalizēta putnu uzskaišu veikšanas metodika¹³ pieejama digitālā formātā Latvijas Ornitoloģijas biedrības mājaslapā¹⁴.

Katrai sugai kā pāru skaits uzskaišu punktā analīzēs izmantots maksimālais vienā uzskaitē attiecīgajā sezonā reģistrētais pāru skaits. Kā sugu daudzveidību punktā raksturojošais rādītājs izmantots kopējais abās uzskaitēs reģistrētais ligzdojošo sugu skaits. Kā sugu daudzveidību parauglaukumā raksturojošais rādītājs izmantots kopējais visos attiecīgā parauglaukuma punktos abās uzskaitēs reģistrētais sugu skaits.

Ikgadējo putnu sugu populāciju indeksu un to izmaiņu būtiskuma aprēķināšanai izmantota TRIM (*Trends and Indices for Monitoring data*) programmatūra (Pannekoek, van Strien 2001). Izmaiņu tendences (S) raksturošanai izmatots multiplikatīvās slīpnes koeficients: ja $S > 1$, populācija palielinās, ja $S < 1$ – tad samazinās. Koeficients S tiek uzskatīts par būtiski atšķirīgu no 1, ja pēdējais atrodas ārpus tendences 95% varbūtības intervāla. Varbūtības intervāla (CI) augšējā un apakšējā robežas tika aprēķinātas pēc formulas

$$CI = S \pm 1.96 SE, \quad (1)$$

kur S – izmaiņu tendence, SE – izmaiņu tendences standartklūda.

Lai klasificētu izmaiņu tendences, multiplikatīvās izmaiņu tendences rādītājs (S) tiek pārvērsts kādā no sekojošām kategorijām. Kategorija atkarīga no S vērtības un tā reprezentācijas intervāla :

Straujš pieaugums – pieaugums statistiski būtiski pārsniedz 5% gadā (pie šāda pieauguma populācija dubultojas 15 gadu laikā). Kritērijs: $SI_{ap} > 1,05$.

Mērens pieaugums – pieaugums ir statistiski būtisks, bet tas statistiski būtiski nepārsniedz 5% gadā. Kritērijs: $1 < SI_{ap} < 1,05$.

¹³ Auniņš A. (red.) 2005. Latvijas ligzdojošo putnu monitorings. Uzskaišu veikšanas metodika. Rīga, Latvijas Ornitoloģijas biedrība.

¹⁴ ftp://www.lob.lv/download/Projekti/LP_monitorings/Metodika_090808.pdf

Stabils – ne pieaugums, ne samazinājums nav statistiski būtiski, bet ir skaidrs, ka izmaiņa nekādā gadījumā nerasniedz 5% gadā. Kritērijs: $SI_{ietver} = 1$, bet $SI_{ap} > 0,95$ un $SI_{au} < 1,05$.

Neskaidrs – ne pieaugums, ne samazinājums nav statistiski būtiski, bet nav skaidrs, vai izmaiņa sasniedz 5% gadā. Kritērijs: $SI_{ietver} = 1$, bet $SI_{ap} < 0,95$ vai $SI_{au} > 1,05$.

Mērens samazinājums – samazinājums ir statistiski būtisks, bet tas statistiski būtiski nepārsniedz 5% gadā. Kritērijs: $0,95 < SI_{au} < 1$.

Straujš samazinājums - samazinājums statistiski būtiski pārsniedz 5% gadā (pie šāda samazinājuma populācija sarūk uz pusi 15 gadu laikā). Kritērijs: $SI_{au} > 0,95$.

Komplekso indikatoru (Lauku putnu indeksa) variantu rēķināšanai izmantota starptautiski ieteiktā metode, kurā kompleksais indekss ir ģeometriskais vidējais no visu analīzē ietvertu sugu attiecīgā gada indeksiem¹⁵. Analīzē un kompleksajā indikatorā ietvertas gan sugas, kas veido Latvijas lauku putnu indeksu, gan Eiropas lauku putnu indeksa rēķināšanai izmantotās¹⁶.

Sugu daudzveidības salīdzināšanai starp kategorijām izmantots Manna-Viteneja U tests (*Mann-Whitney U test*¹⁷).

Sugu populāciju izmaiņu tendenču atšķirību starp diviem tendenču pāriem un to būtiskuma konstatēšanai izmantots Vilkoksona saistīto pāru tests (*Wilcoxon Signed ranks test*¹⁸).

Atšķirības starp salīdzinātajiem rādītājiem uzskatītas par būtiskām tad, ja to statistiskā ticamība bija 95% vai augstāka. Vārds „būtisks” tekstā lietots tikai šādā izpratnē.

¹⁵ Gregory R.D., van Strien A.J., Vorisek P., Gmelig Meyling A.W., Noble D.G., Foppen R.P.B. et Gibbons D.W., 2005: Developing indicators for European birds. - *Phil. Trans. R. Soc. Lond. B.* 360: 269-288.

¹⁶ Auniņš A. 2009. Dienas putni. In: Ķerus V. (red.) Bioloģiskās daudzveidības monitoringa sadaļa „Putnu monitorings” 2009. gadā. Gala atskaite. Rīga, Latvijas Ornitoloģijas biedrība.

¹⁷ Sokal R. R., Rohlf F. J. 1995. Biometry. New York.

¹⁸ Sokal R. R., Rohlf F. J. 1995. Biometry. New York.

Pasākumu analīze

Vispārējs situācijas raksturojums

Tautsaimniecības attīstība

Iekšzemes kopprodukts

2009. gadā iekšzemes kopprodukts (IKP) ekonomiskās krīzes ietekmē Latvijā saruka par 18,0% (skat. 2. tabulu). IKP lejupslīdī galvenokārt noteica apjomu kritumi operācijās ar nekustamo īpašumu (īpatsvars IKP struktūrā 20,0%) - par 20,0%, tirdzniecībā (15,2%) - par 28,7%, transporta un sakaru nozarē (11,4%) - par 14,8%, apstrādes rūpniecībā (9,9%) - par 19,2% un būvniecībā (6,6%) - par 33,6 %. Savukārt lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā fiksēts apjomu kāpums par 3,5%.

IKP Latvijā krīzes laikā samazinājies par 25% (2009. gada 4. ceturksnis pret 2007. gada 4. ceturksni, kas bija pēdējais ceturksnis ar pozitīvu izaugsmi).

2. tabula. IKP izmaiņas un struktūra pa nozarēm Latvijā 2006.-2009.gadā

	% pret iepriekšējo gadu				Struktūra, %			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Iekšzemes kopprodukts	112,2	110,0	95,8	82,0	100	100	100	100
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība	94,8	107,8	100,2	103,5	3,4	3,5	3,0	3,0
Zvejniecība	94,9	112,4	101,6	102,5	0,1	0,1	0,1	0,1
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	109	130,7	102,5	99,1	0,3	0,4	0,4	0,5
Apstrādes rūpniecība	106,2	100,5	93,5	80,8	11,8	11,4	10,8	9,9
Elektrības, gāzes un ūdens apgāde	103,1	104,4	97,6	92,8	2,4	2,4	2,9	3,6
Būvniecība	121,5	115,7	97,4	66,4	7,4	9,0	9,0	6,6
Pakalpojumi	113,1	110	97,6	85,4	74,6	73,2	73,9	76,3

Avots: CSP

Investīcijas

Sākot ar 2008.gadu, strauji samazinājušās investīcijas Latvijas tautsaimniecībā. Situācijas pasliktināšanās globālajos finanšu tirgos 2007. gada beigās un 2008. gada sākumā ir mazinājusi banku sektora kredītpēju, kas negatīvi ietekmē investīcijas. 2009.gadā investēšanas procesus negatīvi ietekmējusi investīciju vides pasliktināšanās, zemais iekšējais un ārējais pieprasījums, kā arī ražošanas jaudu zemais noslodzes līmenis. Investīciju samazinājumu lielākoties noteicis privātā sektora investīciju kritums (Ekonomikas ministrija, 2010).

2009. gadā nefinanšu investīcijas Latvijā bija EUR 2 422 milj.¹⁹, kas ir par 40% mazāk nekā 2008. gadā.

Nefinanšu investīcijas lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā 2009.gadā sasniedza EUR 98,5 milj., kas ir 4,1% no kopējām nefinanšu investīcijām valstī un salīdzinājumā ar 2008. gadu tās ir samazinājušās par 44,7%. Savukārt investīcijas pārtikas

¹⁹ Pēc CSP ceturkšņu datiem

produktu ražošanā 2009.gadā veidoja EUR 39,4 milj. (1,6% no kopējām nefinansu investīcijām), kas ir par 47,6% mazāk kā 2008.gadā.

Lauksaimniecības nozīme tautsaimniecībā

Lauksaimniecības un mežsaimniecības loma

Lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības daļa kopējā pievienotā vērtībā tautsaimniecībā 2009. gadā veidoja 3,0% jeb EUR 505,7 milj. Salīdzinot ar 2008.gadu, pievienotā vērtība šajās nozarēs faktiskajās cenās samazinājusies par 17,2%, ko noteicis krass cenu kritums visiem nozīmīgākajiem produktiem, kas galvenokārt saistāms ar globālās krīzes ietekmi. Savukārt salīdzināmās cenās, kā iepriekš atzīmēts – pieaugums ir pozitīvs (+3,5%), kas ir unikāls rezultāts salīdzinot ar kritumu visā tautsaimniecībā par 18%. Lauksaimniecības, medniecības un ar to saistīto pakalpojumu daļa kopējā pievienotajā vērtībā 2009.gadā bija 1,7% (EUR 353,2 milj.) (CSP, 2010). Savukārt pēc pēdējiem pieejamiem datiem pārtikas un dzērienu ražošanas nozares īpatsvars 2008.gadā veidoja 2,3% (EUR 470,0 milj.) no kopējās pievienotās vērtības tautsaimniecībā.

Lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarei ir nozīmīga loma Latvijas ārējā tirdzniecībā, to īpatsvaram eksportā 2009.gadā veidojot 17,6%, bet importā – 16,1% (skat. 3. tabulu). 2009.gadā fiksēts lauksaimniecības un pārtikas produkcijas importa un eksporta kritums, taču šo preču īpatsvars ārējās tirdzniecības struktūrā pieaudzis.

3. tabula. Lauksaimniecības un pārtikas preču eksports un imports, tā dinamika un īpatsvars Latvijas ārējā tirdzniecībā 2006.-2009.gadā

		2006	2007	2008	2009	2009/2006	2009/2008
Eksports	Milj. EUR	590,4	778,5	1 011,3	904,3	153%	89%
	% no kopējā	12,6	13,5	16,1	17,6	140%	110%
Imports	Milj. EUR	952,3	1 138,1	1 370,6	1 081,5	114%	79%
	% no kopējā	10,5	10,3	12,8	16,1	154%	126%
Bilance	Milj. EUR	-361,9	-359,6	-359,3	-177,2	49%	49%

Avots: CSP

Lauksaimniecībai joprojām saglabājas nozīmīga vieta nodarbinātībā. Turklāt 2009.gadā, sakarā ar ekonomisko krīzi visā tautsaimniecībā, lauksaimniecībā nodarbināto īpatsvars ir palielinājies. Pamatdarbā nodarbināto skaits lauksaimniecībā un medniecībā 2009.gadā samazinājies par 2,2% pret 2008.gadu, bet visā tautsaimniecībā nodarbināto skaits – par 12,2%. Līdz ar to lauksaimniecībā un medniecībā nodarbināto īpatsvars no 6,6% 2008.gadā pieaudzis līdz 7,3% 2009.gadā. Tomēr salīdzinot ar 2006.gada rādītāju (10,8%) nodarbināto īpatsvars šajās nozarēs ir ievērojami samazinājies. Saskaņā ar CSP datiem, pamatdarbā lauksaimniecībā un medniecībā 2009.gadā bija nodarbināti 72,1 tūkst. cilvēku, bet kopā ar mežsaimniecību – 86,6 tūkst. cilvēku. Kopējais nodarbināto skaits lauksaimniecībā ir krietni augstāks: lauksaimniecībā pastāvīgi nodarbināto kopskaits sasniedz 224 tūkst.cilvēku un uz laiku nodarbināto – 80,4 tūkst. (tajā skaitā 57,8 tūkst. pakalpojumu sniedzēju), bet pilno gada darba vienību skaits – 107,4 tūkst. (CSP struktūras apsekojuma dati par 2007.g.). Tas liecina, ka lauksaimniecības un mežsaimniecības vieta ekonomikā Latvijā ir ievērojami lielāka nekā ES vidēji, taču pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto ir zema.

Lauksaimniecības nozares raksturojums

Lauksaimniecība ir gandrīz vienīgā tautsaimniecības nozare, kurā 2009.gadā nav fiksēts nozīmīgs apjomu samazinājums. Neraugoties uz jau otro gadu pēc kārtas novēroto tirgus nosacījumu pasliktināšanos, apjomi gan augkopībā, gan lopkopībā ir saglabājušies aptuveni iepriekšējā gada līmenī. Lopkopībā pat atzīmēts neliels pieaugums – par 1,8%, savukārt augkopībā samazinājums par 1,5%.

Kā liecina provizoriskie LEK dati, vidēji lauksaimniecības galaprodukcijas ražotāju cenas 2009.gadā saruka ļoti strauji - par 20,4%. Augkopības un lopkopības nozarēs tendences bijušas līdzīgas: vidējais cenu kritums augkopībā sasniedza 22%, bet lopkopībā 18%.

Kopējā lauksaimniecības nozares izlaides vērtība bāzes cenās (ar produktu subsīdijām) 2009.gadā veidojusi EUR 844,7 milj. (-18% pret iepriekšējo gadu).

Lauksaimniecības produktu ražošanas struktūrā lielāks īpatsvars ir augkopībai (54,3%), bet lopkopība veido 45,7% no kopējās lauksaimniecības preču galaprodukcijas vērtības bāzes cenās (skat. 4. tabula). Graudaugi un piens ir stabili nozīmīgākie Latvijas lauksaimniecības produkti, to īpatsvars attiecīgi veido 21,6% un 19,2%. 2009.gadā cenu krituma dēļ abu šo produktu īpatsvars gan samazinājies – graudu par 1,4 procentpunktiem, bet piena – pat par 2,3 % punktiem.

4. tabula. Lauksaimniecības produktu ražošanas struktūra un tās izmaiņas 2006.-2009.gadā

	Īpatsvars gala produkcijas vērtībā bāzes cenās (%)				Izmaiņas (%)	
	2006	2007	2008	2009	2009/2006	2009/2008
Augkopības produkcija	52,4	57,0	56,8	54,3	104%	96%
t.sk. graudaugi	19,6	27,2	23,0	21,6	110%	94%
rapši	4,0	6,1	7,8	6,9	173%	88%
kartupeļi	8,1	7,4	7,8	6,5	80%	83%
dārzeņi	4,8	3,9	4,2	4,6	96%	110%
cita augkopības produkcija	15,9	12,4	14,0	14,7	92%	105%
Lopkopības produkcija	47,6	43,0	43,2	45,7	96%	106%
t.sk. piens	25,5	21,7	21,5	19,2	75%	89%
liellopi	5,4	5,0	3,7	5,3	98%	143%
cūkas	7,5	6,8	7,7	9,4	125%	122%
mājputni un olas	6,3	7,6	8,7	10,0	159%	115%
cita lopkopības produkcija	2,9	1,9	1,6	1,8	62%	113%

Avots: LVAEI

Aprēķinātie neto ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto 2009.gadā veidoja EUR 2 845 gadā jeb EUR 237 vidēji mēnesī (skat. 5. tabula). Salīdzinot ar 2008.gadu, nominālie ienākumi lauksaimniecības sektorā samazinājušies par 16%, bet reālie – par 14% (sakarā ar deflāciju 2% apmērā). Nominālo ienākumu līmenis uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto 2009.gadā līdz ar to ir nedaudz pazeminājies zem 2006.gada līmeņa, taču reālie ienākumi ir aptuveni 2005.gada līmenī.

Līdzīga situācija ienākumu izmaiņu tendencēs ir arī kopumā ES, taču absolūtā izteiksmē lauksaimnieku ienākumi Latvijā 2009.gadā veidoja tikai 34% no ES līmeņa, tajā skaitā 20% no ES-15 līmeņa. Salīdzinājumā ar 2006.gadu, lauksaimnieku ienākumi uz ES fona Latvijā ir nedaudz samazinājušies, sakarā ar strauju kritienu 2008. un 2009.gados: 2006.gadā Latvijas lauksaimnieku ienākumi veidoja 38% no ES-27 vidējā un 21% no ES-15 vidējā (*Eurostat* dati). Tomēr ievērojot pirktspējas paritātes indeksu, lauksaimnieku ienākumi Latvijā 2009.gadā sasniedza gandrīz pusi - 47% no ES vidējā līmeņa.

**5. tabula. Latvijas lauksaimniecības kopējā aprēķina rezultāti 2006. – 2009. gadā
milj. EUR**

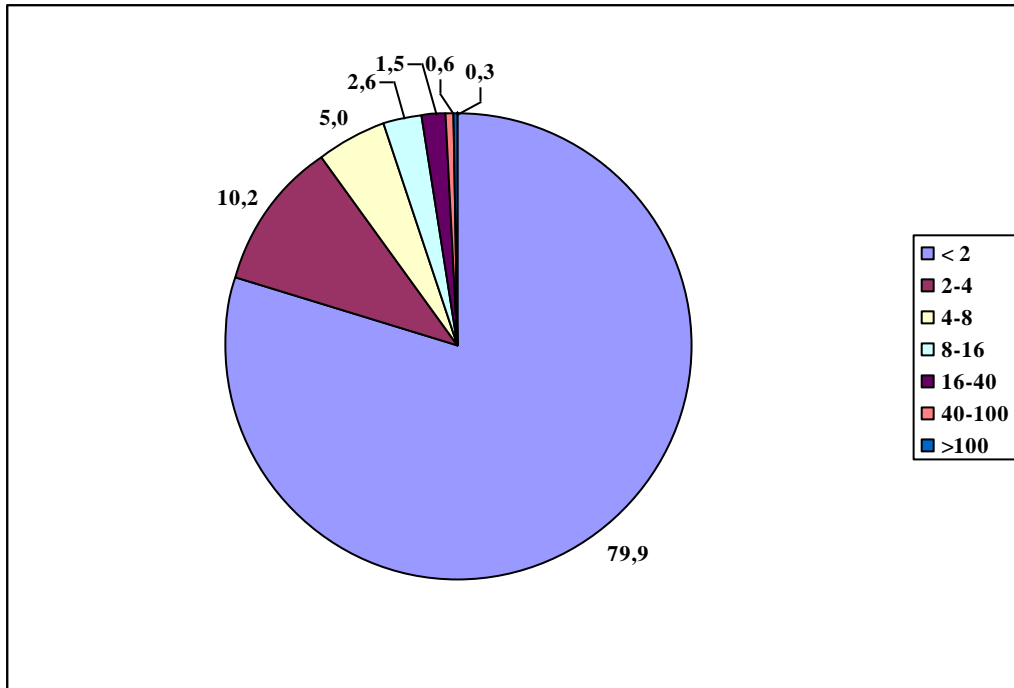
	2006	2007	2008	2009	2009/2006	2009/2008
Augkopības gala produkcija bāzes cenās	381,4	523,4	529,6	412,9	108%	78%
Lopkopības gala produkcija bāzes cenās	346,7	394,6	403,6	346,9	100%	86%
Kopā (1/s nozare)	843,0	1 046,5	1 033,7	844,7	100%	82%
Starppatēriņš	537,9	695,8	737,9	632,1	118%	86%
Bruto pievienotā vērtība	305,0	350,7	295,8	212,6	70%	72%
Subsīdijas	185,5	201,5	207,1	214,1	115%	103%
Ar ražošanu saistītie nodokļi	5,4	5,4	6,0	5,6	104%	92%
Pamatlīdzekļu nolietojums	68,0	86,4	94,7	90,8	134%	96%
Neto pievienotā vērtība (faktorizmaksās)	417,1	460,4	402,1	330,3	79%	82%
Ārējās izmaksas	12,0	28,6	32,9	33,9	283%	103%
Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības	405,2	431,7	369,2	296,4	73%	80%
Lauksaimniecībā nodarbināto skaits, tūkst. cilv.	174,7	152,8	137,7	133,3	76%	97%
Ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto, EUR gadā	3 019	3 661	3 374	2 845	94%	84%

Avots: LVAEI

Lauksaimniecības ienākumu sadalījums starp dažādām lauku saimniecībām Latvijā ir ļoti nevienlīdzīgs. Kaut arī kopējais saimniecību skaits pret Latvijas iedzīvotāju skaitu ir liels – 2007.gadā uzskaitītas 113,4 tūkst. aktīvu saimniecību (1 saimniecība uz 20 valsts iedzīvotājiem), absolūtais vairums no tām ir ļoti mazas un ražo galvenokārt pašpatēriņam. 80% no aktīvajām lauku saimniecībām - 90,6 tūkst. – ir ar ekonomisko lielumu zem 2 ELV (2007., CSP), par šīm saimniecībām atsevišķa ekonomiskā informācija netiek apkopota. No pārējām lauku saimniecībām 50% ir ar ekonomisko lielumu 2-4 ELV. Savukārt saimniecības, kuru ELV skaits pārsniedz 40 (šādas saimniecības tiek uzskatītas par lielām) ir tikai 1 tūkst. jeb 0,9% no kopējā skaita. (skat. 1. attēls). Tomēr neraugoties uz šo saimniecību niecīgo īpatsvaru kopējā skaitā un arī salīdzinoši nelielo īpatsvaru izmantotās LIZ platībā (26,6%), tieši šajās saimniecībās strauji koncentrējas lauksaimnieciskā ražošana. 2009.gadā saimniecībās virs 40 ELV jau tika saražots ap 60% no galveno lauksaimniecības produktu ražošanas apjoma (CSP). Tajā pašā laikā šo saimniecību loma nodarbinātībā ir daudz mazāka – tās aptver tikai ap 13% no lauku saimniecību nodarbinātības (pilna laika vienībās).

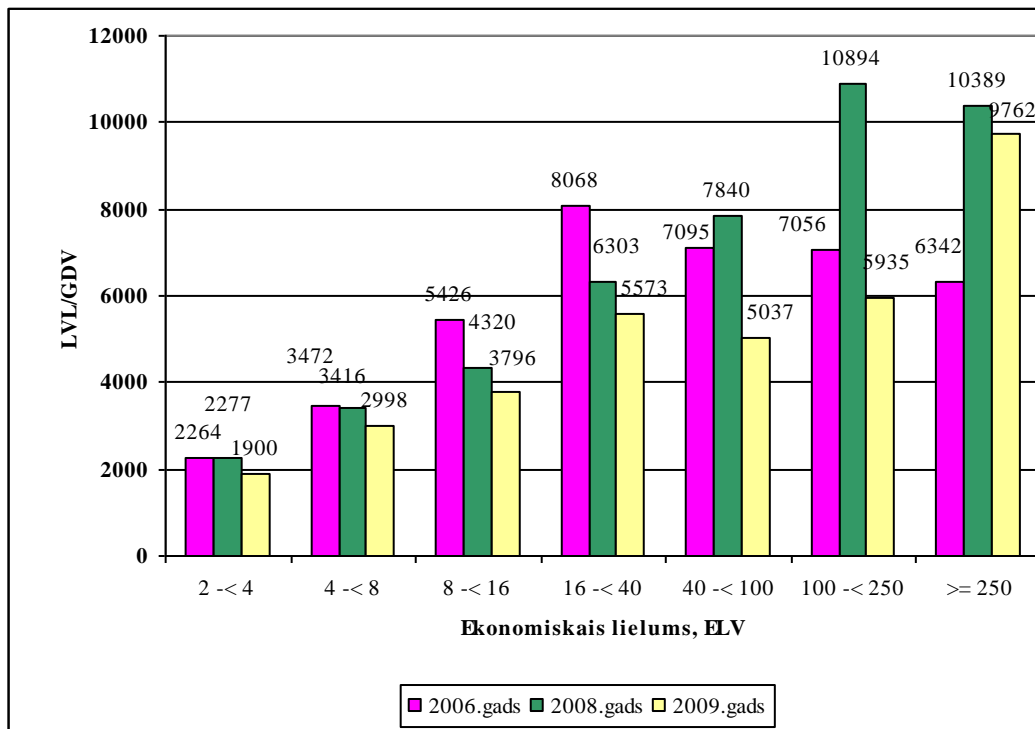
Par ienākumu sadalījumu dažāda lieluma saimniecībās liecina neto pievienotā vērtība uz pilna laika nodarbinātajiem. Šī informācija pieejama par saimniecībām, kuru lielums pārsniedz 2 ELV, un arī šajās grupās, kā redzam, vidējie ienākumi atšķiras pat 5 reizes. Turklāt, kā rāda 2. attēls, ienākumu diferenciacija starp dažādām saimniecību grupām laikā no 2006. līdz 2009.gadam ir pieaugusi. Kā negatīva tendence atzīmējama arī ienākumu kritums 2 gadu laikā vidējā lieluma saimniecībās (8-40 ELV), kamēr mazajās tas krities nedaudz, bet tajā pašā laikā ievērojami pieaudzis vislielākajās saimniecībās.

Šāda ienākumu diferenciacija izraisījusi saimniecību skaita strauju samazinājumu. Kā rāda CSP apsekojumu dati, visstraujāk saimniecību skaits samazinājies laikā no 2005. līdz 2007.gadam – laikā, kad valsts ekonomikā kopumā bija vērojams uzplaukums un samērā viegli bija atrast darbu citās nozarēs. Šajā laikā aktīvo saimniecību skaits samazinājies par 15%. Laikā no 2007. līdz 2009.gadam, saskaņā ar provizoriskiem datiem, lauku saimniecību skaits samazinājies vēl par 8%.

1. attēls. Latvijas lauku saimniecību sadalījums pa ekonomiskā lieluma grupām (ELV) (% no kopskaita, 2007).

Avots: CSP

2. attēls. Neto pievienotās vērtība uz pilna laika darbaspēka vienību Latvijas lauku saimniecībās pa ekonomiskā lieluma grupām 2006. un 2008.-2009.g.

Avots: SUDAT

Nemot vērā Latvijas dabas apstākļus, vidējā saimniecību platība ir vērtējama kā neliela, tomēr tai ir tendence palielināties. Vienai lauku saimniecībai vidēji 2007.gadā bija 25,5 ha zemes, tai skaitā 15,7 ha – izmantotā LIZ. Salīdzinot ar 2005.gadu, vidējā izmantotās

LIZ platība palielinājusies par 2,9 ha. Tas nozīmē, ka aktīvākās saimniecības pārņem to saimniecību zemi, kuras pārtraukušas saimniekot. Arī kopējā izmantotās LIZ platība ir pieaugusi – 2007.gadā tā sasniedza 1,77 milj. ha (par 4,1% vairāk kā 2005.gadā), bet neizmantotās LIZ platība lauku saimniecībās samazinājusies par 30%, kas liecina par aktīvāku zemes izmantošanu un nozīmīgu teritoriju atgriešanos lauksaimnieciskajā aprītē. Te liela nozīme ir platību maksājumiem, tajā skaitā LAP finansētajiem 2.ass pasākumiem, jo tie stimulē uzturēt saimniecisko darbību lielākās LIZ teritorijās.

Latvijas saimniecībām saglabājas zems pārdošanās produkcijas īpatsvars. CSP dati rāda, ka vēl 2007.gadā 55% lauku saimniecību produkciju pārdošanai neražo. Vairāk kā 75% no saražotās produkcijas pārdod tikai 16% no saimniecībām, bet vairāk kā 25% - 35% no saimniecībām.

Analizējot pašnodrošinājuma līmeni ar lauksaimniecības produktiem Latvijā, nevienam no galvenajiem gaļas veidiem vietējās saražotās produkcijas piedāvājums nespēj apmierināt iekšējā tirgus pieprasījumu (izņēmums liellopu gaļa), bet tas ir sasniegts pienam, graudaugiem, olām un vietējā tirgus pieprasījumu gandrīz nosedz arī saražoto kartupeļu apjoms.

Iedzīvotāji un nodarbinātība

Latvijas iedzīvotāju skaits turpina pastāvīgi samazināties. 2010. gada sākumā tas bija 2 248 tūkstoši, kas ir par 0,6% jeb gandrīz 13 tūkstošiem cilvēku mazāk nekā 2009.gada sākumā (skat. 6. tabula).

6. tabula. Latvijas iedzīvotāju skaits gada sākumā pilsētās un laukos 2006. – 2010. gadā.

Rādītājs	Vienības	2006	2007	2008	2009	2010
Iedzīvotāji, kopā	tūkst.	2 295	2 281	2 271	2 261	2 248
Iedzīvotāji, laukos	tūkst.	735	731	730	729	727
Lauku iedzīvotāju īpatsvars	%	32,0	32,1	32,1	32,2	32,3
Iedzīvotāji pilsētās	tūkst.	1 559	1 550	1 541	1 533	1 521
Iedzīvotāju blīvums, vidēji valstī	iedz./km2	35,5	35,3	35,2	35,0	34,8

Avots: CSP

Latvijā ekonomisko aktīvo iedzīvotāju (vecumā no 15 līdz 74 gadiem) skaits 2009.gadā sasniedza 1,18 milj. jeb 52,5% no kopējā iedzīvotāju skaita gada sākumā. Salīdzinot ar 2008.gadu, to skaits samazinājies par 2,3%.

Saskaņā ar Darbaspēka apsekojuma datiem, 2009.gadā bija nodarbināti 986 tūkst. cilvēku (55,2% no iedzīvotāju kopskaita vecumā no 15 līdz 74 gadiem), kas ir par 137 tūkst. mazāk kā 2008.gadā (-12,2%). Nodarbināto skaits (pamatdarbā) lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā veidoja 86,6 tūkst., kas ir 8,8% no kopējā nodarbināto skaita valstī. Salīdzinot ar 2008.gadu, nodarbināto skaits šajos sektoros samazinājies par 2,2%. Latvijā visvairāk nodarbināto ir tirdzniecības, viesnīcu un restorānu sektorā (19,6%), kā arī rūpniecībā (kopā ar enerģētiku 15,6%).

2009.gada beigās reģistrētais bezdarba līmenis valstī pieaudzis līdz 16,0%, kopējam bezdarbnieku skaitam sasniedzot 179 tūkst. Salīdzinot ar 2008.gadu, reģistrēto bezdarbnieku skaits palielinājies vairāk kā divas reizes.

Kā liecina Darbaspēka apsekojuma dati pilsētās darba meklētāju īpatsvars tiek uzrādīts augstāks kā laukos, 2009.gadā pilsētās - 17,2%, bet laukos – 16,2% (skat. 7. tabula). Tomēr praksē darba iespējas laukos mēdz būt ļoti ierobežotas, tādēļ liela daļa bez darba esošo cilvēku laukos pat aktīvi nemeklē darbu. Statistiku ietekmē arī tas, ka par nodarbinātām tiek

uzskatītas arī personas, kurām nozīmīgs iztikas avots ir darbs piemājas vai personīgajā saimniecībā tikai savam personiskajam patēriņam.

7. tabula. Darba meklētāju īpatsvars un bezdarba līmenis 2006. – 2009. gadā.

	2006	2007	2008	2009
Darba meklētāju īpatsvars, % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, valstī kopumā	6,8	6,0	7,5	16,9
Darba meklētāju īpatsvars, % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, pilsētās	6,9	6,1	7,9	17,2
Darba meklētāju īpatsvars, % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, laukos	6,7	5,9	6,8	16,2
Reģistrētā bezdarba līmenis, perioda beigās, %	6,5	4,6	7,0	16,0

Avots: CSP, NVA

2009.gadā strādājošo (algoto nodarbināto) mēneša vidējā darba samaksa (bruto) bija EUR 656 (LVL 461), kas ir par 3,8% mazāk kā 2008.gadā (skat. 8. tabula). Savukārt reālā darba samaksa pret iepriekšējo gadu samazinājusies par 5,6%.

Lauksaimniecības nozarē strādājošo ienākumu līmenis ir zemāks kā vidēji valstī. 2009.gadā lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības nozarē algoto nodarbināto vidējā bruto darba samaksa bija EUR 558 (LVL 392), kas ir 85% no vidējās bruto darba samaksas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2008.gadu bruto darba samaksa šajās nozarēs samazinājusies par 4,9%.

8. tabula. Iedzīvotāju naudas ieņēmumi 2006. – 2009. gadā.

	2006	2007	2008	2009
Tautsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā darba samaksa EUR bruto	430	566	682	656
Tautsaimniecībā nodarbināto mēneša vidējā darba samaksa EUR neto	307	407	498	487
Ienākumi uz 1 lauksaimniecībā nodarbināto mēnesī, EUR	252	305	281	237
Viena iedzīvotāja pilnas iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība, EUR	166	189	228	239

Avots: CSP, LVAEI

Izmaiņas vispārējos apstākļos

.Ekonomiskā un finanšu krīze

Pasaules finanšu krīze ir atstājusi ļoti smagu ietekmi uz Latvijas ekonomiku, kopš 2008.gada Latvijas tautsaimniecībā vērojama ekonomiskā lejupslīde. Izsīkstot finanšu resursu ieplūdei, noticis straujš **privātā patēriņa un investīciju samazinājums**, tāpat arī būtiski **samazinājies eksports un imports**, kā arī **kritušies izlaides apjomi rūpniecībā**. IKP Latvijā krīzes laikā ir samazinājies par 25% (2009.gada 4. ceturksnis pret 2007.gada 4. ceturksni). Lai arī ekonomisko aktivitāšu samazināšanās tendences 2009.gadā bija vērojamas visās Eiropas Savienības valstīs, Latvijā finanšu krīzes ietekmes dziļumu pastiprināja ārējā sektora izteiktā nesabalansētība (būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi), kas izveidojās iepriekšējos straujās izaugsmes gados²⁰

²⁰ Ekonomikas ministrija, 2010.

Situācija globālajā finanšu tirgū ir negatīvi ietekmējusi Latvijas finanšu sektoru. Naudas resursu sadārdzināšanās dēļ ir **samazinājušies kredītēšanas apjomi**, kas ierobežo mājsaimniecību patēriņu un vājina uzņēmumu attīstības iespējas.

Latvijas iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir 58%, bet komerc kredītu un industriālo kredītu (pamatlīdzekļu iegādei un ilgtermiņa ieguldījumu projektu finansēšanai) - 30% (2010.gada sākuma dati). 2009.gadā hipotekārā kredītēšana bija būtībā apstājusies (gada beigās, salīdzinot ar 2008.gada beigām, kredītu atlikums samazinājās par 4,7%), salīdzinot ar ļoti straujo pieaugumu, kas bija vērojams iepriekšējos gados (2007. gadā – par 39%, bet 2008.gadā – par 13%). Komerckredītu atlikumi ik mēnesi samazinājās jau kopš 2008. gada novembra un turpināja sarukt arī 2009.gadā. Rezidenti izsniegto komerc kredītu atlikumi 2009. gada decembrī, salīdzinot ar 2008.gada beigām, samazinājās par 19,1%. Savukārt industriālo kredītu atlikumi saglabājās būtībā nemainīgi 2008. gada līmenī (2009.gada decembrī tie bija tikai par 1,2% mazāki nekā 2008.gada beigās). Kopš 2007.gada vidus bija vērojams pieaugumu tempa samazinājums arī kredītu atlikumiem patēriņa preču iegādei, 2009.gada decembra beigās patēriņa preču iegādei izsniegto kredītu atlikums bija par 27,9% mazāks nekā 2008.gada beigās, taču patēriņa kredītu īpatsvars ir tikai 3,6% no visiem izsniegtajiem kredītiem²¹.

Nemot vērā kredītu piesaistes grūtības, izveidots **kredītu fonds** LAP pasākumu ieviešanai, kas paredzēts kā atbalsts lauku uzņēmējiem, lai tie varētu veiksmīgāk apgūt ES līdzekļus, saņemot nepieciešamos kredītresursus apstiprināto projektu īstenošanai. Fonda ietvaros kredītus var saņemt lauksaimnieki LAP pasākumos „Lauku saimniecību modernizācija”, „Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana”, „Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai”, „Tūrisma aktivitāšu veicināšana”. Kredītu fonds izveidots no valsts, ELFLA un EZF (EZF pasākumu īstenošanai) fondu finanšu līdzekļiem.

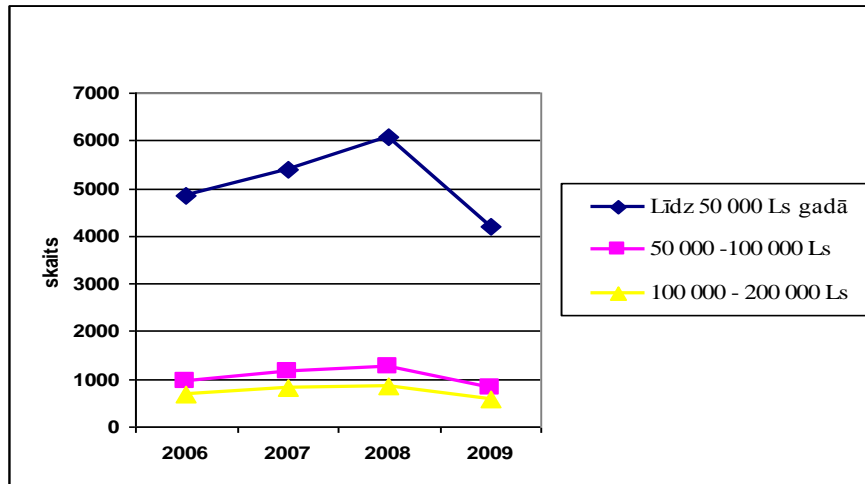
Samazinoties ekonomiskajām aktivitātēm un iekšējam pieprasījumam (mājsaimniecību ienākumu samazināšanās, mazumtirdzniecības apgrozījuma kritums, bezdarba pieaugums u.c.), samazinājās valsts budžeta ieņēmumi, būtiski **pasliktinoties Latvijas fiskālajam stāvoklim**. To galvenokārt noteica nodokļu ieņēmumu samazināšanās. Lai ierobežotu budžeta deficītu, valdība īstenojusi vairākus pasākumus, tajā skaitā kopš 2009.gada 1.janvāra **palielinājusi standarta PVN likmi** no 18% līdz 21%, kas īstermiņā radījusi papildu spiedienu uz iekšējā pieprasījuma samazināšanos un iekšējā tirgus sašaurināšanos.

Ekonomiskās un finanšu krīzes radīto seku ietekmē vairākas reizes veikti grozījumi LAP, tajā skaitā programmas 5.versijā koriģēti sasniedzamie rādītāji.

Iekšējie un ārējie faktori radīja lielu negatīvu iespaidu uz lauku ekonomiku, īpaši mazo uzņēmumu darbību.

Dati par mikro un mazo uzņēmumu skaitu lauku teritorijās rāda, ka ekonomiskās krīzes ietekmē uzņēmumu skaits 2009.gadā ir strauji samazinājies. Darbojošos uzņēmumu skaits ar apgrozījumu līdz EUR 285 tūkst. (LVL 200 tūkst.) un darbinieku skaitu ne lielāku par 10, saskaņā ar CSP datiem gada laikā ir samazinājies par 31,4% - no 8 154 līdz 5 563 (iekļauti komersanti lauku teritorijās un pilsētās ar iedzīvotāju skaitu līdz 5000, kuru pamatdarbība nav lauksaimniecība un mežsaimniecība). Tā rezultātā, neraugoties uz konsekvēto mikro un mazo uzņēmumu skaita palielinājumu laukos no 2006. līdz 2008.gadam, 2009.gadā to skaits ir nozīmīgi – par 31% - samazinājies gada laikā, līdz ar to kļuvis pat par 13,4% mazāks nekā programmēšanas perioda sākumā 2006.gadā. (skat. 3. attēls).

²¹Ekonomikas ministrija, 2010.

3. attēls. Darbojošos mikro un mazo uzņēmumu skaits lauku apvidos (bez uzņēmumiem, kuru pamatdarbība ir lauksaimniecība un mežsaimniecība) dalījumā pa neto apgrozījuma diapazoniem

Datu avots: CSP

Straujš uzņēmumu skaita sarukums novērots visās izdalītajās lieluma grupās (skat. 9. tabula). Reģionālā griezumā pastāv būtiskas atšķirības: relatīvi pozitīvākās tendences novērotas Kurzemē, kas ir vienīgais reģions, kurā uzņēmumu skaits 2006.-2009.g. ir palielinājies – par 8,5% (aktīvi 1009 uzņēmumi). Vislielākais uzņēmumu skaits atrodas Pierīgā (2009.g. – 2 244), taču tieši šajā reģionā 2009.gadā ir straujākais samazinājums – par 40%, samazinājums arī kopš 2006.gada – par 18%. Sliktāka situācija ir Latgalē, kur ir gan vismazākais uzņēmumu skaits – 516, gan straujākais kritums kopš 2006.gada - par 31%. Latgales reģions bija vienīgais, kurā arī 2007.-2008.gados uzņēmumu skaits praktiski nepalielinājās. Vidzemes (973 uzņēmumi) un Zemgales (851 uzņēmums) reģionos uzņēmumu skaits 2009. pret 2006.gadu ir samazinājies par attiecīgi 14% un 7%, bet pret 2008.gadu – par 25% un 30%.

9. tabula. Mikro un mazo uzņēmumu reģionālais dalījums Latvijā 2006.-2009.g.*

Reģioni	Darbojošos uzņēmumu skaits				Starpība (+/-)	
	2006	2007	2008	2009	2009./08.	2009./06.
Kurzeme	930	1022	1125	1009	-116	79
Latgale	743	659	748	516	-232	-227
Pierīga	2740	3283	3767	2244	-1523	-496
Vidzeme	1128	1346	1297	973	-324	-155
Zemgale	915	1067	1217	851	-366	-64
Pavisam	6456	7377	8154	5593	-2561	-863

Datu avots: CSP

* Neskaitot komersantus, kuru pamatnozare ir lauksaimniecība vai mežsaimniecība

Novadu griezumā par kritiskāko vērtējams Ludzas novads, kurā uz vairāk kā 15 000 iedzīvotāju ir tikai 9 uzņēmumi, kas ir par 44% mazāk kā 2006.gadā. Straujš to skaita sarukums laikā no 2006. līdz 2009.gadam konstatēts arī citos Latgales novados. Uzņēmumu skaits 3 gadu laikā palielinājies tikai 30 novados no 109. Nozīmīgākais kāpums ir Kuldīgas novadā, kur uzņēmumu skaits palielinājies 4 reizes, sasniedzot 279.

Minētie dati rāda, ka Latvijas lauku reģionos ir potenciāls mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, taču 2009.gada ekonomiskā krīze šo sektoru skārusi ļoti smagi. Līdz ar to, arī neskatoties uz nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības atbalstam paredzētajiem LAP pasākumiem (galvenokārt 3.ass pasākumi), nozīmīgi pavairojot nelauksaimnieciskās aktivitātes

ir sarežģīti, īpaši pastāvot zemai iedzīvotāju pirktspējai. Tam nepieciešama kompleksa uzņēmējdarbības vides veicināšana, ietverot pasākumus, kas ir ārpus LAP kompetences – nodokļu, sociālā politika utt. Arī vairāki eksperti, analizējot uzņēmējdarbības vidi laukos saskaņā ar M.Portera konkurētspējas analīzi – piecu konkurences spēku modeli, to novērtējuši kā kritisku (vidējais konkurētspējas novērtējuma rādītājs 2,40). Analīze rāda, ka lauku uzņēmējdarbības konkurētspēju lielā mērā nosaka spēja veidot un attīstīt jaunus uzņēmumus, kā arī saimnieciskās darbības dažādošana. Kā galvenās vājās puses lauku uzņēmējdarbībā tika iezīmētas zemā ekonomiskā aktivitāte laukos, kvalificēta darbaspēka trūkums, zems iedzīvotāju blīvums, kas nosaka augstas infrastruktūras izmaksas, slikta un nepietiekama satiksmes un sakaru infrastruktūra, vāji attīstīts pakalpojumu sektors, kā arī darbaspēka aizplūšana no lauku teritorijām. No pieciem konkurences spēkiem viszemāk novērtēta jaunu uzņēmumu izveides konkurētspēja laukos – ar 2,12, kas ir slikts novērtējums. Kā būtiskākais un kritiskākais faktors ir atzīmēts naudas līdzekļi un spēja piesaistīt kreditorus. Pētījumi ietver laiku no 2005. līdz 2008.gadam²².

Administratīvi teritoriālā reforma

Pašvaldību darbības jomā 2009.gadā tika veiktas nozīmīgas izmaiņas - mainījās līdz šim pastāvējušī pašvaldību sistēma Latvijā. Īstenojot administratīvi teritoriālo reformu, izveidoti 109 novadi un deviņas republikas pilsētas: Rīga, Jūrmala, Valmiera, Liepāja, Ventspils, Rēzekne, Daugavpils, Jēkabpils un Jelgava. Jaunizveidotajām novadu pašvaldībām līdz 2009.gada beigām bija jāpārņem rajonu pašvaldību funkcijas, institūcijas, manta un finanšu līdzekļi, kā arī tiesības un saistības.

Reformas rezultātā samazinājies vietējo pašvaldību skaits no 522 vietējām pašvaldībām, kuras darbojās līdz 2009.gada 1.jūlijam, uz 118 vietējām pašvaldībām pēc 1.jūlija, tāpat arī reorganizētas jeb beigušas pastāvēt 26 rajonu padomes, kas līdzšinējā pašvaldību sistēmā bija otrā līmeņa pašvaldības.

Nemot vērā administratīvi teritoriālo reformu, LAP veiktas izmaiņas lauku teritorijas definējumā. Līdz 2008.gada 31.decembrim lauku teritorija bija Latvijas teritorija, izņemot republikas pilsētas (Rīga, Daugavpils, Rēzekne, Liepāja, Ventspils, Jelgava, Jūrmala) un rajonu administratīvo centru pilsētas (Aizkraukle, Alūksne, Balvi, Bauska, Cēsis, Daugavpils, Dobeles, Gulbene, Jēkabpils, Jelgava, Krāslava, Kuldīga, Liepāja, Limbaži, Ludza, Madona, Ogre, Preiļi, Rēzekne, Rīga, Saldus, Talsi, Tukums, Valka, Valmiera, Ventspils). Par lauku teritoriju tika uzskatīta arī rajonu administratīvo centru pilsētu ar lauku teritorijām.

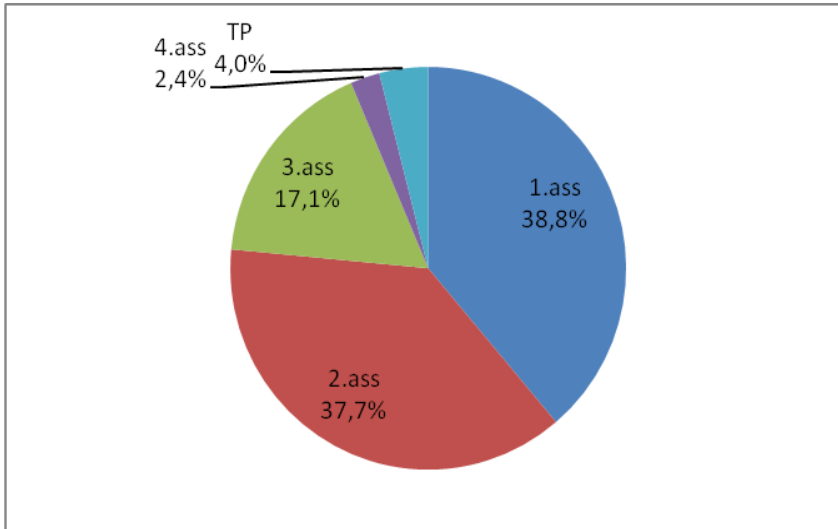
Savukārt, sākot ar 2009.gada 1.jūliju lauku teritorija ir visa Latvijas teritorija, izņemot republikas pilsētas (Rīga, Daugavpils, Rēzekne, Liepāja, Ventspils, Jelgava, Jūrmala, Valmiera, Jēkabpils) un novadu teritoriālās vienības – pilsētas ar iedzīvotāju skaitu virs 5000 (Alūksne, Balvi, Bauska, Cēsis, Dobeles, Gulbene, Kuldīga, Aizpute, Limbaži, Salacgrīva ar lauku teritoriju, Ludza, Madona, Olaine, Saulkrasti ar lauku teritoriju, Baldone ar lauku teritoriju, Saldus, Talsi, Tukums, Valka, Smiltene).

Finanšu sadalījums.

Saskaņā ar ZM un LAD sagatavoto informāciju par LAP finansējuma apguvi, paredzētais privātais finansējums ir 945 milj. EUR. Plašāku izklāstu par apgūtajiem līdzekļiem katrā no atbalstītajiem pasākumiem var iegūt ZM sagatavotajā Stratēģiskā kopsavilkuma ziņojums par Latvijas Lauku attīstības programmas 2007.-2013.gadam īstenošanu no 2007.-2009.gadam.

²² E.Konstantinova, Mentorings kā zināšanu pārneses process uzņēmējdarbības veicināšanai Latvijas laukos. Promocijas darba kopsavilkums. Jelgava, 2008.

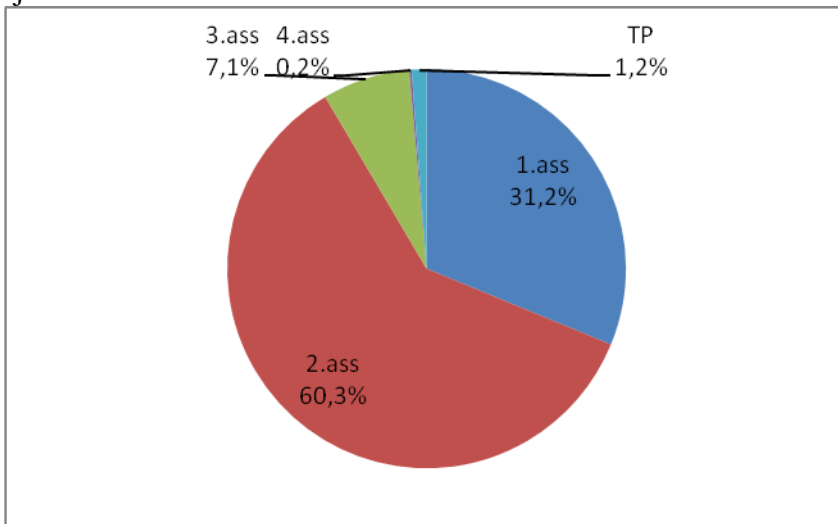
Pēc pēdējiem veiktajiem grozījumiem finansējuma piešķiršanā, raugoties uz sabiedrisko finansējumu, redzams, ka nedaudz virs trešās daļas finansējuma ir paredzēta 1.asij un 2.asij (39% un 38% attiecīgi). 3.asij ir paredzēti 17% sabiedriskā finansējuma, bet 4.asij – 2,4% sabiedriskā finansējuma. Finansējuma sadalījums pa asīm atspoguļo situāciju LAP saistībā ar tā mērķiem. Vides un lauksaimniecības & mežsaimniecības attīstībai atvēlēti ievērojami lielāki līdzekļi (skat. 4.attēls) kā dzīves kvalitātes uzlabošanai un lauku ekonomikas dažādošanai.

4. attēls. Plānotais sabiedriskais finansējums dalījumā pa asīm no kopējā LAP plānotā sabiedriskā finansējuma (%)

Avots: LAD

Izmaksātā sabiedriskā finansējuma sadalījums redzams 5. attēlā. Uzskatāmi redzams, ka 2.ass pasākumiem izmaksātā kopsumma ir daudz lielāka, salīdzinot ar plānoto izmaksu proporciju.

5. attēls. Izlietotais sabiedriskais finansējums dalījumā pa asīm no kopējā LAP izlietotā sabiedriskā finansējuma (%)

Avots: LAD

Raugoties uz asīm, redzams, ka katrā asī ir pasākumi, kuriem ir paredzēta lielākā daļa kopējā finansējuma, kas ir attēlots 10. tabulā.

10. tabula. Katras ass būtiskākie (pēc kopējā finansējuma apjoma) pasākumi.

Ass	Pasākuma nr.	Pasākums	Finansējums % no ass finansējuma	Finansējums % no kopējā finansējuma
1.	1.2.1.	Lauku saimniecību modernizācija	62	32,8
	1.2.3.	Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana	18	9,6
	1.2.2.	Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana	7	3,9
	1.2.5.	Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu	6	3,2
2.	2.1.2.	Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas	45,6	10,1
	2.1.4.	Agrovides maksājumi	44,2	9,8
3.	3.1.2.	Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai	67,6	14
	3.2.1.	Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem	25,8	5,4
	3.1.3.	Tūrisma aktivitāšu veicināšana	6,1	1,3
4.	4.1.3.	Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā	54,5	1,1
	4.1.1.	Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā	25,6	0,5

Avots: LAD

Raugoties uz izmaiņām starp sākotnēji piešķirto kopējo finansējumu (kopējā finansējumā ietilpst sabiedriskais un privātais finansējums) LAP īstenošanai un piešķirto finansējumu pēc pēdējiem grozījumiem, redzams, ka kopējais finansējums visām aktivitātēm kopā ir samazinājies par EUR 16,7 miljoniem jeb 0,71%. Jāatzīmē, ka 2.ass pasākumos privātais finansējums vispār netiek paredzēts un arī 1.un.4.ass pasākumos ne visiem pasākumiem ir paredzēts privātais finansējums. Ņemot vērā esošo ekonomisko situāciju, šāds finansējuma samazinājums nav uzskatāms par ievērojamu. Kā redzams no datiem – 1.un 3.asij ir bijis samazinājums par 9,45% un 7,93% attiecīgi, bet 2.asij – palielinājums par 42%.

Būtiski ir salīdzināt katrai asij plānoto sabiedrisko finansējumu (procentuāli no kopējā plānotā sabiedriskā finansējuma) un reāli izlietoto finansējumu asīs (procentuāli no kopējā izlietotā sabiedriskā finansējuma). Šāds salīdzinājums ir nepieciešams, lai izprastu finansējuma plānotāju un finansējuma saņēmēju kopējo situācijas un rīcības izpratni. Šis salīdzinājums ir redzams 11. tabulā.

11. tabula. Plānotā un izlietotā atbalsta summas pret attiecīgi kopējo plānoto un izlietoto atbalstu (sabiedriskais finansējums), kā arī kopējais izlietotais sabiedriskais finansējums no plānotā. (17.08.2010.)

Ass	Kopējais plānotais sabiedriskais finansējums asij (%)	Kopējais izlietotais sabiedriskais finansējums asij no kopējā plānotā (%)	Kopējais izlietotais sabiedriskais finansējums asij no kopējā asij paredzētā (%)
1.	39	31,2	21,3
2.	37	60,3	42,3
3.	17	7,1	11
4.	2,4	0,2	1,7
Tehniskā palīdzība	4	1,2	7,8
Kopā:	100	100	26,4

Avots: LAD

Nevienā asī saplānotais finansējums (spriežot pēc izmaksātajām summām procentuāli pret visu izmaksāto summu) neatbilst izlietotajam. Tā, piemēram, ir redzams, ka šobrīd no visām izmaksātajām summām nedaudz virs 60% ir izmaksātas 2.asij, kas pamatā ir platībmaksājumi. Vienlaicīgi plānā ir paredzēts tikai nedaudz virs trešās daļas (37,7%) kopējā finansējuma izmaksāt šajā asī. Raugoties uz izmaksātajiem līdzekļiem no katrā asī plānotā,

redzams, ka vissliktāk sokas ar 4.ass finanšu līdzekļu izmantošanu (tikai 1,7% no asī paredzētā ir izmaksāti). Tāpat arī salīdzinoši lēni tiek apgūta tehniskā palīdzība, kā arī 3.ass pasākumi. Vietējo iniciatīvu veicināšana sekmē LAP mērķus, jo tā palīdz veidot Latvijas laukus par ilgtspējīgi apdzīvojamām teritorijām, kā arī rada priekšnoteikumus konkurētspējas stiprināšanai. Attiecīgi ir nepieciešams stiprināt šī pasākuma popularitāti un ieviešanas tempus.

Iesniegto projektu sagatavošanas kvalitāte ir uzskatāma par augstu. Uz to norāda augstais procentuālais īpatsvars, rēķinot apstiprinātos pieteikumus pret iesniegtajiem pieteikumiem. Būtiski ir salīdzināt pieteikumu iesniegšanas kvalitāti, lai saprastu, vai labas kvalitātes projekti tiek iesniegti pietiekamā apjomā, t.i. cik lielā mērā ir iztērēts paredzētais finansējums. Šie dati ir attēloti 12. tabulā.

Pieteikumu kvalitāte ir uzskatāma par labu, atsevišķos gadījumos – par izcilu. Par to netieši liecina apstiprināšanas īpatsvars atsevišķos pasākumos virs 90%. Tikai divos pasākumos apstiprināšanas līmenis ir zem 50%. Šie augstie rādītāji liecina, ka sagatavot kvalitātīvu pieteikumu potenciālajiem atbalsta saņēmējiem nav sarežģīti. Tajā pašā laikā no tabulā apkopotiem datiem var secināt, ka vairākos pasākumos jau pavisam drīz var nepietikt finansējuma, lai arī potenciālie finansējuma saņēmēji ir spējīgi sagatavot kvalitatīvus pieteikumus. Ņemot vērā LAP ieviešanas stadiju laika periodā, izmantotais finansējums pasākumiem virs 75% nav uzskatāms par adekvātu šim pagājušā laika periodam. Šāda neproporcionāli liela apguve liecina par attiecīgā pasākuma nepieciešamību un rāda vajadzību pārskatīt tā finansējumu, vai arī pārvērtēt līdzekļu saņemšanas kritērijus, stingrāk atlasot iesniegtos projektus (piemēram, ierobežojot atsevišķu finanšu ietilpīgu projektu realizāciju, kuriem būtu maza ietekme uz lauku attīstību).

12. tabula. Apstiprināto pieteikumu attiecība pret iesniegtajiem pieteikumiem (%) un apstiprinātais finansējums pret kopējo paredzēto finansējumu (%).

Pasākums	Apstiprinātie pieteikumi pret iesniegtajiem pieteikumiem (%)	Apstiprinātais finansējums pret kopējo paredzēto finansējumu (%)
1.1.1.	100	34,8
1.1.2.	84	81,5
1.1.4.	100	87,8
1.2.1.	79	50,1
1.2.2.	97	6
1.2.3.	77	17,3
1.2.5.	97	58,6
1.4.1.	65	46,1
1.4.2.	100	0,4
2.2.3.	65	95,9
2.2.6.	97	12,1
3.1.2.	41	60,3
3.1.3.	71	39
3.2.1.	91	81,6
3.2.3.	80	63,4
Kopā ELFLA:	77	51,3
4.1.0.	100	98,4
4.1.1.	0	0
4.1.3.	44,7	30,1
4.3.1.	97	72
Kopā ELFLA (LEADER)	44,7	50,1

Avots: LAD

Būtiski ir izvērtēt ne tikai pasākumus, kam nepieciešams papildus finansējums, bet arī pasākumus, kuri nav guvuši popularitāti, raugoties no izlietotā finansējuma apjoma.

Papildus iepriekš minētajam – ir būtiski salīdzināt iztērētā finansējuma apjomu pret sasniegtajiem rādītājiem – saskaņā ar LAP izvirzījumiem. Tas ir veikts asu un pasākumu līmenī. Katra konkrēta pasākuma situācijas analīze atrodama sadaļā LAP pasākumu īstenošanas novērtējums.

Atbalsta saņēmēji

Kopējais atbalsta saņēmēju skaits, kas piedalās LAP pasākumu ieviešanā ir 64 036 (fiziskas un juridiskas personas). No tiem 78% jeb 49 926 ir fiziskas personas (no kurām 52% sievietes un 48% vīrieši), 19% - juridiskas personas un 3% - identitāte nav norādīta. Ņemot vērā atbalsta saņēmēju reģistrācijas vietas (saņēmēji reģistrēti Rīgā, Daugavpilī u.c. pilsētās) nevaram teikt, ka atbalstīti tiek tikai lauku iedzīvotāji. No analīzes nav izslēgti pilsētu iedzīvotāji, jo bieži vien atbalsta saņēmējs dzīvo pilsētā, kas nav LAP atbalsta teritorija, bet īpašuma atrašanās vieta attiecas uz LAP atbalsta teritorijām. Līdz ar to varam teikt, ka ieguvums no LAP ieviešanas ir visiem valsts iedzīvotājiem. Vislielākais atbalsta saņēmēju skaits ir 2.ass pasākumiem (59 367 saņēmēji, jeb 92% no visiem atbalsta saņēmējiem). Kopējais atbalsta saņēmēju skaits apkopots 13. tabulā. Fizisko personu skaits, kas saņem atbalstu LAP pasākumos, ir 4 reizes lielāks kā juridisko personu skaits, kas vērtējams pozitīvi, ņemot vērā, ka programma vērsta uz lauku iedzīvotāju iesaistīšanu pasākumu ieviešanā, tādējādi ceļot savu labklājību. Taču aplūkojot vecuma struktūru, tad redzam, ka to atbalsta saņēmēju skaits, kas pārsniedz pensijas vecumu, ir gandrīz 3 reizes lielāks kā vecuma grupā līdz 40 gadiem. Sadalījumā pēc vecuma, attiecībā par visiem klientiem, redzam, ka lielākā daļa ir vecuma grupā no 40-64 gadiem. Tā ir aktīvākā vecuma grupa LAP pasākumos, bet tas ir saistīts ar platūmaksājumiem 2.asī, kur attiecīgais atbalsta saņēmēju skaits pārsniedz 56 tūkstošus jeb 88% no visiem atbalsta saņēmējiem. Vecuma grupā virs 65 gadiem ir vairāk klientu nekā vecuma grupā līdz 40 gadiem. Tajā pašā laikā īpaši maz ir atbalsta saņēmēju vecuma grupā līdz 25 gadiem – tikai 0,6% no visiem atbalsta saņēmējiem. Kopumā atbalsta saņēmēji līdz 39 gadu vecumam veido tikai 12,5% no visiem atbalsta saņēmējiem, kas parāda ļoti lielu atbalsta saņēmēju koncentrāciju iedzīvotāju atbalsta saņēmēju vidū ar vecumu no 40 gadiem. Izvērtējot iedzīvotāju skaitu Latvijā pēc vecuma grupām, redzam, ka arī lielākais iedzīvotāju skaits ir tieši šajā vecuma grupā. Arī salīdzinot iedzīvotāju aktivitāti attiecīgajās vecuma grupās, redzam, ka aktīvākie ir vecuma grupā virs 40 gadiem, kas varētu būt skaidrojams arī ar īpašuma tiesībām, ņemot vērā lielo platūmaksājumu klientu skaitu.

13. tabula. LAP atbalsta saņēmēju sadalījums vecuma un dzimums grupās.

Atbalsta saņēmēji	Skaits vecuma grupā					% no kopējā skaita
	Kopā	jaunāki par 25 gadiem	25-39 gadu vecumā	40-64 gadu vecumā	65 gadi un vecāki	
Fiziskas personas	49 926	316	5 928	28 120	15 560	78%
Sievietes	25 806	102	2 504	13 743	9 457	
Vīrieši	24 120	214	3 424	14 377	6 103	
Juridiskas personas	12 052					19%
Neidentificētas personas	2 058					3%
Kopā	64 036					100%

Avots: LAD

Atbalsta saņēmēju sadalījums starp fiziskām un juridiskām personām redzams 14. tabulā. Lielākā daļa (95,7%) no juridiskām personām, kas gūst atbalstu LAP pasākumos ir privātā sektora pārstāvji, no kuriem 84% ir zemnieku saimniecības.

14. tabula. LAP atbalstu saņēmēji -juridiskās personas (visi pasākumi).

Sektors	Uzņēmējdarbības forma	Skaitis	% no kopskaita
Privātais sektors - juridiskas personas	Akciju sabiedrība	35	0,3
	Individuālais komersants	134	1,1
	Individuālais uzņēmums	8	0,1
	Kooperatīvā sabiedrība	68	0,6
	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību	1 172	9,7
	Zemnieku saimniecība	10 114	83,9
	Kopā	11 531	95,7
Sabiedriskais sektors - NVO	Biedrība	299	2,5
	Nodibinājums	11	0,1
	Reliģiskas organizācijas	46	0,4
	Kopā	356	3,0
Sabiedriskais sektors - pašvaldības iestādes	Pašvaldība	121	1,0
	Pašvaldību uzņēmums	6	0,0
	Kopā	127	1,1
Sabiedriskais sektors - valsts iestādes	Mācību (zinātniskā) iestāde	20	0,2
	Valsts aģentūra	3	0,0
	Valsts iestāde	12	0,1
	Valsts Sabiedrība ar ierobežotu atbildību	2	0,0
	Valsts saimniecība	1	0,0
	Kopā	38	0,3
Juridiskas personas kopā		12 052	100,0

Avots: LAD(projektos, kas reģistrēti un apstiprināti līdz 01.01.2010.)

ES liels uzsvars tiek likts uz dzimumu līdztiesību. Vērtējot fizisko peronu skaitu, kas iesaistās LAP pasākumos, 15. tabulā redzam, ka kopumā tas atbilst valstī esošajai dzimumu proporcijai, t.i., 55% sievietes un 45% vīrieši (vecuma grupā virs 15 gadiem). Attiecīgi pasākumos piedalās 52% sievietes un 48% vīrieši, kas vērtējams pozitīvi. Dzimumu atšķirība vērojama pasākumu griezumā. Izteikts vīriešu pārsvars ir pasākumos, kas saistīti ar mežsaimniecību piem., 1.2.2. pasākumā „Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana” piedalījušies 866 vīrieši un tikai 430 sievietes, arī 2.2.4. pasākumā „NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)” piedalījušies 822 vīrieši un 565 sievietes. Lielākajā daļā pasākumu vīriešu un sievietes skaits pieteikumos ir līdzvērtīgs un krasas atšķirības nav vērojamas.

15. tabula. LAP atbalsta saņēmēju - klientu sadalījums vecuma un dzimuma grupās

Vecuma grupas	Atbalsta saņēmēju skaits, fiziskas personas(1)			Iedzīvotāju skaits 2007-2009 vidēji (2)		
	Kopā	Sievietes	Vīrieši	Kopā	Sievietes	Vīrieši
15-24 gadu vecumā*	316	102	214	351 100	172 233	178 867
25-39 gadu vecumā	5 928	2 504	3 424	481 067	238 700	242 367
40-64 gadu vecumā	28 120	13 743	14 377	734 800	397 067	337 733
65 gadu vecumā un vecāki	15 560	9 457	6 103	390 500	262 900	127 600
Kopā	49 926	25 806	24 120	1 957 467	1 070 900	886 567
Procentos no kopējā	2,5%	52%	48%	100	55%	45%

Avots:(1)LAD,(2)CSP.

Uz 2009.gada 1.janvāri Latvijā kopā bija 104 555 aktīvo saimniecību, no kurām 606 bija juridiskas saimniecības. No ne-juridiskajām saimniecībām (kopā 103 949) 53 783 jeb 52% piederēja īpašniekiem, kas ir 55 gadus veci un vecāki, 43 965 jeb piederēja īpašniekiem vecumā no 35 līdz 54 gadiem un tikai 6 201 jeb 6% piederēja īpašniekiem, kas jaunāki par 35 gadiem. Kā redzams no šiem datiem – atbalsta saņēmēju skaits vecuma grupās samērā labi saskan ar saimniecību īpašnieku skaitu vecuma grupās.

Analizējot atbalsta saņemšanas intensitāti dažādās vecuma grupās, redzams, ka visvairāk atbalsta saņēmēju no kopējā iedzīvotāju skaita ir vecuma grupā no 65 gadiem un vecāki, kur atbalsta saņēmēju skaits pret grupas pārstāvju skaitu ir 3,98%. Līdzīgs īpatsvars – 3,83% - ir arī vecuma grupā no 40 līdz 64 gadiem, taču jaunākās vecuma grupās minētais īpatsvars ir daudz zemāks: no 25 līdz 39 gadiem – 1,23%, bet vecuma grupā līdz 24 gadu vecumam – 0,09%. Vidēji valstī šis rādītājs ir 2,55%. Šie skaitļi liecina par paaudžu pēctecības plānošanas nepieciešamību, jo pie šādas atbalsta saņēmēju stratifikācijas ir iespējama nozares darbaspēka nepietiekama atjaunošanās un iedzīvotāju aizplūšana no laukiem.

Analizējot atbalsta saņēmēju skaitu reģionos pret kopējo saimniecību skaitu valstī (izņemot Rīgu), redzams, ka skaitliski visvairāk atbalsta saņēmēju ir Latgalē (27,5% no saimniecību skaita visā Latvijā), Vidzemē (13,5% no saimniecību skaita), Kurzemē (9% no saimniecību skaita), Zemgalē (6,9% no saimniecību skaita) un Pierīgā (4,2% no saimniecību skaita).

Projektu iesniedzēju izglītību raksturo 16. tabula.

16. tabula. LAP atbalsta saņēmēju sadalījums pēc vecuma, dzimuma un izglītības

Izglītība *	Kopā	% no kop. skaita	Dzimums	<25	25 līdz 30	30 līdz 40	40 līdz 50	50 līdz 60	60 līdz 70	70 līdz 80	> 80	Kopā
Augstākā lauksaimnieciskā izglītība	123	10%	S	1	4	9	23	24	8	3		72
			V	2	3	11	11	18	5	1		51
Profesionālā vidējā (vidējā speciālā) lauksaimnieciskā izglītība	323	25%	S		5	26	44	39	18	4		136
			V	4	18	40	61	44	15	5		187
Augstākā izglītība vai profesionālā vidējā (vidējā speciālā) izglītība	79	6%	S			5	15	9	5	2		36
			V		1	6	18	15	1	2		43
Lauksaimniecības nozarē piemērotas profesionālas iemaņas un kompetence	130	10%	S		2	4	19	20	6	3	1	55
			V	1	3	11	32	21	5	2		75
Kursi lauksaimniecībā	248	19%	S	2	6	22	39	44	26	3		142
			V	11	7	26	32	19	8	2	1	106
Praktiskās iemaņas lauksaimniecībā	339	27%	S	10	3	29	49	56	20	17	3	187
			V	14	11	23	45	33	13	10	3	152
Nav lauksaimniecības izglītība	32	3%	S			5	3	4	3			15
			V		2	1	6	3		4	1	17
Kopā	1274	100%		45	65	218	397	349	133	58	9	1274

Avots: LAD.* informācija no 1.1.2, 1.2.1.,1.4.1. un 3.1.2.pasākumiem.

Nemot vērā analīzei pieejamo datu apjomu, iegūtos datus varam attiecināt uz visiem dalībniekiem LAP pasākumos. Lielākai daļai projektu iesniedzēju jeb 59% (analīze par 1274 fiziskām personām, kurām no LAD datu bāzes varēja iegūt nepieciešamo informāciju) nav speciālās izglītības lauksaimniecībā, bet ir praktiskās iemaņas. Otrs lielākais bloks ir ar vidējo profesionālo vai speciālo izglītību lauksaimniecībā 35%. Ja skatām pieteicējus pēc dzimuma, tad ar speciālo izglītību lauksaimniecībā (gan augstāko, gan vidējo profesionālo) ir 32%

sieviešu un 38% vīriešu, kas piedalījušies šajos pasākumos. Savukārt starp pieteicējiem ar augstāko izglītību lauksaimniecībā, sieviešu ir vairāk kā vīriešu (58% no kopējā skaita ar attiecīgo izglītību).

Atbalsta pretendentu izglītības līmeņa analīze rāda, ka atbalsta saņēmēju vidū aptuveni līdzīgās daļās ir atbalsta saņēmēji ar pabeigtu augstāko vai profesionālo vidējo lauksaimniecisko izglītību, kā arī ar nozarei atbilstošām profesionālām iemaņām, kursiem u.c. Tomēr, ņemot vērā, ka analizēti pasākumi, kuros tiek veiktas investīcijas (bieži vien par lielām summām – virs EUR 100 000), klientu profesionālā kvalifikācija un spējas būtu jāvērtē rūpīgi, paredzot iespēju pirms ES fondu apgūšanas iziet kvalificētu apmācību, ieskaitot finanšu vadības jomā u.c.

Reģionālais pārklājums

Lai noteiktu LAP ietekmi reģionos, izvēlēti CSP dati par iedzīvotāju skaitu reģionos (ieskaitot pilsētas) sadalījumā pa vecuma grupām un CSP lauku saimniecību reģistra dati par aktīvo saimniecību skaitu, kā arī lauksaimniecībā nodarbināto skaitu (CSP struktūras apsekojuma dati). Attiecīgi vērtējot projektu un atbalsta saņēmēju skaitu, ņemti vērā LAD dati par projektiem, kas reģistrēti laika posmā no 2007.gada līdz 2010.gada 1.janvārim un kuru statusi ir: apstiprināts, noslēgts līgums, sāka uzraudzība (neņemot vērā tos projektus, kuriem ir atteikts, lauzts līgums, nav izvērtēti) (skat. 17. tabula).

17. tabula. Reģionālais salīdzinājums par iedzīvotājiem, saimniecību skaita un LAP atbalsta saņēmējiem.

	Rīga	Pierīga	Zemgale	Kurzeme	Vidzeme	Latgale	Kopā reģ. (bez Rīgas)
Iedz. skaits 01.01.2009 CSP	713 016	385 507	281 928	301 621	235 576	343 646	1 548 278
Aktīvo saimniecību skaits (ELV>0,1) 01.01.2009	5	13 408	18 806	15 885	19 520	36 931	104 550
Juridiskās saimniecības	5	113	142	137	105	104	601
LAP pieteikumu skaits 2007-2009 ¹	411	10 067	19 154	24 779	47 106	90 694	191 800
LAP projektu ieteikumu skaits 2007-2009 ¹	148	917	1 253	1 806	2 040	2 051	8 067
LAP platību ieteikumu skaits 2007-2009 ¹	263	9 150	17 901	22 973	45 066	88 643	183 733
LAP atbalsta saņēmēju skaits, fiziskas personas ¹	70	2 767	5 051	6 706	10 656	24 676	49 856
LAP atbalsta saņēmēju skaits, juridiskas personas ¹	46	1 525	1 997	2 448	3 118	2 918	12 006

Avots: LAD, CSP.

¹ projekti, kur noslēgts līgums vai sāka uzraudzība

Kopējā pieteikumu skaita ziņā Latgale ir absolūta līdere ar 47,3% pieteikumu, kas saistīts galvenokārt ar šī reģiona atrašanos MLA teritorijās, kā arī lielāku lauku saimniecību skaitu salīdzinot ar citiem reģioniem. Tai seko Vidzeme (24,6%), uz kuru, gan nedaudz mazākā mērā, arī attiecas iepriekš teiktais, tad Kurzeme (12,9%), Zemgale (10%) un Pierīga (5,2%). Tāpat arī atbalsta saņēmēju fizisko personu vidū Latgale ir līdere ar 49,5% no saņēmēju kopskaita, kurai seko Vidzeme (21,4%), Kurzeme (13,5%), Zemgale (10,1%) un

Pierīga (5,5%). Atbalsta saņēmēju juridisko personu vidū līdere ir Vidzeme (26%), kurai seko Latgale (24,3%), Kurzeme (20,4%), Zemgale (16,6%) un Pierīga (12,7%).

No augstāk minētās informācijas iezīmējas reģionālā tendence no lielākā uz mazāko atbalsta saņēmēju skaita ziņā: Latgale, Vidzeme, Kurzeme, Zemgale, Pierīga, tomēr tam papildus jāanalizē finanšu izlietojums.

Kā redzams 18. tabulā – kopējā sabiedriskā finansējuma piešķirumā, kā arī sabiedriskā finansējuma piešķirumā platību maksājumiem saglabājas tāds pats reģionālais sadalījums kā projektu gadījumā, kur visvairāk finanšu ir saņēmusi Latgale (ar vienu izņēmumu, kur kopējā finansējumā Zemgale apsteidz Kurzemi). Tomēr starpības starp reģioniem jau ir daudz mazākas nekā atbalsta saņēmēju skaita ziņā.

Raugoties no projektiem izmaksātā finansējuma viedokļa, visvairāk finanšu projektiem ir izmaksāti Zemgalē (25,7%), kurai seko Vidzeme (24,4%), Latgale (19,5%), Kurzeme (17,9%) un Pierīga (12,5%). Arī privātais finansējums visvairāk ir ticis izlietots Zemgalē (31,7%). Salīdzinot ar sabiedriskā finansējuma reģionālo izlietošanu, ir citāda atlikušo reģionu secība.

Pie tam – kopējais izmaksātais finansējums platību pieteikumiem ir lielāks par kopējo izmaksāto finansējumu projektu pieteikumiem. Ņemot vērā, ka tieši projektu pieteikumu finansējums ir tas, kas veicina reģionu attīstību caur konkurētspēju, jaunu ražošanu, inovācijām, produktivitāti u.c. LAP minētajiem mērķiem – būtiski ir skatīties šo finansējumu konkurētspējas un attīstības fokusā. Tajā pašā laikā platību maksājumi palīdz sasniegt dabas ainavu saglabāšanas un uzlabošanas mērķus.

18. tabula. Reģionālais salīdzinājums par izmaksāto sabiedrisko finansējumu reģionos un par izmaksāto aprēķinu privāto finansējumu reģionos (procentuālais sadalījums).

	Rīga	Pierīga	Zemgale	Kurzeme	Vidzeme	Latgale	Kopā reģ. (bez Rīgas)
Izmaksātais sabiedriskais finansējums 2007-2009 EUR	3 507 985	27 309 100	51 690 446	50 420 706	83 872 566	90 551 605	303 844 423
% no kopējā (bez Rīgas)	-	9	17	16,6	27,6	29,8	100
Izmaksātais sabiedriskais finansējums projektu pieteikumiem 2007-2009 EUR	3 180 336	14 721 668	30 329 093	21 121 021	28 898 985	23 102 006	118 172 772
% no kopējā (bez Rīgas)	-	12,5	25,7	17,9	24,4	19,5	100
Izmaksātais sabiedriskais finansējums platību pieteikumiem 2007-2009 EUR	327 650	12 587 433	21 361 353	29 299 685	54 973 582	67 449 599	185 671 651
% no kopējā (bez Rīgas)	-	6,8	11,5	15,8	29,6	36,3	100
Izmaksāto aprēķinu privātais finansējums 2007-2009 EUR	629 656	17 969 464	45 088 204	24 558 281	32 660 324	21 717 140	141 993 412
% no kopējā (bez Rīgas)	-	12,7	31,7	17,3	23	15,3	100

Avots: LAD, CSP.

Reģionā apgūtais finansējumu ir analizēts pret vienojošiem atskaites rādītājiem (iedzīvotāju skaitu, saimniecību skaitu un lauksaimniecībā pastāvīgi nodarbināto skaitu), lai gūtu plašāku ieskatu par reģionu finansēšanu, un korekti izvērtētu katra reģiona ieguvumu no LAP īstenošanas 2007.-2009.gadā.

19. tabula. Iedzīvotāju skaita, lauku saimniecību skaita un lauksaimniecībā nodarbināto skaita reģionālais dalījums.

Statistiskais reģions	Iedzīvotāju skaits	Aktīvo saimniecību skaits (ELV>0,1) 01.01.2009	Lauksaimniecībā pastāvīgi nodarbināto skaits
Rīga	706 413	5	n.d.
Pierīga	389 293	13 408	30 825
Zemgale	279 809	18 806	40 649
Kurzeme	299 506	15 885	33 131
Vidzeme	233 570	19 520	40 562
Latgale	339 783	36 931	78 867
Kopā reģ. (bez Rīgas)	1 541 961	104 550	224 034

Avots: CSP

Dati par lauksaimniecībā pastāvīgi nodarbināto skaitu Rīgai norādīti kopā ar Pierīgu (skat. 19. tabula). Šie dati rāda, ka vislielākā loma lauksaimniecībā ir Latgales reģionam, kurā atrodas 35% no lauku saimniecību skaita un no lauksaimniecībā pastāvīgi nodarbināto skaita, bet tikai 22% no valsts iedzīvotāju skaita (neskaitot Rīgu). Salīdzinoši mazākā loma lauksaimniecībai atvēlēta Pierīgā, kur ir mazākais saimniecību un tajās nodarbināto skaits, bet lielākais iedzīvotāju skaits starp reģioniem.

Apgūto finansējumu attiecinot pret minētajiem reģioniem raksturojošiem lielumiem, ir redzams, ka ņemot vērā rādītāju - izmaksātais sabiedriskais finansējums uz vienu saimniecību - virs vidējā no pieciem reģioniem ir strādājuši divi – Vidzeme un Kurzeme (20. tabula). Šie rādītāji, rēķinot uz izmaksāto sabiedrisko finansējumu uz vienu iedzīvotāju, virs vidējā ir arī divos reģionos – Vidzemē un Latgalē. Var secināt, ka no apguves viedokļa visefektīvāk strādā Vidzemes reģions, kur abi rādītāji ir ievērojami virs vidējā. Savukārt, Zemgalē un Pierīgā abi rādītāji ir zem vidējā. Tajā pašā laikā, lai arī Latgale ir līdere kopējā finansējumā un projektu skaitā, tai vienīgajai izmaksātais sabiedriskais finansējums uz vienu pieteikumu ir krietni zem vidējā, kas var būt radies tādēļ, ka Latgalē ir daudz relatīvi mazu saimniecību, kuras nespēj veikt lielus ieguldījumus.

20. tabula. Reģionālais salīdzinājums par izmaksāto sabiedrisko finansējumu reģionos uz vienu iedzīvotāju, vienu saimniecību un vienu pieteikumu.

Statistiskais reģions	Izmaksātais sabiedriskais finansējums 2007-2009 EUR	Pieteikumu skaits	Izmaksātais sabiedriskais finansējums EUR uz vienu saimniecību	Izmaksātais sabiedriskais finansējums EUR uz vienu iedzīvotāju	Izmaksātais sabiedriskais finansējums EUR uz vienu pieteikumu	Izmaksātais sabiedriskais finansējums EUR uz vienu lauks. pastāvīgi nodarbināto
Rīga	3 507 985	411	701 597	4,97	8 536	n.d.
Pierīga	27 309 100	10 067	2 036	70,15	2 713	886
Zemgale	51 690 446	19 154	2 749	184,73	2 699	1272
Kurzeme	50 420 706	24 779	3 174	168,34	2 035	1522
Vidzeme	83 872 566	47 106	4 297	359,09	1 780	2068
Latgale	90 551 605	90 694	2 452	266,50	999	1148
Kopā reģ. (bez Rīgas)	303 844 423	191 800	2 906	197,05	1 584	1356

Avots: Aprēķins no LAD un CSP datiem

Būtisku informāciju par reģionu atbalsta intensitāti sniedz dati par izmaksāto sabiedrisko finansējumu uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto. Te redzam būtisku atšķirību reģionu starpā. Ievērojami augstāks finansējums kā citos reģionos ir Vidzemē, savukārt Latgalē tas ir pat zem vidējā valstī. No lauku attīstības viedokļa svarīgāk ir vairāk attīstīt ekonomiski vājākos reģionus. Par tādiem pašlaik Latvijā uzskatāmi Latgale un Vidzeme. Ja relatīvi lielāks finansējuma Vidzemē no šī viedokļa ir atzīstams par pamatotu, tad par Latgali

var secināt, ka ņemot vērā lielo lauksaimniecības un lauku nozīmi, atbalsts šim reģionam tomēr nav uzskatāms par pietiekami intensīvu, jo finansējuma uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto Latgalē ir zemāks nekā valstī vidēji.

Pilnīgākas analīzes veikšanai ir būtiski nošķirt platībmaksājumus no projektu maksājumiem. Reģionālais salīdzinājums par izmaksāto sabiedrisko finansējumu reģionos uz vienu iedzīvotāju, vienu saimniecību un vienu pieteikumu – gan par platību pieteikumiem, gan par projektu pieteikumiem redzams 21. tabulā.

Platību pieteikumos pēc piesaistītā finansējuma uz iedzīvotāju, kas ir unificēts salīdzināšanas mērs, virs vidējā ir Vidzeme un Latgale. Pēc šī paša rādītāja projektu pieteikumos – Zemgale un Vidzeme. Vidzeme ir vienīgais reģions, kas pēc šī rādītāja ir minama abās salīdzinošajās kategorijās. Lai arī finansējuma piesaiste uz vienu salīdzinošo vienību nosacīti parāda reģiona efektivitāti, ir jāņem vērā, ka, piemēram, Latgalē ir daudz mazu saimniecību, kādēļ Latgalē ir samērā zemi rādītāji uz saimniecību, taču tas nenorāda uz Latgales kā reģiona darbības neefektivitāti. Tāpat arī dati parāda, ka Zemgale un Pierīga lielākus apjomus uz vienu vienību saņem projektos, kamēr Latgale – platībmaksājumos. Tas ir skaidrojams ar faktu, ka Latgalē ir tikai MLA teritorijas, kuru būtiski mazāk ir Zemgalē un īpaši Pierīgā.

21. tabula. Reģionālais salīdzinājums par izmaksāto sabiedrisko finansējumu reģionos uz vienu iedzīvotāju, vienu saimniecību un vienu pieteikumu – par platību pieteikumiem un projektu pieteikumiem.

Statistiskais reģions	Izmaksātais sabiedriskais finansējums platību pieteikumiem 2007-2009 EUR uz vienu saimniecību	Izmaksātais sabiedriskais finansējums platību pieteikumiem 2007-2009 EUR uz vienu iedzīvotāju	Izmaksātais sabiedriskais finansējums platību pieteikumiem 2007-2009 EUR uz vienu pieteikumu	Izmaksātais sabiedriskais finansējums projektu pieteikumiem 2007-2009 EUR uz vienu saimniecību	Izmaksātais sabiedriskais finansējums projektu pieteikumiem 2007-2009 EUR uz vienu iedzīvotāju	Izmaksātais sabiedriskais finansējums projektu pieteikumiem 2007-2009 EUR uz vienu pieteikumu
Pierīga	939	32.33	1 376	1 098	37,82	16 054
Zemgale	1 135	76.34	1 194	1 612	108,39	24 204
Kurzeme	1 844	97.82	1 275	1 329	70,52	11 695
Vidzeme	2 816	235.36	1 219	1 480	123,73	14 166
Latgale	1 827	198.50	761	626	67,98	11 263
Kopā reģ. (bez Rīgas)	1 776	120.42	1 010	1 130	76,64	14 648

Avots: LAD

Šie rādītāji liecina, ka turpmākajā LAP realizācijas gaitā, būtiski nemainot projektu nosacījumus un pasākumu finansējumu, Latgales īpatsvars kopējā LAP finansējuma apgūvē visticamāk samazināsies, jo līdz šim lielākā daļa izmaksu ir veikta 2.ass pasākumos (galvenokārt platībmaksājumi), bet projektu pieteikumos, īpaši tajos pasākumos, kuros ir vairāk neapgūtu līdzekļu (kā rāda 4. un 5.attēlu dati), Latgales īpatsvars ir daudz mazāks (22. tabula). Latgales īpatsvars starp 1., 3. un 4.asu pasākumiem vislielākais ir pasākumā 1.4.1. „Daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija” – 46% no izmaksātā finansējuma, bet pārējos tas ir krietni mazāks (23. tabula).

Projektu pieteikumos pēc piesaistītā finansējuma uz vienu iedzīvotāju līderos ir izvirzījusies Vidzeme un Zemgale. Reversā kārtībā šie dati attiecas arī uz finansējumu pret vienu saimniecību.

Lai gūtu vēl pilnīgāku priekšstatu par reģionu aktivitāti, ir attēlota reģionu aktivitāte LAP pasākumu griezumā – gan klientu skaita, gan izmaksātā finansējuma ziņā. Klientu skaita reģionālais sadalījums attēlots 22. tabulā.

Kā redzams no 22. tabulas – 5 reģionos (bez Rīgas kā neatbalstāmā reģiona) lielākajā daļā pasākumu nav vērojami būtiska atbalsta saņēmēju skaita koncentrācija, izņemot

atsevišķos pasākumos. Zemgalē ir koncentrējušies gandrīz visi 1.1.4. pasākuma *Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana* atbalsta saņēmēji. Kurzemē virs 50% saņēmēju ir tādos pasākumos kā 1.4.2. *Ražotāju grupas* un 2.2.6. *Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana*. Latgalē šāda koncentrācija ir novērojama divos pasākumos – 2.1.2. *Maksājumi par nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās (izņemot kalnu teritorijas)* un 2.1.3. *NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EK*". Šī koncentrācija Latgalē saskan ar augstāk minēto par projektu finansējuma salīdzinoši mazo koncentrāciju Latgalē. Pierīgā un Vidzemē koncentrācija virs 50% nav novērojama. No augstāk minētajiem datiem redzams, ka, lai arī virs 50% koncentrācijas Latgalē ir divi pasākumi un Vidzemē tādu vispār nav, Latgalē un Vidzemē vairāk koncentrējas 2.ass pasākumi, kas ir saistīti ar platībmaksājumiem. Kurzemē, savukārt, vairāk koncentrējas pasākumi, kas atbalsta ražošanu. Rīgā ir būtisks īpatsvars arodapmācības un informācijas pasākumiem, kas gan papildus Rīgai tiek sniegti arī citās Latvijas vietās, tāpēc tas nav vērtējams viennozīmīgi.

22. tabula. Atbalsta saņēmēju skaita reģionālais sadalījums (% no attiecīgā LAP pasākuma saņēmēju skaita)

LAP pasākums	Rīga	Pierīga	Zemgale	Kurzeme	Vidzeme	Latgale
111	40	20	40	0	0	0
112	0	9	24	19	25	24
114	0	6	92	0	3	0
121	0	12	18	21	21	28
122	1	11	11	26	39	13
123	7	30	23	14	14	12
125	7	15	2	28	35	13
141	0	8	10	18	19	44
142	0	0	0	67	33	0
212	0	4	10	14	22	50
213	0	6	4	5	31	53
214	0	13	13	18	26	30
223	1	5	12	29	26	27
224	1	12	8	21	37	21
226	2	6	9	60	17	7
312	2	22	23	10	25	18
313	4	19	15	14	33	14
321	0	16	20	18	27	19
323	14	0	0	43	29	14
410	0	36	13	15	21	15
413	1	20	17	14	19	29
431	0	25	16	16	25	19

Avots: LAD

Rīgā – līdzīgi kā ar pieteikumu skaitu – ir koncentrēties arī finanšu atbalsts 1.2.5. pasākumā *Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu*. Tāpat Rīgā ir koncentrēties atbalsts 2.2.6. pasākumā *Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana*. Šī koncentrācija Rīgā kā neatbalstāmajā teritorijā ir skaidrojama ar juridiskās reģistrācijas īpatnībām. Zemgalē – līdzīgi kā pieteikumu skaita ziņā un 1.1.4. pasākuma gadījumā arī klientu skaita koncentrācijas ziņā ir koncentrācija divos pasākumos – 1.1.1. pasākumā *Arodapmācības un informācijas pasākumi* un 1.1.4. pasākumā *Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana*. Skaidrojums par šo ir sniegts augstāk, un tas saskan arī ar šajā tabulā redzamo. Kurzemē finansējums ir koncentrēts

1.4.2. pasākumā *Ražotāju grupas* – līdzīgi kā pieteikumu skaita koncentrācijā. Interesanti, ka Vidzemē finansējums ir koncentrēts pasākumos 3.1.2. *Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai* un 3.1.3. *Tūrisma aktivitāšu veicināšana*, jo šie pasākumi ir vērsti uz vienmērīgu attīstību visā Latvijas teritorijā, un tik izteikta finansējuma koncentrēšanās šajos pasākumos nav vēlama no saskaņotas un ilgtspējīgas teritorijas attīstības viedokļa. Latgalē finansējuma koncentrācija ir redzama 2.2.3. pasākumā *Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana*, kas ir skaidrojams ar Latgales salīdzinoši lielo platību, kā arī salīdzinoši zemāku aktivitāti lauksaimnieciskās zemes izmantošanā; to rāda arī mazāka aktivitāte projektu pieteikumos.

23. tabula. Izmaksāto atbalsta summu (sabiedriskā finansējuma) reģionālais sadalījums (% no attiecīgā LAP pasākuma izmaksātās summas).

LAP pasākums	Rīga	Pierīga	Zemgale	Kurzeme	Vidzeme	Latgale
111	10	20	70	0	0	0
112	0	9	24	19	23	25
114	0	2	97	0	1	0
121	0	12	32	20	19	18
122	1	11	12	24	37	15
123	8	29	15	14	26	8
125	73	2	0	7	17	2
141	0	7	10	18	18	46
142	0	0	0	80	20	0
212	0	5	12	17	27	39
213	1	6	5	7	40	41
214	0	10	11	14	33	32
223	3	2	8	11	17	58
224	2	13	7	23	43	13
226	53	2	5	30	8	2
312	1	8	21	6	56	8
313	0	12	17	14	56	1
321	0	17	18	18	24	22
323	0	0	0	35	36	29
413	1	19	20	15	22	23
431	0	14	22	16	23	25

Avots: LAD

Analīze par dzimuma proporcijām reģionos ir redzama 24. tabulā. Kā redzams - sieviešu īpatsvars ir augstāks kā vīriešu. Tajā pašā laikā jāsecina, ka pārsvars nav būtisks un attiecīgi dzimuma līdzsvars LAP ieviešanā reģionālā griezumā tiek ievērots.

24. tabula. Salīdzinājums par unikālo klientu dzimuma struktūru reģionos.

	Rīga	Pierīga	Zemgale	Kurzeme	Vidzeme	Latgale
Sieviešu skaits	32	1 502	2 747	3 530	5 824	12 171
Vīriešu skaits	38	1 265	2 304	3 176	4 832	12 505
Kopā reģionā	70	2 767	5 051	6 706	10 656	24 676
Sievietes % no reģiona	45,7	54,3	54,4	52,6	54,7	49,3
Vīrieši % no reģiona	54,3	45,7	45,6	47,4	45,3	50,7

Avots: CSP

Ir iespējams aplūkot arī sīkāk dzimuma un vecuma sadalījumu reģionos, lai redzētu, cik lielā mērā cilvēkresursi jomā ir ilgtspējīgi (skat.25. tabula).

No 25. tabulas datiem var izdarīt interesantu secinājumu, ka vīrieši dominē vecuma grupā līdz 39 gadiem, bet sievietes – vecuma grupā no 40 gadiem. Ņemot vērā šo īpatnību, reģionu starpā, salīdzinot datus vecuma grupās, būtisku atšķirību nav. Tajā pašā laikā,

domājot par LAP pilnveidošanu, ir jāpievērš uzmanība diviem jautājumiem: (1) kā izlīdzināt atšķirības nodarbinātībā pa dzimumiem iepriekš minētajās divās vecuma grupās, un (2) kā panākt lielāku iesaisti no to cilvēku puses, kas ir vecuma grupā līdz 39 gadiem, bet īpaši – vecuma grupā līdz 24 gadiem, lai notiktu secīga paaudžu pārmaiņa, kas veicinātu LAP mērķi par ilgtspējīgu dzīvi laukos?

25. tabula. Salīdzinājums par unikālo klientu dzimuma un vecuma struktūru reģionos.

	Rīga	Pierīga	Zemgale	Kurzeme	Vidzeme	Latgale
Jaunāki par 25 g.	0	10	32	37	68	169
t.sk. sievietes	-	4 (40%)	8 (25%)	9 (24%)	19 (28%)	62 (37%)
t.sk. vīrieši	-	6 (60%)	24 (75%)	28 (76%)	49 (72%)	107 (63%)
25-39 g.v.	10	332	657	813	1 201	2 915
t.sk. sievietes	3 (30%)	155 (47%)	304 (46%)	335 (41%)	519 (43%)	1 188 (41%)
t.sk. vīrieši	7 (70%)	177 (53%)	353 (54%)	478 (59%)	682 (57%)	1 727 (59%)
40-64 g.v.	35	1 462	2 791	3 754	5 779	14 299
t.sk. sievietes	16 (46%)	747 (51%)	1 447 (52%)	1 946 (52%)	3 024 (52%)	6 563 (46%)
t.sk. vīrieši	19 (54%)	715 (49%)	1 344 (48%)	1 808 (48%)	2 755 (48%)	7 736 (54%)
65 g.v. un vecāki	25	962	1 571	2 102	3 607	7 293
t.sk. sievietes	13 (52%)	596 (62%)	988 (63%)	1 240 (59%)	2 262 (63%)	4 358 (60%)
t.sk. vīrieši	12 (48%)	366 (38%)	583 (37%)	862 (41%)	1 345 (37%)	2 935 (40%)

Avots: CSP

LAP pasākumu īstenošanas novērtējums

1.ass pasākumu vērtējums

Ass mērķis

Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares konkurētspējas paaugstināšana. Ass aktivitātes vērstas uz cilvēkresursu attīstības pasākumiem un lauksaimniecības un mežsaimniecības fiziskā kapitāla restrukturizācijas un attīstības pasākumiem²³.

1.asij ir 3 apakšmērķi:

- 1) paaugstināt iedzīvotāju profesionālo kvalifikāciju un zināšanas, nodrošinot nepieciešamo konsultāciju pakalpojumu pieejamību
- 2) paaugstināt lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu konkurētspēju, atbalstot to pārstrukturizēšanu, attīstību un inovāciju
- 3) sekmēt pāreju jaunajās dalībvalstīs

Mērķu sasniegšanai izvēlēti pasākumi un atbalstītas aktivitātes, lai šos mērķus sasniegtu.

Saskaņā ar 1.ass pasākumu hierarhiju, lai sasniegtu pirmo apakšmērķi, tiek ieviesti 3 pasākumi:

- Arodapmācības un informācijas pasākumi,
- Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem,
- Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana.

Turpmāk veikta iepriekšminēto pasākumu analīze.

1.1.1. pasākums: Arodapmācības un informācijas pasākumi

Pasākuma mērķis

Nodrošināt pieejamu arodapmācību un informācijas iegūšanu, kas veidotu izpratni par lauksaimniecības vides aspektiem un nodrošinātu videi draudzīgu lauksaimniecības pozīciju uzlabošanu, ilgtspējīgu dabas resursu apsaimniekošanu veicinošu saimniekošanas metožu pielietošanu, kā arī zinātnes atziņu un jaunas prakses pielietojamību personām, kas iesaistītas lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas ražošanas nozaru darbībā.

Trīs apakšmērķi:

- Pieejama arodapmācība un informācija
- Ilgtspējīgu dabas resursu apsaimniekošanu veicinošu metožu saimniekošanas metožu pielietošana;
- Zinātnes atziņu un jaunas prakses pieejamība personām.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Arodapmācības - Vispārējā līmeņa mācību organizēšana – Lauksaimniecība
 - 2) Arodapmācības - Vispārējā līmeņa mācību organizēšana – Mežsaimniecība
 - 3) Arodapmācības - Vispārējā līmeņa mācību organizēšana - Pārtikas ražošana
- analīze Pasākums ir saskaņots ar tādām ESF aktivitātēm, kā 1.2.1.1. *Profesionālās izglītības sistēmas attīstība, kvalitātes, atbilstības un pievilcības uzlabošana,*

1.2.1.2. *Profesionālās orientācijas un karjeras izglītības attīstība, profesionāli orientētās izglītības attīstība*, 1.3.1.1. *Darbaspējas vecuma iedzīvotāju konkurētspējas paaugstināšana darba tirgū*, kuros atbalsta sniegšanas atsevišķi sektori netiek definēti. No atbalsta šajās aktivitātēs labumu var gūt arī lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas ražošanas sektorā strādājošie, bet atšķiras atbalstāmās aktivitātes, kā arī apmācību saturs.

No pasākumiem ir izslēgta zivsaimniecība, lai nepārklātos ar EZF pasākumiem, tādiem kā „*Profesionālo iemaņu, partnerattiecību, sadarbības un pieredzes apmaiņas veicināšana*” un „*Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde un mārketings*”.

Sākotnēji pasākums tika plānots kā vidēji nozīmīgs, paredzot tam 0,7% no kopējā LAP finansējuma. Taču pēc veiktās korekcijas šim pasākumam atvēlētie līdzekļi tika samazināti par 88%, un pašreiz pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums ir tikai EUR 1 205 445, kas ir 0,1% no kopējā LAP un 0,2% no 1.ass finansējuma. Līdz ar to pasākums pašlaik kļuvis salīdzinoši maznozīmīgs lauku attīstības kontekstā.

Pasākumā realizētās apmācības īstenota trīs apmācību moduļos: lauksaimniecība, mežsaimniecība un pārtikas ražošana. Jāpiezīmē, ka LAP vēl tika paredzēts arī ceturtais modulis – ekonomiskā nodrošinājuma bloks, kas atsevišķi nav ticis īstenots, taču tā kā iepriekš nosauktajos moduļos realizētās tēmas ietvērušas arī ekonomiskos jautājumus, var uzskatīt, ka daļa no tā tikusi īstenota caur citiem moduļiem.

Pasākumā izmaksātā sabiedriskā finansējuma summa veido EUR 397 484 (skat. 26. tabula). Ja salīdzina ar pasākuma atvēlēto budžetu, apgūti 33%.

26. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.1.1. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	1 205 445	427 130	35,4%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	1 205 445	419 532	34,8%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	1 205 445	397 484	33,0%
Apmācībās piedalījušos skaits	2 000	2 320	116,0%
Kopējais investīciju apjoms, EUR	1 205 445	397 484	33,0%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
1. Darba ražīgums (produktivitāte)	n.p.	n.d.	-

Avots: LAD un LAP dati

* n.p. – nav plānots; n.d. – nav datu, lai veiktu korektu aprēķinu

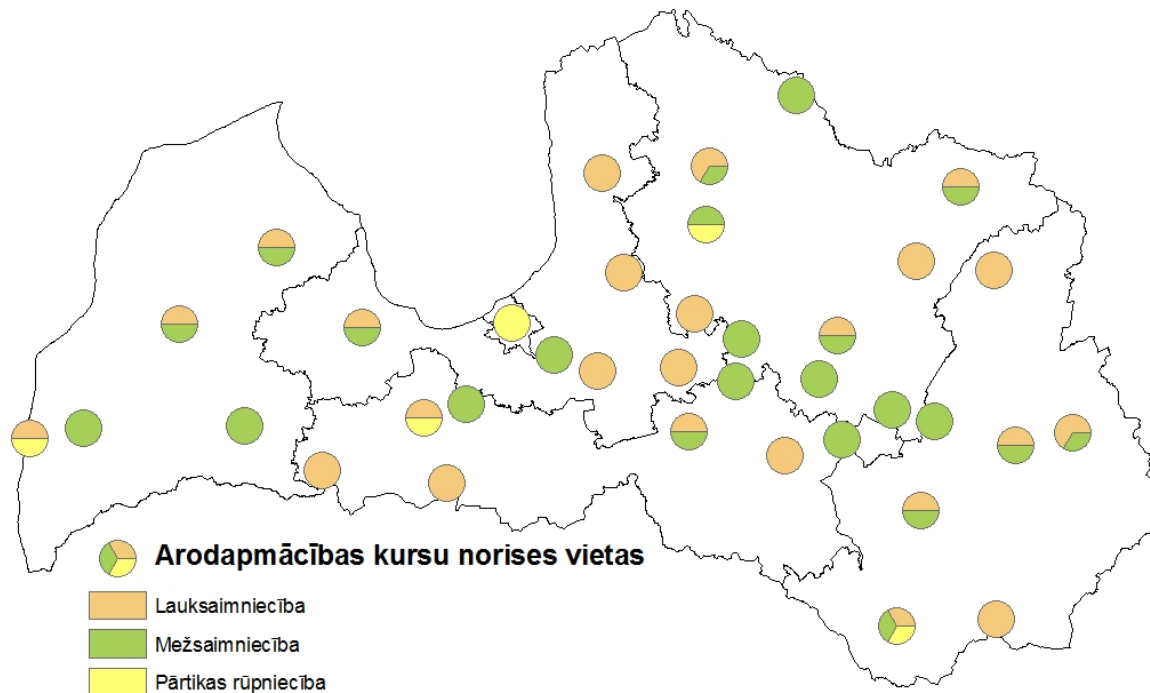
Pasākumā izmaksātā sabiedriskā finansējuma summa veido EUR 397 484. Ja salīdzina ar pasākuma atvēlēto budžetu, apgūti 33%. Pasākumā projektus realizējuši un finansējumu saņēmuši 5 apmācību sniedzēji Rīgas, Pierīgas un Zemgales reģionos, 70% nonākot Zemgales reģionā, kas skaidrojams ar apmācību sniedzēju atrašanās vietu (skat. 27. tabulu).

27. tabula. Atbalstīto projektu skaits un finansējums 1.1.1. pasākumā pa reģioniem

Reģions	Projektu skaits	Projektu sekundāro vietu skaits	Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji uz apmācāmo, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	2	1	37 178	77	9%
Pierīga	1	7	81 215	263	20%
Zemgale	3	10	279 091	183	70%
Kurzeme	-	8	-	-	0%
Vidzeme	-	16	-	-	0%
Latgale	-	12	-	-	0%
Kopā	6	54	397 484	171	100%

Avots: LAD dati

Lai nodrošinātu apmācību pieejamību un kvalitāti, atbilstoši pasākuma nosacījumiem, mācību norise tika organizēta visos Latvijas novados - atbalstīto projektu sekundāro vietu skaits ir 54, visvairāk Vidzemē – 16 vietas (skat. 6. attēlu).

6. attēls. Atbalstīto projektu mācību kursu norises vietas 1.1.1. pasākumā.

Sakarā ar budžeta samazinājumu, salīdzinot ar LAP sākuma versiju, nozīmīgi samazināts arī apmācīt plānoto personu skaits. Ja sākotnēji tika plānots pasākumā apmācības sniegt 21 000 personām, šobrīd plāns paredz tikai 2000 personas. Līdz ar to no finansiālā viedokļa šis pasākums makro līmenī kļuvis maznozīmīgs, kas ierobežo tā ieguldījumu 1.ass mērķu sasniegšanā.

Lai arī pasākumā pārsniegts plānotais apmācībās piedalījušos skaita rādītājs par 16%, vidējās izmaksas uz vienu apmācībās piedalījušos veido EUR 171, kas ir ievērojami mazāk kā plānots (EUR 603), un kas saistās arī ar mazāku apmācību dienu skaitu kā plānots (571 diena, kas atpaliek no plāna par 12,1%). Taču jebkurā gadījumā atbalsta apjoms uz vienu gala saņēmēju ir finansiāli maznozīmīgs un tāpēc var pieņemt, ka tam nevar būt vērā ņemama ietekme arī mikro līmenī. Jāatzīmē, ka ievērojamās atšķirības vidēji uz vienu apmācāmo starp finansējuma piesaistes reģioniem skaidrojamas ar to, ka vienam no pasākuma sniedzējiem par nosacījumu neizpildi tika piemērots samazinājums aptuveni 40% apmērā (Rīgas reģionā), tāpat atšķirības noteicis apmācību stundu skaits modulī.

Kopējais apmācību dalībnieku skaits, kas sekmīgi apguvuši sniegtās apmācības pasākumā, ir 2 297, veidojot 99% no kopējā apmeklētāju skaita. Sasniegtais sekmīgi beigušo apmācību kursu skaits ir par 24% punktiem lielāks kā plānots.

Ja ņem vērā, ka pasākuma realizācijas rezultātā radies pieprasījums pēc apmācību pakalpojumiem, tā netiešā ietekme uz vietējo ekonomiku, ņemot vērā multiplikatora efektu, novērtēta EUR 485 445 (LVL 341 171). Savukārt šī pieprasījuma radītā iespējamā ietekme uz laukiem novērtēta EUR 291 272 (LVL 204 706) apmērā.

Darba ražīguma izmaiņas tikai netieši saistāmas ar pasākumu.

Darba ražīguma novērtēšana veicama kontekstā ar ekonomisko situāciju valstī. Ekonomiskās krīzes apstākļos tā nesniedz objektīvus rezultātus.

Lauksaimniecība

Kopumā 66% no sabiedriskā finansējuma izmantoti apmācībām lauksaimniecībā, bet tikai 7% - pārtikas ražošanā (skat. 28. tabula). Lauksaimniecībā vidējā sabiedriskā atbalsta summa uz vienu apmācībās piedalījušos veido EUR 198, bet pārtikas ražošanā – tikai EUR 70, kas skaidrojams gan ar mazāku atvēlēto mācību stundu skaitu, gan samazināto sabiedrisko finansējumu par nosacījumu neizpildi.

28. tabula. Atbalstīto projektu skaits, apmācībās piedalījušos skaits un finansējums 1.1.1. pasākumā pa apmācību moduļiem (uz 06.08.2010)

Nozare	Projektu skaits	Apmācībās piedalījušos skaits	Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	Izmaksātais sabiedriskais finansējums vidēji uz apmācāmo, EUR	% no kopējā izmaksātā sabiedriskā finansējuma
Lauksaimniecība	2	1 324	261 867	198	66%
Pārtikas ražošana	2	402	28 174	70	7%
Mežsaimniecība	2	594	107 444	181	27%
Kopā	6	2 320	397 484	171	100%

Avots: LAD dati

Gandrīz 60% no apmācību apmeklējumiem attiecas uz lauksaimniecību, savukārt pārtikas nozarē apmācības apmeklējuši 17% no kopējā apmācībās piedalījušos skaita. Lauksaimniecībā apmācībās piedalījušies 1 324 dalībnieki, kas ir par 10,3% vairāk kā plānots, savukārt pārtikas ražošanā apmācības sniegtas 402 personām, kas atbilst plānotajam (400). Aptaujas rezultātā konstatēts, ka kursus pārsvarā apmeklējuši saimniecību īpašnieki, taču starp dalībniekiem bijuši arī lauku attīstības speciālisti vai ar lauksaimniecību saistīti speciālisti, kas kursus apmeklēja kvalifikācijas saglabāšanas un attīstīšanas nolūkos. Vērtējot realizētā pasākuma ieguldījumu kopējā nozares informētībā un zināšanu veicināšanā, lauksaimniecībā apmācībās piedalījušos skaits veido tikai 1,2% no kopējā saimniecību īpašnieku skaita nozarē (bet tikai 0,6% no kopējā nodarbināto skaita nozarē). Savukārt apmācībās par pārtikas ražošanu piedalījušies 1,5% no kopējā nodarbināto skaita pārtikas nozarē.

Kopējais apmācību dienu skaits lauksaimniecībā sasniedz gandrīz 392 (70% no kopējā skaita), bet pārtikas nozarē – tikai 62 (21%).

Analizējot lauksaimniecībā sniegtās apmācības pa tēmām, tās aptvēra: 1) saimnieciskās darbības analīzi un restrukturizāciju; 2) saimnieciskās darbības pārtraukšanas jautājumus; 3) valsts un ES prasības un atbalsta pasākumus; 4) kooperācijas lomu efektivitātes un konkurētspējas sekmēšanā; un 5) pārtikas produktu ražošanas iespējas mājas apstākļos.

Tieša ietekme uz efektivitātes un darba ražīguma veicināšanu saistāma ar pirmo un ceturto tēmu. Kā liecina orientējošie dati par apmācības dienu un apmācāmo sadalījumu, tieši šīm divām tēmām apmācību organizatori plānojuši visvairāk apmācāmos (57%) un atvēlējuši gandrīz pusi no kopējā apmācību dienu skaita lauksaimniecības modulī.

Pārtikas ražošana mājas apstākļos un saimnieciskās darbības pārtraukšana vairāk saistās ar 2. un 3. ass pasākumu mērķiem. Savukārt apmācības par ES prasībām un atbalsta pasākumiem saistāma ar netiešo ietekmi, kas rodas, vēlāk piesakoties uz atbalsta pasākumiem.

Vērtējot apmācību tēmas pārtikas nozarē, apmācību organizatori visvairāk mācību dienas atvēlējuši pārtikas produktu kvalitātes un nekaitīguma jautājumiem (40%), bet vismazāk – minimālajām higiēnas prasībām pārtikas uzņēmumā, taču abās tēmās plānota lielākā daļa apmācāmo (kopā 60%). Tās kopā ar tēmu par pārtikas preču marķējumu un iepakojumu saistās ar produkcijas kvalitāti, un tas ir priekšnosacījums uzņēmuma darbībai tirgū vispār. Savukārt sniegtās apmācības par produktu virzīšanu tirgū var vairāk saistīt ar

uzņēmuma ekonomisko rādītāju uzlabošanas veicināšanu un, kopumā vērtējot situāciju Latvijā, var uzskatīt, ka daudziem uzņēmumiem nepieciešamas vairāk zināšanas par virzīšanu tirgū, sevišķi apgūstot eksporta tirgus. Šīs tēmas apguvei tika plānoti 24% no kopējā pārtikas moduļa dienām, kā arī 20% no apmācāmajiem.

Lauksaimniecības modulī sekmīgi apmācības beiguši 99,8%, bet pārtikā – 98,3%.

Aptaujas rezultātā konstatēts, ka caurmērā praktisko nodarbību skaits vērtēts kā pietiekošs, bet daudzi atzīmēja nepieciešamību praktiskās nodarbības sasaistīt ar teorētiskām līdzvērtīgā skaitā vai pat vairāk. Vērtējot nodarbību ilgumu, tika uzsvērts, ka to varētu paplašināt, pagarināt, veidot kursu ciklus un kursus izvērst ilgtermiņā, ļaujot saimniekiem izvērtēt lēmumus no savu saimniecību attīstības perspektīvas. Par kursa ietvaros saņemto informāciju sūdzību bija maz, daudzi respondenti vēlējās norādīt konkrētus lektoros kā uzteicamus un atzinības vērtus.

Tāpat aptaujas rezultāti liecina, ka 93,6% turpina darbu lauksaimniecības nozarē, norādot, ka sniegtās zināšanas palikušas nozarē un veido potenciālu ieguldījumam nozarē. 86,3% aptaujāto uzskata, ka piedāvātie kursi atbilst viņu vajadzībām, kas ļauj pieņemt, ka apgūtās zināšanas tiks izmantotas to saimnieciskajā darbībā. Kā visnoderīgākās tēmas lauksaimniecības modulī aptaujātie atzinuši saimnieciskās darbības analīzi un restrukturizāciju (90,9% atbildējuši, ka tematika atbilda vajadzībām), kam seko kooperācijas jautājumu (88,9%), kā arī valsts un ES prasību un pasākumu (86,4%) apguve.

Runājot par kursu ietekmi uz saimniecības ekonomisko stāvokli, caurmēra ietekme tikusi atzīmēta kā pozitīva, atrunājot, ka tā ir ilgtermiņā, netieši vai tieši paredzama. Apmācību dalībnieki atzīst korelāciju starp izglītības paaugstināšanu un saimniecības ekonomisko izaugsmi. Tuvāki rezultāti aprakstīti sadaļā „Atbildes uz novērtēšanas jautājumiem”.

Par pasākumu pieejams tikai kvalitatīvs vērtējums, kas neļauj aprēķināt tā ietekmi uz darba ražīguma izmaiņām, taču atbilstoši aptaujās konstatētajam par pasākuma ietekmi uz uzņēmuma ekonomiskajiem rādītājiem, var pieņemt, ka ietekme uz darba ražīgumu bijusi neliela.

Meža nozare

Latvijā reģistrēti aptuveni 150 000 meža īpašnieku. Meža īpašnieki apvienojušies 44 biedrībās. Biedrībās apvienoto īpašnieku skaits ir samērā neliels, kooperācijas modeļi maz attīstīti. Meža īpašniekiem bieži vien trūkst kompetenču ilgspējīgas meža apsaimniekošanas nodrošināšanai.

Ņemot vērā to, ka MK noteikumos nav norādīts iepriekšējās sagatavotības un zināšanu līmenis, tad pasākuma mērķi, pirmkārt, jāsaista ar meža īpašnieku informēšanu, priekšzināšanu sniegšanu, informēšanu par meža apsaimniekošanas principiem un iespējamiem saņemt konsultācijas un meža apsaimniekošanas servisu, kas varētu nodrošināt mērķu sasniegšanu.

Atbilstoši kursu programmu tēmām mežsaimniecības izglītības atbalstam LAP sākuma versijā tika noteikts minimālais cilvēku skaits 2100 cilvēki, bet atbilstoši šobrīd plānotajam 200. Atbilstoši LAD datiem, 2009. un 2010.gadā apmācītas 594 personas, kas ir 28% no sākotnēji plānotā meža īpašnieku skaita, bet gandrīz 3 reizes pārsniedz aktuālo plānu.

Mērķa sasniegšanas novērtēšanai tiek noteikti rādītāji, kas raksturo ekonomiskās, tehnoloģiskās, vides izmaiņas. Ņemot vērā to, ka pasākums realizēts galvenokārt lai informētu meža īpašniekus un ietekmi uz iepriekš uzskaitītajām izmaiņām nav iespējams izmērīt, iespējams izmērīt meža īpašnieku skaitu, kas saņēmuši informāciju, to attiecinot pret kopējo meža īpašnieku skaitu, kas veido tikai 0,4%.

Mežsaimniecības modulī veiksmīgi apmācības beiguši 97,6% dalībnieki.

Kā liecina apmācībās piedalījušos mežsaimnieku aptaujas rezultāti, 82% aptaujāto turpina strādāt nozarē, turklāt 98% atzīst, ka piedāvāto kursu tematika atbildusi viņu vajadzībām.

Vērtējot pasākuma ietekmi uz ekonomiskajiem rezultātiem, 75 % aptaujāto atzinuši, ka novērojama pozitīva ietekme, tajā skaitā 10% gadījumu atzīmēta būtiska ietekme, bet lielākajā daļā - neliela.

Vadlīnijas nosaka²⁴ pasākumu vērtēšanu atbilstoši to ietekmei uz darbaspēka produktivitātes palielināšanu. Saskaņā ar CSP datiem²⁵, mežsaimniecības statistika tiek apkopota par vidējiem mežsaimniecības rādītājiem, kas sevī ietver vidējās mežsaimniecības izmaksas (mežizstrādes izmaksas galvenajai cirtei, mežu atjaunošanas un kopšanas izdevumi, infrastruktūras un administrēšanas izmaksas). Ņemot vērā to, ka meža apsaimniekošanai raksturīgs ilgs ražošanas cikls un mežsaimniecisko pasākumu izpildei var tikt izmantoti dažādu uzņēmumu pakalpojumi, kas var nebūt saistīti ar 1.1.1.pasākuma ietvaros sniegto apmācību saņemšanu, darbaspēka produktivitātes palielināšanas ietekmes novērtēšana pasākuma kontekstā nav iespējama. Iespējams novērtēt jauniegūtās zināšanas un apmācīto meža īpašnieku skaitu.

1.1.2. pasākums: Atbalsts jaunaļiem lauksaimniekiem

Pasākuma mērķis

Sekmēt gados jaunu cilvēku iesaistīšanos pastāvīgās lauksaimniecības aktivitātēs, kas veicinātu ekonomiski dzīvotspējīgu saimniecību dibināšanu un līdztekus tam nodrošinātu darbaspēka atjaunošanos lauksaimniecības sektorā.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Lauksaimniecības uzņēmuma dibināšana pirmo reizi ar mērķi ražot lauksaimniecības produkciju
- 2) Esošas saimniecības pārņemšana, ko veic jaunais lauksaimnieks

Situācijas analīze

Pašreiz pasākumam atvēlēti EUR 10 598 642, kas veido nelielu daļu no LAP sabiedriskā finansējuma- tikai 0,8%, bet 2% no 1.ass finansējuma.

Šajā pasākumā sākotnēji plānotais sabiedriskais finansējums sasniedza gandrīz 26 miljonus EUR, paredzot atbalstīt 868 jaunu lauku saimniecību izveidi vai esošās pārņemšanu.

Pasākums tika aktīvi uzsākts 2009.gadā, un izsludinātajā vienā pieteikuma kārtā tika iesniegti 280 projektu ar reģistrēto publisko finansējumu EUR 10 468 691 apmērā; no tiem apstiprināti tika 234 projekti ar publisko finansējumu EUR 8 648 616 apmērā. Taču 2009.gada nogalē pasākums tika pārtraukts, un vairāk pieteikšanās netika izsludināta.

Tā rezultātā kopējais finansējums šim pasākumam pašreizējā LAP 7. versijā veido tikai 41% no sākotnēji paredzētā, un atbalstīt plānoto saimniecību skaits – 29% no sākotnējā. Līdz 2010.gada vidum apstiprinātais finansējums ir 82% no plānotā (EUR 10 598 642), bet izmaksāti līdz 30.06.2010. ir EUR 6 787 867. (tajā skaitā 2009.gadā EUR 5 182 000). (29. tabula).

²⁴ Avots: Rural Development policy 2007-2013 Common monitoring and evaluation framework

²⁵ Avots: <http://www.csb.gov.lv/csp/content/?cat=9362>

29. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.1.2. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	10 598 642	10 468 691	99%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	10 598 642	8 648 616	82%
Izmaksātais sabiedriskais , EUR	10 598 642	7 022 492	66%
Atbalstīto vienību skaits	250	233	93%
Kopējais investīciju apjoms*, EUR	13 248 303	12 740 834	96%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirkspējas līmenī]*, EUR (PPS)	4 100 000	4 838 134	118%
Darba ražīgums [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]*, EUR/GDV gadā	30	10	33%

Avots: LAD

* Atbilstoši apstiprinātajam finansējumam

Atbalstīto saimniecību struktūra

Šajā pasākumā ir pārstāvēts salīdzinošs plašs saimniecību klāsts gan pēc lieluma, gan specializācijas nozares, gan ģeogrāfiskā izvietojuma.

Atbalstītās saimniecības pārstāv 77 novadus un 4 pilsētas. Projektu reģionālais dalījums ir salīdzinoši vienmērīgs (30. tabula). Vismazāk projektu iesniegti Pierīgas reģionā (9% no skaita un finansējuma), taču šajā reģionā ir arī mazāk saimniecību un izmantotās LIZ (13% no kopējā). Pozitīvi vērtējams, ka vislielākais finansējuma īpatsvars – 25% - šajā pasākumā ir novirzīts Latgalei.

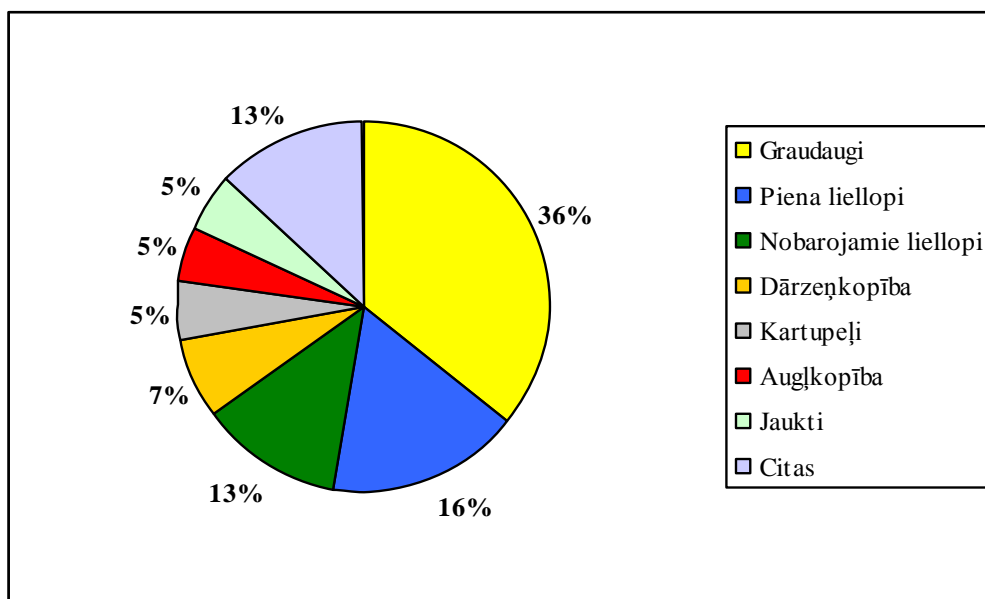
30. tabula. Apstiprināto projektu skaits un finansējums 1.1.2. pasākumā pa reģioniem

Reģions	Apstiprināto projektu skaits	Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	Attiecināmās izmaksas, EUR *	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	-	-	-	-	-
Pierīga	20	618 284	761 111	30 914	9%
Zemgale	56	1 695 565	2 054 018	30 278	24%
Kurzeme	45	1 353 282	1 646 275	30 073	19%
Vidzeme	58	1 628 089	1 949 105	28 071	23%
Latgale	56	1 727 272	2 101 659	30 844	25%
Kopā	235	7 022 492	8 512 168	29 883	100%

Avots: LAD

* Atbilstoši izmaksātajam finansējumam

Projektu dalījums pa nozarēm, ņemot vērā lauksaimniecības preču struktūru Latvijā, ir salīdzinoši vienmērīgs, ar piebildi, ka relatīvi vairāk projektu realizēti graudkopībā (36%) un nobarojamiem liellopiem (13%) (7. attēls).

7. attēls. Projektu īpatsvars pa ieviešanas nozarēm 1.1.2. pasākumā (%)

Atbalstīto saimniecību dalījums pēc lieluma tika veikts, izmantojot datus par kopējo apgrozījumu gadā pirms projekta realizācijas (2008. vai 2009.gads). Grupējums apkopots 31. tabulā, tam pievienojot arī grupējumu atbilstoši saimniecību plānotajam apgrozījumam 3 gadus pēc projekta realizācijas.

Atbalstīto saimniecību lieluma struktūra un plānotās neto apgrozījuma izmaiņas ir vērtējami pozitīvi. (Grupējums veikts 213 saimniecībām, par kurām LAD datu bāzē bija pieejami attiecīgie dati (91% no atbalstītajām).

Vairāk kā pusi (54%) no atbalstītajām saimniecībām var uzskatīt par jaunveidojamām – to apgrozījums pirms projekta uzsākšanas bija 0.

31. tabula. Atbalstīto saimniecību neto apgrozījuma grupējums 1.1.2. pasākumā

Apgrozījums gadā	Saimniecību skaits grupā		% no visām atbalstītajām	
	gadā pirms projekta realizācijas	3.gadā pēc projekta (plānotais)	gadā pirms projekta realizācijas	3.gadā pēc projekta (plānotais)
0 LVL	115	-	54%	0%
1-10 000 LVL	60	-	28%	0%
10 000-20 000 LVL	17	145	8%	68%
20 000-50 000 LVL	14	51	7%	24%
50 000-100 000 LVL	5	12	2%	6%
100 000 LVL un vairāk	2	5	1%	2%
Kopā	213	213	100%	100%

Avots:

No saimniecībām, kuras jau uzsākušas darbību, 61% apgrozījums sākotnēji nepārsniedza EUR 14 230 (LVL 10 000) gadā, bet pēc projektu realizācijas visas saimniecības plāno pārsniegt šādu apgrozījuma līmeni. Trešdaļa saimniecību plāno apgrozījumu, lielāku par EUR 28 460 (LVL 20 000), bet 8% - lielāku par EUR 71 140 (LVL 50 000) gadā. Vidēji katra saimniecība, saņemot caurmēra atbalstu EUR 36 960, plāno 3 gadu laikā kāpināt apgrozījumu par EUR 27 400, kas uzskatāms par labu pieaugumu. Ap 40% no saimniecībām, kuras pieteikušās pasākumam, ir uzskatāmas par vidēja lieluma

saimniecībām (to ekonomiskais lielums vērtējams orientējoši 8-40 ELV), un tikai 2 saimniecību apgrozījums pārsniedz EUR 142 200 (LVL 100 000).

Tas nozīmē, ka absolūti lielākai daļai no atbalstītajām saimniecībām atbalsts var būt ļoti nozīmīgs stimuls attīstībai, lai sasniegtu dzīvotspējīgus ražošanas apjomus. No atbalstītajām saimniecībām 37 (16%) pielieto bioloģiskās saimniekošanas metodes.

Atbalsta saņēmēju izglītības līmenis kopumā vērtējams kā labs: 36% saņēmēju ir augstākā izglītība, 35% profesionālā vidējā (vidējā speciālā), bet 29% uzsākuši mācības lauksaimnieciskās izglītības iegūšanai.

Atbalstītās saimniecības apsaimnieko 9250 ha LIZ platību (0,48% no kopējās lauku saimniecību rīcībā esošās LIZ).

Vidēji katrā atbalstītajā saimniecībā pirms projekta uzsākšanas nodarbināti 1,43 darbinieki (nodarbinātības dati ir iesniegti par 29% no saimniecībām, un tā kā šāds līmenis ir samērīgs ar atbilstoša lieluma SUDAT saimniecībām, var uzskatīt, ka tas raksturo kopējo atbalsta saņēmēju situāciju). No tiem lielākā daļa ir jauni darbinieki: 76% ir jaunāki par 40 gadiem, tajā skaitā 16% - jaunāki par 25 gadiem. Saimniecībās, par kurām pieejami nodarbinātības dati, 66% no nodarbinātajiem ir vīrieši, bet 34% sievietes.

210 saimniecības (95%) projekta rezultātā ievieš jaunu tehniku/ tehnoloģiju, bet 10 (4,5%) - jaunu produktu.

Vairāk nekā puse (57%) no projektiem tiek realizēti MLA teritorijās. Šajā pasākumā samērā maz saņēmēju (12%) ir ar pieredzi ES fondu apgūšanā, kas vērtējams pozitīvi no viedokļa, ka pasākums dod iespēju apgūt ES finansējumu gados jauniem saimniekot gribošiem cilvēkiem, kas līdz šim ES fondus nav izmantojuši, saskaņā ar izdevīgākiem nosacījumiem nekā 1.2.1. pasākumā.

Rezultāti

Pasākuma ieviešana notika sekmīgi. Jau pirmajā pieteikuma kārtā (2009.09.02. – 2009.09.03.) tika pieteikts gandrīz viss šim pasākumam pašlaik paredzētais finansējums. Ņemot vērā korekcijas, pašlaik apstiprinātais finansējums pasākuma dalībniekiem ir 82% no plānotā.

Piešķirtais finansējums tiek izlietots šādiem plānotajiem pasākumiem: Zemes iepirkšanai – 41 ha, traktortehnikas iegādei – 110 vienības, kravu celšanas tehnikai – 64 vienības, cita tehnika un iekārtas – 235 vienības, kā arī jaunbūvēm (ieskaitot siltumnīcas) 4347 m² platībā. Tas liecina, ka atbalsts tiek izmantots ieguldījumiem ražošanā, kuri jau neilgā laikā spēj dot nozīmīgu pievienoto vērtību.

Iznākuma rādītāji ir atbilstoši piešķirtā finansējuma apmēram:

Atbalstīto 233 saimniecību skaits ir 93% no LAP paredzētā saskaņā ar grozījumiem, taču mazāk kā 27% salīdzinot ar LAP sākotnēji plānoto šajā pasākumā, kad finansējums tika plānots 2,8 reizes lielāks. Kopējais investīciju apjoms – EUR 12 740 tūkst. – ir 96% no plānotā. Atbalstīto jauno lauksaimnieku skaits, kuri nodarbojas ar bioloģisko lauksaimniecību, sasniedzis 74% no plānotā (37 pret 50).

Ņemot vērā, ka projekti tika ieviesti galvenokārt 2009.gada 2.pusē un 2010.gada sākumā, vēl nevaram vērtēt faktisko ekonomisko atdevi no projektu realizācijas, jo nav pilna gada ietekmes. Tādēļ šajā pasākumā tikai indikatīvi novērtēti sagaidāmie rezultātu un ietekmes rādītāji pēc apstiprināto projektu realizācijas. Šie dati liecina, ka saimniecības plāno 3 gadus pēc projekta realizācijas palielināt apgrozījumu vidēji par EUR 27 700 gadā (saņemot atbalstu vidēji EUR 36 960 un veicot investīcijas par EUR 54 440). Šajā laikā saimniecībās sagaidāms bruto pievienotās vērtības kāpums par EUR 3 450 000, kas ir 98,5% no plānotā, bet ekonomiskā izaugsme no šī pasākuma gaidāma aptuveni EUR 4 838 000, kas par 18% pārsniedz plānoto. Salīdzinoši lielāka kopējā ekonomiskā izaugsme skaidrojama ar to, ka 2009. un 2010.gadā, kad projekti tika realizēti, pašsvars ļoti samazinājās sakarā ar

ekonomisko krīzi, līdz ar to šis pasākums, ņemot vērā augsto līdzfinansējumu (vidēji projektos 67,9%) ļauj attīstīties daudzām saimniecībām, kuras bez atbalsta nebūtu spējušas realizēt līdzvērtīgus projektus.

Pasākuma ieguldījums darba produktivitātes kāpināšanā pašreiz vērtējams kā neliels (par 10 EUR/GDV gadā, kas ir 33% no plānotā), taču šis ir aptuvenš vērtējums, kurā ievērtēts arī darbaspēka palielinājums par 25%. Rādītājs var būtiski mainīties atkarībā no kopējās ekonomiskās situācijas valstī.

1.1.4. pasākums: Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana

Pasākuma mērķis

Palīdzēt uzlabot lauksaimniecisko ražošanu un identificēt nepieciešamos uzlabojumus, ņemot vērā ES tiesību aktos noteiktās prasības, un veicināt ilgtspējīgu dabas resursu apsaimniekošanu, tai skaitā privāto mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Lauksaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana
- 2) Mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana

Situācijas analīze

Pasākums ir saskaņots ar ESF aktivitāti 1.3.1.1. *Darbaspējas vecuma iedzīvotāju konkurētspējas paaugstināšana darba tirgū*. Lai arī no ESF aktivitātes nav izslēgta lauksaimniecība un mežsaimniecība, atšķiras atbalstāmās aktivitātes, kā arī apmācību saturs. Pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums ir tikai EUR 7 424, kas veido nenozīmīgu daļu (0,0005%) no LAP budžeta un 0,001% no 1.ass budžeta. Salīdzinot ar LAP sākuma versiju, pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums samazināts par 99,9%.

Pasākumā konsultācijas sniegtas lauksaimniekiem par savstarpējās atbilstības jautājumiem (vide; dzīvnieku identifikācija un reģistrācija; sabiedrības, dzīvnieku un augu veselība; dzīvnieku labturība; labs lauksaimniecības un vides stāvoklis).

Kopējais izmaksātais sabiedriskais finansējums pasākumā veido tikai EUR 6 465, kopējām attiecināmām izmaksām sasniedzot EUR 10 775. Pasākumam piešķirtais sabiedriskais budžets ir apgūts 87,1%, taču tas ir uzskatāms par finansiāli nenozīmīgu makro līmenī, tāpat kā maznozīmīgs tas vērtējams arī mikro līmenī (skat. 32. tabula).

32. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.1.4. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	7 424	6 470	87%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	7 424	6 470	87%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	7 424	6 470	87%
Atbalstīto lauksaimnieku skaits	30	36	120%
Atbalstīto meža īpašnieku skaits	30	0	0%
Kopējais investīciju apjoms, EUR	n.p.	10 775	-
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
1. Darba ražīgums (produktivitāte)	n.p.	n.d.	-

Avots: LAD un LAP dati

* n.p. – nav plānots; n.d. – nav datu, lai veiktu korektu aprēķinu

Pasākuma ietvaros konsultācijas tikušas sniegtas 36 lauku saimniecībām, kam vidējā izmaksātā sabiedriskā atbalsta summa veidojusi tikai EUR 180 (skat. 33. tabula). Visās atbalstītajās saimniecībās lauksaimniekiem bijusi izglītība lauksaimniecībā.

33. tabula. Atbalstīto projektu skaits un finansējums 1.1.4. pasākumā pa reģioniem

Reģions	Projektu skaits	Kopējais izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	Kopējās attiecināmās izmaksas, EUR	Izmaksātais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Pierīgas	2	140	233	70	2%
Zemgales	33	6 255	10 425	190	97%
Vidzemes	1	70	117	70	1%
Kopā	36	6 465	10 775	180	100%

Avots: LAD dati

Pasākumā atbalstu galvenokārt saņēmušas saimniecības Zemgalē (97%), kas ir salīdzinoši lielas, orientētas uz tirgu un kas tiešmaksājumos saņem nozīmīgu summu (pasākumā 58% saimniecību tiešmaksājumi pārsnieguši EUR 15 000). Lai arī Zemgales reģionā atrodas ekonomiski lielākās saimniecības Latvijā, tomēr izteikts Zemgales reģiona pārsvars atbalsta piesaistē pamatā skaidrojams ar konsultāciju sniedzēju atrašanās vietu.

Dati par saimniecību specializāciju liecina, ka 18 saimniecības bijušas jauktas specializācijas saimniecības (augkopība un lopkopība), 11 saimniecības nodarbojas ar graudu audzēšanu, bet 6 saimniecības ar piena lopkopību (vienai saimniecībai nav detalizēts atšifrējums) (skat. 34. tabula). Tikai 6 no atbalstītajām saimniecībām pietiekušās arī uz citiem atbalsta pasākumiem (1.2.1.pasākums) (to apgrozījums ir ievērojami virs vidējā šo atbalstu saņēmušajām saimniecībām). Atbalstītās saimniecības veido tikai 0,03% no kopējā saimniecību skaita Latvijā.

MLA teritorijās atrodas tikai 10 no 36 pakalpojumu saņēmējiem (28%).

Vidējais apgrozījums atbalstītajās saimniecībās 2009.gadā bija EUR 104 387, līdz ar to atbalsta īpatsvars veidojis tikai 0,2% no apgrozījuma, kas norāda uz ļoti mazu iespējamo ietekmi.

34. tabula. Atbalsta saņēmēju specializācija un lielums 1.1.4.pasākumā pa reģioniem

Reģions	Projektu skaits specializācijas virzienā				Vidējais apgrozījums (2009), EUR
	Graudkopība	Piena lopkopība	Jaukta	Nav norādīts	
Pierīgas	-	-	2	-	14 327
Zemgales	11	6	15	1	110 038
Vidzemes	-	-	1	-	13 603
Kopā	11	6	18	1	104 387

Avots: VID dati

*Par vienu atbalsta saņēmēju Pierīgā un vienu Zemgalē nav apgrozījuma dati

Ņemot vērā to, ka konsultācijas sniegtas par jautājumiem (skat. 35. tabula), kas aptver prasības, kas lauksaimniekiem jāievēro saskaņā ar labu lauksaimniecības praksi un kas ir pamats sabiedriskā atbalsta tiešmaksājumu veidā saņemšanai, var uzskatīt, ka konsultāciju atbalsts tiešā veidā neietekmēja darba ražīgumu.

LAD dati rāda, ka šīs saimniecības turpinājušas saņemt tiešmaksājumus, tāpēc var pieņemt, ka konsultācijas palīdzēja saglabāt tiešā atbalsta saņemšanas iespēju, kas savukārt palīdzēja saglabāt saimniecību konkurētspēju, kompensējot daļu no resursu un darbaspēka izmaksām. Tomēr, ņemot vērā šī pasākuma nelielo saņēmēju skaitu, salīdzinot ar kopējo tiešā atbalsta saņēmēju skaitu, kā arī to saņemto apjomu kopējā tiešmaksājumu summā (~ 0,7%), šim pasākuma bijusi nenožīmīga ietekme arī uz tiešmaksājumu saņemšanas iespēju

saglabāšanu saistībā ar savstarpējās atbilstības ievērošanu, kas kopumā nozarē īstenota bez šo konsultāciju atbalsta.

35. tabula. Atbalstīto projektu skaits pa sniegtajām konsultācijām savstarpējās atbilstības jomā reģionos 1.1.4. pasākumā

Reģions	Savstarpējās atbilstības joma (projektu skaits)				
	Vide	Dzīvnieku identifikācija un reģistrācija	Sabiedrības, dzīvnieku un augu veselība	Dzīvnieku labturība	Labs lauksaimniecības un vides stāvoklis
Pierīgas	2	2	-	-	-
Zemgales	33	5	5	5	6
Vidzemes	1	1	-	-	-
Kopā	36	8	5	5	6

Avots: LAD dati

Pēc pieejamiem datiem nav iespējams kvantitatīvi noteikt pasākuma ietekmi uz darba ražīgumu, tāpat pasākuma nenozīmīgais mērogs nosaka, ka tā ietekme nav vērtējama.

Tomēr indikatīvi novērtēta pasākuma netiešā ietekme. Ņemot vērā, ka pasākuma ietekmē tika radīts pieprasījums pēc konsultācijas pakalpojumiem, kā arī ievērtējot multiplikatora efektu, pasākuma netiešā ietekme uz vietējo ekonomiku novērtēta EUR 15 290 apmērā.

Kopsavilkums

Pasākumos, kuri attiecas uz 1.ass apakšmērķa sasniegšanu – profesionālās kvalifikācijas un zināšanu paaugstināšanu – sākotnēji bija novirzīti 7,5% no 1.asij plānotā finansējuma, taču saskaņā ar izmaiņām pašlaik tam atvēlēti tikai 2% no 1.ass finansējuma. Piešķirtais finansējums ir jau gandrīz apgūts. Apakšmērķim izvēlētie pasākumi – 1.1.1., 1.1.2. un 1.1.4. – kopumā ir realizēti sekmīgi, dalībnieku aktivitāte ir bijusi augsta. Lai arī faktisko ietekmi uz ekonomisko izaugsmi kvantitatīvi vēl grūti novērtēt, jo pasākumi realizēti 2009. un 2010.gados, kā arī, piemēram, 1.1.4. pasākuma apjoms bija ļoti neliels, tomēr galvenā apmācību pasākuma (1.1.1.) pielietotās metodes (aptaujas) uzrādīja pozitīvu ietekmi. Arī 1.1.2. pasākuma ietekme indikatīvi vērtējama pozitīvi, lai gan šis pasākums nav vērsts uz zināšanu paaugstināšanu, bet paaudžu maiņas sekmēšanu lauksaimniecībā. Taču pasākumu nelielais apjoms neļauj panākt nozīmīgu progresu skartajās jomās Latvijas laukos kopumā. Ņemot vērā, ka kvalitatīvas zināšanas par ekonomikas, finanšu, ES fondu apguves u.c. jautājumiem ir būtiskas pārējo LAP mērķu sasniegšanā, jāatzīst, ka finansējuma samazināšana apmācībai var būtiski kavēt arī citu mērķu sasniegšanu un samazināt līdzekļu izlietojuma efektivitāti. Apmācīto uzņēmēju aptaujā iegūti arī priekšlikumi apmācību efektivitātes celšanai, kuri izklāstīti ieteikumu sadaļā.

Lai sasniegtu otro apakšmērķi, tiek ieviesti 4 pasākumi:

- Lauku saimniecību modernizācija
- Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana
- Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana
- Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu

Turpmāk veikta iepriekšminēto pasākumu analīze.

1.2.1. pasākums: Lauku saimniecību modernizācija

Pasākuma mērķis

Modernizēt lauksaimniecības uzņēmumus, lai uzlabotu to ekonomiskās darbības rādītājus, konkurētspēju, paaugstinātu lauksaimniecības produktu kvalitāti un saimniecību diversifikāciju lauksaimniecības jomā, lai veicinātu augstāku dzīvnieku labturības, darba drošības un vides standartu ieviešanu, mazinātu lauksaimniecības uzņēmumu ietekmi uz vidi. Šajā programmēšanas periodā īpaši tiks veicinātas ilgtermiņa investīcijas, kas kalpo ilgāk par 5 gadiem, kas pamatā ir būves.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Investīcijas jaunu iekārtu, tehnikas, aprīkojuma, informācijas tehnoloģiju un programmu nodrošinājuma iegādei un uzstādīšanai, kas paredzētas lauksaimniecības produktu ražošanai, t.sk. pašu saražotās produkcijas iepakšanai
- 2) Lauksaimniecības produktu ražošanas būvju jauna būvniecība, rekonstrukcija un nepieciešamo būvmateriālu iegāde

Situācijas analīze

No pasākuma ir izslēgts atbalsts zivsaimniecībai, lai tas nepārklātos ar EZF pasākumiem *Profesionālo iemaņu, partnerattiecību, sadarbības un pieredzes apmaiņas veicināšana un Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde un mārketingas*.

Šis ir finansiāli apjomīgākais pasākums 1.asī. Plānotais publiskais finansējums ir EUR 305 559 733, kas ir lielākā summa ne tikai starp 1.ass pasākumiem, bet visā LAP. Šim pasākumam atvēlēti 22% no kopējā LAP un 56% no 1.ass publiskā finansējuma. Ieskaitot privāto finansējumu, plānotais investīciju apjoms sasniedz EUR 764 milj. Sakarā ar veiktajām korekcijām LAP plānā, šis ir viens no pasākumiem, kur koncentrēts 1.asij plānotais finansējums, uz laiku pārtraucot citus lauksaimniecības nozares atbalsta pasākumus. Arī šajā pasākumā finansējums ir nedaudz samazināts pret sākotnēji plānoto, tomēr samazinājums ir relatīvi neliels – par 4% jeb EUR 13 milj. Finansējuma apguve šajā pasākumā gan nav notikusi tik raiti kā citos ar lauksaimniecību saistītos pasākumos: no 2007. līdz 2009.gadam tika izsludinātas 7 pieteikšanās kārtas, kurās apgūti tikai 49,5% izsludinātā finansējuma (izsludināti EUR 242 milj., apstiprināti projekti par EUR 120 milj.). Viszemākā aktivitāte bija 2009.gadā, kad apgūti tikai 28% no izsludinātā finansējuma. Salīdzinoši mazākā aktivitāte lielā mērā saistīta ar ievērojami lielāka privātā finansējuma nepieciešamību: vidējā atbalsta intensitāte ir tikai 36%. 2010.gadā tika mainīti pasākuma nosacījumi (mainīti reģionālo kvotu nosacījumi, palielināta maksimālā attiecināmo izmaksu summa vienā projektā), kā arī tika pārtraukti specifiskie 1.ass pasākumi 1.1.2. „Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem” un 1.4.1. „Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācijai”. Ņemot vērā arī lauksaimniecības tirgu atdzīvošanos (cenu pieaugums produktiem), 2010.gadā aktivitāte ir atjaunojusies, un līdz 06.08.2010. iesniegti projekti par EUR 43 milj. atbalsta summas (59% no 2010.g.paredzētā finansējuma). Rādītāji, kas raksturo šī pasākuma izpildi, attēloti 36. tabulā.

36. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.2.1. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums (uz 06.08.2010., EUR)	305 559 733	186 780 273	61%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums (06.08.2010., EUR)	305 559 733	127 554 675	42%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	305 559 733	64 873 884	21%
Atbalstīto vienību skaits	3 500	2 028	58%
Kopējais investīciju apjoms*, EUR	763 899 332	178 281 713	23%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī], EUR PPS	190 000 000	34 814 238	18%
Darba ražīgums [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas], EUR/GDV gadā	2 230	240	11%

Avots: LAD dati

* Atbilstoši izmaksātajam finansējumam

Atbalstīto saimniecību struktūra

Šajā pasākumā atbalsta sadalījums pa dažādām saimniecību grupām nav vienmērīgs. Atbalstīto saimniecību reģionālā struktūra 1.2.1. pasākumā attēlota 37. tabulā. Kaut lielākais projektu skaits ir Latgalē (26,5% no visiem projektiem), tomēr finansējuma piesaiste ievērojami aktīvāk notiek Zemgalē – reģionam atvēlēti 32% izmaksātās summas, kaut tajā atrodas tikai 21,6% LIZ. Savukārt Latgalei piešķirti tikai 18% finansējuma, bet tajā atrodas 25,8% LIZ.

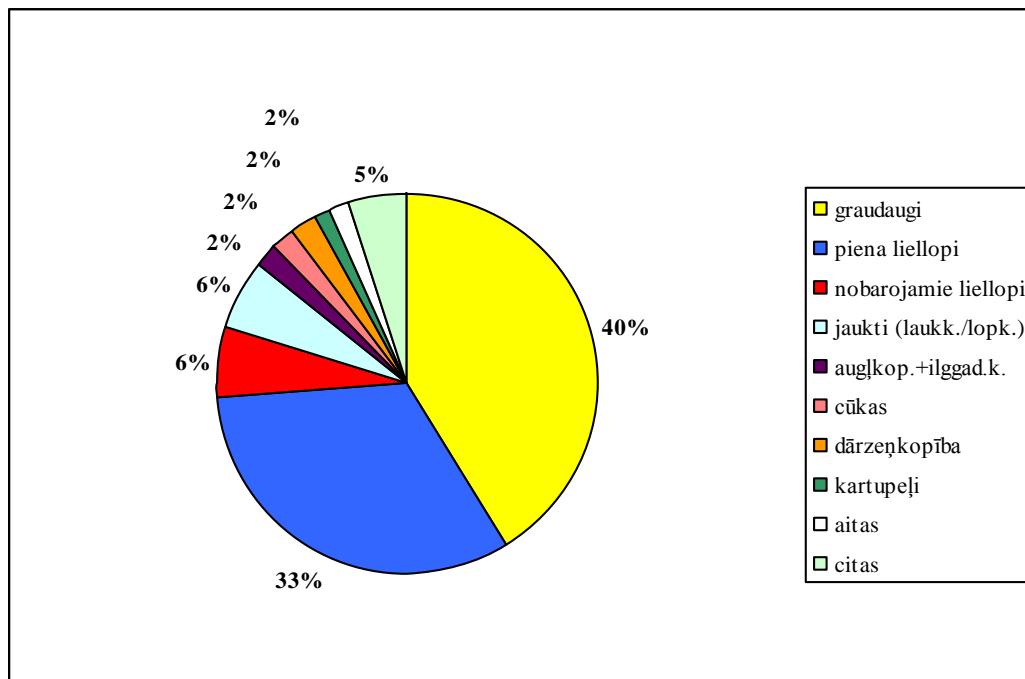
37. tabula. Apstiprināto projektu skaits un finansējums 1.2.1. pasākumā pa reģioniem

Reģions	Apstiprināto projektu skaits	Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	Attiecināmās izmaksas*, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	1	34 907	87 267	34 907	0%
Pierīga	311	7 676 000	21 862 956	24 682	12%
Zemgale	515	20 476 178	59 963 604	39 760	32%
Kurzeme	551	12 698 634	34 023 625	23 047	20%
Vidzeme	548	12 585 317	32 903 976	22 966	19%
Latgale	696	11 402 850	29 440 285	16 383	18%
Kopā	2622	64 873 886	178 281 713	24 742	100%

Avots: LAD dati

Atbalsta dalījumā pa nozarēm un pēc saimniecību lieluma izpaužas vēl izteiktāka līdzekļu aizplūšana uz atsevišķām saimniecību kategorijām un apakšnozarēm (skat 8. attēls). Līdz 2009. gada septembrim 77% no projektiem tika realizēti graudu vai piena nozarēs. Līdz 2010.gada vidum apstiprinātajos projektos koncentrācija šajās divās nozarēs nedaudz samazinājusies, tomēr joprojām ir ļoti izteikta: 40% projektu tiek realizēti graudaugu nozarē, bet 33% - piena. Šīs abas ir vadošās lauksaimniecības apakšnozares Latvijā, tomēr preču produkcijas struktūrā tās aizņem mazāk: graudi 22%, bet piens 19% (LEK dati par 2009.g.). Līdz ar to vērojama ražošanas koncentrācija šajās nozarēs. Visas pārējās nozares ļoti atpaliek: 6% projektu ir nobarojamo liellopu nozarē (skaita ziņā 157), bet 6% jaukti (laukkopība un lopkopība), kas sevī ietver jau minētās graudu un piena nozares. Visās pārējās nozarēs realizēto projektu skaits nepārsniedz 2% no kopskaita. Šāds projektu dalījums pa nozarēm nonāk pretrunā ar pasākumam izvirzītajiem mērķiem, starp kuriem minēta ražošanas

diversifikācija. Specializācija tikai 1-2 nozarēs rada lielu risku tirgus svārstību, neražas u.c.gadījumos, kā arī sekmē augsnes degradāciju audzējot monokultūru, sekmē slimību un kaitēkļu izplatību u.c.

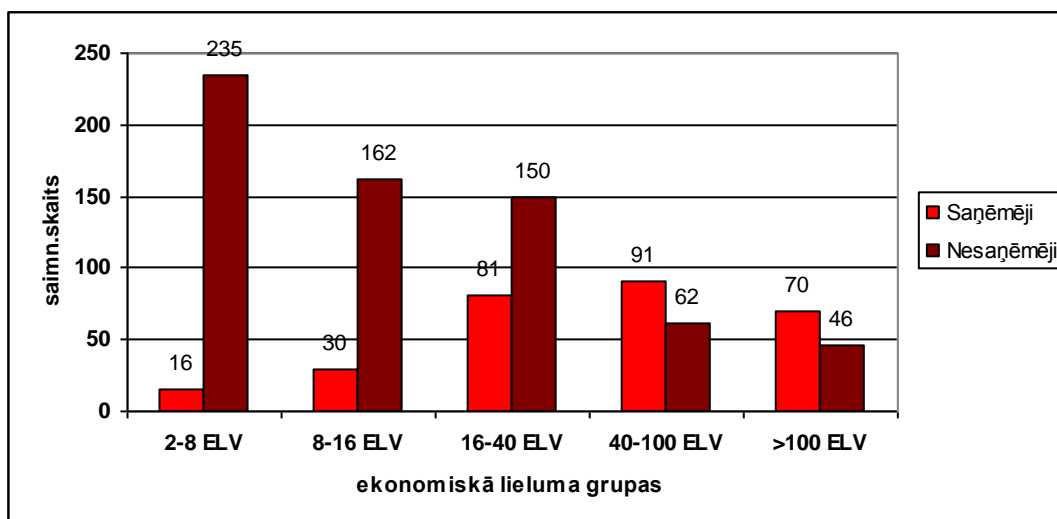

8. attēls. Projektu dalījums pa ieviešanas nozarēm 1.2.1.pasākumā (%)

Tikai 87 projektos (3,3%) plāno ieviest jaunu produktu. Gandrīz 70% projektu īstenošanu ir pieredze ES fondu izmantošanā – tas nozīmē, ka pasākumā atbalstu saņem galvenokārt tādas saimniecības, kuras ES fondu atbalstu saņēmušas jau iepriekš. Samērā liels īpatsvars no kopējā projektu skaita – 70% - tiek realizēts MLA teritorijās. Bioloģiskajā lauksaimniecībā plānots ieviest 17% no projektiem.

Saimniecību dalījums pēc lieluma iegūts no SUDAT, dalot tās pa ekonomiskā lieluma grupām. Te iezīmējas viena no būtiskākajām problēmām saistībā ar 1.2.1. pasākuma apgūšanu - atbalsta saņēmēju vidū izteikts pārsvars ir lielākajām saimniecībām. Atbalstu saņēmušo un nesaņēmušo saimniecību skaits SUDAT datu bāzē parādīts 9. attēlā. (Piebilde: SUDAT izlases kopa aptver saimniecības ar ekonomisko lielumu virs 2 ELV, kas nozīmē, ka praktiski visas šīs saimniecības vismaz daļu produkcijas ražo vai spēj ražot tirgum).

No 9. attēla redzams, ka no mazajām saimniecībām (līdz 8 ELV) tikai ap 6%, saskaņā ar šiem datiem, ir saņēmušas atbalstu. Arī starp vidēji mazajām saimniecībām (8-16 ELV) atbalstīto skaits ir tikai ap 15%. Savukārt starp lielajām saimniecībām (virs 40 ELV) šajā pasākumā atbalstīto ir jau ap 60% - vairāk kā puse. No kopējā izmaksātā atbalsta saimniecības ar lielumu zem 40 ELV ir saņēmušas tikai 14% atbalsta, kaut šajās saimniecībās atrodas 73% no izmantotās LIZ un tās veido 58% no kopējā SBS (CSP, 2008). Šāda disproporcija ir viens no iemesliem, kā dēļ laikā no 2007. līdz 2009.gadam lauksaimnieciskās ražošanas procesa modernizācija notikusi pārsvarā tikai lielajās saimniecībās. Šāda situācija neveicina lauku teritoriju attīstību, un arī nav racionāla no atbalsta izmantošanas viedokļa, jo sabiedriskā finansējuma izmantošanas prioritātēm būtu jābūt atbalstīt tos uzņēmumus un lauku iedzīvotājus, kuriem trūkst savu resursu attīstībai.

9. attēls. 1.2.1.pasākumā atbalstu saņēmušo un nesaņēmušo saimniecību pārstāvniecība dažādās ekonomiskā lieluma grupās (iekļautas SUDAT kopas saimniecības 2009.g.)

Rādītāju analīze

Atbalstītājās saimniecībās bija vērojams liels apgrozījuma kāpums 2008.gadā (par 50% saimniecībās, par kurām ir pieejami dati par 2007. un 2008.gadu). Tas ir ievērojami vairāk nekā vidēji nozarē, kur apgrozījums 2008.gadā palielinājās tikai par 6%. Minēto apgrozījuma kāpumu pavadīja izmaksu kāpums, tādēļ atbalsta saņēmēju peļņa pieauga salīdzinoši mazāk – par 20%. Tomēr ņemot vērā, ka kopējie ienākumi lauksaimniecībā 2008.gadā par 14% samazinājās, tas uzskatāms par ļoti labu rezultātu. 2009.gadā, kas ir pirmais pilnais gads pēc atbalsta saņemšanas, apgrozījums ir samazinājies par 10%, bet izmaksas pieaugušas par 1%. Tā rezultātā peļņa pirms nodokļiem, kaut arī pozitīva, ir samazinājusies pret 2008.gadu par 73% un veido tikai 39 latus uz ha LIZ.

38. tabulā apkopoti dati par atbalstīto saimniecību apgrozījumu un peļņu 2007.-2009.gados (iekļautas arī tās saimniecības, kuras atbalstu saņēmušas 2009.gadā):

38. tabula. Atbalstīto saimniecību apgrozījuma un peļņas dinamika 2007.-2009.gados atkarībā no saimniecību lieluma

LIZ platību grupa	Vidējais apgrozījums 1.2.1. pasākuma saimniecībās, EUR				
	s-bu skaits	2007	2008	2009	2009./2007. (%)
mazāk par 30 ha	78	1240	1532	1332	107%
30-50	97	2212	2422	2358	107%
50-100	150	5850	6900	5590	96%
100-200	151	11890	14335	10915	92%
200-500	130	20130	24805	18574	92%
virs 500	75	49945	60450	48175	96%
Vidējā peļņa pirms nodokļiem 1.2.1. pasākuma saimniecībās, EUR					
LIZ platību grupa	s-bu skaits	2007	2008	2009	2009./2007. (%)
mazāk par 30 ha	78	176	84	-166	-94%
30-50	97	707	266	-344	-49%
50-100	150	1622	1365	71	4%
100-200	151	5300	3533	625	12%
200-500	130	6470	7927	3277	51%
virs 500	75	13820	19055	6030	44%

Avots: Aprēķins no LAD datiem

No tabulas datiem (skat. 38. tabulu) redzams, ka apgrozījums ir audzis tieši mazākajās saimniecībās, taču tieši tās piedzīvojušas vislielāko peļņas samazinājumu, un 2009.gadā tām

ir zaudējumi. Vidējās saimniecības strādājušas apmēram „pa nullēm”, bet lielākajām ir peļņa, kaut arī mazāka.

Bruto pievienotā vērtība, ja analizējam visas šajā pasākumā atbalstītās un neatbalstītās saimniecības, laikā no 2007.gada līdz 2009.gadam ir strauji kritusi abās grupās, pie tam pirmajās pat straujāk: atbalstītajās par 62%, bet neatbalstītajās par 59% (SUDAT dati). Taču ņemot vērā atšķirīgo struktūru (73% projektu tika realizēti graudu un piena ražošanā, kur šajā laikā visstraujāk samazinājās cenas), tiešās ietekmes novērtēšanai tika ņemta vērā specializācija.

Iegūtie rezultāti rāda, ka tiešā ietekme uz bruto pievienotās vērtības izmaiņām 2008.gadā, saskaņā ar LAD datubāzes rezultātiem ietekmētajās saimniecībās, bijusi pozitīva (EUR +26,5 milj.), bet 2009.gadā tā bijusi nedaudz negatīva (EUR -2,7 milj.), kas nozīmē, ka kopējā ietekme 2 gadu laikā ir pozitīva (EUR +23,8 milj.). Šim rādītājam plānotais lielums nav paredzēts.

Aprēķinot ietekmes rādītāju - **Ekonomiskā izaugsme** [Neto papildus pievienotā vērtība pirkspējas līmenī], ir ņemti vērā arī multiplikatora efekts (ienākumi, kurus atbalsta sakarā radušies ārpus saimniecības). Tā rezultātā 2 gados iegūtā papildus BPV vērtējama EUR 25,0 milj., bet, ņemot vērā, 2009.gada pirkspējas paritātes indeksu – EUR 34,8 milj. Tas ir 18% no plānotā šajā pasākumā. Ņemot vērā, ka ietekmes analīze aptver tikai EUR 64,8 milj. izmaksātā finansējuma (21% no plānotā), turklāt lielākā daļa atbalsta ir saņemta 2009.gadā (līdz ar to šīm saimniecībām nav pagājis pat pilns gads kopš ietekmes rašanās), šāds izpildes līmenis pašreiz uzskatāms kā atbilstošs, lai sasniegtu kopējo plānoto ietekmi visā periodā. Tomēr draudus rada situācija, ka 2009.gadā kopējā ietekme (salīdzinot ar atbalstu nesaņēmušajām saimniecībām) bijusi ar mīnus zīmi, pie tam tāda tā bija visos galvenajos specializācijas veidos. Lai arī 2009.gads sakarā ar nelabvēlīgiem tirgus apstākļiem var būt izņēmums, šāda situācija norāda uz risku, ka veiktās investīcijas var netikt izmantotas pietiekami efektīvi.

Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas] ir rādītājs, ko veido ekonomiskā izaugsme un nodarbinātības līmeņa izmaiņas. Arī šis rādītājs ir pieaudzis 2008.gadā, bet samazinājies 2009.g. Summāri 2 gados iegūts neliels pieaugums – par 240 EUR/pilna laika darba vienību (GDV). Salīdzinot ar plānoto līmeni EUR 2230 tas veido 11%. Iemesls darba ražīguma salīdzinoši lēnākai kāpšanai ir nodarbinātības pieaugums atbalstītajās saimniecībās, kas pašreiz būtu vērtējams pozitīvi.

Kaut arī *nodarbinātības veicināšana* 1. ass mērķos nav definēta, tomēr, analizējot Programmas ietekmi kopumā, ir svarīgi ņemt vērā nozīmīgāko pasākumu ietekmi. Attiecinot SUDAT datus, ir aprēķināts, ka pašlaik 1.2.1. pasākuma saimniecībās vērojama nodarbinātības palielināšanās salīdzinot ar bāzes kopu – 2008.gadā par 1260 pilna laika darba vietām (GDV), bet 2009.gadā – par 550. Kopā 2 gados tas ir pieaugums par 14%. 2008.gadā darba vietu kāpums bija absolūts – par 1700 GDV, bet 2009.gadā absolūtais nodarbinātības līmenis gan samazinājies par 270 GDV, taču atbalstu nesaņēmušajās saimniecībās tas samazinājies daudz straujāk.

1.2.2. pasākums: Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana

Pasākuma Mērķis

Paaugstināt meža ekonomisko vērtību, uzturot ilgtspējīgu apsaimniekošanu un meža daudzfunkcionālo lomu.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Investīcijas mežā, lai paaugstinātu meža ekonomisko vērtību - jaunaudžu kopšana (sastāva kopšana mākslīgi un dabiski atjaunotās mežaudzēs), mazvērtīgo mežaudžu nomaiņa (ietver mazvērtīgu mežaudžu nomaiņu un neproduktīvu mežaudžu aizstāšanu ar produktīvām audzēm).
- 2) Jaunaudžu kopšanai un mazvērtīgo mežaudžu nomaiņai piemērota jauna tehnika, instrumenti, aprīkojums un/vai iekārtas
- 3) Jaunaudžu kopšana
- 4) Mazvērtīgu mežaudžu nomaiņa
- 5) Jauni instrumenti un aprīkojums, kas paredzēts jaunaudžu kopšanai un mazvērtīgu mežaudžu nomaiņai

Situācijas analīze

Pasākums nepārklājas ar ERAF 2.3.2.2. aktivitāti *Atbalsts ieguldījumiem mikro un maziem komersantiem ĪAT*, jo no ERAF pasākuma ir izslēgta lauksaimniecisko produktu ražošana.

Plānotais finansējums pasākumam ir EUR 45 985 759, kas veido nozīmīgu daļu – 3,3% no LAP sabiedriskā finansējuma, un 8,5% no 1.ass finansējuma. Šajā pasākumā atšķirībā no lielākās daļas 1.ass pasākumu plānotais finansējums nav samazināts pret sākotnējo, bet pat nedaudz (par 1,2% palielināts). Tomēr finansējuma apguve šajā pasākumā ir ļoti zema (skat. 39. tabulu).

Kopš 2008.gada meža īpašnieki var pieteikties uz atbalstu jaunaudžu kopšanai pasākumā „Meža ekonomiskās vērtības uzlabošana”. Pavisam 2009.gadā LAD apstiprinājis 1622 projektus, atbalstot 1391 saimniecību.

39. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.2.2. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	45 985 759	2 228 996	5%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	45 985 759	2 079 200	5%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	45 985 759	1 881 459	4%
<i>Atbalstīto meža īpašnieku saimniecību skaits, kas saņem atbalstu</i>	7 500	1 391	19%
Kopējais investīciju apjoms, EUR	91 971 517	3 762 918	4%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
<i>Neto papildus pievienotā vērtība pēc PPS, EUR*</i>	9 400 000	1 477 153	16%
<i>Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas, EUR/nodarb.</i>	175	78	45%
<i>Saimniecību, kuras ievieš jaunas tehnoloģijas vai produktus, skaits</i>	4 700	192	4%
Pasākumam atbilstošie papildus rādītāji:			
<i>Atbalstītajiem meža īpašniekiem piederošo mežu kopējā platība, ha</i>	70 000	172 874	247%
<i>Atbalsta rezultātā apkoptās jaunaudzes, ha</i>	17 500	11 955	68%
<i>Atbalsta rezultātā nomainītās mazvērtīgās mežaudzes, ha</i>	17 500	71	0,5%

Avots: LAD

*Neto papildus pievienotā vērtība pēc PPS, EUR novērtēšanu platībām uz kurām attiecināms finansiālais atbalsts

Par pozitīvu pasākuma izpildi liecina rezultāti, kas gūti no papildus rādītājiem. Atbalstīto pasākumu platība ir adekvāta mežsaimniecisko pasākumu vidējām izmaksām uz platības vienību, kas pasākuma plānā noteiktas kā attiecināmās izmaksas. Vienā projektā vidēji apstiprinātais sabiedriskais finansējums vislielākais ir Rīgā un Latgalē (skat. 40. tabula). Tas izskaidrojams ar lielākām kopšanai pieteiktajām platībām.

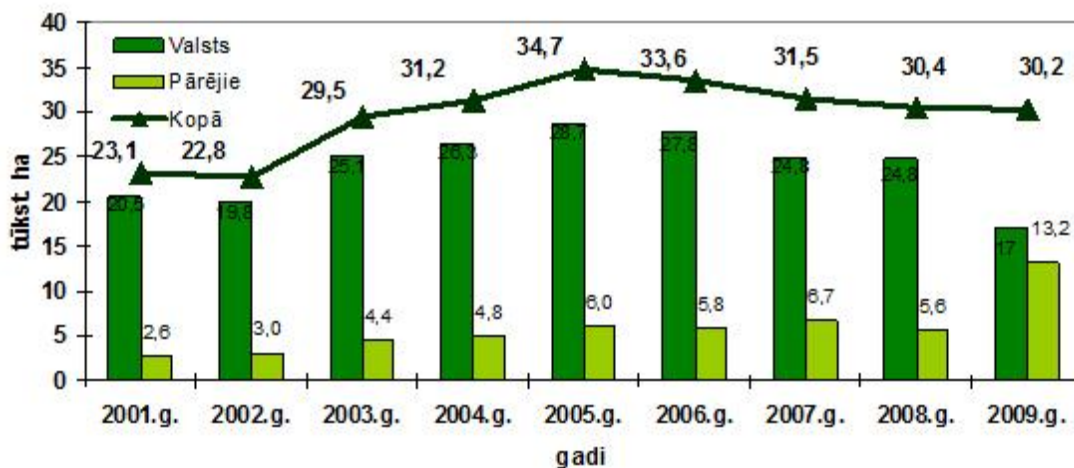
40. tabula. Kopsavilkums par apstiprināto projektu rādītājiem 1.2.2. pasākumā pa reģioniem

Reģions	Projektu skaits	Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	Attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Projekts bez pieder.	1	341	682	341	0%
Rīga	1	2 001	4 003	2 001	24%
Pierīga	170	181 748	364 458	1 069	12%
Zemgale	180	243 615	488 222	1 353	17%
Kurzeme	429	509 156	1 019 432	1 187	0%
Vidzeme	637	791 714	1 587 355	1 243	38%
Latgale	204	350 624	702 008	1 719	9%
Kopā	1 622	2 079 200	4 166 159	1 282	100%

Avots: LAD

Visvairāk pieteikumu pasākumam mežaudžu ekonomiskās vērtības uzlabošanai ir Vidzemes un Kurzemes reģionos. Līdzīga situācija ir arī pasākumos 2.2.3. *Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana* un 2.2.6. *Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana*. Jaunaudžu kopšana Latvijā ir nepieciešama vienlīdz visos reģionos, taču īpašnieku aktivitāti nosaka zināšanas un motivācija to darīt. Ne visiem īpašniekiem pietiek zināšanas un izpratne par nepieciešamajām darbībām savā mežā. Liela nozīme ir īpašnieku informēšanai. Atbalsta pasākuma nozīmi var ilustrēt ar vispārējo jaunaudžu kopšanas apjomu pieaugumu privāto īpašnieku mežos 2009.gadā (skat. 10. attēls).

Jaunaudžu kopšana 2001.-2009.g., tūkst. ha

10. attēls. Jaunaudžu kopšanas apjomi valsts un privātajos mežos.(VMD 2009.gada publiskais pārskats.)

2009.gadā jaunaudžu kopšana valstī kopā veikta 30,4 tūkst. ha apjomā, t. sk. valsts mežos – 17,2 tūkst. ha, pārējo īpašnieku mežos – 13,2 tūkst. ha. Līdz ar atbalsta pieejamību, jaunaudžu kopšanas apjoms privātajos mežos pieaudzis vairāk nekā divas reizes salīdzinot ar iepriekšējo gadu vidējo apjomu.

2009.gadā VMD ir iesniegti un izvērtēti Meža apsaimniekošanas plāni, kuros plānots saņemt ELFLA 8 981 ha jaunaudžu kopšanai. Plānoto rezultātu sasniegšana un finansējuma

apguve pie līdzšinējiem tempiem nav realizējama, jo atbalsta piešķiršanā tiek piemērots nosacījums, ka meža īpašniekam pakalpojums ir jāpērk un paša īpašnieka darbs netiek apmaksāts. Šāds risks netika identificēts ex-ante novērtējumā pasākumam Meža ekonomiskās vērtības celšana. Pēc ekspertu novērtējuma pasākums bija orientēts uz mežsaimniecības nozares mikro un mazo komersantu konkurētspējas paaugstināšanu, ilgtermiņā ar to plānojot panākt arī ienākumu līmeņa pieaugumu mežsaimniecībā un motivējot cilvēkus palikt dzīvot laukos.

Intervijās ar VMD amatpersonām, kuras apstiprina meža apsaimniekošanas plānus un izvērtē paveikto, un ar atbalsta saņēmēju²⁶, kurš pieteicās atbalstam pirmajā kārtā 2009.gadā un jaunaudzes izkopa vēl ar savas ģimenes spēkiem, tika uzsvērtas pašu darba priekšrocības:

- 1) lauku iedzīvotājiem ir iespēja nopelnīt pašiem;
- 2) meža īpašnieks ar priekšzināšanām mežkopībā pats var veidot vēlamu audzes sastāvu vai pat ainavu;
- 3) kopjot savu mežu, īpašnieks mācās un turpmāk var kļūt par pakalpojumu sniedzēju;
- 4) iesaistot kopšanā ģimenes locekļus, it īpaši, jauno paaudzi, tiek veidota atbildīga attieksme pret īpašumu.

Ierobežojums īpašniekam pašam kopt jaunaudzes un saņemt atbalstu ir pretrunā ar 1.ass mērķi par cilvēkresursu attīstību. Īpašnieki pieteikumu iesniegšanā LAD ir nogaidoši, cerībā, ka tiks atcelts ierobežojums pašiem veikt kopšanas darbus. Nogaidošā pozīcija nav labvēlīga no mežsaimnieciskā viedokļa, jo novēlota kopšana var panākt pretēju efektu meža ekonomiskās vērtības celšanai.

Pašlaik pēc VMD rīcībā esošajiem datiem par apstiprināšanai iesniegtajiem apsaimniekošanas projektiem meža ekonomiskās vērtības celšanai, lielāka aktivitāte projektu sagatavošanai ir īpašniekiem – juridiskajām personām, kuri var atļauties izmantot trešo personu pakalpojumus. Šādu tendenci apstiprina arī intervētie mežziņi. Latgalē, kur lieli zemes īpašumi pieder SIA ar skandināvu kapitālu, dažādiem īpašniekiem, bet visām vienu kopēju valdes locekli vai prokūristu un vienu reģistrācijas adresi Rīgā, pakalpojumu sniegšanai izveidota cita SIA.

Nosacījumi atbalsta saņemšanai meža ekonomiskās vērtības uzlabošanai paredz iesniegt meža apsaimniekošanas plānus vai to ekvivalentus. Latvijas meža likumdošana paredz obligātu meža inventarizācijas veikšanu un datu aktualizēšanu, bet nav prasības meža apsaimniekošanas plānu izgatavošanai un tātad arī to saturam.

2008.gada 8.aprīļa MK noteikumi Nr.255. „Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalstu lauku attīstībai Latvijas lauku attīstības programmas pasākuma "Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana" ietvaros, nosaka meža apsaimniekošanas plāna saturu atbalsta saņemšanai - lauksaimniecības zemju apmežošana. Šajā meža apsaimniekošanas plānā paredzētie pasākumi nav sasaistīti ar kopējo apsaimniekošanas kontekstu un nav periodiski aktualizēti. Tā ir arī nepietiekoša informācija, lai varētu novērtēt jaunaudžu kopšanas lietderību un aprēķināt pasākuma rezultātā radušos ražības pieaugumu, jo neraksturo audzes stāvokli pirms kopšanas pasākumiem. Gan plāna saskaņošanā, gan pasākuma rezultāta novērtēšanā visa atbildība gulstas uz VMD darbinieku profesionālajām zināšanām un pieredzi.

Nemot vērā to, ka noteikumos²⁷ reglamentētais "Meža apsaimniekošanas plāns" nosaka vienīgi jaunaudžu kopšanas, mazvērtīgo audžu nomaiņas, lauksaimniecībā neizmantojamās zemes apmežošanas un mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošanas

²⁶ J.Vizulis (Dienvidkurzeme)

²⁷ MK noteikumi Nr.1145, 06.10.2009. „Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība pasākuma “Meža ekonomiskās vērtības uzlabošana” īstenošanai

un preventīvu pasākumu ieviešanu, bet nereglamentē meža vērtības noteikšanu un ikgadējo ciršanas apjomu aprēķināšanu, kvantitatīvi aprēķināt investīciju atdevi ilgtermiņā nav iespējams. Iespējams izteikt kvalitatīvu vērtējumu. Pasākumu vērtēšanai tiek lietoti papildus vērtēšanas kritēriji. Tie ir meža īpašuma tīrā tagadnes vērtība (NPV), ilgtermiņā meža izmantošanas apjomi. Pasākumu ietekmes rādītāji, kurus kvantitatīvi iespējams noteikt parādīti 41. tabulā.

41. tabula. Kvantitatīvās ietekmes rezultātie rādītāji

Ietekmes novērtēšanas rezultātie rādītāji	Secinājumi
Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās/uzņēmumos, EUR	Bruto pievienotās vērtības aprēķinus precīzi veikt neizdevās, jo trūkst datu par mežaudžu taksācijas rādītāju izmaiņām pēc pasākuma ieviešanas. Aptuvenie aprēķini liecina, par pozitīvām pievienotās vērtības izmaiņām. Kopējais bruto pievienotās vērtības pieaugums tiek lēsts EUR 1 038 000. Rezultātu precizitāti pagaidām aprēķināt nav iespējams, jo pārāk neprecīzi ir izejas dati. Aptuvenās aplēses liecina par rezultātu precizitātes procentu 40%.
Investīciju atdeves indekss	Atbalsta rezultātā izkoptajās jaunaudzēs investīciju atdeves indekss ir 0.51, kas liecina par nepietiekamu investīciju atdevi. Nepieciešams veikt pārrēķinus ar precīzākiem datiem. Neprecizitātes saistītas ar to, ka pēc pasākuma ieviešanas netiek veiktas izmaiņas MVR datubāzē. Nogabalos, kuros tika konstatētas audzes sastāva izmaiņas, mežaudžu tīrās tagadnes vērtības pieaugums nesedza kopšanas izmaksas.
	Jaunaudžu kopšana, ja vienlaicīgi ar nākotnes koku kopšanu veikta to atzarošana, investīciju atdeves indekss 1.7, kas norāda uz augstu investīciju atdevi
	Atbalsta rezultātā nomainītās mazvērtīgās mežaudzes, investīciju atdeves indekss 3.8, kas norāda uz augstu investīciju atdevi
Atbalsta rezultātā iegūtie jaunie instrumenti	Atbalsta rezultātā iegūtie jaunie instrumenti var tikt izmantoti turpmākai meža apsaimniekošanai, tomēr tiešu kvantitatīvo ietekmi novērtēt nav iespējams, jo pārskatos instrumentu specifikācija un skaits nav atzīmēts. Motorzāģus nevar saskaitīt ar datoriem vai dastmēriem, un to iespējamā ietekme uz mežaudžu vērtību noteikt kā līdzīgu. Pārskatos šāds atšifrējums nav sniegts, tāpēc konkrēti par ietekmi spriest grūti!

1.2.3. pasākums: Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana

Pasākuma mērķis

Lauksaimniecības produktu pārstrādes efektivitātes paaugstināšana un produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanas veicināšana. Bioloģisko produktu, produktu, kas ražoti no integrētiem lauksaimniecības produktiem, kā arī Latvijas agro klimatiskajiem apstākļiem un tradicionālajām ražošanas metodēm raksturīgu pārstrādāto produktu klāsta pieejamības patērētājiem palielināšana.

Atbalstītās aktivitātes:

- 1) Investīcijas jaunu iekārtu, tehnikas, aprīkojuma, informācijas tehnoloģiju un programmu nodrošinājuma iegādei un uzstādīšanai, kas paredzēti lauksaimniecības produktu pārstrādei (t.sk. iepakošanai un pirmapstrādei);
- 2) Lauksaimniecības produktu pārstrādes būvju jauna būvniecība un rekonstrukcija (t.sk. iepakošanai un pirmapstrādei);
- 3) Investīcijas vides aizsardzības jomā, kas uzlabo uzņēmuma vispārējo darbību.

Situācijas analīze

Pasākums nepārklājas ar ERAF 2.3.2.2. aktivitāti *Atbalsts ieguldījumiem mikro un maziem komersantiem ĪAT*, jo no ERAF pasākuma ir izslēgta lauksaimniecisko produktu

ražošana. Kā arī pasākums ir īpaši norobežots no EZF aktivitātes *Zvejas un akvakultūras produktu apstrāde un mārketinga*.

Sabiedriskais finansējums šim pasākumam plānots EUR 89 403 348, kas ir 6,4% no LAP un 16,5% no 1.ass sabiedriskā finansējuma, līdz ar to šis pasākums ir vērtējams kā viens no nozīmīgākajiem. Šis pasākums ir gandrīz vienīgais 1.asī, kam sākotnēji iepļānotā atbalsta summa vēlāk tika palielināta – par 12,5% jeb EUR 9,5 milj. no sākotnējās versijas.

Taču finansējuma apguve šajā pasākumā līdz šim ir viena no zemākajām starp LAP pasākumiem. Līdz 2010.gada jūnijam tika izsludinātas 4 pieteikšanās kārtas, kurās tika apgūti tikai 22% no piedāvātā finansējuma. Īpaši zems aktivitātes līmenis bija 2009.gada otrajā un 2010.gada pirmajā pusē – šajā laikā apgūti tikai EUR 3,7 milj.(13% no izsludinātā finansējuma). Jaunākajā izsludinātajā pieteikšanās kārtā (2010.gada 29.06.- 29.07.) aktivitāte ir pieaugusi – iesniegti pieteikumi par EUR 6,78 milj., kas tomēr ir tikai 32% no kārtai atvēlētajā finansējuma.

Šī pasākuma pašreizējo izpildi raksturojošie koprādītāji atainoti 42. tabulā.

42. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.2.3.pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums (uz 06.08.2010.), EUR	89 403 348	20 604 216	23%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums (06.08.2010.), EUR	89 403 348	12 411 305	14%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	89 403 348	2 247 429	3%
Atbalstīto vienību skaits	70	43	61%
Kopējais investīciju apjoms*, EUR	223 508 369	5 995 394	3%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirkspējas līmenī]*, EUR PPS	60 000 000	nav pilna gada ietekmes	x
Darba ražīgums [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]*, EUR/GDV gadā	760	nav pilna gada ietekmes	x

Avots: LAD

* Atbilstoši izmaksātajam finansējumam

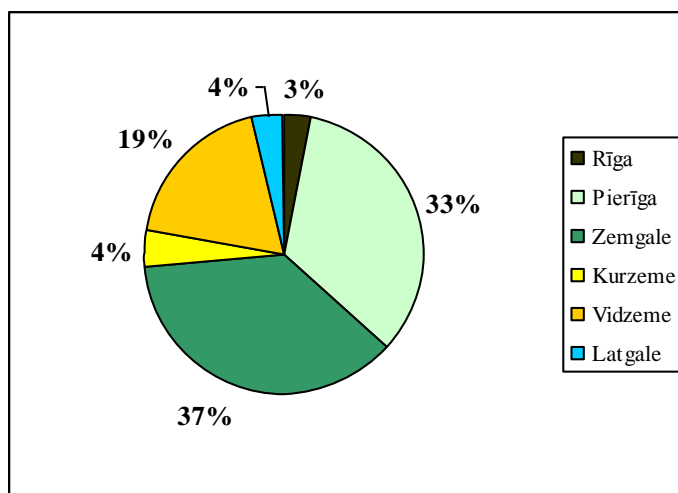
Līdz 06.08.2010, saskaņā ar LAD datiem, ir apstiprināti 77 projekti ar publisko finansējumu EUR 12 411 305. Ja atbalstīto uzņēmumu skaits jau tuvojas plānotajam (daļa uzņēmumu pieteikuši vairākus projektus), tad no plānotās summas minētajos projektos apstiprināti tikai 14%. Pieteiktais finansējums ir 23% no plānotā. Līdz ar to šis pašreiz ir viens no pasākumiem ar vissliktāko finansējuma apguvi. Vidējā atbalstam pieteiktā summa vienā projektā ir EUR 169 tūkst., kas ir salīdzinoši neliela pret maksimāli iespējamo. Pavisam, ieskaitot privāto finansējumu, atbalstītajos projektos plānots piesaistīt EUR 29,78 milj. Tajā pašā laikā, salīdzinot ar kopējo stāvokli nozarē, redzams, ka atbalsts izlietots samērā koncentrēti: pārtikas nozarē, saskaņā ar CSP datiem, 2008.gadā darbojās 674 uzņēmumi, kuru kopējais apgrozījums veido ap EUR 1,4 mljrd. (1 miljardu latu). Tajā skaitā, atbalstīto uzņēmumu apgrozījums gadā pirms projekta realizācijas bijis EUR 590 milj., tātad aptuveni 40%. Atbalsta rezultātā veikto bruto kapitālieguldījumu apjoms analizējamajos projektos veido ap 34% no pārtikas nozarē veiktajiem ieguldījumiem 2008.gadā.

Līdz ar to var secināt, ka atbalsta apjoms nozares attīstībā jau pašlaik ir nozīmīgs, kaut arī veido vēl tikai nelielu daļu no plānotā.

Projektu struktūra

Atbalsta reģionālais dalījums nav vienmērīgs. 50% no projektu skaita un 70% no izmaksājāmā atbalsta tiek novirzīti Pierīgas un Zemgales reģioniem. Atbalstu maz izmantojuši Rīgas uzņēmumi (4 uzņēmumi, 3% kopējā atbalsta – ārpus Rīgas realizētiem projektiem ir dota prioritāte), taču arī Kurzemē un Latgalē aktivitātes bijis maz (katrā no

reģioniem – tikai 4% kopējā atbalsta). Vidzemes reģionam novirzīti 19% no atbalsta (skat. 11. attēls).

11. attēls. Atbalsta summas dalījums pa reģioniem 1.2.3. pasākumā (% , apstiprinātajos projektos)

Par prioritārajām izvirzītajās jomās – gaļas, piena, graudaugu un augļu – dārzeņu pārstrādē ieviesti 56 projekti no 58 analizējamiem (LAD datu bāzē datu ieguves laikā nebija pieejami dati par 4.kārtas projektiem, kuri tika pieteikti 2010.gada pavasarī). Visvairāk projektu ieviests piena pārstrādē – 20; pārējās minētajās nozarēs to skaits ir līdzīgs (no 11 līdz 13). Pavisam atbalstītajos uzņēmumos strādāja 8526 darbinieki (pirms projekta ieviešanas), kas ir 31% no nodarbināto kopskaita pārtikas pārstrādē 2008.gadā. Pieteiktā atbalsta apjoma ziņā tūlīt aiz piena pārstrādes (EUR 3,04 milj..) vietu ieņem gaļas pārstrāde (EUR 2, 8 milj.). Graudu, kā arī augļu-dārzeņu pārstrādē atbalsts sasniedzis nepilnus EUR 2 milj. katrā.

Projektu rādītāji dalījumā pa nozarēm apkopoti 43. tabulā.

43. tabula. Projektu dalījums pa nozarēm 1.2.3. pasākumā

Projekta nozare	Projektu skaits	Darbinieku skaits atbalstītajos uzņēmumos	Pieteiktais atbalsts, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	Plānotais vidējais peļņas pieaugums, EUR
Gaļas pārstrāde	13	2 795	2 842 538	218 657	368 819
Augļu un dārzeņu pārstrāde	11	1 349	1 907 805	173 437	774 626
Graudu pārstrāde	12	1 302	1 770 046	147 504	140 414
Piena pārstrāde	20	2 664	3 045 107	152 255	52 469
Cits	2	416	293 938	146 969	195 159
Pavisam	58	8 526	9 859 434	169 990	283 451
Vidēji uzņēmumā	x	147	169 990	x	x

Avots:LAD

No tabulas datiem redzams, ka gandrīz netiek atbalstīti citu nozaru projekti. Citu nozaru projektu atbalstīšana (tajā skaitā tādu produktu pārstrādes attīstība, kuru pārstrāde Latvijā pašlaik nenotiek (ir pārtraukta)), palielinātu lauku saimniecību iespējas un lauksaimniecības-pārtikas nozares pievienoto vērtību un nodarbinātību, uzlabotu valsts ārējās tirdzniecības bilanci.

Uzņēmumu lieluma ziņā visvairāk atbalstīti vidējie uzņēmumi²⁸ – 31 projekts (53% no visiem). Mazajos uzņēmumos realizēti 14 projekti, lielajos – 12, bet mikrouzņēmumos²⁹ – tikai 1 projekts.

Rezultāti

Projektu mērķu analīze rāda, ka galvenokārt uzņēmumi tiecas palielināt lauksaimniecības produktu pārstrādes efektivitāti – 56 projekti (97% no analizētajiem); kā arī veicināt lauksaimniecības produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanu – 44 projekti (76%). Tomēr pārējie mērķi guvuši mazu atsaucību – palielināt Latvijas agroklimatiskajiem apstākļiem un tradicionālajām ražošanas metodēm raksturīgo pārstrādes produktu klāstu – 9 projekti (16%), integrētās lauksaimniecības pārstrādes produktu klāsta palielināšana – 6 (10%) projekti, bet visvājākie rezultāti ir bioloģisko pārstrādāto produktu klāsta pieejamības patērētājiem palielināšana – tikai 1 projekts (2%). Pēdējais fakts ir nelabvēlīgs, ņemot vērā nozīmīgo bioloģisko produktu ražošanas attīstību, līdz ar to ir nepieciešamas atbilstošas pārstrādes jaudas, lai šos produktus varētu novadīt līdz patērētājiem kā bioloģiskus, un arī lai to audzētāji saņemtu samaksu kā par bioloģisku produkciju.

Atbalstītajos projektos gadā pēc projekta realizācijas paredzēts peļņas (pēc nodokļiem) pieaugums EUR 16 milj. apmērā, kam aprēķināts pievienotās vērtības pieaugums EUR 26 milj. apmērā. Ņemot vērā sasniedzamo rādītāju – EUR 60 milj. pirktspējas paritātē, var vērtēt, ka ekonomiskais efekts uzsāktajos projektos sagaidāms pozitīvs: 11% no plānotā finansējuma paredz dot 60% no paredzētā efekta (ievērojot pirktspējas paritāti). Tomēr precīzākus aprēķinus varēs sniegt pēc aptuveni gada, kad būs noslēgts vismaz viens pilns gads pēc projektu ieviešanas. Te var atzīmēt, ka šādam pasākumam, kurā galvenokārt tiek veikti ieguldījumi tehnoloģijās, plānotā ekonomiskā izaugsme ir salīdzinoši neliela pret veiktajiem ieguldījumiem, turklāt ņemot vērā nelielo sabiedrisko līdzfinansējumu (vidēji 33%), iespējams lielāks pašsvars (projektu īpatsvars, kuri tiktu realizēti arī bez atbalsta).

Ņemot vērā, ka atbalsta ietekme 2009.gadā vēl nebija pilnā mērā vērojama, visas izmaiņas nevar attiecināt uz atbalstu, tomēr peļņa pirms nodokļiem atbalstīto uzņēmumu grupā 2009.gadā ievērojami augusi – no EUR 1,1 milj. līdz EUR 4 milj., savukārt kontroles grupā abos gados ir zaudējumi, kaut arī 2009.gadā tie ir samazinājušies: EUR 1,8 milj. 2008. un EUR 0,62 milj. 2009.gadā.

1.2.5. pasākums: Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu

Pasākuma mērķis.

Uzlabot un izveidot infrastruktūru, kas attiecas uz lauksaimniecības attīstību un pielāgošanu, veicinot fiziskā kapitāla pārstrukturizāciju un nozares konkurētspējas paaugstināšanu.

Uzlabot infrastruktūru, kas attiecas uz meža ražības paaugstināšanu, audzes veselības un kokmateriālu kvalitātes uzlabošanu un mežsaimniecības konkurētspējas paaugstināšanu.

Atbalstītās aktivitātes.

- 1) Meliorācijas sistēmu būvniecība, rekonstrukcija un renovācija lauksaimniecības zemē.

²⁸ Saskaņā ar atbalsta nosacījumiem, vidējie uzņēmumi ir tie, kuros strādā no 50 līdz 250 darbinieku, neto apgrozījums ir robežās no 10 līdz 50 milj. EUR un/vai bilances aktīvu summa no 10 līdz 43 milj. EUR.

²⁹ Mikrouzņēmumi – kuros strādā mazāk par 10 darbinieku un neto apgrozījums un/ vai bilances aktīvu kopsumma nepārsniedz 2 milj. EUR.

- 2) Saimniecības pievadceļu būvniecība vai rekonstrukcija uz lauksaimniecības ražošanas objektu lauksaimniecības zemē.
- 3) Laukumu pie lauksaimniecības ražošanas būvēm būvniecība vai rekonstrukcija lauksaimniecības zemē.
- 4) Ārējo ūdensapgādes un elektroapgādes sistēmu izveidošana un rekonstrukcija lauksaimniecības zemē
- 5) Meliorācijas sistēmu rekonstrukcija un renovācija meža zemē

Situācijas analīze

Pasākumā īstenota meliorācijas sistēmu rekonstrukcija un renovācija lauksaimniecības un mežsaimniecības zemēs.

Pasākuma sabiedriskais finansējums plānots EUR 30 229 708, kas veido 2,2% no LAP kopējā un 5,6% no 1.ass finansējuma. Arī šim pasākumam atvēlētie līdzekļi nedaudz samazināti pret sākotnējiem – par 11%, tomēr pasākums joprojām ir nozīmīgs.

Kopējā izmaksātā sabiedriskā atbalsta summa projektiem, kuri pieteikti līdz 2010.gadam, ir EUR 3 358 620, bet kopā ar privāto līdzfinansējumu – EUR 141 947 (skat. 44. tabula). Taču vidēji izmaksātais finansējums veido tikai 1% no šiem projektiem kopējās pieprasītās sabiedriskā atbalsta summas, kas sasniedz EUR 6 904 828, jo visi pasākuma projekti uzsākti tikai 2009.gadā.

44. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.2.5. pasākumā (uz 06.08.2010)

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	30 229 708	20 629 207	68%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	30 229 708	17 064 946	56%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	30 229 708	3 358 620	11%
Atbalstīto darbību skaits	650	144*	22%
Kopējais investīciju apjoms, EUR	65 865 200	3 661 945	6%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
1.Ekonomiskā izaugsme (lauksaimniecība)	2 700 000	n.d.	-
2.Darba ražīgums (produktivitāte) (lauksaimniecība)	27	n.d.	-

Avots: LAD un LAP dati

* atbalstīto projektu skaits

**n.d. – nav datu, lai veiktu korektu aprēķinu

Ja salīdzina ar pasākumam atvēlēto budžetu, līdz 2010.gadam apgūti bija tikai 0,3%, taču 2010.gadā projektu iesniedzēju aktivitāte ievērojami palielinājās, un līdz 06.08.2010 apstiprinātais sabiedriskais finansējums jau veidoja 56,5% no plānotā. Savukārt kopējais atbalstu saņēmušo projektu skaits sasniedz 144 (22% no plānotām darbībām), bet visu apstiprināto – 247 (38,0% no plānotā).

Aplūkojot apstiprinātos 2009.gada pieteikumus, 98 projekti jeb 68,1% no kopējā projektu skaita attiecas uz valsts nozīmes ūdensnoteku rekonstrukciju un renovāciju un tos realizē VSIA ZM NĪ. Šo valsts nozīmes projektu kopējais apstiprinātais finansējums veido 78,5% no kopējās apstiprinātās sabiedriskā finansējuma summas, tāpat šiem projektiem līdz 2010.gadam izmaksāts sabiedriskais finansējums EUR 64 638 (70% no kopējā pasākumā izmaksātā finansējuma).

VSIA ZM NĪ 2009.gada darbības pārskata pieejamā informācija liecina, ka uzņēmums iesniedzis 113 projektus ar kopgarumu 882,5 km (ja ņem vērā, ka valsts nozīmes ūdensnoteku kopgarums ir 13 097 km, projekti veido 6,7% no kopējā garuma) par attiecināmo izmaksu summu EUR 10 262 567. LAP darbības periodā tiek plānota meliorācijas sistēmu rekonstrukcija vai renovācija aptuveni EUR 20,06 milj. apjomā, kas ir

aptuveni 75% no pasākumam atvēlētā sabiedriskā finansējuma. Līdz ar to uz privātajām meliorācijas sistēmām attiecināmā sabiedriskā finansējuma daļa, kas jāapgūst, ir aptuveni 25%, kas atbilst šobrīd vērojamam sadalījumam apstiprinātajos projektos.

Vidējais pieteiktais sabiedriskais finansējums analizējamajos projektos veido EUR 76 571 (skat. 45. tabula). Valsts nozīmes projektos vidējā pieteiktā atbalsta summa sasniedz EUR 88 293 (VSIS ZM NĪ projekti), savukārt privātajos projektos – EUR 51 598, tajā skaitā zemnieku saimniecībās – EUR 43 651.

45. tabula. Apstiprināto projektu skaits un finansējums 1.2.5. pasākumā pa reģioniem (2009.gada projekti) (uz 12.06.2010)

Reģions	Projektu skaits	Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	Attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Pierīga	24	1 151 334	1 243 102	47 972	10%
Zemgale	24	3 306 505	3 327 008	137 771	30%
Kurzeme	35	2 021 668	2 200 789	57 762	18%
Vidzeme	38	2 005 001	2 442 789	52 763	18%
Latgale	23	2 541 703	2 621 612	110 509	23%
Kopā	144	11 026 210	11 835 299	76 571	100%

Avots: LAD dati

Visu apstiprināto projektu pieteiktais sabiedriskais finansējums liecina, ka gandrīz 30% finansējuma pieteikts Zemgalē, kam seko Vidzeme (23%), bet tikai 10% - Pierīgas reģionā. Taču, ņemot vērā, ka lielāko daļu projektu īsteno VSIA ZM NĪ, galvenais finansējuma saņēmējs reģistrēts Rīgā.

Lauksaimniecības zeme

Pieejamā informācija liecina, ka 83,3% apstiprināto 2009.gada pieteikumu paredzēti lauksaimniecības zemes uzlabošanai, tajā skaitā 72,2% projekti attiecināmi gan uz lauksaimniecību, gan mežsaimniecību, jo gandrīz visi īstenotie valsts nozīmes projekti paredz gan lauksaimniecības, gan meža zemes ekonomiskās un sociālās vērtības palielināšanu. Taču pēc pieejamiem datiem nav iespējams korekti novērtēt finansējuma apjomu, kas attiecināmi uz lauksaimniecības zemēm, kā arī noteikt ietekmētās lauksaimniecības zemes platības.

Šobrīd pastāv aizdomas par atsevišķu uzrādīto datu korektumu saistībā ar meliorācijas sistēmu garumu analizētajos projektos, pieejamie izmantojamie dati liecina, ka to garums lauksaimniecības zemēs sasniedz 686,3 km, veidojot gandrīz 80% no uzrādītā kopgaruma lauksaimniecības un mežu zemēs šajos projektos. Ievērojot projektu pieteikto sabiedrisko finansējumu un kopējo meliorācijas sistēmu garumu, atbalsts uz rekonstruējamo/renovējamo km veido EUR 12 153. Saskaņā ar pieejamiem rādītājiem par ieguldījumiem lauksaimniecības zemēs, veikta ūdensnoteku rekonstrukcija 113 203 m³ un renovācija 100 441 m³ apmērā. Tāpat īstenota caurteku rekonstrukcija 144 m un renovācija 89 m garumā.

Izņemot sasniedzamo rādītāju attiecībā uz izveidoto polderu platību, LAP sasniedzamajos rādītājos nav paredzēti citi mērķa rādītāji saistībā ar meliorācijas sistēmām, tāpēc nav iespējams novērtēt pašreizējo ieguldījumu pasākumā plānotā sasniegšanā. Tāpat jāatzīmē, ka šobrīd pieejamie projektu dati par meliorācijas sistēmām nav salīdzināmi arī ar statistikas datiem, kas ir pieejami par meliorācijas sistēmām valstī kopumā, kas ļautu noteikt to ieguldījumu mērogu.

Mežsaimniecības zeme

Meliorācija Latvijā ir veikta vairāk nekā 0,5 miljonos ha meža zemju. Pamatā ar valējo grāvju tīklu nosusināts ap 50% meža zemju, bet aptuveni puse meža zemju

meliorācijas sistēmas susinātājgrāvju un novadgrāvju ir aizauguši, pielūzņoti vai degradēti ar bebru aizsprostojumiem. Latvijā 2008.gadā uzbūvētas (rekonstruētas) meža meliorācijas sistēmas 1004,255 km kopgarumā (valsts mežos)³⁰.

Nosusināšanas sistēmu darbību atjaunošana LAP kontekstā tiek uzskatīta par prioritāru un tāpēc meža zemēs tiek atbalstīta tikai meliorācijas sistēmu rekonstrukcija un renovācija.

Meža infrastruktūrai – ceļiem un pirmreizējai meža meliorācijai, var aprēķināt investīciju atdeves indeksu. Taču ekspertu rīcībā nav publikācijas par investīciju lietderības noteikšanu meža meliorācijas sistēmu renovācijai un rekonstrukcijai. Ekspertu rīcībā nav informācija arī par līgumu saturu t.i. – vai atbalstīta tiek tikai meliorācijas sistēmu renovācija, vai arī meža ceļu būve sistēmas renovācijas ietvaros – un renovējamo meliorācijas sistēmu garumu. No LAD datiem par atbalstītajām aktivitātēm pasākumā ir izdevies identificēt tikai 29 projektus, kuru mērķi ir minēta infrastruktūras renovācija vai rekonstrukcija meža zemēs.

Šobrīd Meliorācijas kadastra kartogrāfiskā daļa nav pabeigta un tāpēc informācija nav nodota savietošanai ar MVR. Telpiskās analīzes rezultātā būtu iespējams noteikt ietekmētās platības lielumu nevis tikai grāvju kopgarumu, kas bez attiecināšanas uz nosusināto platību neļauj spriest par mežaudžu ražības pieaugumu vai pasākuma lietderību vispār, kā arī mijiedarbību ar citām nosusināšanas sistēmām.

Nemot vērā ilggadīgo pārrāvumu meža meliorācijas realizācijā, Latvijā šobrīd nav pietiekošas pieredzes un pētījumu, lai noteiktu/prognozētu atbalstāmā pasākuma izmērāmu ietekmi uz mērķi minēto meža ražības paaugstināšanu, turklāt LAP uzrādītie sasniedzamie rādītāji meža meliorācijai ir tikai orientācijā attiecībā uz finansiālo ieguldījumu apjomu.

Saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem, ja meža zemēs tiek rekonstruētas meliorācijas sistēma vairāk nekā 50 ha platībā, meliorācijas veikšanai nepieciešams arī sākotnējais ietekmes uz vidi izvērtējums. Vides pārraudzības valsts biroja mājas lapā nav identificējama informācija, vai konkrētiem, LAP ietvaros atbalstīti, meža infrastruktūras projektiem ir veikts sākotnējais ietekmes uz vidi novērtējums. Pastāv bažas par šo meliorācijas sistēmu rekonstrukcijas projektu ietekmes nepietiekamu izvērtējumu, jo šobrīd valstī nav metodikas tādu vērtējumu veikšanai.

Kopsavilkums

Pasākumiem, kuri attiecināmi uz 1.ass 2.apakšmērķi – paaugstināt lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu konkurētspēju – novirzīta absolūti lielākā daļa 1.asij paredzēto līdzekļu – 87% jeb EUR 471 milj. Lielāko daļu – 65% no minētās summas veido 1.2.1. pasākuma atbalsts, taču arī pārējie pasākumi ir nozīmīgi – katrā no tiem plānotais sabiedriskais finansējums pārsniedz EUR 30 milj. Taču projektu pieteicēju atsaucība šajā pasākumu grupā ir daudz mazāka nekā daudzos citos pasākumos: kopumā līdz 2010.gada augustam apstiprināts izlietojums tikai 33% no finansējuma, tajā skaitā viszemākā aktivitāte ir 1.2.2. pasākumā, kur apstiprināti tikai 4,5% no plānotā finansējuma. Kā jau norādīts konkrētu pasākumu analīzē, šo pasākumu realizācijā ir būtiski trūkumi, kā arī no LAP neatkarīgi apstākļi, kas kavējuši finansējuma apguvi. Neapšaubot izvirzīto pasākumu nozīmi lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu darbībā Latvijā, ir jāatzīst, ka pašreizējā periodā lielai daļai uzņēmumu trūkst līdzekļu, lai veiktu šāda veida ilgtermiņa ieguldījumus. Situācijas uzlabošanās pieteikto projektu ziņā vērojama 2010.gada vidū, tādēļ pie nosacījuma, ja ekonomiskā situācija uzlabosies, aktivitāte fonda apgūvē varētu pieaugt. Tomēr, ņemot vērā, ka šim apakšmērķim, kā arī visai 1.asij kopumā koncentrēta ļoti liela daļa no LAP līdzekļiem, kā arī lēno apgūšanas tempu šajos pasākumos, ir pamats izvērtēt iespēju daļu no neapgūtās summas novirzīt citiem pasākumiem, kuri varētu nest lielāku efektu lauku

³⁰ avots: www.vmd.gov.lv

ekonomikas atveseļošanā, pozitīvi ietekmējot lielāku skaitu ekonomisko vienību. Tas īpaši nozīmīgi ir, ņemot vērā vajadzību radīt darba vietas, jo sagatavojot šo Programmu darba vietu radīšanas vajadzība netika pietiekami ņemta vērā, rēķinoties ar straujo ekonomisko attīstību 2005.-2007.gados.

Tāpat atzīstams, ka nav racionāli atbalstu orientēt vienīgi uz investīciju projektiem, ja tos nepavada atbilstoša teorētiska un praktiska sagatavotība. Bez šī 2.apakšmērķa pasākumiem ir nepieciešami arī 1. un 3. apakšmērķa pasākumi, jo tikai kompleksi ir iespējams sasniegt ass un programmas mērķus. Detalizētāki priekšlikumi ir sniegti secinājumu sadaļā.

Trešais apakšmērķis 1.asī ir sekmēt pāreju jaunajās dalībvalstīs, kura sasniegšanai paredzēti 2 pasākumi:

- Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai
 - Ražotāju grupas
- Turpmāk analizēti attiecīgie pasākumi.

1.4.1. pasākums: Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai

Pasākuma mērķis

Veicināt daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanu, sekmēt komerciālas un konkurētspējīgas saimnieciskas darbības attīstību.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) iekārtu, tehnikas un aprīkojuma iegāde
- 2) ēku būvniecība un rekonstrukcija
- 3) nepieciešamo būvmateriālu iegāde;
- 4) ieguldījumi ilggadīgajos stādījumos

Situācijas analīze

Sākotnēji šis pasākums tika plānots kā viens no būtiskākajiem 1.asī, kas būtiski veicinātu daļēji naturālo saimniecību iesaistīšanos tirgū. Bija paredzēts atbalstam šajā pasākumā novirzīt EUR 65,5 milj. (4,8% no kopējā LAP finansējuma), kas palīdzētu 2667 saimniecībām iekļauties lauksaimniecības ražojumu tirgū.

Tomēr 2009.gadā LAP tika izdarītas izmaiņas, kā rezultātā šis pasākums tika uz laiku pārtraukts, un tā kopējais finansējums LAP 7.versijā samazināts līdz EUR 21 991 817, tātad līdz 1/3 pret sākotnēji paredzēto. Pašlaik tā īpatsvars LAP kopumā ir tikai 1,6%, bet 1.asī 4%. Līdz ar to pasākuma loma ir ievērojami mazāka nekā sākotnēji plānotā.

Šajā pasākumā pavisam tika izsludinātas 3 kārtas, no tām viena 2008.gada beigās, bet divas – 2009.gada 1.pusgadā. Tajās pretendentu aktivitāte bija ļoti liela, un pieteiktais finansējums (EUR 15 325 tūkst.) par 44% pārsniedza izsludināto (EUR 10 666 tūkst.). Tā rezultātā no 2051 pieteikuma tika apstiprināti tikai 1345 ar finansējumu EUR 10 136 tūkst. Šāds pasākums tika realizēts arī iepriekšējā - 2004.-2006.gada programmēšanas periodā no Lauku attīstības plāna resursiem. No tā ir pārejošās saistības EUR 12 353 tūkst. apmērā.

Pasākuma rezultātu kopsavilkums attēlots 46. tabulā.

46. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.4.1. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums (uz 06.08.2010., EUR)	21 991 817	27 678 753	126%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums (06.08.2010., EUR)	21 991 817	22 489 150	102%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, (30.06.2010., EUR)	21 991 817	14 508 071	66%
Atbalstīto vienību skaits	2 000	1 345	67%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirkjspējas līmenī], EUR PPS	2 700 000	12 744 281	472%
Darba ražīgums [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas], EUR/GDV gadā	48	51	107%

Avots: LAD dati

Atbalstīto saimniecību struktūra

Atbalsta reģionālais dalījums šajā pasākumā nozīmīgi atšķiras no citiem 1.ass pasākumiem. Šajā pasākumā vislielākais īpatsvars – gandrīz 50% no atbalstīto saimniecību skaita un izmaksātā finansējuma ir Latgales reģionā (skat. 47. tabula). Tas saistīts ar pasākuma nosacījumiem atbilstošu saimniecību koncentrāciju Latgales reģionā. Ņemot vērā, ka citos pasākumos, piemēram, 1.2.1. *Lauku saimniecību modernizācija*, Latgales saimniecības nespēj apgūt paredzētos līdzekļus, taču šajā tas noticis intensīvi, nozīmē, ka tieši šādi atbalsta nosacījumi, kādi tie bija 1.4.1. pasākumā *Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai*, Latgales, kā arī citu reģionu nelielajām saimniecībām ir pieņemamāki un dod iespēju apgūt atbalstu.

47. tabula. Projektu skaits un finansējums pa reģioniem 1.4.1. pasākumā *

Reģions	Apstiprināto projektu skaits	Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	1	3 025	3 025	0%
Pierīga	103	307 096	2 982	7%
Zemgale	141	423 571	3 004	10%
Kurzeme	245	738 247	3 013	18%
Vidzeme	257	757 901	2 949	18%
Latgale	598	1 925 627	3 220	46%
Kopā	1345	4 155 468	3 090	100%

Avots: LAD dati

* Iekļautas izmaksātās summas no 2007.-2013. g. perioda iesniegumiem (neiekļaujot pārejošās saistības)

Finansējuma apmērs uz vienu projektu ir līdzīgs, jo tas ir fiksēts uz saimniecību. Nelielas atšķirības veidojas no tā, cik ilgi saimniecības piedalās projektā, jo finansējums tiek izmaksāts reizi gadā.

Ļoti nozīmīgi, ka atšķirībā no 1.2.1. pasākuma *Lauku saimniecību modernizācija*, šajā pasākumā vislielākais finansējuma īpatsvars tika novirzīts Latgalei, sekmējot šī reģiona attīstību.

LAD dati par šajā LAP periodā atbalstīto saimniecību lielumu rāda, ka 71% no atbalsta saņēmējiem LIZ platība pārsniedz 10 ha, bet 16% saņēmējiem tā ir mazāka par 5 ha (detalizētāks iedalījums netiek uzrādīts). Sākotnējais saimniecību neto apgrozījums (pirms projekta) ir robežās no EUR 3 000 līdz 15 000, bet vidējais apgrozījums – EUR 3 890. Tajā

skaitā 96% ir apgrozījums lauksaimniecībā. Saimniecības ir darbojušās ar peļņu – neto apgrozījums vidēji par 31% pārsniedz izmaksas.

Pasākums nozīmīgi veicina jaunu dalībnieku piesaistīšanu ES fondu apgūšanai, jo tikai 9% projektu pieteicēju ir ar ES fondu apgūšanas pieredzi. Pasākums veicina arī saimnieciskās darbības aktivizēšanu MLA teritorijās, jo 90% projektu tek realizēti MLA.

Šī pasākuma ietekme pašreiz ir novērtējama galvenokārt tādēļ, ka šo atbalstu daļa saimniecību saņem jau no iepriekšējā perioda (2004.-2006.g. Lauku attīstības plāna pasākums *Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija*), kuras ir iekļautas analizē. Līdz ar to var analizēt atbalsta ietekmi uz šo saimniecību 2008.-2009. gadu rezultātiem. Savukārt, tādu saimniecību, kuru projekti tika apstiprināti šajā periodā un atbalsts jau saņemts 2009.gadā, SUDAT datu bāzē ir tikai 10.

Iegūtie dati liecina, ka neraugoties uz nelielo finansējuma apmēru, ko saņem katra saimniecība šajā pasākumā, tā ietekme uz konkrēto saimniecību rezultātiem ir bijusi būtiska. It īpaši nozīmīga tā bijusi 2009.gadā mazākajās saimniecībās (2-8 ELV), kur atbalstīto saimniecību grupā gada laikā BPV no ražošanas ir samazinājusies vidēji saimniecībā no EUR 2 968 līdz EUR 1 827 (par 38%), bet neatbalstītajās – no EUR 7 328 līdz EUR 2 584 (par 65%).

Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī] atbalstītajās saimniecībās 2 gadu laikā palielinājusies par EUR 12 740 tūkst. (pirktspējas paritātē), kas jau tagad 4,7 reizes pārsniedz visā periodā plānoto ietekmi. Šie rezultāti apstiprina, ka ieguldījumi nelielajās saimniecībās, kuras līdz šim finanšu trūkuma dēļ nav spējušas attīstīt savu potenciālu, sniedz lielāku atdevi nekā tas iepriekš plānots. Turklāt ekonomiskā izaugsme, rēķinot uz izmaksātā atbalsta summu, pašreiz šajā pasākumā ir lielāka nekā 1.2.1. pasākumā „Lauku saimniecību modernizācija”: 88% pret 52%. Tiesa, 1.4.1. pasākumā lielākā daļa saimniecību šo atbalstu ir saņēmušas jau vairākus gadus, bet 1.2.1. pasākumā tikai daļai saimniecību 2009.bija pirmais pilnās ietekmes gads.

Darba ražīgums atbalstītajās saimniecībās audzis par EUR 223 uz ieguldītā darba vienību, sasniedzot EUR 3 900 gadā (tas ir par 72% vairāk nekā sektorā vidēji 2009.gadā – EUR 2 270). Visā lauksaimniecības sektorā tas veido kāpumu par 51 EUR/GDV, kas jau pašreiz ir 107% no plānotā darba ražīguma pieauguma šajā pasākumā.

Nozīmīgi, ka arī *nodarbinātības* līmeņa kāpums atbalstītajās saimniecībās ir pozitīvs salīdzinot ar bāzes kopu – par 3230 pilna laika vienībām (15% no nodarbinātajiem 2007.gadā šajās saimniecībās).

Tika veikta pasākuma dalībnieku aptauja par to, vai summa (EUR 1500 gadā) ir pietiekama, lai uzsāktu pārstrukturizāciju? Atbildes sadalījās gandrīz līdzīgi – 17 aptaujas dalībnieki norādīja, ka arī ar pašreizējo summu pietiek, bet 21 – ka tā nav pietiekama. Vēlamā summa tika norādīta robežās no EUR 2 100 līdz EUR 4 270 (LVL 1500-3000).

1.4.2. pasākums: Ražotāju grupas

Pasākuma mērķis

Veicināt ražotāju grupu veidošanos un to efektīvu darbību centralizētas pirmapstrādes un mārketinga procesa nodrošināšanai

Atbalstītās aktivitātes

Ražotāju grupām atbalstāmā aktivitāte ir to administratīvā darbība un saimnieciskā darbība, nodrošinot ražošanas un produktu pielāgošanu tirgus prasībām, kopīgu preču laišanu tirgū, tostarp sagatavošanu pārdošanai, pārdošanas centralizāciju, piegādi vairumtirgotājiem un vienotu noteikumu izstrādi attiecībā uz ražošanas informāciju. Atbalsts tiek noteikts pēc

vienotas likmes atkarībā no ražotāju grupas pārdotās tās biedru saražotās lauksaimniecības produkcijas apjoma.

Situācijas analīze

Pasākumam plānotais finansējums ir EUR 1 375 726, kas veido 0,1% no LAP kopējā un 0,25% no 1.ass finansējuma. Tajā skaitā 78% ir rezervēti iepriekšējā perioda saistībām. Salīdzinot ar sākotnējo plānu, pasākuma finansējums ir samazināts ļoti krasi – par 88%, līdz ar to pasākums kļuvis par nenozīmīgu šajā periodā.

Var uzskatīt, ka šis pasākums, šajā programmēšanas periodā gandrīz nav darbojies. Šajā periodā pieteikušies tikai 3 saņēmēji, kuriem līdz 2009.gada beigām izmaksāti EUR 4765. Šādai situācijai ir vairāki iemesli. Pasākums „Atbalsts ražotāju grupām” tika realizēts jau 2004.-2006.gada Lauku attīstības plāna ietvaros, kurā atbalstu saņēma vairāk nekā 60 ražotāju grupas. Tām dalība jaunajā pasākumā bija liegta. Taču jaunās ražotāju grupas vairs neveidojas strauji – jau 2006.-2007.gados tika no jauna atzītas tikai 8-10 grupas gadā. Līdz ar to šajā pasākumā ir salīdzinoši neliela mērķa grupa.

Lai noskaidrotu iemeslus, kādēļ darbojošās ražotāju grupas nav piedalījušās 2007.-2013.gada programmā, tika veikta aptauja. Tajā apkopoti 8 kooperatīvo sabiedrību atbildes, kas pārstāv visus Latvijas reģionus.

Anketā tiek uzrādīti dažādi iemesli, kādēļ nav ņemta dalība pasākumā. Divas no tām nav varējušas izpildīt nosacījumus par lauksaimniecības preču apgrozījumu kopējā apgrozījumā vai par apgrozījuma īpatsvaru starp sabiedrību un tās biedriem no kopējā.

Divos gadījumos biedri nevēlas uzņemt ilgtermiņa saistības, cita starpā atzīmējot, ka produkcijai ir nestabilas cenas un neprognozējams noiets; vienā gadījumā banka atteica kredītu. Divas sabiedrības norāda, ka atbalsta summa ir salīdzinoši maza.

Kooperatīvi izteica arī priekšlikumus, kāds atbalsta modelis veicinātu lauksaimniecības kooperatīvu darbību. Viens no galvenajiem priekšlikumiem ir atjaunot nacionālās subsīdijas. Tās var piešķirt, sasniedzot noteiktus kritērijus, piemēram, apgrozījuma līmeni. Ierosināts atbalstīt arī nelielos kooperatīvus, īpaši Latgalē, kā arī palielināt atbalsta intensitāti; piešķirt to vides sakārtošanai, tehnikai un produkcijas pārstrādes iekārtām.

Ņemot vērā, ka plānotais finansējums šajā pasākumā pret sākotnējo ir samazināts par 86% un veido tikai EUR 1 375 726, no kuriem 78%, pie pašreizējā finansējuma nozīmīga aktivitāte šajā pasākumā nav iespējama.

Kopsavilkuma rādītāji par šī pasākuma izpildi apkopoti 48. tabulā.

48. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 1.4.2. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums (06.08.2010., EUR)	1 375 726	517 834	38%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	1 375 726	517 834	38%
Atbalstīto vienību skaits	3	3	100%
Atbalstīto ražotāju grupu apgrozījums, EUR	4 300 000	163 192	4%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirkspējas līmenī], EUR PPS	1 150 000	*	*
Darba ražīgums [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas], EUR/GDV gadā	14	*	*

Avots: LAD dati

* 2007.-2013.gada projektos rādītāji ir nenozīmīgi, bet par iepriekšējā perioda projektiem trūkst informācijas.

Kopsavilkums

Pasākumi, kuri attiecas uz 1.ass 3.apakšmērķi – sekmēt pāreju jaunajās dalībvalstīs – Latvijā vērtējami kā ļoti būtiski lauksaimniecības konkurētspējas veicināšanai, ņemot vērā esošo saimniecību struktūru un zemo kooperācijas līmeni. Tomēr šiem pasākumiem LAP 2007-2013 gala versijā atvēlēti tikai 4% no 1.ass finansējuma, un tas ir par gandrīz 70% samazināts pret sākotnēji plānoto. Abi šīs sadaļas pasākumi praktiski ir apturēti. Šādā situācijā izvirzītais mērķis vajadzīgā apjomā nav sasniedzams. Ņemot vērā, ka tieši šo pasākumu mērķi – sekmēt saimniecību ienākšanu tirgū, kā arī kooperācijas veicināšanu – labvēlīgā gadījumā spētu pozitīvi ietekmēt lielu skaitu saimniecību, līdz ar to paceļot lauku kopienas ekonomisko un sociālo līmeni, 1.ass 3.apakšmērķa sasniegšanai ir lietderīgi pievērst daudz lielāku uzmanību. Būtu vēlams panākt, ka pasākumi tiktu realizēti sākotnēji plānotā apjomā, lai arī iespējama nosacījumu maiņa, lai tos vairāk piemērotu pašreizējai situācijai.

1.ass pasākumu analīzes kopsavilkums

1.ass pasākumu rezultātu kopsavilkums (svarīgākie ieguldījuma un ietekmes rādītāji) apkopoti 49. tabulā. Laika robežas detalizētāk aplūkotas pie pasākumu analīzes – galvenokārt izmaksātā summa ir uz stāvokli 2010.gada vidū, bet ietekme – par laiku līdz 2010.gada sākumam, izņemot 1.1.2. un 1.2.2. pasākumu, kuros novērtēta sagaidāmā ietekme.

49. tabula. 1. ass pasākumu svarīgāko rādītāju kopsavilkums, EUR

Pas.	Sabiedriskais finansējums			Izpilde	Economiskā izaugsme, PPS		Izpilde	Darba produktiv.*		Izpilde
	nr.	LAP 1.versija	LAP 7.versija		Izmaksāts	%		Plāns (7.vers.)	Faktiski	
111	10 154 752	1 205 445	397 484	33%	n.p.	n.p.
112	25 958 436	10 598 642	7 022 492	66%	4 100 000	4 838 134	118%	30	10	33%
114	12 866 253	7 424	6 470	87%	n.p.	19	n.d.	0%.
121	318 583 227	305 559 733	64 873 884	21%	190 000 000	34 814 238	18%	2 230	240	11%
122	45 421 667	45 985 759	1 881 459	4%	94 000 000	1 038 000	1%	175	78	45%
123	79 466 667	89 403 348	2 247 429	3%	6 000 000	n.d.	0%	760	n.d.	0%
125	34 020 424	30 229 708	3 358 620	11%	4 400 000	n.d.	0%	79	n.d.	0%
141	45 423 824	21 991 817	14 508 071	66%	2 700 000	12 744 281	472%	48	51	106%
142	8 649 685	1 375 726	517 834	38%	11 500 000	n.d.	0%	14	n.d.	0%
Kopā	570 390 183	506 357 602	94 416 259	19%	312 700 000	53 434 653	17%	3 355	379	11%

n.d. – nav datu vai tie ir nenozīmīgi

No apkopojuma var secināt, ka pasākumu realizācijas pakāpe šī ziņojuma sastādīšanas laikā ir ļoti atšķirīga. Vairākiem pasākumiem (1.1.4., 1.2.3., 1.2.5. un 1.4.2.) nebija iespējams novērtēt ietekmes rādītājus, jo pasākums tika uzsākts 2009.gadā, līdz ar to nevarēja novērtēt pilna gada ietekmi, vai arī pasākuma apjoms ir ļoti niecīgs.

Lielākā daļa (5 no 9) analizējamiem pasākumiem, veicot izmaiņas LAP, tika ievērojami samazināts finansējums, līdz ar to šie pasākumi pašlaik ir gandrīz vai pilnībā pārtraukti (1.1.1., 1.1.2., 1.1.4., 1.4.1. un 1.4.2). Šie pasākumi pārstāv 1.ass 1. un 3.apakšmērķus, līdz ar to pašlaik visa uzmanība koncentrēta uz 2.apakšmērķa – „paaugstināt lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu konkurētspēju, atbalstot to pārstrukturizēšanu, attīstību un inovāciju” sasniegšanu. Tomēr praktiskā situācija liecina, ka šī mērķa sasniegšana pietiekamā mērā nav iespējama, neatbalstot arī abus pārējos virzienus – iedzīvotāju profesionālās kvalifikācijas un zināšanu paaugstināšana, un lauku saimniecību struktūras pielāgošana, sekmējot jaunu lauksaimnieku darbību, daļēji naturālo saimniecību ienākšanu tirgū un lauksaimnieku kooperāciju.

Pasākumos 1.2.1, 1.2.2., 1.2.3. un 1.2.5., kuri pašlaik ir atvērti, finansējuma apguve ir daudz zemākā līmenī pret plānoto nekā pārtrauktajos pasākumos (īpaši pasākumos 1.1.2. un

1.4.1., kuri bija ļoti populāri). Šiem pasākumiem ir vajadzīgs ievērojams privātais līdzfinansējums, kas ir pa spēkam tikai nelielai daļai saimniecību. Ekonomiskā krīze un ar to saistītais investīciju kritums bija papildu faktors, kādēļ investīciju pasākumi kopš 2009.gada bija salīdzinoši nepopulāri.

Jaunākie pieejamie SUDAT rezultāti liecina, ka nepieciešamība uzlabot konkurētspēju pastāv galvenokārt nevis lielajās, bet tieši nelielajās saimniecībās. Neto pievienotā vērtība uz darba vienību (NPV/GDV) 2008.gadā saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 100 ELV ir 4,6 reizes lielāka nekā saimniecībās ar lielumu 2-4 ELV, turklāt šai starpībai ir tendence pieaugt (2006. un 2007.g. minētā starpība bija tikai 3 reizes). Turklāt ja iepriekšējos gados aptuveni līdzīgu darba produktivitāti sasniedza saimniecības jau sākot ar 16 ELV, tad 2008.gadā saimniecībām ar 100 ELV un vairāk bija ievērojami augstāki rezultāti, 1,7 reizes šajā rādītājā pārspējot ar saimniecības ar 16-40 ELV.

Te piebilstams, ka saimniecību ar 40 ELV un vairāk ir tikai 1% no kopējā aktīvo saimniecību skaita Latvijā. Līdz ar to Latvijas lauksaimniecības sektora konkurētspējas celšana pirmām kārtām būtu saistāma ar pārējo saimniecību atbalstu.

Pievienotā karte, kas attēlo 1.ass pasākumu norisi (skat. 2.karti 5. pielikumā), parāda, ka absolūti lielākā daļā teritorijas saimniecību skaits, kuras saņēmušas atbalstu 1.ass pasākumos, nepārsniedz 5% no kopējā skaita. Tikai atsevišķos novados atbalstīto saimniecību īpatsvars sasniedz 15%. Tas liecina, ka 1.ass pasākumi pašreizējā formā skar tikai nelielu daļu saimniecību, līdz ar to pagaidām vēl nespēj būtiski ietekmēt lauku sociāli – ekonomisko situāciju kopumā. Turklāt salīdzinot vidējo atbalsta summu vienam saņēmējam, redzams, ka daudz lielāka tā ir teritorijās ar labāk attīstību lauksaimniecību – Zemgalē un Kurzemes dienvidos, kā arī Vidzemes auglīgākajā daļā. Līdz ar to pašreizējā atbalsta prakse nav bijusi pietiekami efektīva, lai nodrošinātu vienmērīgu un līdzsvarotu līdzekļu apguvi visos reģionos un visās saimniecību lieluma grupās. Dati par ekonomisko izaugsmi un darba produktivitāti 1.ass pasākumos, lai arī uzskatāmi par provizoriskiem sakarā ar nepilnīgu pieejamo informāciju un to, ka pasākumi atrodas dažādās to realizācijas stadijās, tomēr liecina, ka pozitīva ietekme uz konkurētspēju pasākumos 1.1.2. *Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem* un 1.4.1. *Daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija* attiecinot uz piešķirto finansējumu, izpaužas vismaz ne mazāk (ja ne vairāk) kā 1.2.1.pasākumā *Lauku saimniecību modernizācija*. Taču nozīmīgi, ka pirmie 2 minētie pasākumi ir vairāk orientēti uz mazu un vidēju saimniecību attīstību, kā arī gados jaunu cilvēku iesaistīšanu, turklāt tajos tikai 10% atbalsta saņēmēju ir ar ES fondu apgūšanas pieredzi, bet pasākumu „Lauku saimniecību modernizācija” galvenokārt izmanto saimniecības, kuras jau iepriekš izmantojušas ES fondus (69%), turklāt daudz lielākas pēc apjoma: vairāk kā 25% projektu (669) realizēti saimniecībās ar neto apgrozījumu jau pirms projekta realizācijas vairāk kā EUR 142 000 (LVL 100 000), bet 59 projekti (2,2% no visiem) saimniecībās ar apgrozījumu virs EUR 1 420 000 (LVL 1 000 000). Viens no iemesliem tam ir līdzfinansējuma prasība, jo vidējais sabiedriskais finansējums šajā pasākumā līdz šim ir tikai 36% no attiecināmām izmaksām, kas ir par zemu, lai saimniecība, kuras rīcībā nav ievērojama finanšu resursu, spētu šo atbalstu izmantot.

Arī 1.2.2. pasākumam *Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana* ir potenciāls piesaistīt saimniecības, kuras līdz šim nebija apguvušas ES fondus (20% saņēmēju šajā pasākumā ir ar ES fondu apgūšanas pieredzi), tomēr šajā, kā arī 1.2.3. pasākumā *Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana* ir ļoti slikta finansējuma apguve. Daļēji tas analizēts attiecīgo pasākumu sadaļā, kā arī secinājumu daļā, taču detalizētāku ieteikumu izstrādei par šo pasākumu tālāko realizāciju nepieciešama papildus izpēte.

2.ass pasākumu novērtējums

Ass mērķis

Lauksaimniecības un mežsaimniecības zemes ilgtspējīga izmantošana, atbalstot vidi saudzējošu ražošanas metožu pielietošanu, aizsargājot, bagātinot un ilgtspējīgi izmantojot dabas resursus un ainavas lauku apvidos.

2.asij ir 2 apakšmērķi:

- 1) veicināt lauksaimniecības zemes ilgtspējīgu izmantošanu
- 2) veicināt mežsaimniecības zemes ilgtspējīgu izmantošanu

Lai sasniegtu ass pirmo apakšmērķi, ir izvēlēti 3 pasākumi:

- Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas,
- NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK,
- Agrovides maksājumi.

Atbalsts šajos pasākumos ir kompensācija par zaudējumiem un negūtajiem ienākumiem, kas saistīti ar apgrūtinājumiem un paaugstinātu saistību uzņemšanos vides aizsardzības nolūkā saimnieciskajā darbībā. Ass apakšmērķa rezultējošais rādītājs ir atbalstītā platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības. LAD uzraudzības procesā notiek atbilstoša zemes apsaimniekošanas prasību ievērošanas kontrole un izmaksu precizēšana, bet novērtēšanai nav datu, cik liela daļa atbalstu saņēmušās platības tiek sekmīgi apsaimniekotas kopumā. Pēc LAD uzraudzības datiem prasības tiek ievērotas visā uzraudzītajā platībā, par kuru saimniecības ir saņēmušas maksājumus. Tāpēc pasākumu un apakšpasākumu analīzē tiks aplūkota atbalstītā platība, bet ass apakšmērķa pasākumu kopsavilkumā tiks dots pārskats par sasniedzamajiem rezultātiem un atbalstīto potenciāli sekmīgi apsaimniekoto platību sadalījumā pēc vides aizsardzības jomas.

Lauksaimniecības zemes apsaimniekošanas pasākumiem ir kopīgi LAP papildus iznākuma rādītāji par saimniecībām, kas ievēro organiskā mēslojuma lietošanas prasības (iekavās LAP sasniedzamais rādītājs): to skaits (19423), vidējā zemes platība (23 ha) un vidējā LIZ platība (18 ha). Potenciāli, atkarībā no pasākumu nosacījumiem, visiem šo trīs pasākumu atbalsta saņēmējiem ir jāievēro minimālās mēslojuma un augu aizsardzības līdzekļu lietošanas prasības un citas obligātās prasības, kas noteiktas nacionālajos tiesību aktos. LAP 2009.gada uzraudzības pārskata datos šādu saimniecību ir 58 500 ar 18 ha vidējo LIZ platību.

Turpmāk analizēti izvēlētie pasākumi.

2.1.2. pasākums: Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas

Pasākuma mērķis

- veicināt atklātas lauku ainavas uzturēšanu,
- nodrošināt un sekmēt ilgtspējīgu lauksaimniecisko darbību, izmantojot videi draudzīgas lauksaimniecības metodes, teritorijās, kurās ir apgrūtināta lauksaimnieciskā darbība.

Atbalstītās aktivitātes

Lauksaimnieciskā darbība apsaimniekotā lauksaimniecībā izmantojamā zemē mazāk labvēlīgajos apvidos

Situācijas vērtējums

Pasākuma īstenošanai Latvijā ir liela nozīme, jo pasākuma mērķa teritorija ir 74,4% no valsts teritorijas ar 76% aktīvo saimniecību. Pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums ir EUR 236 528 746, kas ir 17% no LAP kopējā un 45,6% no 2.ass sabiedriskā finansējuma.

MLA atbalsta nosacījumos salīdzinājumā ar iepriekšējo programmēšanas periodu iestrādāta jauna prasība – atbalstu par MLA teritorijā apsaimniekotajām sēto vai dabīgo pļavu un ganību platībām var saņemt, ja tajās tiek nodrošināts minimālais lopu blīvums vismaz 0,2 liellopu vienības uz 1 atbalsttiesīgo hektāru ar dzīvniekiem, kas ir īpašumā saskaņā ar LDC datiem uz 01.07.2010., vai ja pretendents uz 01.07.2010. reģistrējies PVD uzraudzībai pakļauto uzņēmumu reģistrā kā biškopības produktu primārais ražotājs vai medus iepakošanas uzņēmums.

MLA teritorijas nav mainījušās, kopš tās tika noteiktas 2004.-2006.gada programmēšanas periodā, bet sasniedzamie rādītāji LAP, salīdzinot ar 2006.gadā sasniegtajiem rezultātiem, ir noteikti par 4,4% lielāki atbalstīto saimniecību skaitā un par 11,6% lielāki atbalstam deklarētās platības apjomā.

Pasākuma rezultātu novērtēšanai paredzēts LAP papildus rādītājs - *lauksaimniecībā neizmantotās zemes kopējā platība* ar sasniedzamo rezultātu 320 tūkst. ha. Pēc CSP lauku saimniecību struktūras apsekojuma datiem 2007.gadā lauku saimniecības neizmantoja 155 100 ha. Tomēr minētais rādītājs sevī iekļauj tikai aktīvo saimniecību LIZ. Regulāru kopējās LIZ pārraudzības datu nav kopš 2003.gada, kad VZD tika reorganizēts. ES fondu atbalsts Latvijā platībmaksājumiem, kur MLA atbalsts ir nozīmīgs, veicina LIZ sakārtošanu. Tomēr pasākuma rezultāta rādītāja sasniedzamā vērtība un formulējums tiks pārskatīti, kad būs pieejami LAD dati par LIZ apsekojumu³¹ un dati, pēc kuriem varēs novērtēt atbalstīto saimniecību neizmantotās LIZ samazinājumu.

Galvenie MLA pasākumā sasniedzamie iznākuma rādītāji un to izpilde ir ievietoti 50. tabulā.

50. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.1.2. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais 2007.-2009.g.	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR	236 528 746	120 037 264	51
Atbalstīto īpašumu skaits	69 700	56 201	81
Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība, ha	1 212 000	941 339	78

Avots: Zemkopības ministrija, 2009 un LAD

Vidēji vienā MLA saimniecībā atbalstītā platība bijusi 16,5 ha LIZ, par ko tā saņēmusi EUR 2136 sabiedriskā finansējuma 3 gadu laikā. Tabulā redzams, ka finansiālajā ziņā jau izmantots 51 % plānotā pasākuma finansējuma, bet tādi sasniedzamie rezultāti, kuri pēc savas būtības būtu gandrīz 100% sasniedzami ik gadu - atbalstītā zemes platība un atbalsta saņēmēju skaits ir attiecīgi 78 % un 81 % no plānotās. Analizējot pasākuma rezultātu novērtēšanas datu kopas rādītājus pa gadiem (skat. 51. tabula), novērojama tendence, ka atbalsta saņēmēju skaits samazinās, kopā trijos gados par 14,5%, atbalsta summa samazinājusies par 8,9%. Atbalstītā LIZ platība ir pieaugusi par 2,1%, tomēr nesasniedzot nevienā gadā plānoto rezultātu (jāatzīmē, ka atbalstam deklarēto platību apjoms ir tuvāks plānotajam rezultātam, bet atbalstīto platību īpatsvars pa gadiem ir 81-97% no deklarētās

³¹ Ministru kabineta 2010.gada 13.jūlija noteikumi Nr.635 noteikumi "Kārtība, kādā nosaka un apseko neapstrādātās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību" paredz, ka turpmāk LAD pēc Valsts zemes dienesta uzturētajā Nekustamā īpašuma valsts kadastrā reģistrētajiem datiem apsekos arī to lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kas ES tiešajiem atbalsta maksājumiem netiek pieteikta un kuras platība ir lielāka par vienu hektāru.

platības). Tādu atbalsta saņēmēju īpatsvars, kas visus trīs gadus saņēmuši pilnu atbalsta likmi par vienu to pašu platības lielumu, ir 58,6% no kopējā skaita.

Atbalstīto īpašumu skaita samazināšanās iemesli skaidrojami ar iepriekšējā perioda saistību izbeigšanos un saimniecību grūtībām uzņemties vai pildīt jaunās saistības – papildnosacījumu neizpildes dēļ vairākas saimniecības MLA atbalstu nesaņē, vai savas lauksaimniecībā izmantojamās zemes nepiesaka atbalstam vispār, jo trūkst lopu vienību uz dabīgo pļavu un ganību platībām vai mājlopu reģistrācijas dati nav piemēroti atbalsta saņemšanai (piemēram, zeme LAD pieteikta uz zemnieku saimniecības vārda, bet lopi LDC reģistrēti uz fiziskas personas vai uz ģimenes locekļa vārda).

51. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.2. pasākumā pa gadiem

Gads	Atbalsta saņēmēju skaits	Atbalsta summa, EUR	Atbalstītā platība, ha	Deklarētā platība, ha
2007	50 777	42 747 328	869 901	1 088 021
2008	45 533	38 332 875	877 292	911 355
2009	43 424	38 957 061	887 877	1 023 931

Avots: LAD datu apkopojums 9.08.2010 un LAD ĢIS dati

Pasākuma iznākuma rādītāju teritoriālo sadalījumu (skat. 52. tabula) nosaka LAD apkopotās informācijas kopas raksturs, jo atbalsta saņēmēju skaits, atbalsta summa un šai summai atbilstošā platība teritoriāli saistīta ar atbalsta saņēmēja faktisko dzīvesvietu, kas var nesakrist ar MLA teritoriju (skat. Rīgas datus).

52. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.2. pasākumā pa reģioniem, 2007.-2009.

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstītā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	67	164 224	1 862	2 451	0%
Pierīga	2 346	5 866 619	54 670	2 501	5%
Zemgale	5 754	14 733 688	112 356	2 561	12%
Kurzeme	7 643	20 503 202	192 796	2 683	17%
Vidzeme	12 466	32 507 994	256 006	2 608	27%
Latgale	27 925	46 261 538	323 649	1 657	39%
Kopā	56 201	120 037 264	941 339	2 136	100%

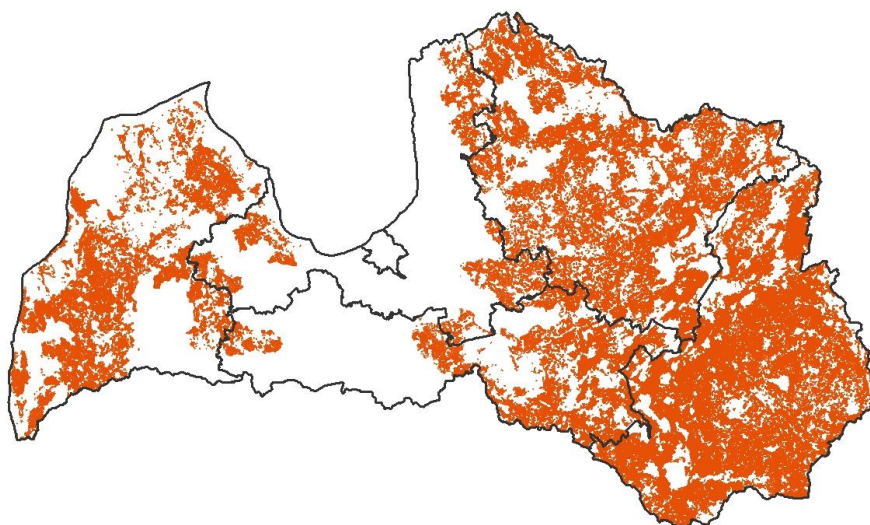
Avots: LAD

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

MLA atbalsta maksājums par MLA teritorijā apsaimniekoto platību tiek izmaksāts pēc atbalsta saņēmēja dzīvesvietas. Analizējot MLA maksājumu teritoriālo dalījumu, redzams, ka pasākums ir nozīmīgs tieši ekonomiski atpalikušāko reģionu atbalstīšanā, jo 2/3 no kopējā atbalsta saņem salīdzinoši vājāk attīstītie reģioni –Latgale un Vidzeme, kas atbilst MLA noteikšanas mērķim.

MLA atbalstīto platību īpatsvars 2009.gadā ir 40% no lauku bloku kopējās platības. Datu slānis, ko var attēlot kartē lauku blokos (skat. 12. attēlu), satur atbalstam deklarētās platības, kas ir 47% no lauku bloku kopējās platības (skat. 53. tabulu)

12. attēls. MLA atbalstam deklarētās platības 2007.-2009.gadā

Avots: LAD ĢIS dati

Reģionu MLA teritoriju īpatsvars lauku blokos uzskaitītajā LIZ platībā attēlots 53. tabulā. Atbalstam deklarētās platības visos reģionos, izņemot Rīgu (kur to nav), ir tikai 61-67% no potenciāli iespējamajām. Arī Latgalē, kas ir pilnībā MLA statusa reģions, MLA atbalstam pieteiktas tikai 63% no iespējamās platības. Nepieciešami detalizētāki pētījumi atbalstu nesaņēmušo platību apsaimniekošanas novērtējumam.

53. tabula. Lauku bloku platība un MLA atbalstam deklarētā platība 2009.gadā pa reģioniem

Reģions	Lauku bloku platība pēc MLA statusa, ha 01.01.2009			MLA atbalstam 2009. gadā deklarētā platība		
	Kopā	nav MLA	MLA	ha	% no reģiona bloku platības	% no reģiona MLA bloku platības
Rīga	855	855	0	0	0%	0%
Pierīga	300 910	206 749	94 162	57 328	19%	61%
Zemgale	445 149	268 613	176 536	118 527	27%	67%
Kurzeme	412 561	116 305	296 255	198 181	48%	67%
Vidzeme	456 369	32 113	424 257	282 752	62%	67%
Latgale	585 151	0	585 151	367 144	63%	63%
Kopā	2 200 996	624 635	1 576 361	1 023 931	47%	65%

Avots: LAD statistikas dati un LAD ĢIS dati

MLA ieguldījums lauksaimniecības zemes platības sekmīgas ilgtspējīgas apsaimniekošanā atspoguļots plānotajā rezultātu rādītājā pēc ieguldījumu jomas zemes apsaimniekošanā kā marginalizācijas un zemes pamešanas novēršana.

Nemot vērā, ka maksājumu saņēmēji šāda veida atbalstu saņem jau kopš 2004.-2006.gada programmēšanas perioda, lai noskaidrotu šo maksājumu ietekmi uz lauku saimniecību ekonomiku, kā bāzes informācija tika izmantoti dati par stāvokli 2003.gadā.

Vienīgais informācijas avots, kas dod iespēju salīdzināt saimniecību struktūru pirms un pēc šo maksājumu ieviešanas, ir lauku saimniecību struktūras apsekojums, un 2010.gadā

tiek veikta lauksaimniecības skaitīšana, kuras pirmie provizoriskie rezultāti gaidāmi ne ātrāk kā 2010. gada nogalē.

Statistikas dati rāda, ka sējumu platības mazāk labvēlīgo apvidu zemēs ir būtiski palielinājušās, un to pieaugums bijis straujāks, nekā teritorijās ārpus MLA³². Lielākā daļa no neizmantotās zemes atgriezta aprītē MLA teritorijās. Turklāt izmantotās LIZ pieaugums ir vēl lielāks nekā neizmantotās LIZ samazinājums: kopumā kopš 2003.gada izmantotās zemes platība lauku saimniecībās 4 gadu laikā pieaugusi par 281 tūkst. ha (par 19%), bet neizmantotās LIZ platība samazinājusies par 185 tūkst. ha (par 54%).

Tā kā MLA maksājumi skar visplašāko teritoriju salīdzinot ar citiem LAP finansētajiem platību maksājumiem, turklāt tie ir diferencēti atkarībā no teritorijas statusa (1., 2.un 3.kategorijas MLA teritorijas), ir pamats uzskatīt, ka lielākā LAP ietekme lauksaimniecības zemju apsaimniekošanas sekmēšanā ir tieši MLA maksājumiem.

Tā kā turpmākais gads, par kuru tiek ievākta detalizēta informācija par zemes izmantošanu ir 2010. gads (dati vēl tiek apkopoti), par 2008. un 2009.gadiem pieejami tikai dati par sējumu platībām. Šie dati liecina, ka būtiskas izmaiņas šajos gados zemes izmantošanā nav notikušas. Kopējā sējumu platība nedaudz samazinājusies (par 14 tūkst. ha jeb 1,2%), bet galvenās kultūras – graudaugu – platība pieaugusi (par 19 tūkst. ha jeb 3,6%).

Pasākuma realizācijas laikā LIZ izmantošana ir ievērojami uzlabojusies, un kā galvenais stimulējošais faktors tam ir platību maksājumi. Bez MLA tiek piešķirti arī citi platību maksājumi, kas tāpat stimulē LIZ izmantošanu (vienotais platību maksājums, kā arī citi LAP 2.ass pasākumi), tomēr MLA atbalstam ir ievērojama nozīme platību maksājumu struktūrā: 2009.gadā tas veido 20% no saņemtajiem šāda veida maksājumiem, turklāt ir specifiski orientēts atbalstīt lauksaimniecībai mazāk labvēlīgos apvidus, kuros neapstrādātas zemes platības bija lielākas.

MLA atbalsts, ņemot vērā atbalsta saņemšanas nosacījumus, ir sekmējis ne vien izmantoto platību pieaugumu, bet arī ganāmo mājlopu ganāmpulka palielināšanos atbalstāmajās teritorijās (īpaši gaļas liellopu un aitu), kā arī invazīvo augu apkarošanu.

Ekonomiskā ietekme

Ņemot vērā ievērojamos līdzekļus, kas tiek novirzīti MLA pasākumam (17% no kopējā LAP sabiedriskā finansējuma), pasākuma nozīme vērtējama ne tikai zemes izmantošanas un vides aizsardzības kontekstā, bet arī, ņemot vērā tā lomu saimniecību ienākumu nodrošināšanā. Ekonomiskās krīzes apstākļos, kad 2008.-2009.gados strauji sarukuši saimniecību ienākumi, MLA maksājumu lietderības novērtējumā tieši šī ienākumu nodrošināšanas funkcija kļūst ļoti būtiska. Ņemot vērā, ka MLA maksājumus saņem 53% aktīvo lauku saimniecību, šiem maksājumiem ir pozitīva ietekme uz saimniecību ekonomiku un lauku sociālo vidi.

Pozitīvais maksājumu efekts izpaužas sakarā ar to kompensējošo raksturu, izlīdzinot saimniekošanas apstākļus teritorijās ar atšķirīgu ienesīgumu. Līdz ar to tie veicina vienmērīgu zemes apsaimniekošanu, nodarbošanos ar lauksaimniecību tādās teritorijās, kurās dabiskais ienesīgums ir mazāks. Kā iepriekš minēts, pasākums ir sekmējis sējumu platību izlīdzināšanos dažādos reģionos un samazinājis graudu sējumu koncentrāciju Zemgales un Pierīgas reģionos.

Pievienotās vērtības analīze ļauj secināt, ka MLA maksājumiem ir svarīga loma to saimniecību salīdzinošās konkurētspējas nodrošināšanā, kuras atrodas lauksaimniecībai mazāk labvēlīgās teritorijās. SUDAT izlases kopas saimniecību analīze rāda (skat. 54. tabula), ka saimniecībās, kuras atrodas MLA, neto pievienotā vērtība uz pilna laika nodarbināto 2007.-2009.gados bijusi caurmērā par 25% mazāka nekā ārpus MLA esošām

³² CSP Lauku saimniecību struktūras apsekojumi.

saimniecībām (neskaitot MLA atbalstu). Savukārt MLA atbalsta īpatsvars neto pievienotajā vērtībā 2007. un 2008. gados veidojis attiecīgi 11% un 13% no NPV, bet 2009. gadā, sakarā ar kopējās pievienotās vērtības būtisku samazinājumu, NPV īpatsvars palielinājās līdz 23%. Tā rezultātā nosacīti aprēķināts, ka 2007. un 2008. gados MLA maksājumi faktiski kompensēja mazāk kā 50% no neiegūtās pievienotās vērtības salīdzinot ar citām teritorijām, un vienīgi 2009. gadā kompensācija bija pilnīga, sasniedzot 101% (skat. 54. tabulu).

Latvijas teritorijā lauksaimniecības nosacījumi (zemes kvalitāte, infrastruktūra, realizācijas iespējas u.c.) dažādās valsts vietās ir ļoti atšķirīgi, tādēļ kompensējošiem maksājumiem, kas palīdz izlīdzināt teritoriālās atšķirības, ir ļoti liela un iespējams pat izšķiroša nozīme, lai veicinātu lauksaimniecisko darbību valsts lielākajā daļā. Pašlaik neviens cits atbalsta veids to pietiekamā mērā nespēj aizvietot.

54. tabula MLA atbalsta ietekme uz neto pievienotās vērtības (NPV) līmeni un kompensācijas pietiekamības novērtējums Latvijas SUDAT kopas saimniecībās 2007.-2009. gados

Rādītāji/Gads	2007	2008	2009
NPV/GDV MLA atbalsta saņēmējiem (EUR)	13574	9773	7450
NPV/GDV pārējās saimniecībās (EUR)	15451	11895	7441
MLA atbalsta īpatsvars NPV (atbalsta saņēmējiem)	11%	13%	23%
NPV/GDV MLA atbalsta saņēmējiem (bez MLA maksājumiem) (EUR)	12061	8521	5739
Kompensācijas pakāpe (% no NPV starpības starp MLA un citiem reģioniem)**	45%	37%	101%

Datu avots: SUDAT

MLA maksājumiem ir ļoti nozīmīga loma ienākumu nodrošināšanā šo teritoriju saimniecībās. Sakarā ar ekonomisko krīzi, šī loma īpaši pieauga 2009. gadā. Saskaņā ar SUDAT datiem, 2009. gadā MLA saņēmējās saimniecībās ar ekonomisko lielumu līdz 250 ELV (t.i., izņemot pašas lielākās, no kurām daļa specializējas cūkkopībā un putnkopībā – nozarēs, kas nav tieši saistītas ar zemes apstrādi), MLA maksājumi veidoja 27% no neto pievienotās vērtības (NPV) (2008. gadā – 16%). Dažādās ekonomiskā lieluma grupās no 2 līdz 250 ELV tas svārstījās no 15% līdz 32,5%, pie tam lielāko īpatsvaru sasniedzot grupā no 40 līdz 100 ELV. Īpaši liela loma MLA maksājumiem ir laukkopības saimniecībās: 2009. gadā MLA atbalsts tajās veidoja pat 44% no neto pievienotās vērtības (NPV), bet lieluma grupā no 8 līdz 16 ELV – pat 110% no šo saimniecību iegūtās NPV. Liels MLA maksājumu īpatsvars NPV ir arī gaļas liellopu (29,5%) un piena (27%) saimniecībās, kuras saņem šos maksājumus.

Arī citu valstu pieredze (gan ES, gan ārpus tās, piemēram, Japānā) liecina, ka kompensācijas maksājumi par saimniekošanu lauksaimniecībai mazāk piemērotās teritorijās iegūst popularitāti un tiek atzīti kā sekmīgs veids kā atbalstīt ekonomiski mazāk aktīvus reģionus un pasargāt lauksaimnieciskās zemes no pamešanas.

Lai detalizētāk izanalizētu MLA lomu saimniecību ekonomiskās aktivitātes sekmēšanā, kā arī apzinātu alternatīvas atbalsta iespējas atbalstīt MLA teritorijās esošas saimniecības, veicinot tajās ražošanu, būtu lietderīgi veikt papildus pētījumus.

MLA izveidošanas kritēriji attiecas uz pirmo programmēšanas periodu un ir plašāki (no sociālā, vides un ekonomiskā viedokļa) nekā tās iespējas, ko varētu sagaidīt no MLA atbalsta piesaistes 2. asij mērķu hierarhijā, tāpēc arī pasākumos ar lauksaimniecības ekonomisko atbalstu un lauku iedzīvotāju nelauksaimnieciskās darbības atbalstu ir īpaši nosacījumi projektiem MLA teritorijās, tomēr pasākuma galvenais ieguldījumu mērķis un ietekmes novērtējuma joma ir zemes ilgtspējīga uzturēšana, par ko liecina ietekme uz vides rādītājiem.

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību

Pasākuma ietekmes novērtēšanai paredzēti divi bioloģiskās daudzveidības samazināšanās novēršanas rādītāji - Izmaiņas bioloģiskās daudzveidības samazināšanās tendencē (lauku putnu populācijas indekss) un Augstas dabas vērtības zemes platību izmaiņas.

Pasākums tiek pamatots ar nepieciešamību novērst lauksaimniecības zemju pamešanu un tās izraisīto lauku ainavas degradāciju. Lauksaimniecības zemju pamešana tiek uzskatīta arī par vienu no galvenajiem bioloģisko daudzveidību apdraudošajiem faktoriem lauksaimniecības zemēs Centrālajā un Austrumeiropā (EEA 2004). Lai arī pamestajām lauksaimniecības zemēm Latvijā pašlaik ir nozīmīga loma ar zālājiem saistīto sugu populāciju uzturēšanā un vairākas sugas pat ir specializējušās uz pamesto lauksaimniecības zemju izmantošanu, tām kā biotopam ir tikai īslaicīgs raksturs³³. Ar laiku tās aizaug ar krūmiem un kļūst lauksaimniecības zemju speciālistu sugām nepiemērotas un šīs sugas aizstāj citas ar kokiem un krūmājiem saistītas ekoloģiski plastiskas sugas. Tādējādi ir sagaidāms, ka ilgtermiņā atbalsta pasākumi, kas veicina lauksaimniecisko darbību vietās, kur tā ir nerentabla, labvēlīgi ietekmēs lauku putnu populācijas, jo novērsīs tām piemēroto biotopu degradāciju.

Salīdzinot kopējo putnu sugu daudzveidību zemēs, kas nav MLA un nevar pretendēt uz maksājumu, zemēs, kas ir MLA, bet nav atbalstam pieteiktas, un zemēs, kas pieteiktas MLA atbalsta maksājumam, konstatēts, ka lauksaimniecības zemēs, kas atrodas ārpus MLA, sugu skaits ir vidēji par 2 sugām augstāks un šī atšķirība ir būtiska (skat. 55. tabula). Zemēs, kas atrodas MLA, nav statistiski būtisku atšķirību visu putnu sugu daudzveidībā starp tām, kas atbalstam pieteiktas, un tām, kas nav. Tajā pašā laikā šī rādītāja izkliede zemēs, kas atrodas MLA un nav pieteiktas atbalstam, ir mazāka.

55. tabula. Sugu daudzveidības vodēkās vērtības pa sugu grupām un analīzes kategorijām un to salīdzinājums. Salīdzināšanai izmantota Manna-Vitneja U metode (*Mann-Whitney U test*)

Sugu grupas	Vidējais sugu skaits uzkašu posmā pa analīzes kategorijām			Z vērtības analīzes kategoriju pāru salīdzinājumos		
	1	2	3	1. un 2.	1. un 3.	2. un 3.
Visas sugas	23,47±0,406	21,07±0,587	20,63±0,594	-2,3185*	-3,5837***	-0,5480
Latvijas un Eiropas lauku putnu indeksu sugas	6,03±0,150	3,28±0,325	5,74±0,186	-6,7178***	-1,2647	-6,0864***
Latvijas lauku putnu indeksa sugas	4,00±0,113	2,24±0,243	3,91±0,134	-5,9010***	-0,7189	-5,8242***
Boreālā reģiona lauku putnu indeksa sugas	5,29±0,130	2,86±0,288	5,03±0,164	-6,8469***	-1,1882	-6,1799***
Eiropas lauku putnu indeksa sugas	5,13±0,123	2,78±0,271	5,01±0,167	-6,8841***	-0,6804	-6,2845***
Latvijas īpaši aizsargājamās sugas	1,72±0,066	1,51±0,161	1,53±0,085	-1,3049	-1,5609	-0,2786

* p<0,05

*** p<0,01

Savukārt, analizējot atsevišķi sugu daudzveidību vairākās tikai ar lauku putniem saistītās kategorijās, visos gadījumos zemēs, kas tiesīgas pretendēt uz MLA atbalstu, bet nav tam pieteiktas, ir būtiski mazāka lauku putnu sugu daudzveidība nekā pārējās abās kategorijās (55. tabula). Īpaši aizsargājamo sugu skaits starp kategorijām būtiski neatšķirās.

³³ Aunins et al. 2001, Keišs 2005, Aunins, Priednieks 2008

Datu analīzes kategorija ar teritorijām, kas nav tiesīgas pretendēt uz MLA atbalstu ir ļoti neviendabīga. Tā var ietvert gan teritorijas, kurās lauksaimnieciskā darbība notiek, gan teritorijas, kur tā nenotiek. Šo teritoriju nošķiršanai pētnieku rīcībā nebija izmantojamu datu, tomēr ir pamats uzskatīt, ka, spriežot pēc šo zemju teritoriālā izvietojuma, lielākoties tās veido aktīvā lauksaimniecības zeme, bet starp tām esošie pamestās lauksaimniecības zemes fragmenti atrodas ainavā, kurā lauksaimniecība kopumā ir aktīva. Aktīvā agroainavā esošie neapstrādātās lauksaimniecības zemes fragmenti būtiski palielina bioloģisko daudzveidību.

Abas pārējās zemju kategorijas ir tiesīgas pretendēt uz MLA atbalstu un šī atbalsta saņemšanas nosacījumi ir tādi, ka to saņēmušās platības uzskatāmas par aktīvu lauksaimniecības zemi. Savukārt nepieteikšanās uz atbalstu visdrīzāk liecina par zemju neapsaimniekošanu. Rezultāti rāda, ka neapsaimniekotajās lauksaimniecības zemēs lauksaimniecības zemju speciālistu sugu daudzveidība ir zemāka nekā apsaimniekotajās.

Analīzes periodā (2005. – 2009.) statistiski nozīmīgas Lauku putnu indeksa izmaiņas starp trijām zemju kategorijām nav konstatētas. Lai gan starp 2008. un 2009. gadu vērojams izteikts indeksa kāpums MLA, kas nav pieteikti atbalstam kategorijā, tā reprezentācijas intervāls ir ļoti plašs un nav uzskatāms par ticamu. Arī nevienai no analizētajām sugām zemju kategorija neparādījās kā statistiski nozīmīgs faktors TRIM modelī.

2.1.3. pasākums: NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK

Pasākuma mērķis

Nodrošināt videi draudzīgu lauksaimniecisko darbību teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi saistībā ar Direktīvu 79/409/EEK un 92/43/EEK īstenošanu.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Ikgadējs kompensācijas maksājums par saimnieciskās darbības ierobežojumiem lauksaimniecībā izmantojamās zemes teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi saistībā ar Direktīvu 79/409/EEK (Putnu) un 92/43/EEK (Biotopu) īstenošanu.
- 2) Ikgadējs kompensācijas maksājums par saimnieciskās darbības ierobežojumiem lauksaimniecībā izmantojamās zemes teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi saistībā ar Direktīvas 2000/60/EK (Ūdens) īstenošanu.

Situācijas analīze.

Pasākumā atbalstu var saņemt, ja apsaimniekotā platība atrodas noteiktā – NATURA 2000 teritorijā. Šajā teritorijā tiek plānota ar KF aktivitāte „*Infrastrukturā izveide NATURA 2000 teritorijās*”. Šajā gadījumā atšķiras atbalsta veidi, jo KF pasākums paredz atbalstu infrastruktūras izveidei intensīvi apmeklētās NATURA 2000 teritorijās, kā rezultātā pasākumi ir saskaņoti.

Sektorāli šis pasākums ir nošķirts no EZS pasākuma *Ūdens vides aizsardzība*, kura ietvaros atbalstu piešķir par zivsaimniecības sektorā – par zivju dīķu platību, lai audzētu akvakultūras dzīvnieku produkciju.

Pasākuma īstenošanai atvēlētais sabiedriskais finansējums ir EUR 13 117 647, kas ir 0,9% no visa LAP un 2,5% no 2.ass sabiedriskā finansējuma. 2007.-2009.gada periodā tika īstenota tikai pirmā aktivitāte, kas turpina iepriekšējā programmēšanas perioda atbalsta politiku attiecībā uz teritorijām ar ierobežojumiem vides aizsardzības nolūkā (NATURA 2000). Pasākuma daļa, kas attiecas uz Ūdens struktūrdirektīvas īstenošanu nav ieviesta, jo upju apsaimniekošanas plāni saskaņā ar Direktīvu izstrādāti tikai 2010. gadā.

Jāatzīmē, ka tie NATURA 2000 teritoriju apsaimniekošanas pasākumi, kas paredzēti LAP, ir vienīgi pļavu un ganību apsaimniekošana, kuru ietekme uz Ūdens struktūrdirektīvas mērķiem ir netieša un samērā niecīga.

NATURA 2000 ir ES dabas daudzveidības saglabāšanai izveidoto aizsargājamo teritoriju tīkls un tā mērķis ir no 2010.gada apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos, to balstot uz diviem pamata dokumentiem: putnu un biotopu direktīvām. Kopš 2004.gada arī Latvija ir izveidojusi savu NATURA 2000 tīkla daļu, kura aizņem 11,9 % no Latvijas platības. Šīm teritorijām ir atšķirīgi aizsardzības un apsaimniekošanas režīmi – no minimāliem ierobežojumiem aizsargājamo ainavu apvidos līdz pat pilnīgam saimnieciskās darbības aizliegumam dabas rezervātos.

Galvenie pasākuma NATURA 2000 sasniedzamie un izpildes rādītāji, ir ievietoti 56. tabulā.

56. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.1.3.pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais 2007.-2009.g..	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR	13 117 647	5 954 409	45
Atbalstīto īpašumu skaits NATURA 2000 teritorijās	6 400	7 023	110
Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība NATURA 2000 teritorijās*, ha	56 000	53 897	96

Avots: Zemkopības ministrija, 2009 un LAD dati

Pasākuma 3 gadu rezultāti ir samērīgi ar sasniedzamajiem rādītājiem, saņēmēju skaits par 10% pārsniedz plānoto, bet analizējot novērtēšanas datu kopu pa gadiem (skat. 57. tabula), atbalsta saņēmēju kopējā skaita izmaiņas nav lielas (2,2% pēdējā gadā) un unikālais skaits ir 6421, arī atbalsta kopējā platība, kas vidēji ir 45 tūkst. ha pieaug tikai par 4-7%.

57. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.3. pasākumā pa gadiem

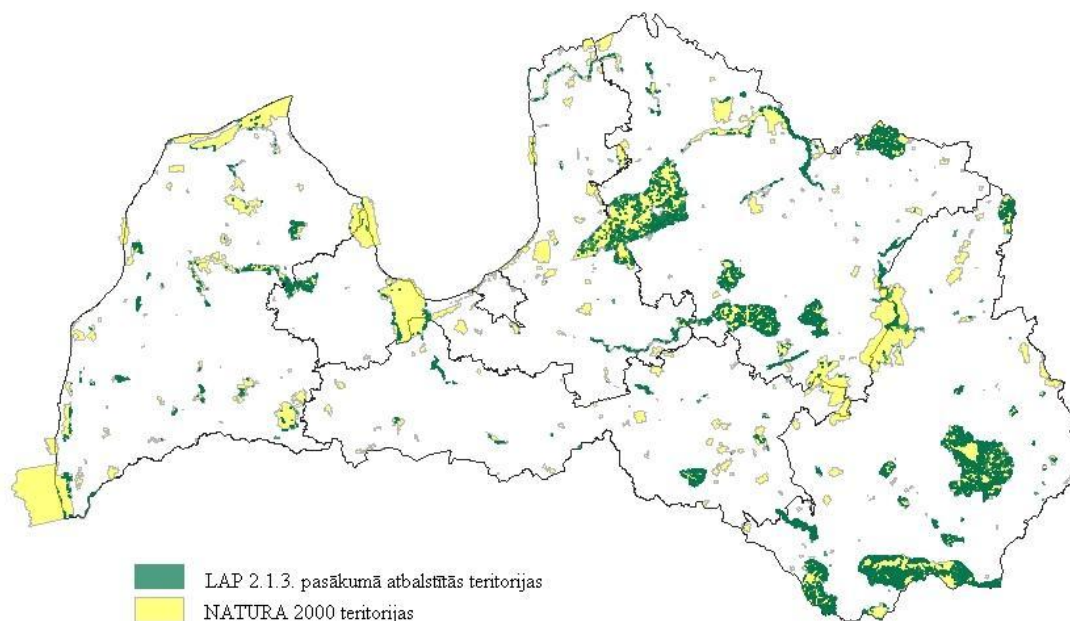
Gads	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstīto īpašumu skaits	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība*, ha
2007	1 859 583	5 702	42 856
2008	1 971 435	5 697	44 661
2009	2 123 391	5 820	47 881

Avots: LAD datu apkopojums 9.08.2010

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

Platības, kurās pasākums tiek īstenots visu programmēšanas periodu, ir īpaši uzskaitāmas un apsekojamas, jo, kā jau minēts iepriekš, tad LAP 2.ass pasākumiem ir jābūt ilglaicīgiem un to ietekmi ir iespējams novērtēt ilgtermiņā. Novērtēšanas datu kopā ir 1574 atbalsta saņēmēji ar 3 gadus vienādu atbalstītās platības apjomu, kopā 9 466 ha, bet šajā atbalsta izmaksu kopā nav sasaites ar konkrēto atbalsta teritoriju. Kopējās 2007.-2009.gadā NATURA 2000 atbalstam deklarētās teritorijas lauku blokos redzamas 13. attēlā.

Novērtēšanas brīdī trūkst pietiekamu datu, lai novērtētu LIZ, tai skaitā pastāvīgo pļavu un ganību, kopējo platību NATURA 2000 teritorijās, bet turpmākajā darbā, papildinot kartē attēlotos datus ar 2.2.4. pasākumā atbalstīto teritoriju datu slāni un sagaidāmos LAD rezultātus atbalstam nepieteiktās LIZ platības apsekojumā, būs pietiekams priekšstats par pasākuma potenciālo apjomu.

13. attēls. NATURA 2000 tīkla teritorijas 2009.gadā un 2.1.3. pasākumā atbalstītās teritorijas

Avots: LVGMC un LAD ĢIS dati

NATURA 2000 atbalsta ieguldījuma un iznākuma rādītāji reģionos ir attēloti 58.tabulā.

58. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.3. pasākumā pa reģioniem, 2007.-2009.

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstītā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	23	31 377	274	1 364	1%
Pierīga	443	375 237	3 506	847	6%
Zemgale	291	315 035	2 936	1 083	5%
Kurzeme	373	418 490	3 862	1 122	7%
Vidzeme	2 171	2 374 516	20 865	1 094	40%
Latgale	3 722	2 439 754	22 455	655	41%
Kopā	7 023	5 954 409	53 897	848	100%

Avots: LAD datu apkopojums 9.08.2010,

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Tabulā attēloto datu piederība reģionam (finansējuma piesaistes vieta un atbalstītās platības uzskaitījums) ir pēc atbalsta saņēmēja dzīvesvietas. Vienlaicīgi vērojama liela vidējo sabiedrisko izmaksu starpība reģionos vienam pieteikumam. Latgalē tas ir vismazākais, bet Rīgā vislielākais, kas skaidrojams ar īpašniekam piederošajām atbalsta platībām, kas Latgalē ir vidēji 6 ha, bet rīdziniekiem gandrīz 12 ha. Apskatot kopējā sabiedriskā finansējuma apjomu, tad Latgale un Vidzeme saņem vislielāko tā daļu.

Ekonomiskā ietekme

Kaut arī NATURA 2000 atbalstam ir ievērojami mazāka finansiālā ietekme uz lauku saimniecību kopējo ekonomisko situāciju nekā pasākumam 2.1.2. „Maksājumi par

nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās (izņemot kalnu teritorijas)”, tomēr ir svarīgi vērtēt tā ietekmi uz atbalstīto saimniecību finansiālo situāciju, kā arī ievērojot šo maksājumu kompensējošo raksturu, novērtēt, cik lielā mērā maksājumu līmenis palīdz izlīdzināt saimniekošanas apstākļus atbalstāmajās teritorijās salīdzinot ar pārējām.

Šajā nolūkā tika veikts atbalstu saņēmušo un nesaņēmušo saimniecību salīdzinājums, par kritēriju izvēloties neto pievienoto vērtību uz pilna laika nodarbināto (NPV/GDV). Analīze rāda, ka NATURA 2000 atbalstu saņemošajās saimniecībās šis rādītājs ir mazāks nekā pārējās, neraugoties uz saņemtajiem maksājumiem. Tas liecina, ka NATURA 2000 maksājumi daļēji kompensē negūtos ienākumus, tomēr vienīgi 2009.gadā šie maksājumi nosedza gandrīz 50% no NPV starpības starp abām saimniecību grupām, bet 2007.-2008. gados kompensācijas līmenis nepārsniedza 15%. Tik liela starpība saistīta ar pievienotās vērtības kritumu 2009.gadā ekonomiskās situācijas dēļ, līdz ar to kompensācijas maksājumu loma pieauga (skat.59. tabula).

59. tabula. NATURA 2000 maksājumu izlīdzinošās ietekmes novērtējums uz neto pievienoto vērtību atbalstītajās saimniecībās 2007.-2009.gados

Rādītāji/Gadi	2007	2008	2009
NPV/GDV NATURA 2000 atbalsta saņēmējiem (EUR)	11144	6442	6158
NPV/GDV pārējās saimniecībās (EUR)	13083	9421	6593
NATURA 2000 atbalsta īpatsvars NPV (atbalsta saņēmējiem)	2,7%	5,5%	5,9%
NPV/GDV atbalsta saņēmējiem (bez NATURA 2000 maksājumiem) (EUR)	10839	6088	5795
Kompensācijas pakāpe (% no NPV starpības starp MLA un citiem reģioniem)**	14%	11%	45%

Datu avots: SUDAT

Mazāka pievienotā vērtība NATURA 2000 saimniecībās gan visticamāk ir saistīta ar atšķirīgu saimniekošanas intensitāti analizētajās saimniecību grupās, kā arī ar to, ka atbalstītās saimniecības galvenokārt atrodas teritorijās ar sliktākiem saimniekošanas apstākļiem. Ņemot vērā SUDAT ierobežoto atlasē kopu, šādā veidā nav iespējams atlasīt saimniecības, kurās saimniekošanas apstākļi būtu identiski kā NATURA 2000 maksājumu saņēmējiem.

Tomēr iegūtie dati ir pamats secinājumam, ka aktīvajās lauku saimniecībās nav pamata runāt par pārkompensāciju šī pasākuma ietekmē, ja vērtējam atbalstu saņēmušo saimniecību kopējo ekonomisko situāciju. Kopumā gan šī pasākuma ietekme uz analizēto saimniecību ekonomiku ir salīdzinoši neliela, jo NATURA 2000 maksājumu īpatsvars atbalstu saņēmušo saimniecību NPV vidēji nepārsniedz 6%.

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību – augstas dabas vērtības zemes platību izmaiņas

Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamās dabas teritorijas NATURA 2000 visas ir potenciālās ADVZ statusa zemju teritorijas Latvijā. Pasākuma mērķis ir saglabāt pastāvīgo pļavu un ganību stāvokli NATURA 2000, atbalstīto platību apjoms ir pietiekams, lai ietekmētu šī zemes lietošanas veida platību nesamazināšanos NATURA 2000 teritorijās.

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību – lauku putnu populācijas indeksa izmaiņas

Pasākuma īstenošanas rezultātā sagaidāms, ka zālāji kā biotopi ar augstu bioloģisko ietilpību netiks pārvērsti mazāk ietilpīgos biotopos – aramzemē, apbūvē u.c. Tā kā atbalstu iespējams saņemt tikai, ja zeme tiek apsaimniekota, tad pieteikšanās atbalstam liecina arī par to, ka zeme ir aktīvā lauksaimnieciskā aprītē un saimniecībā ir zālāji. Nepieteikšanās atbalstam savukārt var liecināt gan par zemes neapsaimniekošanu, gan īpašnieka vēlmi mainīt zemes lietošanas mērķi, gan zālāju neesamību saimniecībā. Abi šie varianti apdraud lauku putnu populācijas.

Salīdzinot kopējo putnu sugu skaitu posmos starp analīzes kategorijām, konstatēts, ka sugu skaits ir vidēji par 2,5 – 3,5 sugām zemāks ārpus NATURA 2000 atbalsttiesīgajām platībām (60. tabula). Tas arī bija sagaidāms, jo NATURA 2000 teritorijas veidotas bioloģiski augstvērtīgās vietās un putnu sugu skaits tur ir sagaidāms augstāks nekā caurmēra lauksaimniecības zemēs. Kopējā sugu daudzveidībā starp NATURA 2000 atbalsttiesīgajām teritorijām, kas ir un nav pieteiktas atbalstam, būtiskas atšķirības nav konstatētas. Arī tas nav pretēji gaidītajam, jo ar lauksaimniecības zemēm tieši saistīto sugu proporcija kopējā ligzdojošo sugu skaitā Latvijas apstākļos nepārsniedz 10%, bet uz pārējām sugām ietekme, kas izriet no pasākuma, nav sagaidāma.

60. tabula. Sugu daudzveidības vidējās vērtības pa sugu grupām un analīzes kategorijām un to salīdzinājums. Salīdzināšanai izmantota Manna-Vitneja U metode (Mann-Whitney U test)

Sugu grupas	Vidējais sugu skaits uzskaišu posmā pa analīzes kategorijām			Z vērtības analīzes kategoriju pāru salīdzinājumos		
	1	2	3	1. un 2.	1. un 3.	2. un 3.
Visas sugas	21,83±0,312	24,29±1,174	25,28±1,283	-2,063*	-2,798**	-0,916
Latvijas un Eiropas lauku putnu indeksu sugas	5,55±0,114	5,47±0,533	6,47±0,498	-0,038	-1,763	-1,126
Latvijas lauku putnu indeksa sugas	3,75±0,085	3,67±0,385	4,16±0,324	-0,066	-1,123	-0,637
Boreālā reģiona lauku putnu indeksa sugas	4,87±0,100	4,71±0,466	5,66±0,430	-0,272	-1,773	-1,242
Eiropas lauku putnu indeksa sugas	4,73±0,095	4,80±0,461	5,69±0,413	-0,296	-2,204*	-1,118
Latvijas īpaši aizsargājamās sugas	1,61±0,050	1,89±0,253	1,69±0,188	-0,743	-0,645	-0,053

* p<0,05

** p<0,01

Analizējot sugu grupas, kas tieši saistītas ar lauksaimniecības zemēm (Eiropas, Boreālā reģiona un Latvijas lauku putnu indeksus veidojošās sugas), konstatēts, ka visos gadījumos NATURA 2000 teritorijās, kas pieteiktas atbalstam šo sugu skaits bija augstāks nekā atbalstam nepieteiktajās teritorijās un teritorijās, kas neietilpst NATURA 2000, lai arī šī sakarība lielākoties nebija statistiski būtiska. Iespējams tieši mazais datu apjoms NATURA 2000 atbalsttiesīgajās platībās (tikai 34 uzskaišu posmi abās analīzes kategorijās kopā) nepieļāva šo atšķirību statistisku pierādīšanu. Novērotās atšķirības liecina visdrīzāk par to, ka atbalstam pieteiktās platības, kuras šķērso uzskaišu posmi, būdami apsaimniekoti zālāji, uztur augstāku lauku putnu daudzveidību nekā atbalsttiesīgās, bet tam nepieteiktās platības, kuras vai nu netiek apsaimniekotas vai ir aramzeme, vai platības, kuras nav tiesīgas pretendēt uz NATURA 2000 atbalstu.

Atšķirības īpaši aizsargājamo sugu skaitā starp grupām netika konstatētas.

Lauku putnu indekss neuzrāda būtiskas izmaiņu atšķirības starp trijām analīzes kategorijām. Nevienai no analizētajām sugām zemju kategorija neparādījās kā statistiski nozīmīgs faktors TRIM modelī. Lauku putnu sugu lineāro izmaiņu tendenču (2005 – 2009) salīdzinājums starp analīzes kategoriju pāriem rādīja, ka starp kategoriju pāriem būtisku atšķirību nebija. Tajā pašā laikā Lauku putnu indeksa pieaugums teritorijās, kas atrodas ārpus NATURA 2000, kopumā pieauga. Līdzīgu apgalvojumu par abām teritoriju kategorijām NATURA 2000 nevar izteikt plašo reprezentācijas intervālu dēļ.

Laika periods, kad darbojas programma, ir pārāk īss, lai būtu sagaidāmas nozīmīgas atšķirības starp tendencēm starp analizētajām zemju kategorijām. Līdz ar to pašreiz nav iespējams apgalvot, ka programma savu mērķi attiecībā uz lauku putnu populācijām sasniedz, bet nevar arī pagalvot, ka to nerasniedz. Jebkurā gadījumā, tā kā NATURA 2000 teritoriju

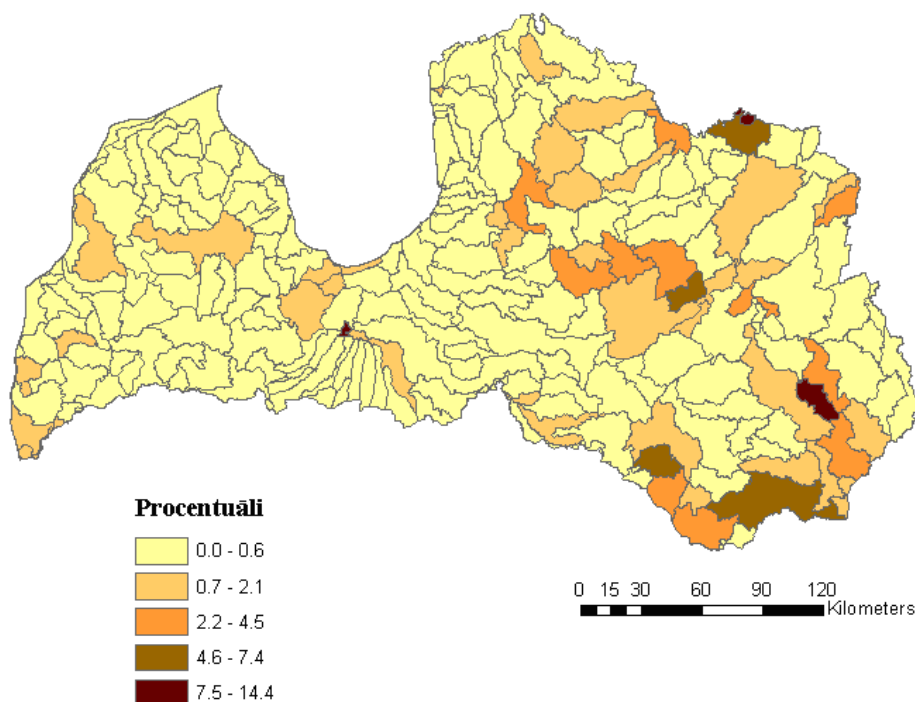
tīkls aizņem mazāk kā 12% valsts sauszemes teritorijas un lauksaimniecības zemju proporcija tajā ir zemāka par nekā valstī vidēji, nav sagaidāms, ka šī pasākuma īstenošana būtiski ietekmētu valsts kopējo lauku putnu indeksu. Tomēr jāņem vērā, ka liela daļa zālāju, uz kuriem šis atbalsta pasākums darbojas ir ES Biotopu direktīvas I pielikuma biotopi un tajos sastopamas ES Putnu direktīvas I pielikuma sugas, par kuru saglabāšanu valsts uzņēmusies starptautiskas saistības. Pasākuma ietekmi uz šiem biotopiem un sugām ar lauku putnu indeksa palīdzību izvērtēt nav iespējams.

Ietekme uz ūdens kvalitātes uzlabošanos

Kaut gan NATURA 2000 pasākums nav paredzēts ūdens aizsardzībai un pasākuma ietekme uz ūdens piesārņojumu ir netieša un samērā niecīga, ņemot vērā atbalstāmās aktivitātes ietekmi (ierobežota minerālmēslu lietošana) un platības īpatsvaru kopējā LIZ platībā.

Izvērtējot pieteikumu sadalījumu 2008.gadā, kas saistīti ar NATURA 2000 maksājumiem, redzams, ka visvairāk tie saņemti no Svētes, Rāznas ezera sateces baseina un Mustigu ūdens objektu zemju apsaimniekotājiem, kur 7,5-14,4% no ūdensobjekta teritorijas pieteikta šiem pasākumiem³⁴. 2009.gadā, līdzīgi kā 2008.gadā, atbalstam pieteiktās platības koncentrējās Daugavas lielbaseina ūdens objektos – Ogre ar Sustalu, Rāznas ezera sateces baseins, Dvietes, Rēzeknes, kā arī Gaujas lielbaseina ūdens objektos – Gauja, Rauna, Mustigi.

Pasākuma platību novietojums Latvijas ūdens objektu (upju) baseinos ir atbilstoša pasākuma īstenošanai reģionos, kur lielākā platību koncentrācija ir Daugavas un Gaujas upju baseinā (14. attēls un 61. tabula).

14. attēls. Pasākuma NATURA 2000 īstenošanas teritoriju īpatsvars Latvijas ūdensobjektu teritorijās 2008. gadā

Avots: Jansons, Lagzdiņš, 2010³⁵

³⁴ A.Jansona. A.Lagzdiņa atskaite

³⁵ A.Jansona. A.Lagzdiņa atskaite

61. tabula. NATURA 2000 pasākuma teritorijas, % no Latvijas upju baseina apgabala platības, 2008.-2009. gads

	2008.	2009.
Daugavas upju baseinu apgabals	1,09	1,24
Gaujas upju baseinu apgabals	0,84	1,1
Lielupes upju baseinu apgabals	0,3	0,33
Ventas upju baseinu apgabals	0,25	0,31
Vidēji Latvijā	0,62	0,75

Avots: Jansons, Lagzdīņš, 2010

2.1.4. pasākums: Agrovīdes maksājumi

Pasākuma mērķis

- sekmēt bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanu, veicinot bioloģiskās lauksaimniecības metožu pielietošanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platībās;
- samazināt augu aizsardzības līdzekļu un mēslošanas līdzekļu lietošanu un sekmēt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, veicinot integrētās audzēšanas metožu pielietošanu dārzkopībā;
- veicināt bioloģiski daudzveidīgo zālāju saglabāšanu, savvaļas augu, dzīvnieku, putnu populāciju un ainavas uzturēšanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes bioloģiski vērtīgo zālāju platībās;
- veicināt augsnes virskārtas aizsardzību pret augsnes degradācijas procesiem, saglabājot augsnēs organiskās vielas un samazinot barības vielu noteci.

Pasākums ietver četrus apakšpasākumus:

- 1) Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība (BLA).
- 2) Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana (IDIV).
- 3) Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos (BDUZ).
- 4) Rugāju lauks ziemas periodā (RLZP).

Situācijas analīze

Sektorāli šis pasākums ir nošķirts no EZS pasākuma *Ūdens vides aizsardzība*, kura ietvaros atbalstu piešķir zivsaimniecības sektorā – par zivju dīķu platību, lai audzētu akvakultūras dzīvnieku produkciju.

Agrovīde ir viens no diviem lielākajiem 2.ass pasākumiem, tā īstenošanai atvēlētais sabiedriskais finansējums ir EUR 229 252 512, kas ir 16,5% no LAP kopējā un 44,2% no 2.ass sabiedriskā finansējuma.

Šis ir viens no galvenajiem pasākumiem 2.asī, un tā mērķis ir tieši sekmēt videi draudzīgu lauksaimniecības metožu pielietošanu. Tiek atbalstīti pasākumi, kas būtiski samazina ķīmisko vielu slodzi vidē, palielina augu barības vielu saturu augsnē un mazina erozijas ietekmi; veicina intensīvās lauksaimniecības radītā piesārņojuma samazināšanu īpaši jutīgajā teritorijā, ierīkojot zālāju aizsargjoslas gar upēm, grāvjiem un tīrumiem. Caur to tiek sekmēta bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, klimata pārmaiņu samazināšana un ūdens kvalitātes uzlabošana.

Apkopojot datus par visiem īstenojamiem agrovīdes pasākumiem, redzams, ka pašlaik pasākuma kopējā ietekme, kuru raksturo platība, kurā veiksmīgi īsteno prasības (apakšpasākumu platību summa) ir 218 000 ha, attiecībā pret to 2007.-2009.gadu atbalstam izmaksātais sabiedriskais finansējums ir 94%.

Galvenie sasniedzamie rādītāji Agrovīdes pasākumā atspoguļoti 62. tabulā.

62. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.1.4. pasākumā

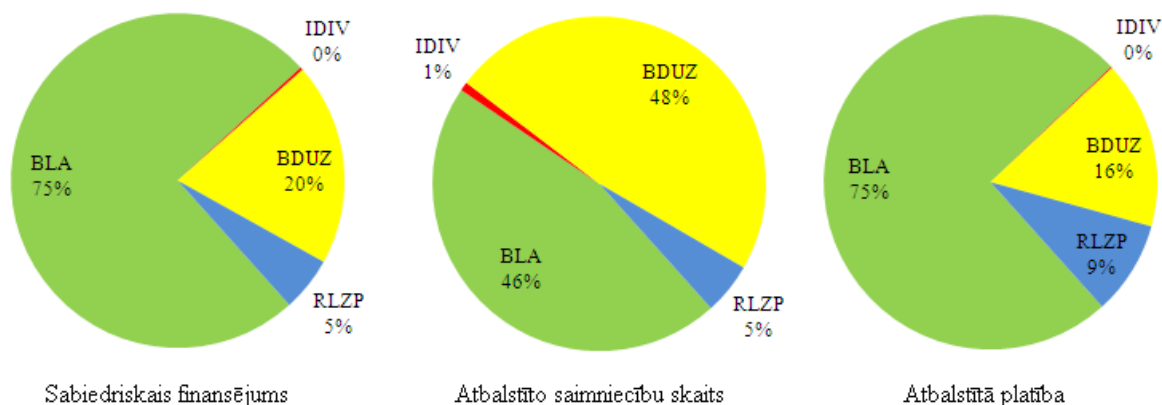
Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais 2007.-2009.	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR	229 252 512	57 916 892	25
Atbalstīto īpašumu skaits**	17 566	16 582	94
Atbalstītā zemes platība, ha	218 000	205 497	94

Avots: ZM, 2009 un LAD dati

* Sasniegtais rezultāts aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Atbalstīto īpašumu skaita un platību ziņā rezultāts ir gandrīz sasniegts (94%). To galvenokārt nosaka divu apakšpasākumu BLA un BDUZ – īstenošanas rezultāti un pieredze.

Agrovīdes pasākuma plānotais finansējums nav sadalīts pa apakšpasākumiem. Par sadalījuma struktūru var iegūt priekšstatu no izmaksātā sabiedriskā finansējuma datiem (skat. 15. attēlu).

15. attēls. Agrovīdes pasākuma 2007.-2009.gada sasniegto rādītāju struktūra

Šeit uzskatāmi parādās bioloģiskās lauksaimniecības apakšpasākuma pārsvars pār citiem apakšpasākumiem gan izmaksātā sabiedriskā finansējuma ziņā, gan atbalstīto platību ziņā. Vienīgi atbalstīto saimniecību skaita ziņā tas nedaudz atpaliek no bioloģiskās daudzveidības uzturēšanas zālājos. Vismazākais īpatsvars Agrovīdes struktūrā ir integrētās dārzkopības ieviešanas un veicināšanas apakšpasākumam šai nozarei raksturīgā mazā platību apjoma dēļ, kas nedod lielu ieguldījumu ass apakšmērķa teritorijas apjomā, arī specializācija dārzenū, augļu koku un dārzenū audzēšanā ir ar mazu īpatsvaru kopējā saimniecību skaitā.

Pasākuma īstenošanas rezultātus pa reģioniem var redzēt 63. tabulā.

63. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.4. pasākumā pa reģioniem, 2007.-2009.

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstītā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	33	97 319	295	2 949	0%
Pierīga	2 197	6 068 420	22 198	2 762	10%
Zemgale	2 125	6 171 844	21 920	2 904	11%
Kurzeme	2 936	7 903 945	28 050	2 692	14%
Vidzeme	4 340	19 199 259	66 853	4 424	33%
Latgale	4 951	18 476 106	66 181	3 732	32%
Kopā	16 582	57 916 892	205 497	3 493	100%

Avots: LAD

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Apkopotie dati parāda, ka lielākais atbalsta saņēmēju skaits un sabiedriskais finansējums ir Vidzemē un Latgalē. Šajos reģionos ir arī lielākās platības, kuras piemērotas Agrovīdēs pasākumiem – salīdzinoši tīrāka vide, vairāk aizsargājamo dabas teritoriju un lielāka bioloģiskā daudzveidība. Atbalstītā platība veido Vidzemē 18% no kopējās lauksaimniecībā izmantojamās zemes, bet Latgalē 14%. Kopumā Latvijā tiek atbalstīti 11% LIZ.

Atsevišķo apakšpasākumu īstenošanas gaita aplūkota atsevišķās sadaļās.

2.1.4/1. apakšpasākums: Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība (BLA)

Apakšpasākuma mērķis

Sekmēt bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanu, veicinot bioloģiskās lauksaimniecības metožu pielietošanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platībās.

Atbalstītās aktivitātes

Apakšpasākuma ietvaros ir paredzēts atbalstīt saimniecības, kuras, apsaimniekojot lauksaimniecībā izmantojamo zemi:

- 1) ražo bioloģiskās lauksaimniecības produktus;
- 2) pāriet uz bioloģiskās lauksaimniecības produktu ražošanu.

Situācijas analīze

Bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta saņemšanas nosacījumos salīdzinājumā ar iepriekšējo programmēšanas periodu iestrādāts jauns nosacījums - atbalsts tiek piešķirts tām Latvijā akreditētās bioloģiskās sertificējošās institūcijas sertificētajām saimniecībām, kuras ražo bioloģiskās lauksaimniecības produkciju vai ir pārejas periodā uz to. Līdz ar to saimniecībām, kuras pāriet uz jaunā perioda saistībām, ir jānodrošina minimālie ieņēmumi no lauksaimniecības produkcijas realizācijas.

Izvērtējot BLA apakšpasākuma īstenošanu, redzam, ka pasākuma kopējā ietekme, kuru raksturo platība, kurā veiksmīgi īsteno prasības, ir 96% no plānā paredzētās un arī atbalstīto īpašumu skaits sasniedzis 96% no plānotā (64. tabula). Salīdzinot ar citiem apakšpasākumiem, tiek atbalstītas vislielākās platības, kas veido 75% no šajā pasākumā kopumā atbalstītajām platībām.

64. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.1.4./1. apakšpasākumā (BLA)

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais 2007.-2009.	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR	-	43 355 534	-
Atbalstīto īpašumu skaits	4500	4309	96
Atbalstītā zemes platība, ha	160000	153 205	96

Avots: ZM, 2009 un LAD dati

* Sasniegtais rezultāts aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Sakarā ar to, ka bioloģiskās saimniekošanas metode izvirza konkrētus vidi saudzējošus kritērijus un pieprasa obligāto saimniecību sertificēšanu, tad atbilstība noteiktiem vides kritērijiem tajās ir augstāka nekā MLA pasākuma īstenošanā.

Atbalstīto bioloģiskās lauksaimniecības īpašumu skaits un platība, kā arī saņemtā atbalsta summa pa gadiem redzama 65. tabulā.

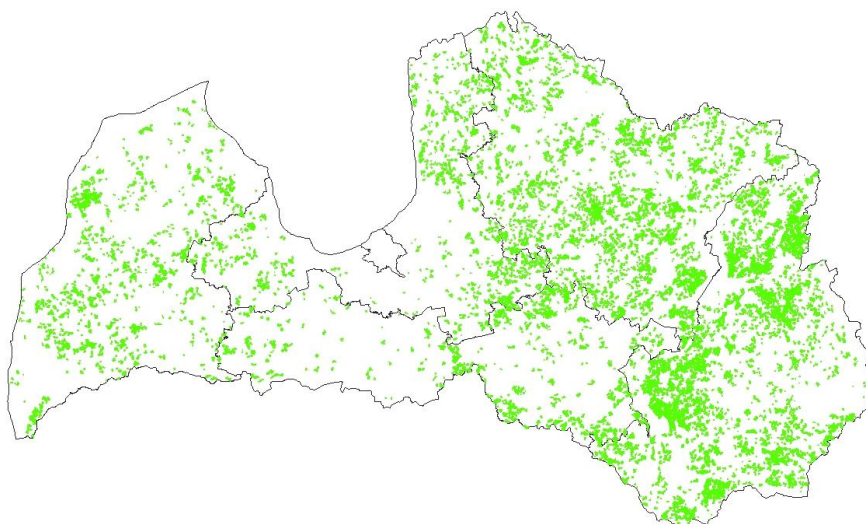
**65. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība
2.1.4./1. apakšpasākumā (BLA) pa gadiem**

Gads	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstīto īpašumu skaits	Atbalstītā platība, ha
2007	13 501 006	3 983	137 915
2008	14 286 462	4 112	148 280
2009	15 568 065	3 927	149 271

Avots: LAD

Novērtēšanas datu kopā ir 1636 atbalsta saņēmēji ar 3 gadus vienādu atbalstītās platības apjomu, kopā 41 403 ha,. Par iespējamo lielāko ilglaicīgi apsaimniekotas platības apjomu nevar spriest, jo šajā atbalsta izmaksu kopā nav sasaites ar konkrēto atbalsta teritoriju.

Kopējās 2007.-2009.gadā BLA atbalstam deklarētās teritorijas lauku blokos redzamas 16. attēlā.

16. attēls. Agrovides BLA apakšpasākumā atbalstam deklarētās teritorijas 2007.-2009.gadā

Avots: LAD ĢIS dati

Bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta pasākuma ieguldījuma un iznākuma rādītāji reģionos ir attēloti 66. tabulā.

Kā redzams 66. tabulā tad 2009.gadā vislielākais BLA atbalstīto platību īpatsvars– 33% no visām atbalstu saņēmušām platībām atradās Latgales un 32% - Vidzemes reģionā; kopā abos reģionos - 65% BLA platību, bet pārējos Latvijas reģionos šo platību īpatsvars ir 2,5 līdz gandrīz 3 reizes mazāks.

66. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.4./1.apakšpasākumā (BLA) pa reģioniem, 2007.-2009.

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstītā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	5	50 010	144	10 002	0%
Pierīga	460	4 920 375	17 654	10 696	11%
Zemgale	332	4 257 909	14 687	12 825	10%
Kurzeme	409	5 817 713	20 193	14 224	13%
Vidzeme	1 277	13 865 483	48 805	10 858	32%
Latgale	1 826	14 444 044	51 722	7 910	33%
Kopā	4 309	43 355 534	153 205	10 062	100%

Avots: LAD datu apkopojums 9.08.2010,

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Ekonomiskā ietekme

Bioloģiskās saimniekošanas popularitāte Latvijā strauji pieaugusi sasniedzot vairāk kā 4 tūkstošus 2007.gadā (3,6% no aktīvo saimniecību skaita), bet platības sasniedza 8% no LIZ. Taču produkcijas apjomi aug salīdzinoši lēni – 2007.gadā bioloģiski saražoto produktu vērtība bija aptuveni EUR 28,5 milj. jeb 3% no kopējās produkcijas.

LAP darbības laikā tika ieviests daļēji diferencēts maksājums atkarībā no platības izmantošanas, kā arī sekmēta bioloģiskās produkcijas pārstrāde un realizācija. Tā rezultātā produkcijas apjomi sāka palielināties straujāk. Īpaši nozīmīgs produkcijas kāpums novērots 2008.gadā, kad daudzu produktu ražošana palielinājās apmēram 3 reizes. 2008.gadā bioloģiski sertificētās saimniecībās saražoti ir jau 110 tūkst. l piena, kas veido pat 13% no kopējā saražotā piena valstī. Tāpat, saskaņā ar iesniegto informāciju, bioloģiskajās saimniecībās saražots ap 20% no liellopu gaļas un vēl lielāks īpatsvars no aitu gaļas un medus. Savukārt daudz mazāk populāra šī ražošana ir augkopībā. Bioloģiski ražoti tikai 3% graudu, 3% kartupeļu, 5% augļu un ogu, kā arī tikai 1% dārzeņu.

Turpināja pieaugt arī bioloģisko saimniecību skaits un platības, lai gan daudz mazākā mērā nekā iepriekš. Tas skaidrojams ar daudzu saimniecību 5 gadu saistību beigšanos un jaunu saistību uzsākšanos, kur pēc aptaujas datiem vairākas saimniecības jaunās saistībās uz bioloģisko saimniecību atbalstu nepretendē, jo nav pārliecināti vai varēs nodrošināt savā saimniecībā jaunā saistību periodā obligāto ieņēmumu minimumu. Vecās saistībās šādu priekšnosacījumu nebija. Tomēr ir vērojama arī otra tendence, ka daudzas saimniecības turpina bioloģiskās saistības arī jaunā periodā un savas saimniecības sertificējamās platības palielina. Pēc sertifikācijas institūcijas Vides kvalitāte datiem 2009.gadā vidēji BLS saimniecības lielums bija 43,45 ha, bet 2010.gadā – 56,71 ha. Pēc LAD datiem vidēji valstī 2010.gada saistību platības pieaugums pret 2009.gadu ir 3,8%. 2009.g. atbalstu saņēmušas 4300 saimniecību, bet to rīcībā esošās zemes platības 2009.gadā sasniedz 180 tūkst. ha vai 10% no Latvijā apsaimniekotās LIZ. Apsaimniekoto platību īpatsvars atbilst pasākumam uzstādītajam mērķim un šāds rādītājs arī Eiropas mērogā ir ļoti augsts.

Tomēr dati par produkcijas ražošanu 2009.gadā neliecina par pozitīvās tendences turpināšanos. Gandrīz visu produktu ražošanā, saskaņā ar saņemtajiem datiem, ir nozīmīgs kritums (67. tabula).

67. tabula. Bioloģisko saimniecību skaits, platības un saražoto produktu daudzums Latvijā 2006.-2009.g. (neskaitot pārejas perioda saimniecības)

Produkti	2006	2007	2008	2009
Saimniecību skaits (iesk. pārejas perioda)	4092	4120	4202	4300
Bioloģiski apsaimniekotās platības, tūkst. ha (iesk. pārejas perioda)	146,7	151,5	161,6	180,2
Liellopu gaļa (t)	1143	1466	4650	1960
Aitu gaļa (t)	51	67	235	192
Piens (tūkst. l)	25743	37700	109825	55762
Krējums, siers, biezpiens (t)	82	94	329	225
Olas (tūkst. gab.)	702	638	2598	424
Medus (t)	144	156	403	103
Graudi (tūkst. t)	15	22	49	43
Kartupeļi (t)	7	11	22	16
Dārzeņi (t)	0,7	1,2	1,6	2,0
Augļi un ogas (t)	0,4	0,7	1,6	1,7

Avots: ZM no kontroles organizāciju datiem

Bioloģiskās saimniecības savā darbībā saskaras ar daudzām problēmām. Lai labāk noskaidrotu saimniecību ekonomisko stāvokli, 2010.gadā tika veikts 22 bioloģisko saimniecību apmeklējums, kā rezultātā ievākti ekonomiskie dati un novērtēti pozitīvie un negatīvie aspekti to attīstībā un perspektīvas.

Saimniecību apmeklējuma rezultātā konstatēts, ka bioloģiskām metodēm strādājošajās saimniecībās šī īpašā saimniekošana kļuvusi par dzīvesveidu ne tikai darbos, bet arī domāšanā. Vispirms pašu skatījumā un tagad jau plašāk tiek novērtēta:

- vides ekoloģiskās daudzveidības – augu, putnu, dzīvnieku saglabāšana un pasargāšana no iznīkšanas, ko rada intensīvās tehnoloģijas,
- saprātīgi apsaimniekojot vidi, tiek pasargātas no aizaugšanas ar krūmiem un nezālēm intensīvai saimniekošanai nepiemērotas vietas – pauguraines, upju krastmalas, mazas sadrumstalotas platības, lauki ar mazu auglīgās augsnes slāni,
- atbilstoši saimniecības specifikai ieviešot optimālu augu seku un atjaunojot „nogurušo un piesārņoto „ zemi, izmantojot papuvi, zaļmēslojumu vai organisko mēslojumu, tiek nodrošināta pilnvērtīgas, veselīgas pārtikas ražošana
- sabiedrībā popularitāti iemanto atpūta tūrā dabīgā vidē ar ekoloģiski audzētiem produktiem.

Šīs vērtības pagaidām nevar novērtēt tikai ekonomiski – cik lielu peļņu nesīs ieguldītie līdzekļi. Plašas ekoloģiski tīras vides saglabāšana un atjaunošana nav novērtējama kvantitatīvām, bet gan kvalitatīvām metodēm. Vesels cilvēks tūrā vidē ir vērtība, kas mūsdienās tiek novērtēta arvien vairāk.

Vairums no saimniecībām ir nelielas, kurās nodarbināts ir īpašnieks un viņa ģimenes locekļi.

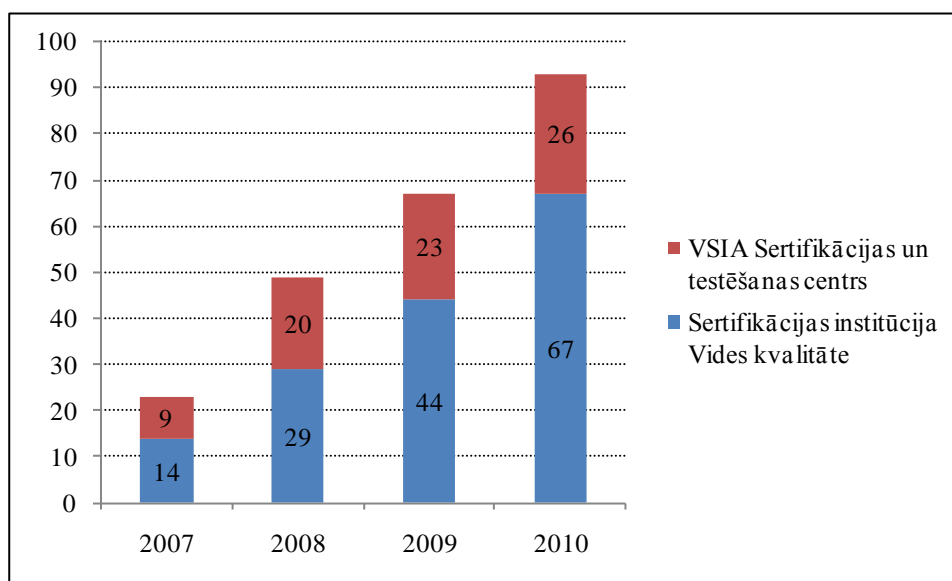
Saskaņā ar aptaujas datiem, ražība graudaugiem ir aptuveni 2 reizes zemāka kā konvencionālās saimniecībās. Turklāt pastāv augsts risks ražu pazaudēt, jo daudz stingrāk kā konvencionāli saimniekojot ir jāievēro audzēšanas uz uzglabāšanas noteikumi. Sekmīgāk, ar mazākām izmaksām darbojas saimniecības, kurām ir sava tehnika, lopkopībā – kuras pašas audzē graudaugus un proteīna kultūras lopbarībai.

Traktortehnika un citas lauksaimniecības mašīnas $\frac{3}{4}$ visu saimniecību (izņemot lielajās) ir nolietojusies un prasa lielus ieguldījumus remontos, ir arī liels degvielas patēriņš. Jauna, ražīga tehnika ir tikai lielajās saimniecībās, kurām apsaimniekojamā platība ir virs 200 ha. Šīm saimniecībām netika liegti naudas kredīti bankās un līzīngi.

Bioloģisko saimniecību ekonomiskie rezultāti, saskaņā ar SUDAT datiem, kopumā ir pat nedaudz labāki nekā konvenciālo, īpaši 2009.gadā. Bioloģiskajās saimniecībās, kuras saņēmušas Agrovides 214/1 pasākuma atbalstu, neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību 2009.gadā bijusi EUR 9285 EUR/GDV, turklāt tā nav samazinājusies pret 2008.gadu. Savukārt konvencionālajās saimniecībās, kuras nav saņēmušas minēto atbalstu, NPV bijusi 6316 EUR/GDV, kas ir par 40% mazāk nekā 2008.gadā un par 32% mazāka nekā bioloģiskajās. Tajā pašā laikā 2009.gadā 31% no bioloģisko saimniecību – atbalsta saņēmēju NPV veido šī pasākuma atbalsta maksājumi. Iepriekšējos gados šī proporcija bija mazāka – 2007.gadā 10%, un 2008.gadā – 14%.

Bioloģiskās ražošanas attīstībai ir nozīmīgi, lai par produkciju tiktu saņemta atbilstoša samaksa, kas ir augstāka nekā par konvencionālo produkciju. Taču apsekojuma dati rāda, ka joprojām bioloģisko produktu cena vai nu neatšķiras, vai maz atšķiras no konvencionālās. Līdz 2008.gadam (ieskaitot) lielākā daļa bioloģiskās produkcijas pat netika realizēta kā bioloģiskā. Šajā ziņā 2009.gadā ir pozitīvas izmaiņas: saskaņā ar kontrolējošo institūciju datiem, gandrīz visiem produktiem vairāk kā 50% pārdotās produkcijas ir pārdota kā bioloģiskā.

Nozīmīgs bioloģiskās produkcijas ražošanas veicinātājs ir arī valsts subsīdiju atbalsts bioloģiskās lauksaimniecības shēmām, kas kopumā pēdējos gados veicinājis tieši bioloģiskās pārstrādes uzņēmumu veidošanos un pieprasījumu pēc bioloģiski audzētas produkcijas. Sertifikācijai pieteikto saimniecību skaits 2007.gadā bija 23 uzņēmumi, bet jau 2010.gada novembra sākumā skaits ir jau 4 reizes lielāks – 93 uzņēmumi. Šī atbalsta netiešās ietekmes izvērtēšana uz BLS saimniecību izaugsmi šobrīd ir pārāgra, jo lielākoties šie ir pilnīgi jauni pārstrādes uzņēmumi un būtu jāpārskata, kad būs pieejami abu sertificējamo institūciju dati par pārstrādes produkciju apjomiem (skat. 17. attēlu).

17. attēls. Bioloģiskās lauksaimniecības pārstrādes uzņēmumu sertifikācijas dinamika laikā no 2007.gada līdz 2010.gada novembrim

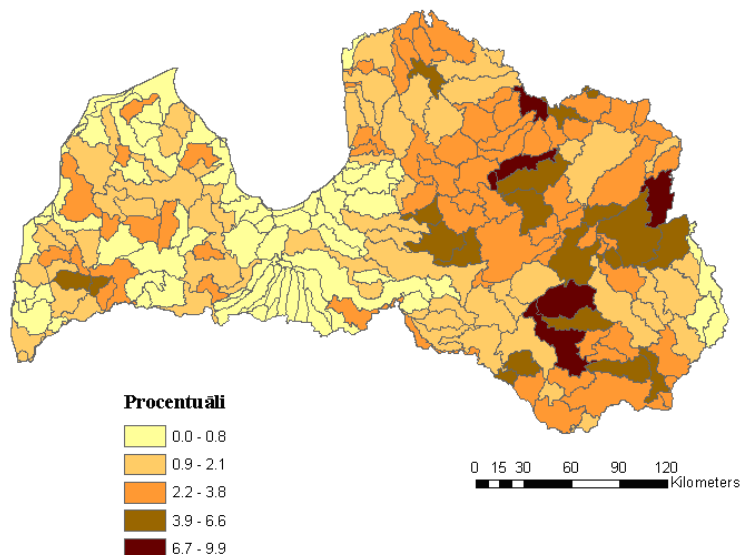
Ietekme uz ūdens kvalitāti

Pēc ekspertu³⁶ uzskatiem, Agrovides apakšpasākuma BLA (18. attēls) ģeogrāfiskais izvietojums attiecībā uz upju baseiniem nav tik izteikts kā citām LAP 2.ass aktivitātēm, tomēr vislielākais atbalsts šiem pasākumiem ir Latvijas austrumu daļā. Savukārt, centrālajā daļā

³⁶ A.Jansona un A.Lagzdiņa atskaite

(Zemgale), kur dominē tradicionālā un intensīvā lauksaimniecība, šie pasākumi no zemnieku puses tiek mazāk atbalstīti.

Tomēr, salīdzinot, BLA apjomu izpildi (%) no Latvijas upju baseina apgabala platības 2008. un 2009.gadā, redzams, ka vislielākais tas ir Daugavas un Gaujas upju baseinā.

18. attēls. Apakšpasākuma BLA īstenošanas teritoriju īpatsvars Latvijas ūdensobjektu teritorijās 2008. gadā

Avots: Jansons, Lagzdīņš, 201037

Lai izvairītos no vides – īpaši tādu dabas resursu kā augsne un ūdens – piesārņošanas, bioloģiskajai lopkopībai faktiski būtu jānodrošina cieša saikne starp šādu ražošanu un zemi, piemērota daudzgadīgas augu sekas sistēmas un dzīvnieku ēdināšanas ar bioloģiskiem augkopības produktiem, kas ražoti tajā pašā saimniecībā vai blakusesošajās bioloģiskajās saimniecībās. Tā kā bioloģiskā lopkopība ir ar zemi saistīta darbība, dzīvniekiem pēc iespējas ir jānodrošina piekļuve ganībām vai platībām ārpus telpām, kas samazina lielu daudzumu kūstmēslu uzkrāšanos un novērš draudus biogēno elementu izskalošanos un nonākšanu ūdenstecēs un ūdenstilpnēs. EK padomes regula Nr. 834/2007, pēc kuras vadās sertifikācijas institūciju inspektori, nosaka maksimālo kūstmēslu lietošanas normu uz hektāra un lauksaimniecības dzīvnieku turēšanas normu uz hektāra. Šis ierobežojums tiek ņemts vērā ar slāpekļa saturu kūstmēslās. Vadoties pēc šo regulu ievērojumiem saimniecībā tiek pieņemts, ka bioloģiskām saimniecībām nav būtiska ietekme uz ūdens piesārņojumu.

Ietekme uz vidi

Bioloģiskās augkopības pamatā ir augu barošana, galvenokārt izmantojot augsnes ekosistēmu un aptver dažādus audzēšanas paņēmienus un vāji šķīstošu mēslošanas līdzekļu un augsnes ielabotāju lietošanu ierobežotā mērā. Šajās saimniecībās netiek pieļauta pesticīdu lietošana, kam var būt kaitīga ietekme uz vidi, vai kas var veicināt atliekvielu klātbūtni lauksaimniecības produktos. Kaitēkļu, slimību un nezāļu apkarošanā priekšroka tiek dota profilakses pasākumiem – pamatā mehāniskai, kas nevēlamos kaitēkļus neiznīcina, bet ierobežo. Bioloģiskajā augkopībā izmanto augsnes apstrādes un kultivācijas praksi, kas uztur vai palielina organisko vielu saturu augsnē, veicina augsnes stabilitāti un augsnes bioloģisko daudzveidību, kā arī novērš augsnes sablīvēšanos un augsnes eroziju. Augsnes bioloģisko aktivitāti uztur un palielina izmantojot daudzgadīgu augu seku, tostarp pākšaugus un citus

³⁷ A.Jansona. A.Lagzdīņa atskaite

zaļmēslojuma augus, kā arī izmantojot bioloģiskajā ražošanā iegūtus dzīvnieku kūtsmēslus vai organiskos atkritumus, pamatā tos lietojot kompostētus. Šāda saimniekošanas sistēma veicina dažādu dzīvnieku, augu un kukaiņu sugu daudzveidību, kas kopumā pozitīvi ietekmē vides daudzveidību un ainavu.

2010.gadā vasarā veikta gadījuma izpēte (case-study) dažāda saimniekošanas veida (bioloģiskā un konvenciālā) graudaugu laukos Latgales reģionā, lai noskaidrotu bioloģiskās saimniekošanas ietekmi uz bioloģisko daudzveidību. Pētījuma norises laikā praksē tika aprobēta pētījuma metodoloģija un tika pierādīts, ka vaboļu ievākšanas metodika, kā arī skrejvaboles kā mērķgrupa (indikators) tika izvēlēta pamatoti. Pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka skrejvaboļu sugu skaits bioloģisko saimniecību laukos ir nedaudz lielāks nekā konvenciālo saimniecību laukos, kopējais skrejvaboļu īpatņu skaits (1226), kas tika ievākts bioloģiskajās saimniecībās ir lielāks nekā konvenciālajās saimniecībās (1088), kā arī novērojama sugu skaita paaugstināšanās tendence bioloģiskajos graudaugu laukos.³⁸

2.1.4./2. apakšpasākums: Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana (IDIV)

Apakšpasākuma mērķis

Samazināt augu aizsardzības līdzekļu un mēslošanas līdzekļu lietošanu un sekmēt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, veicinot integrētās audzēšanas metožu pielietošanu dārzkopībā.

Atbalstītās aktivitātes

Apakšpasākuma ietvaros ir paredzēts atbalstīt lauksaimniekus, kuri dārzkopības produktu audzēšanā pielieto integrētās audzēšanas metodes.

Situācijas analīze

Apakšpasākuma ieviešana uzsākta 2008.gadā un tā ieviešanas rezultāti liecina, ka sasniedzamie rādītāji visticamāk netiks sasniegti, jo 2009.gadā tikai 9% platībā no LAP paredzētās sasniedzamās platības ir saņemts atbalsts, kā arī atbalstīto īpašumu skaits ir tikai 20% no plānotā, lai gan šie sasniedzamie rādītāji, salīdzinot ar sākotnējo plānu, tika samazināti attiecīgi četrkārt un pieckārt.

Galvenie apakšpasākumā sasniedzamie iznākuma rādītāji un to izpilde ir ievietoti 68. tabulā.

68. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.1.4./2.apakšpasākumā (IDIV)

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais 2008.-2009.	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR	-	159 186	-
Atbalstīto īpašumu skaits	400	80	20
Atbalstītā zemes platība*, ha	3000	263	9

Avots: ZM, 2009 un LAD dati

* Sasniegtais rezultāts aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 2 gadu platības

Sākotnēji IDIV atbalsta platības plānotais lielums bija 44% no 2006.gadā integrēti audzēto dārzenų, augļu koku un ogulāju kopējās platības 27 181 ha, pēc samazinājuma – tikai 11%, bet faktiskā atbalstītā platība ir ļoti maza - 1%

³⁸ M.Balalaikina atskaite

Izvērtējot apakšpasākuma īstenošanu pa reģioniem, redzams (skat. 69. tabulu), ka vislielākā aktivitāte ir Latgalē, bet vismazākā Vidzemē.

69. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.4./2.apakšpasākumā (IDIV) pa reģioniem, 2007.-2009.

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstītā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	0	0	0	0	0%
Pierīga	12	22 739	38	1 895	14%
Zemgale	13	24 639	50	1 895	15%
Kurzeme	19	35 192	51	1 852	22%
Vidzeme	5	4 417	8	883	3%
Latgale	31	72 199	116	2 329	45%
Kopā	80	159 186	263	1 990	100%

Avots: LAD

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Latgalē ir arī 5 no 12 lielākajām atbalsta platībām (5-20 ha), Zemgalē -4, savukārt Vidzemē visas 5 atbalstītās platības ir mazākas par 2,5 ha. Kopumā no 80 saimniecībām 42 saņēmušas IDIV atbalstu par platību līdz 2 ha, un 25 – par platību no 2 līdz 5 ha.

Lielākā no problēmām ar ko sastopas šī pasākuma pretendenti ir uzglabāšanas problēmas, jo lielākoties saražotā produkcija, piemēram, ogas, ir ar ļoti īsu realizācijas termiņu, un valstī trūkst saldētavas un glabātavas, kas varētu veicināt šo produktu realizācijas termiņu pagarināšanos.

2.1.4./3. apakšpasākums: Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos (BDUZ)

Apakšpasākuma mērķis

Veicināt bioloģiski daudzveidīgo zālāju jeb bioloģiski vērtīgo zālāju (BVZ) saglabāšanu, savvaļas augu, dzīvnieku, putnu populāciju un ainavas uzturēšanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes bioloģiski vērtīgo zālāju platībās.

Atbalstītās aktivitātes

Apsaimniekotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes zālāju uzturēšana videi draudzīgā veidā, ekstenzívī noganot vai vēlu pļaujot.

Situācijas analīze

Izvērtējot BDUZ apakšpasākuma īstenošanu, redzam, ka pasākuma kopējā ietekme, kuru raksturo platība, kurā veiksmīgi īsteno prasības ir 95% no plānā paredzētās. Galvenie BDUZ pasākumā sasniedzamie iznākuma rādītāji un to izpilde ir ievietoti 70. tabulā.

70. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.1.4./3. apakšpasākumā (BDUZ)

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais 2007.-2009.	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR		11 355 416	
Atbalstīto īpašumu skaits	4700	4 485	95
Atbalstītā zemes platība*, ha	35000	33 386	95

Avots: Zemkopības ministrija, 2009 un LAD dati

* Sasniegtais rezultāts aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

LAP papildus rezultāta rādītājs - *Apsaimniekotās platības īpatsvars kopējā bioloģiski vērtīgo zālāju platībā*, sasniedzamais rezultāts 95% būtu jāizvērtē pēc būtības un jāsaskaņo ar iznākuma rādītāju sasniedzamo rezultātu izmaiņām. Attiecinot 2009.gadā BDUZ atbalstu saņēmušo BVZ platību (30 366 ha, LAD dati) pret Latvijas bioloģiski vērtīgo zālāju platību (56 188, LVĢMC dati), īpatsvars ir 59,5%.

Izvērtējot apakšpasākuma ieviešanas dinamiku (2007.-2009.g.), redzams (skat. 71. tabulu), ka īpašnieku skaits un atbalstāmās platības praktiski nepieaug, vai nepieaug būtiski, tomēr pēc LAD datiem 2010.gadā BDUZ saistību platības pieaugums procentuāli valsts līmenī pret 2009.gadu ir 10,32%.

71. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.4./3.apakšpasākumā (BDUZ) pa gadiem

Gads	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstīto īpašumu skaits	Atbalstītā platība*, ha
2007	3 483 636	3 387	25 624
2008	4 004 725	4 133	31 082
2009	3 867 055	3 918	30 366

Avots: LAD datu apkopojums 9.08.2010

Apakšpasākuma īstenošanu apgrūtinā vairāki iemesli, piemēram, samērā sarežģītā pieteikšanās un pārbaudes procedūra, jo trūkst kvalificētu ekspertu un vienkāršotu pārbaudes testu ar indikatoru noteikšanu, kas būtu līdzīgi tādiem, kuri ir ieviesti citās ES valstīs, kur paši lauksaimnieki var veikt novērtējumu³⁹, vismaz sākumnovērtējumu.

Vērtējot BVZ atbalstīto platību īpatsvaru Latvijas reģionos (skat. 72. tabulu), varam secināt, ka vislielākās BVZ atbalstītās platības ir Vidzemes (40%) un Latgales (27%) reģionos.

72. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.4./3.apakšpasākumā (BDUZ) pa reģioniem, 2007.-2009.

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstītā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	21	47 309	151	2 253	0%
Pierīga	363	785 890	2 325	2 165	7%
Zemgale	639	1 363 387	4 006	2 134	12%
Kurzeme	512	1 576 192	4 838	3 078	14%
Vidzeme	1 412	4 557 353	13 204	3 228	40%
Latgale	1 538	3 025 286	8 862	1 967	27%
Kopā	4 485	11 355 416	33 386	2 532	100%

Avots: LAD datu apkopojums 9.08.2010,

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

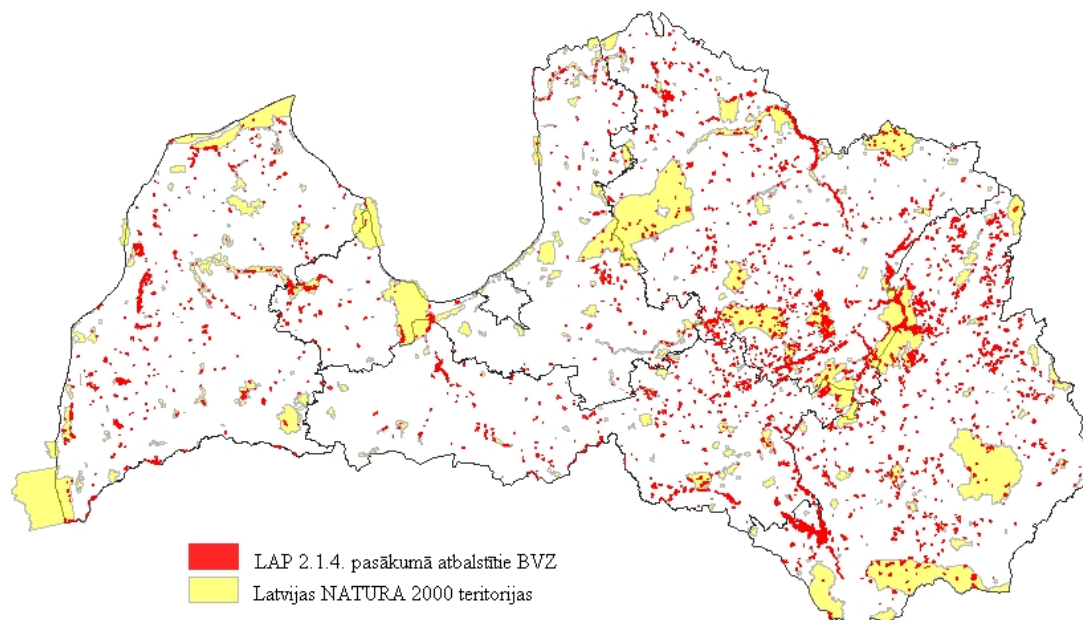
Jāatzīmē, ka, tāpat kā visiem 2.ass pasākumiem, apakšpasākuma īstenošana reģionu līmenī ir atbilstoša LAP mērķiem un ES pamatnostādņem par agrovīdēs pasākumu, ekstensīvās lauksaimnieciskās saimniekošanas metožu atbalstu saistībā ar mazāk labvēlīgo apvidu atbalstu.

Teritorijas, kurās ir zemāka augsnes auglība (kvalitatīvie rādītāji), lielāka reljefa kontrastainība un mazākas lauku platības ir apgrūtināta lauksaimnieciskā ražošana, it īpaši, laukopība, un zemākas ražas. Savukārt zemāka lauksaimnieciskās ražošanas intensitāte un reljefa kontrastainība sekmē augstāku bioloģisko daudzveidību šajās teritorijās. Šo iemeslu

³⁹ L.Meleces atskaite

dēļ bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas pasākumi un ekstensīvās saimniekošanas metodes vairāk tiek īstenotas Latgales un Vidzemes reģionos.

Kopējās 2007.-2009.gadā BDUZ atbalstam deklarētās teritorijas lauku blokos redzamas vienā kartē ar Latvijas NATURA 2000 tīkla teritorijām, kas daļu no BVZ ietver kā Eiropas nozīmes dabas teritorijas (skat. 19. attēlu).

19. attēls. Agrovides pasākumā 2007-2009.gadā atbalstītie bioloģiski vērtīgie zālāji un NATURA 2000 tīkla teritorijas 2009.gadā

Avots: LVGMC un LAD ĢIS dati

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību

2010.gada vasarā tika veikta gadījumu izpēte, lai noskaidrotu atbalsta apakšpasākuma jeb apsaimniekošanas ietekmi (efektivitāti) BVZ bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, kur par indikatoriem tika izvēlēti augstākie augi un dienas tauriņi. Pētījumus veica LDF eksperti⁴⁰.

Iegūtie rezultāti īsumā bija šādi.

Augstākie augi

Visu atbalsta maksājumam BVZ pieteikto zālāju kvalitāte vērtējama kā laba pēc augstāko augu sugu piesātinājuma, kūlas slāņa biezuma, zālāja tipu raksturojošo sugu skaita, neielaboto zālāju indikatorsugu skaita, koku un krūmu stāva seguma kritērijiem.

Zālāju kvalitāte starp apsaimniekotiem un neapsaimniekotiem zālājiem būtiski atšķiras ($p < 0,05$; $p < 0,01$), vērtējot augu sugu piesātinājumu uz 1m^2 un uz 25m^2 , kūlas slāņa biezumu, lakstaugu stāva augstumu, ekspansīvo augu sugu segumu, koku un krūmu segumu, taču būtiskas atšķirības starp neielaboto zālāju indikatorsugu skaitu pētītajos zālājos nebija. Tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka daļa no pētītajiem neapsaimniekotajiem zālājiem ir dabisko zālāju sukcesijas otrajā fāzē, kurai vēl nav raksturīga sugu izzušana.

⁴⁰ L.Auniņa pētījums, kur indikators ir augstākie augi; U.Piterāns, pētījums, kur indikators ir dienas tauriņi

Sugu piesātinājums uz 1m² visos apsaimniekotos zālajos bija vairāk nekā 15 augu sugas, turpretī lielākajā daļā neapsaimniekoto zālāju tas bija mazāks nekā 15 sugas uz 1m². Sugu piesātinājums uz 25m² vairumā (8 no 10) apsaimniekoto zālāju pārsniedza 30 augu sugas, bet visos neapsaimniekotajos dabiskajos zālajos tika konstatētas mazāk nekā 30 augu sugas uz 25m². Apsaimniekotajos zālajos kūlas slāņa vispār nebija vai tas bija tikai pāris centimetru biezs.

Dienas tauriņi

Vidējais uzskaitīto tauriņu skaits saimniecībās bija atšķirīgs visiem apsaimniekošanas veidiem – vislielākais uzskaitītais tauriņu skaits vidēji bija ganītos zālajos – 73,8 gab., bet vismazāk – nekoptos – 54,6 gab., kas norāda, ka BVZ apsaimniekošana pozitīvi ietekmē dienas tauriņu skaitu zālājā. Atšķirības tiek novērotas arī, ja saimniecības analizē pēc sastopamā sugu skaita un Šenona daudzveidības indeksa, kur redzams, ka lielāku tauriņu sugu skaitu un daudzveidību nodrošina apsaimniekotie zālāji (pļauti vai noganīti). Lielāka daudzveidība ir cieši saistīta ar veģetācijas struktūru, kas apsaimniekotos zālajos ir daudzveidīgāka. Piemēram, tajos ir vairāk ziedoši augi, kas nodrošina dzīvotni un barošanās iespēju vairāk tauriņu sugām nekā neapsaimniekotās pļavās, kurās veģetācija ir daudz vienveidīgāka un blīvāka, kā rezultātā arī dienas tauriņu fauna kļūst vienveidīgāka. No apsaimniekošanas veidiem labāka šķiet noganīšana, kas arī kopumā ir labāks pļavu apsaimniekošanas veids.

Eksperts⁴¹ norāda par BVZ noganīšanas priekšrocībām, līdzīgi dati ir sastopami citu pētnieku publikācijās, kur tiek uzsvērta papildus pozitīvā ietekme uz BVZ, jo ar organisko mēslojumu tiek paaugstināta augsnes auglība un, ganot no dzīvniekiem neizdalās tik daudz amonjaka, kā tiem stāvēt kūtī un uzkrājot kūtsmēslus, līdz ar to samazinās SEG emisijas.

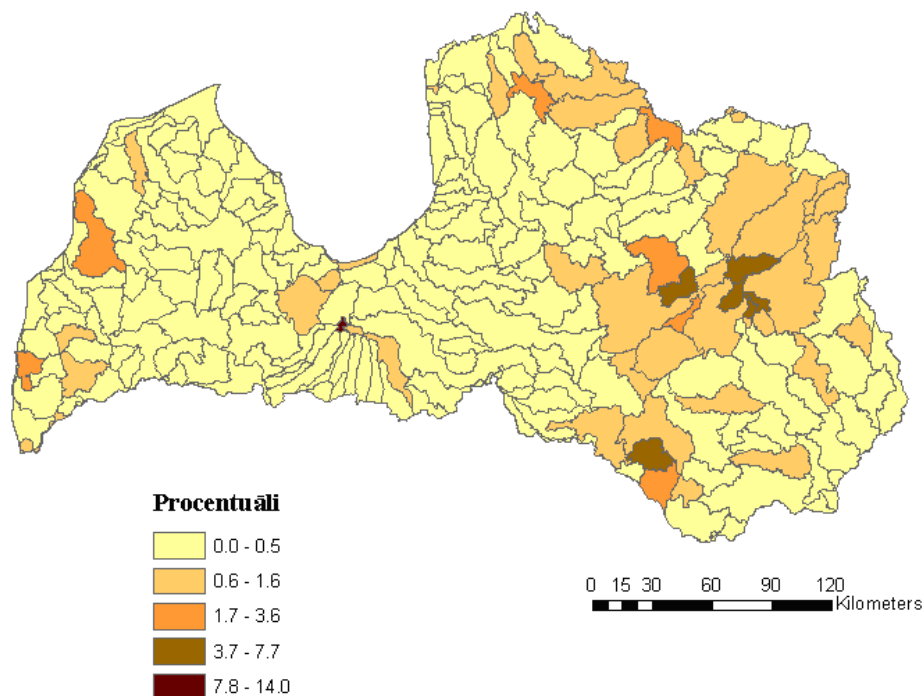
Bioloģiski vērtīgie zālāji atrodas gan līdzenumos, gan pauguru vai upju terases nogāzēs, gan upju palienēs, tādējādi to apsaimniekošanas sarežģītības pakāpe ir atšķirīga, taču atbalsta maksājuma apjoms ir vienāds visos zālajos. Ieteicams ieviest diferencētu maksājumu atkarībā no apsaimniekošanas sarežģītības pakāpes. Metodika, kā aprēķināt atbalsta maksājumu atkarībā no apsaimniekošanas sarežģītības pakāpes tika sagatavota jau 2007.gadā, taču līdz šim nav ieviesta.

Ietekme uz ūdens kvalitāti

Apakšpasākuma ietekme uz ūdens potenciālo piesārņojumu ir netieša un ilgtermiņa.

Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos (BDUZ), galvenokārt, pieteikušies un maksājumus saņēmuši Dvietes, Svētes, Kujas un Aiviekstes ūdensobjektu zemju apsaimniekotāji (skat. 20. attēlu). Lielākajā daļā pārējo ūdensobjektu šis pasākumu veids nav ieviests vai ieviests minimāli (līdz 0,5% no ūdensobjekta teritorijas) un līdz ar to apakšpasākuma īstenošanas intensitāte ir augstāka Daugavas un Gaujas ūdensbaseinu (ūdensobjektu) teritorijās. Kā jau minēts iepriekš, tad ūdens piesārņojums ar nitrātiem šajos upju baseinos nav pieaudzis.

⁴¹ U.Piterāns atskaite

20. attēls. Apakšpasākuma BDUZ īstenošanas teritoriju īpatsvars (%) Latvijas ūdensobjektu teritorijās 2008. gadā

Avots: Jansons, Lagzdiņš, 201042

2.1.4./4. apakšpasākums: Rugāju lauks ziemas periodā (RLZP)

Apakšpasākuma mērķis

Veicināt augsnes virskārtas aizsardzību pret augsnes degradācijas procesiem, saglabājot augsnēs organiskās vielas un samazinot barības vielu noteci lauksaimniecībā izmantojamās zemēs.

Atbalstītās aktivitātes

Neiestrādātu kultūraugu pēcplauju atlieku – rugāju saglabāšana ziemas periodā.

Situācijas analīze

Apakšpasākuma ieviešana uzsākta 2008.gadā un platība, kurā apakšpasākums tiek īstenots sasniedz tikai 93% no LAP noteiktā sasniedzamo rādītāju apjoma, kas kopš LAP sākotnējās versijas ir samazinājušies astoņkārt atbalsta saņēmēju skaitā un piecārt - atbalsta platības apjomā.

Galvenie RLZP pasākumā sasniedzamie iznākuma rādītāji un to izpilde ir ievietoti 73. tabulā.

⁴² A.Jansona. A.Lagzdiņa atskaite

73. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.1.4./4.apakšpasākumā (RLZP)

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais 2007.-2009.	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR		3 046 757	
Atbalstīto īpašumu skaits	500	465	93
Atbalstītā zemes platība*, ha	20 000	18 643	93
Atbalstāmā platība NATURA 2000 teritorijā, ha	5 000	240	5

Avots: Zemkopības ministrija, 2009 un LAD dati

* Sasniegtais rezultāts aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

LAP papildus iznākuma rādītāja - Atbalstāmā platība NATURA 2000 teritorijā, sasniedzamais rezultāts 5000 ha – sasniegtā vērtība aprēķināta, novērtēšanas datu kopā atlasot RLZP atbalsta saņēmējus, kas saņem arī NATURA 2000 maksājumus 2.1.3.pasākumā. Tādi bija 26 personas ar atbalsta platību RLZP vidēji 1229 ha un atbalsta platību NATURA 2000 vidēji 240 ha. Atbalstītās RLZP platības 2008.gadā bija 18 449 ha, 2009.gadā – 17 682 ha, bet pēc LAD datiem 2010.gadā saistību platības pieaugums procentuāli valsts līmenī pret 2009.gadu ir 7,05%.

Izvērtējot apakšpasākuma īstenošanu pa reģioniem, redzams (skat. 74.tabulu), ka vislielākās platības ir Latgalē – 31%, bet vismazākās Pierīgā (11%).

74. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.1.4./4.apakšpasākumā (RLZP) pa reģioniem, 2007.-2009.

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstītā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	0	0	0	0	0%
Pierīga	42	339 417	2 182	8 081	11%
Zemgale	70	525 908	3 177	7 513	17%
Kurzeme	79	474 848	2 968	6 011	16%
Vidzeme	119	772 006	4 837	6 487	25%
Latgale	155	934 577	5 480	6 030	31%
Kopā	465	3 046 757	18 643	6 552	100%

Avots: LAD datu apkopojums 9.08.2010, pārreķinam izmantots kurss 1EUR=0,702804LVL

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Salīdzinot atbalstītās platības pa reģioniem, platību procentuālo sadalījumu pa reģioniem un kartētās augsnes erozijas riska platības Latvijas teritorijā, redzam, ka šī apakšpasākuma teritoriālais sadalījums varētu atbilst riska skartajām teritorijām. Lai noskaidrotu precīzāku atbilstību, būtu nepieciešami padziļināti pētījumi un aprēķini, izmantojot LAD datu bāzi, ĢIS un augsnes pētījumu rezultātus par augsnes kvalitatīvajiem rādītājiem, klasifikāciju u.tml. datus, kā arī prognozēšanas rezultātus, kas iegūti modelēšanas rezultātā.

Ietekme uz bioloģiskās daudzveidības samazināšanos – lauku putnu populācijas indeksa izmaiņas

Neraugoties uz būtiskajām atšķirībām starp apakšpasākumiem, saistībā ar ietekmes rādītāja (putnu indeksa) novērtēšanu tie visi analizēti kopā, jo, lai analizētu tos atsevišķi, nebija pietiekami datu. Tā piemēram, tikai 16 uzskaišu posmi šķērso BVZ, kuros var tikt

īstenots apakšpasākums BDUZ, turklāt arī tie būtu jādala 2 kategorijās – tādos, kas atbalstu saņem, un tādos, kas nesaņem.

Pavisam izdalītas 2 zemju kategorijas – tādas, kas atbalsta saņemšanai kādā no 3 analizētajiem apakšpasākumiem pieteiktas, un tādas, kas nav.

75. tabula. Sugu daudzveidības vidējās vērtības pa sugu grupām un analīzes kategorijām un to salīdzinājums. Salīdzināšanai izmantota Manna-Vitneja U metode (*Mann-Whitney U test*)

	Vidējais sugu skaits uzskaišu posmā pa analīzes kategorijām		Z vērtības analīzes kategoriju pāru salīdzinājumos
	1	2	
Kopējā sugu daudzveidība	22,33±0,357	21,48±0,568	-1,297
Latvijas un Eiropas lauku putnu indeksu sugas	5,40±0,137	6,02±0,184	-2,414*
Latvijas lauku putnu indeksa sugas	3,64±0,104	4,10±0,127	-2,521*
Boreālā reģiona lauku putnu indeksa sugas	4,73±0,120	5,26±0,164	-2,479*
Eiropas lauku putnu indeksa sugas	4,60±0,114	5,20±0,163	-2,765**
Latvijas īpaši aizsargājamās sugas	1,60±0,056	1,66±0,100	-0,458

* p<0,05

** p<0,01

Kopējā putnu sugu daudzveidība uzskaišu posmā starp abām analīzes kategorijām būtiski neatšķīrās (75. tabula). Arī īpaši aizsargājamo sugu skaits būtiski neatšķīrās tomēr bija lielāks teritorijās, kas atbalstu saņem. Būtiskas atšķirības šajos parametros netika prognozētas, jo atšķirībām pasākumam pieteiktajās un nepieteiktajās teritorijās nevajadzētu ietekmēt ar lauksaimniecības zemēm tieši nesaistītas sugas, kuras sastāda lielāko daļu visu sugu un īpaši aizsargājamo sugu.

Būtiskas atšķirības starp abām analīzes kategorijām tika konstatētas lauksaimniecības zemju speciālistu sugu daudzveidībā. Teritorijās, kas Agrovides atbalstu saņem, lauksaimniecības zemju speciālistu sugu skaits uzskaišu posmā bija lielāks (75. tabula). Arī vērtību izkliede teritorijās, kas Agrovides atbalstu saņem, bija mazāka. Šīs atšķirības, visticamāk, saistītas ar BVZ klātbūtni paraugkopā, kā arī to, ka bioloģiskās lauksaimniecības saimniecības biežāk atrodas ainaviskās vietās, tajās ir lielāks zālāju īpatsvars nekā saimniecībās Latvijā caurmērā. Arī atstātās buferjoslas nodrošina lauku putnu ligzdošanai nepieciešamās dzīvotnes.

Lauku putnu indekss būtiskas izmaiņu atšķirības starp abām analīzes kategorijām neuzrāda Nevienai no analizētajām sugām zemju kategorija neparādījās kā statistiski nozīmīgs faktors TRIM modelī. Lauku putnu sugu lineāro izmaiņu tendenču (2005 – 2009) salīdzinājums starp Agrovidei pieteiktajām un nepieteiktajām teritorijām būtiskas atšķirības neuzrādīja. Tajā pašā laikā Lauku putnu indeksa pieaugums teritorijās, kas Agrovidei nav pieteiktas kopumā pieauga. Līdzīgu apgalvojumu par atbalstu saņemtajām teritorijām nevar izteikt plašo reprezentācijas intervālu dēļ.

Tā kā viens no Agrovides bioloģiskās daudzveidības mērķiem ir saglabāt (nevis būtiski palielināt) lauku putnu populācijas, indeksa pieaugums atbalstu saņemtajās teritorijās nav bijis uzstādīts par mērķi. Tomēr plašie indeksa reprezentācijas intervāli neļauj droši arī apgalvot, ka tas tiešām bijis stabils. Indeksa pieaugums kontroles teritorijās drīzāk saistāmas ar Latvijas lauku putnu indeksa straujo samazināšanos 2003. – 2006. gada periodā⁴³. No 2003. līdz 2006. gadam strauji pieaugu aramzemju platības un

⁴³ Auniņš A. 2006. Ligzdojošo putnu monitoringa datu nepārtrauktības un savietojamības nodrošināšana, mainoties VNMP Bioloģiskās daudzveidības daļai. Rīga, Latvijas Dabas fonds.

lauksaimniecības intensitāte⁴⁴, kas izraisīja novērotās izmaiņas putnu populācijās⁴⁵. Turpmākajos gados šādu krasu izmaiņu vairs nebija, un lauku putnu indekss atkal palielinājās⁴⁶. Novērotais indeksa vērtību pieaugums šī pētījuma kontroles teritorijās visdrīzāk atspoguļo šīs izmaiņas.

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību – augstas dabas vērtības lauksaimniecības zemes izmaiņas

Sakarā ar to, ka Latvijā nav precīzi noteiktas augstas vērtības lauksaimniecības zemes (ADVLZ) un to platības, tad tika pieņemts lēmums, ka LAP agrovides pasākuma BDUZ apakšpasākuma ietvaros atbalstītās bioloģiski vērtīgo zālāju (BVZ) platības ir tā daļa no ADVLZ, kas šajā programmēšanas periodā tiek atbalstītas. Tātad ADVLZ platības ir BVZ atbalstāmās platības pasākuma BDUZ ietvaros.

BLA, BDUZ, MLA un NATURA 2000 teritorijās veido vienu no būtiskākajām ADVLZ izpausmēm – lauku ainavu.

Kopsavilkums - LAP 2.ass ar lauksaimniecību saistīto pasākumu un apakšpasākumu īstenošana

Novērtējot kopējo 2.ass pasākumu un apakšpasākumu īstenošanu (skat. 3. karte 5. pielikumā), kas saistīti ar pirmo apakšmērķi - veicināt lauksaimniecības zemes ilgtspējīgu izmantošanu, visbūtiskākais rezultatīvais rādītājs, kas spēj ietekmēt tos vides ietekmes rādītājus, kas būtu noderīgi pasākumu un apakšpasākumu efektivitātes jeb ietekmes novērtējumam, ir atbalstītās platības.

Pasākumu īstenošana reģionu līmenī ir atbilstoša LAP mērķiem un ES pamatnostādņēm par agrovides pasākumu, ekstensīvās lauksaimnieciskās saimniekošanas metožu atbalstu saistībā ar mazāk labvēlīgo apvidu atbalstu.

Teritorijas, kurās ir zemāka augsnes auglība (kvalitatīvie rādītāji), lielāka reljefa kontrastainība un mazākas lauku platības ir apgrūtināta lauksaimnieciskā ražošana, it īpaši, laukkopība, un zemākas ražas. Savukārt zemāka lauksaimnieciskās ražošanas intensitāte un reljefa kontrastainība sekmē augstāku bioloģisko daudzveidību šajās teritorijās. Šo iemeslu dēļ bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas pasākumi un ekstensīvās saimniekošanas metodes vairāk tiek īstenotas Latgales un Vidzemes reģionos.

Sekmīgi apsaimniekoto lauksaimniecības platību sasniedzamos rādītājus un 2007.-2009.gadā 2.1.2., 2.1.3. un 2.1.4.pasākumā atbalstīto platību sadalījumu pēc ieguldījumu jomas zemes apsaimniekošanā var aplūkot 76. tabulā.

No analizētajiem datiem izriet, ka lielākajā daļā rādītāju faktiski atbalstītā teritorija ir tuvu plānotajai, izņemot Agrovides apakšpasākumā „Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana”.

Aplūkojot platību maksājumu lomu lauksaimnieciskās darbības nosargāšanā, ir lietderīgi analīzi veikt par laiku, kopš platību maksājumi ir uzsākti. Tādēļ par bāzes gadu izvēlēts 2003., jo ar nākamo gadu pēc Latvijas iestāšanās ES tika uzsākti platību maksājumi.

⁴⁴ Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes datubāze. URL: <http://www.csb.gov.lv/csp/content/?cat=355> (skatīts 2010. gada septembrī)

⁴⁵ Aunins A., Priednieks J. (in press). Recent changes in agricultural landscape and bird populations in Latvia: current impacts of EU agricultural policy and future prospects. In: Proceedings of the 17th International Conference of the EBCC: Bird Numbers 2007 Monitoring for Conservation and Management. *Avocetta*.

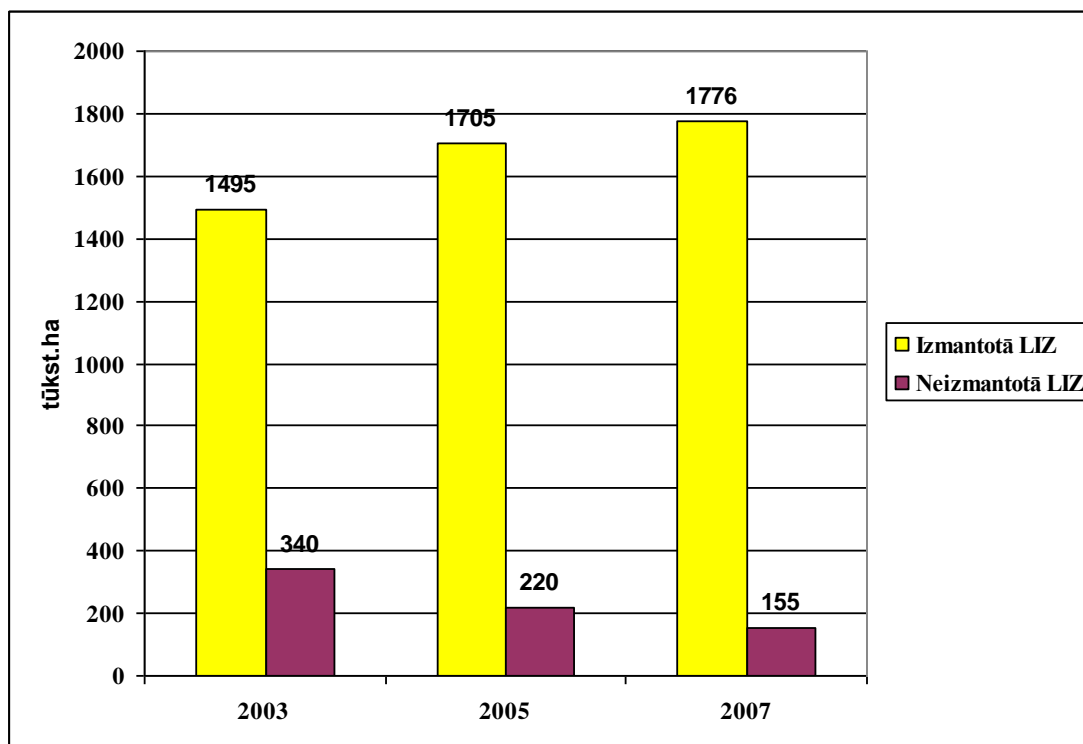
⁴⁶ Auniņš A. 2009. Dienas putni. In: Ķerus V. (red.) Bioloģiskās daudzveidības monitoringa sadaļa „Putnu monitorings” 2009. gadā. Gala atskaite. Rīga, Latvijas Ornitoloģijas biedrība.

76. tabula. Lauksaimniecības zemes platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības, 2.1.2., 2.1.3. un 2.1.4. pasākumā: sasniedzamais rezultāts un 2009.gadā atbalstītās platības

Pasākums/ apakš- pasākums	Sasniedzamais rezultāts LAP	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības, ha						Izpilde, %
		kopā	Bioloģiskās daudzveidības uzlabošana	ūdens kvalitātes uzlabošana	klimata pārmaiņu mazināšana	augšnes kvalitātes uzlabošana	Izvairšanās no marginālizācijas un zemes pamešanas	
Sasniedzamais rezultāts LAP			249 900	214 900		214 900	1250900	
2.1.2.	1 055 000	887 877	0	0	0	0	887 877	84
2.1.3.	54 000	47 881	47 881	0	0	0	0	89
2.1.4.	214 900	197 574	179 891	197 574	0	197 574	0	92
BLA	159 000	149 271	149 271	149 271	0	149 271	0	94
IDIV	2 900	254	254	254	0	254	0	9
BDUZ	34 000	30 366	30 366	30 366	0	30 366	0	89
RLZP	19 000	17 682	0	17 682	0	17 682	0	93
Kopā	1 323 900	1 133 332	227 772	197 574	0	197 574	887 877	86
Izpilde, %			91	92	0	92	71	

Avots: ZM, 2009 un LAD

Laikā, kopš Latvijā ieviesti atbalsta maksājumi darbībai mazāk labvēlīgās teritorijās, lauksaimniecībā neizmantotās zemes platības lauku saimniecībās ir ievērojami samazinājušās – no 340 tūkst. ha līdz 155 tūkst. ha, samazinoties tās īpatsvaram aktīvo lauku saimniecību rīcībā esošajā LIZ no 18.5% (2003.) līdz 8.0% (2007.). (skat. 21. attēls).

21. attēls. Latvijas lauku saimniecībās esošās LIZ izmantošana 2003.-2007.gados

Datu avots: CSP

Ņemot vērā, ka rajonos, kuru lielākā daļa neietilpst MLA (MLA atbalsts aptver vislielāko teritoriju salīdzinot ar citiem maksājumiem) (Bauskas, Dobeles, Jelgavas un Rīgas rajoni), jau 2003.gadā neizmantojās zemes bija salīdzinoši mazāk (šajos rajonos kopā tikai 31,8 tūkst. ha (tas ir 9,3% no visas neizmantojās LIZ un 5% no šajos rajonos esošās LIZ), absolūti lielākā daļa no neizmantojās zemes atgriezta aprītē MLA teritorijās. Turklāt izmantojās LIZ pieaugums ir vēl lielāks nekā neizmantojās LIZ samazinājums: kopumā izmantojās zemes platība lauku saimniecībās 4 gadu laikā pieaugusi par 281 tūkst. ha (par 19%).

Saimniecību ekonomisko datu analīze rāda, ka attiecīgais atbalsts ir nozīmīgs un bieži vien izšķirošs faktors, lai tiktu turpināta lauksaimnieciskās zemes izmantošana vai tiktu pielietota atbalstītā metode. Īpaši nozīmīgi tas ir bioloģiskās lauksaimniecības gadījumā, bet lielā mērā, ko apliecina arī iepriekš minētie platību dati, atbalsts nosaka arī saimniekošanu mazāk labvēlīgajās teritorijās.

Pieredze rāda, ka ar papildus nosacījumiem platību maksājumu saņemšanai, var palielināt ekonomisko efektu no atbalsta, kā arī stimulēt saimniecisko darbību. Tā, ieviešot lopu skaita minimālo sliekšni MLA atbalsta saņemšanai, ir stimulēta gaļas liellopu un aitu audzēšana, bet diferencējot BLA atbalstu atkarībā no zemes izmantošanas – bioloģisko produktu ražošana. Ir lietderīgi veikt turpmākus pētījumus par iespējamām izmaiņām platību maksājumu nosacījumos, lai labāk sasniegtu LAP mērķus kopumā.

Lai sasniegtu otro apakšmērķi 2.asī ir izvēlēti 3 pasākumi:

- Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana
- NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)
- Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana

Saistībā ar mežsaimniecības nozari 2.ass pasākumi vērsti uz neizmantojās lauksaimniecības zemes vērtības paaugstināšanu, to apmežojot, ievērojot teritoriju attīstības plānus un perspektīvo zonējumu, aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānus un nepieciešamību saglabāt augstas dabas vērtības lauksaimniecības teritorijas, meža zemju ražošanas potenciāla atjaunošanu dabas katastrofu radīto bojājumu vietās un preventīvu pasākumu ieviešanu bojājumu mazināšanai, kā arī NATURA 2000 teritoriju saglabāšanu.

Plānotajiem ieguldījumiem jāceļ attiecīgās teritorijas vērtība, ievērojot vides aizsardzības prasības, un jāveicina Kioto protokola mērķa sasniegšana attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanu, palielinot meža vērtību un platību.

Turpmāk analizēti attiecīgie pasākumi.

2.2.3. pasākums: Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana

Pasākuma mērķis

Veicināt meža ieaudzēšanu lauksaimniecībā neizmantojamā zemē, palielinot zemes efektīvāku izmantošanu, saglabājot bioloģisko daudzveidību un izmantojot lauku ainavas rekreācijas un estētiskās īpašības.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Meža ieaudzēšana lauksaimniecībā neizmantojamajā zemē (par lauksaimniecībā neizmantojamām zemēm uzskata zemes ārpus lauku blokiem (zemes, kas ietvertas lauku blokos ir zemes, kas uz 2003.gada 30.jūniju bija labā lauksaimnieciskā stāvoklī);
- 2) Dabiski ieaugušo mežaudžu kopšana un papildināšana uz lauksaimniecībā neizmantojamās zemes.

Situācijas analīze

Pasākumam atvēlēts sabiedriskais finansējums ir EUR 12 581 700, kas ir 0,5% no LAP kopējā un 2,4% no 2.ass finansējuma.

Pasākuma ietvaros laika posmā no 2008.gada decembra līdz 2010.gada februārim tika izsludinātas trīs projektu pieteikšanas kārtas, pašlaik pasākums apturēts. Trešajā kārtā pieteiktais sabiedriskais finansējums vairāk nekā divas reizes pārsniedza kārtai atvēlēto sabiedrisko finansējumu, un atlikušo projektu atbalstīšanai ir nepieciešams papildus finansējums EUR 7,6 milj..

Kopsavilkumu par atbalstam pieteiktajiem un apstiprinātajiem projektiem un izmaksāto sabiedrisko finansējumu skat. 77. tabulā

77. tabula. Kopsavilkums par atbalstam iesniegtajiem, apstiprinātajiem un apmaksātajiem projektiem 2.2.3.pasākumā

Rādītājs	Projektu skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR*	% no plānotā finansējuma
Plānotais finansējums (28.06.2010. EK lēmums)		12 581 681	
Iesniegtie projekti	1 537	20 068 728	160
Apstiprinātie projekti	999	12 080 922	96
Apmaksātie projekti	251	1 929 621	15

Avots: aprēķins pēc LAD statistikas datiem

Pasākuma sasniedzamo rezultātu novērtēšanai tika apkopoti LAD datubāzes dati par 2008. un 2009.gada projektu pieteikumiem, kuriem 2010.gada jūnijā bija statuss „noslēgts līgums” vai „sākta uzraudzība” (tajā skaitā ir 39% no 3.kārtā apstiprinātajiem pieteikumiem, pārējie tika pieteikti 2010.gada sākumā). LAP sasniedzamie iznākuma un rezultātu rādītāji, to izpilde saskaņā ar LAP monitoringa pārskatu un LAD datubāzes dati par 2008.-2009.gada projektu pieteikumiem atspoguļoti 78. tabulā.

78. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.2.3. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts	Sasniegtais 2008.-2009.g.*	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR	12 581 700	9 805 583	78
Atbalstītās saimniecības, skaits	450	744	165
Apmežotā platība, ha	14 896	7 726	52

Avots: LAP un LAD dati

Pēc LAD datiem uz 30.06.2010 monitoringa rādītāju izpilde ir vēl pieaugusi - atbalstīto saimniecību skaits līdz 51%, bet apmežotā platība un izmaksātais sabiedriskais finansējums - līdz 15% no sasniedzamā rezultāta.

Novērtējot rādītāju izpildes un apkopoto projektu pieteiktā apjoma attiecību pret sasniedzamajiem rezultātiem, jāņem vērā, ka pasākuma tagadējais plānotais finansējums un apmežotā platība ir attiecīgi 78% un 82% no sākotnējā plānotā apjoma, bet atbalstīto saimniecību skaits - tikai 30% no sākotnēji plānotā.

Analizējot plānoto, sasniegto un pieteikto rādītāju kopsummu attiecības - finansējumu uz apmežotās zemes hektāru un apmežotās platības lielumu uz vienu saimniecību, ir redzamas atšķirības, kas jāņem vērā, saskaņojot rādītājus. Plānotajiem rādītājiem šīs attiecības ir 33 ha vienai saimniecībai un 899 EUR/ha, kas būtu pamatoti, ja politika būtu vairāk vērsta uz dabiski izaugušo mežaudžu kopšanu (neietver ierīkošanu, papildināšanu, likme 630 EUR/ha), jo pārējo aktivitāšu atbalsta likmes ir 1040-2150 EUR/ha. Apstiprināto projektu pieteikto rādītāju kopsummu attiecības norāda vidēji uz saimniecību, kas apmežo 10 ha lielu platību par 1270 EUR/ha. Sasniegto rādītāju kopsummu attiecībās izmaksas uz

hektāru ir tuvas plānotajām (809 EUR/ha), bet saimniecības apmežotā platība - 4 reizes mazāka (8 ha) un tuvāka reālajam pieteikto projektu platību apjomam.

Pasākumam atvēlētā sabiedriskā finansējuma izmaksu līmenis ir atbilstošs projektu īstenošanas sākuma un beigu termiņam – pilnībā samaksāts tikai 9 projektiem (līdz 17.08.2010), savukārt 70% no 2008.-2009.gada projektiem nav vēl saņēmuši finansējumu (47% ir 3.pieteikšanās kārtas projekti) un lielai daļai līgums ar LAD ticis noslēgts tikai 2010.gada martā. Pārējiem projektiem kopējais izmaksu līmenis ir 62% no projektiem paredzētā finansējuma.

Iznākuma rādītāju – *Atbalstīto saimniecību skaits* un *Apmežotā platība* - raksturošanai tiek analizēta informācija no LAD datubāzes par izvēlētās projektu kopas pieteikumiem.

Atbalsta saņēmēji lielākoties ir fiziskas personas - 86%, no pārējiem nedaudz mazāk par pusi ir individuālie uzņēmumi un zemnieku saimniecības, bet atlikušās – SIA un akciju sabiedrības.

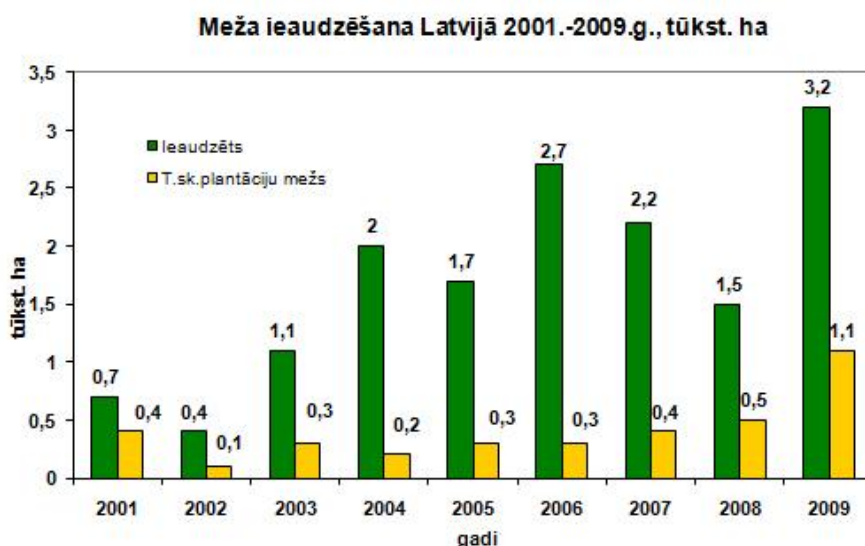
Apmežošanai pieteiktās platības apjoms 90% projektu ir mazāks par 20 ha, kas atbilst pasākuma nekomerciālajam raksturam. Pasākuma nosacījumos noteikts ierobežojums – viens pretendents vienā gadā drīkst pretendēt uz atbalstu ne vairāk kā 50 ha platībā. LAP *ex-ante* novērtēšanā tika minēts risks, ka 350 ha (7 gadu laikā) platības apmežošanas atbalstu (kas ir bez privātā finansējuma piesaistes nosacījuma) varētu izmantot ne tikai mikro un mazie, bet arī vidējie un lielie komersanti. Pēc LAD datubāzes datiem 23 projektu pieteicējiem (17 no tām SIA) 2009.gada projektos atbalstam apstiprinātā atsevišķu projektu kopējā deklarētā platība pārsniedz 50 ha. Platības robežās no 40,0 līdz 49,9 ha atbalstam apstiprinātas 11 projektu pieteicējiem.

Mežu nozares eksperti atzīmē, ka atbalsta saņēmēju skaitā ir arī akciju sabiedrība (reģistrēta Rīgā), kura apmežošanas programmas ir realizējusi daudzu gadu garumā arī bez ES atbalsta un šobrīd tās atbalstam piešķirtie līdzekļi daudz nozīmīgāki būtu mazajiem lauku zemes īpašniekiem. Pēc www.firmas.lv pieejamās informācijas SIA, kuras apmežo lauksaimniecības zemes Dienvidlatgalē, pieder ārvalstu pilsoņiem un reģistrētas lielākoties vienā adresē Rīgā. Šo firmu prokūrists ir viena un tā pati persona, kura nesen kļuvusi arī par prokūristu citos Latvijas reģionos esošajām Zviedrijas pilsoņu firmām. Ir pamats domāt, ka radīta shēma Latvijas lauku attīstībai paredzētā ES finansējuma pārdalei par labu ārvalstu pilsoņiem. Kā liecina LAD maksājumu saņēmēju datu bāze, šīs firmas saņem arī visus citus iespējamus atbalsta maksājumus un kompensācijas. Nauda caur Rīgu aizplūst uz Zviedriju, laukos atstājot tikai nelielu daļu, ko saņem apmežošanas un kopšanas darbos iesaistītie vietējie iedzīvotāji. LAP atbalsta pasākumu maksājumu mērķis ir celt tieši Latvijas lauku iedzīvotāju labklājību, nevis atbalstīt ārvalstu investorus, par kādiem šajā gadījumā jāuzskata zemes uzpirceji. Kompensācija par 1 ha apmežojuma ierīkošanu nav saistīta ar kopējo atbalstāmā projekta lielumu, tāpēc ļoti lielas un labi organizētas apmežošanas gadījumā var minimizēt šī pasākuma pašizmaksu un gūt ienākumu no atbalsta maksājumiem. Šajā kontekstā būtu nepieciešama padziļināta izvērtēšana.

Deklarētās platības kopējais apjoms apstiprinātajos 2008.-2009.gada apmežošanas projektu pieteikumos ir 7 726 ha jeb 52% no sasniedzamā rādītāja. Atbilstoši VMD datiem 2008.-2010.gadā meža apsaimniekošanas plāni meža ieaudzēšanai lauksaimniecībā neizmantojamajā zemē VMD ir saskaņoti 13 284,55 ha platībā, bet dabiski ieaugušo mežaudžu kopšanai – 2 135,42 ha, kas kopsummā pārsniegtu pasākuma sasniedzamo rezultātu šajā rādītājā (nav datu salīdzināšanai, cik no šiem VMD saskaņotajiem plāniem ir atbalstam apstiprināti). Salīdzinot pasākumā apmežoto platību 2009.gadā (1 548 ha) ar meža ieaudzēšanas statistikas datiem Latvijā (skat. 22. attēlu), tā atbilst meža ieaudzēšanas apjomam 2008.gadā, kad nebija atbalsta šai pasākumā, un ir gandrīz puse no 2009.gadā pavisam apmežotās platības. Latvijai kā ES kandidātvalstij, sākot ar 2000.gadu bija pieejams finansiālais atbalsts strukturālām reformām lauksaimniecības un lauku attīstībai - SAPARD

(*Special Action Programme for Agriculture and Rural Development*). Tieši uz mežsaimniecību attiecās 1.2.apakšprogramma „Lauksaimniecības zemju apmežošana”, kurā pavisam mežu īpašnieki iesniedza 292 projektus, no kuriem noraidīti 11. Apakšprogrammas sākumposmā tika prognozēts, ka tiks realizēti no 600 – 1000 projekti, tomēr apakšprogrammas popularitāte nebija tik liela, kā sākumā tika gaidīts.

2004.-2006.gada atbalsta plānošanas periodā mežsaimniecībai paredzētās EVLGF naudas apgūšana notika saskaņā ar Attīstības plāna programmas papildinājuma 4. prioritātes *Lauku un zivsaimniecības attīstības veicināšana* 4.1.apakšprioritātes *Lauksaimniecības un lauku attīstības veicināšana* 4.1.5.pasākuma *Mežsaimniecības attīstība* sadaļu. Šajā pasākumā bija ietvertas sešas aktivitātes. Visvairāk projektu - 456 - tika realizēts aktivitātē *Lauksaimniecībā neizmantojamo zemju apmežošana*. Apmežošanai tika izmantots atbalsts aptuveni EUR 2,66 milj. (LVL1,87 milj.) apmērā, kā rezultātā ir apmežoti 3637 ha lauksaimniecībā neizmantojamās zemes. Tai skaitā vairāk nekā 50 projektos par vairāk nekā EUR 284 575 (LVL 200 000) šīs aktivitātes ietvaros tika koptas un papildinātas lauksaimniecības zemē dabiski izaugušas mežaudzes apmēram 1000 ha platībā. Vidēji viens atbalsta pretendents apmežoja 8 ha zemes par EUR 5 822 (LVL 4 092)⁴⁷.

22. attēls. Meža ieaudzēšana Latvijā 2001.-2009.gadā, tūkst. ha

Avots: VMD

Kā liecina VMD statistika par 2009.gadu, apmežošanas apjomu pieaugumam ir tieša saistība ar pieejamo atbalsta finansējumu. MVR līdz šim par veiktajiem mežsaimnieciskajiem pasākumiem netika reģistrēta atzīme par ES atbalstu, tāpēc identificēt kopējā statistikā pa gadiem ar sabiedriskā finansējuma atbalstu ierīkotās un koptās platības, nav iespējams. Turpmāk šāda iespēja būs. Tas veicinās pasākuma ietekmes novērtēšanu no meža zemes apsaimniekošanas viedokļa.

Pasākuma lietderības, iznākuma un rezultātu novērtēšanā no lauksaimniecībā neizmantojamās zemes apsaimniekošanas viedokļa ir vairāki aspekti.

LAP *ex-ante* novērtējumā ir ieteikumi par to, ka pasākuma ierobežotā finansējuma dēļ pasākuma noteikumos ir nepieciešams rūpīgi izvērtēt kritērijus, pēc kuriem nosaka, kuras platības ļaut apmežot un kuras nē. Pasākuma īstenošanā pēc projektu atlases kritērijiem lielāko punktu skaitu projekts varēja iegūt par apmežošanu platībās ar zemes kvalitatīvo novērtējumu zemāku par 20 ballēm, nedaudz mazāk par zemes novērtējumu ar 20-30 ballēm,

⁴⁷ <http://www.zm.gov.lv/?sadala=1541>

papildus punkti tika pieskaitīti par meža ieaudzēšanu krūmājos un mazākā mērā par dabiski ieaudzētas mežaudzes kopšanu un papildināšanu.

Meža ieaudzēšana krūmājā deklarēta 13% projektu un 17% platības jeb 1 324 ha, bet dabiski ieaugušo mežaudžu īpatsvars pēc VMD datiem par pieņemtajām meža ieaudzēšanas platībām ir 10% no apmežotajām. Meža ieaudzēšana krūmājos ir iespējama tikai ar mākslīgām metodēm un arī tad visos gadījumos nav nodrošināta izdošanās. LNZ mākslīgā apmežošana ir mazāk darbietilpīga un sekmīgāka, kā arī tās aizaug dabiski un ir nepieciešama tikai kopšana vai papildināšana. Ņemot vērā LAP pasākuma mērķi ainavas un rekreācijas kontekstā, var uzskatīt, ka krūmāju apmežošana 1324 ha jeb 1.2% apmērā no Latvijas krūmājiem ir nepietiekošā apjomā.

Analizējamo projektu kopā LAD datubāzē 49% projektu nav uzrādīts zemes kvalitatīvais novērtējums, bet no pārējiem projektiem 64% tiek realizēti zemēs ar kvalitāti mazāku par 30 ballēm. Tomēr 8% jeb 33 projektos paredzēts apmežot zemi ar kvalitatīvo novērtējumu lielāku par 41 balli, un 27 no tiem - MLA teritorijās, kas īpaši jānovērtē, analizējot turpmākās tendences, ņemot vērā, ka viens no MLA noteikšanas kritērijiem bija pagasta vidējā zemes kvalitātes novērtējuma sliekšnis 39 balles.

MLA teritorijā pasākums noris intensīvāk - pieteikto projektu apmežošanas platību īpatsvars ir 84% no visas pasākuma atbalstam deklarētās platības (MLA īpatsvars ir 74,4% no valsts teritorijas). MLA atbalsta kompensācijas viens aspekts ir LIZ uzturēšana labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, atklātas lauku ainavas uzturēšana. Tāpēc nepieciešamībai apmežot zemi MLA (kur tā pakļauta dabiskās aizaugšanas riskam un atbalsts MLA pasākumā tiek virzīts, lai to nepieļautu), būtu jābūt katrā konkrētajā gadījumā novērtētai pēc tās izmantošanas veida izmaiņu iemesliem un labi pamatotai saskaņā ar dabas aizsardzības iemesliem un vietējās teritorijas telpiskās attīstības plāniem

Latvijas novados apmežošanas pasākumi nav notikuši ar vienādu intensitāti. Visvairāk pieteikumu ir Kurzemes, Latgales un Vidzemes reģionos (skat. 79.tabulu)

79. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.2.3. pasākumā pa reģioniem

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstam deklarētā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	5	59 311	232	11 862	3%
Pierīga	40	39 373	434	984	2%
Zemgale	86	160 895	833	1 871	8%
Kurzeme	217	209 862	1 855	967	11%
Vidzeme	197	329 072	1 594	1 670	17%
Latgale	199	1 118 596	2 777	5 621	58%
Kopā	744	1 917 108	7 725	2 577	100%

Avots: LAD

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Pie gandrīz vienāda projektu skaita Vidzemē un Latgalē, gandrīz divreiz lielāks sabiedriskais finansējums apmežošanas projektiem ir apstiprināts Latgales reģionā. Tas izskaidrojams ar lielākām atbalstāmām platībām projektos un atsevišķu meža apsaimniekošanas uzņēmumu saimniekošanas mērķiem.

LNZ apmežošana reģistrēta 94 dažādos Latvijas pagastos (skat. 23. attēlu). Taču tā notikusi ar atšķirīgu intensitāti. 63 pagastos mazāk nekā 10 ha platībā, bet 2 pagastos – Isnaudas un Rundēnu pagastos vairāk nekā 100 ha platībā. Isnaudas pagastā apmežoti 214 ha

un visās platībās valdošā suga ir egle, pie tam divos īpašumos apmežotā platība pārsniedz 20 ha.

EK Regulas 1698/2005 pamatojumā šim pasākumam teikts, ka būtu jāpaplašina un jāuzlabo mežu resursi, veicot lauksaimniecībā neizmantojamas zemes pirmreizēju apmežošanu, lai veicinātu vides aizsardzību, dabas katastrofu un ugunsgrēku novēršanu, kā arī samazinātu klimata izmaiņas. Pirmreizējai apmežošanai vajadzētu būt pieskaņotai vietējiem apstākļiem, atbilst videi un veicināt bioloģisko daudzveidību.

Pēc LAP uzraudzības pārskata datiem visiem 2009.gadā īstenotajiem projektiem no uzskaitītajiem dabas aizsardzības iemesliem (augšnes erozijas novēršana, bioloģiskās daudzveidības vairošana, ūdens resursu aizsardzība, plūdu novēršana, klimata izmaiņu mazināšana) ir minēta bioloģiskās daudzveidības vairošana, bet 2.ass apakšmērķim kopīgā rezultāta rādītāja sadalījumā pēc ieguldījumu jomas zemes apsaimniekošanā (bioloģiskās daudzveidības uzlabošana, ūdens kvalitātes uzlabošana, klimata pārmaiņu mīkstināšana, augšnes kvalitātes uzlabošana, marginalizācijas un zemes pamešanas novēršana) atbalstītā platība uzskaitīta kā platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības - izvairīšanās no marginalizācijas un zemes pamešanas. Tas atbilst 2.2.3.pasākuma mērķim veikt meža ieaudzēšanu LNZ, palielinot zemes efektīvāku izmantošanu, saglabājot bioloģisko daudzveidību un izmantojot lauku ainavas rekreācijas un estētiskās īpašības.

Novērtējot pasākuma rezultātus pēc ieguldījuma ilgtspējīgi apsaimniekojamu meža teritoriju izveidē, kuras veicina mežu ekoloģisko funkciju saglabāšanu un dabas risku un ugunsgrēku novēršanu, jāatzīmē, ka pasākuma ietvaros jau VMD pieņemtās meža ieaudzēšanas platības ir 0,15 % no LIZ un 0,12 % no meža un krūmāju zemes Latvijā (attiecināts pret kopējo platību pēc VZD datiem uz 01.01.2010), bet 2008.-2009.gada apstiprinātajos projektos deklarētās līdz 2013.gadam apmežojamās ir attiecīgi 0,55% un 0,43 %.

Jaunu meža teritoriju izveides gadījumā, par ko uzskatāmi apmežojumi Latgalē, kā arī atsevišķiem apmežojumiem teritorijās, kur augsta ugunsbīstamība, īpaši kūlas, ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas nodrošināšanai būtu nepieciešams plānot un veikt profilaktiskus meža ugunsdrošības pasākumus, piemēram, mineralizēto joslu ierīkošanu. Par šādu pasākumu klātbūtni un apjomu atbalstītajos projektos nav pietiekamas informācijas, taču kā obligātu prasību to varētu turpmāk izvirzīt lielām vienlaidus platībām.

Uz ilgtspējīgu meža apsaimniekošanu vērsts viens no projektu atlases kritērijiem, kura rezultātā Biedrību un nodibinājumu reģistrā reģistrētas meža īpašnieku biedrības biedru skaits ir 11% no atbalsta saņēmēju skaita, kas ir pietiekami, ņemot vērā, ka pēc pasākuma nosacījumiem atbalsta saņēmēji ir lauksaimniecībā neizmantojamas zemes īpašnieki.

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību – koku sugu sastāvs

Koku sugu un to mistrojumu sastāvs ir viens no ietekmes uz bioloģisko daudzveidību rādītājiem, kas gan nav izvēlēts kā vadošais. Realizēto projektu platība (1 548 ha) pēc LAD monitoringa datiem par 2009.gadu ir ar šādu struktūru: 13% skuju koku audzes, 17% lapu koku un 70% mistraudzes. Šāda proporcija ir izveidojusies palielinātā atbalsta maksājuma dēļ par mistraudzēm. Mežu nozares eksperti uzsver, ka mistraudzes ir ļoti vēlamas no bioloģiskās daudzveidības veicināšanas viedokļa un pielāgošanās klimata pārmaiņām, tomēr pašreizējā informācija ir nepietiekama, lai spriestu par sugu sastāva kompozīciju un atbilstību termina "mistraudze" sastāvam bez papildus lauku apsekojumiem. Pēc LAD datiem par tiem pieteiktajiem projektiem, kuriem datubāzē ir informācija par dabiski ieaugušas mežaudzes valdošo koku sugu, 36% ir skuju koki, 39% lapu koki un 25% ir mistraudzes. MVR dati par sekmīgi ieaudzētajiem apmežojumiem liecina, ka 70% valdošā koku suga ir egle, savukārt dabiski ieaugušajās mežaudzēs 51% ir lapu koku.

Pasākums minimāli ietekmēs augstas dabas vērtības lauksaimniecības un mežsaimniecības zemju platības izmaiņas, vismaz pašreizējās potenciālās šī statusa teritorijas - NATURA 2000 un citas īpaši aizsargājamās teritorijās pēc pasākuma nosacījumiem apmežošana tiek atbalstīta tikai tad, ja to paredz aizsargājamās teritorijas apsaimniekošanas plāns. 2009.gadā realizēti NATURA 2000 teritorijā realizēti apmežojumi 26 ha, bet pieteiktajos projektos plānots apmežot 98 ha platības. Meža nozares eksperti atzīst, ka formāli šis pasākums var atstāt ietekmi uz augstas dabas vērtības mežiem tikai ilgtermiņā – veidojot t.s. ekoloģiskos koridorus, kā arī „dabisko” vidi – paātrinot bijušo lauksaimniecības zemju pārveidošanos meža zemēs.

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību – lauku putnu populācijas indeksa izmaiņas

Nav iespējams novērtēt bez papildus apsekojumiem pasākuma ietekmi uz bioloģiskās daudzveidības rādītāju – lauku putnu populācijas indeksa izmaiņām, ir jāņem vērā gan pasākuma pašreizējais nelielais apjoms, gan tā nosacījumos iestrādātā atļauju iegūšanas kārtība, gan apmežojamo platību pamestības un aizaugšanas pakāpe, kad lēmums apmežot daudzos gadījumos ir jau notikuša aizaugšanas fakta „legalizācija” un audzes kvalitātes uzlabošana.

Ietekme uz augsnes un ūdens kvalitāti

Pasākuma ietekmi uz augsnes un ūdens kvalitāti pašlaik var vērtēt tikai netieši kā labvēlīgu, jo nepieciešams platību apsekojums un trūkst digitāli pieejamu datu.

Ietekme uz klimata izmaiņām

Pasākuma ieguldījums klimata izmaiņu mazināšanā novērtējams atbilstoši A. Lazdiņa⁴⁸ aprēķiniem par vidējo CO₂ piesaisti. LNZ apmežojumos dzīvajā biomasā aprites ciklā saskaņā ar aprēķiniem ir 8 164 tonnas CO₂ gadā, savukārt, vidējā CO₂ piesaiste nedzīvajā koksņē ir 908 tonnas CO₂ gadā (kopā vidēji 9 071 tonnas CO₂ gadā). Kopējā CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā ir 781 424 tonnas CO₂; kopējā CO₂ piesaiste nedzīvajā koksņē aprites ciklā ir 86 507 tonnas CO₂ (kopā aprites ciklā 867 930 tonnas CO₂).

Dabiski izaugušos mežaudžu kopšana un papildināšana LNZ vidējā CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā saskaņā ar aprēķiniem ir 1 392 tonnas CO₂ gadā, savukārt, vidējā CO₂ piesaiste nedzīvajā koksņē ir 170 tonnas CO₂ gadā (kopā vidēji 1 562 tonnas CO₂ gadā). Kopējā CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā ir 127 355 tonnas CO₂; kopējā CO₂ piesaiste nedzīvajā koksņē aprites ciklā ir 15 496 tonnas CO₂ (kopā aprites ciklā 142 851 tonnas CO₂).

2.2.4. pasākums: NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)

Pasākuma mērķis

Meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšana sabiedrības interesēs privātajos un pašvaldību mežos un meža zemēs, kuri atrodas NATURA 2000 teritorijā.

Atbalstītās aktivitātes

Kompensācija par saimnieciskās darbības ierobežojumiem privātajos mežos un meža zemēs, kas atrodas NATURA 2000 teritorijā.

Situācijas analīze

Pasākumā atbalstu var saņemt, ja apsaimniekotā platība atrodas noteiktā – NATURA 2000 teritorijā (meža teritorijā). Šajā teritorijā tiek plānota ar KF aktivitāte

⁴⁸ A.Lazdiņš,2010.

„Infrastrukturā izveide NATURA 2000 teritorijās”. Šajā gadījumā atšķiras atbalsta veidi, jo KF pasākums paredz atbalstu infrastruktūras izveidei intensīvi apmeklētās NATURA 2000 teritorijās, kā rezultātā pasākumi ir saskaņoti.

Pasākumam atvēlēts sabiedriskais finansējums EUR 15 352 529, kas ir 0,7% no LAP kopējā finansējuma, bet 1,1% no kopējā sabiedriskā finansējuma un 3% no 2.ass finansējuma.

Pasākums ir ieviests kopš 2008. gada. Ikgadējam atbalsta maksājumam jākompensē neiegūtie ieņēmumi un izmaksas, ko rada saimnieciskās darbības ierobežojumi meža zemēs saistībā ar Direktīvu 79/409/EEK un 92/43/EEK īstenošanu attiecīgajās teritorijās.

Galvenie 2.2.4.pasākumā sasniedzamie rādītāji un to izpilde ir redzami 80. tabulā.

80. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.2.4. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais 2007.-2009.g.	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR	15 352 529	2 090 734	14
Atbalstu saņēmušo meža īpašnieku skaits NATURA 2000 teritorijā	1 700	1 617	95
Atbalstītā meža platība NATURA 2000 teritorijā, ha	27 000	21 513	80

Avots: LAP un LAD dati

Projektiem, kas pieteikti līdz 01.01.2010, atbalstīti 1617 īpašnieki ar kopējo meža platību ir 21 513 ha.

Sasniedzamais iznākuma rādītājs - atbalstītā platība 27 000 ha – nav visa kompensācijām pakļaujamā privāto īpašnieku meža zemju platība NATURA 2000 teritorijās. Sasniedzamais rādītājs ir noteikts zemāks:

- daļa īpašnieku nevar kvalificēties kompensācijas saņemšanai, jo neizpildās kāds no atbalsta saņemšanas nosacījumiem (nav derīga meža inventarizācija, jau saņemta valsts kompensācija par saimnieciskās darbības aprobežojumiem, īpašnieks veicis mežpārkāpumus un nav nomaksājis sodu);
- ne visi atbalstāmo platību īpašnieki pieteiksies (piemēram, nesakārtotas īpašuma lietas utt.).

2008.gadā kompensācija tika saņemta par 19,48% NATURA 2000 platībām meža zemē. Tā kā kompensācija nebija diferencēta, izmaksās tika izlietoti tikai 4% no pieejamā publiskā finansējuma. Arī 2009.gadā kompensācija netika diferencēta. Taču pieaugusi atbalstītā NATURA 2000 teritorija privātajās meža zemēs – 28,24% no visām kompensācijai atbilstošām platībām.

Projektu skaits NATURA 2000 maksājumiem pa reģioniem (skat. 81. tabulu) ir tieši atkarīgs no aizsargājamo teritoriju īpatsvara konkrētajā reģionā un meža īpašumu juridiskā statusa.

81. tabula. Atbalsta saņēmēju skaits, finansējums un platība 2.2.4. pasākumā pa reģioniem

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstītā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	10	34 729	304	3 473	2%
Pierīga	193	277 156	2 814	1 436	13%
Zemgale	126	140 787	1 348	1 117	7%
Kurzeme	340	474 048	4 918	1 394	23%
Vidzeme	606	891 812	9 111	1 472	43%
Latgale	342	272 202	3 018	796	13%
Kopā	1 617	2 090 734	21 513	1 293	100%

Avots: LAD

* Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Vidzemē, kur ir daudz privātajā īpašumā esošu NATURA 2000 teritoriju, ir vislielākais arī vislielākais atbalsta saņēmēju skaits. Vidējās atbalsta izmaksas uz vienu saņēmēju liecina par viena īpašnieka īpašumā esošo vidējo NATURA 2000 platību, jo 2009.gadā tika maksāta fiksēta summa EUR 60 par ha. Visvairāk īpašnieku ar atbalstīto platību, kas lielāka par 50 ha, ir Vidzemē (17) un Kurzemē (14), bet kopā tādu ir 46.

ES tiesību akti nosaka, ka pieļaujamā kļūda, nosakot atbalsta platību, nevar pārsniegt 3%. Latvijas normatīvie akti nosaka, ka MVR iekļaujamās informācijas pieļaujamā kļūda ir 0,1 ha. LAD informāciju maksājumiem meža zemēs saņem no VMD, kurš MVR uztur informāciju par NATURA 2000 teritorijām meža zemēs. LAD 2008. un 2009.gadā visās NATURA 2000 teritorijās, kas atbilda atbalsta saņemšanas nosacījumiem, izmaksāja vienādu kompensācijas apmēru – EUR 60, nevis diferencētu atkarībā no saimnieciskās darbības ierobežojuma (EUR 40-120). Datu precizitātes problēma nav atrisināta vēl joprojām un apgrūtina ne tikai atbalsta saņemšanas administrēšanu, bet arī pasākuma efektivitātes izvērtēšanu. Arī meža īpašnieki nesaņem ierobežojumam atbilstošu kompensāciju (skat.82.tabula).

82. tabula. Kopējās Izmaiņas NATURA 2000 maksājumos, klientos, platībās

Gads	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstu saņēmušo meža īpašnieku skaits	Atbalstītā meža platība, ha
2008	918 267	1 136	15 348
2009	1 172 467	1 413	19 461
Izmaiņas 2009.-2008.	254 200	277	4 113

Avots: LAD dati

Salīdzinot ar 2008.gadu, ir palielinājusies kompensācijām pieteikto NATURA 2000 meža teritoriju platība par 4 112,87 ha, kā arī atbalstīto īpašumu skaits par 277. Tas nozīmē, ka iespēja saņemt ikgadējās kompensācijas ir veicinājusi dažādu ierobežojošu nosacījumu, piemēram, neesoša meža inventarizācija, nesakārtotas īpašuma lietas u.c.) novēršanu.

Lai novērtētu atbalsta maksājuma apjomu pamatotību, tika aprēķināta (D.Dubrovskis) paraugkopas meža tīrā tagadnes vērtība, aprēķināta meža rente (vidējais koksnes resursu vērtības pieaugums) uz ha gadā. Meža rente tiek aprēķināta kā tīro ienākumu un platības attiecība.

83. tabula. Aprēķinātā meža rente NATURA 2000 teritorijās

Atbalsta gads	Atbalsts, EUR	Atbalsta platība, ha	Atbalsta maksājums, EUR/ha gadā	Meža rente, LVL/ha gadā	Meža rente, EUR/ha gadā
2008	918 267	15 348	59,83	49,06	70,08
2009	1 172 466	19 461	60,24	49,06	70,08

Avots: LAD dati

Šobrīd īpašnieks par kailcirtes aizliegumu saņem lielāku maksājumu nekā noteikts LAP un maksājuma lielums ir tāds pats kā visa veida mežsaimnieciskās darbības aizlieguma gadījumā. Kailcirtes aizlieguma gadījumā īpašnieks var gūt labumu no meža, strādājot ar citām metodēm, piemēram, izlases cirtēm, kamēr mežsaimnieciskās darbības aizlieguma gadījumā ienākumi ir tuvu nullei. Diskriminācijas apstākļus pastiprina fakts, ka šobrīd Latvijā ir apturēta nacionālo kompensāciju izmaksa par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem meža īpašniekiem.

Atbalsta maksājums pilnībā nekompensē meža rentes pieaugumu, tātad saimnieciskās darbības ierobežojumi tiek kompensēti daļēji. Kompensācijas par teritorijām, kurās pilnībā aizliegta saimnieciskā darbība, vai aizliegta galvenā un kopšanas cirte ir nepietiekamas, savukārt teritorijās, kurās saimnieciskā darbība ir ierobežota daļēji, tās ir pārvērtētas.

Šobrīd vēl arvien nav novērsts LAP *ex-ante* novērtējumā definētais risks: „*Ir apgrūtināta iespēja precīzi kontrolēt paredzētos atšķirīgos darbības ierobežojuma veidus NATURA 2000 meža teritorijās, no kā ir atkarīgs saņemamais atbalsta apjoms, līdz ar to pastāv risks atbalsta nepamatotai piešķiršanai, var sadārdzināties pasākuma administrēšana.*”

2.ass apakšmērķim kopīgā rezultāta rādītāja sadalījumā pēc ieguldījumu jomas zemes apsaimniekošanā (bioloģiskās daudzveidības uzlabošana, ūdens kvalitātes uzlabošana, klimata pārmaiņu mīkstināšana, augsnes kvalitātes uzlabošana, marginalizācijas un zemes pamešanas novēršana) atbalstītā platība uzskaitīta kā platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības bioloģiskās daudzveidības uzlabošanā (skat. 76. tabulu).

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību – augstas dabas vērtības mežsaimniecības zemēm

Pasākuma tiešā ietekme uz augstas dabas vērtības mežiem ir neliela, jo pasākumam ir ienākumu negūšanas kompensējošs raksturs, nevis virzība uz jaunu dabas vērtību radīšanu, vai apsaimniekošanas veicināšanu. Vienlaicīgi jānorāda, ka šie pasākumi vismaz daļai meža īpašnieku sniedz finansiālu atbalstu.

2.2.6. pasākums: Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana

Pasākuma mērķis

- Ilgtspējīga meža zemes lietošana, atjaunojot mežsaimniecības ražošanas potenciālu;
- Pilnveidot ugunsdrošības profilaktiskos pasākumus Latvijas mežos, samazinot mežam nodarītos postījumus.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana ugunsgrēku un/vai dabas katastrofu radīto postījumu vietās;
- 2) Meža ugunsdrošības profilaktisko pasākumu ieviešana.

Situācijas analīze

Pasākumam atvēlēts sabiedriskais finansējums ir EUR 11 367 554, kas ir 0,5% no LAP kopējā bet 0,8% no kopējā sabiedriskā finansējuma un 2,2% no 2.ass finansējuma. Kopsavilkumu par atbalstam pieteiktajiem un apstiprinātajiem projektiem un izmaksāto sabiedrisko finansējumu skatīt 84. tabulā

84. tabula. Kopsavilkums par atbalstam iesniegtajiem, apstiprinātajiem un apmaksātajiem projektiem 2.2.6. pasākumā

Rādītājs	Projektu skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	% no plānotā finansējuma
Plānotais finansējums (28.06.2010. EK lēmums)	-	11 367 553	-
Iesniegtie projekti	137	1 413 713	12
Apstiprinātie projekti	133	1 373 132	12
Apmaksātie projekti	89	497 474	4

Avots: LAD

Pasākuma galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde redzami 85. tabulā.

85. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 2.2.6. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts	Apstiprinātais apjoms 2008.-2009.gada projektiem*	% no sasniedzamā rezultāta
Sabiedriskais finansējums, EUR	11 367 554	1 376 348	12
Profilaktisko un atjaunošanas pasākumu skaits	3 300	134	4
Atbalstītā postījumus cietušo mežu platība, ha	7 000	358	5

Avots: LAP un LAD dati

No kopējā apstiprināto 2008.-2009.gada projektu skaita 134 ir pasākuma pirmajā aktivitātē – mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana ugunsgrēku un/vai dabas katastrofu radīto postījumu vietās. Piecos gadījumos (kopā 10 ha platību) atjaunošanas pasākumi veikti pēc ugunsgrēkiem, pārējos - mežaudžu atjaunošana pēc vējgāzēm vai snieglauzēm. Atbilstoši VMD datiem apstiprināti meža apsaimniekošanas plāni 411 nogabaliem ar kopējo platību 356,2 ha atjaunošanai, savukārt pieņemti pārskati par meža atjaunošanu 265 nogabalos 236,5 ha platībā.

Kopsavilkums par apstiprināto projektu rādītājiem reģionos ir attēlots 86.tabulā.

86. tabula. Kopsavilkums par apstiprināto projektu rādītājiem 2.2.6.pasākumā pa reģioniem

Reģions*	Atbalsta saņēmēju skaits	Sabiedriskais finansējums, EUR	Atbalstam deklarētā platība**, ha	Sabiedriskais finansējums vidēji uz saņēmēju, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	2	264 848	0	132 424	53%
Pierīga	7	8 233	15	1 176	2%
Zemgale	11	26 875	36	2 443	5%
Kurzeme	75	149 048	232	1 987	30%
Vidzeme	22	36 600	53	1 664	7%
Latgale	9	11 109	21	1 234	2%
Kopā	126	496 713	358	3 942	100%

** Aprēķināts, summējot atbalsta saņēmēju vidējās 3 gadu platības

Avots: LAD * Pēc atbalsta saņēmēja faktiskās dzīvesvietas

Visvairāk pieteikumu pasākumam mežaudžu ekonomiskās vērtības uzlabošanai ir Ziemeļvidzemes un Dienvidkurzemes RLP. Atbilstoši „Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā – noteikšanas rokasgrāmata” degumi dabiski atjaunojušās, neapsaimniekotas mežaudzes dabiskās augtenēs, kas atbilst ES nozīmes meža biotopam 9010 (Veci vai dabiski boreālie meži) uzskatāmi par ES nozīmes aizsargājamiem biotopiem un būtu saglabājami esošajā stāvoklī. Tādējādi šeit konstatējama zināma pretruna ar MK noteikumiem, kuros šāda atruna (nepieļauj vai koriģē pasākumus, kas pieļaujami šādā platībā) nav veikta.

Atbilstoši VMD datiem lielākajā daļā reģistrēto gadījumu atjaunošana veikta ar bērzu (106,5 no 244,2 ha), kas pašreizējo zināšanu ietvaros uzskatāma par vienu no mazāk riskantajām meža audzēšana alternatīvas. Tomēr visai lielā platībā (84,8 ha) kā valdošā ir egle, kas uzskatāma par vienu no visriskantākajām audzēšanas alternatīvām.

Otrajā aktivitātē - Meža ugunsdrošības profilaktisko pasākumu ieviešana – atbalstīti septiņi pasākumi. Trijos gadījumos Dabas aizsardzības pārvalde veikusi mineralizēto joslu ierīkošanu (8,76 km) un uzturēšanu (106 km). Aizsardzības ministrijas valsts aģentūra Ādažu poligonā novākusi apaugumu (276 ha), bet VMD rekonstruējis uguns novērošanas torņus (noslēgts līgums par 40 torņiem), modernizējis uguns apsardzības sakaru sistēmu un Meža pētīšanas stacijas Jelgavas mežu novadā novācot apaugumu un ierīkojot mineralizētās joslas (11,62 km), ierīkojot 2 jaunas un rekonstruējot 2 esošas ūdens ņemšanas vietas, veicis ugunsdrošības pasākumus. Apstiprinātais sabiedriskais finansējums kopā ar pasākuma 1.aktivitāti ir EUR 1 362 478.

VMD apsaimniekošanā esošo zinātniskās nozīmes mežos Jelgavas mežu novadā, meža uguns apsardzības profilaktiskie pasākumi (mineralizēto joslu, ūdens ņemšanas vietu ierīkošana, uzturēšana, u.tml.) ar LAP finansējumu būtu atbalstāmi tikai liela apjoma projektu gadījumā. Nelielam darba apjomam, kāds bija Meža pētīšanas stacijas gadījumā, atbalsta administrēšanas process ir pārāk smagnējs. Sarežģīta ir ne tikai atskaitīšanās, bet arī veikto pasākumu pārbaudes. Dabiskie procesi nav statistiski un parasti pārbaudes brīdī, jau atkal radies sazēlums, līdz ar to kontrolējošām personām ir dažādas interpretācijas iespējas.

Ierobežotā valsts budžeta finansējuma apstākļos, uguns novērošanas torņu renovācija, kā arī sakaru tīklu modernizācija ar ES finansējumu ir pozitīvi vērtējama. Rezultāts būs redzams ilgtermiņā ne tikai operatīvo pasākumu realizēšanā, bet arī kā ieguldījums CO₂ izmešu samazināšanā.

Ietekme uz bioloģisko daudzveidību – augstas dabas vērtības mežsaimniecības zemes izmaiņas

Atbilstoši VMD datiem apstiprināti MAP 411 nogabala ar kopējo platību 356.2 ha atjaunošanai, savukārt pieņemti pārskati par 236.5 ha atjaunošanu 265 nogabalos. Šai platībai ir tieša ietekme uz konkrētā meža īpašuma ekonomiskā potenciāla atjaunošanu, taču tas ir nenozīmīgs nacionālā apmērā, ņemot vērā, ka pēc 2005.g. janvāra vētras sanitārajās kailcirtēs pārējās mežos (ārpus valsts mežiem) tika nocirsti 12.35 tūkst. ha⁴⁹.

Atbilstoši „Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā – noteikšanas rokasgrāmata” degumi dabiski atjaunojušās, neapsaimniekotas mežaudzes dabiskās augtenēs, kas atbilst ES nozīmes meža biotopam 9010 (Veci vai dabiski boreālie meži) uzskatāmi ES nozīmes aizsargājamiem biotopiem un būtu saglabājami esošajā stāvoklī. Tādējādi šeit konstatējama zināma pretruna ar MK noteikumiem, kuros šāda atruna (nepieļauj vai koriģē pasākumus, kas pieļaujami šādā platībā) nav veikta.

Ietekme uz klimata izmaiņām

Papildus CO₂ piesaistes aprēķinu rezultāti par meža atjaunošanas rezultātā platībās, kurās mežaudze iznīcināta ugunsgrēkā vai dabas katastrofā (snieglauze, sniegliece, vējlauze,

⁴⁹ VMD mājas lapas dati

vējgāze) sadalījumā pa pagastiem. Būtiski, ka šajās aktivitātēs, ņemot vērā, ka tās īsteno meža zemēs, piesaistes aprēķinā ņemts vērā tikai efekts, ko rada augstvērtīga selekcionēta stādmateriāla izmantošana.

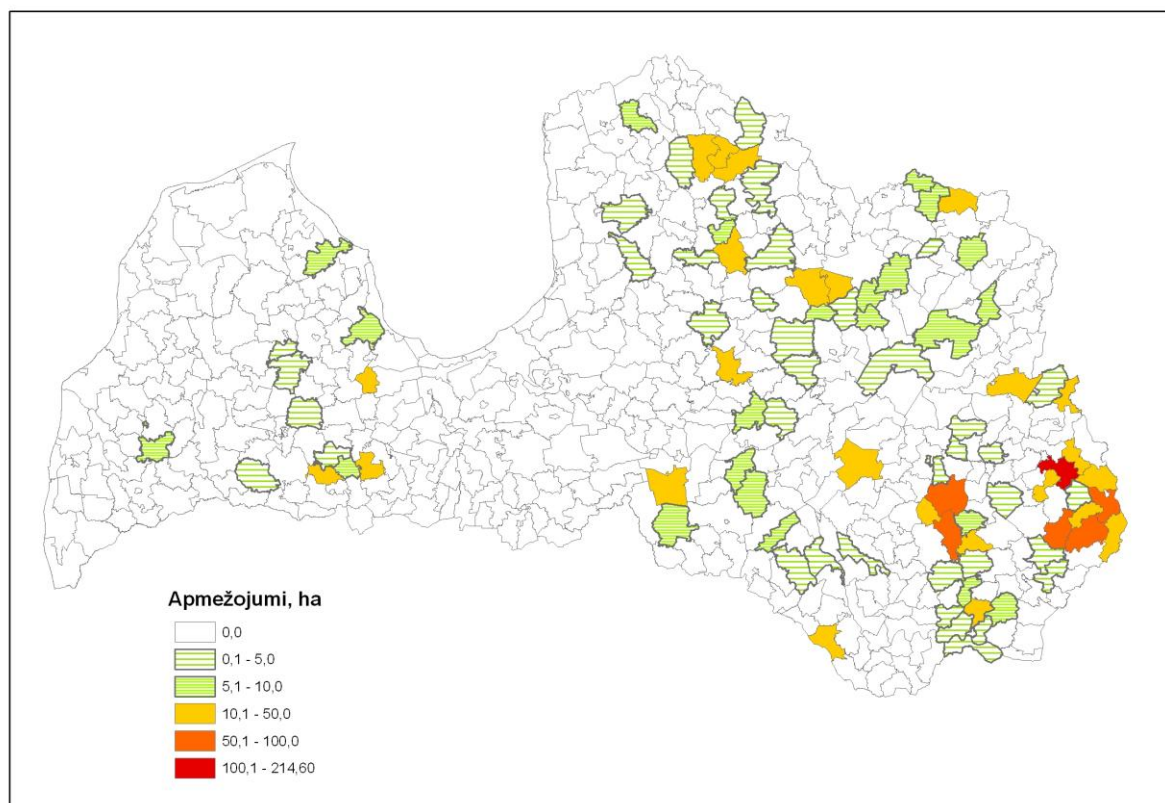
Kopā CO₂ piesaistes aprēķinā iekļauti 247 ha meža zemju 50 Latvijas pagastos (vidēji 5 ha katrā pagastā). Kopējais papildus stumbra koksnes krājas pieaugums aprites ciklā aktivitātes ietvaros apmežotajās zemēs saskaņā ar aprēķiniem plānots 130 m³ gadā. Kopējais papildus stumbra koksnes krājas pieaugums aprites ciklā būs 10 002 m³.

Vidējā papildus CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā saskaņā ar aprēķiniem ir 145 tonnas CO₂ gadā. Kopējā papildus CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā ir 13 855 tonnas CO₂.

Vislielākā platība pasākuma ietvaros atjaunota Kurmāles pagastā (27 ha). Šajā pagastā ir sagaidāms arī vislielākais vidējais papildus stumbra koksnes krājas pieaugums (17 m³ gadā) un vislielākā papildus valdaudzes krāja saimnieciskās izmantošanas vecumā (6 405 m³ ha⁻¹) un nedzīvās koksnes krāja saimnieciskās izmantošanas vecumā (1 072 m³ ha⁻¹). Arī vislielākā gada vidējā un aprites cikla kopējā papildus CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā būs Kurmāles pagastā (1 458 tonnas CO₂ gadā).

Kopsavilkums - LAP 2.ass ar mežsaimniecību saistīto pasākumu īstenošana

LAP atbalstītie pasākumi, kas vērsti uz otro ass apakšmērķi -veicināt mežsaimniecības zemes ilgtspējīgu izmantošanu vērtējami apmierinoši. Lauksaimniecībā neizmantojamo zemju apmežošana ir visaktīvāk apgūtais atbalsta pasākums mežsaimniecības jomā. Pasākuma paredzēto platību izvietojumu un daudzumu redzam kartē (skat. 23. attēls).

23. attēls. Apmežotās platības Latvijas pagastos 2009. un 2010. gada sākumā

Avots: VMD

Kopumā vislabāk sasniedzamos rezultātos rādītājus pilda pasākumi: Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana un NATURA 2000

maksājumi (meža īpašniekiem), bet vissliktāk ar Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana. Lielā mērā nepieciešamību pēc atbalsta nosaka meža īpašumu struktūra un īpašnieku aktivitāte. Jaunaudžu kopšana Latvijā ir nepieciešama vienlīdz visos reģionos, taču īpašnieku aktivitāti nosaka zināšanas un motivācija to darīt. Ne visiem īpašniekiem pietiek zināšanas un izpratne par nepieciešamajām darbībām savā mežā. Liela nozīme ir īpašnieku informēšanai. Neskatoties uz publiskajā telpā pieejamo vienādo informāciju, aktivitāte pa reģioniem jaunaudžu kopšanai ir ļoti dažāda.

Latvijas Meža politika paredz nodrošināt meža zemju ražības un vērtības saglabāšanu un paaugstināšanu. Taču šo vērtību saglabāšanu un paaugstināšanu tiešā veidā ietekmē ārējie faktori, kuru darbības rezultātu ar mežsaimnieciskām darbībām var ietekmēt tikai daļēji un, ņemot vērā aprites garo ciklu, rezultāts var būt tikai ilgtermiņā.

3. ass pasākumu novērtējums

Ass mērķis

Dažādot un attīstīt uzņēmējdarbību lauku teritorijā, uzlabot esošo lauku infrastruktūru, lai apturētu ekonomisku un sociālu lejupslīdi un lauku iedzīvotāju skaita samazināšanos.

Šī ir viena no tām asīm, kas vislabāk spētu pildīt virsmērķa uzdevumu, jo ne visi var nodarboties ar lauksaimniecisko ražošanu (dažādu iemeslu dēļ). Šī būtu alternatīva lauku attīstības iespējām.

3.asij ir 2 apakšmērķi:

- 1) dažādot un attīstīt uzņēmējdarbību lauku teritorijā
- 2) uzlabot esošo lauku infrastruktūru, lai apturētu ekonomisku un sociālu lejupslīdi un lauku iedzīvotāju skaita samazināšanos

Saskanā ar 3.ass pasākumu hierarhiju, lai sasniegtu pirmo apakšmērķi, tiek ieviesti 4 pasākumi:

- Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai
- Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana
- Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas
- Tūrisma aktivitāšu veicināšana

Turpmāk analizēti attiecīgie pasākumi.

3.1.2.(3.1.1.) pasākums: Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)

Pasākuma mērķis

Veicināt nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbību vai nodarbinātību lauku teritorijā, attīstot alternatīvus ienākumu avotus un ienākumu līmeņa palielināšanos lauku reģionos un atbalstīt uzņēmumus, kuri izveido ražošanu – enerģijas ražošanu no biomasas, kas ir lauksaimniecības vai mežsaimniecības izcelsmes.

Pasākums paredz šādus apakšpasākumus:

- 1) Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai;
- 2) Lauksaimniecības uzņēmumu ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana;
- 3) Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas.

Situācijas analīze

3.1.2.(3.1.1.) pasākuma mērķis ir līdzīgs ERAF pasākumam „*Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmās teritorijās (ĪAT)*” – veicināt komercdarbības attīstību īpaši atbalstāmās teritorijās, kā arī ESF pasākumam 1.3.1.2. *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* – paaugstināt saimnieciskās darbības aktivitāti valstī (it īpaši teritorijās ārpus Rīgas). Analizējot atbalstāmos sektorus – no visiem trim pasākumiem ir izslēgta lauksaimniecība. ELFLA un ERAF pasākuma ietvaros ir paredzēts atbalsts investīcijām uzņēmējdarbībai, bet ESF pasākuma ietvaros tiek atmaksātas konsultācijas uzņēmējdarbības sākšanai un nodrošinātas kredītu iespējas, ieskaitot grantu kredītu segšanai. Tālāk aplūkojot pasākumu ieviešanas teritorijas, jāatzīmē, ka tās daļēji pārklājas – ELFLA pasākumi tiek ieviesti lauku teritorijās, bet ERAF pasākums – ĪAT, daļa no kura ir arī lauku teritorija, bet ESF pasākums ir piemērojams visā Latvijā. Jāatzīmē, ka atsevišķos ELFLA apakšpasākumos, piemēram, 3.1.2.(3.1.1.)/2 *Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana* ir daļēji norobežoti atbalsta saņēmēji – to ienākumiem no lauksaimniecības jābūt ne mazāk kā 51%. Jāsecina, ka ELFLA pasākums nav skaidri norobežots no ERAF un ESF pasākumiem. Ņemot vērā, ka ERAF pasākuma ieviešana 2007.-2013.gada periodam ir praktiski beigusies, tad būtu lietderīgi izvērtēt šī pasākuma rezultātus, un būtu jāanalizē ESF un ELFLA pasākumu papildinātība, jo šie pasākumi noteikti var nodrošināt sinerģiju un lielāku publisko fondu atdevi.

Netika konstatēta ELFLA pasākuma pārklāšanās ar ERAF aktivitātēm 2.3.1.1.1. *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketinga, 2.3.1.1.2. Ārējo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana* un 2.3.1.2. *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai*. Ieteicams izvērtēt, kā visi šie pasākumi kopīgi varētu nodrošināt lielāku papildinātību un efektu.

Vēl tika vērtēta ELFLA 3.1.2.(3.1.1.)/3 apakšpasākuma *Enerģijas ražošana no lauksaimniecības un mežsaimniecības izcelsmes biomasas savstarpējā sakarība ar KF pasākumiem 3.5.2.1. Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* un 3.5.2.2. *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*. ELFLA pasākumu ietvaros ir atbalstīt komersantus – lauksaimniecības un mežsaimniecības produkcijas ražotājus vai lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās saimniecības, kas nodrošina enerģijas ražošanu no lauksaimniecības vai mežsaimniecības izcelsmes biomasas, paredzot biogāzes koģenerācijas veidā saražoto elektroenerģiju. Ar biogāzi saprot anaerobās fermentācijas procesā iegūtu gāzi. Pasākuma ietvaros tiek atbalstītas investīcijas jaunu iekārtu iegādei un būvniecībai, pasākums tiek īstenots lauku teritorijā un attiecas uz biogāzes koģenerācijas stacijas izveidi. Vienlaikus KF pasākuma 3.5.2.2. *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* mērķis ir globālāks – būtiski paaugstināt elektroenerģijas ražošanas apjomus no atjaunojamiem energoresursiem. KF pasākuma ietvaros finansējumu var saņemt sabiedriskā pakalpojuma sniedzējs – komercsabiedrība, kurai ir licence siltumenerģijas ražošanai, darbībām, kas nodrošina vienlaicīgu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no jebkuriem atjaunojamiem resursiem. ELFLA atbalstītais pasākums tika ieviests jau 2008.gada 2.pusē, bet KF pasākums – no 2009.gada vidus. Ja atbalsta pretendenta nodarbošanās ir lauksaimniecība vai mežsaimniecība un pretendents ir licence siltumenerģijas ražošanai, un enerģijas ražošanai tiek izmantota lauksaimniecības un mežsaimniecības izcelsmes biomasas, iegūstot biogāzi anaerobās fermentācijas veidā, tad pretendents var pieteikties arī uz KF pasākumu. Vienlaikus vērtējot reālos atbalsta saņēmējus, šādi gadījumi nav novēroti. Attiecībā uz papildinātību – šis ELFLA pasākums ir jāanalizē kopsakarā ar nacionālo elektroenerģijas iepirkumu sistēmu.

ELFLA pasākums ir saskaņots ar EZF pasākumu *Ekonomiskās darbības restrukturēšana, pārorientācija un darbību dažādošana*, jo EZF pasākums ir paredzēts lai

dažādotu nodarbošanās iespējas zivsaimniecībai nozīmīgajās teritorijās. Pasākumus nošķirtas, ka EZF pasākuma atbalsta pretendents var būt komersants, kura komercdarbības joma ir saistīta ar zivsaimniecību; bet, ja tiek veidots sīkais uzņēmums, kura darbības veids nav saistīts ar zivsaimniecību, tad atbalsta saņēmējs var būt fiziska persona, kura vismaz pēdējos divus gadus pirms projekta iesnieguma iesniegšanas veikusi saimniecisko darbību zivsaimniecībā vai bijusi nodarbināta zivsaimniecības jomā. Tātad EZF pasākums ir stingri saistīts ar zivsaimniecības sektoru, savukārt ELFLA pasākumā zivsaimniecība netiek atbalstīta.

Pasākums ir plānots kā viens no nozīmīgākajiem lauku attīstībai un nodarbinātības veicināšanai laukos, jo tā plānotais publiskais finansējums ir EUR 130 660 173, un tas veido aptuveni 10% no kopējās LAP publiskā atbalsta summas. Šis ir nozīmīgākais pasākums 3.ass ietvaros, jo aptver 68% no ass finansējuma, un ir galvenais pasākums, ar kura palīdzību plānots attīstīt nelauksaimnieciskas aktivitātes un veicināt nodarbinātību lauku teritorijā.

Pieteikumu pieņemšana šim pasākumam tika uzsākta jau 2007.gadā, tomēr līdz pat 2010.gadam atsaucība uz to bija maza un plānotais finansējums netika apgūts. 2007.gadā tika apstiprināti tikai 44 projekti ar sabiedrisko finansējumu EUR 2 milj., 2008.gadā – 96 projekti ar finansējumu EUR 4.3 milj., bet 2009.gadā – 48 projekti ar finansējumu EUR 3 miljoni. Tas ir skaidrojams gan ar ekonomisko situāciju valstī šajā periodā, gan arī paralēli notiekošo salīdzinoši izdevīgāko ERAF atbalsta pasākumu aktivitāti “Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās” (87. tabula).

Pasākuma popularitāte strauji pieauga tikai 2010.gadā, kad stājās spēkā jauns normatīvais akts pasākuma „Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai” atbalsta saņemšanai, kas paredzēja piemērotākus nosacījumus finansējuma apgūšanai un atviegloja tā saņemšanas kārtību. Turklāt vairs netiek turpināta projektu iesniegumu pieņemšana pieminētajā ERAF atbalsta pasākumu aktivitātē. Tā rezultātā dažu mēnešu laikā pieteiktā summa pārsniedza iepriekš vairāku gadu laikā apstiprināto, un uz 06.08.2010. iesniegto projektu skaits 3.1.2.pasākumā jau pārsniedz plānoto finansējumu par 6%. 2010.gada 4.augustā ZM pieņēma lēmumu piešķirt pasākumam papildu finansējumu un uzdeva LAD izvērtēt un apstiprināt visus normatīvo aktu nosacījumiem atbilstošos projektu iesniegumus. Līdz ar to tika atsākta to projektu iesniegumu, kuri tika noraidīti finansējuma trūkuma dēļ, vērtēšana atbilstoši administratīvajiem un publiskā finansējuma saņemšanas nosacījumiem.

87. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde pasākumā 3.1.2.(3.1.1.)(visi apakšpasākumi)

Radītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums (uz 06.08.2010., EUR)	130 660 173	138 353 244	106%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums (06.08.2010., EUR)	130 660 173	42 584 856	37%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	130 660 173	9 990 001	8%
Atbalstīto vienību skaits	3 075	192	6%
Kopējais investīciju apjoms, EUR	326 650 432	25 179 257	8%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirkjspējas līmenī]*, EUR PPS	56 300 000	3 587 694	6%
Nodarbinātības veicināšana* [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]	4 560	153	3%

Avots: LAD dati

* Tikai uzņēmumos, par kuriem pieejama ietekme par pilnu gadu (2008.g.-15, 2009.g. - 42)

Rezultāti

Nemot vērā statistiku par nelauksaimnieciskiem uzņēmumiem lauku apvidos, var secināt, ka aplūkojamais LAP pasākums, neraugoties uz samērā lielo finansējumu, var dot tikai salīdzinoši nelielu ieguldījumu nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības veicināšanā laukos. (Līdz 2010.gada augustam ir pieteikti 800 projekti, bet apstiprināti 244 ar publisko finansējumu EUR 48,4 milj.).

Līdz 2010.gada vidum šajā pasākumā izmaksāts finansējums EUR 10 milj. (8% no pasākumā paredzētā), kas ļāvis veikt investīcijas EUR 25,1 milj. apmērā. Kaut arī uzņēmumu skaits, par kuriem pieejama salīdzināma informācija (skat. metodikas aprakstu), ir neliels (2008.g. – 15 uzņēmumi, 2009.g. – 42), šo uzņēmumu darbības rādītāji (apgrozījums, peļņa) ir labi, salīdzinot ar kopējo situāciju nelauksaimnieciskajā uzņēmējdarbībā laukos. Šo uzņēmumu apgrozījums 2008.gadā ir audzis ievērojami – no EUR 2,3 milj. līdz EUR 3,7 milj. (par 62%), bet 2009.gadā samazinājies no EUR 14,2 milj. līdz EUR 13,3 milj. (par 6%), tomēr, ņemot vērā, ka vidēji nelielo lauku uzņēmumu apgrozījuma samazinājums 2009.gadā vērtējams ar 31%, atbalstītajos uzņēmumos rādītāji ir ievērojami labāki. Tiesa gan, vairākiem uzņēmumiem dati par 2009.gadu nav pieejami.

Lielākā daļa apstiprinātā finansējuma (76%) pašlaik ir novirzīti apakšpasākumam 3.1.2.(3.1.1.)/3. *Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās izcelsmes biomasas*. Taču projektu skaits šajā apakšpasākumā ir salīdzinoši mazs -11%. Tas nozīmē, ka lielākā daļa līdzekļu tiek novirzīti salīdzinoši nelielam projektu skaitam. Savukārt pārējās aktivitātēs ir apstiprināti 196 projekti, bet pavisam pieteikti 725, taču plānots atbalstīt bija 3020 uzņēmumus (tajā skaitā 2300 mikrouzņēmumus). Līdz ar to ir apdraudēta plānotā uzņēmumu skaita atbalstīšana, kā arī mērķu sasniegšana apakšpasākumos 3.1.2.(3.1.1.)/1 *Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai* un 3.1.2.(3.1.1.)/2 *Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana*, jo pieteiktais finansējums jau pārsniedz plānoto, turklāt pārsniegums izveidojies tieši apakšaktivitātē 3.1.2.(3.1.1.)/3 *Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās izcelsmes biomasas*.

Reģionālais dalījums šajā pasākumā ir samērā nevienmērīgs, sakarā ar vairākiem lieliem enerģijas ražošanas projektiem, kuri atbalstīti Zemgales un Vidzemes reģionos. Šī iemesla dēļ šiem reģioniem novirzīti attiecīgi 29% no 27% no sabiedriskā finansējuma. Tomēr lielākais finansējums vidēji projektā ir Kurzemes reģionā, kaut arī šajā reģionā ir mazākais atbalstītais projektu skaits lauku teritorijās. Savukārt Latgales reģionam novirzīti tikai 9% finansējuma. (88. tabula).

88. tabula. Kopsavilkums par apstiprināto projektu finanšu rādītājiem 3.1.2.(3.1.1.) pasākumā pa reģioniem

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	Attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	4	134 810	337 026	33 703	0,3%
Pierīga	43	8 451 687	21 219 534	196 551	20%
Zemgale	45	12 441 023	31 231 755	276 467	29%
Kurzeme	21	6 522 348	16 626 018	310 588	15%
Vidzeme	50	11 379 885	28 541 844	227 598	27%
Latgale	33	3 655 103	9 184 257	110 761	9%
Kopā	196	42 584 856	107 140 434	217 270	100%

Avots: LAD dati

Uzņēmumos, par kuriem bija pieejama informācija ekonomiskās analīzes veikšanai (15 uzņēmumi 2008.gadā un 42 uzņēmumi 2009.gadā - sk.sadaļu „LAP pasākumu

novērtēšanas metodoloģija) tiešā ietekme uz bruto pievienotās vērtības pieaugumu aprēķināta EUR 2,37 milj. (7,4% no plānotā visā periodā). Ievērojot netiešos efektus un pārrēķinot pirktspējas paritātē, **ekonomiskā izaugsme** [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī] 2008. un 2009.gadā novērtēta EUR 3,6 milj. (6,4% no plānotā).

Otrs galvenais ietekmes rādītājs šajā pasākumā ir **darbavietu radīšana**. Nodarbinātības veicināšanu raksturojošie dati, saskaņā ar atbalstīto uzņēmumu sniegto informāciju, redzami 89. tabulā.

89. tabula. Pārskats par darba vietu radīšanu 3.1.2. pasākumā atbalstītajos uzņēmumos

	2007	2008	2009
Uzņēmumu skaits	17	60	59
Darba vietu skaits - pavisam	126	280	190
t.sk. jaunradītās darba vietas	30	68	57
saglabātās darba vietas	12	39	35

Avots: LAD dati

No uzrādītajiem datiem redzams, ka darbavietu skaits atbalstītajos uzņēmumos 2009.gadā tomēr samazinājies (42 uzņēmumos, par kuriem dati pieejami gan 2008., gan 2009.gadam – darbavietu skaits pa gadiem ir attiecīgi 190 un 145). Šāds samazinājums ir lielā mērā skaidrojams ar finansiālo krīzi. Uzņēmumi norāda, ka šajos 3 gados atbalsta rezultātā no jauna radītas 153, bet saglabātas 86 darba vietas. Praktiski tas nozīmē, ka arī esošās darbavietas atbalstītajos uzņēmumos ir pateicoties atbalstam.

Sakarā ar krīzes lielo ietekmi uz 2009.gada rezultātiem, pašlaik ir grūti detalizēti izvērtēt atbalsta lomu darbavietu radīšanā, jo visā ekonomikā notika straujš darbavietu samazinājums.

Pašreiz sasniegtie ietekmes rādītāji var tikt uzskatīti kā aptuveni atbilstoši izlietotajam finansējumam, tomēr ņemot vērā salīdzinoši lielos sasniedzamos rādītājus šajā pasākumā, un atbalsta koncentrēšanos nelielā skaitā relatīvi dārgos projektos enerģijas ražošanas nozarē, var rasties grūtības sasniedzamo rādītāju izpildē, īpaši plānotā uzņēmumu skaita atbalstā un darbavietu radīšanā.

Projektu realizācijas rezultātā tiek veidoti jauni uzņēmumi vai paplašināti esošie, kas blakus lauksaimnieciskajai ražošanai nodarbojas ar kurināmā vai enerģijas ražošanu. Sekmēta tiek mērķu sasniegšana vairākās jomās:

- lauksaimniecība (lauku ekonomikas dažādošana),
- enerģētika (atjaunojamo energoresursu izmantošanas palielināšana, enerģijas ražošanas no atjaunojamajiem energoresursiem pieaugums),
- vide (klimata pārmaiņu mazināšana, CO₂ emisiju samazinājums).

Pieprasītais finansējums kurināmā un enerģijas ražošanai 3.1.2. (3.1.1.) pasākuma ietvaros ir EUR 100 milj. (72% no kopējā šajā pasākumā), no kuriem EUR 60 milj. ir privātais finansējums, bet EUR 40 milj. – sabiedriskais finansējums.

Sabiedriskais finansējums veido 40% (ES fondi 30% un Latvijas budžeta finansējums 10%), bet privātais – 60% no kopējā finansējuma.

Lielākā daļa finansējuma (86,8%) ir pieprasīti pasākumiem enerģijas ražošanai; 13,2% finansējuma pieprasīti kurināmā ražošanas attīstībai.

3.1.2.(3.1.1.)/1. apakšpasākums: Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai

Apakšpasākuma mērķis

Veicināt nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbību vai nodarbinātību lauku teritorijā, attīstot alternatīvus ienākumu avotus un ienākumu līmeņa palielināšanos lauku reģionos.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) jaunu uzņēmumu radīšana;
- 2) esošo uzņēmumu attīstība;
- 3) kurināmā ražošana no lauksaimniecības un mežsaimniecības produktiem esošā uzņēmumā (izņemot biogāzes iegūšanu un tās transformēšanu siltumenerģijā).

Minētais apakšpasākums ir specifiski orientēts mikrouzņēmumu attīstībai, taču analīzei pieejamā informācija (projekti, kas pieteikti līdz 2010.g.sākumam) liecina, ka šajā apakšpasākumā aktivitāte bijusi neliela – atbalstīti 147 uzņēmumi, tajā skaitā aktivitātē L.312.01 „Jaunu uzņēmumu radīšana” - tikai 18 uzņēmumi. Vairāk uzņēmumu (72) atbalstīti aktivitātē L.312.02 „Esošo uzņēmumu attīstība”, bet aktivitātē L.312.03 „Kurināmā ražošana no lauksaimniecības un mežsaimniecības produktiem” atbalstīti 57 uzņēmumi. Lielākā daļa izmaksātā finansējuma – 62% novirzīti kurināmā ražošanai, savukārt jaunu uzņēmumu radīšanai – tikai 5% no šī apakšpasākuma finansēm (EUR 148 tūkst.). Līdz ar to jaunu uzņēmumu radīšana līdz šim bijusi ļoti zemā līmenī. Kopumā atbalstītās investīcijas šajā apakšpasākumā (līdz 2010.g.iesniegtajos projektos) veido EUR 7, 59 milj., kas ir 5% no apakšpasākumā plānotā. Ņemot vērā, ka lielākā daļa investīciju tiek novirzītas kurināmā ražošanas projektiem, ir apdraudēta šī pasākuma galvenā mērķa – darbavietu radīšanas sasniegšana.

3.1.2.(3.1.1.)/2. apakšpasākums: Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana

Apakšpasākuma mērķis

Lauksaimniecības darbības dažādošana ar nelauksaimniecības rakstura darbībām, nelauksaimniecības nozaru attīstība un nodarbinātības veicināšana.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) lauksaimniecības uzņēmumu ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana;
- 2) kurināmā ražošana no lauksaimniecības un mežsaimniecības produktiem esošā lauksaimniecības uzņēmumā (izņemot biogāzes iegūšanu un tās transformēšanu siltumenerģijā).

Situācijas analīze

2.apakšpasākumā atbalstīti tikai 25 uzņēmumi (projektos, kuri pieteikti līdz 2010.g.sākumam). No tiem absolūti lielākā daļa – 21 – attīsta kurināmā ražošanu. Līdz ar to pārējo nozaru attīstība gandrīz netiek atbalstīta.

Līdz ar to kopumā 3.1.2.(3.1.1.) pasākumā izveidojusies situācija, ka neraugoties uz to, ka lielākā daļa finansējuma novirzīta 3.apakšpasākumam *Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas*, pārējos apakšpasākumos pārlicinoši dominē kurināmā ražošana. Līdz ar to citas aktivitātes tiek attīstītas ļoti nedaudz.

Kopsavilkums par finansējuma reģionālo dalījumu analizējamos apakšpasākumos apkopots 90. tabulā.

90. tabula. Kopsavilkums par apstiprināto projektu finanšu rādītājiem 3.1.2./1. un 3.1.2./2. apakšpasākumos pa reģioniem

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	Attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	4	134 810	337 026	33 703	2%
Pierīga	39	1 966 093	4 915 233	50 413	23%
Zemgale	38	1 834 690	4 586 724	48 281	21%
Kurzeme	17	842 755	2 106 887	49 574	10%
Vidzeme	44	2 780 701	6 956 732	63 198	32%
Latgale	30	1 086 717	2 716 792	36 224	13%
Kopā	172	8 645 766	21 619 395	50 266	100%

Avots: LAD dati

Turpinājumā tiks detalizētāk analizēti kurināmā ražošanas projekti.

Kurināmā ražošana no lauksaimniecības un mežsaimniecības produktiem ir ietverta abos 3.1.2.(3.1.1.)/1. un 3.1.2.(3.1.1.)/2. apakšpasākumos un paredzēta 96 projektos (aktivitātes L312.03 un L312.12), taču analīzes veikšanas laikā bija apstiprināti 64 projekti, kas ir analizēti. Turpmāk kurināmā ražošana vērtēta abos apakšpasākumos kopā. Kopējais pieprasītais finansējums kurināmā ražošanā šajos apakšpasākumos ir EUR 13 250 645, no tā sabiedriskais finansējums veido EUR 5 300 258 jeb 40%.

Tiek plānots uzsākt dažādu kurināmā veidu ražošanu: šķeldu, malku, briketes, granulas. Visvairāk plānots ražot šķeldu – 60,9% no iesniegtajiem projektiem. Briketes un granulas plānots ražot attiecīgi 6,4% un 15,6% projektos. 10,9% no projektiem kurināmā veids netiek norādīts. Šķeldas ražošanā plānots izmantot mežistrādes atlikumus, kā arī koksni no ceļmalām, krūmus. Brikešu un granulu ražošanā paredzēts izmantot gan mežsaimniecības (zāģu skaidas), gan lauksaimniecības (salmi, pelavas) atliekas.

Saražoto kurināmo paredzēts pārdot tā lietotājiem, tādā veidā palielinot saimniecību ieņēmumus. Kurināmā ražošanai īpatnējās investīciju izmaksas ir ļoti plašā diapazonā:

šķeldai 0,5 - 120 LVL/t (0,7-172 EUR/t) produkcijas gadā;

koksnes briketēm un granulām 60-612,5 LVL/t (86-875 EUR/t) produkcijas gadā,

salmu briketēm granulām 187 LVL/t (267 EUR/t) produkcijas gadā;

malkai – 82 LVL/t (117 EUR/t) produkcijas gadā.

Īpatnējās investīciju izmaksas aprēķinātas, izmantojot projektu iesniedzēju norādīto informāciju par kopējo nepieciešamo finansējumu un plānotajiem kurināmā ražošanas apjomiem gadā.

Pieņemot, ka iekārtām kurināmā ražošanai būtu jākalpo aptuveni 10 gadi, investīciju izmaksu komponente kurināmā cenā būtu sekojoša:

šķeldai 0,05 - 12 LVL/t (0,07-17,2 EUR/t);

koksnes briketēm un granulām 6,0-61,2 LVL/t (8,6-87,5 EUR/t),

salmu briketēm granulām 18,7 LVL/t ((26,7 EUR/t);

malkai – 8,2 LVL/t (11,7 EUR/t) .

Kurināmā vidējās cenas Latvijā saskaņā ar CSP un Siltumuzņēmumu asociācijas datiem 2009. gadā bija sekojošas:

šķelda 5 Ls/berm³ (17 LVL/t jeb 24,5 EUR/t);

malka 13 Ls/ciešm³ (19 LVL/t jeb 27 EUR/t);

briketes, granulas 90 LVL/t jeb 129 EUR/t.

Salīdzinot īpatnējās investīciju izmaksas ar kurināmā cenām, var secināt, ka atsevišķos projektos šķeldas ražošanai plānoto investīciju izmaksu komponente ir pielīdzināma vai pat pārsniedz kurināmā cenu, kas nav ekonomiski pamatoti, jo jāņem vērā,

ka kurināmā sagatavošanā bez iekārtu investīciju izmaksām pietiekami liels īpatsvars ir izejvielu ieguves, transportēšanas un uzglabāšanās izmaksām.

Kurināmā ražošanas apjomi tiek plānoti 1,5 milj. tonnu apjomā gadā. Izmantojot pamatpieņēmumus par katra kurināmā veida siltumietilpību, aprēķināti kurināmā ražošanas apjomi enerģijas mērvienībās (tūkst. toe).

Izmantojot iegūtos rezultātus, var pieņemt, ka atjaunojamā kurināmā ražošana palielinās par 111,3 ktoe (skat. 91. tabula).

91. tabula. Kurināmā ražošanas plānotie apjomi 3.1.2./1. un 3.1.2./2.apakšpasākumu projektos

Kurināmā veids	Apstiprināto projektu skaits	Apstiprināto projektu īpatsvars	Ražošanas apjoms, t/gadā	Ražošanas apjoms, tūkst. toe/gadā	Ražošanas apjomu sadalījums starp kurināmā veidiem, %
Šķelda	39	60,9%	1 295 166	85,4	76,7%
Malka	2	3,1%	300	0,1	0,1%
Briketes	4	6,3%	22 377	9,6	8,6%
Granulas	10	15,6%	6 474	2,8	2,5%
Jaukts (malka, šķelda u.c.)	2	3,1%	5 032	2,2	2,0%
Nav norādīts	7	10,9%	170 616	11,2	10,1%
Kopā	64	100,0%	1 499 965	111,3	100,0%

Avots: LAD dati

Rezultāti

Šajos aprēķinos ir ievērtēta iespējamā kļūda, kas saistīta ar mērvienību pārrēķiniem (tonnām un beramajiem kubikmetriem šķeldai) pēc projektu rādītāju datu analīzes.

Ja projekti tiek realizēti un enerģijas un kurināmā ražošana notiek plānotajā apjomā, tad izvirzītais mērķis atjaunojamo energoresursu ražošanā 2000 ktoe uz 2013.gadu tiek izpildīts par aptuveni 21%, ja pieņem, ka 2008.gadā mežsaimnieciskas un lauksaimnieciskas izcelsmes atjaunojamo energoresursu ražošana ir 1469 ktoe (skat. 92. tabula).

92. tabula. Sasniedzamo rezultātu plānotā izpilde 3.1.2.(3.1.1.)/1. un 3.1.2.(3.1.1.)/2. apakšpasākumos

	Plānotie rezultāti (LAP 2007.-2013.)	Sasniegtais	Izpilde, %
Lauksaimnieciskās un mežsaimniecības izcelsmes energoresursu resursi, ktoe/gadā <u>Apjoma pieaugums</u>	531	111,3	21%
Lauksaimnieciskās un mežsaimniecības izcelsmes energoresursu resursi, ktoe/gadā <u>Kopējais apjoms</u>	2 000	1580,3	79%

Avots: LAP un LAD

Šie ieguvumi dod ieguldījumu direktīvas 2009/28/EK *Par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu* mērķu sasniegšanā, kas nosaka, ka līdz 2020.gadam atjaunojamās enerģijas īpatsvars kopējā bruto enerģijas galapatēriņā jāpaaugstina Latvijā vismaz līdz 40%.

Izmantojot saražoto kurināmo enerģijas ražošanā, veidojas CO₂ ietaupījums. Aprēķinātais potenciālais CO₂ ietaupījums projektu realizācijas rezultātā redzams 93. tabulā.

93. tabula. Pasākumu rezultāti enerģētikas un vides jomās

Pasākumi	Apakšpasākumi 3.1.2./1 un 3.1.2./2	2008. gadā Latvijā kopā	Pieaugums apakšpasākumu realizācijas rezultātā
Saražotais atjaunojamais kurināmais, ktoe/gadā	111,3	1 781,8	6,2%
CO ₂ ietaupījums, kt/gadā	273,3	12 100,0	2,2%

Avots: LAD, CSP

Ietekme uz vidi (CO₂ samazinājums)

Projektu realizācijas rezultātā CO₂ emisijas iespējams samazināt par 273,3 tūkstošiem tonnu jeb 2.2% no kopējā patēriņa. CO₂ emisiju aprēķini balstās uz pieņēmumu, ka kurināmais tiek ražots, lai to izmantotu enerģijas ražošanai. Pašlaik ES fondu 3.5.2.1. aktivitāte un Klimata finanšu instruments atbalsta pāreju no fosilā uz atjaunojamo kurināmo, tāpat arī patērētāji, izmantojot savus finanšu resursus pāriet no fosilā kurināmā uz atjaunojamo. Tas nozīmē, ka sagaidāms lielāks kurināmā pieprasījums un zināmā mērā var uzskatīt, ka pasākumu ietvaros saražoto kurināmo tādā veidā izmantos.

Attiecinot kopējās investīcijas apskatīto projektu realizācijai EUR 13 250 000 uz ietaupīto emisiju apjomu, 1t CO₂ samazinājuma izmaksā EUR 48, kas ir salīdzinoši labs rādītājs, ja ņem vērā, ka 2009./2010. gadā CO₂ kvota maksāja vidēji EUR 15.

Pieteiktie projekti aptver visu Latvijas teritoriju (skat. 94. tabula un 24.attēls). Visvairāk projektu plānots realizēt Vidzemes un Latgales reģionos, bet vismazāk – Kurzemes reģionā.

**94. tabula. Apstiprināto kurināmā ražošanas projektu teritoriālais sadalījums
3.1.2./1 un 3.1.2./2 apakšpasākumos**

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	Attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Pierīga	11	924 569	2 311 423	84 052	17%
Zemgale	11	993 580	2 483 951	90 325	19%
Kurzeme	5	533 530	1 333 825	106 706	10%
Vidzeme	16	1 669 741	4 174 353	104 359	32%
Latgale	21	1 178 838	2 947 093	56 135	22%
Kopā	64	5 300 258	13 250 645	82 817	100%

Avots: LAD dati

3.1.2.(3.1.1.)/3. apakšpasākums: Enerģijas ražošanu no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasasApakšpasākuma mērķis

Atbalstīt uzņēmumus, kuri izveido ražošanu – enerģijas ražošanu no biomasas, kas ir lauksaimniecības vai mežsaimniecības izcelsmes, saražotās enerģijas lietošana paredzēta lietošanai galvenokārt ārpus saimniecības.

Atbalstītās aktivitātes

Apakšpasākuma ietvaros tiek atbalstītas investīcijas jaunu iekārtu iegādē un būvniecībā, lai nodrošinātu enerģijas ražošanu no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas un lai iegūtu siltumenerģiju un elektroenerģiju.

Situācijas analīze

Enerģijas ražošanas paredzēta 25 projektos. Kopējais pieprasītais finansējums ir EUR 87 270 056, no tā sabiedriskais finansējums veido EUR 34 551 223 jeb 40%.

Uzstādītās jaudas un īpatnējās investīcijas

Projektu ietvaros plānotās uzstādītās elektriskās jaudas ir no 180 līdz 2874 kW. Pārsvārā visos projektos enerģijas ražošanai plānots izmantot biogāzi, ko iegūst no lauksaimnieciskas (24 projektos) vai mežsaimnieciskas (1 projektā) izcelsmes biomasas.

Plānotos enerģijas ražošanas projektus pēc uzstādītajām elektriskajām jaudām var iedalīt sekojoši:

- Līdz 500 kW – 10 projekti;
- No 501 kW līdz 1000 kW 10 projekti;
- Lielāki par 1001 kW – 4 projekti.
- Vienam projektam plānotā jauda nav uzrādīta.

Projektu īpatnējās investīcijas (izņemot vienu) iekļaujas ES nosauktajos rādītājos.

LAP ietvaros pieteiktais finansējums ir aptuveni divas reizes lielāks, ievērojami lielāks ir arī pieteikto projektu skaits, bet katra atsevišķa projekta uzstādītā jauda vidēji ir mazāka nekā KF finansētajos projektos. Tas izskaidrojams ar to, ka KF atbalstu saņem centralizētās siltumapgādes komersanti, kuru siltumslodzes un līdz ar to arī koģenerācijas jaudas ir lielākas. Īpatnējās investīcijas ir aptuveni līdzīgā līmenī un ir vidēji ap 4270 EUR/kW LAP un 5700 EUR/kW KF programmām. Īpatnējās investīcijas ir lielā mērā atkarīgas no izvēlētās tehnoloģijas; LAP projektos pārsvārā tiek izmantota iekšdedzes dzinēja tehnoloģija, bet KF projektos – tvaika turbīna un Organiskais Renkina cikls (ORC).

Elektroenerģijas ražošanā, it īpaši mazas jaudas stacijās, optimālākais variants ir koģenerācijas process – vienlaicīga siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošana – tādā veidā var panākt efektīvāku kurināmā izmantošanu (85% un vairāk) salīdzinot ar siltumenerģijas un elektroenerģijas atsevišķu ražošanu. Elektroenerģijas atsevišķa ražošana (it īpaši nelielas jaudas iekārtās) ir ar ļoti zemu efektivitāti – ap 30%, un var uzskatīt, ka tādā veidā tiek neekonomiski izmantoti resursi (arī atjaunojamie). Atbalsta priekšmets ir elektroenerģija koģenerācijas procesā, kur vienlaicīgi tiek saražota arī siltumenerģija.

Ražošanas apjomi

Enerģijas ražošanas plānotie apjomi projekta pieteikumu kopsavilkuma tabulās nav norādīti, bet tos iespējams aprēķināt, prognozējot laiku, kuru iekārtas darbosies ar maksimālo jaudu. Var pieņemt, ka iekārtas darbojas 7000 stundas gadā, kas ir vidējais rādītājs koģenerācijas stacijām, kas ietver aptuveni 2 mēnešu dīkstāvi dažādu remontu, ierobežojumu, neparedzētu avāriju u.c. iemeslu dēļ.

Tādā gadījumā tiktu saražots 150 GWh (12.9 tūkst. toe) elektroenerģijas⁵⁰.

Elektroenerģijas pārdošanas cena

Saražotās elektroenerģijas obligātais iepirkums par noteiktu cenu ir atbalsta mehānisms elektroenerģijas ražošanai koģenerācijas procesā vai no atjaunojamajiem energoresursiem.

Elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamajiem energoresursiem reglamentē divi ministru kabineta noteikumi:

⁵⁰ Ja nav plānoti citi darbības režīmi kā pieņemtie

- Ministru kabineta noteikumi Nr.221 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā (2009.gada 10.marts; ar grozījumiem [18.03.2009] [03.12.2009] [31.12.2009])
- Ministru kabineta noteikumi Nr.262 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību (2010. gada 16. marts)

Kvalificēties, lai iegūtu tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 221, var elektroenerģijas ražotāji, ja lietderīgā siltumenerģija tiek pārdota par noteikumos reglamentētu cenu un primāro energoresursu ietaupījums atbilst noteiktiem kritērijiem.

Lai kvalificētos obligātajam iepirkumam saskaņā ar MK noteikumiem Nr.262, līdz šim bija jāsaņem EM atļauja par ražošanas apjomu (t.s. kvota). Var prognozēt, ka jaunais Atjaunojamās enerģijas likums izmainīs šo kārtību, atsakoties no kvotu principa.

Abos MK noteikumos elektroenerģijas pārdošanas cena tiek noteikta saskaņā ar formulām un ir atkarīga no tādiem faktoriem kā dabasgāzes cena un uzstādītā jauda (MK noteikumos Nr. 221) vai arī uzstādītā jauda un lata kurss pret eiro valūtu (MK noteikumos Nr. 262.)

Biogāzes stacijās elektroenerģijas iepirkuma cena sasniedz vidēji 192 EUR/MWh, bet saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 221 pie dabasgāzes tirdzniecības cenas 170 LVL/1000m³ 123,5 LVL/MWh (177 EUR/MWh).. Salīdzinājumam: māsaimniecību lietotāju gala tarifs (kas iekļauj ne tikai ražošanas, bet arī pārvades un sadales izmaksas) ir 96,2 EUR/MWh, bet elektroenerģijas importa cena 2009./2010. gadā bija vidēji ap 40 EUR/MWh

Eksperti uzskata, ka elektroenerģijas iepirkuma atbalsts ir noteicošā motivācija biogāzes projektu realizācijai, jo pārdodot saražoto elektroenerģiju par tirgus cenu, kas aptuveni atbilst importētās elektroenerģijas cenai (40 EUR/MWh), projektu realizācija nav ekonomiski pamatota.

Ietekme uz vidi (CO₂ samazinājums)

Ražojot elektroenerģiju no atjaunojamajiem energoresursiem, veidojas CO₂ ietaupījums 59,5 tūkst. t apjomā, kas aprēķināts atbilstoši CO₂ emisijas faktoram – 0,397 t CO₂/MWh, kas raksturo CO₂ samazinājumu, aizvietojojt elektroenerģijas ražošanu no fosilajiem energoresursiem. Aprēķins balstās uz pieņēmumu, ka, saražojot elektroenerģiju no atjaunojamajiem energoresursiem apakšpasākuma ietvaros, samazinās elektroenerģijas imports un līdz ar to arī elektroenerģijas ražošana no fosilajiem energoresursiem, jo Latvija elektroenerģiju importē no Krievijas, Igaunijas un Lietuvas, kur tās ražošanā pamatā tiek izmantoti fosilie energoresursi.

1990.gadā Latvija emitēja 25 913,76 tūkst. tonnu CO₂ ekvivalentu⁵¹, bet 2007.gadā kopējais SEG emisiju daudzums Latvijā bija 12,1 miljoni tonnu CO₂.

Projektu realizācijas rezultātā CO₂ emisijas iespējams samazināt par 59,5 tūkstošiem tonnu jeb 0,5% no kopējā patēriņa.

Attiecinot kopējās investīcijas apskatīto projektu realizācijai EUR 87 270 056 uz ietaupīto emisiju apjomu, 1 t CO₂ samazinājuma izmaksā EUR 1437, kas ir ļoti augsts rādītājs, ja ņem vērā, ka 2009./2010. gadā CO₂ kvota maksāja vidēji EUR 15. Tomēr jāņem vērā, ka šo projektu galvenais mērķis ir lauku ekonomikas dažādošana, kas dod zināmu ieguldījumu atjaunojamo energoresursu izmantošanas palielināšanā un klimata pārmaiņu mazināšanā.

Reģionālais sadalījums

⁵¹ Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūra

Pieteiktie projekti aptver visu Latvijas teritoriju (skat. 95. tabula un 24. attēls). Visvairāk projektu plānots realizēt Vidzemes un Zemgales plānošanas reģionos.

95. tabula. Kopsavilkums par apstiprināto projektu finanšu rādītājiem 3.1.2.(3.1.1.)3. pasākumā pa reģioniem

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	Attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Pierīga	4	6 485 557	16 304 208	1 621 389	19 %
Zemgale	7	10 606 273	26 644 879	1 515 182	31 %
Kurzeme	4	5 679 561	14 519 049	1 419 890	16 %
Vidzeme	6	8 599 135	21 584 989	1 433 189	25 %
Latgale	4	3 180 697	8 216 931	795 174	9%
Kopā	25	34 551 223	87 270 056	1 382 049	100%

Avots: LAD dati

Rezultāti

LAP izvirzīto sasniedzamo rezultātu - atbalstītajās saimniecībās pārstrādātās biomasas apjoms 600 000 t - apakšpasākuma ietvaros iespējams novērtēt ļoti aptuveni, jo novērtētāju rīcībā nav datu par projektos paredzēto pārstrādātās biomasas apjomu un veidu.

Balstoties uz pamatpieņēmumiem, ir aprēķināts, ka prognozētajam iegūtās enerģijas apjomam izmantojamā kurināmā - 27,1 ktoe biogāzes - saražošanai ir nepieciešamas aptuveni 265 tūkstoši tonnu lauksaimnieciskās izcelsmes biomasas. Tas nozīmē, ka, ražojot līdz 2010.gadam pieteiktajos un apstiprinātajos projektos maksimāli iespējamo enerģijas apjomu, nepieciešams pārstrādāt aptuveni 265 tūkstošus tonnu biomasas jeb aptuveni 44% no sasniedzamā rezultāta (skat. 96. tabula).

96. tabula. Plānoto rezultātu izpilde 3.1.2.(3.1.1.)3. apakšpasākumā

	Plānotie rezultāti LAP 2007.-2013.	Sasniegtais	Izpilde, %
Atbalstītajās saimniecībās pārstrādātā biomasas, t/gadā	600 000	265 000	44.2%
Lauksaimnieciskās un mežsaimniecības izcelsmes energoresēju resursi, ktoe/gadā	531	27.1	5.1%
<u>Apjoma pieaugums</u>			
Lauksaimnieciskās un mežsaimniecības izcelsmes energoresēju resursi, ktoe/gadā	2000	1496.1	74.8%
<u>Kopējais apjoms</u>			

Avots: LAD dati

Šie ieguvumi dod ieguldījumu direktīvas 2009/28/EK *Par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu* mērķu sasniegšanā, kas nosaka, ka līdz 2020.gadam atjaunojamās enerģijas īpatsvars kopējā bruto enerģijas galapatēriņā jāpaaugstina Latvijā vismaz līdz 40%.

Ja projekti tiek realizēti pilnā apjomā, tad gada laikā iespējams saražot 4,7% no 2008. gadā valstī saražotās elektroenerģijas, kas ir vērā ņemams daudzums – aptuveni šādu apjomu saražo mazās HES un VES gada laikā.

Lielākā daļa saražotās elektroenerģijas, atskaitot nepieciešamo pašpatēriņu (prognozējams - līdz 10%), tiks pārdota elektroenerģijas pārvades sistēmas operatoram.

Elektroenerģijas saražošanai visoptimālākais veids ir koģenerācijas process, kur vienlaicīgi tiek ražota elektroenerģija un siltumenerģija. Saražoto siltumenerģiju, kura paliek

pāri pēc tās izmantošanas enerģijas procesa nodrošināšanai, jāparedz izmantot dzīvojamo un saimniecības telpu apkurei, kā arī uzņēmuma darbības dažādošanai (piemēram, siltumnīcas, kaltes utt.)

3.1.3. pasākums: Tūrisma aktivitāšu veicināšana

Pasākuma mērķis

Veicināt nelauksaimnieciskās aktivitātes lauku apvidū, attīstot un pilnveidojot lauku tūrismu un ar tūrismu saistītos pakalpojumus un infrastruktūru.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Esošo tūristu mītņu (līdz 20 gultasvietām) rekonstrukcija vai vienkāršota rekonstrukcija;
- 2) Esošo tūristu mītņu ēdināšanas bloka būvniecība vai rekonstrukcija, vai vienkāršota rekonstrukcija un nepieciešamā aprīkojuma iegāde;
- 3) Kempingu un jaunatnes tūrisma mītņu koplietošanas virtuves, ēdamtelpas, tualetes un dušas būvniecība vai rekonstrukcija, vai vienkāršota rekonstrukcija (neietverot pirts vai saunas būvniecību vai rekonstrukciju, vai vienkāršotu rekonstrukciju);
- 4) Tūrisma pakalpojumu sniegšanas dažādošana (piemēram, aktīvās atpūtas taku, veloceliņu, zirgu izjāžu laukumu, tiltiņu, peldvietu, distanču slēpošanas trašu, rotaļlaukumu un atrakciju labiekārtošana un izveide, un nepieciešamo iekārtu, aprīkojuma iegāde augstākminētās infrastruktūras kopšanai un uzturēšanai);
- 5) Vides aizsardzības investīcijas tūristu mītnē – notekūdeņu attīrīšanas sistēmas un nosēdaku izbūve vai rekonstrukcija, azbestu saturošo jumta seguma materiālu nomaiņa ar videi draudzīgu materiālu.

Situācijas analīze

Šis pasākums ir nodalīts no ELFLA 3.1.2.(3.1.1).pasākuma: *Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu)* no kura tūrisms ir izslēgts. Pasākums ir vērtējams kopsakarā ar ERAF pasākumiem 3.4.2.1.1. *Valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai*; 3.4.2.1.2. *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība* un 3.4.2.1.3. *Nacionālās nozīmes kultūras, aktīvā, veselības un rekreatīvā tūrisma produkta attīstība*. ELFLA un ERAF pasākumus nošķir projektu mērogi, kamēr ERAF ietvaros ir paredzēti nacionālas nozīmes projekti, ELFLA finansē lauku tūrisma mītņu un ar to saistīto infrastruktūras un pakalpojumu uzlabošanu.

ELFLA un EZF pasākuma *Ar zivsaimniecību un tūrismu saistītas maza apjoma infrastruktūras pielāgošana tūrisma produktu attīstībai* nodrošina ar 4.ass palīdzību izstrādājot un īstenojot teritoriju attīstības stratēģijas. EZF aktivitāte tiek ieviesta zivsaimniecībai nozīmīgās teritorijās.

Pasākumā plānotais sabiedriskais finansējums ir EUR 11 783 136, kas veido nelielu daļu – 0,8% no LAP un 5% no 3.ass finansējuma. Sākotnēji paredzētais finansējums šim pasākumam bija lielāks, bet tas tika samazināts par 54%.

Pasākumā projekti realizēti visās pamataaktivitātēs.

Šajā pasākumā pieteicēju aktivitāte bijusi salīdzinoši neliela, kas saistāms ar ekonomisko krīzi un tūrisma nozares apsīkumu analizējamā periodā. Līdz 2010.gada 23.septembrim pieteiktais sabiedriskais finansējums veido 28% no plānotā, savukārt projektos, kuri pieteikti līdz 2010.gadam, ir izmaksāti EUR 478 038, bet kopā ar līdzfinansējumu šo projektu apstiprināto attaisnoto izdevumu kopsūma sasniedz EUR 1 441 460 (6% no plānotā) (skat. 97. tabulu).

97. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 3.1.3.pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	11 783 136	3 279 076	28%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	11 783 136	3 126 896	27%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	11 783 136	478 038	4%
Atbalstīto tūrisma aktivitāšu skaits	366	20	5%
Kopējais investīciju apjoms, EUR (izmaksātais)	25 874 380	1 441 460	6%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
1.Ekonomiskā izaugsme	3 700 000	341 670*	9%
2.Nodarbinātības veicināšana	80	22**	27%

Avots: LAD un LAP dati

* aptuvenus aprēķins, ņemot vērā pieejamo informāciju, **aprēķināts, ņemot vērā ekonomisko izaugsmi un vidējo produktivitāti laukos

Salīdzinot ar šim pasākuma atvēlēto sabiedrisko finansējumu, līdz 2010.gada augustam bija apgūti tikai 4% (pēdējie grozījumi gan paredz, ka 20%-40% no pasākumam pieejamā finansējuma var tikt novirzīti Kredītu fondam). Savukārt visu apstiprināto projektu kopējais pieteiktais sabiedriskais finansējums veido 27% no pasākumam pieejamā finansējuma. Sabiedriskā finansējuma apguve pasākumā ir salīdzinoši lēnāka, ja to aplūko attiecībā pret citiem programmas pasākumiem, kā arī pieteikto finansējumu vērtē pret izsludināto finansējumu.

Līdz 2010.gada sākumam atbalsta izmaksas veiktas tikai par 12 uzņēmumu projektiem, kuros paredzēts īstenot 20 atbalstāmās aktivitātes (5,5% no plānotā), bet pasākumā kopā apstiprināti 86 projekti. Deviņi atbalsta saņēmēji līdz 2010.gadam bija pilnībā realizējuši savus projektus (projekti realizēti 2009.gada laikā), bet trim izmaksāta tikai daļa no pieteiktā finansējuma. Vidēji izmaksātais finansējums veido 79% no šo uzņēmumu pieteiktā sabiedriskā finansējuma.

Analizējot apstiprinātos projektus, vidējais pieteiktais sabiedriskais finansējums projektā veido EUR 36 359 (skat. 98. tabula), par 13% pārsniedzot LAP plānoto finansējumu uz aktivitāti (EUR 32 194). Tā kā viena projekta ietvaros var tikt realizētas vairākas aktivitātes, faktiskais finansējums uz aktivitāti projektos ir par aptuveni 35% mazāks par plānoto. Vidējā izmaksātā atbalsta summa uz pretendentu 2009.gadā veidojusi EUR 18 655.

98. tabula. Kopsavilkums par apstiprināto projektu finanšu rādītājiem 3.1.3.pasākumā pa reģioniem

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	Kopējās attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Rīga	3	232 701	694 951	77 567	7%
Pierīga	14	538 841	1 726 783	38 489	17%
Zemgale	12	328 044	973 542	27 337	10%
Kurzeme	12	638 706	1 746 766	53 225	20%
Vidzeme	33	1 056 327	3 001 256	32 010	34%
Latgale	12	332 278	837 962	27 690	11%
Kopā	86	3 126 896	8 981 260	36 359	100%

Avots: LAD dati

Izteikti vairāk projektu paredzēts īstenot Vidzemē, uz kuru attiecas gandrīz 34% no pieteiktā sabiedriskā finansējuma. Savukārt tikai 10% un 11% no sabiedriskā finansējuma pieteikts attiecīgi Zemgalē un Latgalē, kur arī zemākās summas vidēji projektā.

Kā rāda 2008.-2009.gada pieteikumu dalījums pēc īstenojamajām aktivitātēm (vadoties pēc pieteikumos un tāmē norādītās informācijas), lielākajā daļā projektu (36%) paredzēta tūrisma pakalpojumu dažādošana (skat. 99. tabula), savukārt tūrisma mītnu ēdināšanas bloka būvniecība/rekonstrukcija paredzēta 13% projektu. Pieejamā informācija liecina, ka lielākajā daļā projektu tiek īstenota vairāk kā viena pamataktivitāte, kopējam pamataktivitāšu skaitam sasniedzot 147 (40% no plānotā). Nevienā no projektiem nav uzrādīta paplašināta informācijas un sakaru tehnoloģiju izmantošana. Jāpiezīmē, ka, lai arī LAP paredzēts šāds sasniedzamais rādītājs, tomēr starp atbalstāmajām aktivitātēm atsevišķi netiek izdalītas šāda veida atbalstāmās darbības. Savukārt 5 jeb 3% projektu uzrādīts, ka tiks veikta infrastruktūras pielāgošana personām ar funkcionāliem traucējumiem.

**99. tabula. Apstiprinātajos projektos īstenojamās pamataktivitātes un to rādītāji
3.1.3. pasākumā pa reģioniem (uz 12.07.2010)**

Pamataktivitāte/Reģions	Pierīga	Zemgale	Kurzeme	Vidzeme	Latgale	Kopā
Tūrisma mītnu rekonstrukcija						
projektu skaits	4	6	5	10	4	29
vidējā platība, m ²	201,4	187,4	305,2	193,8	100,2	200,5
Tūrisma mītnu ēdināšanas bloka būvniecība/rekonstrukcija						
projektu skaits	4	3	3	6	3	19
vidējā platība, m ²	96,5	42,0	174,1	62,7	141,0	100,4
Kempingu un jaunatnes tūrisma mītnu koptelpu būvniecība/rekonstrukcija						
projektu skaits	4	3	4	10	2	23
vidējā platība, m ²	546,4	90,9	348,0	183,0	110,0	256,5
Tūrisma pakalpojumu sniegšanas dažādošana						
projektu skaits	10	5	8	21	9	53
Ieguldījumi vides aizsardzībā						
projektu skaits	4	4	3	10	2	23
vidējā jumta seguma platība, m ²	658,0	436,5	610,9	288,2	834,0	459,5

Avots: LAD dati

Orientējošais attiecināmo izmaksu sadalījums pa pamataktivitātēm (skat. 100. tabula) rāda, ka 35% finansējuma plānots ieguldīt tūrisma pakalpojumu sniegšanas dažādošanā. Vismazākā finansējuma daļa analizējamajos projektos attiecas uz ieguldījumiem vides aizsardzībā (8%). Aptuvenā plānotā investīciju summa vides aizsardzībā veido EUR 732 000, kas ir tikai 18% no plānotā.

**100. tabula. Orientējošais attiecināmo izmaksu sadalījums pa pamataktivitātēm
3.1.3.pasākumā reģionos (uz 12.07.2010)**

Reģions	Tūrisma mītnu rekonstrukcija	Tūrisma mītnu ēdināšanas bloka būvniecība/rekonstrukcija	Kempingu un jaunatnes tūrisma mītnu koptelpu būvniecība/rekonstrukcija	Tūrisma pakalpojumu sniegšanas dažādošana	Ieguldījumi vides aizsardzībā
Pierīga	22%	11%	22%	34%	11%
Zemgale	28%	11%	35%	23%	4%
Kurzeme	13%	14%	37%	30%	6%
Vidzeme	13%	11%	26%	41%	9%
Latgale	16%	18%	16%	41%	9%
Kopā	17%	12%	27%	35%	8%

Avots: LAD dati

Lielākajā daļā (8 no 40%) projektu, kam veikta samaksa līdz 2010.gadam (skat. 101. tabula), paredzēta tūrisma pakalpojumu dažādošana. Divos projektos uzrādīti ieguldījumi vides aizsardzībā, kopējam plānotajam attiecināmajām izmaksām vides aizsardzībā veidojot EUR 47 488 (1,1% no plānotā).

**101. tabula. Atbalstītajos projektos īstenojamās pamataktivitātes un to rādītāji
3.1.3. pasākumā pa reģioniem (uz 12.07.2010)**

Reģions	Tūrisma mītnu rekonstrukcija		Tūrisma mītnu ēdināšanas bloka rekonstrukcija		Kempinga un jauniešu tūrisma mītnu koptelpu rekonstrukcija (skaits)	Tūrisma pakalpojumu sniegšanas dažādošana (skaits)	Ieguldījumi vides aizsardzībā (skaits)
	skaits	platība (m ²)	skaits	platība (m ²)			
Pierīga	2	382	1	74	-	2	1
Zemgale	1	327	-	-	-	1	1
Kurzeme	1	229	1	119	-	2	-
Vidzeme	1	82	1	69	-	2	-
Latgale	1	75,2	-	-	1	1	-
Kopā	6	1 095,2	3	262	1	8	2

Avots: LAD

Ja atsevišķi aplūko zemnieku saimniecību projektus, to skaits veido 20% no kopējā 2008.-2009.gada apstiprināto projektu skaita, sabiedriskā finansējuma īpatsvaram sasniedzot 14%, vidējais finansējums projektā ir par aptuveni 30% mazāks kā vidēji visiem projektiem. Zemnieku saimniecībās visvairāk plānota (35% projektu) tūrisma mītnu rekonstrukcija. Atbalstītās tūrisma mītnes ir nelielas – ar maksimālo viesu skaitu 4-8 cilvēki (pēc Lauku ceļotāja datubāzē pieejamās informācijas).

Nemot vērā metodoloģijā aprakstītos pieņēmumus, aprēķinātais iespējamais pievienotā vērtības pieaugums atbalsta tiešā ietekmē analizētajos uzņēmumos veido EUR 67 800.

Pašreizējā izmaksātā atbalsta rezultātā radītajai pievienotajai vērtībai ir neliels ieguldījums gan tūrisma veicināšanā (pēc CSP datiem, kopējā pievienotā vērtība tūrisma 2007.gadā veidoja aptuveni EUR 761,9 milj.), gan arī tai ir neliela ietekme uz kopējo lauku ekonomiku. Ja vērtē visu apstiprināto pieteikumu sabiedrisko finansējumu, balstoties uz pašreiz iegūtajiem plānotajiem rezultātiem, potenciālais pievienotās vērtības pieaugums veido EUR 0,9 milj.

Šobrīd atbalstīto uzņēmumu uzrādītie dati nav korekti, spriežot par jaunradītajām un saglabātajām darba vietām atbalsta ietekmē. Taču var teikt, ka atbalsts palīdzējis saglabāt darba vietas atbalstītajos uzņēmumos, par ko liecina atbalsta ietekmē pieaugusī pievienotā vērtība (kas ir avots darba algām) un tas, ka uzņēmumos, par kuriem pieejami dati, nav samazinājies darbinieku skaits.

Ievērtējot multiplikatora efektu, kopējā pievienotā vērtība laukos atbalsta tiešā un netiešā ietekmē varētu būt palielinājusies par EUR 245 800 (pēc PPS EUR 341 700), kas pie šāda rezultāta ir 9,2% no plānotā, norādot uz pozitīvu tendenci sasniedzot plānotos rādītājus. Atbilstoši aprēķiniem, katrs pasākumā ieguldītais lats varētu būt devis 10% pieaugumu. Izsakot aprēķināto iespējamo atbalsta kopējo ietekmi uz laukiem pret produktivitāti laukos (pievienotā vērtība lauku reģionos uz nodarbināto), tā atbilst 22 darba vietām.

Lauku iedzīvotāji atzīst, ka pozitīvi vērtējams ir atbalsts lauku uzņēmumiem, kas piedāvā ekskursijas tradicionālās ražotnēs (maizes ceptuvēs, sierotavās u.tml.), nozīmīgs būtu atbalsts aktivitātēm, kas nav sezonāla rakstura, kā arī atbalsts vietējo, nedēļas nogales tūrisma veicinošām akcijām, atbalsts tūrisma pakalpojumu piedāvājuma īpašām sociālajām grupām (ģimenēm ar bērniem, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām utt.) attīstībai. Intervijās konstatēts, ka galvenās problēmas lauku uzņēmējdarbībā lielā mērā saistītas ar interneta nodrošinājumu un nepieciešamību uzlabot ceļus, kas attiecināms arī uz iespējām uzlabot tūrisma nozares darbību. Tāpat izskanēja viedokļi par nepieciešamību kooperēties, lai attīstītu tūrisma infrastruktūru, paplašinātu un padarītu daudzveidīgāku tūrisma pakalpojumu piedāvājumu. Tāpat tiek atzīts, ka tūrisma pakalpojumu attīstībai daudz lielāks perspektīvas ir teritorijās, kas ir viegli sasniedzamas no lielajām pilsētām. Attālāki reģioni ir pievilcīgi atpūtai vasaras

atvaļinājuma laikā vai ar kādu ļoti specializētu piedāvājumu noteiktam klientu lokam (slēpošana, medības, makšķerēšana u.tml.). Lielo pilsētu pievārtē sezonai atbilstošas aktīvās atpūtas iespējas varētu izmantot liels skaits pilsētnieku no dažādām vecuma grupām un dažādu ienākumu līmeni.

Kopsavilkums

Pasākumos, kuri attiecas uz 3.ass 1.apakšmērķi– dažādot un attīstīt uzņēmējdarbību lauku teritorijā – novirzīta lielākā daļa 3.asij pieejamā sabiedriskā finansējuma(60%). Projekti ir ļoti dažādi, tomēr absolūti lielākā daļa piešķirtā finansējuma (84%) pašlaik novirzīti investīcijām kurināmā un enerģijas ražošanai. Tā kā tie ir finanšu ietilpīgi projekti, ir apdraudēta pārējo mērķu sasniegšana.

Vidējais sabiedriskais finansējums apstiprinātajos projektos ir no EUR 1 414 129 3.1.2.(3.1.1.)/3. apakšpasākumā *Enerģijas ražošanu no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas* līdz EUR 36 359 3.1.3. pasākumā *Tūrisma aktivitāšu veicināšana*.

Izmantojot iegūtos rezultātus, var secināt, ka atjaunojamā kurināmā ražošana palielinās par 138,4 ktoe, ja pieņem, ka enerģijas ražošanai tiek izmantota jauniegūti atjaunojamie energoresursi, pamatā no lauksaimnieciskas izcelsmes izejvielām.

Pašreizējais 3.1.3. pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums veido tikai 45% no sākotnēji LAP sākuma versijā paredzētā līdzekļu apjoma, tāpēc šobrīd tas no finansiālā viedokļa ir vērtējams kā finansiāli vidēji nozīmīgs.

Gan pēc projektu skaita, gan atbalstāmās platības, šobrīd vēl pāragri runāt par pasākuma ieguldījumu tūrisma infrastruktūras veicināšanā. Taču tajā pašā laikā trijos no atbalstītajiem projektiem tūrisma pakalpojumu dažādošanā pastāv potenciāls ieguldījums tūrisma darbības veicināšanā vismaz atbalstīto reģionu līmenī (Vidzemes un Pierīgas).

Lai sasniegtu otro apakšmērķi, ir izvēlēti 2 pasākumi:

- Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem
 - Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana
- Turpmāk analizēti attiecīgie pasākumi.

3.2.1. pasākums: Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem

Pasākuma mērķis

Veicināt publiskās infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu lauku teritorijās apdzīvotības saglabāšanai.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Pašvaldību ceļu būvniecība vai rekonstrukcija, neietverot uzturēšanu;
- 2) Vietējas nozīmes saietu namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu būvniecība vai rekonstrukcija;
- 3) Publiski pieejamas teritorijas labiekārtošana, kas tiek veikta, lai nodrošinātu rekreācijas pamatpakalpojumus pašvaldību teritorijās;
- 4) Atjaunojamo energoresursu energoapgādes sistēmas būvniecība vai rekonstrukcija.

Situācijas analīze

ELFLA pasākums varētu pārklāties ar ERAF pasākumu 3.2.1.3.1. *Satiksmes drošības uzlabojumi apdzīvotās vietās ārpus Rīgas*, kura mērķis ir uzlabot satiksmes drošību apdzīvotās vietās, veicot dažādus transporta infrastruktūras uzlabošanas un satiksmes

organizācijas pasākumus, lai panāktu satiksmes drošības līmeņa uzlabošanu (piemēram, krustojumu pārbūve un energoefektīva ielu apgaismošana, luksoforu uzstādīšana, gājēju ceļu un gājēju pāreju ierīkošana). Vienlaikus no ELFLA pasākuma aktivitātēm ir pašvaldību ceļu būvniecība vai rekonstrukcija. Gan ELFLA, gan ERAF pasākumā projekta iesniedzējs var būt pašvaldība. Daļēji norobežotas ir pasākumu ieviešanas teritorijas. ERAF pasākums tiek ieviests visās pašvaldībās, izņemot Rīgas, bet ELFLA pasākums no atbalsta saņēmējiem izslēdz republikas pilsētas un novadu pilsētas, kurās ir vairāk nekā 5000 iedzīvotāju. Ir grupa pašvaldību, kuras var iesniegt projektus vai nu ELFLA vai ERAF atbalstītā pasākuma ietvaros. Arī finansējuma saņemšanas noteikumi ir līdzīgi - ERAF aktivitātes ietvaros fonda finansējums nepārsniedz 85% no projekta kopējām attiecināmām izmaksām, bet ELFLA pasākumā atbalsta intensitāte no 2010.gada vidus ir 90% apmērā no projekta kopējās attiecināmo izmaksu summas (pirms tam bija 75%). Pie nosacījuma, ka vienlaicīgi projekts var kalpot satiksmes drošības uzlabojumiem apdzīvotās vietās ārpus Rīgas, kā to paredz ERAF pasākums, un publiskās infrastruktūras kvalitātes uzlabošanai lauku teritorijās, kā to paredz ELFLA pasākums, eksistē noteikta daļa Latvijas teritorijas, kurā iespējams īstenot līdzīgus ELFLA un ERAF projektus. Pie kam ELFLA pasākuma ietvaros ir noteikta labvēlīgāka atbalsta intensitāte.

ERAF aktivitātes „Ūdenssaimniecības attīstība apdzīvotās vietās ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000” mērķis ir ūdenssaimniecības pakalpojumu – ūdensapgādes un notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas – kvalitātes uzlabošana un ūdenssaimniecības pakalpojumu pieejamības paplašināšana. Aktivitātes ietvaros tiek atbalstīta ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstības projektu īstenošana apdzīvotās vietās ar iedzīvotāju skaitu no 200 līdz 2000, apdzīvotās vietās, kur iedzīvotāju skaits ir mazāks nekā 200, kā arī autonomas ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmas (skolas un citi) attīstība, ja ir būtiski vides piesārņojuma riski, sabiedrības veselības riski, ieguvumi reģionālās attīstības veicināšanai. Vienlaikus ELFLA pasākuma ietvaros viena no aktivitātēm ir vietējas nozīmes saietu namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu būvniecība un rekonstrukcija. Šī pasākuma ietvaros atbalstāmās izmaksas ir iekšējo un ārējo ūdensvadu, iekšējās un ārējās kanalizācijas būvniecība vai rekonstrukcija, kā arī iekārtu iegāde. ERAF projekta iesniedzējs ir ūdenssaimniecības sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs, kas var būt arī pašvaldība. Jāatzīmē, ka ELFLA pasākumam ir vispārīgāks mērķis, kas paredz publiskās infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu lauku teritorijās, bet ELFLA projektus ir iespējams īstenot visās tajās teritorijās, kur tiek realizēts ERAF pasākums. Atšķiras atbalsta intensitāte – ELFLA projektiem 90% no kopējām attiecināmām izmaksām, ERAF – 85%. Arī šo pasākumu integrēta pieeja būtu izvērtējama, lai pasākumi papildinātu viens otru.

ELFLA pasākumam nav pārklāšanas riska ar tādiem ERAF pasākumiem kā 3.2.1.1. *Valsts I.šķiras autoceļu maršrutu sakārtošana*, 3.2.2.1.1. *Informācijas sistēmu elektronisko pakalpojumu attīstība*, 3.2.2.1.2. *Izglītības iestāžu informatizācija*, 3.2.2.3. *Elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšana visā valsts teritorijā (platjoslas tīkla attīstība)*, 3.4.2.1.2. *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība*, 3.4.2.1.3. *Nacionālās nozīmes kultūras, aktīvā, veselības un rekreatīvā tūrisma produkta attīstība* (pasākums nav aktīvs) un 3.4.3.2. *Sociālekonomiski nozīmīgu kultūras mantojuma objektu atjaunošana*, jo šo pasākumu ietvaros tiek finansēti nacionāla mēroga projekti. Pārklāšanās risks praktiski nepastāv arī ar ERAF pasākumiem 3.4.3.3. *Atbalsts kultūras pieminekļu privātīpašniekiem kultūras pieminekļu saglabāšanā un to sociālekonomiskā potenciāla efektīvā izmantošanā* 3.5.2.1. *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* 3.5.2.2. *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*. Vēlams būtu nodrošināt efektīvāku papildinātību, kas nodrošinātu lielāku finansējuma efektu.

Pasākuma apjoms ir nozīmīgs – plānotais sabiedriskais finansējums sasniedz EUR 93 698 069, kas veido 7% no LAP un 39% no 3.ass sabiedriskā finansējuma.

Pasākumā īstenotas visas atbalstāmās pamataaktivitātes.

Līdz 2010.gadam izmaksas veiktas 360 projektiem par kopējo sabiedriskā finansējuma summu EUR 11 009 304. No šiem projektiem 47 (13,1%) līdz 2010.gada sākumam bija apmaksāts pieteiktais sabiedriskais finansējums 100% apmērā, taču projekti realizēti 2009.gada laikā. Līdz 2010.gadam izmaksāts vidēji 35% no šo projektu pieteiktā sabiedriskā finansējuma. Līdz 2010.gada augustam 94 pašvaldībās, kuras pieteikušas projektus līdz 2010.gadam, atbalstīti 461 projekts, un izmaksātā summa jau sasniedz 22% no pasākumā plānotās.

Aktīva pretendentu pieteikšanās atsākusies 2010.gadā, kā rezultātā pasākumā līdz 2010.gada vidum izsludinātas jau 12 kārtas, kurās pieteiktais sabiedriskais finansējums jau par 0,4% pārsniedz atvēlēto. Arī apstiprināto projektu finansējums jau sasniedz 71% no atvēlētajā (skat. 102. tabula).

102. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 3.2.1. pasākumā

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	93 698 069	94 052 221	100%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	93 698 069	66 545 986	71%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	93 698 069	20 728 884	22%
Atbalstīto pašvaldību skaits, kurās tiek īstenots pasākums	666	355	53%
<i>Kopējais investīciju apjoms</i>	109 733 299	26 261 314	24%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
<i>1. Ekonomiskā izaugsme</i>	12 000 000	7 286 505	61%
<i>2. Nodarbinātības veicināšana</i>	700	460	66%

Avots: LAD un LAP dati

* n.d. – nav datu, lai veiktu korektu aprēķinu

Analizējot 2008.-2009.gada pieteikumus, vidējais sabiedriskais finansējums projektā ir EUR 85 956 (skat. 103. tabula), savukārt uz pagastu, pilsētu tas veido EUR 109 763, kas ir gandrīz 80% no pasākumā plānotā finansējuma uz pašvaldību (EUR 140 687).

Apstiprinātajos 2008.-2009.gada projektos vislielākā sabiedriskā finansējuma summa attiecas uz Vidzemes reģionu (28%), kur arī tiek realizēts visvairāk projektu, savukārt vismazākā sabiedriskā finansējuma summa pieteikta Pierīgas reģionā (15%).

103. tabula. Kopsavilkums par apstiprināto projektu finanšu rādītājiem 3.2.1. pasākumā pa reģioniem (2008.-2009.g. projekti)

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	Kopējās attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Pierīga	70	5 957 393	7 575 755	85 106	15%
Zemgale	85	6 487 657	8 233 934	76 325	17%
Kurzeme	94	7 868 841	9 696 913	83 711	20%
Vidzeme	110	10 860 110	13 533 578	98 728	28%
Latgale	96	7 936 178	10 212 795	82 669	20%
Kopā	455	39 110 180	49 252 976	85 956	100%

Avots: LAD dati

Dati par apstiprinātajiem 2008.-2009.gada projektiem rāda, ka pasākums aptvēris 98% to novadu skaita, kas var pretendēt uz atbalstu (skat. 104. tabula). Savukārt attiecināmo pagastu un pilsētu aptvērumums sasniedz 2/3 no pagastu un pilsētu skaita šajos novados. Līdz ar

to teritoriju pārklājuma īpatsvars ir apsteidzis apgūtā finansējuma īpatsvaru. Projekti apstiprināti 355 pagastos un pilsētās, kas veido 53% no plānotā.

104. tabula. Pašvaldību aktivitāte 3.2.1. pasākumā apstiprinātajos projektos pa reģioniem (uz 12.07.2010)

Reģions	Projektu skaits	Atbalstīto novadu skaits	Atbalstīto pagastu skaits	% no kopējā novadu skaita reģionā	% no attiecināmo novadu skaita reģionā	% no kopējā pagastu, pilsētu skaita novadā	% no attiecināmo pagastu, pilsētu skaita novadā
Pierīgas	70	15	52	54%	100%	76%	81%
Zemgales	85	19	64	95%	95%	64%	65%
Kurzemes	96	17	67	100%	100%	63%	65%
Vidzemes	115	25	96	100%	100%	73%	76%
Latgales	96	18	76	95%	95%	52%	53%
Kopā	462	94	355	86%	98%	64%	66%

Avots: LAD dati

Pierīgas reģionā pie kopējā pagastu, pilsētu skaita nav Salacgrīvas l.t., Kurzemē - Aizpute (kam bija viens projekts)

Atbalstīto projektu dati rāda, ka projektus realizējusi 91 pašvaldība 310 lauku pagastos un pilsētās (46,5% no plānotā). Pierīgas un Kurzemes reģionos projektus īstenojušās visas pašvaldības, kas varēja pretendēt uz šo atbalstu. Vidzemes un Latgales reģionā projektu nav vienai pašvaldībai no reģiona, savukārt Zemgales reģionā projektus nav īstenojušas 4 pašvaldības. Atbalstītie projekti realizēti 95% pašvaldību, kas varēja pretendēt uz atbalstu.

Visvairāk projektus īstenojusi Rēzeknes (25 projekti) novada pašvaldība. Atbalstītie projekti realizēti 59% no pagastiem un pilsētām, kas varēja pretendēt uz atbalstu attiecīgajos analizējamajos novados.

Vairāk nekā viens projekts īstenots 45 pagastos un pilsētās (14,5% no kopējā skaita), turklāt 3 projekti īstenoti 3 pagastos, bet 4 projekti – vienā.

Ja sadala visas pasākuma ietvaros atbalstāmās aktivitātes pa nozarēm, pasākums skar kultūru un izglītību, transportu, kā arī energoapgādi.

Aplūkojot atbalstīto projektu īstenotās atsevišķās aktivitātes, vispopulārākā ir kultūras namu, saietu namu un brīvā laika pavadīšanas centru būvniecība vai rekonstrukcija, kas paredzēta 134 projektos (37,2%) (skat. 105. tabula). Nākamā populārākā aktivitāte ir ielu uzlabošana, kas paredzēta 81 projektā (22,5%), kam seko pašvaldību auto ceļu būvniecība vai rekonstrukcija – 52 projekti (14,4%) (skat. 106. tabula). Jāatzīmē, ka viena projekta ietvaros var tikt realizētas vairākas aktivitātes.

105. tabula. Atbalstīto projektu skaits 3.2.1. pasākumā, kuros paredz uzbūvēt, rekonstruēt, renovēt un aprīkot saietu namus, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektus, pa reģioniem (12.07.2010)

Reģions	Kultūras nami, saietu nami, brīvā laika pavadīšanas centri	Estrādes	Publiskās sporta zāles, kompleksi, stadioni	Sabiedriskās ēkas	Bibliotēka	Skolas
Pierīgas	17	1	4	2	-	5
Zemgales	28	3	6	2	-	6
Kurzemes	31	1	9	-	6	5
Vidzemes	38	4	6	-	3	4
Latgales	20	2	4	1	2	4
Kopā	134	11	29	5	11	24

Avots: LAD dati

Starp LAP noteiktajām 4 pamataaktivitātēm 205 projekti attiecas uz vietējas nozīmes saietu namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu būvniecību vai rekonstrukciju (56,9% no projektu kopējā skaita); 123 - pašvaldību ceļu būvniecība vai rekonstrukcija, neietverot uzturēšanu (34,2%); 42 – publiski pieejamās teritorijas labiekārtošana (11,7%), kas tiek veikta, lai nodrošinātu rekreācijas pamatpakalpojumus pašvaldību teritorijās; savukārt 6 projektos paredzēta centralizētās siltumapgādes sistēmas uzlabošana (1,7%), bet atjaunojamo energoresursu energoapgādes sistēmas būvniecība vai rekonstrukcija paredzēta tikai trijos no šiem projektiem, taču šī aktivitāte attiecas arī uz 2 projektiem, kas tiek veikti skolās.

Pasākums ļāvis iegūt uzlabotus kultūras namus un sociālos objektus 193 pagastos un pilsētās. Kopumā ielu uzlabošana un autoceļu uzlabošana ietekmējusi 120 pagastus un pilsētas.

106. tabula. Atbalstīto projektu skaits 3.2.1. pasākuma pārējās aktivitātēs pa reģioniem (uz 12.07.2010)

Reģions	Pašvaldību ceļi	Ielas	Tilti	Atpūtas vietas, parki, rotaļu un sporta laukumi	Publiskais internets	Centralizētās siltumapgādes sistēmas	Nav precīzi norādīts
Pierīgas	6	12	1	8	-	1	1
Zemgales	4	8	3	7	-	1	1
Kurzemes	5	13	-	14	1	2	-
Vidzemes	17	17	-	8	-	1	-
Latgales	20	31	1	5	-	1	3
Kopā	52	81	5	42	1	6	5

Avots: LAD dati

Attiecībā uz atbalstīto kultūras namu un citu sociālo objektu skaitu LAP plānotie rādītāji jau šobrīd tiek pārsniegti analizējamajos projektos 2,5 reizes. Projektos plānotā uzbūvējamā un rekonstruējamā platība veido aptuveni 240 533 m² (projektiem, kam korekti uzrādīti dati), kas ir gandrīz 10 reizes vairāk kā plānots un kas veido aptuveni 25% no attiecīgajās pašvaldībās uzrādītās kopējās platības. Pieejamie atskaišu dati rāda, ka šobrīd rekonstruētā platība veido 13 722 m².

Plānotais rekonstruētais pašvaldību ceļu garums atbalstītajos projektos veido 256,9 km (skat. 107. tabula) (te un turpmāk-projektiem, kam korekti uzrādīti dati), kas jau šobrīd sasniedz LAP plānoto rādītāju. Pieejamie atskaišu dati rāda, ka kopumā rekonstruētais pašvaldību ceļu garums sasniedz 14,54 km. Kā liecina VAS *Latvijas ceļi* informācija, uz 2010.gadu Latvijā kopējais pašvaldību ceļu un ielu garums ir 39 254,063 km, līdz ar to plānotais rādītājs veido tikai 0,6% no kopējā pašvaldību ceļu garuma.

Energoapgādes sistēmu skaits, kas izmanto atjaunojamus energoresursus, šobrīd analizējamajos projektos sasniedz plānoto 25% apmērā.

107. tabula. Atbalstīto projektu rādītāji 3.2.1. pasākuma pamataktivitātē – pašvaldību ceļu uzlabošana pa reģioniem (uz 12.07.2010)

Reģions	Atbalstīto novadu skaits	Atbalstīto pagastu, pilsētu skaits	Plānotais rekonstruētais ceļu garums (km)
Pierīgas	11	17	54,9
Zemgales	6	12	12
Kurzemes	10	17	16,1
Vidzemes	16	33	72,6
Latgales	12	43	101,3
Kopā	55	120	256,9

Avots: LAD dati

Veicot atbalstīto projektu attiecināmo izmaksu grupēšanu pēc pieejamās projektu tāmes informācijas (skat. 108. tabula), tika iegūts, ka aptuveni 60% no visām izmaksām saistās ar kultūras namiem, estrādēm, skolām un tml. objektiem, savukārt pašvaldību ceļu uzlabošanai atvēlēti 30% no plānotā finansējuma.

108. tabula. Orientējošais sabiedriskā finansējuma sadalījums atbalstītajos projektos 3.2.1. pasākumā pa pamataktivitātēm reģionos (uz 12.07.2010)

Reģions	Kultūras nami, estrādes, skolas u.tml.	Pašvaldību ceļi	Teritorijas labiekārtošana	Siltumapgāde	Cits
Pierīgas	59%	29%	9%	1%	2%
Zemgales	69%	18%	7%	3%	4%
Kurzemes	72%	15%	10%	3%	0%
Vidzemes	63%	30%	7%	0%	0%
Latgales	42%	51%	5%	2%	1%
Kopā	60%	30%	7%	2%	1%

Avots: LAD dati

Iegūtie novērtējuma dati reģionos rāda, ka reģionu ietvaros visvairāk finansējuma kultūras namiem un tml. objektiem novirzīts Kurzemes un Zemgales reģionos, līdz ar to atvēlot mazāku daļu līdzekļu ceļu uzlabošanai. Latgalē savukārt vairāk kā puse līdzekļu atvēlēti ceļu uzlabošanai.

109. tabula. Iedzīvotāji un ar tiem saistītie rādītāji apstiprinātajos projektos 3.2.1. pasākumā pa reģioniem (uz 12.07.2010)

Reģions	Iedzīvotāji atbalstītajos pagastos, pilsētās		% no kopējā skaita reģionā	% no kopējā skaita reģionā, uz kuriem varēja attiekties atbalsts	Pieteiktais sabiedriskais finansējums uz iedzīvotāju
	skaitis	%			
Pierīgas	108 393	19,9%	28,1%	40,0%	39,3
Zemgales	116 736	21,4%	41,4%	69,2%	38,9
Kurzemes	95 846	17,6%	31,8%	72,5%	55,3
Vidzemes	124 911	22,9%	53,0%	82,6%	60,7
Latgales	98 709	18,1%	28,7%	53,2%	57,7
Kopā	544 595	100,0%	35,2%	59,9%	50,3

Avots: LAD, CSP dati

2008.-2009.gada apstiprinātie projekti aptver 544,6 tūkst. iedzīvotājus, kas ir gandrīz 60% no kopējā iedzīvotāju skaita uz kuriem šis pasākums attiecas, kas savukārt ir 35,2% no kopējā iedzīvotāju skaita lauku reģionos (bez Rīgas). Vislielākais pasākuma ietekmēto skaits (22,9%) ir Vidzemes reģionā (skat. 109. tabula).

Viena no pamataktivitātēm 3.2.1. pasākuma ietvaros attiecas uz atjaunojamo energoresursu izmantošanu - 12 energoapgādes sistēmās plānots rekonstruēt apkures sistēmas, siltumtīklus, kā arī paaugstināt ēku energoefektivitāti.

Energoapgādes sistēmu, kas izmanto atjaunojamus energoresursus, būvniecība vai rekonstrukcija ir paredzēta 12 projektu pieteikumos. Kopējais pieprasītais finansējums ir EUR 1 265 980 (skat. 110. tabula), no kura sabiedriskais finansējums veido 75% jeb EUR 949 486.

110. tabula. Apstiprināto projektu teritoriālais sadalījums 3.2.1.pasākumam

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	Kopējās attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	Sabiedriskā finansējuma % no kopējā
Pierīga	3	134 363	179 151	44 788	14%
Zemgale	3	267 065	356 087	89 022	28%
Kurzeme	1	44 348	59 132	44 348	5%
Vidzeme	3	257 806	343 741	85 935	27%
Latgale	2	245 902	327 870	122 951	26%
Kopā	12	949 483	1 265 980	79 124	100%

Avots: LAD

Šajās siltumapgādes sistēmās tiek saražots 22,7 GWh (2 ktoe) siltumenerģijas.

Pagastos veikto interviju rezultāti norāda, ka LAP pasākumiem ir liela nozīme pakalpojumu klāsta un kvalitātes uzlabošanā lauku iedzīvotājiem, tomēr atbalstītās aktivitātes nespēj risināt citas lauku iedzīvotāju nozīmīgas problēmas – slikti ceļi, neattīstīts sabiedriskais transports, nevar uztvert nacionālās televīzijas pārraides, nav pieejams stabils interneta pieslēgums (liela daļa lauku iedzīvotāju nav apmierināti ar interneta pieslēguma kvalitāti savās dzīvesvietās, kas atļautu to izmantot profesionālām vajadzībām). Atbalsts šiem mērķiem (izņemot pašvaldību ceļu sakārtošanu šajā pasākumā) LAP pasākumos lielākoties nav paredzēts. Lai gan 3.2.3. pasākums „Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana” paredz atbalstīt projektus interneta pieejamības nodrošināšanai ar lauksaimniecisko, mežsaimniecisko, pārstrādes un apstrādes nozari saistīto muzeju telpās, tomēr galvenais atbalsts EUR 19,2 milj. apmērā platjoslas interneta ierīkošanai (arī laukos) tiek virzīts caur ERAF aktivitāti 3.2.2.3. *Elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšana visā valsts teritorijā (platjoslas tīkla attīstība)*, kur projektu pieņemšanu plānots sākt 2010.gada 4.ceturksnī. Šīs aktivitātes ieviešana palīdzētu atrisināt arī iepriekš minētās problēmas.

Pasākuma ietekmes kvantitatīvais novērtējums aktivitāšu līmenī nedod pilnīgu priekšstatu par pasākuma nozīmi lauku teritorijas attīstības veicināšanā. Piemēram, sasniegtie rezultāti aktivitātē „Vietējas nozīmes saietu namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu būvniecība vai rekonstrukcija” nav viennozīmīgi vērtējami kā pozitīvi, ja atjaunotie kultūras un sociālie objekti daudziem lauku iedzīvotājiem nav ērti sasniedzami (iedzīvotāji sūdzas par sliktiem ceļiem un sabiedriskā transporta trūkumu), tādēļ nav pietiekami noslogoti. Atbalsta saņēmēji ir pašvaldības, kuras administrē šo lauku teritoriju, un pašvaldība pieejamo finansējumu var izmantot jebkurā no atbalstītajām aktivitātēm. Pasākuma finansējuma lietderīga izmantošana lielā mērā ir atkarīga no tā, cik prasmīgi pašvaldība spēj nodrošināt iedzīvotāju vajadzības kompleksi, piesaistot finansējumu projektiem, kas viens otru papildina un nodrošina, vēl jo vairāk, ja tiek prasmīgi izmantotas iespējas, ko dod pašvaldības pārstāvju dalība VRG. Iespējams, ka atjaunotā kultūras un sociālā objekta izmantošanu sekmētu paralēls projekts ceļu sakārtošanai vai vietējā uzņēmēja transporta pakalpojumu projekts, vai varbūt - projektu jaudu apvienošana objektu būvei/rekonstrukcijai tuvākajā centrā ar ērtu satiksmi. Īpašs atbalsts varētu tikt sniegts bijušo skolu pārveidošanai par šādiem centriem. Daudzas slēgto skolu ēkas ir tehniski labā stāvoklī un ar nelieliem ieguldījumiem varētu tikt pielāgotas šādiem mērķiem.

Pasākuma ietekmes izvērtēšana lielā mērā atkarīga no konkrētu projektu kvalitatīvā izvērtējuma. Administratīvi teritoriālā reforma ir būtiski izmainījusi situāciju. Daudzu projektu izstrāde bija uzsākta pirms reformas, neņemot vērā iespējamās izmaiņas. Novadu attīstības stratēģijas pēc administratīvi teritoriālās reformas tiek pārstrādātas.

Fokusa grupu diskusijās izskanēja viedoklis, ka cilvēku piesaisti laukiem pozitīvi ietekmētu iespējas strādāt tuvējā pilsētā un dzīvot laukos, taču šīs iespējas ierobežo sabiedriskā transporta pieejamība. Pašvaldību ceļu būvniecība vai rekonstrukcija dos pozitīvu ieguldījumu tuvāko attīstības centru sasniedzamības uzlabošanā; tomēr tā ir jāvērtē kontekstā ar sabiedriskā transporta uzlabošanas iespējām. Pieejamības un sasniedzamības nodrošināšanā izšķiroša nozīme ir sabiedriskā transporta un satiksmes infrastruktūras (ceļi, dzelzceļi) attīstībai un sakaru (īpaši interneta) pieejamībai. Lauku attīstības kontekstā pakalpojumu pieejamība jāsaprot kā efektīva pakalpojumu sasniedzamība no jebkuras teritorijas. Mūsdienās nav nepieciešams nodrošināt plašu pakalpojumu spektra piedāvājumu jebkurā vietā, tas būtu gan ekonomiski neefektīvi, gan arī ievērojami zemākā kvalitātē. Cilvēkresursu piesaiste ir nepašaubāmi centrālā problēma Latvijas lauku attīstībā. Lauku teritorijās veidojas noslēgtais aplis. Jo mazāk iedzīvotāju, jo augstākas infrastruktūras uzturēšanas izmaksas, jo sliktāk attīstīta infrastruktūra, jo grūtāk saglabāt (kur nu vēl palielināt) iedzīvotāju skaitu. Preču un pakalpojumu nodrošināšana ir ekonomiski neefektīva, uzņēmīgākie cilvēki dodas prom no laukiem un atlikušajiem nav ideju uzņēmējdarbībai.

Publiski pieejamo teritoriju labiekārtošana, kas tiek veikta, lai nodrošinātu rekreācijas pamatpakalpojumus pašvaldību teritorijās sniegtu ieguldījumu nodarbinātības iespēju paplašināšanā un sekmētu tūrisma attīstību (vairāk sakoptu objektu, kas var būt pievilcīgi tūristiem). Šī aktivitāte ne tikai uzlabotu iedzīvotāju brīvā laika pavadīšanas iespējas, bet arī veicinātu tūristu piesaisti, ar tūrisma saistīto pakalpojumu apjoma pieaugumu (ēdināšana, tirdzniecība, aktīvā atpūta).

Pieņemot, ka pasākumā veiktās investīcijas radījušas pieprasījumu pēc nepieciešamajām gala precēm un pakalpojumiem un ar tām saistīto pievienoto vērtību, mēģināts novērtēt līdz 2010.gadam izmaksātā atbalsta iespējamo netiešo ietekmi uz lauku teritoriju. Aprēķinātais rādītājs veido EUR 5,2 milj., norādot, ka kopējā pasākuma ietekme varētu būt lielāka kā plānots LAP. Ņemot vērā vidējo pievienoto vērtību lauku teritorijā uz nodarbināto, aprēķinātā pievienotā vērtība atbalsta ietekmē atbilst 460,4 nodarbinātajiem.

3.2.3. pasākums: Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana

Pasākuma mērķis

Veicināt ar lauksaimniecisko, mežsaimniecisko darbību, pārstrādes un apstrādes nozari saistītā kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, atjaunošanu un uzlabošanu, padarot to pieejamu un pievilcīgu iedzīvotājiem un tūristiem.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Muzeja ēkas renovācija, tai skaitā vienkāršota renovācija, vai piemērošana muzeja funkciju veikšanai;
- 2) Muzeja krājumā esošu autentisku, ar lauksaimniecisko un mežsaimniecisko darbību, pārstrādes vai apstrādes nozari saistītu iekārtu, tehnikas, darba rīku u.c. lietu restaurācija vai izgatavošana ekspozīcijas izveidei, pielāgošanai demonstrēšanai darbībā;
- 3) Muzeja norāžu un informācijas stendu izveide, interneta pieejamības nodrošināšana muzeja telpās;
- 4) Muzeja īpašumā vai valdījumā esošās teritorijas sakopšana un labiekārtošana;
- 5) Profesionālās izglītības iestādes īpašumā vai valdījumā esošās teritorijas sakopšana un labiekārtošana, lai nodrošinātu publisku pieejamību un kultūras mantojuma saglabāšanu.

Situācijas analīze

Šis pasākums tika vērtēts kopsakarībā ar šādiem ERAF pasākumiem: 3.1.1.1. *Mācību aprīkojuma modernizācija un infrastruktūras uzlabošana profesionālās izglītības programmu īstenošanai*; 3.4.2.1.3. *Nacionālās nozīmes kultūras, aktīvā, veselības un rekreatīvā tūrisma produkta attīstība*, 3.4.3.1. *Nacionālas un reģionālas nozīmes daudzfunkcionālu centru izveide*, 3.4.3.2. *Sociālekonomiski nozīmīgu kultūras mantojuma objektu atjaunošana* un 3.4.3.3. *Atbalsts kultūras pieminekļu privātpašniekiem kultūras pieminekļu saglabāšanā un to sociālekonomiskā potenciāla efektīvā izmantošanā*. Tika konstatēts, ka aktivitātes nepārklājas, bet nav arī īpaši kritēriji, kas nodrošinātu papildinātību.

Pasākumam atvēlēti EUR 1 763 484, kas ir par 86% mazāk nekā sākotnēji plānots šajā pasākumā. Līdz ar to šis pasākums kļuvis par finansiāli maznozīmīgu, un aptver tikai 0,1% no LAP kopējā un 0,7% no 3.ass sabiedriskā finansējuma.

Pasākumā īstenotie projekti aptver visas pamataaktivātes, izņemot muzeja lietu restaurāciju vai izveidošanu ekspozīcijai.

Šajā pasākumā līdz 2010.gada 23.septembrim apstiprināts sabiedriskais finansējums EUR 1 118 205 (skat. 111.tabula). Kopā ar līdzfinansējumu šo projektu apstiprināto attaisnoto izdevumu kopsumma sasniedz EUR 1 167 953.

Projektu īstenošana uzsākta tikai 2009.gadā. Visu 8 apstiprināto projektu pieteiktais sabiedriskais finansējums veido 77% no paredzētā finansējuma. Līdz 2010.gada sākumam maksājumi veikti 5 projektiem par summu EUR 274 286, kas veido 16% no pasākumam atvēlēta budžeta, bet līdz 2010.gada augustam šajos projektos izlietoti 23% no pasākuma budžeta.

111. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 3.2.3. pasākumā (uz 12.07.2010)

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	1 763 484	1 755 500	100%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR (uz 23.09.2010.)	1 763 484	1 118 205	63%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	1 763 484	413 948	23%
Atbalstīto aktivitāšu skaits	10	8*	80%
Kopējais investīciju apjoms, EUR	2 065 281	463 697	22%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
1.Ekonomiskā izaugsme	110 000	172 926	157%
2.Nodarbinātības veicināšana	5	11	220%

Avots: LAD un LAP dati

* projektu skaits

Vidējais pieteiktais sabiedriskais finansējums projektā ir EUR 139 776 (skat. 112. tabula).

112. tabula. Kopsavilkums par apstiprināto projektu finanšu rādītājiem 3.2.3. pasākumā pa reģioniem

Reģions*	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	Kopējās attiecināmās izmaksas, EUR	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā, EUR	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Zemgale	1	164 631	164 631	164 631	15%
Kurzeme	4	527 647	527 647	131 912	47%
Vidzeme	2	303 380	353 128	151 690	27%
Latgale	1	122 548	122 548	122 548	11%
Kopā	8	1 118 205	1 167 953	139 776	100%

Avots: LAD dati

* – pēc projekta piesaistes vietas

Četri projekti tiek īstenoti Kurzemes reģionā, divi Vidzemes, viens Latgales un viens Zemgales reģionā. Puse sabiedriskā finansējuma pieteikta Kurzemē.

No visiem projektiem vienā paredzēta profesionālās izglītības iestādes teritorijas sakopšana (skat. 113. tabula), bet 7 projektos iecerēta muzeja renovācija, uzlabojot ēkas atbilstību muzeja funkciju veikšanai, no kuriem 6 tiks radīta iespēja muzejā iekļūt cilvēkiem ar kustību traucējumiem. Divos projektos papildu paredzēts labiekārtot muzeja teritoriju. Vienā projektā papildu plānots izveidot muzeja norādes un standus, bet 2 projektos – uzlabot interneta pieejamību. Viens no atbalstam apstiprinātajiem muzejiem ir privātais muzejs, divi – valsts aģentūru, bet četri – pašvaldību muzeji.

Apstiprinātajos projektos plānots veikt muzeju ēku renovāciju 3 669 m² platībā, sakopt muzeja teritoriju 20 001 m² platībā, savukārt profesionālās izglītības iestādes teritorijas sakopšana uzrādīta tikai 25 m² platībā. LAP plānotais paredz sakārtot muzeju un profesionālās izglītības iestāžu ārējo platību 5 500 m² apjomā, līdz ar to apstiprinātajos projektos šis rādītājs pārsniegts 3,6 reizes, tāpat arī kopējais apstiprināto projektu skaits par 60% pārsniedz plānoto uzlaboto objektu skaitu pasākumā. Atbalstītajos projektos kopumā paredzēts veikt muzeju ēku renovāciju 1 478 m² platībā, kā arī sakopt muzeju teritoriju 9 001 m² platībā.

113. tabula. Apstiprināto projektu īstenojamās pamataktivitātes un to rādītāji 3.2.3. pasākumā pa reģioniem

Reģions	Muzeja ēkas renovācija		Muzeja teritorijas sakopšana		Muzeja norāžu un standu izveide, interneta pieejamības nodrošināšana	Profesionālās izglītības iestādes teritorijas sakopšana	
	projektu sk.	platība (m ²)	projektu sk.	platība (m ²)		projektu sk.	platība (m ²)
Zemgale	1	581	-	-	-	-	-
Kurzeme	4	2 657	2	20 000	-	-	-
Vidzeme	1	152	-	-	1	1	25
Latgale	1	279	1	1	1	-	-
Kopā	7	3 669	3	20 001	2	1	25

Avots: LAD

Informācija par atbalstīto muzeju apmeklētāju skaitu rāda (nav pieejami precīzi dati par vienu no muzejiem, kas turklāt darbību sāka tikai 2008.gada otrajā pusē), ka 2009.gadā apmeklētāju skaits tajos samazinājies par 5,0%, taču pieejamie dati par vidējo KM muzeju apmeklējumu liecina, ka tur apmeklētāju kritums sasniedzis 15,4%. Koriģējot šo skaitli ar atšķirībām starp abām muzeju grupām 2008.gadā (kad neviens no projektiem vēl nebija uzsākts), uz atbalstu indikatīvā attiecināmā ietekme varētu būt 6,3% izmaiņas apmeklējumā, kas atbilst 1 067 apmeklētājiem. Pieņemot, ka atbalstītajos muzejos standarta biļetes cena ir EUR 0,70 (LVL 0,50), tiek iegūts, ka kopējais ieņēmumu pieaugums atbalsta ietekmē bijis EUR 759,1 apmērā. Izmantojot vidējo apgrozījuma un pievienotās vērtības attiecību pakalpojumu sniegšanas sektorā (pēc CSP datiem 2008.gadā 0,4), var iegūt, ka pievienotā vērtība atbalsta ietekmē varētu būt palielinājusies par EUR 303,6, kas ir ļoti nenozīmīgs rādītājs. Saskaņā ar atbalsta saņēmēju atskaišu datiem, pasākuma ietekmē muzejos jaunradīta viena darba vieta.

Atbilstoši plānotajiem rādītājiem apstiprinātajos projektos, lauku iedzīvotāju skaits, kas gūst labumu no uzlabotajiem pakalpojumiem pasākumā veido 48 820 (3,1% no kopējā iedzīvotāju skaita lauku reģionos). Tāpat plānots, ka paredzamais cilvēku skaits, kas pēc interneta pieejamības nodrošināšanas katru gadu izmantos interneta pakalpojumus, sasniegs 8000.

Atbalstītajos projektos plānotais labumu guvēju skaits sasniedz 33 820 (2,2% no kopējā iedzīvotāju skaita lauku reģionos). Savukārt atbalstīto muzeju apmeklētāju skaita īpatsvars kopējā muzeju apmeklētāju skaitā valstī veido aptuveni 2,7% no kopējā apmeklētāju skaita valsts un pašvaldības muzejos (663 tūkst. 2008.gadā).

114. tabula. Labuma guvēju un apmeklētāju skaita rādītāji atbalstītajos muzejos 3.2.3.pasākumā pa reģioniem (uz 12.07.2010)

Reģions	Paredzamie labuma guvēji projektā		Iedzīvotāji reģionā, uz 01.01.2009.		Muzeju apmeklētāju skaits, 2009.	Plānotais atbalsts uz labuma guvēju, EUR
	skaits	% no kopējā	skaits	plānotais % no kopējā reģiona		
Kurzemes	8 500	25,1%	301 621	2,8%	4 440	38,7
Vidzemes	20 000	59,1%	235 576	8,5%	10 000*	7,4
Latgales	5 320	15,7%	343 646	1,5%	3 600	23,1
Kopā	33 820	100%	880 843	3,8%	18 040	17,6

Avots: KM, CSP, LAD dati

*aptuvenais skaits

Vidējā atbalsta summa uz vienu plānoto labumu guvēju ir liela atbalstītajos muzejos, ja salīdzina ar ieņēmumiem, ko vidēji ienes viens apmeklētājs gadā no ieejas maksas. Salīdzinot vienīgā privātā muzeja rādītājus ar pašvaldību projektiem, atbalsta summa uz vienu labuma guvēju (arī apmeklētāju) ir krietni zem vidējā rādītāja (EUR 7,4 salīdzinājumā ar EUR 17,6). Ja muzejos netiek papildu rīkoti citi pasākumi vai vēl vairāk nepalielinās apmeklētāju skaits, tad, vērtējot no ekonomiskā viedokļa, tikai no ieejas maksas ieguldīto līdzekļu atpelnīšanai ir nepieciešams ļoti liels laika periods. Ja rēķina kopējos vidējos atbalstīto pašvaldību muzeju ieņēmumus (no pašvaldību budžeta un citi), tad vidēji uz vienu apmeklētāju 2008.gadā tie veidoja EUR 15,8 uz apmeklētāju.

Pagastos veiktajās intervijās iedzīvotāji atzīst, ka šis pasākums sekmē lauku iedzīvotāju labklājību netiešā veidā – radot darbavietas, piesaistot tūristus, kas izmantos arī citus pakalpojumus (ēdināšana, vietējo suvenīru ražošana u.tml.). Taču, lai nodrošinātu līdzekļu racionālu un efektīvu izlietojumu, ir jābūt stingri definētiem kritērijiem šādu muzeju statusu iegūšanai, svarīgs būtu arī ekspertu novērtējums par ekspozīcijas kultūrvēsturisko un zinātnisko vērtību.

Kopsavilkums

Pasākumos, kuri attiecas uz 3.ass 2.apakšmērķi – dažādot uzlabot esošo lauku infrastruktūru, lai apturētu ekonomisku un sociālu lejupslīdi un lauku iedzīvotāju skaita samazināšanos - novirzīti 40% no 3.asij pieejamā sabiedriskā finansējuma. Vidējais sabiedriskais finansējums apstiprinātajos projektos ir no EUR 139 776 3.2.3. pasākumā „Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana” līdz EUR 85 956 3.2.1. pasākumā „Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem”.

Nemot vērā, ka projekti pasākumā uzsākti tikai 2009.gadā, kā arī pasākuma specifika nosaka, to, ka ietekme pamatā var izpausties vidējā termiņā, šobrīd pasākuma ietekmi uz ekonomisko izaugsmi un darba vietu radīšanu lauku teritorijā pārāgri vērtēt un tam trūkst nepieciešamo datu. Līdz ar to pašreiz aprēķinātā ietekme ir vērtējama kā nosacīta, un tā minētajos pasākumos sasniedz aptuveni EUR 7,5 milj. PPS (60% no plānotā), kas ir labs rezultāts, ņemot vērā, ka izmaksāti tikai 22% no plānotā finansējuma. Līdz ar to faktiskā ekonomiskā ietekme no projektiem var būt augstāka par plānoto.

Veicot aprēķinus atbilstoši papildus pievienotajai vērtībai, un pieņemot, ka tā rada atbilstošu skaitu darbavietu, teorētiskais šo ieguldījums darbavietu radīšanā var tikt vērtēts ap 470 darbavietām (67% no plānotā), tomēr šajā skaitā ir iekļautas darbavietas, kuras rada pašu

projektu realizācija. Līdz ar to, paliekošu ietekmi uz darbavietu radīšanu vēl nevar konstatēt, jo tā izpaužas ilgtermiņā, turklāt ir atkarīga no daudziem citiem faktoriem.

Lauku iedzīvotāju aptaujas rāda, ka dzīves kvalitātes uzlabošanai būtu lietderīgi arī citi pasākumi, kas pašreizējā programmā netiek pietiekamā mērā aptverti.

3.ass pasākumu analīzes kopsavilkums

3.ass pasākumu rezultātu kopsavilkums (svarīgākie ieguldījuma un ietekmes rādītāji) apkopoti 115. tabulā.

115. tabula. 3. ass pasākumu svarīgāko rādītāju kopsavilkums, EUR

Pas. nr.	Sabiedriskais finansējums			Izpilde %	Ekonomiskā izaugsme, PPS		Izpilde %	Darba vietu radīšana		Izpilde %
	LAP 1.versija	LAP 7.versija	Izmaksāts		Plāns (7.vers.)	Faktiski		Plāns	Faktiski	
3.1.2. (3.1.1.)	127 373 379	130 660 173	9 990 001	8%	56 300 000	3 587 694	6%	4 560	153	3%
3.1.3.	25 958 436	11 783 136	478 038	4%	3 700 000	341 670	9,2%	80	22	28%
3.2.1.	93 273 304	93 698 069	20 728 884	22%	12 000 000	7 286 505	61%	700	460	66%
3.2.3.	12 979 192	1 763 484	413 948	23%	110 000	172 926	157%	5	11	220%
Kopā	259 584 311	237 904 862	31 610 871	13%	72 110 000	11 388 795	16%	9 905	646	7%

Avots: LAD un LAP dati

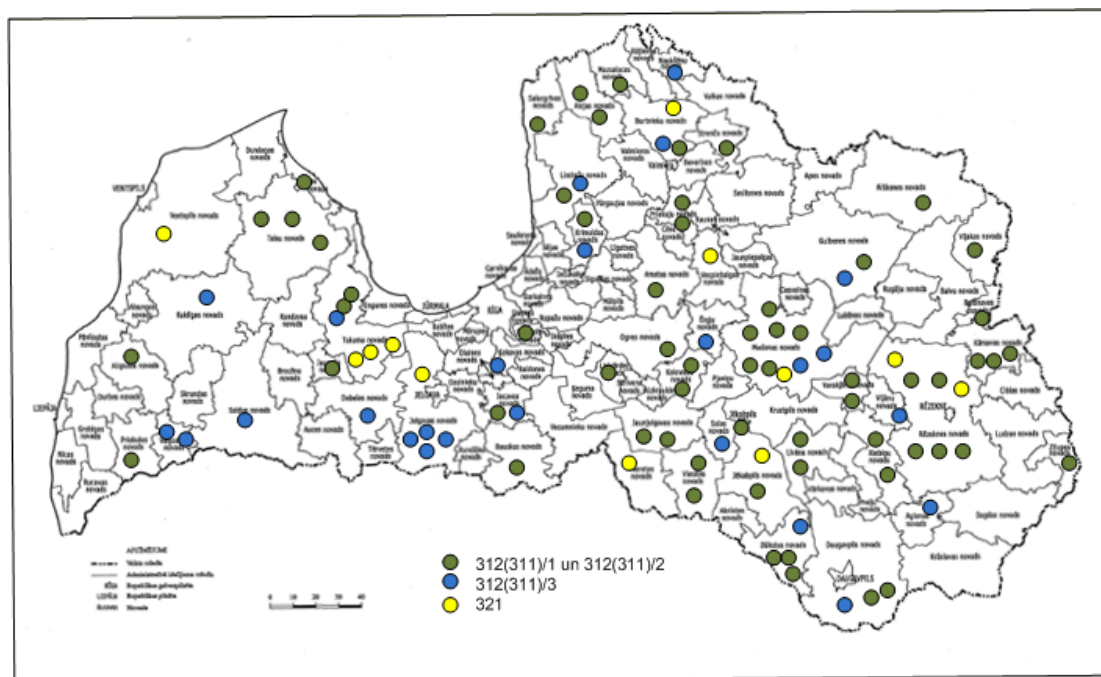
No apkopojuma var secināt, ka pasākumu finansējuma apguves līdzšinējais līmenis bijis samērā zems, īpaši uz privāto iniciatīvu vērstajos projektos. No kopējā ass finansējuma līdz 2010.gadam bija apgūti tikai 13%. Tomēr 2010.gadā projektu pieteicēju aktivitāte ievērojami pieauga, un līdz 2010.gada augustam visos pasākumos, izņemot 3.1.3., pieteiktā atbalsta summa jau bija sasniegusi visam periodam plānoto.

Salīdzinājumā ar LAP sākuma versiju, 7.versijā sabiedriskais finansējums 3.1.3. pasākumam *Tūrisma aktivitāšu veicināšana* ir samazinājies 2,2 reizes, bet 3.2.3. pasākumam *Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana* pat 7,4 reizes.

Pieteiktie projekti, kas saistīti ar atjaunojamās enerģijas ražošanu no lauksaimniecības un mežsaimniecības izcelsmes izejvielām, kā arī projekti, kas attiecas uz energoapgādes sistēmu rekonstrukciju ar atjaunojamajiem energoresursiem, uzskatāmi ir redzami 24. attēlā.

Projekti aptver visu Latvijas teritoriju - plānoti 38 novados no 109 un 1 republikas nozīmes pilsētā. Visvairāk projektu plānots realizēt Latgales un Vidzemes plānošanas reģionos, vismazāk – Kurzemes plānošanas reģionā. Enerģijas ražošanas projekti sadalīti salīdzinoši vienmērīgi pa visiem plānošanas reģioniem, bet kurināmā ražošanas projektu skaits ievērojami lielāks ir Latgalē (21 projekts jeb 33%) un Vidzemē (16 projekti jeb 25%).

Analizējot projektus pēc prioritārās projekta realizācijas vietas, 39% projektu tiek īstenoti mazāk labvēlīgos apvidos, tajā skaitā 3.2.1. pasākumā 47% projektu tiek īstenoti MLA, bet 3.2.3. pasākumā 50% MLA.

24. attēls. Projektu teritoriālais sadalījums kurināmā un energoresursu projektiem.

Vērtējot projektus pēc to iesniedzēju pieredzes ES finansējuma izmantošanā, vislielākais īpatsvars ar pieredzi ir 3.2.3. pasākuma projektiem (88%) un 3.2.1. pasākuma projektiem (83%). Tas ir saprotami, jo šajos pasākumos projektus iesniedz pašvaldības vai citas juridiskas personas, kurām daudzām šie nav pirmie projekti. No visiem 3.ass projektiem pieredze ES finansējuma izmantošanā ir 65% projektu.

Kopējo situāciju par sabiedriskā finansējuma sadali novadu griezumā vizuāli var aplūkot 5. pielikuma 1. kartē.

4.ass LEADER pieejas īstenošana

Ass mērķis.

Veicināt LEADER pieejas izmantošanu lauku attīstības nodrošināšanā.

Lai īstenotu ass mērķi ir izvēlēti atbalstam 4 pasākumi.

- Vietējās attīstības stratēģijas. Šīs programmas 4.ass ieviešana
- Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā
- Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā
- Starpterritoriālā un starpvalstu sadarbība
- Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve un teritorijas aktivizēšana

Lai nodrošinātu kopīgu (integrētu) skatījumu uz lauku attīstības jautājumu risināšanas iespējām, pārstāvji no dažādiem sektoriem (ekonomiskie, sociālie un pašvaldību pārstāvji) apvienojas un izveido vietējo rīcības grupu. Pasākumi prioritārā virziena ietvaros ir papildinoši ar EZF līdzīgiem pasākumiem. Vietējās rīcības grupas, kas saņem atbalstu no abiem fondiem, nodrošina nošķirtu lēmumu pieņemšanas procesu, izveidojot katram fondam atsevišķu lēmēj institūciju (pārvaldes institūcija, kura ir atbildīga par vietējās attīstības stratēģijas īstenošanu un kuras sastāvā valsts un pašvaldības iestāžu pārstāvju nav vairāk kā 50% un vismaz 50% ir ekonomiskie un sociālie partneri).

4.1.0. pasākums: Vietējās attīstības stratēģijas. Šīs programmas 4.ass ieviešana

Pasākuma mērķis

Veicināt LEADER pieejas izmantošanu lauku attīstības nodrošināšanā, veicinot vietējo rīcības grupu darbību, uzlabojot lauku attīstības līdzekļu administrēšanu un mobilizējot laukos esošo attīstības potenciālu.

Sniegt atbalstu vietējās attīstības iniciatīvām, kas ir saskaņotas ar LAP un iekļautas VRG izstrādātajās vietējās attīstības stratēģijās, tādējādi nostiprinot LEADER pieeju, kas uzlabo uz vietējām vajadzībām balstītus pārvaldības mehānismus vietējā līmenī un pilnveido ilgtspējīgas attīstības potenciālu lauku teritorijās.

Atbalstītās aktivitātes

Šīs programmas 4.ass ietvaros ir iespējams īstenot , 4.ass pasākumus 4.1.0., 4.1.1. (ietver 1.ass pasākumu 1.1.2., 1.2.1., 1.2.3., 1.2.5. aktivitātes), 4.1.3. (ietver 3.ass pasākumu 3.1.2.(3.1.1.), 3.1.3., 3.2.1., 3.2.3. aktivitātes), 4.2.1., 4.3.1.

Situācijas analīze

Saskaņā ar Padomes Regulu (EK) Nr.1698/2005 51.punktu, tiek minēts, ka LEADER pieejas ieviešanai ir nepieciešams paredzēt būtisku ELFLA piešķiruma daļu. Latvijas situācijā LEADER pieejas īstenošanai ir paredzēti 2,5% no kopējā sabiedriskā ELFLA finansējuma – minimālais finansējuma apjoms, ko nosaka regula.

VRG dibināšanas process iesākās pagājušajā programmēšanas periodā (17 VRG dibinātas līdz 2006.gadam), un pašlaik to teritorijas ir aptvērušas gandrīz visu mērķa teritoriju – ārpus VRG ir palikušas 14 pilsētas ar lielu iedzīvotāju skaitu (Rīga, Daugavpils, Jelgava, Jēkabpils, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Valmiera, Ventspils, Cēsis, Ogre, Salaspils, Talsi, Tukums). VRG veidošanas nosacījumi mazāk attiecās uz teritoriju (prasība pēc kompaktuma un nepārklāšanās), bet galvenokārt – uz iedzīvotāju skaitu, kas ir pamatā vietējo attīstības stratēģiju īstenošanai nepieciešamā finansējuma noteikšanai. VRG veidojās aktīvā administratīvi teritoriālās reformas noslēguma laikā, vairākas vietējās attīstības stratēģijas tika grozītas VRG teritoriālo izmaiņu dēļ (Baložu pilsētas, Kauguru pagasta pievienošanās vēsture u.c. atšķirības iedzīvotāju skaitā un teritorijas platībā), tādēļ analizētajās tabulās atspoguļots iedzīvotāju skaits pēc CSP datiem uz 01.01.2008 tām teritorijām, kas šobrīd iekļaujas attiecīgajā VRG. Reģionu analīzes tabulās Vidzemes lauku partnerība “Brasla”, kuras teritorija atrodas gan Pierīgas, gan Vidzemes reģionā (attiecīgi sadalās 74 un 26% pēc iedzīvotāju skaita un 59 un 41% pēc platības), tiek pieskaitīta Vidzemes reģionam saskaņā ar LAD datiem. Lai raksturotu situāciju ar VRG izveidošanu, kas kalpo par pamatu LEADER ass pasākumu ieviešanai, skatīt.116. tabulu.

116. tabula. VRG teritoriju raksturojums.

Reģions	VRG skaits	Iedzīvotāju skaits VRG	Īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā, %	Vidējais iedzīvotāju skaits VRG teritorijā	VRG aptvertā teritorija km ²
Pierīgas	15	243 492	67%	16 233	9 170
Zemgales	5	191 204	67%	38 241	10 655
Kurzemes	6	163 948	54%	27 325	13 477
Vidzemes	8	209 210	82%	26 151	16 032
Latgales	6	206 430	59%	34 405	14 451
Kopā	40	1 014 284	45%	25 357	63 785

Avots: CSP, VZD

Atbilstības kritēriju dēļ (galvenie nosacījumi uz iedzīvotāju skaitu) VRG teritoriālais pārklājums ir ļoti sadrumstalots blīvi apdzīvotajā Rīgas apkārtnē (38% no visām VRG ir Pierīgas reģionā, bet bijušā Rīgas rajona pašvaldības izveidojušas savas vai pievienojušas citām kopskaitā 10 VRG). Liela daļa VRG ir izveidojušas bijušo rajonu administratīvo teritoriju robežās, pat, ja atsevišķi pagasti ir iekļāvušies citu bijušo rajonu novados teritoriāli administratīvajā ziņā (no 26 rajoniem 17 bijušo rajonu teritorijās ir izveidojusies viena VRG, gan teritorijas ziņā mazākajos kā Jelgavas un Dobeles rajons, gan vislielākajos – Liepājas un Madonas rajons). Vidēji viena VRG ir 1 594 km² liela teritorija ar 25 357 iedzīvotājiem. Vismazākā ir Baldones Partnerība (8 km²), vislielākā – Liepājas rajona partnerība (359 km²), arī iedzīvotāju skaita ziņā vismazākā ir Baldones Partnerība (5 419), bet vislielākā Bauskas rajona lauku partnerība (50 811 iedzīvotāju). Visblīvāk apdzīvota ir Stopiņu un Salaspils Partnerības teritorija (79 iedz./km²), savukārt biedrības Ziemeļkurzemes biznesa asociācija teritorijā iedzīvotāju blīvums ir vismazākais (6 iedz./km²).

VRG teritoriju iedzīvotāju īpatsvaru kopējā reģiona iedzīvotāju skaitā (kā VRG darbības fona rādītājs) nosaka lielo pilsētu izvietojums un to iedzīvotāju skaits salīdzinājumā ar lauku iedzīvotāju skaitu. Reģionos 54-82% iedzīvotāju ir VRG darbības teritorijās ar LEADER iespējām savas teritorijas attīstībā. Kopā valstī šis īpatsvars ir 45% (to ietekmē Rīgas iedzīvotāju skaits).

Līdz 2009. gada beigām bija apstiprinātas 39 vietējās attīstības stratēģijas ar kopējo sabiedrisko finansējumu šo stratēģiju īstenošanai EUR 22 874 027, kas ir EUR 22,81 (LVL 16,05) uz vienu iedzīvotāju.

Šis pasākums ir administrējošais pasākums, kurā VRG ar vietējo attīstības stratēģiju piesaista savai teritorijai finansējumu, un vietējām attīstības stratēģijām piešķirtais finansējums tiek apgūts 4.1.1. un 4.1.3. pasākumu ietvaros.

Reģionālais sadalījums projektiem un finansēm atspoguļots 117. tabulā.

117. tabula. Apstiprināto vietējo attīstības stratēģiju skaits un finansējums 4.1.0. pasākumā pa reģioniem.

Reģions	Vietējo attīstības stratēģiju skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums	Sabiedriskais finansējums vidēji stratēģijā	% no kopējā sabiedriskā finansējuma	4.1.3.pasākumā apstiprinātais sab. finansējums, % no 4.1.0.
Pierīga	14	5 293 980	378 141	23%	13%
Zemgale	5	4 360 937	872 187	19%	15%
Kurzeme	6	3 739 288	623 215	16%	14%
Vidzeme	8	4 771 614	596 452	21%	14%
Latgale	6	4 708 208	784 701	21%	18%
Kopā	39	22 874 027	586 514	100%	15%

Avots: LAD dati

Aplūkojot 2008.-2009.gada vietējās attīstības stratēģijas, redzam, ka vidējais sabiedriskais finansējums vietējās attīstības stratēģijas īstenošanai no 2009.gada līdz 2013.gadam ir EUR 586 514. Vislielākā sabiedriskā finansējuma summa attiecas uz Pierīgas reģionu (23%), kam seko Vidzeme (21%) un Latgale (21%), savukārt vismazākā sabiedriskā finansējuma summa ir Kurzemes reģionā (16%). VRG konkursos iesniegto projektu sabiedriskais finansējums 4.1.3. pasākumā vidēji ir 15% no vietējo attīstības stratēģiju īstenošanai paredzētā finansējuma, vismazāk Pierīgas reģionā (13% un visvairāk Latgalē (18%).

Aplūkojot sasniedzamos rādītājus saskaņā ar LAP plānoto, redzam, ka atsevišķos gadījumos tie krietni pārspējuši paredzēto (skat. 118. tabula).

118. tabula. Sasniedzamie rādītāji 4.1.0.pasākumā.

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Atbalstīto VRG skaits	33	39	118%
VRG aptvertā teritorija, km ²	54 900	64 329	117%
Vietējo attīstības stratēģiju ietvaros finansēto projektu skaits	1 100	344*	31%
Kopējais iedzīvotāju skaits teritorijās, kuras aptver VRG	400 000	1 001 331	250%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
Neto papildus pievienotā vērtība pēc PPS, EUR	6 400 000	n.a	
Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā	37	n.a	
Pasākumam atbilstošie rezultātu rādītāji:			
Bruto izveidoto darbavietu skaits	100	n.a	
Sekmīgi veikto apmācību skaits	40	32	80%

Avots: LAD

*apstiprinātais projektu skaits

VRG aptvertā teritorija un iedzīvotāju skaits ir minēts saskaņā ar LAD datu bāzē redzamajiem datiem un nesakrīt ar 116.tabulā minēto, jo 2010.gadā pieaudzis VRG skaits un svārstās iedzīvotāju skaits pa gadiem visā Latvijas teritorijā saskaņā ar CSP datiem. Ņemot vērā to, ka 33 vietējās attīstības stratēģijas tika reģistrētas 2008.gada beigās un līgums ar VRG tika noslēgts 2009.gada maijā, bet 6 tika pieteiktas 2009.gadā, apstiprināto vietējo attīstības stratēģiju ietvaros finansējamo projektu skaits 344 ir labs rādītājs. Visi projekti atbilst stratēģiju rīcībām 3.ass pasākumu ietvaros, bet nav projektu 1.ass pasākumiem.

Personu skaits, kas saņēmušas apliecinājumu par vietējās attīstības stratēģijas īstenošanā un atjaunošanā iesaistīto VRG pārstāvju mācību beigšanu jau sasniedzis 62 cilvēkus. Pie tam ir izteikts sieviešu pārsvars personu skaitā, kas saņēmuši apliecinājumu (52 sievietes un 10 vīrieši).

LEADER piedāvātās iespējas ļauj realizēt daudzveidīgas ieceres ar lielu atbalsta intensitāti gan NVO, gan pašdarbības kolektīviem, jauniešiem. Fokusa grupu diskusijas apliecina, ka iedzīvotāji ir labi informēti par šīm iespējām, pašvaldības labprāt piešķir līdzfinansējumu.

4.1.1. pasākums: Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā

Pasākuma mērķis

Iesaistīt vietējos iedzīvotājus, lai paaugstinātu lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārstrādes nozares konkurētspēju Latvijas teritorijas daļā, kurā tiek īstenotas vietējo rīcības grupu vietējās attīstības stratēģijas.

Atbalstītās aktivitātes

Pasākuma ietvaros tiek atbalstītas aktivitātes, kas iekļautas šīs programmas 1.ass pasākumos 1.1.2., 1.2.1., 1.2.3., 1.2.5., ja vietējās attīstības stratēģijās šo nozaru konkurētspējas paaugstināšana ir nepieciešama vietējās teritorijas attīstībai.

Pasākuma ietvaros ir iespējams ieviest citas aktivitātes, kuras veicina 1.ass iepriekšminēto pasākumu aktivitāšu mērķu īstenošanu un kuras sekmē un uzlabo lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārstrādes nozaru konkurētspēju kā tas noteikts šīs programmas 1.asī.

Pasākumu 1.1.1., 1.1.3., 1.1.4., 1.1.5., 1.2.2., 1.2.4., 1.2.6., 1.3.1., 1.3.2., 1.3.3., 1.4.1. un 1.4.2. aktivitātes nav iespējams īstenot ar LEADER pieeju.

Tālākajā darbībā vietējām rīcības grupām izmantojamo aktivitāšu skaits var tikt papildināts.

Situācijas analīze

Saskaņā ar plānoto kopējo finansējuma apjomu EUR 11 713 989, tas veido 2% no kopējā finansējuma programmā, bet vērtējot pēc iedalītā sabiedriskā finansējuma 0,3% jeb EUR 4 685 596. Līdz ar to programmas griezumā vērtējams kā maznozīmīgs. Ja vērtējam no sabiedriskā finansējuma piešķiruma ass līmenī, tad tas jau veido 14,4%. Un tas ir vidēji nozīmīgs.

Pasākumā nav iesniegts neviens projekts, tādēļ vērtējumu nav iespējams sniegt.

No LAP pasākuma atbalstam iespējamajiem četriem pasākumiem MK noteikumi⁵² līdz 2010.gada septembrim paredzēja atbalstu ar LEADER pieeju tikai trijos (1.2.5. netika piedāvāts), bet kopš 2010.gada septembra atbalsts šādiem projektiem iespējams tikai divos – 1.2.1. un 1.2.3. pasākumā, kuri galvenokārt piesaista liela apjoma projektus tieši. LEADER iespējas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarē negūst tādu atsaucību no vietējo kopienu puses kā nelauksaimnieciskie pakalpojumi un iespējas uzlabot sabiedrībai pieejamo infrastruktūru. Pašreiz izsludinātajā 4.1.1. un 4.1.3. pasākumiem kopīgajā projektu pieteikšanas kārtā VRG piedāvātās rīcības projektu konkursam saistītas ar 3.ass mērķiem un nepiedāvā rīcības 1.ass kontekstā. Projektus var iesniegt tikai saskaņā ar VRG izsludināto atklāto konkursu.

4.1.3. pasākums: Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā

Pasākuma mērķis

Latvijas teritorijas daļā, kurā tiek īstenotas vietējo rīcības grupu vietējās attīstības stratēģijas, veicināt lauku ekonomikas dažādošanu un dzīves kvalitāti, lai nodrošinātu iedzīvotājiem nepieciešamo pakalpojumu pieejamību, un atbalstīt vietējo iedzīvotāju iniciatīvu, iesaistoties sabiedriskajās aktivitātēs.

Atbalstītās aktivitātes

Pasākuma ietvaros tiek atbalstītas šīs programmas 3.ass pasākumu 3.1.2.(3.1.1.), 3.1.3., 3.2.1., 3.2.3. aktivitātes un sekojošas aktivitātes:

- 1) Inventāra, aprīkojuma un maza apjoma infrastruktūras izveide (t.sk. jauna būvniecība un rekonstrukcija) pakalpojumu pieejamībai, kvalitātei un sasniedzamībai;
- 2) Inventāra, aprīkojuma un maza apjoma infrastruktūras izveide (t.sk. jauna būvniecība un rekonstrukcija) sabiedrisko aktivitāšu (t.sk. apmācību un interešu klubu, kultūras, vides aizsardzības, sporta un citu brīvā laikā pavadīšanas aktivitāšu) dažādošanai;
- 3) Citas 3.ass pasākumu aktivitātes, kuru mērķis ir veicināt dzīves kvalitāti ar LEADER pieeju.

Ar 2010.gada septembra grozījumiem MK noteikumos⁵³ 3.2.3. pasākumā netiek atbalstīti LEADER projekti.

⁵² MK 13.01.2009. Not. Nr.33 "Kārtība, kādā piešķir valsts un Eiropas Savienības atbalstu lauku attīstībai pasākumam "Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā" un pasākumam "Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā"

⁵³ MK 13.01.2009. Not. Nr.33 "Kārtība, kādā piešķir valsts un Eiropas Savienības atbalstu lauku attīstībai pasākumam "Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā" un

Situācijas analīze

Pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums ir uzskatāms par finansiāli maznozīmīgu, ja vērtējam pēc kopējā atvēlēta sabiedriskā finansējuma (tikai 1,1%), bet vērtējot pēc līdzekļu sadalījuma pasākumiem arī, tas veido jau 54,5% un uzskatāms par ļoti nozīmīgu pasākumu ass ietvaros.

Šajā pasākumā līdz 2010.gada 17.augustam veiktas izmaksas EUR 1 720 516 (skat. 119. tabula) no sabiedriskā finansējuma. Kopā ar privāto finansējumu šo projektu izmaksas attaisnoto sasniedz EUR 2 221 872. Atbalstīto projektu skaits jau sasniedzis 49%, bet finansējums apstiprināts tikai par 18%. Tas norāda uz zemākām vidējām izmaksām projektā nekā plānots.

119. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 4.1.3. pasākumā.

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	18 742 387	3 495 789	19%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	18 742 387	3 336 919	18%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	18 742 387	1 720 516	9%
<i>Atbalstīto projektu skaits</i>	700	344	49%
<i>Atbalstīto atbalsta saņēmēju skaits</i>	400	287	72%
Kopējais investīciju apjoms, EUR	24 989 849	2 221 872	9%
Pasākumam atbilstošie ietekmes rādītāji:			
<i>Neto papildus pievienotā vērtība pēc PPS, EUR</i>	6 200 000	n.a.	
<i>Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā</i>	15	n.a.	

Avots: LAD

Izvērtējot vidējās izmaksas projektā, redzam, ka Zemgalē un Kurzemē tās ir vislielākās, bet Latgalē vismazākās (skat. 120. tabula).

Vērtējot projektos pēc to skaita redzam, ka visaktīvāk projektus ievieš Latgalē (30% no kopējā skaita), bet vismazāk projektu ievieš Kurzeme (13% no kopējā skaita).

120. tabula. Apstiprināto projektu skaits un finansējums 4.1.3.pasākumā pa reģioniem.

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums	Attiecināmās (kopējās) izmaksas	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Pierīga	74	702 995	810 040	9 500	21%
Zemgale	58	637 705	731 633	10 995	19%
Kurzeme	45	505 865	582 704	11 241	15%
Vidzeme	65	659 080	776 861	10 140	20%
Latgale	102	831 274	943 578	8 150	25%
Kopā	344	3 336 919	3 844 816	9 700	100%

Avots: LAD

Apstiprinātos projektus esam iedalījuši 6 grupās (skat. 121. tabula) ņemot vērā ieviešanas mērķi. Tas bija grūti nodalāms, jo mērķis definēts ļoti plaši. Pieteikto tēmu skaits sasniedz 109, bet tēmas bieži vien ir ļoti līdzīgas, piemēram, *Vides aizsardzība un dabas resursu izmantošanas ilgtspējas nodrošināšana* un *Vides sakārtošana un dabas resursu ilgtspējīga izmantošana*. Saskaņā ar veikto grupējumu vislielākais projektu skaits ir saistīts ar dažāda veida pakalpojumu sniegšanu, to uzlabošanu. Būtiski, ka tas ir svarīgs visos reģionos,

pasākumam "Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā"

jo visos reģionos šo projektu skaits ir līdzvērtīgs (salīdzinot ar citām projektu grupām, kur projektu skaits reģionā ir atšķirīgs).

121. tabula. Projektu sadalījums pēc ieviešanas mērķa.

Projekta veids	Reģions						% no kopējā
	Pierīga	Zemgale	Kurzeme	Vidzeme	Latgale	Kopā	
Dažādu centru izveidošana, attīstīšana	10	5	11		30	56	16%
Dzīves kvalitātes uzlabošanas projekti	14	15	7	15	17	68	20%
Infrastrukturā uzlabošanai	17	5	6	13	10	51	15%
Dažādi pakalpojumi, to pieejamība un uzlabošana	13	21	13	18	21	86	25%
Uzņēmējdarbības veicināšana	6	3	3	1	4	17	5%
Dažāda veida atbalsts vides uzlabošanai un saglabāšanai, sabiedrisko aktivitāšu veicināšanai	14	9	5	18	20	66	19%
Kopā	74	58	45	65	102	344	
% no kopējā skaita	22%	17%	13%	19%	30%	100%	

Avots: LAD

Tas sasaucas arī ar fokusgrupās konstatēto, ka nepieciešams uzlabot publisku pakalpojumu pieejamības, sasniedzamības un kvalitātes uzlabošanu vietējiem iedzīvotājiem. Te būtu iespēja arī vietējai uzņēmējdarbībai. Toties vismazāk projektu ir saistīti tieši ar uzņēmējdarbības veicināšanu (5% no kopējā skaita). Diemžēl arī interviju laikā reģionos vietējie iedzīvotāji kā iemeslu nelielai aktivitātei min pašu iedzīvotāju kūtumu, kas tiek skaidrots ar lielo aizņemtību savās saimniecībās.

Lielākā daļa (56%) no projektu ieviešiem to dara pirmo reizi, iepriekš nav bijusi pieredze ES finansēto projektu ieviešanā. Tas ir pozitīvi, jo norāda uz cilvēku aktivitāti un vēlmi darboties. Pieredzējušākie projektu iesniedzēji ir Kurzemes un Zemgales reģionu VRG, jo pieredze ES projektu ieviešanā Kurzemes reģionā ir 67% no apstiprināto projektu skaita un Zemgalē -53%. Salīdzinot ar Latgali, kur tikai 36% no projektu iesniedzējiem ir pieredze ES finansēto projektu ieviešanā (skat. 122. tabula).

122. tabula. Pieteikto un apstiprināto projektu skaits reģionos.

Reģions	Pieteikto proj. skaits 2009	Pieteikto proj. skaits 2010	Apstiprināti projekti 2007.-2009.	Sekmīgie projekti %	Pieredze ES proj. ieviešanā
Pierīga	106	139	74	70%	36%
Zemgale	128	177	58	45%	53%
Kurzeme	77	126	45	58%	67%
Vidzeme	123	206	65	53%	38%
Latgale	141	159	102	72%	36%
Kopā	575	807	344	60%	44%

Avots: LAD

Ja aplūkojam projektu kvalitāti, tad vidēji 60% no iesniegtajiem projektiem tiek apstiprināti, kas nav augsts rādītājs, lai gan jāņem vērā, ka 56% no projektu pieteicējiem nav iepriekšējās pieredzes ES finansēto projektu ieviešanā. Ja skatām reģionu griezumā, tad vērtējot pēc iesniegto un apstiprināto projektu skaita, Latgale un Pierīga sagatavo kvalitatīvākus/ mērķiem atbilstošākus projektus, jo šajos reģionos pieteikto un atbalstīto projektu attiecība ir virs vidējā līmeņa, bet Zemgalē un Vidzemē zem vidējā līmeņa.

Ne visi potenciālie interesenti ir informēti par LEADER iespējām un gatavi uzņemties saistības projekta sagatavošanai, ne visi atbilst prasībām, kas izvirzītas projekta pieteicējam. LEADER iespējas bieži vien izmanto uzņēmēji mikrouzņēmumos vai arī jaunieši bez iepriekšējas pieredzes uzņēmējdarbībā. Daudziem komplicēta un laikietilpīga šķiet projektu rakstīšana un sagatavošana, lai gan LEADER gadījumā tā ir vienkāršāka, tomēr sagādā grūtības.

Nemot vērā, ka projekti pasākumā realizēti 2009.gada laikā, kā arī to, ka pasākuma ietekme pamatā izpaužas ar laika nobīdi, šobrīd pārāgri vērtēt pasākuma ieguldījumu lauku ekonomikas un sociālās lejupeklīdes apturēšanā, kā arī pie pieejamās informācijas nav iespējams aprēķināt pasākuma atbilstošos ietekmes rādītājus.

4.2.1. pasākums: Starpterritoriālā un starpvalstu sadarbība

Pasākuma mērķis

Nav definēts programmā

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Starpterritoriālā sadarbība starp vietējām rīcības grupām nacionālajā līmenī;
- 2) Starpvalstu sadarbība starp vietējām rīcības grupām Eiropas Savienības dalībvalstīs un teritorijās, kurās darbojas organizācijas, kas īsteno LEADER pieejai līdzīgas aktivitātes.

Situācijas analīze

Vērtējot pasākumu no kopējā plānotā finansējuma viedokļa, tas ir 0,1% jeb EUR 3 253 887. Kopējais plānotais sabiedriskais finansējums (šeit nav plānots privātais finansējums) 0,2% no kopējā sabiedriskā finansējuma programmā. Ja vērtējam no asij piešķirtā sabiedriskā finansējuma viedokļa, tad tas veido 10% un uzskatāms par vidēji nozīmīgāko pasākumu ass ietvaros, bet maznozīmīgu programmā kopumā.

Tā kā pasākums nav uzsākts, tad vērtējumu nav iespējams sniegt.

4.3.1. pasākums: Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve, teritorijas aktivizēšana

Pasākuma mērķis

Sekmēt efektīvu VRG darbību vietējās attīstības stratēģijas īstenošanā un nodrošināt atbalstu vietējās attīstības stratēģijas atjaunošanā, tādējādi veicinot lauku attīstības procesa nepārtrauktību.

Atbalstītās aktivitātes

- 1) Attiecīgās teritorijas pētījumi;
- 2) Pasākumi, kas sniedz informāciju par attiecīgo teritoriju un vietējo attīstības stratēģiju;
- 3) Vietējās attīstības stratēģijas sagatavošanā un īstenošanā iesaistīto VRG personu mācības;
- 4) Publicitātes un pieredzes apmaiņas pasākumi, vietējo līderu mācības;
- 5) VRG darbības nodrošināšana, vietējo attīstības stratēģiju administratīvās izmaksas.

Situācijas analīze

Vērtējot pasākumu no kopējā plānotā finansējuma viedokļa, tas ir 0,3% jeb EUR 5 856 996. Kopējais plānotais sabiedriskais finansējums (šeit nav plānots privātais finansējums) ir 0,4% no kopējā sabiedriskā finansējuma programmā. Ja vērtējam no asij piešķirtā sabiedriskā finansējuma viedokļa, tad tas veido 18% un uzskatāms par nozīmīgu pasākumu ass ietvaros, bet maznozīmīgu programmā kopumā.

Šajā pasākumā līdz 2010.gadam veiktas izmaksas EUR 1 206 517. Projektiem apstiprināto attaisnoto izdevumu kopsummas redzam 123. tabulā. Tā kā lielākā daļa projektu uzsākti 2009.gada vidū un beigu termiņš ir 2013.gada decembris, tad projektos izmaksātais finansējums vidēji sasniedz 21% no projektos apstiprinātā finansējuma.

123. tabula. Galvenie sasniedzamie rādītāji un to izpilde 4.3.1. pasākumā.

Rādītājs	Sasniedzamais rezultāts LAP	Sasniegtais	Izpilde %
Pieteiktais sabiedriskais finansējums, EUR	5 856 996	4 179 551	71%
Apstiprinātais sabiedriskais finansējums, EUR	5 856 996	4 170 602	71%
Izmaksātais sabiedriskais finansējums, EUR	5 856 996	1 206 517	21%
<i>Prasmju ieguves un aktivizēšanas projektu skaits</i>	50	32	64%
<i>Dalībnieku skaits aktivitātēs</i>	22 000	1289	6%
Kopējais investīciju apjoms, EUR	5 856 996	1 206 517	21%
Pasākumam atbilstošie rezultātu rādītāji:			
<i>Personu skaits, kas saņēmušas apliecinājumu par mācību beigšanu</i>	500	1289	258 %

Avots: LAD

Tā kā šis pasākums ir pavadošais pasākums 4.1.0. pasākumam, tad atbalsta pretendents šajā pasākumā ir VRG, kurām piešķirts atbalsts stratēģijas īstenošanai. Tikai viena VRG Kurzemes reģionā šim atbalstam nepieteicās un visas aktivitātes īsteno par saviem līdzekļiem. Analīzē nav ietvertas 6 VRG, kuras pieteica projektus 2010.gadā (šie projekti tika apstiprināti aprīlī un maijā).

Saskaņā ar LAD datubāzes datiem 4.3.1. pasākuma īstenotajās aktivitātēs apliecinājumu par mācību beigšanu saņēmušas 1227 personas potenciālo projektu iesniedzēju kapacitātes celšanā, un 62 personas vietējās attīstības stratēģijas īstenošanā un atjaunošanā.

Salīdzinot ar citiem LAP pasākumiem, šis ir trešais lielākais pasākums pēc sabiedriskā finansējuma vidējā apjoma projektā.

124. tabula. Apstiprināto projektu skaits un finansējums 4.3.1. pasākumā pa reģioniem.

Reģions	Projektu skaits	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums	Attiecināmās izmaksas	Sabiedriskais finansējums vidēji projektā	% no kopējā sabiedriskā finansējuma
Pierīga	8	690 368	690 368	86 296	17%
Zemgale	5	873 427	873 427	174 685	21%
Kurzeme	5	715 337	715 337	143 067	17%
Vidzeme	8	948 489	948 489	118 561	23%
Latgale	6	942 981	942 981	157 164	23%
Kopā	32	4 170 602	4 170 602	130 331	100%

Avots: LAD

Vairāk nekā pusei (53%) no projektu iesniedzējiem ir pieredze ES projektu ieviešanā. Aplūkojot atbalstīto projektu īstenotās aktivitātes, vispopulārākā ir bijusi potenciālo projekta iesniedzēju kapacitātes celšana. Tas vērtējams pozitīvi, jo veiktajās sarunās fokusgrupās, minēts, ka zināšanu trūkums par ES projektu ieviešanu ir būtisks faktors dalībai ES fondu izsludinātajos projektos. Pieejamie dati rāda, ka sievietes ir daudz aktīvākas mācību apgūšanā nekā vīrieši (skat.125. tabula), jo veido 77% no visiem mācību apgūvējiem, kas saņēmuši apliecinājumu par mācību beigšanu.

125. tabula. Mācību beidzēju skaits un sadalījums pa dzimumiem.

Rādītājs	Sievietes	Vīrieši
Personu skaits, kas saņēmušas apliecinājumu par mācību beigšanu potenciālo projektu iesniedzēju kapacitātes celšanā	940	287
Personu skaits, kas saņēmušas apliecinājumu par vietējās attīstības stratēģijas īstenošanā un atjaunošanā iesaistīto VRG pārstāvju mācību beigšanu	52	10
Kopā	992	297

Avots: LAD

Nemot vērā 4.1.3. pasākuma rezultātus saistībā ar projektu kvalitāti (pieteikto un atbalstīto projektu attiecība) Vidzemes un Zemgales reģionos vajadzētu īpaši pievērst uzmanību potenciālo ieviesēju kapacitātes celšanai.

LEADER pieejas jeb 4.ass pasākumu vērtējums kopumā

Saskaņā ar eksperta vērtējumu, LEADER ir mērķtiecīgas un savstarpēji koordinētas aktivitātes lauku attīstības veicināšanai. Lai nodrošinātu kopīgu (integrētu) skatījumu uz lauku attīstības jautājumu risināšanas iespējām, pārstāvji no dažādiem sektoriem (ekonomiskie, sociālie un pašvaldību pārstāvji) apvienojas un izveido vietējo rīcības grupu. Pasākumi prioritārā virziena ietvaros ir papildinoši ar EZF līdzīgiem pasākumiem. Vietējās rīcības grupas, kas saņem atbalstu no abiem fondiem, nodrošina nošķirtu lēmumu pieņemšanas procesu, izveidojot katram fondam atsevišķu lēmējinstītūciju (pārvaldes instītūcija, kura ir atbildīga par vietējās attīstības stratēģijas īstenošanu un kuras sastāvā valsts un pašvaldības iestāžu pārstāvju nav vairāk kā 50% un vismaz 50% ir ekonomiskie un sociālie partneri).

LEADER pasākumu ietvaros atbalsta ļoti daudzveidīgas aktivitātes. Daļa no tām vērsta uz VRG, lauku nevalstisko organizāciju u.c. aktīvu lauku iedzīvotāju grupu saliedēšanu, sadarbības iemaņu attīstīšanu un līdzdalības kopienas dzīves jautājumu risināšanā veicināšanu, daļa veicina lauku iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes, uzņēmējdarbības uzsākšanu. Nozīmīgākie šo projektu rezultāti, līdz ar konkrētu kopienas problēmu risināšanu, ir sadarbības, līdzdalības pieredze, ko cilvēki iegūst, nostiprinātās sociālās saites un kopienas saliedēšana. Darbs pie projektiem veicina NVO veidošanos un nostiprināšanos.

Lai veiktu šī pasākuma pašreizējo kvalitatīvo novērtējumu, tika veiktas lauku iedzīvotāju intervijas pagastos, taču iegūtie rezultāti neļauj analizēt atsevišķus pasākumus, fokusa grupas diskusija atspoguļo iedzīvotāju viedokļus par LEADER pasākumiem kopumā un raksturo dažus svarīgākos aspektus darbā pie projektiem. Lauku kā komplicētas sociāli teritoriālas vienības attīstība pilnībā atbilst LEADER principiem. Ar lauksaimniecību (lauksaimnieciskā ražošana tirgum) saistītā lauku iedzīvotāju grupa samazinās, pieaug un nākotnē vēl vairāk pieaugs lauku iedzīvotāju skaits, kam lauki ir tikai dzīvesvieta, bet darbs pilsētās. Liela daļa lauku iedzīvotāju savas aktivitātes lauksaimniecībā noreducējuši līdz lauku mājsaimniecības līmenim, bet daudzi arī ar to vairs nenodarbojas. Lauku attīstība realizējas kā *consensus* starp daudzām iedzīvotāju grupām. Lauku attīstības politikai jārisina visu lauku iedzīvotāju problēmas. LEADER pieeja ir ļoti svarīga kopienas attīstībai un resursu (finansu, cilvēkresursu, administratīvo u.c.) mobilizācijai, dažādu sociālo aģentu iesaistīšanā lauku attīstības jautājumu risināšanā.

Fokusa grupu diskusijās izteiktie viedokļi liecina, ka iedzīvotāji LEADER pasākumu piedāvātās iespējas vērtē pozitīvi un, salīdzinot ar citiem LAP pasākumiem, par šiem projektiem ir informēti labāk.

LEADER projektu tiešo ietekmi uz lauku attīstību raksturo realizētie projekti, kas risina konkrētas lauku iedzīvotāju problēmas. Netiešā ietekme saistīta ar sadarbības, līdzdalības pieredzi, ko cilvēki apgūst, nostiprinātajām sociālajām saitēm un saliedēto kopienu.

Literatūrā par lauku attīstību, raksturojot LEADER pieeju, kā galvenais rezultāts tiek minēta kopienas rīcībspējas veicināšana, kas izpaužas, galvenokārt, kā jaunu prasmju apgūšana, pašapziņas nostiprināšana un par šo aktivitāšu sekmīgu rezultātu varētu spriest pēc realizētiem projektiem un jaunām iniciatīvām (jauniem projektu pieteikumiem, kas izauguši no iepriekšējiem).

Intervijās atzīmēts, ka liela nozīme lauku NVO darbībā un arī LEADER projektu sagatavošanā ir personībām. Pieaugusi cilvēku aktivitāte un vēlme darboties.

Ne visi potenciālie interesenti ir informēti par LEADER iespējām un gatavi uzņemties saistības projekta sagatavošanai, ne visi atbilst prasībām, kas izvirzītas projekta pieteicējam. LEADER iespējas bieži vien izmanto uzņēmēji mikrouzņēmumos vai arī jaunieši bez iepriekšējas pieredzes uzņēmējdarbībā. Daudziem komplicēta un laikietilpīga šķiet projektu rakstīšana un sagatavošana, lai gan LEADER gadījumā tā ir vienkāršāka, tomēr sagādā grūtības.

Intervijās konstatēts, ka iepirkuma procedūras nosacījumi ne vienmēr veicina lauku attīstībai piesaistīto līdzekļu izmantošanu teritoriju attīstībai. Konkursos par darbu veikšanu bieži uzvar firmas no pilsētām, par ko liecina intervijas ar pašvaldību pārstāvjiem. Vietējie uzņēmēji nav konkurētspējīgi, viņu attīstības iespējas ir ierobežotas (veidojas noslēgts loks – nav pasūtījumu- nav iespējas attīstīties un pretendēt uz jauniem pasūtījumiem). Vēl viena no minētajām problēmām ir tā, ka laika gaitā var mainīties dažādi projekta realizācijas nosacījumi, kas nav atkarīgi no projekta pieteicēja, bet iespaido izdevumu atbilstību izvirzītajām prasībām projektā.

Iedzīvotāji izteica neapmierinātību ar to, ka iepirkumi projektu vajadzībām bieži vien tiek nepamatoti sadārdzināti, aizbildinoties ar to, ka pieteicējiem šī nauda ir piešķirta ar vieglu roku. Pēc diskusiju dalībnieku izteikumiem var secināt, ka viņiem nācies saskarties ar sabiedrībā pastāvošajiem viedokļiem, ka projektu realizācijai tiek piešķirti lieli naudas līdzekļi un uzzinot, ka iepirkumi tiek veikti ES finansētu projektu realizācijai, tiek pieprasīta augstāka samaksa.

Iedzīvotājus neapmierina tas, ka projekta sagatavošanas un realizācijas gaitā nepieciešams apmeklēt daudzas iestādes, kas atrodas dažādās vietās. Bieži vien iestāžu prasības ierasties un parakstīt dokumentus, precizēt informāciju utt. esot nepamatotas un sagādā projekta pieteicējam liekus izdevumus.

Būtiska loma LAP piedāvāto iespēju apgūšanā ir pašvaldībām, kas var būt gan projekta pieteicēja 3.ass un 4.ass pasākumos, gan sniegt atbalstu NVO un citiem aktīvajiem iedzīvotājiem 4.ass pasākumos. VRG stratēģijās minētie mērķi un līdzekļi to sasniegšanai būtu vairāk jāpārdomā ar skatu uz tālāku nākotni. Līdzekļi tiek apgūti. Īstermiņa teritorijā ir radīta zināma rosība, bet ilglaicīgu ieguvumu teritoriju attīstībai šie projekti nedod. Pēc administratīvi teritoriālās reformas pašvaldību struktūra Latvijā būtiski izmainījies un novadu attīstības stratēģijas tiek pārstrādātas, arī VRG stratēģijās būtu jāveic korekcijas, kas ņem vērā notikušās izmaiņas.

Pašlaik administratīvi teritoriālais dalījums ir ļoti neviendabīgs. Daļa jaunizveidoto novadu aizņem gandrīz visu bijušo rajona teritoriju, izmantojot izveidoto sociālo un transporta infrastruktūru; novada centrs atrodas bijušajā rajona centrā, kas piedāvā plašu pakalpojumu klāstu (piem., Alūksnes, Talsu, Jelgavas novads). Tai pat laikā daudzi jaunizveidotie novadi ir nelieli, bez izteiktiem centriem (piem. Ciblas, Beverīnas, Tērvetes novads), nav kompakti (Raunas novads), novada centrs nav ērti pieejams (nav ērta ceļa uz centru) u.tml. Iespējams, jau netālā nākotnē novadu kartē var notikt būtiskas izmaiņas, jo

tuvākajā laikā paredzamas diskusijas par otrā līmeņa pašvaldībām. Tas var ietekmēt arī VRG un to darbību.

Nemot vērā, ka pasākumos uzsāktie projekti vēl ir realizācijas stadijā, šobrīd ir pārāgri runāt par to ietekmi. Lai veiktu kvantitatīvu novērtēšanu nepieciešams uzkrāt vairāk datu par ieviestajiem projektiem. Taču pozitīvi vērtējama aktivitāte (īpaši 4.1.3. pasākumā *Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā*) un tas, ka VRG jau tagad nosedz Latvijas teritoriju, kas ir augsts rādītājs, ja salīdzina ar citām ES dalībvalstīm.

Lai redzētu LEADER ass pasākumu ieviešanu dažādos novados skatīt 6. karti 5. pielikumā, kur redzama iedzīvotāju aktivitāte un sabiedriskā finansējuma vidējās izmaksas projektam.

Latvijas Valsts lauku tīkls

Eiropas Tīkla lauku attīstībai (ETLA) izveidošanu ir sekmējusi ES Komisija (DG Agri) un tas apvieno visu ES dalībvalstu LT, nodrošinot vienotu un kopīgu darba platformu VLT Sekretariātiem, kas katrā valstī izveidoti lauku attīstībā iesaistīto organizāciju sadarbības veicināšanai un darbības koordinēšanai. ETLA mērķis ir atbalstīt VLT, Kopienas līmenī organizējot konsultācijas un pieredzes apmaiņas sanāksmes, tematisko grupu un ekspertu darbu, visu valstu labas pieredzes piemēru apkopošanu un izplatīšanu starp dalībvalstīm. ETLA nav tieši iesaistīts nacionālā līmeņa VLT aktivitātēs, taču līdz šim tas ir palīdzējis Latvijas VLT veidošanas procesā, organizējot pieredzes apmaiņas tikšanās VLT Sekretariātiem. Tas arī ir palīdzējis iegūt kontaktus un tos izmantot starptautiskās pieredzes apmaiņas braucienos un semināru organizēšanai Latvijā. Var piebilst, ka ir pārāgri vērtēt ETLA tiešās darbības ieguldījumu labas lauku attīstības prakses izveidē Latvijā saskaņā ar tā darba mērķiem. ETLA praktiskais devums nav nošķirams no Latvijas VLT darbības devuma Latvijas lauku attīstībai, un līdz ar to šajā novērtēšanā tiek vērtēta Latvijas VLT kā 1/27 ETLA daļas darbības ieguldījums.

Sekretariāts ir izveidots 2008.gada otrajā pusē. Novērtēšana tiek veikta par VLT darbības periodu sākot ar 2009.gadu līdz 2010.gada 1.pusei, jo šajā laikā tiek uzsākta VLT Rīcības programmas 2009.-2013.īstenošana ikgadēju Rīcības plānu ietvaros. 2009.gadā tika īstenotas 8 aktivitātes, bet 2010.gadā- 15 aktivitātes. VLT izveide un darbības nodrošināšana tiek finansēta no LAP Tehniskās palīdzības (TP) finansējuma, kurai novirzīti 4% (jeb EUR 55,5 milj.) no ELFLA finansējuma Latvijā. 18% jeb EUR 10 milj. no kopējā TP finansējuma tiek piešķirti VLT Sekretariāta administrēšanai (EUR 2,5 milj.) un VLT Rīcības programmas īstenošanai (EUR 7,5 milj.) 2008.-2013.gada laikā. Finansējuma apjomu katram gadam VLT Sadarbības padome apstiprina ikgadējā Rīcības plānā.

2008.gada uzdevumu izpildei tika izlietoti EUR 282 532, kas galvenokārt ietvēra VLT Sekretariāta izveides izmaksas un VLT Rīcības programmas projekta izstrādi 2009.-2013. periodam.

2009.gada uzdevumu izpildei izmantots kopā EUR 1 373 888 , no tiem:

- Rīcības plāna uzdevumu realizēšanai Rīcības Programmas ietvaros- EUR 987 491;
- Sekretariāta darbības nodrošināšanai – EUR 386 398;

2010.gadā plānots izlietot EUR 2 277 592, no tiem :

- Rīcības plāna uzdevumu realizēšanai Rīcības programmas ietvaros - EUR 1 957 440;
- Sekretariāta darbības nodrošināšanai –EUR 320 152.

Kopējais finansējums Rīcības programmas īstenošanai tika paredzēts EUR 9,99 milj. apmērā. (skat. 126. tabula) 2008.gadā tika izveidota VLT Sekretariāta struktūra un infrastruktūra, kas kopā izmaksāja ap EUR 0,3 milj. 2009.gadā uzsākās VLT pasākumu

īstenošana Rīcības plāna ietvaros un finansējums tika palielināts vismaz četrkārtīgi. Paplašinot Rīcības plāna pasākumu sarakstu, 2010.gadā finansējums ir piešķirts ap EUR 2,3 milj. apmērā.

Vislielākais finansējums ir piešķirts un izmantots 2009.gadā labas prakses un pieredzes popularizēšanas pasākumiem, bet 2010.gadā – Informācijas aprītei un Apmācību programmu izstrādē un īstenošanai. 2010.gada Sekretariāta budžetam tiek pievienots lauku speciālistu atalgošanas (EUR 0,7 milj.) izmaksas, kas pirms tam bija LLKC budžeta izmaksas un kuru segšanai tika piešķirtas valsts dotācijas. Bez tām VLT Sekretariāta budžeta izmaksas 2010.gadā ir ieplānotas EUR 0,3 milj. apmērā, kas ir mazākas nekā 2009.gadā.

126. tabula. Plānotais un izmantotais finansējums Rīcības Programmas virzienos, EUR

Virziens /Periods	Plānotais Rīcības Programmā			Plānots/izmantotais Rīcības Plānos 2008-2010		
	Kopējais 2009-2013.g.	2009.g.	2010.g.	2008.g.	2009.g.	2010.g. (plānots)
Informācijas aprītes nodrošināšana	3 751 776	539 923	710 425	-	176 139	495 267
Labas pieredzes un prakses popularizēšana	2 253 907	326 796	426 255	-	506 276	257 579
Apmācību programmu izstrāde un īstenošana	727 622	85 251	142 085	-	133 695	471 800
Starptautiskās sadarbības un dalības procesu nodrošināšana	756 039	113 668	142 085	-	-	-
Horizontālais virziens: VLT Sekretariāta budžets	2 496 448	420 852	320 152	282 532	386 397	1 052 945*
Kopā	9 985 791	1 486 489	1 741 002	282 532	1 202 505	2 277 591

* ar lauku speciālistu atalgošanu

Avots: pēc Rīcības programmas un VLT atskaitēm ZM

Ikgadējie Rīcības plāni. Katru gadu VLT Sekretariāts izstrādā ikgadējo Rīcības plāna projektu, kurā detalizēti ir aprakstītas ieviešamās aktivitātes, pieejamais finansējums, attiecināmās izmaksas un process, kā aktivitāte ieviešama konkrētajā gadā. Atbalsta intensitāte pasākumos ir 100%. Ieviešamie pasākumi nevar tikt finansēti no citiem LAP pasākumiem, kā arī no citiem Latvijas valsts vai ES finanšu avotiem. Ir izstrādāti un īstenoti 2009.un 2010.gada plāni.

Pasākumu izvēle Rīcības plāna izstrādē balstās uz:

- ikgadēju lauku iedzīvotāju aptauju par to, kādi pasākumi, īpaši saistībā ar semināriem/apmācībām, ir nepieciešami nākošajā gadā;
- ZM izvirzītajām interesēm saistībā ar nozares attīstību laukos. Pārsvārā tie ir pasākumi, kuros labuma saņēmēji ir lauku iedzīvotāji, īpaši lauksaimnieki.

Iedzīvotāju aptauju veic reģionos, izmantojot VLT Sekretariāta struktūru un dalībnieku palīdzību, kā arī aptaujas anketas tiek izsūtītas Sadarbības Padomes (SP) un citām nacionālā līmeņa organizācijām. 2009.gadā tika aptaujāti ap 900 lauku iedzīvotāji 2010.gada pasākumu sarakstam, īpaši semināru un apmācības tēmu izvēlei. 2010.gada 2.pusgada laikā tiek veikta aptauja par 2011.gada Rīcības plāna aktivitātēm. Sekretariāts apkopo un iesniedz saskaņošanai ZM.

Var teikt, ka Rīcības plāna pasākumos lielu īpatsvaru sastāda pasākumi un semināru/apmācību tēmas saistībā ar lauksaimniecības nozari (1.ass). Skaitliski lielāko daļu pasākumu iniciē ZM, taču finansiāli lielākais apjoms (2009.g.vairāk par 50%, 2010-vairāk par 80%) ir pasākumiem, kurus izvēlējušies lauku iedzīvotāji un tā ietvaros vislielākā finansējuma daļa (2009.g. ap 80%, 2010.g.-ap 50%) tiek novirzīta semināriem/apmācībām visā Latvijas teritorijā un pieredzes braucienu izmaksas.

Pasākumu izmantotāju aptaujas liecina, ka VLT darbība ir bijusi nozīmīga, īpaši informācijas un zināšanu/ideju/pieredzes sniegšanā. Pārsvārā VLT pasākuma izmantotāji jau izmanto vai gatavojas ieviest praksē savas saimnieciskā vai sabiedriskā darbībā. Taču tā ir neliela daļa no lauku iedzīvotāju sabiedrības. Novērtēšanas procesā ir radies priekšstats, ka VLT Sekretariātam kā VLT darbības nodrošinātājam un sadarbības koordinētājam ir jādomā par Latvijas VLT un tajā esošo dalībnieku sadarbības rezultātu un sasniegumu atpazīstamību Latvijā. To varētu izdarīt ar VLT iesaistīto dalībnieku kopdarbības vērtēšanas sistēmas izveidi un rezultātu popularizēšanu sabiedrībā, tādējādi iesaistot sadarbībā arvien jaunus dalībniekus un mazinot iepriekšējos gados eksistējošo ideoloģiju par organizāciju savstarpējo konkurenci finansējuma iegūšanā. Pašreiz VLT ir tikai darbības attīstības sākumstadijā.

VLT Sadarbības Padomes locekļu vērtējums par VLT darbību.

1) Sadarbības Padomes locekļi uzskata, ka:

- a. VLT darbības līdzšinējais ieguldījums Latvijas lauku attīstībā ir vērtējams pozitīvi, jo pamatā ir uzsākta ieinteresēto pušu apvienošana, kopīgu aktivitāšu īstenošana, sabiedrības aktivizēšana un iesaistīšana, viedokļu apzināšana. Gandrīz visi aptaujātie uzskata, ka galvenais iegūtais ir izveidotā un uzturētā konsolidēta aktuālās informācijas bāze par aktivitātēm laukos un iedzīvotāju pašrealizācijas iespējām. Arguments nozīmībai ir tāds, ka informācijas par dažādām iespējām/idejām ir ļoti daudz, taču pārsvārā tā pieejama sadrumstaloti, nav viegli uztveramā valodā un atrodas daudzos informācijas avotos. Tas savukārt lauku cilvēkam apgrūtina atlasīt būtisko. Par ieguvumiem tiek uzskatīti:
 - i informēšana par iespējām piedalīties izglītojošos semināros, sniedzis atbalstu apmācību semināru organizēšanā, tikuši organizēti pieredzes apmaiņas pasākumi, tādējādi, iespējams, ir pamudinājis lauku iedzīvotājus aktīvāk apgūt pieejamo finansējumu;
 - ii mēģināšana veidot iedzīvotāju diskusiju, lai apzinātu kopējo lauku iedzīvotāju domas dažādos jautājumos. Iedzīvotāju viedokļu apkopošana un iesniegšana 3.līmeņa organizācijām.

SP locekļi arī ir izteikuši pieļāvumu, ka VLT darbība un pasākumu rezultāti tomēr varētu neatspoguļot reālo lauku situāciju, jo pārsvārā VLT izmanto aktīvākie cilvēki. Vēl nav īpaši skaidra atgriezeniskā saite procesam, kurā tiek apkopoti dažādu grupu iedzīvotāju viedokļi dažādu politikas procesu uzlabošanai. Ir arī viedoklis, ka atvēlētā budžeta ietvaros VLT pilda servisa organizācijas funkciju ZM uzliktiem pienākumiem un izpildot dažu organizāciju vēlmes un vajadzības;
- b. VLT darbības līdzšinējais ieguldījums lauku attīstības politikas īstenošanā ir vērtējams divējādi. No informācijas ieguves skatupunkta raugoties, VLT sniedz labu ieskatu par lauku iedzīvotāju/lauksaimnieku priekšrocībām politikas ietvaros, kas iespējams rada priekšnosacījumus lauku sabiedrības aktīvākai iesaistei politikas īstenošanā. Taču raugoties no VLT praktiskajiem rezultātiem, nav skaidri redzama politikas ietekmēšanas rezultāti, īpaši ja saista tos ar LAP īstenošanu un Kopējās lauksaimniecības politikas jautājumiem. Ir arī viedoklis, ka VLT darbība varētu palīdzēt politikas īstenošanai, taču tā kā nav skaidra Latvijas lauku attīstības politika, tad praktiski VLT ietekmi var vērtēt kā minimālu.
- c. VLT darbības līdzšinējais ieguldījums Latvijas organizāciju sadarbībā ir dažādi uzskati par to. Pārsvārā viedoklis ir pozitīvs (īpaši lauksaimniecības organizācijām), jo izveidotais tīkls, t.sk. SP apvieno dažādas nozares/interesu organizācijas un liek saprast katras organizācijas specifiku, intereses un uzklaut/sarunāties. Pozitīvi ir tas, ka ir iespēja realizēt sadarbības un pieredzes apmaiņas projektus, kas ļauj gūt zināšanas par situāciju citviet un pielietot iegūtās zināšanas savā reģionā. Taču

- nelauksaimniecības organizācijas uzskata, ka VLT ir centies koordinēt informācijas nokļūšanu līdz visām teritoriālajām organizācijām, kā arī centies apvienot organizāciju intereses lauku attīstības sekmēšanai (panākt nozaru spēju vienoties un izvirzīt kopīgas prioritātes, neskatoties uz pārstāvēto nozari), taču dažādu vietēja/reģionāla līmeņa lauku organizāciju savstarpējo sadarbību VLT nav veicinājis.
- d. VLT darbības līdzšinējais ieguldījums SP locekļu organizācijā ir vērtējams ļoti pozitīvi, jo visas organizācijas/pārstāvji ir izmantojuši VLT organizētos seminārus, apmācības, sadarbību ar citām VLT pārstāvētajām organizācijām, pieredzes apmaiņas braucienus, kas devis papildus zināšanas, īpaši par citu valstu pieredzi. VLT ir organizējis kongresus kontaktu veidošanai, īpaši ar starptautiskiem partneriem, un nodrošinājis līdzdarbību dažādu projektu realizācijā. VLT ir sniedzis atbalstu apmācību semināru organizēšanā, aicinājis dalīties organizācijas ar savu pieredzi. Taču viena no SP organizācijām uzskata, ka VLT ir nodrošinājis arī negatīvu ietekmi tās darbībā, jo VLT darbība ir mazinājusi organizācijas lomu dialogā ar ZM.
- e. VLT darbības līdzšinējais ieguldījums starptautiskai sadarbībai ir dažādi uzskati. Pārsvārā lauksaimniecības organizācijas uzskata, ka rīkoti starptautiskie pieredzes apmaiņas braucieni un kongresi ar dažādu valstu dalībniekiem ir nodrošinājuši kontaktus citās ES dalībvalstīs. Savukārt pārējie uzskata, ka starptautiskā sadarbība netiek attīstīta pietiekoši, īpaši saistībā ar visu ETLA iespēju izmantošanu dažādu interešu grupu vajadzībām un Latvijas organizāciju līdzdalību starptautiskos projektos. Tiek arī uzskatīts, ka tādejādi netiek nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas starp dalībvalstīm.
- f. lauku iedzīvotāju praktiskais guvums līdz šim ir vērtējams pozitīvi, jo visos reģionos VLT nodrošina iespējas izmantot apmācības, seminārus, saņemt konsolidētu aktuālo informāciju par dažādām jautājumiem/fondu rīkoti pasākumiem/aktivitātēm lauku teritorijās un iespēja parakstīties jaunumiem, kurus saņem e-pastā, kā arī dod iespēju līdzdarboties projektos. Atsevišķas organizācijas uzskata, ka VLT pašlaik pilda galvenokārt lauku iedzīvotāju informēšanas funkciju un lielākā daļa iedzīvotāju varētu identificēt VLT ar LLKC, jo vairums VLT neatpazīst. Iespējams, ka VLT izmanto LLKC struktūru un ir pārņēmis daudzas LLKC funkcijas.
- 2) Domājot par VLT darbību nākotnē, SP locekļu domas:
- a. krasi atšķirās saistībā ar VLT ieguldījumu Latvijas lauku attīstībā. Pārsvārā lauksaimniecības organizācijas uzskata, ka VLT kopā ar LLKC dos pozitīvu ieguldījumu, jo piedalīsies politikas veidošanā ar saviem nozares profesionāļiem un izstrādās uz iedzīvotājiem orientētas rekomendācijas, kuru sagatavošanā izmantos apkopoto dažādu organizāciju un labi informētās/aktīvi lauku sabiedrības viedokli. ZM ir tā, kas veido un īsteno politiku un tā ieklausās VLT. Savukārt nelauksaimnieciskās organizācijas uzskata, ka VLT veiks informācijas izplatīšanu par ZM aktualitātēm un turpinās palīdzēt īstenot esošo lauku attīstības politiku LR ZM izpratnē. Ieguldījuma palielināšanai, atsevišķi SP locekļi iesaka arī VLT turpmākajā darbībā palielināt līdzdalību ETLA aktivitātēs/ tematiskajās darba grupās (piem. Uzņēmējdarbības veicināšana laukos) un kalpot kā Lauku attīstības politikas kontaktpunkts, lai izdiskutētu un vienotos par lauku teritorijas attīstību.
- b. viedoklis par organizāciju sadarbības attīstīšanu Latvijā liecināja, ka turpmāk VLT vairāk jāveicina jebkuras sadarbības un līdzdarbošanās mērķis un forma, īpaši svarīga ir starpnozaru sadarbība un dialoga veidošana starp organizācijām ar mērķi „cīnīties” kopā un nevis konkurēt savstarpēji. Tiek izteikti viedokļi par likvidējamiem šķēršļiem sadarbības veicināšanas procesam. Tiek ieteikt finansējuma/lēmuma decentralizācija no Sekretariāta uz iesaistītām organizācijām savu pasākumu organizēšanai. Tas mazinātu Sekretariāta kā servisa centra darbību. Arī nepieciešams esot formulēt un

pielietot atbilstošākas darbības metodes sadarbības attīstīšanai, izskaužot konkurenci un dublēšanos starp VLT atbalstītiem pasākumiem un sadarbības organizāciju pasākumiem.

- c. viedoklis par starptautiskas sadarbības attīstīšanu liecināja, ka jābūt ciešākai sadarbībai ar citu ES valstu LT, īpaši Baltijas jūras stratēģijas (BSS) /Baltijas-Ziemeļvalstu LT aktivitātēs veidojot sadarbības projektus, jānodrošina informāciju par starptautiskiem pasākumiem un jāsekmē organizāciju dalību dažādos starptautiskos pasākumos mazinot šķēršļus ZM izveidotā likumdošanā saistībā par iespējām VRG īstenot starptautiskās sadarbības projektus.
- d. viedoklī par lauku iedzīvotāju praktisko guvumu tiek izvirzīta cerība, ka lauku iedzīvotājiem tiks arī turpmāk piedāvātās apmācības. Tiek uzsvērts, ka VLT ir jāturpina aktivizēt iedzīvotāju līdzdarbošanās caur organizētām diskusijām un kongresiem. Iedzīvotājiem būs ieguvums, ja VLT turpinās veidot noderīgu kontaktu un informācijas bāzi par iegūtām zināšanas un pieredze šeit un ārpus Latvijas. Taču ir viedoklis, ka VLT nav jābūt organizācijai, kas strādā ar iedzīvotājiem. VLT loma ir koordinēt sadarbību, nevis sniegt pakalpojumus.

3) Visu SP locekļu viedoklis par VLT pasākumu mērķtiecīgumu bija pozitīvs un tiek uzskatīts, ka pārsvarā visi pasākumi ir atbilstoši VLT darbības mērķiem/uzdevumiem un arī mērķtiecīgi. Gandrīz visi aptaujātie uzskata, ka par mērķtiecīgākiem pasākumi var uzskatīt izglītojošos pasākumus tādos kā pieredzes apmaiņas braucienus Latvijā un ārpus tās, informāciju mājas lapā, izdevumus Lauku lapa un Čiekurs, seminārus un apmācības dažādos jautājumos. Tā kā VLT īsteno pasākumus, balstoties uz ikgadēji apkopotajām iedzīvotāju un organizāciju vēlmēm, tad var uzskatīt, ka VLT pielāgojas sabiedrības interesēm un to pasākumi ir mērķtiecīgi. Taču SP locekļi uzskata, ka pietrūkst reālu diskusiju par lauku attīstības jautājumiem un VLT Sekretariātam būtu jākoncentrē sava darbība uz sadarbības koordinēšanu un veidošanu nevis pakalpojumu sniegšanu. Atsevišķi locekļi domā, ka pilnīgi neatbilstoši VLT darbībā ir pasākumi, kas saistāmi ar sabiedrības viedokļa noskaidrošana un uzdevumiem, kas raksturīgi NVO aktivitātēm. Vēl tiek izteikts viedoklis par lauku sabiedrības interesi VLT izstrādātiem un mājas lapā ievietotiem interneta rīkiem. Teorētiski tie tiek raksturoti kā noderīgi nelielām mērķa grupām, taču praktiski mazlietoti.

4) SP locekļu rekomendācijas VLT darbības pilnveidošanai/uzlabojumiem institucionālajā struktūrā/pasākumu un sadarbības īstenošanai:

- a. par uzlabojumiem VLT darbības institucionālajā struktūrā (Sekretariāts/novadu darbinieki/ sadarbības organizācijas):
 - i pasākumu organizēšanā iesaistīt nevalstiskas organizācijas, kas ierosinājušas konkrēto pasākumu, t.sk. paredzot tai administratīvās izmaksas no Valsts Lauku tīkla;
 - ii nodrošināt caurspīdīgāku naudas plūsmu, jo veidojas priekšstats, ka aktivitātēm finansējums tiek atvēlēts minimāls, taču kopējās summas ir salīdzinoši lielas;
 - iii pilnvērtīgāka sadarbība ar un starp lauku attīstības speciālistiem novados, bez dublēšanās pārklājot visu Latvijas teritoriju ar labiem speciālistiem, palielināt to pienākumus saistībā ar LEADR iniciatīvas un pasākumu skaidrošanu iedzīvotājiem;
 - iv pilnvērtīgāk izmantot Latvijas Lauku Forumu un tās dalīborganizāciju iespējas;
 - v VLT būtu jādarbojas kā neatkarīgai vienībai, kas nav tieši pakļauta LLKC darbības politikai nacionālā līmenī un vietējā līmenī un neīstenotu gan LLKC, gan VLT darbības vienlaikus.
- b. par uzlabojumiem VLT pasākumu īstenošanā:

- i Vajadzētu organizēt skaita ziņā mazāk, bet kvalitatīvākus pasākumus, piem., attiecībā uz pieredzes braucieniem un apmācībām, jāpalielina samaksa lektoriem, piesaistot labākus lektorus;
 - ii Vajadzētu mainīt konkursu attiecībā uz pieredzes apmaiņas braucieniem, kā arī nekomplektēt dažādas mērķa grupas viena brauciena ietvaros, jo mērķi var kardināli atšķirties. Tādejādi mazinot iespējas negribētiem ekskursiju braucieniem;
 - iii Biežākas un lielākas diskusijas viedokļu sagatavošanai vajadzību aizstāvībai Latvijā un Eiropā;
 - iv Jānodrošina iespēja (t.i. resursi) lauku organizācijām īstenot pasākumus pašām, nevis kaut ko darīt viņu vietā. t.i., pasākumi jāveido kā iepirkumi vai konkursi, kuros tad darbojas atbilstošākās organizācijas, nevis visu dara VLT cilvēki;
 - v VLT būtu jāīsteno starpnozaru sadarbības aktivitātes.
- c. par uzlabojumiem VLT sadarbības metodēs:
- i nodrošināt finansējumu sadarbības organizācijām to ierosināto pasākumu realizēšanai un atbildību par sasniegtiem rezultātiem;
 - ii izmantot sadarbības attīstīšanā un stiprināšanā „dzīvo diskusiju” metodi;
 - iii mazināt iespējas veidoties konkurences apstākļiem starp iesaistītām organizācijām, īpaši tām, kurām ir atšķirīgi viedokļi;
 - iv VLT jāveido aktīvāks, atklātāks dialogs un darbība lauku organizāciju nevis ZM labā, dodot iespēju VLT SP pieņemt reālus lēmumus pašai un nevis apstiprināt ZM lēmumus;
 - v Jāuzlabo VLT Sadarbības Padomes darbs, īpaši saistībā ar lēmumu pieņemšanas procesu, nodrošinot kvalitatīvi sagatavotus lēmumprojektus un pārskatāmu lēmuma pieņemšanas procedūru.
- d. par uzlabojumiem VLT darbības uzdevumos un mērķos:

Jāattīsta ciešāka sadarbība starp iesaistītām organizācijām ar biežākām tikšanās, kopīgiem mērķiem, vīziju, vēlmēm darboties un „cīnīties” kopīgi. Tādējādi, rastos konkrēti priekšlikumi LAP ieviešanas uzlabošanai, kopīgām prioritātēm, mērķiem ierobežotā finansējuma izmantošanai. Nav iespējams piepildīt katras atsevišķas organizācijas, nozares vēlmes, bet ir jābūt kopīgam skatījumam, kas nepieciešams lauku attīstībai.

5) SP locekļu viedoklis par ETLA darbības ieguldījumu Latvijā izskanēja tikai no atsevišķiem aptaujātiem locekļiem. Pārējie par ETLA darbību nav informēti un nevar nosaukt nevienu tā ieguldījumu/ietekmi Latvijā. Informācijas trūkums arī parādās šo atbildētāju rekomendācijās, ka ir nepieciešams vairāk informācijas. Tie locekļi, kuru organizāciju pārstāvji ir bijusi iespēja apmeklēt ETLA rīkotos pasākumus, ir guvuši pozitīvu pieredzi/kontaktus savai darbībai. Īpaši noderīgas ir tematiskajās darba grupas. Taču arī viņi uzskata, ka būtu nepieciešams vairāk informācijas par ETLA praksi un tās ieviešanu Latvijā, jo informācijas par ETLA darbību un Latvijas VLT dalību tajā ir nepietiekoša. Attiecībā par tematiskajām grupām, tiek izteikta cerība, ka tām nākotnē varētu būt panākumi un lielāks reālais ieguldījums, ja izvirzītie mērķi un ielānotās aktivitātes tiks realizētas dzīvē.

6) SP locekļu domas par ETLA ietekmi nākotnē liecināja, ka zinošākie izvirzīja cerību, ka ETLA darbība varētu sekmēt lauksaimnieku organizāciju un pārējo NVO savstarpējo sadarbību starp VLT dalībniekiem, līdz ar to stiprinot cilvēku līdzdalība lauku un lauksaimniecības attīstības politikas īstenošanā ES un nacionālā līmenī. Savukārt tie locekļi, kuram nebija īpaši skaidra ETLA nozīme pauda viedokli saistībā skaidrības ieviešanas nepieciešamību, lai varētu saprast un izmantot ETLA sniegtās priekšrocības un ieguldījumus nacionālo VLT darbības pilnveidošanā un rezultātu sasniegšanā.

VLT Sekretariāta pašvērtējums par VLT un ieceres

Intervijā ar Sekretariāta speciālistiem tika apkopoti viņu pašu secinājumu par līdzšinējās VLT darbības rezultātiem, kā arī noskaidrota vīzija/ieceres/vēlmes VLT tālākai attīstīšanai Latvijā. Sekretariāts uzskata, ka divos darbības gados ir panākts ļoti daudz. Atšķirībā no iepriekš pastāvošās situācijas, pateicoties VLT darbībai tiek informēti ne tikai nacionāla līmeņa organizācijas, bet gan tieši lauku iedzīvotāji. VLT darbībā tiek iesaistīti un pasākumos piedalās tieši lauku iedzīvotāji. Latvijā Sekretariāts apzina lauku iedzīvotāju, organizāciju vēlmes, pamatojoties uz tām tiek izstrādāts ikgadējais darba plāns, kuru apstiprina ZM. Aktivitāšu īstenošanu veic Sekretariāts pats vai arī kopā ar sadarbības organizācijām.

Var teikt arī, ka Latvijas VLT Sekretariāta struktūra ar tās darbiniekiem atrodas teritoriāli vistuvāk un sadarbojas tieši ar lauku iedzīvotāju- individu. Sekretariāts to uzskata par pozitīvu pieeju un labu darba rezultātu. Kā liecina pieredzes apmaiņa ar citu valstu VLT sekretariātiem, var secināt, ka Latvijas sasniegumi ir vērtējama vispozitīvāk. Sekretariāts pauž savus novērojumus saistībā ar iesaistītām organizācijām, uzskatot to, ka VLT darbība nav vājinājusi organizāciju lomu dialogā ar ZM kā lauku politikas veidotājiem, bet noteikti ir stiprinājusi dialogu ZM – lauku iedzīvotājs. Sekretariāts arī atzīst, ka pēc tā novērojumiem SP organizācijām būtu nepieciešams pašām aktīvi sadarboties savstarpēji, t.sk. arī ar VLT Sekretariātu, jo VLT darbība un mērķi nevar tikt sasniegti izmantojot VLT finansējumu tikai katras organizācijas labuma gūšanai.

Kā nākotnes perspektīvas VLT tiek uzskatītas:

Papildus ZM, citu institūciju un lauku iedzīvotāju informācijas "tulkotāja" un skaidrotāja lomai, VLT Struktūrai būtu jāorganizē darba grupas laukos, izstrādājot iedzīvotāju konkrētus priekšlikumus un iesniedzot tos diskusijām ZM un citās ministrijās kā lauku iedzīvotāju viedokli. Tādejādi tikai nodrošināt informācijas plūsmu lauki- ministrijas - lauki, nodrošinot spēcīgu atgriezenisko saiti. Lai nepārņemtu nacionālo NVO pienākumus, VLT nozīme būtu diskusiju veidošana starp dažādu nozaru un jomu pārstāvjiem visos līmeņos. Tuvākās ieceres

VLT darbības ir saistāmas ar:

- aktīvu piedalīšanās sabiedrības viedokļu par LAP nākamajam periodam ieguvē un plāna izstrādē;
- dalību Baltijas Jūras stratēģijas veidošanā lauku attīstības, lauksaimniecības jomās
- Lauku attīstības stratēģijas Latvijā virzīšanā (gan izveide, gan ieviešana savas kompetences ietvaros);
- elastīgas un lauku iedzīvotājiem viegli, dažādos veidos (mutiski, telefoniski, elektroniski, papīra formātā) pieejamas informācijas izplatīšana;
- Latvijas labās pieredzes un prakses popularizēšana Eiropā.

Lauku iedzīvotāju vērtējums par VLT darbību

VLT darbības un rezultātu atpazīstamība laukos tika vērtēta arī citu pētījumu ietvaros. Dažādos novados tika veidotas lauku iedzīvotāju fokusa grupas, lai noskaidrotu LAP ietekmi dzīves kvalitātes uzlabošanai lauku teritorijā, īpaši LEADER ass ieviešanā. Šajās aptaujās tika ietverti arī jautājumi par VLT (skat. 9. pielikumā). Aptaujas organizēja pētnieku grupa (E.Zača, K.Vībante) Aijas Zobenā vadībā. Pētnieku aptaujas rezultāti liecina, ka VLT atpazīstamība Latvijas laukos ir atšķirīga. Ir lauku teritorijas, kurās:

- cilvēki nezina par VLT eksistenci un tā ietvaros finansētajiem pasākumiem;

- cilvēki VLT darbību atpazīst kā LLKC darbību, nepievēršot uzmanību kas finansē pasākumus;
- cilvēki izmanto apmācības, lasa Ziņu lapu un interesējās par VLT mājas lapā ievietotiem jaunumiem.

Ir novērojams, ka tajos pagastos, kuros VLT darbība ir maza atpazīstamība, parasti ir viens pārstāvis, kurš zina par VLT sniegtajām iespējām. Var secināt, ka VLT ieguldījums ir ļoti atkarīgs no VLT reģionu un novadu speciālistu aktivitātes teritorijā.

Par VLT darbību informētie cilvēki atzīst, ka viņu VLT speciālisti ir zinoši un palīdzēt griboši, uzskatot, ka VLT darbība ir ļoti laba un attīstāma ideja. Tiek izteikts arī viedoklis, ka ja cilvēks vēlas iegūt informāciju, tad viņš var izmantot dažādas iespējas kā pie tās tikts- zvanīt speciālistam, konsultantam, iet uz apmācībām, izmantot pieredzes braucienu, lasīt Ziņu lapu un izmantot mājas lapu. Pārsvarā zinošākie iedzīvotāji izmanto VLT ziņu lapu, mājas lapu, apmācībām, pieredzes braucieniem, izmantojot visas iespējas apgūt jaunu un aizbraukt apskatīt. Viņi arī atzīst, ka visvairāk un labāk jaunās iemaņas un informācija tiek apgūta apmeklējot saimniecības/uzņēmumus/vietas un reāli redzot dabā notiekošo vai praktisko pieeju. Atsevišķi aptaujātie atzīmē, ka atsevišķos semināros/apmācībās varētu būt labāki lektori un VLT pasākumi un informācija tiktu izmantota vēl vairāk, ja būtu kaut kāds risinājums situācijā, ja nav pieejams internets.

Tehniskā palīdzība

Novērtēšanas procesā tika analizēta visa Novērtētajam pieejamā informācija par TP ietvaros īstenotām un īstenošanas procesā esošām darbībām. Informācija ietvēra atbalstīto darbību īstenošanas mērķus, finansējumus, TP līdzekļu piešķiršanas Komisijas protokolus un nolikumu, Zemkopības ministrijas un Lauku atbalsta Dienesta speciālistu vērtējumus par 60 atbalstītu darbību īstenošanas procesu, atbilstību iepriekšdefinētajiem mērķiem, īstenošanas rezultātā gūto labumu un turpmākām vajadzībām, kuras būtu finansējamas no TP līdzekļiem LAP īstenošanas procesa uzlabošanai. Novērtēšanas procesā netika vērtēts VLT finansējums un tā darbība.

Kopumā ZM TP Komisija ir lēmusi par 73 darbību atbalstīšanu, no kurām 8 ir atceltas sakarā ar to īstenošanas aktualitātes zaudēšanu, 40 darbības ir pabeigtas/izvērtētas (2 daudzgadīgas) un apmaksātas, 1 ir pabeigta un atrodas izvērtēšanas procesā, 24 darbības pašlaik ir īstenošanas procesā (15 ir daudzgadīgas). Sadalījumā pēc atbalstīto darbību piederību LAP TP aktivitātēm, Komisija atbalstīja:

- 32 darbības ir atbalstītas LAP TP „**Informācijas aktivitātes**” ietvaros. No tām 22 ir pabeigtas, 1 uz novērtēšanas brīdi tiek vērtēta, 7 darbības ir īstenošanas procesā un 2 darbības ir atceltas sakarā ar aktualitātes izbeigšanos;
- 4 darbības ir atbalstītas LAP TP „**Kontroles aktivitātes**” ietvaros. 3 ir pabeigtas, bet viena vēl nav noslēdzies izpildes termiņš;
- 9 darbības ir atbalstītas LAP TP „**Novērtēšanas aktivitātes**” ietvaros. No tām 1 atcelta, 3 pabeigtas un 5 tiek īstenotas;
- 12 darbības atbalstītas LAP TP „**Sagatavošanas aktivitātes**” ietvaros. No tām 5 ir pabeigtas, 5 atceltas un 2 ir īstenošanas procesā;
- 9 darbības atbalstītas LAP TP „**Uzraudzības aktivitātes**” ietvaros. No tām 3 ir pabeigtas un 6 atrodas īstenošanas procesā;
- 7 darbības atbalstītas LAP TP „**Vadības aktivitātes**” ietvaros. No tām 3 ir pabeigtas un 4 atrodas īstenošanas procesā.

Pieejamā informācija par finansējumu norāda, ka TP Komisija ir apstiprinājusi ap EUR 18,5 milj. jeb 40 % no kopēja TP aktivitātēm piešķirtā finansējuma (EUR 45,5 milj.) LAP ietvaros. Šajā summā nav ietverts finansējums Valsts lauku tīkla izveidošanai un

darbībai. Kopējās veikto darbību izmaksu summa ir EUR 3,55 milj., t.sk. 0,4 milj. PVN maksājums, bet izmaksāts par īstenotām darbībām ir tikai EUR 2,4 milj. Vislielākais finansējums ir piešķirts un arī izmaksāts Lauku atbalsta dienestam (LAD) darbību īstenošanai Vadības aktivitātē. Kopumā LAD ir saņēmis 73,9% no kopējās izmaksātās summas TP ietvaros. Tas ir tikai 11,9% no visa TP Komisijas akceptētā finansējuma darbībām. Ministrija ir izmantojusi 19,7% no akceptētā finansējuma, kas sastāda 26% no izmaksātās kopsummas.

TP Komisija ir apstiprinājusi gandrīz EUR 18,5 milj. (bez Valsts lauku tīkla finansēšanas), kas ap 41 % no TP atvēlētā LAP 2007-2013 ietvaros. Veikto darbību izmaksu kopsumma ir EUR 3,55 milj., bet izmaksāts par īstenotām darbībām ir tikai EUR 2,4 milj, kas ir 5% no atvēlētā TP LAP 2007-2013 ietvaros.

Finanšu analīze apliecina, ka Latvijā TP galvenokārt tiek izmantots LAP īstenošanā nepieciešamo cilvēkresursu nodrošināšanai, īpaši administrēšanas, uzraudzības un kontroles procesam, jo līdz šim 75 % no kopējā akceptētā finansējuma (EUR 18,3 milj.) TP ietvaros ir cilvēkresursu izmaksas atbalsta saņēmēju institūcijās, īpaši LAD. Otrā svarīgākā TP finansējuma izlietošana ir ieguldījumi atbalsta saņēmēju tehnoloģiskajā aprīkojumā, kas nepieciešams LAP administrēšanas, uzraudzības un kontroles vajadzībām.

Lai nodrošinātu LAP ieviešanu - vadību, uzraudzību un administrēšanu atbalstītās aktivitātes ļauj palielināt kapacitāti par 190 cilvēkiem: 16 cilvēkus ZM un 174 cilvēkus (projektu vērtētāji, kontrolieri) LAD. Kopējais TP akceptētais finansējums šim nolūkam ir EUR 13,7 milj., bet līdz šim izmaksātais finansējums ir 8% jeb EUR 1,1 milj. 99% no izmaksātā finansējuma ir LAD, lai nodrošinātu visu LAP pasākumu administrēšanu gan centrālajā, gan reģionālajās pārvaldēs.

Tehnoloģisko aprīkojumu darba efektivitātes palielināšanai ZM un LAD ir uzlabojusi savu tehnoloģisko aprīkojumu par gandrīz EUR 0,71 milj., kas ir tikai 32,5 % no šim nolūkam TP Komisijas akceptētā finansējuma. LAD ir saņēmis 98 % no kopējā izmantotā finansējuma. Lielākās investīcijas veiktas LAD tehnoloģiskajā infrastruktūrā un attīstībā, īpaši 2.ass pasākumu administrēšanas procesa uzlabošanai.

Papildus savas cilvēkresursu kapacitātes un tehnoloģisko resursu izmantošanai, TP ir finansējusi ārējo pakalpojumu iegādi par EUR 1,3 milj. Tie ietver pārsvarā īslaicīgos projektus, piem., pētījuma veikšanu, konferenču organizēšanu, publicitātes pasākumus, dattortehnikas un tehnoloģiju iegādi, LAP administrēšanai nepieciešamās informācijas sistēmas izstrādi, TP Novērtēšanas aktivitātes darbības u.tml. Kopā bija paredzēts akcepts ārējiem pakalpojumiem ap EUR 4 milj., kas ir ap 22% no kopējas akceptētā TP finansējuma. Ārpakalpojuma sniedzējs ir saņēmis jau ap 52% no šī finansējuma.

Informatīviem, publicitātes, pieredzes apmaiņas pasākumiem, semināriem, konferencēm saistībā ar LAP īstenošanu ir atvēlēti gandrīz EUR 0,7 milj. un no šīs summas ZM un LAD ir iztērējuši 50%. Savukārt LAP īstenošanas procesa uzlabošanai (Novērtēšana/ Uzraudzība) un attīstībai nākotnē (Sagatavošanās darbi) ir atvēlēti vairāk kā EUR 1,8 milj, no kuriem tikai 20% ir izmantoti.

Pēc aptaujāto ZM un LAD pārstāvju atzinumiem, visas darbības ir vai tiek īstenotas saskaņā ar darbības īstenošanas mērķi, īstenošanas process pārsvarā tiek vērtēts kā teicams un visu īstenoto darbību rezultāti tiek izmantoti ikdienā LAP īstenošanas vajadzībām.

Intervētie ZM un LAD pārstāvji atzīst, ka attiecībā uz TP darbību īstenošanu:

- smagnējā budžeta plānošana un ilgā lēmumu pieņemšana ietekmē TP izmantošanas procesu. Ilgās procedūras dēļ atsevišķu darbību īstenošana dēļ zaudē aktualitāti;
- ir gadījumi, kad TP akceptētais finansējums darbības īstenošanai ir bijis nepietiekošs, lai darbību veiktu ar kvalitatīvu rezultātu. Tādēļ darbības īstenošana tiek atcelta. Ir gadījumi, kad veiktais iepirkums ārpakalpojumu piesaistīšanai ir nodrošinājis samazinājumu darbību plānotajās izmaksās;

- atsevišķas īstenotās darbības, īpaši semināri, informatīvie pasākumi, turpmāk ir iekļauti VLT Rīcības plāna pasākumos, kas arī tiek finansēti no TP, taču kā atsevišķa sadaļa. Pieļaujams, ka VLT darbība turpmāk varēs atslogot ZM no informatīvu pasākumu īstenošanas TP aktivitāšu ietvaros;
- visefektīvākie ir tie publicitātes pasākumi, kas īstenoti ar TV un radio palīdzību, jo lielai sabiedrības daļai ir iespējams vizuāli redzēt īstenotus projektus vai dzirdēt praktiskus padomus no uzņēmējiem, kuri jau ir īstenojuši LAP līdzfinansētus projektus vai ir īstenošanas procesā ar tiem, kā arī savlaicīgu uzzināt par LAP pasākumu pieejamību un pieteikšanās laiku. Kopumā gan LAD, gan ZM, izmantojot TP finansējumu ir atraduši veiksmīgu kombināciju informācijas sniegšanai un publicitātei, jo iespēju robežās apvieno gan TV, radio un informatīvus seminārus, lai informētu sabiedrību par iespējām un rezultātiem LAP ietvaros, gan nodrošinot rokasgrāmatas un veidlapas esošajiem un potenciālajiem atbalsta saņēmējiem. Publicitātes pasākumi radio, TV ir nepieciešami, jo daudzi atbalsta saņēmēji nelieto internetu;
- ZM un LAD darbinieku komandējumi nodrošina informētību un nacionālo interešu pārstāvniecību ES, bet pieredzes un mācību braucieni palīdz iegūt jaunas zināšanas/informāciju par izmantotām pieejām citās ES dalībvalstī, kas tālāk palīdz uzlabot LAP pasākumu sagatavošanas/ ieviešanas/ administrēšanas procesu, un sagatavoties iespējamām izmaiņām politikas īstenošanā pēc 2013.gada;
- ZM un LAD tehniskie resursi tiek atjaunoti/modernizēti, taču ir nepieciešams ieguldīt tajos vēl, lai efektīvizētu darbu LAP pasākumu ieviešanā, administrēšanā un informācijas sagatavošanā.
Kā vispārējās problēmas TP izmantošanā ZM un LAD pārstāvji definē:
- Jau augstāk minēto ikgadējo smagnējo budžeta plānošanas un līdzekļu izmantošanas procesu valstī, kas ietekmē arī ZM rīcībā esošo TP finansējuma apsaimniekošanu. TP apsaimniekošanas procesā ir iesaistītas 2 ministrijas (ZM un FM), kas apgrūtina salīdzinoši mazo TP finansējuma izmantošanu un bieži vien aktivitātes finansējuma apstiprināšana var ievilkties līdz pat pusgadam. Ja rodas neplānotas vajadzības TP finansējuma pieprasījumam, tad veiksmīgā gadījumā grozījumi budžetā prasa 3 mēnešus saskaņošanas darbu, bet iepirkuma procedūra vismaz 1 mēnesi;
- Dažkārt iepirkuma gadījumos, zaudējušie pretendenti apstrīd pieņemtos lēmumus par izpildītāju un strīdus situācija var paildzināt aktivitātes uzsākšanu līdz pat 3 mēnešiem. Tā rezultātā var būt finansējuma neizmantošana vai pārcelšana citai darbībai, darbības aktualitātes zaudēšana vai izmaksu izmaiņas sakarā ar situāciju ekonomikā, jaunu konkursu sludināšana, utt.;
- Pārsvārā labi plānotas aktivitātes uzsāk vienā gadā un pabeidz otrā gadā vai vairākos gados, taču ir bijušas darbības, kuru pabeigšana nav prognozējama un līdz ar to rodas problēmas ar finanšu pārvešanu uz nākošo gadu tās pabeigšanai. Iemesli šādas situācijas ir ilgais darba uzdevuma un lēmumu saskaņošanas process, pašu darbību plānotāju neprasmē, darba uzdevuma vienota izpratnes veidošana, problēmas saistībā ar darba izpildīšanas plānošanu, izmaiņas darbības īstenošanas gaitā, grūtības prognozēt nepieciešamo finansējumu;
- Pašlaik tiek mēģināts ieviest plānošanu TP finansējuma izmantošanai ilgākam laika posmam ar identificētām darbībām. Tas varētu samazināt diskusiju laiku lēmuma pieņemšanā un precīzāk iezīmēt TP finansējumu pa gadiem;
- Atbalsta saņēmēji nav izveidojuši vienotu praksi TP finansēto darbību rezultātu publiskošanai, īpaši saistībā ar pētījumiem, ziņojumiem, publicitātes un informācijas pasākumiem, jo katrs atbildīgais nosaka publiskošanas iespējas un vietu.

Atbildes uz novērtēšanas jautājumiem

Lai novērtētu sasniegto ir sniegta atbildes uz novērtēšanas jautājumiem saskaņā ar EK izvirzītajiem mērķiem.

Stratēģiskais Mērķis:

Kopienas stratēģiskie mērķi [no Kopienas lauku attīstības stratēģiskajām pamatnostādnēm, Padomes lēmums 2006/144/EK]

- tālāk attīstīt produktu ražošanu ar augstu kvalitāti un lielu pievienoto vērtību, kas apmierinātu daudzveidīgo un arvien pieaugošo Eiropas patērētāju un pasaules tirgus pieprasījumu (3.1)
- veicināt spēcīgas un dinamiskas Eiropas lauksaimniecības pārtikas nozares attīstību, galveno uzmanību veltot tādām prioritātēm, kā zināšanu, inovāciju un kvalitātes nodošana pārtikas ķēdē, un tādām prioritārām sfērām, kā investīcijas fiziskajā un cilvēkkapitālā (3.1)
- veicināt trīs ES līmeņa prioritārās sfēras: bioloģiskā daudzveidība un ekoloģiski vērtīgu lauksaimniecības un mežsaimniecības sistēmu un tradicionālo lauksaimniecības ainavu saglabāšana, ūdens, kā arī klimata pārmaiņas. (3.2)
- veicināt galveno prioritāti – jaunu darba iespēju un izaugsmes nosacījumu radīšanu (3.3)
- būtiski veicināt labākas pārvaldības horizontālo prioritāti un lauku apvidu endogēnā attīstības potenciāla mobilizāciju (3.4)
- nodrošināt iespējami lielu sinerģiju atsevišķajās asīs un starp tām, kā arī izvairīties no iespējamām pretrunām (3.5)
- ņemt vērā arī citas ES līmeņa stratēģijas (3.5)
- veicināt strukturālās, nodarbinātības un lauku attīstības politikas sinerģiju (3.6)

Programmas Mērķis:

Horizontālie (programmas) mērķi [iekavās dots atbilstošās rindkopas numurs no Regulas (EK) Nr. 1698/2005 preambulas]

- palīdzēt sasniegt ekonomiskās un sociālās kohēzijas politikas mērķi (1)
- integrēt citas svarīgas politikas prioritātes attiecībā uz konkurētspēju (izaugsme un nodarbinātība) un ilgtspējīgu attīstību (piem., Līguma prasības vides aizsardzības integrācijai), kā izklāstīts Lisabonas un Gēteborgas Eiropadomes sanāksmes secinājumos (1)
- ņemt vērā lauksaimnieciskās aktivitātes īpašo raksturu, kas izriet no lauksaimniecības sociālās struktūras un no strukturālajām un dabiskajām atšķirībām starp dažādiem lauku apvidiem (2)
- stiprināt partnerības pasākumus (4)
- gādāt, lai tiktu likvidētas atšķirības un veicināta vīriešu un sieviešu līdztiesība (7)
- ņemt vērā situāciju dažādību, sākot no nomaļiem lauku apvidiem, kas cieš no iedzīvotāju skaita samazināšanās un kurās ir saimnieciskās aktivitātes noriets, līdz pat piepilsētu lauku apvidiem, kuri aizvien vairāk ir pilsētu paplašināšanās apdraudēti (11)
- pārnest Leader pieejas pamatprincipus uz programmām, kurās tam ir veidota īpaša ass (50)

1.ass. Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares konkurētspējas uzlabošana

1.1.1. pasākums: Arodapmācības un informācijas pasākumi

Cik lielā mērā atbalstītie apmācību kursi ir saskaņā ar programmas vajadzībām un atbilstīgi citiem programmas pasākumiem?

Ņemot vērā pasākumam noteikto apmācībās piedalījušos dalībnieku un apmācību dienu skaitu, sasniegtie rezultāti liecina, ka tie kvantitatīvi apmierinājuši programmā definētās vajadzības.

Kopā apmācībās piedalījušies 2300 cilvēki, kas par 16% pārsniedz plānoto. Tajā skaitā 66% bija sievietes. Apmācību dienu skaits bija 571 (88% no plānotā), jo tika sāsināta apmācību programma. Tajā skaitā lauksaimniecībā apmācību dienu skaits veidoja 69%, pārtikas ražošanā 11%, bet mežsaimniecībā 20%.

Vērtējot kursu atbilstību programmas vajadzībām pēc satura, sasniegti rezultāti dalībnieku sadalījumā pa apgūtajiem apmācību moduļiem parāda, ka tie pamatā apmierinājuši vajadzības lauksaimniecībā un pārtikas ražošanā, ievērojami tikusi pārsniegta plānotā nepieciešamība mežsaimniecībā, bet vispār nav realizēts saimniecību vispārējā ekonomiskā nodrošinājuma bloks. Taču, ja sīkāk vērtē sniegtos apmācību kursus lauksaimniecībā pa tēmām, tad vairākās tēmās tikuši ietverti ar saimniecību ekonomiku saistītie jautājumi.

No lauksaimniecībā sniegtajiem kursiem lielākā daļa saistās ar 1.ass mērķu sasniegšanu (3 tēmas), savukārt divas tēmas var saistīt ar 2. un 3. asi. Pārtikas ražošanā pamatā tēmas attiecas uz 1.asi. Aptaujas rezultātā konstatēts, ka lielākā daļa (86,3%) lauksaimniecības tēmām veltīto kursu apmeklētāji vērtē saņemto apmācību kā noderīgu, kas ļauj pozitīvi novērtēt apmācības arī kvalitatīvi.

Kā apmācību darbības ir devušas ieguldījumu ilgspējīgas zemes apsaimniekošanas uzlabošanā, tajā skaitā dabas resursu ilgspējīgā apsaimniekošanā?

Vērtējot pēc apmācību tēmām, jautājumi par ilgspējīgu zemes apsaimniekošanu tieši apgūti tikai mežsaimniecības modulī. Taču arī apgūtos jautājumus par prasībām lauksaimniecībā un kvalitāti pārtikā var saistīt ar pamata pasākumiem ilgspējīgas zemes apsaimniekošanas nodrošināšanā.

Ievērojot, ka praktiski visi apmācību dalībnieki sekmīgi beiguši mācību kursus, kas turklāt ir augstāks rezultāts par plānoto, kā arī apmācību apmeklētāju veiktās aptaujas rezultāti liecina, ka 93,6% turpina darbu lauksaimniecības nozarē, tas norāda, ka sniegtās zināšanas pamatā palikušas nozarē un veido potenciālu ieguldījumam nozarē. Tāpat 86,3% aptaujāto uzskata, ka piedāvātie kursi atbilst viņu vajadzībām, kas ļauj pieņemt, ka apgūtās zināšanas tiks izmantotas to saimnieciskajā darbībā.

Taču, ņemot vērā, ka lauksaimniecībai veltīto kursu apmeklējušo skaits veido tikai 1,2% no kopējā saimniecību īpašnieku skaita nozarē (bet tikai 0,6% no kopējā nodarbināto skaita nozarē), savukārt pārtikā tas sasniedz tikai 1,5% no kopējā nodarbināto skaita, šim pasākumam ir neliels ieguldījums nozares darbībā kopumā.

Kā pasākumi saistībā ar arodapmācību, informāciju un zinātnes atziņu un jaunas prakses izplatīšanu ir uzlabojuši darba ražīgumu un/vai citus elementus saistībā ar konkurētspēju lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas nozarē?

Par pasākuma ietekmi uz saimniecību ekonomiskajiem rādītājiem pieejams tikai kvalitatīvs novērtējums. Aptaujā konstatēts, ka lauksaimniecībā sniegtās apmācības reāli palīdzējušas uzlabot ekonomisko rezultātus 77,4% gadījumu, taču galvenokārt uzlabojums bijis neliels (tikai 10,3% uzlabojums novērtēts kā būtisks).

Vērtējot pa apmācību tematiem, vislielākā ietekme uz ekonomisko rādītāju uzlabošanu novērtēta apmācībām, kas sniegtas par saimnieciskās darbības analīzi un restrukturizāciju (93,2% gadījumu uzlabojušas ekonomisko situāciju), kam seko kooperācijas jautājumi (85,2%), kā arī valsts un ES prasības un atbalsta pasākumi (72,7%).

Novērtēts, ka visbūtiskāk ekonomiskos rādītājus palīdzējušas uzlabot apmācības par produktu ražošanas iespējām mājas apstākļos (19,4% gadījumos ietekme atzīmēta būtiska) un saimnieciskās darbības analīzi un restrukturizāciju (11,4%).

Jāatzīmē, ka pasākuma ieguldījumu nozares ekonomisko rādītāju uzlabošanā ierobežo tā nelielais apmērs.

1.1.2. pasākums: Atbalsts jaunaļiem lauksaimniekiem

Kā atbalsts ir palīdzējis ilgstošā abu dzimumu jauno lauksaimnieku saimniecību izveidē?

Pasākumā ir apstiprināti 233 projekti jaunu lauksaimnieku saimniecību izveidei vai attīstībai. Atbalstīto saimniecību LIZ platība ir 9260 ha (0,5% no kopējās LIZ lauku saimniecībās), un tajās plānots veikt ieguldījumus EUR 13 560 tūkst. apmērā (10% no kopējām investīcijām lauku saimniecībās 2009.gadā).

Vidēji katrā atbalstītajā saimniecībā pirms projekta uzsākšanas nodarbināti 1,43 darbinieki. No tiem lielākā daļa ir jauni darbinieki: 76% ir jaunāki par 40 gadiem, bet 16% - jaunāki par 25 gadiem.

Lielākā daļa no saimniecību īpašniekiem – 68% - ir vīrieši. Arī nodarbināto skaitā (pirms atbalsta saņemšanas) ap 65% šajās saimniecībās ir vīrieši, kas atbilst vidējai nodarbinātības struktūrai nozarē.

Tomēr šāds atbalsta apjoms, sakarā ar pasākuma pārtraukšanu, aptver tikai 27% no sākotnēji plānotā saimniecību skaita un paredz veikt 42% no plānotām investīcijām. Līdz ar to šī pasākuma ietvaros nav atrisināta darbaspēka novecošanās problēma lauku saimniecībās.

Cik lielā mērā atbalsts ir palīdzējis saimniecību strukturālajā pielāgošanā pēc jauno lauksaimnieku saimniecību sākotnējās izveides?

Nemot vērā, ka pasākums realizēts 2009.gada beigās un 2010.g.sākumā, novērtējumā iespējams izmantot tikai plānotos rezultātus. Atbalsta saņēmēji plānojuši attīstīt savas saimniecības, iegādājoties daudzveidīgu tehniku un iekārtas – 100 vienības traktortehnikas, 64 vienības kravu celšanas tehniku, 52 vienības augsnes apstrādes tehniku u.c., pavisam vairāk nekā 400 vienības. Zemes iegāde plānota 41 ha apjomā, savukārt ēku būvniecība un rekonstrukcija – 6 vienības.

127 saimniecības paredz ieviest jaunu tehnoloģiju, bet 4 – jaunu produktu.

37 saimniecības (16%) pielieto bioloģiskās saimniekošanas metodes.

Cik lielā mērā atbalsts ir palīdzējis uzlabot konkurētspēju lauksaimniecības nozarē?

Atbalsta rezultātā plānots palielināt saimniecību apgrozījumu par 73%, kas dotu bruto pievienotās vērtības kāpumu par EUR 7 825 tūkst., 2,2 reizes pārsniedzot pasākumam plānoto (pie samazinātā finansējuma). Par faktisko ietekmi pašlaik vēl datu nav, jo 2010.gads būs pirmais ietekmes gads.

1.1.4. pasākums: Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana

Kā šī shēma ir uzlabojusi pārvaldību un ekonomiskos rādītājus lauku saimniecībās un meža apsaimniekošanas saimniecībās? Norādiet sīkāk attiecībā uz - ražošanas panēmieniem; - kvalitātes standartiem; - darba drošības apstākļiem; - dabas resursu pārvaldību.

Pasākumā konsultācijas sniegtas 36 saimniecībām tikai lauksaimniecības nozarē par savstarpējās atbilstības (vide; dzīvnieku identifikācija un reģistrācija; sabiedrības, dzīvnieku un augu veselība; dzīvnieku labturība; labs lauksaimniecības un vides stāvoklis) jautājumiem. Pasākuma vērtēšanai nebija pieejami dati par ekonomisko rādītāju izmaiņām saimniecībās, turklāt nepieciešamo datu iegūšanai nepieciešamie resursi būtu neproporcionāli lieli pasākuma mērogam.

Nemot vērā, ka pasākumā piedalījušies pārstāvji no salīdzinoši lielām saimniecībām, kas ir orientētas uz tirgu un kas tiešmaksājumos saņem nozīmīgu summu (vidēji EUR 29 610), nav pamata uzskatīt, ka konkrētais atbalsts šīm saimniecībām būtu ļoti būtisks pārvaldības un ekonomisko rādītāju uzlabošanai (atbalsts šajā pasākumā tām veidoja tikai 0,2% no apgrozījuma).

Cik lielā mērā atbalsts ir palīdzējis uzlabot cilvēkpotenciālu lauksaimniecības nozarē?

Nemot vērā, ka konsultācijas sniegtas tikai 0,03% no kopējo saimniecību skaita Latvijā, nevar runāt par pasākuma ieguldījumu cilvēkpotenciāla uzlabošanā nozarē. Tāpat jāatzīmē, ka atbalsts saimniecību līmenī ir uzskatāms par maznozīmīgu, kas ierobežo tā ieguldījumu. Novērtētāju rīcībā nav datu, lai aprēķinātu precīzu bruto pievienotās vērtības pieaugumu konsultāciju rezultātā, un pasākuma niecīgais apmērs (sabiedriskais finansējums EUR 6 465) rada situāciju, ka speciālu pētījumu veikšana šajā nolūkā nav lietderīga.

Cik lielā mērā atbalsts ir palīdzējis uzlabot konkurētspēju lauksaimniecības nozarē?

Pasākuma novērtēšanā nebija pieejami dati, kas ļautu aprēķināt darba ražīguma izmaiņas atbalsta ietekmē. Taču pasākuma mazais mērogs gan atbalstu saņēmušo saimniecību, gan nozares līmenī ļauj uzskatīt, ka tā ietekme un ieguldījums konkurētspējas uzlabošanā ir nenozīmīgs, tāpat jāatzīmē, ka konsultācijas sniegtas par savstarpējās atbilstības jautājumiem, kam nav tieša ietekme uz darba ražīgumu.

Ja vērtē tā ietekmi uz tiešmaksājumu saņemšanas saglabāšanu saistībā ar savstarpējās atbilstības prasību ievērošanu, pasākumam kopumā bijusi nenozīmīga ietekme arī šajā jomā, kas kopumā nozarē īstenota bez šo konsultāciju atbalsta.

1.2.1. pasākums: Lauku saimniecību modernizācija

Cik lielā mērā atbalstītās investīcijas veicinājušas labāku ražošanas faktoru izmantošanu lauku saimniecībās? Jo īpaši, kādu ieguldījumu atbalstītās investīcijas ir devušas jaunu tehnoloģiju un jauninājumu ieviešanā?

Līdz 2010.gada vidum šajā pasākumā atbalstītas 2028 saimniecības, kurās tiek realizēti 2622 projekti ar līdz šim izmaksāto sabiedrisko finansējumu EUR 64 milj. (21% no plānotā šajā pasākumā).

Atbalstītajās saimniecībās ir veiktas investīcijas EUR 172 milj. apmērā dažāda veida modernākas tehnikas un tehnoloģiju iegādei, kā arī ēku un būvju būvniecībai un renovācijai,

nepieciešamās infrastruktūras izbūvei. Atbalstītie projekti paredz iegādāt 9852 tehnikas vienības un uzbūvēt vai rekonstruēt ap 730 dažāda veida būves.

95% no atbalstītajām saimniecībām ievieš jaunu tehnoloģiju, bet 3% - jaunu produktu.

Divos gados atbalstītajās saimniecībās ir papildus pievienota vērtība EUR 23,8 milj. apmērā.

Kā atbalstītās investīcijas ir uzlabojušas lauku saimniecību piekļuvi tirgum un palielinājušas lauku saimniecību tirgus daļu?

2008.gadā atbalstītajās saimniecībās ievērojami pieauga apgrozījums – par 50%, sasniedzot EUR 860 milj., kas veido 76% no kopējās produkcijas vērtības Latvijas lauku saimniecībās, saskaņā ar LEK. Tas nozīmē, ka atbalstīto saimniecību tirgus daļa ievērojami pieauga. 2009.gadā atbalstītajās saimniecībās apgrozījums kritās par 10%, taču sektorā kopā par 15%.

Kādu ieguldījumu atbalstītās investīcijas ir devušas lauku saimniecību ilgstošai un ilgtspējīgai darbībai?

Atbalstītie projekti paredz izbūvēt ēkas un būves lauksaimniecības vajadzībām ar kopējo platību 725 tūkst. m², kas par 80% pārsniedz plānoto. Bez tam paredzēts izbūvēt kūtsmēslu krātuves 120 tūkst. m³ apjomā, veikt zemes darbus ūdens rezervuāru un to infrastruktūras izveidei 220 tūkst. m³.

Projekts tiks ieviests ar pazīmi „bioloģiskā lauksaimniecība” 452 saimniecībās (17%).

Cik lielā mērā atbalsta investīcijas ir palīdzējušas uzlabot konkurētspēju lauksaimniecības nozarē?

Saskaņā ar aprēķinu, līdz 2009.gada beigām sniegtais atbalsts ir radījis kopējo ekonomisko izaugsmi gan atbalstītajās saimniecībās, gan sektorā kopumā EUR 24,9 milj. apmērā (13% no plānotā kopumā), tajā skaitā EUR 1,74 milj. ārpus saimniecībām. Darba produktivitātes pieaugums 2 gados ir aprēķināts 240 EUR/pilna laika darba vienību (GDV). Salīdzinot ar plānoto līmeni 2230 EUR tas veido 11%.

Tomēr 2009.gadā saimniecību dati liecina par negatīvu ekonomisko izaugsmi atbalstītajās saimniecībās. Lai noskaidrotu, vai šī tendence bijusi pārejoša, nepieciešama informācija par 2010.gada rezultātiem.

Kā atbalsts ietekmējis saimniecību diversifikāciju lauksaimniecības jomā?

Nemot vērā, ka 73% projektu realizēti 2 galvenajās nozarēs – graudkopībā un piena liellopu audzēšanā, ir pamats vērtēt, ka atbalsts sekmējis saimniecību koncentrāciju šajās 2 nozarēs, līdz ar to paaugstinot risku. Diversifikācijas veicināšanai būtu lietderīgi atvieglot atbalsta nosacījumu citās nozarēs.

1.2.2. pasākums: Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana

Cik lielā mērā atbalstītās investīcijas ir palīdzējušas palielināt meža apsaimniekošanas saimniecību ražojumu daudzveidību?

Pasākumā līdz 2010.gada sākumam atbalstu saņēmušas 1391 saimniecības (18% no plānotā), taču līdz šim laikam veiktās investīcijas veido tikai EUR 1 317 tūkst. (1,4% no plānotā). Atbalstītajiem meža īpašniekiem piederošo mežu kopējā platība gan ir ievērojama – 172 tūkst. ha (2,45 reizes pārsniedz plānoto).

Attiecībā uz ražojumu daudzveidību kopšanas cirtēm nav ietekmes. Par produkcijas daudzveidību var liecināt sugu sastāva izmaiņas saimniecībā. Ņemot vērā to, ka MVR datubāze pēc pasākuma izpildes netiek aktualizēta, šāda informācija nav pieejama.

LAP neparedz daudzveidības palielināšanu kā mērķi, LAD apkopojuma tabulas nesatur šādu informāciju.

Cik lielā mērā atbalstītās investīcijas ir palīdzējušas uzlabot meža apsaimniekošanas saimniecību piekļuvi tirgum un to tirgus daļu tādās nozarēs kā atjaunojamās enerģijas nozare?

Kopšanas cirtēs izcērtamās koksnes apjoms atskaitēs nav fiksēts. Kopšanas ciršu rezultātā tiek veicināts krājas pieaugums, kas nākotnē var tikt izmantots enerģētiskā kurināmā ražošanai.

Nav iespējams sniegt tiešu kvantitatīvu vērtējumu. Pasākuma mērķis tikai netieši saistīts ar izvirzīto jautājumu. No mežkopības teorijas viedokļa pasākums kvalitatīvi atbilst meža saimniecību piekļuves tirgum veicināšanai nākotnē (labākas kvalitātes koksnes ražošana) tomēr precīzi aprēķināt, cik lielā mērā, uz apkopoto datu pamata nav iespējams.

Cik lielā mērā atbalstītās investīcijas ir palīdzējušas saglabāt vai uzlabot mežu ilgspējīgu apsaimniekošanu?

Atbalsta rezultātā apkoptas jaunaudzes 11 955 ha apjomā (68% no plānotā) un nomainītas mazvērtīgās mežaudzes 71 ha (0,4% plānotā).

Jaunaudžu kopšanas reizē ar atzarošanu rezultāti liecina, ka pasākums rada ievērojamu kapitāla vērtības pieaugumu, un investīciju atdevi. Pasākuma novērtēšanai tika veikti teorētiski aprēķini, jo iepriekš norādītās datubāzes nesatur informāciju par taksācijas rādītāju izmaiņām.

Investīcijas attiecināmas uz daļu no kritērijiem kas norāda uz mežu ilgspējīgu apsaimniekošanu. Ņemot vērā to, ka noteikumos reglamentētais "Meža apsaimniekošanas plāns" nereglamentē Meža vērtības noteikšanu un ikgadējo ciršanas apjomu aprēķināšanu, kvantitatīvi aprēķināt investīciju atdevi ilgtermiņā nav iespējams. Iespējams izteikt kvalitatīvu vērtējumu. Meža ekonomiskās vērtības paaugstināšanas pasākumu komplekss atbilst mērķim.

Cik lielā mērā atbalstītās investīcijas ir palīdzējušas uzlabot meža apsaimniekošanas saimniecību konkurētspēju?

Atbalstīto saimniecību bruto pievienotās vērtības pieauguma aprēķinus precīzi veikt neizdevās, jo trūkst datu. Aptuvenie aprēķini liecina par pozitīvām pievienotās vērtības izmaiņām. Kopējais bruto pievienotās vērtības pieaugums tiek lēsts EUR 1 477 000.

Otrs ietekmi raksturojošs rādītājs ir investīciju atdeves indekss. Atbalsta rezultātā izkoptajās jaunaudzēs investīciju atdeves indekss ir 0.51, kas liecina par nepietiekamu investīciju atdevi. Nepieciešams veikt pārrēķinus ar precīzākiem datiem.

Jaunaudžu kopšanā, ja vienlaicīgi ar nākotnes koku kopšanu veikta to atzarošana, investīciju atdeves indekss 1.7, kas norāda uz augstu investīciju atdevi. Atbalsta rezultātā nomainītās mazvērtīgās mežaudzēs investīciju atdeves indekss 3.8, kas norāda uz augstu investīciju atdevi. Atbalsta rezultātā iegūtie jaunie instrumenti var tikt izmantoti turpmākai meža apsaimniekošanai, tomēr tiešu kvantitatīvo ietekmi novērtēt nav iespējams, jo pārskatos instrumentu specifikācija un skaits nav atzīmēts.

1.2.3. pasākums: Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana

Kā atbalstītās investīcijas ir veicinājušas lauksaimniecības un mežsaimniecības ražojumu pārstrādes un tirgvedības efektivitāti?

Pasākums aktīvi uzsākts tikai 2008.gada beigās un projektu realizācijas ilgums ir līdz 2 gadiem, tādēļ par faktiskajiem rezultātiem vēl dati nav pieejami. Līdz ar to analīzē izmantoti plānotie rādītāji.

Atbalstītajos 58 projektos paredzēts investēt EUR 30 milj., kā rezultātā tiktu radīta papildus EUR 26 milj. pievienotā vērtība. Lielāko daļu papildus pievienotās vērtības – 67% - paredzēts radīt piena pārstrādē. Ņemot vērā, ka atbalstīto uzņēmumu kopējais apgrozījums gadā pirms projekta realizācijas veido ap 40% no kopējā apgrozījuma pārtikas nozarē, pasākumam ir potenciāls paaugstināt kopējo pārstrādes un tirgvedības efektivitāti.

Kā atbalstītās investīcijas ir veicinājušas lauksaimniecības un mežsaimniecības ražojumu kvalitātes uzlabošanu?

Par šādu ietekmi pašlaik nav datu, to būs iespējams novērot pēc projektu pabeigšanas.

Kā atbalstītās investīcijas ir veicinājušas jauno tehnoloģiju un jauninājumu ieviešanu? Cik lielā mērā atbalstītās investīcijas ir palīdzējušas uzlabot atbalstīto uzņēmumu piekļuvi tirgum un to tirgus daļu, tajā skaitā atjaunojamās enerģijas nozarē?

Jaunas tehnoloģijas ieviešanu paredz 33 projekti (57%), bet jaunu produktu – 5 projekti (9%).

Plānotais apgrozījuma pieaugums projekta realizācijas laikā līdz šim atbalstītajos uzņēmumos salīdzinoši nav liels – par 17%, tomēr tam skaidrojums ir projektu ieviešana krīzes laikā, kad salīdzinājums ir veikts pret 2008.gada apgrozījumu, kurš bija ievērojami augstāks. Indikatīvie rezultāti par 2009.gadā atbalstītajiem uzņēmumiem liecina, ka konkrēto uzņēmumu ekonomiskie rezultāti ir uzlabojušies salīdzinot ar atbalstu nesaņēmušajiem uzņēmumiem, tomēr konkrētu skaitlisko ietekmi varēs aprēķināt vismaz gadu pēc projektu noslēgšanās.

Šajā pasākumā netiek atbalstīta atjaunojamās enerģijas nozare.

Cik lielā mērā atbalsta investīcijas ir palīdzējušas uzlabot konkurētspēju lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē?

Atbalsta investīcijas attiecas uz pārtikas ražošanas nozari. Atbalstītajos uzņēmumos peļņas rādītāji salīdzinot ar neatbalstītajiem bijuši par EUR 1.7 milj. labāki (indikatīvs rezultāts), kaut arī šo efektu tikai daļēji var attiecināt uz atbalstu. Par ietekmi uz lauksaimniecības nozari varēs spriest saskaņā ar faktiskajiem datiem par pārstrādātās produkcijas pieaugumu, taču pašlaik sakarā ar neseno pasākuma sākumu šādu datu vēl nav.

1.2.5. pasākums: Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu

Kā shēma ir veicinājusi restrukturizāciju un fiziskā potenciāla attīstību, uzlabojot infrastruktūru?

Pieejamie izmantojamie dati liecina, ka līdz 2010.gadam atbalstīti 83 projekti (13% no plānotā). Tajos iekļautais meliorācijas sistēmu garums ir 872,4 km, tajā skaitā lauksaimniecības zemēs 686,3 km. Saskaņā ar pieejamiem rādītājiem par ieguldījumiem lauksaimniecības zemēs, veikta ūdensnoteku rekonstrukcija 113 203m³ un renovācija

100 441 m³ apmērā. Tāpat īstenota caurteku rekonstrukcija 144 m un renovācija 89 m garumā.

Šī pasākuma ieguldījums restrukturizācijā un fiziskā potenciāla attīstībā saistās ar ražības saglabāšanu un pieaugumu lauksaimniecības zemēs, kurās veikti ieguldījumi, rekonstruējot un renovējot meliorācijas sistēmas.

Ņemot vērā, ka projekti uzsākti tikai 2009.gadā, to ietekmi vērtēt vēl ir pārāgri, tāpat pasākumā konstatēts nozīmīgs datu trūkums, nosakot ietekmētās platības un ražības izmaiņas tajās.

Kā shēma ir veicinājusi lauku saimniecību un meža apsaimniekošanas saimniecību konkurētspēju, uzlabojot infrastruktūru?

Tā kā projekti uzsākti tikai 2009.gadā, to ietekmi vērtēt vēl ir pārāgri, tāpat tā korektas ietekmes noteikšanai trūkst nepieciešamie dati (ietekmētās platības un ražības izmaiņas tajās).

1.4.1. pasākums: Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai

Cik lielā mērā atbalsts ir veicinājis daļēji naturālo lauku saimniecību ilgstošu restrukturizāciju jaunajās dalībvalstīs?

Šajā periodā atbalsts piešķirts 1345 lauku saimniecībām, kas gan ir tikai 1.2% no saimniecību kopskaita ar ekonomisko lielumu mazāk kā 16 ELV un 6,7% no saimniecību skaita ar ekonomisko lielumu 2-16 ELV.

Cik lielā mērā atbalsts ir veicinājis daļēji naturālo lauku saimniecību iesaistīšanos tirgū jaunajās dalībvalstīs?

Atbalsts ir būtiski sekmējis atbalstīto saimniecību iesaistīšanos tirgū. Atbalstu saņēmušajās saimniecībās 2008. gadā neto apgrozījums pieaudzis par 36%, bet 2009.gadā atjaunojies 2007.gada līmenī, turpretī līdzīga ekonomiskā lieluma atbalstu nesaņēmušajās saimniecībās tas 2008.gadā palielinājies tikai nedaudz, bet 2009.gadā bijis par 20% mazāks nekā 2007.gadā. Datus par konkrētu produktu pārdošanas apjomiem paredz apkopot 3 gadus pēc projektu uzsākšanas.

Cik lielā mērā atbalsts ir samazinājis strukturālās atšķirības starp lauksaimniecības nozari jaunajās dalībvalstīs un lauksaimniecības nozari ES 15 „vecajās” dalībvalstīs?

Atbalsts palīdz samazināt strukturālās atšķirības, tomēr tā apjomi ir salīdzinoši nelieli, lai varētu būtiski mazināt atšķirības visa sektora līmenī. Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalsta rezultātā ietekmētajās saimniecībās ir novērtēts EUR 5 400 tūkst. Investīciju atdeves koeficients [BPV pieaugums pret sabiedrisko finansējumu] līdz ar to pašlaik sasniedz 37%, taču šim rādītājam sagaidāms kāpums, ņemot vērā, ka daļa saimniecību ieguldījumus veikusi 2009. un 2010.gados. Detalizētus rezultātus, tajā skaitā par saimniecību skaitu, kuras uzsākušas ražot tirgum, būs iespējams iegūt 3 gadus pēc projektu uzsākšanas.

Kā atbalsts ir veicinājis lauksaimniecības nozares konkurētspējas uzlabošanu jaunajās dalībvalstīs?

Atbalstītajās saimniecībās ir būtiski uzlabojušies ekonomiskie rezultāti. Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirkjspējas līmenī] atbalstītajās saimniecībās 2 gadu laikā palielinājusies par EUR 12 744 tūkst. (pirkjspējas paritātē), kas jau tagad 4,7 reizes pārsniedz šajā pasākumā plānoto ietekmi. Turklāt izmaksātā summa, ieskaitot līdz

2010.gada vidum izmaksāto, sasniedza EUR 14,5 milj. (66% no plānotā). Savukārt darba ražīgums orientējoši audzis par EUR 51 uz ieguldītā darba vienību, kas par 7% pārsniedz plānoto (EUR 48).

1.4.2. pasākums: Ražotāju grupas

Cik lielā mērā atbalsts ir vairojis ražojumu pielāgošanu tirgus prasībām jaunajās dalībvalstīs?

Atbalsta ietekme šajā programmēšanas periodā nav nozīmīga, jo atbalstītas tikai 3 ražotāju grupas ar kopējo apgrozījumu EUR 163 tūkst.

Cik lielā mērā atbalsts ietekmējis jaunu ražotāju grupu veidošanos

Šajā periodā atbalstītas tikai 3 ražotāju grupas, tātad praktiski pašlaik ietekmes nav.

Cik lielā mērā atbalsts ir ietekmējis saimniecību (=biedri) iekļaušanos un produkcijas realizāciju caur ražotāju grupām

Praktiski pozitīva efekts nav novērots, jo 2 no 3 atbalstītajām ražotāju grupām 2009.gadā ir būtisks atbalsta summas samazinājums.

Cik lielā mērā atbalsts ir ietekmējis saimniecību pieeju tirgum un konkurētspējas pieaugumu?

Ņemot vērā atbalsta nenozīmīgos apjomus, šim pasākumam nav bijis būtiskas nozīmes.

Cik lielā mērā atbalsts ir samazinājis strukturālās atšķirības starp lauksaimniecības nozari jaunajās dalībvalstīs un lauksaimniecības nozari ES 15 „vecajās” dalībvalstīs?

Ņemot vērā atbalsta nenozīmīgos apjomus, šim pasākumam nav bijis būtiskas nozīmes.

Kā atbalsts ir veicinājis lauksaimniecības nozares konkurētspējas uzlabošanu jaunajās dalībvalstīs?

Ņemot vērā atbalsta nenozīmīgos apjomus (EUR 4 775), šī pasākuma ietekme nav vērtēta.

2.ass. Vides un lauku ainavas uzlabošana

Pilnvērtīgākas atbildes uz novērtēšanas jautājumiem būs iespējams sniegt, veicot ex-post novērtējumu, jo pašreiz datu trūkuma dēļ ir iespējams sniegt tikai daļējas atbildes.

2.1.2. pasākums: Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas

Kā kompensācijas maksājumi ir palīdzējuši nodrošināt, ka tiek turpināta lauksaimniecības zemes izmantošana teritorijās ar nelabvēlīgiem apstākļiem, kas nav kalnu teritorijas?

Pasākuma atbalstītās platības ir 73.3% no plānotajām un to īpatsvars ir 78.3% no visas 2.ass pasākumos atbalstītās platības. Tas nozīmē, ka vislielākais 2.ass pasākumos atbalstīto platību īpatsvars ir MLA pasākumam.

Pasākuma ietvaros atbalstīti 56 200 īpašumi (81% no plānotajiem) un atbalstītā platība sasniedz 941 339 ha (78% no plānotās). Minētā platība veido 65% no lauku bloku platības, kura atrodas MLA teritorijās. Atbalsta nosacījumi paredz, ka šajās platībās tiek turpināta lauksaimnieciskā saimniekošana un zemes izmantošana.

Statistikas dati rāda, ka sējumu platības MLA zemēs ir būtiski palielinājušies, un to pieaugums bijis kopumā straujāks, nekā teritorijās ārpus MLA. Nozīmīgi sarukušas lauksaimniecībā neizmantotās zemes platības lauku saimniecībās – no 340 tūkst.ha līdz 155 tūkst.ha, samazinoties tās īpatsvaram aktīvo lauku saimniecību rīcībā esošajā LIZ no 18.5% (2003.) līdz 8.0% (2007.).

Kādu ieguldījumu kompensācijas maksājumi ir devuši dzīvotspējīgas lauku kopienas saglabāšanā teritorijās ar nelabvēlīgiem apstākļiem, kas nav kalnu teritorijas?

Ļoti nozīmīga loma šiem maksājumiem ir lauksaimnieku ienākumu celšanā, turklāt tiem ir kompensējošs raksturs, izlīdzinot saimniekošanas apstākļus teritorijās ar atšķirīgu ienesīgumu.

Atbalstīto īpašumu un platību skaits raksturo izvairīšanos no marginalizācijas un zemes pamešanas, kas savukārt palīdz noturēt iedzīvotājus MLA teritorijās un sekmē dzīvotspējīgas lauku kopienas saglabāšanu.

Kā shēma ir veicinājusi ilgtspējīgas saimniekošanas sistēmu saglabāšanu vai veicināšanu?

Saglabājot LIZ platības šajās teritorijās vai nepieļaujot to strauju samazināšanos, tiek veicināta ilgtspējīgas saimniekošanas sistēmas saglabāšanās. Tomēr atbalsta nosacījumi neparedz kā priekšnoteikumu atbalsta saņemšanai pielietot īpašas saimniekošanas sistēmas (piemēram, vidi saudzējošas metodes u.c.), līdz ar to citāda veida ietekme, kā vien zemes saglabāšana labā lauksaimniecības stāvoklī, pasākumā nav plānota.

Kā shēma ir veicinājusi lauku ainavas saglabāšanu un vides uzlabošanu?

Lauksaimniecībā izmantojamo platību aizaugšanas nepieļaušana ir sekmējusi lauku ainavas saglabāšanos un tā savukārt bioloģiskās daudzveidības nesamazināšanos, ko var novērtēt ar ietekmes indikatoru - lauku putnu populācijas indeksu un tā izmaiņām.

2.1.3. pasākums: NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK

Kā kompensācijas maksājumi ir veicinājuši ilgtspējīgu NATURA 2000 teritoriju apsaimniekošanu?

Pasākuma atbalstītā platība sasniedz jau 53 897 ha jeb 96% no plānotās un to īpatsvars ir 4.5% no visas 2.ass atbalstītās platības. Kopumā īstenotā pasākuma pozitīvā ietekme uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un vidi ir vidēji nozīmīga, jo šis pasākums ir tieši vērst uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.

Varam pieņemt, ka, pateicoties daļējai neiegūto ienākumu kompensācijai (kompensācijas apmērs šajos gados svārstījies 11-45% apmērā, bet salīdzinātās kopas nav gluži identiskas), lauku saimniecības turpina savu darbību un saglabā lauksaimniecībā izmantojamo zemi, tādējādi veicinot atbalstīto NATURA 2000 teritoriju ilgtspējīgu apsaimniekošanu.

Kā kompensācijas maksājumi ir veicinājuši efektīvu lauku apsaimniekošanu upju baseinos, uz kuriem attiecas Ūdens pamatdirektīva?

Latvijā šī pasākuma ietvaros nav paredzēts atbalsts Ūdens struktūrdirektīvas (2000/60/EKK) prasību īstenošanai, jo upju baseinu apsaimniekošanas plāni izstrādāti tikai 2010.gadā, un līdz ar to tiešā ietekme pasākumam nav. Netiešā ietekme īstenojas ar: pļavu un ganību mēslošanas ierobežošanu; augsnes izskalošanās (erozijas) ierobežošanu, kura sekmē augsnes virskārtas aizsardzību pret vēja un ūdens degradāciju un augsnes auglības, t.sk. organiskās vielas saglabāšanos, kas savukārt samazina risku ūdens piesārņošanai ar augu barības vielām.

Kā kompensācijas maksājumi ir veicinājuši lauksaimniecības nosargāšanu šajās teritorijās?

Natura maksājumu īpatsvars atbalstu saņēmušo saimniecību pievienotajā vērtībā 2008.-2009.gados sasniedz 5,5-6%. Tas vērtējams kā neliels, tomēr daļai saimniecību tas var būt būtisks faktors, lai saglabātu lauksaimniecisko darbību, platības netransformējot vai nepakļaujot citai saimnieciskai darbībai.

Kā kompensācijas maksājumi ir veicinājuši lauku ainavas saglabāšanu un vides uzlabošanu?

Kompensācijas maksājumu rezultātā tiek saglabāta bioloģiskā daudzveidība un lauku ainava, kā arī notiek kopējā vides stāvokļa uzlabošana, novēršot augsnes kvalitatīvo rādītāju samazināšanos, ar to saistīto augsnes erozijas un ūdens piesārņojuma iespēju mazināšanos.

Daļēji noderīgs kvantitatīvais un kvalitatīvais bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas un paaugstināšanas ietekmes novērtējums varētu tikt iegūts tikai 2013.gadā, kad tiks sagatavots NATURA 2000 monitoringa pārskats.

2.1.4. pasākums: Agrovides maksājumi

Pasākuma kopējā atbalstītā platība ir 205,5 tūkst.ha, un tās īpatsvars visas 2.ass atbalstāmajā platībā ir 17.4%. Ņemot vērā atbalstāmās platības īpatsvaru, visa pasākuma ietekme vērtējama kā vidēji nozīmīga, kas, saskaņā ar veikto analīzi, sniedz pozitīvu ietekmi uz vides rādītājiem.

Tā kā apakšpasākumā *Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība* atbalstītās platības ir 153,2 tūkst.ha, kas sasniedz 96% no plānotajām, un, ņemot vērā, ka atbalstāmās platības īpatsvars ir 73% no visas agrovides pasākuma platības un 13.7% no 2.ass platības, kā arī ņemot vērā pasākuma raksturu, tad kopumā apakšpasākuma pozitīvā ietekme uz vidi ir vislielākā un tāpēc nozīmīga.

Apakšpasākuma *Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana* pozitīvā ietekme uz vidi ir tuva bioloģiskās lauksaimniecības metodes ietekmei. Tā kā apakšpasākumā atbalstītās platības ir tikai 9% no plānotajām, un, ņemot vērā, ka atbalstāmās platības īpatsvars ir tikai 1% no visa agrovides pasākuma platībām, tad kopumā īstenojot apakšpasākuma pozitīvā ietekme uz vidi ir nenozīmīga.

Apakšpasākumā *Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos* atbalstītās platības ir 33,4 tūkst.ha, un tās sasniedz 95% no plānotajām. Ņemot vērā, ka atbalstāmās platības īpatsvars ir tikai 16% no visas agrovides pasākuma platības, tad kopumā apakšpasākuma pozitīvā ietekme uz vidi ir vērtējama kā vidēji nozīmīga.

Apakšpasākumā *Rugāju lauks ziemas periodā* atbalstītās platības ir 18,6 tūkst.ha, kas veido 93% no plānotajām, un, ņemot vērā, ka atbalstāmās platības īpatsvars ir tikai 9% no visas agrovides pasākuma platības, tad kopumā apakšpasākuma pozitīvā ietekme uz vidi ir neliela.

Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši ilgtspējīgas lauku apsaimniekošanas saglabāšanā vai veicināšanā?

Pateicoties neiegūto ienākumu kompensācijai, lauku saimniecības turpina savu darbību un saglabā LIZ. Saimniecību datu analīze rāda, ka pašreizējais kompensācijas apjoms bioloģiskajā lauksaimniecībā var būt pietiekams, lai kompensētu neiegūtos ienākumus, ja saimniecība darbojas efektīvi.

Bioloģiskās lauksaimniecības metode sekmē ilgtspējīgu lauku apsaimniekošanu, jo ir viena no videi draudzīgākajām un resursus taupošām metodēm. Bioloģiskās produkcijas pieaugums veicina lauku saimniecību ekonomisko dzīvotspēju un arī kalpo ilgtspējīgas attīstības mērķiem.

Pateicoties daļējai neiegūto ienākumu kompensācijai, tiek turpināta bioloģiski vērtīgo zālāju apsaimniekošana un uzturēšana, kas sekmē LIZ saglabāšanos atbalstītajās platībās.

Pateicoties atbalstam, rugāju platībās tiek paaugstinātas augsnes kvalitatīvās īpašības, kas sekmē tās ilgtspējīgu izmantošanu.

Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši dabiskās vides un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā vai veicināšanā?

Tiešā ietekme bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā ir BLA un BDUZ apakšpasākumam, bet apakšpasākumiem IDIV un RLZP ir netiešā ietekme.

Bioloģiskās lauksaimniecības metode ir viens no dabiskās vides un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas svarīgākajiem instrumentiem un tās rezultātā palielinās bioloģiskā daudzveidība, t.sk. floras un faunas sugu dažādība. Augu sekas ieviešana mazina monokultūras audzēšanu, līdz ar to veicinot mozaīkveida ainavas veidošanos laukos, kā arī augsnes bioloģiskās vērtības paaugstināšanos.

BDUZ apakšpasākumam ir tiešā ietekme uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos, par ko liecina daudzie publicētie pētījumu rezultāti.

RLZP apakšpasākuma ietvaros atbalstītajās platībās rudenī un ziemā ir iespējas baroties putniem un citiem savvaļas dzīvniekiem, kā arī paaugstinās augsnes bioloģiskā daudzveidība. Pavasara arumi mazina minerālvielu un pesticīdu atliekvielu izskalošanos augsnē, kā arī mazinās vēju un ūdens erozijas ietekme uz augsnes virskārtu.

Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši ūdens kvalitātes saglabāšanā vai uzlabošanā?

Tiešā ietekme pasākumam nav, jo pasākuma ietvaros nav paredzēts atbalsts Ūdens struktūrdirektīvas prasību īstenošanai. Netiešā ietekme īstenojas ar pļavu un ganību mēslošanas ierobežošanu; augsnes izskalošanās ierobežošanu un augsnes auglības saglabāšanos.

Bioloģiskajā lauksaimniecībā netiek izmantots ātri šķīstošais minerālais mēslojums un sintētiskie pesticīdi, kas būtiski samazina potenciālo minerālā slāpekļa, fosfora un pesticīdu piesārņojuma nokļūšanu ūdeņos.

RLZP apakšpasākuma īstenošana samazina ūdens piesārņojumu, jo ierobežo ūdens noteci un augu barības vielu izskalošanos.

Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši augsnes kvalitātes saglabāšanā vai uzlabošanā?

Tiešā ietekme ir BLA apakšpasākumam, kur augu sekas ievērošana, tauriņziežu izmantošana augu sekā, zaļmēslojuma pielietošana u.c. pasākumi, ilgtermiņā uzlabo augsnes struktūru, palielina humusa un organiskās vielas saturu, samazinot augsnes eroziju un izskalošanos.

Pārējiem visiem apakšpasākumiem ir netiešā ietekme uz augsni, jo uzlabojas augsnes struktūra; palielinās organiskās vielas saturs, samazinoties augsnes erozijai.

Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši klimata pārmaiņu mazināšanā?

Bioloģiskā lauksaimniecībā tiek: izmantots mazāks resursu, t.sk. enerģētisko un minerālo, apjoms⁵⁴; mazinātas negatīvās klimata pārmaiņas⁵⁵ (palielināta CO2 sekvestrācija; samazinātas SEG emisijas - NO2 un amonjaka).

Pārējos agrovides pasākumu netiešā ietekme uz klimata izmaiņām rodas no mēslošanas un aršanas ierobežojumiem, kas pozitīvi ietekmē klimata izmaiņas, jo piesaista oglekli un samazina SEG emisijas (slāpekļa emisiju no augsnēm).

BDUZ apakšpasākuma netiešā ietekme uz klimata izmaiņām rodas no tā, ka BVZ neparedz intensīvu apsaimniekošanu, kas pozitīvi ietekmē klimata izmaiņas, jo piesaista oglekli un samazina SEG emisijas (slāpekļa emisiju no augsnēm).

RLZP apakšpasākuma netiešā pozitīvā ietekme uz klimata izmaiņām rodas no aršanas ierobežojumiem rudenī, kas samazina SEG emisijas (slāpekļa emisiju no augsnēm).

Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši ainavu un to īpašību saglabāšanā vai uzlabošanā?

Kompensācijas maksājumu rezultātā tiek izveidota un/vai uzturēta mozaīkveida lauku ainava bioloģiskās lauksaimniecības metožu izmantošanas rezultātā; buferjoslu iekārtošana rada pievilcīgāku ainavu, bet BDUZ ietvaros veiktā BVZ noganīšana un/vai applāušana nepieļauj pļavu aizaugšanu un ar vai bez mājdzīvniekiem saglabā bioloģiski daudzveidīgu lauku ainavu.

BLA kompensācijas maksājumu rezultātā tiek izveidota un/vai uzturēta mozaīkveida lauku ainava bioloģiskās lauksaimniecības metožu izmantošanas rezultātā, kā arī saglabāta bioloģiskā daudzveidība un uzlabots kopējais vides stāvoklis.

BDUZ kompensācijas maksājumu rezultātā veiktā BVZ noganīšana un/vai applāušana nepieļauj pļavu aizaugšanu un ar vai bez mājdzīvniekiem saglabā bioloģiski daudzveidīgu lauku ainavu.

RLZP apakšpasākums sniedz ieguldījumu lauku ainavas veidošanā, it īpaši rudens un ziemas periodā, kad rugāju laukos var novērot putnu un citu savvaļas dzīvnieku barošanu un citas aktivitātes.

Lauku ainava veidojas arī pārējo (MLA; NATURA 2000 u.c.) pasākumu īstenošanas rezultātā.

⁵⁴ Ho M.W., Ching L.L. (2005). Mitigating Climate Change through Organic Agriculture and Localized Food Systems. <http://www.i-sis.org.uk/mitigatingClimateChange.php>; Ching L.L. Organic farming and climate change. <http://www.twinside.org.sg/title2/susagri/susagri054.htm>

⁵⁵ International Trade Centre (2007). Organic Farming and Climate Change. <https://www.fibl-shop.org/shop/pdf/mb-1500-climate-change.pdf>

Kādu ieguldījumu agrovides pasākumi ir devuši vides uzlabošanā? Norādīt atsevišķi agrovides pasākumus, kas īstenoti kā augstas nepieciešamības, konkrētajai teritorijai specifiski un mazākas nepieciešamības pasākumi, kas tiek piemēroti plašā mērogā.

Kompensācijas maksājumu rezultātā tiek saglabāta bioloģiskā daudzveidība un lauku ainava, kā arī kopējā vides stāvokļa uzlabošana. Visi atbalstītie agrovides apakšpasākumi dod ieguldījumu vides uzlabošanai. Agrovides kopējās ietekmētās platības ziņā un līdz ar to ietekmes uz vidi ziņā vismazākais īpatsvars ir integrētās dārzkopības veicināšanas pasākumam mazo apsaimniekoto platību dēļ, bet tam ir būtiska ietekme veselīgas un vietējiem apstākļiem piemērotas pārtikas ražošanā, kā arī biškopībai draudzīgas vides uzturēšanā. Integrētā augkopība ir saudzējošāka pret kukaiņu un nezāļu ierobežošanu, kā rezultātā šajās platībās vērojama sugu dažādība, kas pozitīvi ietekmē barības ķēdi vairākām dzīvnieku un putnu sugām.

2.2.3. pasākums: Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana

Kā pasākums ir veicinājis ievērojamu mežsaimniecības teritoriju radīšanu?

Kopumā VMD ir reģistrējis 1 484 ha LNZ apmežojumu. Tikai 8 pagastos apmežots vairāk par 50 ha. Līdz ar var uzskatīt, ka pasākums pašreiz ir veicinājis ievērojamu mežsaimniecības teritoriju radīšanu tikai atsevišķos novados, tomēr jānorāda, ka meža apsaimniekošanas plāni 2010.gada sākumā VMD ir saskaņoti gandrīz par 10 reizes lielākai platībai - 13.28 tūkst. ha. Ja apmežošana tiks veikta visā apjomā, tad apmežotā platība ir līdzvērtīga vidēji vienā gadā nocirstajām apjomam.

Pasākuma realizācijas rezultātā 2009.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, kad vēl nebija pieejams ES atbalsta finansējums, apmežoto platību apjoms Latvijā gandrīz dubultojies (apmežoti 1548 ha). Lielas vienlaidus platības tiek stādītas Latgalē, kur vēsturiski mežu masīvi ir sadrumstaloti. Kompaktu meža teritoriju veidošana veicina mežsaimniecības efektivitāti.

Cik lielā mērā pasākums ir devis ieguldījumu ilgtspējīgi apsaimniekojamu meža teritoriju izveidē, kuras veicina mežu ekoloģisko funkciju saglabāšanu un dabas risku un ugunsgrēku novēršanu?

Nemot vērā to, ka gandrīz 80% apmežojumu galvenā koku suga ir egle (1178 ha no kopējās apmežotās platības 1484 ha), tad jāuzskata, ka ieaudzēšanai izvēlēta viena no dabas risku t.sk. sakņu trupes, dendrofāgo insektu, un uguns visapdraudētākajām sugām, tādēļ nav pamata apgalvot, ka šie pasākumi veicinājuši ugunsgrēku novēršanu.

Neviens no atbalstītajiem projektiem nav vērsts uz dabas risku novēršanu. Ilgtermiņā tiks nodrošinātas meža ekoloģiskās funkcijas. Pašiem apmežošanas projektiem plānoti nepietiekoši uguns aizsardzības pasākumi un apmežošana netiek plānota kontekstā ar Valsts Civilās aizsardzības plānu, kur atzīmētas ugunsbīstamības ziņā nozīmīgās teritorijas.

Kā pasākums ir veicinājis lauku ainavas saglabāšanu un vides uzlabošanu?

Lielākā daļā gadījumu (86 no 94 pagastiem, kuros VMD ir reģistrējis LNZ apmežojumus, LAP ietvaros apmežotā platība ir mazāk nekā 50 ha platībā. 63 pagastos pat ir mazāk nekā 10 ha, tādēļ var pieņemt, ka to ietekme uz lauku ainavu ir nenozīmīga. Tomēr atsevišķos gadījumos var veidoties būtiskas pārmaiņas lauku ainavā. Bez tam nākotnē šīs izmaiņas varētu būt ievērojami lielākas, jo VMD ir saskaņoti meža apsaimniekošanas plāni gandrīz 10 reizes lielākai apmežojamai platībai – 13,28 tūkst. ha.

Kombinācijā ar dabiskajiem lauksaimniecības zemju aizaugšanas procesiem un nepilnīgiem teritorijas plānojumu regulējumiem apmežošanas kontekstā atbalstītais pasākums neveicina Latvijai raksturīgās mozaīkveida lauku ainavas saglabāšanu. Mazmežainos novados apmežojumi veicina vides uzlabošanu no dažādiem aspektiem, taču mežainajos rajonos būtiskas ietekmes nav. Secinājumus par augsnes erozijas novēršanu, ūdens kvalitātes u.c. rādītāju uzlabošanas īstermiņā nevar izdarīt.

Pasākums palielinājis zemes izmantošanas efektivitāti, jo lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējas apmežošanas rezultātā zemes vērtība pieaugusi par EUR 469 505 atbilstoši investīciju apjomam.

2.2.4. pasākums: NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)

Kā shēma ir palīdzējusi nodrošināt nepārtrauktu meža apsaimniekošanu NATURA 2000 teritorijās?

Atbilstoši Latvijā spēkā esošiem normatīvajiem aktiem, NATURA 2000 teritorijās saimnieciskā darbība tiek reglamentēta (ierobežota) atbilstoši vispārējiem dabas aizsardzības noteikumiem un individuālajiem dabas aizsardzības noteikumiem un dabas aizsardzības plāniem, kas meža īpašniekam ir saistoši. Šajā gadījumā NATURA 2000 maksājumiem ir tikai kompensējošs raksturs, bet tie nerada jaunas dabas vērtības. Tā kā kompensācijas lielums nav atkarīgs no apgrūtinājuma veida (EUR 60 par ha tiek maksāts gan mežsaimnieciskās darbības aizlieguma gadījumā, gan arī gadījumos, kad aizliegta kailcirte, bet pieļauta koksnes ieguve ar citām metodēm), nevar apgalvot, ka šis pasākums ir nodrošinājis nepārtrauktu meža apsaimniekošanu NATURA 2000 teritorijās.

Kompensācijas par teritorijām, kurās pilnībā aizliegta saimnieciskā darbība, vai aizliegta galvenā un kopšanas cirte ir nepietiekamas, savukārt teritorijās, kurās saimnieciskā darbība ir ierobežota daļēji, tās ir pārvērtētas.

Shēma ir palīdzējusi nodrošināt saimnieciskās darbības ierobežojumu kompensāciju, tomēr kompensāciju apjoma noteikšanā pielietota unificēta pieeja, kas atsevišķos gadījumos nav samērojama ar reāliem zaudējumiem.

Cik lielā mērā shēma ir devusi ieguldījumu meža zemes saglabāšanā un ilgtspējīgas apsaimniekošanas veicināšanā?

Nevar apgalvot, ka šis pasākums ir devis nozīmīgu ieguldījumu meža zemes saglabāšanā un ilgtspējīgas apsaimniekošanas veicināšanā NATURA 2000 teritorijās, tomēr vienlaicīgi jānorāda, ka šie pasākumi vismaz daļai meža īpašnieku sniedz zināmu finansiālu atbalstu.

Sasniedzamais iznākuma rādītājs - atbalstītā platība 27 000 ha – nav visa kompensācijām pakļaujamā privāto īpašnieku meža zemju platība NATURA 2000 teritorijās. NATURA 2000 teritoriju saglabāšanu un apsaimniekošanu nosaka normatīvie akti. Kompensāciju ieguldījums apsaimniekošanas veicināšanā ir caur īpašnieku atturēšanu veikt mežā aizliegtas saimnieciskās darbības.

Kā shēma ir veicinājusi lauku ainavas saglabāšanu un vides uzlabošanu?

Shēmai nav ietekmes uz lauku ainavas saglabāšanu un vides uzlabošanu, jo maksājumi ir kompensācija īpašniekiem par neiegūto labumu saimnieciskās darbības ierobežojumu dēļ.

2.2.6. pasākums: Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana

Kā atbalstītie pasākumi ir veicinājuši mežu potenciāla atjaunošanu izpostītajos mežos?

Atbilstoši VMD datiem lielākajā daļā reģistrēto gadījumu atjaunošana veikta ar bērzu (106,5 no 244,2 ha), kas pašreizējo zināšanu ietvaros uzskatāma par vienu no mazāk riskantajām meža audzēšanas alternatīvām. Tomēr visai lielā platībā (84,8 ha) valdošā ir egle, kas uzskatāma par vienu no visriskantākajām audzēšanas alternatīvām, kas nozīmē, ka augsta bojājumu varbūtība saglabājas arī nākotnē.

Mežaudzes 2009.gadā atjaunotas 209 ha platībā, t.sk. 7 ha degumos, ar augstvērtīgas izcelsmes stādiem ar tiem sekojošiem kopšanas pasākumiem, nevis atstātas nekontrolētam dabiskās atjaunošanas procesam.

Kā ieviestie preventīvie pasākumi ir veicinājuši mežu saglabāšanu?

Īstermiņā nav nosakāma konkrēto profilaktisko pasākumu un infrastruktūras rekonstrukcijas kontekstā.

Kā atbalstītie pasākumi ir veicinājuši meža zemes ilgtspējīgas apsaimniekošanas palielināšanu?

Mežaudzes atjaunošana notikusi 209 ha apmērā.

Kā atbalstītie pasākumi ir veicinājuši vides uzlabošanu?

Atbalstītie pasākumi – profilaktiskie un ugunsapsardzības infrastruktūras rekonstrukcijas nākotnē ir samazinājuši meža ugunsgrēku iespējamību un līdz ar to gaisa piesārņojumu.

3.ass. Dzīves kvalitāte lauku apvidos un lauku ekonomikas dažādošana

3.1.2.(3.1.1.) pasākums: Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)

Vērtējums balstīts uz 202 komersantiem sniegto atbalstu līdz 2009.gada beigām (izmaksātais sabiedriskais finansējums EUR 6,39 milj.).

Kā atbalstītās investīcijas ir veicinājušas lauku mājsaimniecību darbības dažādošanu nelauksaimniecisku darbību virzienā? Analīzi vērst uz vissvarīgākajām darbībām šajā saistībā.

No atbalstītajiem uzņēmumiem 202 projektos ir 42 zemnieku saimniecības un 6 IK (IU). Kā svarīgākā darbība, kuru izvērs zemnieku saimniecības, ir atzīmējama šķeldas ražošana. Tomēr kopumā visvairāk ir atbalstīta enerģijas ražošana. Enerģijas un kurināmā ražošanai novirzīti 88% no šajā pasākumā apgūtā finansējuma, no tā 75% attiecas uz apakšpasākumu „enerģijas ražošana no biomasas”.

Kā atbalsts ir veicinājis dažādošanu un uzņēmējdarbību? Analīzi vērst uz vissvarīgākajām darbībām.

Svarīgākās darbības, kuras tiek attīstītas atbalsta rezultātā, ir enerģijas ražošana no biomasas, kurināmā ražošana no atjaunojamiem resursiem, kokapstrādes attīstība, citu ražošanas jomu attīstība; atsevišķi projekti tiek realizēti arī pakalpojumu sfērā. Tomēr nav

pietiekams atbalstīto uzņēmumu skaits – 2010.gada augustā pieprasītais finansējums jau pārsniedz plānoto, taču pieteikto projektu skaits ir 800 (tikai 26% no plānotā skaita). Šāda situācija izveidojusies tādēļ, ka 70% no finansējuma pieprasīti enerģijas ražošanas apakšpasākumā, kur realizētie pasākumi ir finansiāli ietilpīgi (aptuveni EUR 1,4 milj. vidēji projektā).

Kopējais investīciju apjoms apstiprinātajos projektos sasniedz EUR 107 milj. (33% no plānotā). Tajā skaitā apakšpasākumā „Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskas izcelsmes biomasas” tas ir 195% no plānotā, bet citos apakšpasākumos – tikai 9% no plānotā. Līdz ar to pasākuma līdzekļi tiek izlietoti visai neproporcionāli.

Cik lielā mērā atbalsts ir veicinājis lauku ekonomikas dažādošanas un attīstības uzlabošanu?

Projektu realizācijas rezultātā tiek veicināta lauku ekonomikas dažādošana, uzsākot tādus jaunus darbības virzienus kā kurināmā un enerģijas ražošana.

Projektu realizācijas rezultātā tiek veidoti jauni uzņēmumi vai paplašināti esošie, kas blakus lauksaimnieciskajai ražošanai nodarbojas ar kurināmā vai enerģijas ražošanu. Sekmēta tiek mērķu sasniegšana vairākās jomās:

- lauksaimniecības (lauku ekonomikas dažādošana),
- enerģētikas (atjaunojamo energoresursu izmantošanas palielināšana, enerģijas ražošanas no atjaunojamajiem energoresursiem pieaugums),
- vides (klimata pārmaiņu mazināšana, CO₂ emisiju samazinājums).

Pietiekami lielais projektu skaits (25 projekti enerģijas ražošanā un 64 projekti kurināmā ražošanā) liecina par ieinteresētību lauku saimniecību darbības dažādošanā.

Projekti dos vislielāko efektivitāti, ja enerģijas vai kurināmā ražošanai tiks izmantoti uzņēmuma lauksaimnieciskajā vai mežsaimnieciskajā pamatdarbībā radušies blakusprodukti vai atkritumi (piemēram, mēsli lopkopībā, salmi, pelavas lauksaimniecībā, krūmi attīrot lauksaimnieciskās platības utt.), jo to izmaksas ieguvei un transportam būs minimālas.

Projektos, kuru atdeve bija mērāma līdz 2009.gada beigām, orientējošā papildu bruto pievienotā vērtība sasniedza EUR 2,37 milj., kas ņemot vērā nelielo finansējumu, kas izmaksāts šajos projektos, ir pieņemams rādītājs.

Kā atbalstītās investīcijas ir veicinājušas papildu nodarbinātības iespējas lauku mājsaimniecībās ārpus lauksaimniecības nozares?

Pašlaik ir iespējams novērtēt tikai aptuveni 60 projektos, par kuriem pieejami dati par darbavietu skaitu. Dati liecina, ka tajos ir saglabātas 86 un jaunradītas 153 darbavietas. Tomēr precīzāki secinājumi būs iespējami pēc projektu nobeiguma un darbības uzsākšanas.

Kā atbalsts ir veicinājis papildu nodarbinātības iespējas lauku teritorijās

Pašlaik vēl pilna ietekme neizpaužas, tādēļ tā skaitliski nav novērtējama, tomēr ņemot vērā, ka lielākā daļa atbalsta novirzīta kapitālietilpīgajai enerģijas ražošanai, nevis mikrouzņēmumu attīstībai, ir pamats uzskatīt, ka plānotā ietekme nodarbinātības veicināšanā ar šo pasākumu var netikt sasniegta.

Kā atbalsts ir veicinājis dzīves kvalitātes uzlabošanu lauku teritorijās?

Pašlaik iespējams novērtēt tikai 47 projektu ietekmi līdz 2009.gada beigām. Šajos projektos tīrā pievienotā vērtība aprēķināta EUR 3,59 milj.(6% no plānotā), kas šajā laika posmā, ņemot vērā nelielo apgūto finansējumu, ir pieņemams rādītājs. Tomēr kopumā, ņemot vērā relatīvi mazo atbalstāmo uzņēmumu skaitu un atbalstāmās aktivitātes, kas pamatā nav

vērsta uz lauku iedzīvotāju vajadzību apmierināšanu (enerģiju paredzēts pārdot kopējā tīklā), pašlaik no šī pasākuma nav sagaidāma nozīmīga un vispārēja ietekme. Kaut nenoliedzams, ka šie pasākumi veicina iedzīvotāju ienākumu gūšanas iespēju paplašināšanos.

Kā atbalsts veicinājis lauku uzņēmumu iesaistīšanos enerģijas ražošanā un tās piegādēm citiem uzņēmumiem

Pasākumu realizācijas rezultātā palielinās atjaunojamo energoresursu un enerģijas ražošana. Ja projekti tiek realizēti pilnā apjomā, tad iespējams saražot 4,7% no 2008. gadā valstī saražotās elektroenerģijas, kas ir vērā ņemams daudzums – aptuveni šādu apjomu saražo mazās HES un VES gada laikā. Tāpat tiktu uzlabota atjaunojamo energoresursu izmantošanas un ražošanas bilances attiecīgi par 2% un 6,2%.

Lielākā daļa saražotās elektroenerģijas, atskaitot nepieciešamo pašpatēriņu (prognozējams - līdz 10%), tiks pārdota elektroenerģijas pārvades sistēmas operatoram.

Ja projekti tiek realizēti un enerģijas un kurināmā ražošana notiek plānotajā apjomā, tad izvirzītais mērķis atjaunojamo energoresursu ražošanā 2 000 ktoe uz 2013. gadu tiek izpildīts par aptuveni 26%, ja pieņem, ka 2008. gadā mežsaimnieciskas un lauksaimnieciskas izcelsmes atjaunojamo energoresursu ražošana ir 1 469 ktoe .

Kā sniegtie pakalpojumi ir palielinājuši skarto teritoriju pievilcību? Norādiet dažādas attiecīgās nozares.

Plānoto projektu ietvaros siltumapgādes sistēmās plānots rekonstruēt apkures sistēmas, siltumtīklus, kā arī paaugstināt ēku energoefektivitāti. Rezultātā paaugstināsies siltumapgādes sistēmu efektivitāte, kas dos iespēju samazināt kurināmā un līdz ar to emisiju apjomus.

Šie pasākumi palielina atbilstošo teritoriju pievilcību, jo tos veicot, uzlabojas teritorijas infrastruktūra (iekšējie un ārējie siltumtīkli, apkures sistēmas), kā arī ēku ārējais izskats (siltināšanas, durvju, logu nomaigās u.c. pasākumu rezultātā). Tādā veidā palielinās gan šo ēku vērtība, gan estētiskais izskats, bez tam ēkās uzlabojas mikroklimats (tiek novērsta pārkurināšana, nepilnīga sildīšana, mitrums, caurvējš utt.).

Tomēr citās nozarēs, sakarā ar nelielo projektu skaitu pagaidām nevar runāt par būtisku pievilcības uzlabošanu.

3.1.3. pasākums: Tūrisma aktivitāšu veicināšana

Kādu ieguldījumu pasākums ir devis tūrisma darbību veicināšanā? Salīdziniet darbības, kas notiek lauku saimniecībās, un citas darbības.

Gan pēc projektu skaita, gan atbalstāmās platības un dažādoto pakalpojumu skaita, šobrīd nevar runāt par pasākuma ieguldījumu tūrisma darbības veicināšanā. Tomēr, ņemot vērā atbalstītos jaunos tūrisma pakalpojumus pēc to unikalitātes, trijos pastāv potenciāls ieguldījums tūrisma darbības veicināšanā vismaz atbalstīto reģionu līmenī.

Analīzei nepieciešamā informācija par lauku saimniecībām pieejama par kopējām izmaksām un ieņēmumiem, kas liedz noteikt tūrisma pievienotās vērtības veidošanās atšķirības lauku saimniecībās un nozares uzņēmumiem. Taču, izmantojot iegūto regresijas vienādojumu, var iegūt, ka no kopējās pievienotās vērtības pieauguma atbalsta ietekmē EUR 24 900 (37%) iegūti lauku saimniecībās. Starp atbalstu saņēmušajiem uzņēmumiem 3 (25%) bijušas zemnieku saimniecības, bet ieņēmumi no lauksaimniecības bijuši 4 saņēmējiem (33%), galvenokārt šajās saimniecībās veikti ieguldījumi tūrisma infrastruktūras uzlabošanā, atbalstītās tūrisma mītnes bijušas nelielas.

Kā atbalsts ir veicinājis lauku tūrisma pakalpojumu attīstību/dažādošanu un infrastruktūras attīstību?

Līdz 2010.gada sākumam atbalsta izmaksas veiktas tikai par 12 uzņēmumu projektiem, kuros paredzēts īstenot 20 atbalstāmās aktivitātes (5,5% no plānotā), bet pasākumā kopā apstiprināti projekti par 86 aktivitāšu atbalstu.

Kopējais apstiprinātais investīciju apjoms ir EUR 8 981 260.

Nevienā no projektiem nav uzrādīta paplašināta informācijas un sakaru tehnoloģiju izmantošana, jo starp atbalstāmajām aktivitātēm atsevišķi netiek izdalītas šāda veida atbalstāmās darbības.

Aptuvenā plānotā investīciju summa vides aizsardzībā veido EUR 732 000, kas ir tikai 18% no plānotā.

Tūristu mītņu skaits lauku apvidos 2008.gadā bija 376, bet 2009.gadā – 308.

Gultas vietu skaits 2008.gadā bija 6194, bet 2009.gadā – 8527.

Nakšņojumu skaits 2008.gadā bija 198681, bet 2009.gadā – 84793.

Kā pasākums ir veicinājis papildu nodarbinātības iespējas lauku teritorijās?

Nemot vērā, ka līdz 2010.gadam atbalstu saņēmuši tikai 12 uzņēmumi, turklāt visi pasākumā apstiprinātie projekti nav uzsākti ātrāk par 2009.gadu, šobrīd pārāgri vērtēt pasākuma ieguldījumu nodarbinātības veicināšanā.

Kādu ieguldījumu pasākums ir devis lauku ekonomikas dažādošanas un attīstības uzlabošanā?

Atbalsts palīdzējis saglabāt darba vietas atbalstītajos uzņēmumos, jo tajos nav samazinājies darbinieku skaits.

Līdz 2010.gadam atbalsts izmaksāts tikai 12 uzņēmumiem, veicot aptuvenu novērtējumu par iespējamo atbalsta ietekmi, bruto pievienotā vērtība šajos uzņēmumos varētu būt palielinājusies par EUR 67,8 tūkst., kam šobrīd ir neliels ieguldījums lauku ekonomikas dažādošanas veicināšanā. Savukārt visi apstiprinātie projekti varētu radīt pievienoto vērtību ap EUR 0,9 milj.

Pagaidām nav datu par rādītājiem „papildus tūristu vizīšu skaits”, „kopējais izveidoto darba vietu skaits” un „investīciju apjoms uz vienu darba vietu”.

Vērtējot pasākumus pēc būtības, veiktajās intervijās pagastos tika pausts viedoklis, ka projektu gan tiešā, gan netiešā ietekme uz lauku attīstību ir plaša, jo to ietvaros ne tikai sakārto lauku vidi un rada jaunas darbavietas, bet arī piesaista teritorijām jaunus pakalpojumu lietotājus (tūristus, sabiedriskās ēdināšanas un naktsmītņu izmantotājus, aktīvās atpūtas cienītājus u.tml.). Ļoti bieži tūrisma infrastruktūras sakārtošana rada jaunas iespējas arī citiem iedzīvotājiem sniegt pakalpojumus, nodarboties ar amatniecību utt., jo tiek paplašinātas preču un pakalpojumu realizācijas tirgus iespējas.

Kā atbalsts ir veicinājis dzīves kvalitātes uzlabošanu lauku teritorijās?

Atbalsta iespējamā tiešā un netiešā ietekme uz laukiem ir EUR 245 800, un, ņemot vērā vidējo produktivitāti laukos (pievienotā vērtība uz nodarbināto), tā atbilst 21,6 nodarbinātajiem (pašreizējais nodarbināto skaits lauku reģionos ir 543 900 personas).

3.2.1. pasākums: Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem

Kā sniegtie pakalpojumi ir palielinājuši skarto teritoriju pievilcību? Norādiet dažādas attiecīgās nozares (piemēram, tirdzniecība, veselības pakalpojumi, transports, IT ...).

Kopumā pasākumā līdz 2010.gadam atbalsts izmaksāts 360 projektiem, ko realizējusi 91 pašvaldība 310 lauku pagastos un pilsētās, kas veido 95% no pašvaldību skaita, kas varēja pretendēt uz atbalstu, kā arī 59% no pagastu un pilsētu skaita, kas varēja pretendēt uz atbalstu attiecīgajos analizējamajos novados.

Kopējais apstiprinātais investīciju apjoms ir EUR 498 252 976.

No projektiem, kam veikta samaksa līdz 2010.gadam:

- uzbūvēto, rekonstruēto, renovēto un aprīkoto saieta namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu skaits – 290;
- uzbūvēto, rekonstruēto, renovēto un aprīkoto saieta namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu platība – 9766 m².

Sadalot visas pasākuma ietvaros atbalstāmās aktivitātes pa nozarēm, pasākums skar kultūru un izglītību, transportu, kā arī energoapgādi. 193 pagastos un pilsētās atbalstu saņēmuši kultūras nami un sociālie objekti, kas veido 62,3% no kopējā atbalstu saņēmušo pagastu un pilsētu skaita. Plānotā uzbūvējamā un rekonstruējamā platība veido aptuveni 25% no pašvaldību kopējās šo objektu platības.

Ceļu uzlabošana veikta 120 pagastos un pilsētās, kuru īpatsvars kopējā atbalstīto pagastu un pilsētu skaitā sasniedz 38,7%. Plānotais uzlabotais ceļu garums šajos projektos veido 256,9 km, taču šobrīd īstenota tikai neliela daļa no plānotā. Plānotais rādītājs veido tikai 0,6% no kopējā pašvaldību ceļu garuma.

Ieguldījumi energosistēmās, kas izmanto atjaunojamus energoresursus veikti 4 pagastos, bet centralizētās siltumapgādes sistēmas uzlabotas 6 pagastos.

Kā sniegtie pakalpojumi ir uzlabojuši dzīves kvalitāti lauku teritorijās? Norādiet dažādas attiecīgās nozares (piemēram, tirdzniecība, veselības pakalpojumi, transports, IT, ...).

Kopumā pasākums ietekmējis 462,8 tūkst. jeb nedaudz vairāk kā pusi no iedzīvotāju skaita (53,7%), uz kuriem šis atbalsts varēja attiekties, kas savukārt veido 31,5% no kopējā iedzīvotāju skaita lauku reģionos (bez Rīgas). Ņemot vērā, ka vispopulārākā aktivitāte bijusi kultūras un sociālo objektu attīstīšana, visvairāk labuma guvēju attiecināmi uz šo aktivitāti. Analizējamajos projektos tikai vienā paredzēta interneta pieejamības uzlabošana, kas veido ļoti niecīgu ieguldījumu.

Šobrīd nav pieejams iedzīvotāju novērtējums par realizēto pasākumu apmierinātības līmeni, taču intervijās konstatēts, ka iedzīvotāji dzīves kvalitātes uzlabošanu laukos šobrīd pamatā saista ar ceļu uzlabošanu un pieejamu sabiedrisko transportu, kā arī kvalitatīva interneta pieejamību.

Pasākums šobrīd nav vērsts uz ievērojamu ieguldījumu interneta pieejamības nodrošināšanā.

Kāds ir pakalpojumu ieguldījums lauku ekonomikas un sociālās lejupslīdes apturēšanā un ciematu atjaunošanā?

Aptuveni novērtēta līdz 2010.gadam izmaksātā atbalsta netiešā ietekme uz laukiem, kas aprēķināta EUR 5,2 milj. apmērā un atbilst 460,4 nodarbinātajiem (pašreizējais nodarbināto skaits lauku reģionos ir 543,9 tūkst. personas).

3.2.3. pasākums: Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana

Cik lielā mērā pasākums ir saglabājis lauku teritoriju pievilcību?

Pasākumā līdz 2010.gadam atbalstu saņēmuši 5 muzeji, kas atbilst 6% no kopējā pašvaldību muzeju skaita Latvijā. Tāpat atbalstīti 5 pagasti.

Apstiprinātas kultūras mantojuma saglabāšanas atbalstīto aktivitāšu skaits – 13.
 Kopējais apstiprinātais investīciju apjoms ir EUR 1 167 953.
 Uzlaboto muzeju un profesionālās izglītības iestāžu skaits – 5.
 Projektu skaits, kuros tiek paredzēts plašsaziņas interneta pieslēgums – 2.
 Sakārtotā muzeju un profesionālās izglītības iestāžu ārējā platība – 9001 m².
 Renovēto muzeju platība – 1478 m².
 Labiekārtotās muzeju teritorijas platība – 9001 m².
 Izveidoto /atjaunoto priekšmetu (kolekciju) skaits nebija tādas aktivitātes.
 Izveidoto interneta pieejamības "punktu" skaits muzeju telpās – 2.

Cik lielā mērā pasākums ir devis ieguldījumu NATURA 2000 teritoriju vai citu vietu ar augstu dabas vērtību ilgtspējīgā apsaimniekošanā vai attīstībā un lauku iedzīvotāju vides apziņas celšanā?

Saskaņā ar pasākuma mērķiem un atbalstāmajām aktivitātēm, tas nav vērsts uz NATURA 2000 teritorijām un vides apziņas celšanu. Visi atbalstu saņēmušie projekti saistīti ar muzeju darbības attīstīšanu.

Lauku iedzīvotāju skaits, kas gūst labumu no uzlabotajiem pakalpojumiem atbalstītajos projektos veido 33 820 (2,2% no kopējā iedzīvotāju skaita lauku reģionos).

Paredzamais cilvēku skaits, kas pēc interneta pieejamības nodrošināšanas muzejā katru gadu izmantos interneta pakalpojumus, sasniegs 8000.

Atbalstīto muzeju apmeklētāju skaita īpatsvars kopējā muzeju apmeklētāju skaitā valstī veido aptuveni 2,7% no kopējā apmeklētāju skaita valsts un pašvaldības muzejos (663 tūkst. 2008.gadā). Ņemot vērā iepriekšminēto, pasākums saistāms ar nelielu ieguldījumu.

Kā pasākums ir veicinājis dzīves kvalitātes uzlabošanu lauku teritorijās?

Līdz 2010.gadam izmaksātā atbalsta aptuvenā netiešā ekonomiskā ietekme uz lauku teritoriju novērtēta EUR 124 400, kas atbilst 10,9 nodarbinātajiem.

4.ass. LEADER pieejas īstenošana

Šo pasākumu ietekmes uz dzīves kvalitāti novērtēšanā galvenā nozīme ir kvalitātīvajiem datiem.

4.1.0. pasākums: Vietējās attīstības stratēģijas. Šīs programmas 4.ass ieviešana

Kā LEADER pieeja ir uzlabojusi pārvaldību lauku teritorijās?

Veicina sociālo kohēziju laukos, iesaista lauku attīstībā ar lauksaimniecisko ražošanu nesaistītās un ekonomiski mazāk aktīvās grupas. Par ko liecina VRG aptvertā teritorija 99,8% no valsts kopējās teritorija, kas pārsniedz plānoto par 17%. Iedzīvotāju skaits VRG teritorijās 1 001 331, kas 2,5 reizes pārsniedz plānoto.

Intervija ar jauniešu NVO pārstāvi parāda, kā pakāpeniski attīstījusies jauniešu aktivitāte, strādājot ar projektiem - laika gaitā pieauga dalībnieku skaits un paplašinājās organizācijas darbības teritorija, iesaistot jauniešus no blakus pagastiem.

Kādu ieguldījumu LEADER pieeja ir devusi lauku teritoriju endogēnās attīstības potenciālam?

Iesaista lauku attīstībā ar lauksaimniecisko ražošanu nesaistītās un ekonomiski mazāk aktīvās grupas. Atbalstīti 39 vietējās attīstības stratēģijas, kas pārsniedz plānoto par 18% un apstiprināto vietējo attīstības stratēģiju kopsomma EUR 22 906 704.

Kādā mērā LEADER pieeja ir devusi ieguldījumu 1. un 3. ass prioritātēs?

Projektu skaits 4.1.3. pasākumā (344 projekti), liecina par pozitīvu ieguldījumu 3.ass prioritāšu atbalstīšanā, bet nav projektu, kas būtu ieviesti saistībā ar 1.asi.

Fokusa grupās izteiktie viedokļi apstiprina, ka LEADER iespējas ir svarīgas jauniem cilvēkiem bez starta kapitāla sākot savu uzņēmējdarbību.

Kādu ieguldījumu LEADER pieeja ir devusi daudznozaru pieeju ieviešanā un sadarbībā lauku attīstības programmu ieviešanai?

LAP būtu jāsabalansē laukos dominējošo tautsaimniecības nozaru (lauksaimniecības un mežsaimniecības) un lauku teritoriju attīstības intereses, jāveido kā consensus starp daudzu lauku iedzīvotāju grupu interesēm.

Diskusijās jaunieši izteica vēlmi palikt dzīvot laukos, ja būtu iespējams atrast izglītībai atbilstošu darbu vai iespēju strādāt izmantojot kvalitatīvu interneta pieslēgumu, un būtu iespējas attīstīt uzņēmējdarbību.

Tā kā LEADER projekti tikai nesen ir uzsākti novērtēt ieguldījumu vēl ir pārāgi.

4.2.1. pasākums: Starpteritoriālā un starpvalstu sadarbība

Kādu ieguldījumu atbalsts ir sniedzis sadarbības un labas prakses apmaiņas veicināšanai?

Šiem pasākumiem jāveicina sociālā kohēzija gan nacionālā, gan Eiropas Savienības mērogā. Pasākums nav vēl uzsākts.

Kā sadarbības projekti un/vai labas prakses apmaiņa, kas balstās uz LEADER pieeju, ir devuši ieguldījumu vienas vai vairāk kā vienas no trīs pārējo asu mērķu labākai sasniegšanai?

Šie pasākumi var kalpot kā poligons jaunu aktivitāšu attīstībai pārējo LAP asu mērķu sasniegšanai. Pasākums nav uzsākts.

4.3.1. pasākums: Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve, teritorijas aktivizēšana

Kādā mērā atbalsts ir palielinājis vietējo rīcības grupu spējas un citu partneru, kas iesaistīti vietējo attīstības stratēģiju īstenošanā, spējas?

VRG, kopienas stiprināšanā izpaužas galvenokārt kā jaunu prasmju apgūšana, pašapziņas nostiprināšana un par sekmīgu rezultātu varētu spriest pēc realizētiem projektiem. Šo pasākumu ietekmes uz dzīves kvalitāti novērtēšanā galvenā nozīme ir kvalitatīvajiem datiem. Pasākuma iespējas izmantojušas 32 VRG, kurām bija apstiprinātas stratēģijas līdz 2010.gadam, kas ir 80% no kopējā VRG skaita.

Cik lielā mērā atbalsts ir devis ieguldījumu LEADER īstenošanas kapacitātes palielināšanā?

Izveidotās VRG veic ieguldījumu iedzīvotāju saliedēšanā, jaunu projektu pieteikšanā, sagatavo komplicētāku projektu pieteikšanai un realizācijai. Izstrādātas un apstiprinātas 39 stratēģijas un apmācīti 1289 cilvēki, kas pārsniedz plānoto 2,5 reizes.

Atbildes uz horizontālajiem novērtēšanas jautājumiem

Vides uzturēšana

Jautājums 2: Kādā mērā programma ir devusi ieguldījumu lauku teritoriju ilgtspējīgas attīstības veicināšanā? Jo īpaši, kādu ieguldījumu programma ir devusi trijās prioritārajās jomās, kas noteiktas saskaņā ar lauku teritoriju dabas resursu un ainavu aizsardzības un uzlabošanas pasākumiem:

- **augstvērtīgas lauku saimniekošanas, mežsaimniecības sistēmu un tradicionālo lauksaimniecības ainavu bioloģiskā daudzveidība, aizsardzība un attīstība?**

2.ass pasākumi ir vērsti uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Tā kā piesakoties attiecīgajiem pasākumiem pretendentiem jāizpilda attiecīgas prasības atbalstītajai platībai, un kopējais atbalstītās platības sasniedz plānotos rezultātus jau 78% apmērā lauksaimniecības zemēs un 65% mežu zemēs, tad varam uzskatīt, ka ieviestie pasākumi dod lielu ieguldījumu augstvērtīgas lauku saimniekošanas, mežsaimniecības sistēmu un tradicionālo lauksaimniecības ainavu bioloģiskā daudzveidība, aizsardzība un attīstībā. Atbalstītās teritorijas, kuru sasniedz ieguldījumu šī jautājuma risināšanā kopā sasniedz 1 058 782 ha.

- **ūdens?**

Agrovīdēs pasākumi ar lielāko potenciālo ūdeņu aizsardzības efektu (NATURA 2000, BDUZ) aizņem mazāk, ka 1% no baseina platības katrs.

Veicot vienkāršotu ūdens kvalitātes izmaiņu analīzi 1977. g. - 2009.g. un 2001.g. – 2009.g. redzam, ka nitrātu slāpekļa koncentrācijas nav mainījušās. Minētais piemērs raksturo upju ūdens kvalitāti, bet neļauj spriest par agrovīdēs pasākumu efektivitāti Piedrujas ūdensobjektā, jo 2/3 no Daugavas kopējā baseina atrodas augšpus Piedrujai un upē nonāk visdažādākais piesārņojums no Baltkrievijas un Krievijas.

Analizējot nitrātu slāpekļa koncentrāciju izmaiņas (LAP 43% no ūdensobjekta platības) redzams, ka šeit nitrātu koncentrāciju pieaugumu nevar uzskatīt par pierādītu.

- **klīmata pārmaiņas?**

Skatīt zemāk.

2. horiz .jaut. Kādā mērā programma ir devusi ieguldījumu lauku teritoriju ilgtspējīgas attīstības veicināšanā?

2.ass pasākumiem pasākumiem nav tūlītēja efekta uz augstas dabas vērtības meža/ mežsaimniecības zemēm un daudzveidības saglabāšanu mežā, jo lauksaimniecībā neizmanto zemju apmežojumi vismaz sākotnējā to attīstības stadijā nav uzskatāmi par ļoti vērtīgiem (tie neietilpst augstas dabas vērtības mežu kategorijā). Ilgtermiņā it īpaši lapu koku audzes, varētu veidot nozīmīgu daļu ainavu ekoloģiskajā plānojumā. Meža ieaudzēšana netiešā veidā var ietekmēt ūdeņu bioloģisko daudzveidību. Teorētiski pastāv risks, ka 226. pasākuma ietvaros varētu tikt negatīvi ietekmēts kāds no augstas dabas vērtības mežiem piem., atjaunojot mežaudžu potenciālu ugunsgrēkā cietušās audzēs, kas atbilst Eiropas nozīmes biotopu indikatoriem - dabiski atjaunojušās, neapsaimniekotas mežaudzes dabiskās augstenēs un dažādas izcelsmes mežaudzes dabiskās augstenēs ar dabiska meža elementiem vai struktūrām, kas atbilst ES nozīmes meža biotopiem atbilstoši „Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā – noteikšanas rokasgrāmata” - 9060 (veci vai dabiski boreālie meži), 9080 (veci jauktie platlapju meži), 9160 (skujkoku meži uz osveida reljefa formām), 9180 (staignāju meži), 91D0 (purvainie meži), 91E0 (aluviālie krastmalu un palieņu meži) un 91F0 (jauktie ozolu, gobu ošu meži gar lielām upēm), kas pašreiz nav iekļautas mikroliegumos vai īpaši aizsargājamās dabas teritorijās.

Pēc VMD datiem 2009.gadā valstī lauksaimniecībā neizmantošanās zemēs ieaudzētas 3,2 tūkst. ha mežaudzes, no kurām 1,1 tūkst. ha reģistrētas kā plantāciju meži. Galvenās

ieaudzētās koku sugas ir egļe (58%), bērzs (25%) un priede (14%), pārējās koku sugas – baltalksnis, apse, melnalksnis, ozols, – sastāda 3% no ieaudzētajām platībām. LAP ietvaros reģistrēti 1.484 tūkst. ha, kas veido mazāk nekā pusi no visiem apmežojumiem.

Jautājums 3: Kā programma ir integrējusi vides mērķus un devusi ieguldījumu Kopienas prioritāšu īstenošanā attiecībā uz

- Gēteborgas Eiropadomes secinājumiem bioloģiskās daudzveidības samazināšanās apturēšanā?
- mērķiem, kas noteikti Direktīvā Nr. 2000/60/EK, ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā?

ES Ūdens Struktūrdirektīva prasa dalībvalstīm ar ūdeņu aizsardzības pasākumiem līdz 2015. gadam sasniegt labu visa veida ūdeņu kvalitāti nedefinējot ūdeņu ekoloģiskās kvalitātes kritērijus. Latvijas normatīvie akti „pagaidām” nenosaka ūdens kvalitātes vērtēšanas kritērijus. ES Nitrātu direktīva nosaka slāpekļa savienojumu – nitrātu pieļaujamo robežvērtību 50 mg/L, vai 11,3 mg NO₃⁻¹-N / L. LLU izmantojot lauksaimniecības noteču monitoringa ilggadīgos datus iesaka ūdeņu kvalitāti mazbaseina upēs un meliorācijas sistēmās vērtēt pēc N un P savienojumu vērtībām/ kritērijiem..

Pēc LLU ieteiktās vērtējuma sistēmas analizējot vērtēto ūdensobjektu kvalitāti pēc N_{kop} un P_{kop} vērtībām redzams, ka šo ūdens objektu kvalitāte pēc vidējām N un P savienojumu koncentrācijām atbilst labai un vidējai ūdens kvalitātei. Ūdens objektos ar labu ūdens ir grūti ar agrovīdes pasākumiem panākt ievērojamu kvalitātes uzlabojumu, jo lielāko daļu no kopējās augu barības vielu koncentrācijas veido dabiskais fona piesārņojums.

- Kioto protokola mērķiem klimatisko pārmaiņu mazināšanai?

Meži

Realizēto (VMD pieņemto) LNZ pirmreizējā apmežošanas pasākuma rezultātā vidējā CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā saskaņā ar aprēķiniem ir 9 700 tonnas CO₂ gadā, savukārt, vidējā CO₂ piesaiste nedzīvajā koksne ir 1 078 tonnas CO₂ gadā (kopā vidēji 10 778 tonnas CO₂ gadā). Kopējā CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā ir 922 633 tonnas CO₂; kopējā CO₂ piesaiste nedzīvajā koksne aprites ciklā ir 102 003 tonnas CO₂ (kopā aprites ciklā 1 024 635 tonnas CO₂). Vidēji papildus piesaiste uz 1 ha 516 t CO₂.

Kopējais papildus stumbra koksnes krājas pieaugums aprites ciklā 226 aktivitātes ietvaros atjaunotajās un VMD pieņemtajās platībās saskaņā ar aprēķiniem plānots 130 m³ gadā (platība 247 ha). Kopējais papildus stumbra koksnes krājas pieaugums aprites ciklā būs 10 002 m³. Vidējā papildus CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā saskaņā ar aprēķiniem ir 145 tonnas CO₂ gadā. Kopējā papildus CO₂ piesaiste dzīvajā biomasā aprites ciklā ir 13 855 tonnas CO₂. Šis apjoms salīdzinot ar pašreiz mežos uzkrāto CO₂ daudzumu ir neliels, bet tam ir ievērojama nozīme Kioto protokola ietvaros veikto aprēķinu aspektā, jo valstij ir nebūs jākompensē emisijas 3.3 pantā iekļauto aktivitāšu rezultātā no citiem tautsaimniecības sektoriem vai jāpērk piesaistes vienības no citām valstīm.

CO₂ emisiju samazinājums

(Energorekursi) Saskaņā ar LR Vides ministrijas sniegto informāciju⁵⁶:

CO₂ ietaupījumu, kas panākts aizstājot no fosilajiem energoresursiem saražoto siltumenerģiju ar siltumenerģiju no lauksaimnieciskas vai mežsaimnieciskas izcelsmes biomasu, nosaka atbilstoši CO₂ emisijas faktoram – 0,264 t/MWh;

Vidējais emisijas faktors raksturo, cik daudz CO₂ tiek emitēts atmosfērā, saražojot 1 MWh siltumenerģijas. Vidējais emisijas faktors ir aprēķināts atbilstoši kopējām emisijām

⁵⁶ Minētie CO₂ emisijas faktori tiek izmantoti, lai novērtētu *Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta* finansēto projektu atklāto konkursa rezultātus

Latvijā pārveidošanas sektorā (katlumājas un koģenerācijas stacijas), kas attiecinātas pret centralizētās siltumenerģijas gala patēriņu – vidējo vērtību laikposmā no 2000.gada līdz 2007.gadam –, koriģējot indikatora vērtību par koģenerācijas stacijās izmantoto kurināmā daudzumu, kas patērēts elektroenerģijas ražošanai, t.i., neņemot vērā CO₂ emisijas, kas radušās, ražojot elektroenerģiju.

CO₂ ietaupījumu, kas panākts aizstājot no fosilajiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju ar elektroenerģiju no lauksaimnieciskas vai mežsaimnieciskas izcelsmes biomasu, nosaka atbilstoši CO₂ emisijas faktoram – 0,397 t/MWh, kas raksturo, cik daudz CO₂ tiek samazināts, aizvietojot pēdējo marginālo elektroenerģijas ražošanas vienību un pārveidātu saražoto elektroenerģiju gala patērētājam tīklā.

Kioto protokolu parakstījušās valstis ir apņēmušās līdz 2012. gadam siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas samazināt par 5,2% salīdzinot ar 1990. gadu. Eiropas Savienība ir uzstādījusi sev mērķi šo gāzu emisijas samazināt par 8%.

Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana un Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu realizācijas rezultātā pieaug no atjaunojamajiem energoresursiem saražotās enerģijas apjoms, kā arī atjaunojamā kurināmā ražošanas apjomi. Tā rezultātā samazinās potenciālais CO₂ apjoms, ja pieņem, ka saražotais kurināmais tiek izmantots enerģijas ražošanai, un saražotā elektroenerģija aizstāj no fosilā kurināmā ražoto enerģijas daļu.

Analizējot projektu plānotos rezultātus, ir aprēķināts, ka, palielinot atjaunojamās enerģijas un kurināmā ražošanu, iespējams ietaupīt līdz 355,5 tūkst. t CO₂ emisiju, kas veido aptuveni 2,9% no emisiju apjomiem Latvijā gada laikā.

Attiecinot kopējās investīcijas apskatīto projektu realizācijai EUR 100,7 milj. uz ietaupīto emisiju apjomu, 1t CO₂ samazinājuma izmaksā EUR 284 (LVL 200), kas ir augsts rādītājs, ja ņem vērā, ka 2009./2010. gadā CO₂ kvota maksāja vidēji EUR 15 (LVL 10,5). Tomēr jāņem vērā, ka šo projektu galvenais mērķis ir lauku ekonomikas dažādošana, kas dod zināmu ieguldījumu atjaunojamo energoresursu izmantošanas palielināšanā un klimata pārmaiņu mazināšanā.

Ekonomiskā attīstība

Jautājums 1: Kādā mērā programma ir devusi ieguldījumu Kopienas prioritāšu īstenošanā saistībā ar atjaunoto Lisabonas stratēģiju izaugsmei un darbavietu izveidei attiecībā uz: nodarbinātības iespēju izveidi? izaugsmes apstākļu uzlabošanu?

Programmas ietekme darbavietu izveidošanā 2009.gada rezultātus tikai sāk iezīmēties un pilnā mērā par tās rezultātiem vēl nav iespējams spriest. Sakarā ar ekonomisko krīzi 2009.gadā notika straujš nodarbinātības kritums, ko LAP pasākumi nespēja kompensēt. Tomēr pasākumos, par kuriem faktiskie dati ir pieejami (1.2.1.,1.4.1., 3.1.2.,3.1.3.pasākumos) iezīmējas pozitīvs programmas devums, lai arī tajā trūkst pasākumu, kas būtu specifiski orientēti nodarbinātības veicināšanai. Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarēs nodarbināto skaita samazinājums 2009.gadā, saskaņā ar CSP datiem, bijis tikai par 2,1%, turpretī visā Latvijas tautsaimniecībā – par 12,2%.

Programma sekmē izaugsmes apstākļus, lai arī tās ietekme 2009.gadā izpaužas nevis absolūtā izteiksmē, bet relatīvi salīdzinājumā ar bez atbalsta palikušajām teritorijām vai komersantiem/ lauku saimniecībām.

Jautājums 7: Kādu ieguldījumu programma ir devusi lauksaimniecības nozares restrukturizācijā un modernizācijā?

Līdz 2009.gada beigām lauksaimniecības nozarē investēti ap EUR 200 milj. Par šiem līdzekļiem iegādātas modernas iekārtas, tehnika, ieviestas jaunas tehnoloģijas, uzbūvētas lopu

novietnes un kūtsmēslu krātuves u.c. Apstiprinātajos projektos iegādātas vai paredzēts iegādāt vairāk kā 10 000 tehnikas vienības (tajā skaitā traktortehnika – 1120), uzcelt vai rekonstruēt būves ap 730 tūkst. m² platībā, izbūvēt kūtsmēslu krātuves 120 tūkst. m³ apjomā veikt zemes darbus ūdens rezervuāru un to infrastruktūras izveidei 220 tūkst. m³.

Jautājums 8: Kādu ieguldījumu programma ir devusi augstas kvalitātes un pievienotās vērtības produkcijas tālākā izstrādē?

Pievienotās vērtības veicināšana tiek atbalstīta 1.2.3. pasākumā „Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana”, taču šī pasākuma finansējums tiek apgūts lēni, sakarā ar investīcijām nelabvēlīgu klimatu krīzes laikā un salīdzinoši zemu atbalsta intensitāti. Taču atvēlēta summa ir pietiekama, lai sekmīga pasākuma turpinājuma gadījumā palielinātu produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanu.

Arī citos 1.ass pasākumos iegādāta tehnika un uzceltās/ rekonstruētās būves ir pamats produkcijas kvalitātes un pievienotās vērtības pieaugumam. Pašreiz novērtētais pievienotās vērtības pieaugums 1.ass pasākumu ietekmē ir EUR 53 milj. PPS (17% no plānotā), kas vērtējams kā labs rezultāts, ņemot vērā, ka izmaksāti 18% no plānotā finansējuma, turklāt ieguldītā finansējuma atdeve analizētajos rezultātos vēl pilnā mērā neizpaužas.

Jautājums 9: Kādu ieguldījumu programma ir devusi spēcīgas un dinamiskas Eiropas lauksaimniecības pārtikas nozares veicināšanā?

Lauksaimniecības un pārtikas nozarē ieguldītās investīcijas pārsniedz EUR 200 milj., un pašreiz papildus iegūtā pievienotā vērtība atbilst plānotajai, ņemot vērā apgūto finansējumu (skatīt iepriekšējo atbildi).

Aprēķini liecina, ka līdzšinējais ieguldījums darba produktivitātes kāpināšanā ir nedaudz mazāks – par EUR 379/GDV (11% no plānotā), taču tas lielā mērā izskaidrojams ar ekonomiskās krīzes ietekmi, kuras rezultātā izveidojās nelabvēlīgas produktu cenas. Pārtikas nozarē kavējas finansējuma apguve, taču šī jautājuma sekmīgas risināšanas gadījumā, kā arī uzlabojoties vispārējai ekonomiskai situācijai, LAP ieguldījums šajā jomā var būt nozīmīgs un atbilstošs plānotajam.

Jautājums 10: Kādu ieguldījumu programma ir devusi jauninājumu veicināšanā Eiropas lauksaimniecības pārtikas nozarē?

Absolūti lielākā daļa (ap 95%) atbalsta saņēmēju 1.ass pasākumos, kuros ir šāds mērķis, plānojuši ieviest jaunas tehnoloģijas, taču tikai neliels skaits (3-5%) – jaunus produktus. Par faktiskajiem rādītājiem un to ietekmi varēs spriest pēc projektu pabeigšanas.

Sociālā attīstība

Jautājums 4: Kādu ieguldījumu programma ir devusi ekonomiskās un sociālās kohēzijas politikas mērķu sasniegšanā attiecībā uz: atšķirību samazināšanu starp ES iedzīvotājiem? teritoriālo atšķirību mazināšanā?

LAP 1.ass pasākumi pieejami galvenokārt lauku lielražotājiem. Šie pasākumi, kas sekmē ražošanas koncentrāciju un intensifikāciju, palielina Latvijas lauksaimnieku konkurētspēju ES tirgū, bet vienlaikus arī nenovērš iedzīvotāju aizplūšanu no laukiem. Pasākumi (3. un 4. ass), kas vērsti uz dzīves apstākļu laukos uzlabošanu un kam ir būtiska loma iedzīvotāju aizplūšanas no laukiem mazināšanai ir fragmentāri, tiem atvēlēts mazāks līdzekļu apjoms. Daudzu būtisku sociālās infrastruktūras problēmu risināšanai speciāli pasākumi nav paredzēti vai arī būtisku ieguldījumu to risināšanā nesniedz (piem., Pasākums 321 paredz atbalstu pašvaldību ceļu sakārtošanai, bet pašvaldību īpašumā nav daudz lauku

iedzīvotājiem stratēģiski svarīgu ceļu posmu, savukārt valsts ceļu stāvokļa uzlabošanai LAP atbalsts nav pieejams). Atjaunotie saietu nami un sociālie punkti uzlabo lauku iedzīvotājiem pieejamo pakalpojumu klāstu un kvalitāti, bet tie nepalīdzina iedzīvotāju iespējas iegūt iztikas līdzekļus, noturēt cilvēkus laukos.

LAP pasākumi nemazina dažādu lauku iedzīvotāju grupu sociālo nevienlīdzību.

Latvijā galvenā nozīme ir ne tik daudz atšķirībām starp reģioniem, cik attālumam no Rīgas. Pārmērīga iedzīvotāju koncentrācija Rīgā un Pierīgā saasina sociālās infrastruktūras problēmas attālākajos reģionos un veicina vēl lielāku iedzīvotāju koncentrāciju. LAP neparedz īpašu atbalstu šo tendenču mazināšanai (piem., atbalstu speciālistu piesaistei pašvaldībās, atbalstu jaunajām ģimenēm mājokļa iekārtošanai u.tml., ņemot vērā attālumu no Rīgas). LAP atbalsts pieejams atsevišķām grupām, lielu daļu lauku iedzīvotāju atstājot bez iespējām iesaistīties pasākumu realizācijā. 4.ass pasākumi nespēj līdzsvarot nevienlīdzību, ko 1.ass pasākumi pat padziļina. Veidojas zināma noslāņošanās starp tiem lauku iedzīvotājiem, kam ir projektu pieredze un tiem, kam tās nav (un nav arī iespēju to iegūt), piemēram, saimniecības ar nelielu tirgus produkcijas ražošanas daļu pašlaik modernizācijai atbalstu saņemt praktiski nevar.

Jautājums 5: Cik lielā mērā programma ir veiksmīgi risinājusi lauksaimniecības darbību īpašo raksturu programmēšanas teritorijā attiecībā uz: programmēšanas teritorijas sociālo struktūru? programmēšanas teritorijas strukturālajiem un dabiskajiem apstākļiem?

Jaunu neluksaimnieciska rakstura ražotņu veidošana dos pozitīvu ieguldījumu šīs problēmas risināšanā. LAP neparedz īpašu atbalstu pasākumiem, kas veicina lauksaimniecības sezonālā rakstura radīto ekonomisko aktivitāšu nelīdzsvarotības pārvarēšanu (īpaši pasākumi nav paredzēti vienmērīgas nodarbinātības iespēju radīšanai).

Pozitīvu ieguldījumu iedzīvotāju piesaistei laukos dotu arī labvēlīgu nosacījumu radīšana dzīvesvietas laukos un darba pilsētās savienošanai. Tā ir problēma, kas prasa kompleksu pieeju, bet LAP pasākumu ietvaros šāds risinājums nav apzināts.

Jautājums 6: Cik lielā mērā programma ir veiksmīgi risinājusi programmas teritorijas konkrēto situāciju piem., iedzīvotāju skaita samazināšanos vai spiedienu no pilsētām?

Projekti, kuri tiek ieviesti 3. un 4.ass ietvaros palīdz risināt konkrēto teritoriju situāciju. Par to liecina piem., 3.2.1.pasākumā ieviestie 455 projekti, kas attiecas uz vietējas nozīmes saietu namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu būvniecību vai rekonstrukciju, pašvaldību ceļu būvniecība vai rekonstrukcija, publiski pieejamās teritorijas labiekārtošana, kas tiek veikta, lai nodrošinātu rekreācijas pamatpakalpojumus pašvaldību teritorijās; centralizētās siltumapgādes sistēmas uzlabošana, atjaunojamo energoresursu energoapgādes sistēmas būvniecība vai rekonstrukcija, kas paredzēta veikti skolās. Pievilcīgas vides radīšana veicina arī 4.1.3.pasākuma ietvaros atbalstīto 344 projektu realizācija, kas vērsta uz pakalpojumu un dažādu veselības un sporta centru izveidi u.tml. Attiecīgais projektu skaits katrā no asīm sniedz kvantitatīvo ieskatu, bet kvalitatīvai novērtēšanai nepieciešams plašāks pētījums jau pēc projektu ieviešanas.

Vērtējot pasākumu ietekmi kopumā Latvijā var teikt, ka pilsētas un lauku integrēta (pilsētas-lauku kā vienota teritoriāla kompleksa) attīstība ir produktīvāka pieeja šīs problēmas risināšanai. Latvijas situācijā ne tikai nomaļi lauku apvidi cieš no attīstībai kritiskas iedzīvotāju skaita samazināšanās un tai sekojošā saimnieciskās aktivitātes krituma. Virkne problēmu pilsētām (īpaši mazpilsētām perifērijā) sakrīt ar lauku attīstības problēmām (iedzīvotāju aizplūšana, novecošanās, "brain drain" utt.) šo problēmu risinājumus vajadzētu meklēt teritorijām kopā, apvienojot resursus - pilsētu darbavietas un pakalpojumus padarot sasniedzamus lauku iedzīvotājiem. Tehnoloģiju un infrastruktūras attīstība šajā jomā sniedz

plašas iespējas. Sabiedrībā būtu jāveido lauku kā ekskluzīvas dzīvesvides tēls – dabas tuvums, lētāka dzīvesvietas uzturēšana, ekoloģiski efektīvāka atjaunojamo energoresursu izmantošana u.tml., bet arī laba kvalitatīvas izglītības, veselības aprūpes utt. sasniedzamība centros, kur to iespējams piedāvāt ekonomiski efektīvāk un arī augstākā kvalitātē, specializētu.

Jautājums 12: Kādu ieguldījumu programma ir devusi līdztiesības veicināšanā starp sievietēm un vīriešiem?

Lai gan darba tirgus pētījumi Latvijā liecina par vīriešu un sieviešu nevienlīdzību darba tirgū un laukos sieviešu nodarbinātības iespējas ir ievērojami mazākas, LAP īpaši pasākumi šajā jomā nav paredzēti. Daļēji problēmu LAP ietvaros varētu risināt atbalsts ar lauksaimniecību nesaistītu ražotņu attīstībai, bet atbalstītie pasākumi kopumā nav vērsti uz darbavietu radīšanu. Vienlaicīgi varam teikt, ka analizējot pasākumu pieteicējus kopējais atbalstīta saņēmēju skaits vīriešu un sieviešu vidū ir atbilstošs Latvijas demogrāfiskajai situācijai (53 % siev. un 47% vīriešu), ka ļauj runāt par līdztiesīgām iespējām dalībai LAP pasākumos. Īpaša sieviešu aktivitāte vērojama 4.ass pasākumu ieviešanā (piemēram, 77% no apmācītajiem dalībniekiem 4.3.1.pasākumā ir sievietes).

Programmvadība

Jautājums 11: Kādā mērā programma ir stiprinājusi partnerības starp reģionālo, valsts un Eiropas līmeni?

4.2.1.pasākums *Starpteritoriālā un starpvalstu sadarbība* paredz iespējas veicināt pieredzes apgūšanu, sadarbību gan reģionālā, gan nacionālā un ES mērogā, bet nav vēl uzsākts. Iedzīvotāji izmantojuši VLT organizētos seminārus, apmācības, sadarbību ar citām VLT pārstāvētajām organizācijām, pieredzes apmaiņas braucienus, kas devuši papildu zināšanas, īpaši par citu valstu pieredzi. VLT ir organizējis kongresus kontaktu veidošanai, īpaši ar starptautiskiem partneriem, un nodrošinājis līdzdarbu dažādu projektu realizācijā. VLT ir sniedzis atbalstu apmācību semināru organizēšanā, aicinājis dalīties organizācijas ar savu pieredzi. Tas viss ir stiprinājis partnerības reģionālā, valsts un ES līmenī.

Jautājums 13: Kā programma ir nodrošinājusi papildinātību un saskaņotību starp programmas pasākumiem un Kohēziju fonda, Eiropas Sociālā fonda, Eiropas Zivsaimniecības fonda un ELFLA darbībām?

LAP nav vērojama pilnīga pārklāšanās ar kādu citu ES fondu pasākumu, bet nav vērojami arī kritēriji, kas nodrošinātu papildinātību, kā arī integrētu pieeju ieviešanas stadijā.

Programma ir nodrošinājusi papildinātību un saskaņotību ar citu ES fondu pasākumiem apmierinoši.

No četriem ESF izvērtētiem pasākumiem trīs bija saskaņoti apmierinoši ar ELFLA 1.ass pasākumiem 1.1.1.: *Arodapmācības un informācijas pasākumi* un 114: *Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana*. Toties ELFLA 3.ass pasākumam 312(311): *Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu)* un ESF pasākumam 1.3.1.2. *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* bija vērojams neliels pārklāšanās risks, kā arī šiem pasākumiem ir potenciāls papildināt vienu otru.

Lai secinātu, kā ELFLA ir saskaņots ar ERAF, tika izvērtēti 17 ERAF pasākumi. ERAF pasākumi nepārklājās ar 1.ass ELFLA pasākumiem, vēl jo vairāk no atsevišķiem ERAF pasākumiem atbalsts lauksaimniecībai bija izslēgts. Turpretim 3.ass ELFLA pasākumiem un ERAF pasākumiem, piemēram, 3.2.1.3.1. *Satiksmes drošības uzlabojumi apdzīvotās vietās ārpus Rīgas*, kā arī 3.4.1.1. *Ūdenssaimniecības attīstība apdzīvotās vietās*

ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000 pastāv zināms risks, kad projekts pretendents var pieteikties uz līdzīgu atbalstu gan ELFLA, gan ERAF programmas, lai gan jāatzīmē, ka atbalsts pilnībā nepārklājas. Arī ERAF pasākums 2.3.2.2. *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās (ĪAT)*, kura ieviešana ir praktiski pabeigta, izraisa bažas par tā saskaņotību ar 3.asi, taču esošajā situācijā vērtējot LLAP ieteicams izvērtēt arī minētā ERAF ietekme uz lauku attīstību.

ELFLA un KF pasākumi ir saskaņoti, īpaši jāatzīmē 2.ass pasākuma 213: NATURA 2000 maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60 EKK un KF pasākums 3.4.1.2.aktivitāti *Infrastrukturā izveide NATURA 2000 teritorijās*. Toties ELFLA 3.ass apakšpasākumam 312(311)/3: *Enerģijas ražošana no lauksaimniecības un mežsaimniecības izcelsmes biomasas* ir liels potenciāls pilnveidot papildinātību gan saistībā ar abiem pasākumiem, gan nacionālo politiku.

Tika vērtēti seši EZF pasākumi un var secināt, ka tie ir labi saskaņoti ar ELFLA pasākumiem. Lai arī atsevišķi pasākumi ir līdzīgi, ir nodrošināts, ka tie attiecas uz konkrētiem sektoriem un drīzāk ir savā starpā papildinoši.

Jautājums 14: Kā programma ir maksimāli nodrošinājusi sinerģiju starp asīm?

Pasākumu analīze liecina, ka ar LAP pasākumiem caurmērā sinerģija varētu tikt nodrošināta, bet būtu jāpievērš lielāka uzmanība mērķiem un atbalstāmajām aktivitātēm, kā arī atbalsta saņemšanas nosacījumiem. LAP pasākumi paredz atbalstīt plašu aktivitāšu spektru visās programmas asīs, lai gan atvēlēto līdzekļu apjoms ir ļoti atšķirīgs. Lielākas iespējas izmantot LAP pasākumus ir uzņēmējiem ar pieredzi un zināmiem finanšu resursiem – šo secinājumu var balstīt uz datiem, kas liecina, ka lielāko daļu finansējuma daudzos 3. ass pasākumos saņem neliels skaits uzņēmumu. Projektu pieteikumu analīze liecina, ka ne visas iespējas tiek izmantotas. Atšķirības ir gan reģionālā griezumā, gan pa pasākumu asīm. LEADER pasākumi nespēj līdzsvarot nevienmērīgo atbalsta izmantojumu citās LAP asīs, un arī LEADER atbalstu vissekmīgāk izmanto tajos projektos, kur ir iespējams saņemt līdzfinansējumu no pašvaldībām .

Jautājums 15: Kādu ieguldījumu programma ir devusi lauku attīstības integrētajai pieejai?

LAP nepiedāvā līdzsvarotu pieeju, saglabājas akcents uz laukos dominējošajām nozarēm un ekonomiski spēcīgākajām ražotāju grupām. 3.un 4. ass pasākumiem atvēlēts mazāk līdzekļu. Šie pasākumi nav mērķtiecīgi sabalansēti (piem., daudz līdzekļu pašvaldības iegulda dažādu sociālo un kultūras objektu atjaunošanā, nedomājot par to izmantošanu perspektīvā, iedzīvotāju skaitam laukos turpinot samazināties). Joprojām saglabājas tendence, ka aktīvākās pašvaldības ievieš projektus nedomājot par to, kas būs vajadzīgs ilgtermiņā, bieži vien nerēķinoties ar administratīvi teritoriālās reformas radītajām izmaiņām.

Jautājums 16: Kā tehniskais atbalsts ir palielinājis izpildinstitūciju un citu lauku attīstības programmu īstenošanā, pārraudzībā, kontrolē un novērtēšanā iesaistīto partneru jaudu?

Apkopotā informācija ļauj secināt, ka tehniskās palīdzības finansētās darbības ir palīdzējušas palielināt:

1) cilvēkresursu kapacitāti LAP īstenošanā. Procesa vadībā, uzraudzībā un administrēšanā ir papildus nodarbināti:

- ZM- 16 atbilstošas jomas speciālisti. No tiem, 1 audita jomā, 1 novērtēšanas jomā, 1 uzraudzības jomā, 1 Maksājumu iestādes akreditācijas piešķiršanai un uzraudzībai un EK informēšanai, 13 cilvēki LAP pasākumu vadībā un ieviešanā;

- LAD -174 atbilstošas kvalitātes speciālisti (projektu vērtētāji, kontrolieri) centrālajā un reģionālajās pārvaldēs.

Kopējais TP akceptētais finansējums šim nolūkam ir EUR 13,7 milj., bet līdz šim izmaksātais finansējums ir 8 % jeb EUR 1,09 milj. 99 % no izmaksātā finansējuma ir LAD (skat. 11. tabulu).

2) tehnoloģisko aprīkojumu darba efektivitātes palielināšanai ZM un LAD ir uzlabojuši savu tehnoloģisko aprīkojumu par gandrīz EUR 0,71 milj., kas ir tikai 32,5 % no šim nolūkam TP Komisijas akceptētā finansējuma. LAD ir saņēmis 98 % no kopējā izmantotā finansējuma. Lielākās investīcijas veiktas LAD tehnoloģiskajā infrastruktūrā un attīstībā, īpaši 2. ass pasākumu administrēšanas procesa uzlabošanai.

3) Papildus savas cilvēkresursu kapacitātes un tehnoloģisko resursu izmantošanai, TP ir finansējusi ārējo pakalpojumu iegādi par EUR 1,28 milj. Tie ietver pārsvarā īslaicīgos projektus, piem., pētījuma veikšana, konferenču organizēšana, publicitātes pasākumi, dattortehnikas un tehnoloģiju iegādi, LAP administrēšanai nepieciešamās informācijas sistēmas izstrādi, TP Novērtēšanas aktivitātes darbības u.tml. Kopā bija paredzēts akceptēts ārējiem pakalpojumiem ap EUR 3,98 milj., kas ir ap 22 % no kopējas akceptētā TP finansējuma. Ārpakalpojuma sniedzējs ir saņēmis jau ap 52 % no šī finansējuma.

Jautājums 17: Kādu ieguldījumu Eiropas tīkls lauku attīstībai (ETLA) ir sniedzis labas lauku attīstības prakses izveidē?

Praktisku atbalstu ETLA ir sniedzis Latvijas VLT struktūras un darbības attīstīšanā, jo ETLA organizētās nacionālo VLT sekretariātu/speciālistu tikšanās un konsultācijas par VLT izveidošanas pieredzi, pasākumu plānošanu, pieeju darba realizēšanā ir ļāvis attīstīties Latvijas VLT un izveidot Latvijas situācijai adekvātāko praksi. Liela nozīme ir nacionālo VLT tikšanās un pieredzes apmaiņai ES reģionālā dalījumā, piem. Baltijas valstu, Baltijas jūras, Ziemeļvalstu/ Baltijas VLT sadarbībai, jo pārsvarā reģions raksturojas ar kopīgām vai līdzīgām problēmām un var tik izvēlēti līdzīgi risināšanas ceļi.

ETLA neiejaucas VLT darbībās, bet pārsvarā nodrošina informatīvu atbalstu un veic informācijas apkopošanu un sniegšanu dalībvalstu lauku tīkliem. Latvijas VLT Sekretariāts gatavo ETLA vajadzīgo informāciju par Latviju, lai pēc tam saņemtu visu 27 dalībvalstu pieredzes un darba rezultātu apkopojumu (skatīt ETLA 1., 2., 3.mērķi). 2 gadu laikā organizētajās ES līmeņa darba grupās VLT Sekretariāts ir nodrošinājis to, ka attiecīgās tēmas sadarbības organizāciju pārstāvji ir piedalījušies ETLA tematiskajās darba grupās. (4., 5. mērķis). Un dalībnieki izvirza cerību, ka ETLA varētu sekmēt lauksaimnieku organizāciju un citu NVO sadarbību, īpaši starptautiskos projektos, kontaktu veidošanos starptautiskā līmenī, kopīgas diskusijas un informācijas apmaiņu tematiskajās grupās. Diemžēl ETLA darbība plašākai Latvijas sabiedrībai pārsvarā ir mazpazīstama.

Distancējoties no ETLA tieša ieguldījuma Latvijas lauku attīstības procesos, var teikt, ka Padomes Regulas 1698/2005 prasība izveidot VLT un nodrošināt darbības ETLA kontekstā ir vislielākais ieguvums Latvijā, jo tas „piespiež” dažādu jomu organizācijām sadarboties un vienoties kopīgām interesēm. Kopš 1996.gada, kad Latvijā aktualizējās jautājums par lauku attīstības politikas nepieciešamību un dažādu organizāciju sadarbību tās īstenošanā, praktiska sadarbība nav notikusi un organizācijas pārsvarā ir strādājušas konkurences apstākļos ar ierobežotiem finanšu resursiem. Pastāv risks, ka jebkura kļūda VLT Sekretariāta darbībā varētu EK „uzspiestās organizāciju sadarbības veidošanu” ietekmēt negatīvi vai arī neizmantot visu potenciālu.

Jautājums 18: Cik veiksmīgs ir bijis programmas plāns, lai izvairītos no pašvara un /vai novirzēm?

Aprēķini liecina, ka daudz mazāks pašsvars (līdz ar to lielāka programmas ietekme) bija pasākumos ar augstāku sabiedriskā finansējuma īpatsvaru. Pasākumi, kuros sabiedriskais finansējums bija zem 50%, pārskata periodā tika realizēti mazāk aktīvi. Dati liecina, ka pašsvars būtiski samazinājās krīzes apstākļos. Piemēram, atbalsta saņēmējiem 1.2.1. pasākumā „Lauku saimniecību modernizācija” investīciju līmenis 2009.gadā pret 2008.gadu samazinājās par 21%, bet šo atbalstu nesaņēmušajiem – par 55%. Kopumā pašsvars novērtēts ar 30%, taču turpmāk, saņemot papildu informāciju, būs iespējams šo rādītāju precizēt.

Jautājums 19: Cik veiksmīgs ir bijis programmas plāns vairāku efektu veicināšanā?

Eksperti atzīmē, ka atsevišķas programmas daļas (pasākumi) galvenokārt darbojas bez savstarpējās saistības. Pašreiz programmā maz akcentēta nodarbinātības un apdzīvotības veicināšana laukos, kaut arī krīzes apstākļos šo uzdevumu nozīme kļūst daudz lielāka nekā programmas veidošanas laikā. Arī finansējuma samazināšana vairākiem būtiskiem pasākumiem (apmācības, tūrisms, daļēji naturālo saimniecību attīstība), kā arī atsevišķu pasākumu zemais apguves līmenis (meža ekonomiskās vērtības uzlabošana, lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana) var samazināt sasniegto efektu daudzumu. Jāpārdomā katras ass atvēlēta finansējuma un pasākumu savstarpējā saistība ar mērķiem.

Secinājumi un ieteikumi

Ekonomiskā attīstība

1.ass. Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares konkurētspējas uzlabošana

Analizējot aplūkotos pasākumus un to ieviešanas gaitu, var secināt, ka:

- 1) Aktīvi ir apgūti tie pasākumi, kuros ir salīdzinoši neliela atbalsta izmaksājamā summa un vienkāršāki nosacījumi. Sarežģītāki nosacījumi, kā arī mazāka atbalsta intensitāte būtiski samazina aktivitāti.
- 2) Atbalsta apgūšanu sarežģīja krīzes periods, visvairāk ievērojamas grūtības saņemt kredītus.
- 3) Ekonomisko atdevi pagaidām iespējams novērtēt tikai daļēji pasākumos, kuros atbalsta izmaksa sāka līdz 2009.gadam. Pašreizējie rezultāti liecina, ka 2008.gadā salīdzinoši laba atdeve bijusi 1.2.1.pasākumā „Lauku saimniecību modernizācija” bet 2009.gadā – 1.4.1.pasākumā „Daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija”. Citos pasākumos ekonomisko atdevi nevar novērtēt no faktiskajiem datiem šo pasākumu vēlēšanās dēļ (nav pilna gada ietekmes), vai to necīgā apjoma dēļ (1.1.4., 1.4.2.pas.).

Atbalstītajos sektoros vērojamas divas būtiskas problēmas:

Pirmā ir pārstrādes sektora palēnināta attīstība un tā vāja saikne ar lauku saimniecībām, bieži interešu konflikti. Nav izveidots saskaņoti darbojošs lauksaimniecības pārtikas sektors. Līdz ar to netiek realizēts tā potenciāls. Kā iespējamie risinājumi ir ciešāka vertikālā integrācija, kā arī spēcīgu lauksaimnieku apvienību veidošana.

Atbalstu būtu lietderīgi koncentrēt uz tādām pārstrādes aktivitātēm, kuras cieši saistītas ar lauksaimniecības sektora ieguvumiem. Tieši lauksaimniecības sektora ieguvums ir izvirzīts kā nozīmīgs 1.2.3. pasākuma mērķis. Pašlaik nepietiekami attīstīta pārstrāde, it īpaši mazāk populāru produktu, tajā skaitā bioloģisko, būtiski kavē lauksaimniecības attīstību un ir iemesls, kādēļ netiek iegūta pievienotā vērtība. Tā tiek zaudēta arī, lielu daļu produktu eksportējot nepārstrādātā veidā vai ar minimālu pārstrādi. Bioloģisko produktu pārstrādes trūkums pašreiz uzskatāms par kritisko posmu šī produktu veida attīstībā. Līdz ar to, atbalstot bioloģisko pārstrādi, tiktu panākta lietderīgāka to līdzekļu izmantošana, kuri jau izlietoti bioloģiskās lauksaimniecības atbalstam.

Lietderīgi attīstīt arī nelielus pārstrādes uzņēmumus, kuri ražo nišas produktus, un kuros savus ražojumus var realizēt nelieli lauksaimniecības uzņēmumi. Tādējādi tiktu labāk veicināta ekonomiskā aktivitāte laukos.

Saskaņā ar 2009.gada CSP datiem, saimniecības ar ekonomisko lielumu virs 40 ELV saražo ap 60% no galvenajiem lauksaimniecības produktiem. Šis īpatsvars ir strauji pieaudzis tieši pēdējos gados. Pašreiz pieejamo atbalstu investīcijām lauku saimniecību modernizācijai (1.2.1. pasākums) daudz aktīvāk izmanto minētā saimniecību daļa. Līdz ar to zemes, darbaspēka utt. izmantošanas efektivitāte ir pieaugusi tikai nelielā daļā lauku saimniecību, taču pārējo saimniecību ekonomiskie rezultāti ir relatīvā un arī absolūtā izteiksmē pasliktinājušies.

Nemot vērā, ka šo saimniecību (līdz 40 ELV) īpatsvars Latvijā ir 99% no visām aktīvām saimniecībām, un kopskaits – vairāk kā 100 tūkstoši, ar to nerēķināties nevar. Tieši šīs saimniecības ir pirmām kārtām vērtējamas kā Latvijas lauku sociāli ekonomiskais pamats.

Mazās un vidējās saimniecības aktīvi ir piedalījušās 1.1.2. un 1.4.1. pasākumos, kas bija tām piemēroti. Finansējums tika pieprasīts vairāk nekā attiecīgajās kārtās tika piešķirts. Taču šie pasākumi 2009.gadā ir pārtraukti. Savukārt lauku saimniecību modernizācijas un lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšanas pasākumos, kur līdzekļu piešķirts

daudz vairāk, līdzekļi tiek apgūti lēnāk nekā plānots. Tas liecina par steidzamu vajadzību novirzīt noteiktu daļu līdzekļu tieši mazo un vidējo saimniecību atbalstam, īpaši inovatīvu projektu realizēšanai, kuri orientēti uz augstu pievienoto vērtību, un pietiekamu ienākumu nodrošināšanu šo saimniecību dzīvotspējai.

Pašreiz šīs saimniecības galvenokārt izdzīvo, saņemot platību maksājumus, kurus var saņemt, pat neko vai gandrīz neko neražojot, taču tas praktiski neveicina ne šo saimniecību, ne lauku ekonomikas attīstību.

Atbalsts mazajām un vidējām saimniecībām būtu saistāms ar iespēju iegūt finanšu resursus attīstībai, līdz ar to sekmīgs risinājums varētu būt, izmantojot kredītgantiju fondu, ņemot vērā grūtības šādām saimniecībām saņemt aizdevumus.

Atbalsts būtu saistāms ar apmācībām, speciāliem kursiem gan līdzekļu pārvaldības spēju uzlabošanā, gan specifiskajās lauksaimniecības zināšanās.

Pašreizējā apmācību un konsultāciju 1.1.1. un 1.1.4. pasākumu ietekme vērtējama kā pozitīva, taču tā bijusi neliela, tāpēc nevar runāt par to ieguldījumu šī mērķa sasniegšanā. Šobrīd nevar runāt arī par 1.2.5.pasākuma ietekmi, taču pie šobrīd pieejamās informācijas var teikt, ka tam pastāv potenciāls veicināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas pieaugumu.

Lai racionālāk izmantotu ES fondu līdzekļus, investīciju atbalstam būtu jābūt saistītam ar apmācībām un konsultāciju pakalpojumu pieejamību, īpaši komersantiem, kuri tos apgūst pirmoreiz. Katram, kurš pretendē uz ES atbalsta fondiem, vajadzētu iziet kvalitatīvus sagatavošanas kursus, kur iegūtu zināšanas un prasmes, kā atbalstu lietderīgāk izmantot. Tajā skaitā, nepieciešamas zināšanas finanšu jomā – naudas plūsmas plānošanā u.c. Apmācību un konsultāciju pasākumus gan būtu lietderīgi organizēt elastīgāk – paredzot iespēju konkrētai saimniecībai risināt savu problēmu, griežoties pie konsultanta.

Jāatzīst arī, ka investīciju pasākumi, kuros nepieciešams liels privātais līdzfinansējums (vairāk kā 50% no kopējām izmaksām), ir pa spēkam galvenokārt lielajām, ekonomiski spēcīgākajām saimniecībām. Tas noved pie arvien lielākas resursu koncentrēšanās atsevišķu, neliela skaita saimniecību rokās, taču nepalīdz attīstīties laukiem kā sociāli ekonomiskai vienībai. Līdz ar to pasākumi, kuri bija paredzēti nelielu saimniecību attīstībai un jaunu saimniecību izveidošanai (1.1.2. un 1.4.1.) praksē nav aizstājami ar 1.2.1. pasākumu (lauku saimniecību modernizācija), jo šiem pasākumiem ir krasī atšķirīgi nosacījumi un līdz ar to arī aptverto saimniecību loks. 1.1.2. un 1.4.1. pasākumu lielā popularitāte (šajos pasākumos pieteiktais finansējums ievērojami pārsniedza izsludināto, savukārt 1.2.1. pasākumā liela daļa izsludinātā finansējuma nav apgūta) liecina, ka šie pasākumi bija vajadzīgi un to ekonomiskā un sociālā atdeve no ieguldīto līdzekļu vienības ir sagaidāma pat lielāka nekā 1.2.1. pasākumā.

Turpmāk sniegti detalizēti secinājumi un ieteikumi par katru no 1.ass pasākumiem.

1.1.1. pasākums: Arodapmācības un informācijas pasākumi

Ņemot vērā pasākumā ievērojami samazināto sabiedrisko finansējumu (par 88,1%, salīdzinot ar LAP sākuma versiju) un nelielu atbalstu uz apmācību saņēmēju (EUR 171), tas uzskatāms par finansiāli maznozīmīgu gan atbalstīto uzņēmumu, gan nozares līmenī, kas ierobežo tā ieguldījuma lielumu.

Kā rāda apmācības apmeklējušo dalībnieku aptauja, pasākuma ietekme bijusi pozitīva, taču tā ieguldījums saimniecību ekonomisko rādītāju un līdz ar to konkurētspējas pieaugumā bijis neliels. Tāpat kopējais apmācības piedalījušos lauksaimnieku īpatsvars kopējā nozarē nodarbināto skaitā ir neliels (0,6%).

Ieteikumi:

Pārējos lauksaimnieku atbalsta pasākumus (investīcijas u.c.) nedrīkst atraut no apmācībām un informācijas pakalpojumu sniegšanas. Šī pasākuma pārtraukšana pieļaujama vienīgi gadījumā, ja pietiekamā apmērā nepieciešamās apmācības var nodrošināt no citiem avotiem (LAP ietvaros vai ārpus tā).

Lai pasākumu turpinātu, ir jāveic izmaiņas atbalsta saņemšanas nosacījumos, kas ļautu palielināt pasākuma ietekmi atbalstīto uzņēmumu līmenī. To būtu iespējams veikt, nosakot, ka uz atbalstu var pieteikties komersanti vai partnerības (piemēram, nozares kooperatīvi), kas, ņemot vērā aktuālākās problēmas un vajadzības saimniecībās, piesaista atbilstošus apmācību sniedzējus, kas apmācītu saimniecību darbiniekus (pēc līdzīga principa, kā tiek īstenots LIAA atbalsta pasākums Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai).

1.1.2. pasākums: Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem

Šis pasākums būtu vērtējams kā viens no tiem, kura mērķi visvairāk atbilst LAP virsmērķim. Pasākumā atsaucība pret paredzēto līdzekļu apjomu bija liela, daudz augstāka nekā 1.2.1. un 1.2.3. pasākumos, kuriem novirzīta absolūti lielākā daļa 1.asij paredzēto līdzekļu. Attīstīties gribošo saimniecību ar lielumu līdz 40 ELV ekonomiskā stiprināšana būtu jāuzskata par svarīgu mērķi ne tikai no lauksaimniecības, bet jo īpaši no lauku attīstības viedokļa. Turklāt šajā pasākumā saimniecību attīstība (projekta nozare) ir diversificētāka nekā 1.2.1.pasākumā, kas arī vērtējams pozitīvi. Diemžēl pasākums ir pārtraukts, līdz ar to ir atbalstītas tikai 233 saimniecības no sākotnēji paredzētām 868, kas neļauj runāt par nopietnu pasākuma ieguldījumu izvirzīto mērķu sasniegšanā – sekmēt gados jaunu cilvēku iesaistīšanos pastāvīgās lauksaimniecības aktivitātēs, kas veicinātu ekonomiski dzīvotspējīgu saimniecību dibināšanu un līdztekus tam nodrošinātu darbaspēka atjaunošanos lauksaimniecības sektorā.

Pasākumu patlaban daļēji aizstāj 1.2.1. pasākums *Lauku saimniecību modernizācija*, kurā ir noteikti papildu atvieglojumi jaunajiem lauksaimniekiem un papildus atbalsta intensitāte, tomēr vēl nav iespējams objektīvi izvērtēt, vai 1.2.1. pasākums varētu pilnvērtīgi aizstāt 1.1.2. pasākumu.

Ieteikums:

Izskatīt iespēju atjaunot šo pasākumu, sakarā ar lielo pieprasījumu un nepieciešamību atbalstīt šī pasākuma mērķa grupu (gados jaunu lauksaimnieku saimniecības).

1.1.4. pasākums: Lauksaimniekiem un mēžsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana

Vērtējot gan pēc nelielā atbalsta saņēmēju skaita (36 lauku saimniecības), ievērojami samazinātā sabiedriskā finansējuma (par 99,9%, salīdzinot ar LAP sākuma versiju) un nelielā atbalsta uz saņēmēju (EUR 180), nevar runāt par šī pasākuma ieguldījumu lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas veicināšanā un iedzīvotāju profesionālās kvalifikācijas un zināšanu paaugstināšanā, tāpat jāatzīmē, ka konsultācijas sniegtas par savstarpējās atbilstības jautājumiem, kam nav tieša ietekme uz darba ražīgumu.

Ieteikums:

Nepieciešamās konsultācijas lauksaimniekiem būtu lietderīgi sniegt pastāvīga konsultāciju servisa ietvaros.

1.2.1. pasākums: Lauku saimniecību modernizācija

Pašreizējie dati liecina, ka sagaidāmā ietekme šajā pasākumā aptuveni atbilst plānotajai. Bažas rada atbalstīto saimniecību struktūra: 73% no projektiem realizēti graudu un piena liellopu nozarēs. Saimniecību lieluma struktūrā dominē lielākās saimniecību grupas –

virš 40 ELV, kurās pašlaik strauji koncentrējas lauksaimnieciskā ražošana. Šajā lieluma grupā saņēmēju īpatsvars kopējā saimniecību skaitā ir gandrīz 10 reizes lielāks nekā mazo saimniecību (2-8 ELV) kopā (saskaņā ar SUDAT datiem). Turpretī labākus apgrozījuma rādītājus atbalsta rezultātā sasniegušas tieši mazās saimniecības.

Kaut arī 2008.-2009.gados iegūta pozitīva ekonomiskā ietekme, tomēr kā drauds uzlūkojama situācija, ka 2009.gadā kopējā ietekme (salīdzinot ar atbalstu nesauņēmušajām saimniecībām) bijusi negatīva, pie tam tāda tā bija visos galvenajos specializācijas veidos. Lai arī 2009.gads sakarā ar nelabvēlīgiem tirgus apstākļiem var būt izņēmums, šāda situācija norāda uz risku, ka veiktās investīcijas var netikt izmantotas pietiekami efektīvi.

Turklāt pasākumā sasniedzamais rezultāts šajā rādītājā ir vērtējams kā mazs, jo tas veido tikai 25% no plānoto investīciju apjoma. Tā kā šajā pasākumā netiek par prioritāti izvirzīta lauku sociāli ekonomiskā attīstība, var uzskatīt, ka tik lielu līdzekļu izmantošana šāda salīdzinoši neliela ekonomiskā efekta sasniegšanai, kas skar tikai nelielu daļu (3,5 tūkst. no vairāk kā 100 tūkst.) lauku saimniecību, būtu jāpārdomā.

Šajā pasākumā 70% saņēmēju ir ar ES fondu pieredzi (bet 1.1.2. un 1.4.1. pasākumos tādu ir tikai 10%), tas liecina, ka lielākā daļa šo fondu saņēmēju jau ir atbalstīti agrāk un pasākums kopumā veicina ekonomiskās diferenciacijas pastiprināšanos laukos.

Ņemot vērā, ka saimniecības ar ekonomisko lielumu virš 40 ELV veido tikai 1% no kopējā Latvijas saimniecību skaita, un pēdējos gados lauksaimnieciskā ražošana strauji koncentrējas šajās saimniecībās, secināms, ka pašlaik pasākums absolūti lielākā mērā atbalsta tās saimniecības, kuras jau līdz 2007.gadam ir saņēmušas proporcionāli lielāku atbalstu (īpaši investīcijām), un kopumā pasākums ir orientēts uz tikai dažiem procentiem no visām Latvijas lauku saimniecībām. Līdz ar to praksē šis pasākums neaizstāj apturētos 1.1.2. un 1.4.1.pasākumus, kuri bija specifiski jauno un daļēji naturālo saimniecību atbalstam. Viens no iemesliem, kādēļ lielajām saimniecībām ir vieglāk izmantot 1.2.1.pasākuma atbalstu, ir salīdzinoši augstais privātais līdzfinansējums, kas nav pa spēkam nelielajām saimniecībām.

Ieteikumi:

Ņemot vērā pasākuma lielo apjomu, būtu lietderīga šī pasākuma ieviešanas gaitas un rezultātu detalizētāka izpēte. Tas ļautu izstrādāt detalizētākus ieteikumus atbalsta ietekmes uzlabošanai.

Iespējams, ir racionāli ieviest ierobežojumus ES fondu apguvei tām saimniecībām, kuras ir jau ekonomiski nostiprinājušās, saņemot atbalstu šajā vai iepriekšējos periodos, bet novirzīt pieejamos fondus citu saimniecību attīstībai.

Ievērojot vajadzību veicināt kompleksu lauku kā piemērotas dzīves vides attīstību, nevis tikai atsevišķu saimniecību efektivitāti, kurās nodarbinātie veido ļoti nelielu daļu lauku iedzīvotāju skaitā, ir pārvērtējama nepieciešamība turpināt koncentrēt atbalstu lielajām saimniecībām (virš 40 ELV). Savukārt līdzekļu piesaiste mazo un vidējo saimniecību attīstībai spētu radīt lielāku skaitu konkurētspējīgu lauksaimniecības uzņēmumu, līdz ar to sniedzot lielāku ieguldījumu lauku teritoriju attīstībā, ievērojot LAP virsmērķi.

Ņemot vērā negatīvās ekonomiskās tendences vidēja lieluma saimniecību grupā (8-40 ELV), varētu tikt izskatīta iespēja paaugstināt atbalsta intensitāti saimniecībām ar neto apgrozījumu līdz EUR 70 000 (LVL 50 000) gadā līdz 50-60% no attiecināmajām izmaksām (vērtējot projektu ekonomisko pamatotību), kā arī daļu no pasākumam atvēlētās summas novirzīt citiem līdzīgiem pasākumiem, kurus spēj labāk apgūt attiecīgo grupu saimniecības (1.1.2., 1.4.1.pasākumi), kā arī 4.ass pasākumiem, kuros atbalsts tiek sniegts aktivitātēm, kas atzītas par vietējās teritorijas attīstību sekmējošām. Savukārt saimniecībām ar 100 ELV un vairāk, kuras jau ir saņēmušas ES fondu atbalstu, iespējams atbalsta intensitātes samazinājums līdz 25-30%.

Ņemot vērā atbalsta koncentrāciju tikai dažu nozaru attīstībai (piens un graudaugi) var tikt izskatīta iespēja noteikt atšķirīgas līdzfinansējuma likmes atkarībā no projekta nozares,

paaugstinot likmi tām nozarēm, kurās līdz šim investēts mazāk, lai sekmētu ražošanas diversifikāciju gan atsevišķu saimniecību līmenī, gan Latvijas mērogā.

Novērtēšanas kvalitātes paaugstināšanai nepieciešams, lai iespējami visas, īpaši lielākās, atbalstītās saimniecības katru gadu iesniedz LAD galvenos ekonomiskos rādītājus. (Šāda prasība jau pastāv, tomēr LAD datu bāzē dati par daudzām saimniecībām nav atrodamī). Tieši BPV noteikšanai būtu vajadzīgs izdalīt vēl bez esošiem rādītājiem starppatēriņa izmaksas, jo pašlaik ir norādītas visas izmaksas kopā, bet BPV aprēķinam nepieciešamas tikai starppatēriņa izmaksas.

1.2.2. pasākums: Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana

Pasākuma rezultātu sasniegšana un finansējuma apguve plānotajā apjomā nav iespējama, jo ir zema īpašnieku aktivitāte, ko radījis ierobežojums īpašniekam pašam kopt jaunaudzes un saņemt atbalstu ir pretrunā ar 1.ass mērķi par cilvēkresursu attīstību. Mazais meža īpašnieks līdzarto nonāk nevienlīdzīgā situācijā attiecībā pret meža īpašniekiem – juridiskajām personām.

Meža apsaimniekošanas plāna informācija ir nepietiekoša, lai varētu novērtēt jaunaudžu kopšanas lietderību un aprēķināt pasākuma rezultātā radušos ražības pieaugumu.

Meža īpašnieku aktivitāti atbalsta izmantošanai veicina nevis vispārīgie informatīvie pasākumi, bet individuāla pieeja uz īpašnieka platības bāzes.

Ieteikumi:

Atcelt ierobežojumu meža īpašniekam pašam kopt jaunaudzes un saņemt atbalstu.

Papildināt atbalsta pretendenta sniegto informāciju, lai varētu novērtēt pasākuma rezultātā radušos ražības pieaugumu, tajā skaitā iekļaujot informāciju par audzes stāvokli pirms kopšanas pasākumiem.

1.2.3. pasākums: Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana

Šis ir viens no pasākumiem ar vislielāko paredzēto finansējumu un vissliktāko finansējuma apguvi (līdz 2010.g.vidum pieteikti 23% no finansējuma, un nepieteiktā summa ir 48 miljoni latu). Kā iemesli tam minami:

- Atbalsta izsludināšana sakrita ar tirgus sarukumu un neskaidrību par nākotni, līdz ar to nebija investīcijām labvēlīga ārējā vide, jo īpaši sarežģījās uzņēmumu iespējas iegūt bankas kredītus – daudzi projekti tādēļ netika realizēti;
- Samērā zema atbalsta intensitāte: vidēji realizētos projektos tikai 33% ir sabiedriskais finansējums. Uzņēmumiem ar bilances vērtību virs EUR 43 milj. vai apgrozījumu – 50 EUR milj. gadā, atbalsta intensitāte samazinās līdz 25%), taču mazie uzņēmumi nespēja realizēt lielus projektus iepriekš minēto iemeslu dēļ, savukārt atbalstīto uzņēmumu skaits jau tagad ir sasniedzis plānoto līmeni. Arī pārējos uzņēmumos atbalsta intensitāte realizētajos projektos nav pārsniegusi 40%.

No izvirzītajiem projekta mērķiem līdz šim vismazākā atsaucība bijusi bioloģiskās un integrētās lauksaimniecības pārstrādāto produktu klāsta palielināšanai. Samērā maza atsaucība arī Latvijas agroklimatiskajiem apstākļiem un tradicionālajām ražošanas metodēm raksturīgo pārstrādes produktu klāsta palielināšanai. Līdz ar to pastāv risks, ka turpinoties līdzšinējai tendencei, šie mērķi var palikt nesasnēgti.

Ieteikumi:

Pārskatīt par prioritātēm izvirzītās nozares. Lietderīgi pastiprināti sekmēt atsevišķu pārstrādes jomu attīstību, kas visbūtiskāk spēj pozitīvi ietekmēt lauku saimniecības, kā arī sekmētu vides saglabāšanu. Tā varētu būt bioloģisko un integrēti audzēto produktu pārstrāde, Latvijas agroklimatiskajiem apstākļiem un tradicionālajām ražošanas metodēm raksturīgo

pārstrādes produktu klāsta palielināšana, augļu un dārzeņu pārstrāde u.c. Līdz ar to varētu tikt pārskatīts akcents uz vadošo nozaru prioritāti (īpaši piena un graudaugu), izņemot specifiskiem projektiem, piemēram, bioloģisko pārstrādes līniju ieviešana, eksportspējīgas produkcijas ražošanas uzsākšana utt.

Būtu pozitīvi, ja pasākuma rezultātā Latvijā tiktu papildināts pārstrādājamo lauksaimniecības produktu klāsts (iespējamie produkti – griķi, kaņepes, lini utt.), kurus Latvijā iespējams sekmīgi audzēt. Sekmējama jaunu (nišas) produktu ieviešana, ar ko Latvijas pārtikas ražotāji varētu konkurēt ES un pasaules tirgū. Tas nozīmīgi palielinātu lauku saimniecību iespējas. Šādiem projektiem pušu ieinteresētības gadījumā būtu dodama prioritāte.

Var tikt izvirzīti nosacījumi, kas sekmētu vertikālo integrāciju – prioritāri atbalstot uzņēmumus, kuros nozīmīga daļa pieder lauksaimniecības produktu ražotājiem, to organizācijām.

Ņemot vērā pārstrādes attīstības bieži vien izšķirošo lomu konkrētu lauksaimniecības apakšnozaru attīstībā, pasākums ir turpināms. Tomēr sakarā ar zemo finansējuma apguves līmeni, iespējama līdzekļu daļas pārdale par labu citiem, aktīvāk pieprasītiem pasākumiem, kuri sekmē lauksaimniecības un pārtikas sektora konkurētspēju, pievienotās vērtības radīšanu, kā arī lauku ekonomikas dažādošanu.

Ievērojot ZM pasūtītā pētījuma „Par lauku attīstības programmas 2007.-2013.gada pasākuma „Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana” izvērtēšanu rezultātus, lietderīgi turpināt pētījumus, analizējot iespējas sekmēt vertikālās un horizontālās integrācijas, kā arī jaunu pārstrādes uzņēmumu veidošanos un attīstību.

1.2.5. pasākums: Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu

Vērtējot atbalsta pretendenta ieinteresētību, pasākumā pastāv pozitīvas izredzes, veicot ieguldījumus meliorācijas sistēmu rekonstrukcijā un renovācijā, sasniegt izvirzīto mērķi, kā rezultātā uzlabotos lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēja. Taču pasākuma faktisko ietekmi šobrīd nav iespējams novērtēt, ko nosaka tas, ka tā realizācija uzsākta tikai 2009.gadā (projektiem nav pilna gada ietekme), kā arī šobrīd korektas ietekmes novērtēšanai konstatēts būtisks datu trūkums (precīza informācija par ietekmētajam platībām, kā arī ražības izmaiņām ietekmētajās platībās).

Pasākuma finansiālais mērogs liecina, ka tā ieguldījums nozares līmenī varētu būt vērā ņemams. Ievērojot to, ka galvenokārt tiek veikta meliorācijas sistēmu rekonstrukcija un renovācija valsts nozīmes objektos, kā arī ņemot vērā sadrumstaloto saimniecību struktūru Latvijā, atsevišķu uzņēmumu līmenī vidēji ietekme uz konkurētspēju varētu būt neliela.

Pastāv bažas par meža meliorācijas sistēmu rekonstrukcijas projektu ietekmes uz vidi nepietiekamu izvērtējumu, jo šobrīd valstī nav metodikas tādu vērtējumu veikšanai.

Projektu pieteikumos un līdz ar to atskaitēs netiek apkopota informācija, kas ļautu vērtēt meža ražības paaugstināšanos un pasākuma lietderību. Rezultatīvie rādītāji un informācijas ievākšanas veids, neļauj atsevišķi izdalīt un novērtēt atbalsta pasākumu ietekmi mežsaimniecībā.

Pasākums ir turpināms, taču jāveic izmaiņas atbalsta pretendenta iesniegumos un atbalsta saņēmēju atskaitēs uzrādāmajā informācijā, iekļaujot ziņas par ietekmēto lauksaimniecības zemes platību, kā arī ražības izmaiņām tajās.

LAP ietvaros tiek atbalstīta tikai esošo meliorācijas sistēmu renovācija vai rekonstrukcija, tāpēc pasākuma mērķis būtu kritiski revidējams zemāk minēto apsvērumu dēļ:

- Valsts mežzinātnes institūta „Silava” profesors P.Zālītis publiski paudis viedokli, balstoties uz zinātnisko pieredzi, ka meliorācijas sistēmu rekonstrukcija un

renovācija būtiski neietekmē audzes ražības pieaugumu. Tāpat arī augsnes hidroloģiskā režīma svārstības nevar būt par cēloni egļu audžu ražības zudumam.

- Meliorācijas sistēmas atjaunošanas ietekmes uz koku augšanas gaitu novērtējuma gaitā nav konstatētas būtiskas izmaiņas gadskārtu platumā pirmajos 3 (4) gadus pēc renovācijas un ne vienā no atsevišķiem objektiem gadskārtu platumu analīze neuzrāda būtiskas atšķirības starp parauglaukumiem <50m no grāvja, kas ierīkoti vienā objektā dažādos attālumos no grāvja⁵⁷,
- Nav publiski pieejami ieguvumu/zaudējumu aprēķini par meliorācijas sistēmu renovācijas investīciju izdevīgumu mežsaimniecībai/mežsaimniecības uzņēmumam. Esošo meliorācijas sistēmu uzturēšana notiek pamatojoties uz normatīvo aktu prasībām⁵⁸, taču veicamie pasākumi nenovērš atkārtotu un turpmāku bebru radīto meliorācijas sistēmu degradāciju.
- Papildus jāpiezīmē, ka, lai arī 1.ass rādītāji neparedz novērtēt ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, ūdens resursiem, CO₂ bilanci, tomēr meliorācijai ir būtiska ietekme uz ūdens kvalitāti un citiem dabas resursiem ar negatīvu tendenci. Jau LAP iepriekšējā novērtējuma (Ex-ante) Vides pārskatā tika norādīts, ka mežu meliorācijas sistēmu rekonstrukcija un renovācija palielinās mežu produktivitāti, kā rezultātā palielināsies oglekļa piesaiste, bet tajā pašā laikā, samazinoties mitrāju platībām mežos, samazināsies bioloģiskā daudzveidība, pasliktināsies dabisko ūdensteču un ūdenstilpju hidroloģiskie režīmi un noplicināsies ainava.

Ieteikumi

Nepieciešams pabeigt Meliorācijas kadastra kartogrāfiskās datu bāzes izveidošanu un savietot to ar MVR, lai varētu novērtēt pasākuma (konkrētā atbalstītā projekta) lietderību no mežsaimniecības viedokļa un aprēķināt iespējamo mežaudzes ražību.

Izstrādāt ietekmes uz vidi novērtējuma metodiku meža infrastruktūras, t.sk. meliorācijas projektiem.

Pārskatīt ar mežsaimniecību saistītās apakšaktivitātes mērķa formulējumu un papildus izvērtēt atbalsta pasākuma lietderību vides aizsardzības kontekstā.

Līdz egļu audžu bojāejas uz susinātajām kūdras augsnēm iemeslu noskaidrošanai, neatbalstīt tos renovācijas projektus, kuri pieteikti apdraudētajās teritorijās (pēc VMD datiem).

Lai novērstu nevienlīdzību kompensāciju saņemšanā starp meža īpašniekiem ar dažādiem saimnieciskajiem ierobežojumiem NATURA 2000 meža zemēs, jānovērš administratīvās barjeras diferencētu kompensāciju izmaksai.

Pārskatīt kompensāciju apjomu, kontekstā ar veiktajiem meža rentes aprēķiniem.

Meža ekonomiskās vērtības uzlabošanas atbalsta saņemšanas aktivizēšanai organizēt individuāli orientētus informatīvus pasākumus meža īpašniekiem.

Lai būtu iespējams veikt šī pasākuma faktiskās ietekmes novērtēšanu, nepieciešami detalizēti dati par ietekmētajām lauksaimniecības zemes platībām, saimniecībām, kas atrodas šajās platībās, kā arī plānotās un faktiski konstatētās izmaiņas ražībā ietekmētajās platībās.

⁵⁷ Latvijas meža resursu ilgtspējīgas, ekonomiski pamatotas izmantošanas un prognozēšanas modeļu izstrāde, „Silava”, vadītājs J.Donis, 2009. <http://www.zm.gov.lv/index.php?sadala=1778&id=9845>

⁵⁸ 08.04.2004. MK noteikumi Nr.272 "Meliorācijas sistēmu ekspluatācijas un uzturēšanas noteikumi" zaudējuši spēku ar 14.01.2010. likumu „Meliorācijas likums”

1.4.1. pasākums: Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai

Atbalsts šajā pasākumā bija nozīmīgs īpaši mazajām saimniecībām, kuras dažādu apstākļu dēļ (finanšu nepieejamība u.c.) nespēj izmantot citus ieguldījumu pasākumus. Dati liecina, ka tieši mazās (līdz 8 ELV) saimniecības šī pasākuma ietvaros uzrāda labus rezultātus, kas dod iespēju tām ieiet tirgū, kas bija šī pasākuma mērķis. Neviens cits pasākums faktiski šo pasākumu neaizvieto.

To saimniecību rezultātu analīze, kuras saņem šo atbalstu pārejoši no 2004.-2006.g.perioda saistībām, rāda, ka ražošanas apjomi atbalstītajās saimniecībās, kā arī pievienotā vērtība ir ievērojami auguši. Līdz ar to, ņemot vērā arī plānoto atbalsta izlietojumu (tehnikas, būvmateriālu iegāde, ēku būvniecība), ir pamats sagaidīt pozitīvus rezultātus arī šajā periodā.

Rezultāti rāda, ka daudzām saimniecībām nav pieejama plašāka modernizācija, kurā jāiegulda savi līdzekļi, kā arī nav pieejams aizņēmums bankā, tādēļ tieši šāds atbalsta modelis ir veiksmīgāks nelielu saimniecību pārstrukturizācijas veicināšanai, lai tās kļūtu par preču produkcijas ražotājām.

Arī dalībnieku aptauja norāda, ka pat ar šo salīdzinoši nelielo summu ir iespējams veikt pārstrukturizāciju, lai gan bieži kā vēlamā summa tiek nosaukta 1,5-3 reizes augstāka.

Ieteikumi:

Šāda veida pasākumu, kas specifiski orientēts uz nelielo saimniecību izaugsmi un ieiešanu tirgū, ir lietderīgi saglabāt un turpināt.

Finansējuma apjomu būtu lietderīgi variēt atkarībā no saimniecības faktiskajiem rezultātiem un plānotajām darbībām, iespējama arī atbalsta summas nevienlīdzīga sadale pa gadiem, ja to prasa konkrētā projekta specifika.

Ņemot vērā, ka līdzšinējie atbalsta nosacījumi bija orientēti tikai uz saimniecību loku ar šauru sākotnējo apgrozījuma diapazonu, būtu lietderīgi palielināt atbalstāmo saimniecību loku. Iespējamā nosacījumu konkretizēšana var būt tālāko pētījumu objekts, taču orientējoši var izvirzīt kritēriju, ka uz atbalstu var pretendēt lauku saimniecības ar neto apgrozījumu līdz EUR 14 000 (LVL 10 000) gadā, kas aptver saimniecības līdz 10-12 ELV.

Varētu atteikties no nozaru principa – atbalstīt ne tikai ieguldījumus lauksaimniecībā, bet arī citās nozarēs. Tas atbilst LAP mērķim par lauku attīstības sekmēšanu, un ir saprātīgi, ņemot vērā arī citu valstu pieredzi, kad liela daļa lauksaimniecībā nodarbināto atraduši darbu citās nozarēs, taču nav atstājuši laukus. Tas ļautu radīt vēl vairāk darbavietu, ņemot vērā vienas augsto kapitālietilpību vienai darbavietai lauksaimniecībā.

Konkrētu nosacījumu izstrādei, kas iespējami labāk sekmētu mērķu sasniegšanu – lauku saimniecību konkurētspējas veicināšanu un daļēji naturālo, kā arī naturālo saimniecību iekļaušanos tirgū – būtu veicami padziļināti pētījumi.

1.4.2. pasākums: Ražotāju grupas

Šis pasākums, kura mērķis bija veicināt ražotāju grupu veidošanos un to efektīvu darbību centralizētas pirmapstrādes un mārketinga procesa nodrošināšanai, šajā programmēšanas periodā gandrīz nav darbojies. Šajā periodā pieteikušies tikai 3 saņēmēji, kuriem līdz 2009.gada beigām izmaksāti EUR 4766 (LVL 3350). Pie pašreizējā finansējuma liela aktivitāte arī nav iespējama, jo no pasākumā paredzētajiem 1,2 miljoniem EUR sabiedriskā finansējuma 87% ir rezervēti iepriekšējā perioda saistībām. Mērķis – atbalstīt un stiprināt lauksaimniecisko ražotāju grupas – ir aktuāls, taču lielākā daļa pašreiz izveidoto grupu atbalstu saņēma jau iepriekšējā periodā (2004.-2006.), līdz ar to nevarēja pretendēt pašlaik, vai arī nebija pieņemami nosacījumi.

Ieteikums:

Lietderīga papildus izpēte, lai noskaidrotu nepieciešamību un lietderīgākos risinājumus, kas sekmētu ražotāju grupu attīstību Latvijā.

Vides uzturēšana

2.ass. Vides un lauku ainavas uzlabošana

Kopīgie secinājumi par 2.ass pasākumiem

Platību maksājumi sasniedz lauku saimniecības neatkarīgi no to lieluma un spējas investēt, līdz ar to tie ir nozīmīgs atbalsta veids nelielajām saimniecībām, kā arī tām, kas atrodas mazāk labvēlīgos apstākļos, ar ierobežojumiem vides aizsardzības nolūkā, vai pielieto bioloģiskās saimniekošanas metodes. Šādas saimniecības galvenokārt atrodas mazāk attīstītos valsts reģionos, līdz ar to caur platību maksājumiem tiek realizētas vairākas atbalsta formas, tajā skaitā reģionālā attīstība, atbalsts videi draudzīgām saimniekošanas metodēm, kā arī tiek sniegts proporcionāls atbalsts neatkarīgi no saimniecību lieluma.

Platību maksājumu saņēmēji ir teju 90% no kopējā LAP atbalsta saņēmēju skaita, līdz ar to tieši šis atbalsts ir vispopulārākais un tiešā veidā ietekmē vislielāko lauku iedzīvotāju skaitu.

Dati par ietekmi uz vidi liecina par kopumā labvēlīgu ietekmi, lai gan neilgā novērošanas perioda dēļ vēl ne vienmēr var runāt par statistiski nozīmīgas ietekmes fiksēšanu, taču nevar arī secināt, ka ietekmes nebūtu. Vislabvēlīgāk vidi ietekmē bioloģiskās lauksaimniecības metožu pielietošana – attiecīgās teritorijās tiek konstatēti par 10-15% augstāki bioloģiskās daudzveidības rādītāji.

ES ekspertu ieteikums LAP 2.ass ietekmes novērtēšanai ir veikt atsevišķu pasākumu ietekmes padziļinātu analīzi, kas balstītos uz monitoringa un pētījumu rezultātiem, datiem un to izvērtējumu.

Lielāko ietekmi uz klimata izmaiņu samazināšanu meža aprites griezumā radīs LNZ apmežošana (85 % no kopējās papildus piesaistes kokaugu biomasā un nedzīvajā koksne). Tomēr, pārrēķinot dažādu pasākumu ietekmi uz 1 ha piesaistītajām CO2 tonnām, redzams, ka nepastāv būtiska atšķirība starp lauksaimniecībā neizmantojamo zemju apmežošana un dabiski izaugušo mežaudžu kopšanu un papildināšanu, neskatoties uz to, ka apmežošanas gadījumā papildus piesaisti rada selekcijas efekts. Salīdzinoši lielie piesaistes rādītāji dabiski apmežojušās zemēs saistīti ar labvēlīgākiem augšanas apstākļiem (meža tipu) un valdošās sugas izvēli.

Tā kā līdz 2010. gadam Latvijā nav definētas augstas dabas vērtības meža/mežsaimniecības zemes, faktiski arī nav definēti mērķi cik daudz tādus vajadzētu, vai un par cik būtu jāpalielina to platība. Faktiski arī pašreiz ZM nedefinētās ADVZ platības uzskatāmas par kompromisa risinājumu, ņemot vērā faktu, ka nav veikta Eiropas nozīmes biotopu inventarizācija un Nacionālā plānojuma ietvaros nav definēts vēlamais mežainuma līmenis, kā arī vēlamā mežaudžu sugu un vecumklašu struktūra, kas atbilstu augstas dabas vērtības mežsaimniecībai. Pašreiz realizētais atbalsts 2.2.3., 2.2.4., 2.2.6. pasākumu ietvaros nav tiešā veidā vērsts uz ADVZ platību palielināšanu, bet gan zemes ekonomisku izmantošanu (2.2.3., 2.2.6. pasākumi) vai normatīvi noteikto meža apsaimniekošanas ierobežojumu radīto zaudējumu kompensēšana (2.2.4. pasākums).

Pašvaldību teritoriju attīstības plānos nav ietverti ainavu apsaimniekošanas principi, kas ir būtisks nosacījums, lai prioritāri atbalstītu pasākumus, kas veicinātu vizuālās ainavas uzlabošanu, kā arī veicinātu mežu integritāti no ekoloģiskā viedokļa.

Ņemot vērā, ka lielākajā daļā gadījumu LNZ apmežojumu (2.2.3.pasākums) valdošā suga izvēlēta egle bioloģiskās daudzveidības palielināšana kā vides mērķis uzskatāms par deklaratīvu un nezinot atbilstošā nogabala nozīmi ainavas kontekstā grūti izvērtējama tā

nozīme arī nākotnē augstas dabas vērtības mežsaimniecības platību aspektā. Lai veicinātu ainavas konteksta precizēšanu, nepieciešams veicināt šo principu iekļaušanu teritorijas attīstības plānošanā.

2.2.4. pasākumam būtu lielāka nozīme, ja tajā papildus tiktu paredzēti līdzekļi meža apsaimniekošanas veida maiņai piem., no kailciršu saimniecības uz pakāpenisko ciršu saimniecību, vietās, kur to pašreiz neaizliedz normatīvie akti.

Būtu izvērtējama iespēja ieviest „Meža vides maksājumus”.

2.2.6. pasākuma atbalsta gadījumā būtu vēlams izvērtēt iespēju MAP apstiprināšanas procesā noteikt papildus apsaimniekojamā nogabala atbilstības Eiropas nozīmes meža biotopam novērtējumu.

Ar mežsaimniecību saistītie pasākumi atzīti par lietderīgiem un ilgtspējīgiem, izņemot NATURA 2000 maksājumus meža zemēs, kuri ir atkarīgi tikai no lēmuma par finansējumu. Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana.

2.1.2. pasākums: Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas

Pasākuma atbalstītās platības ir 78% no plānotajām un to īpatsvars ir 80% no visas 2.ass atbalstītās platības. Tas nozīmē, ka vislielākais 2.ass atbalstīto platību īpatsvars ir MLA pasākumam.

Iegūtie vērtēšanas rezultāti liecina, ka MLA maksājumi ir nozīmīgi sekmējuši zemes izmantošanu mazāk labvēlīgajās teritorijās un līdz ar to Latvijā kopumā (atbalstītā platība veido ~45% no lauku saimniecību apsaimniekotās LIZ). Tie ir ne tikai nozīmīgs ienākumu atspaidis atbalstītajos reģionos un faktors, kas daļēji izlīdzina nevienādos saimniekošanas nosacījumus dažādās valsts teritorijas daļās, bet arī, ļoti iespējams, krīzes apstākļos daļu saimniecību pasargāja no bankrota. Nozīmīgai daļai saimniecību (17% no SUDAT izlases kopā esošajām MLA saņēmējām) saņemtais MLA atbalsts pārsniedza neto pievienoto vērtību (tādas bija 108 no 635 saimniecībām), tajā skaitā 14% no šīm saimniecībām minētais pārsniegums bija vairāk kā par EUR 14 228 (LVL 10 000). Tas nozīmē, ka nesaņemot MLA maksājumus, to darbība būtu apdraudēta.

Latvijā izvēlēto MLA pasākuma ietvaros īstenoto darbību ietekme uz vides rādītājiem ir netieša un mazāk orientēta uz bioloģiskās daudzveidības un vides saglabāšanu nekā citi pasākumi. Pašreiz pieejamie dati neļauj noteikti apgalvot par MLA maksājumu statistiski nozīmīgu pozitīvu ietekmi uz vides rādītājiem, tomēr ir atzīmēts, ka platībās, kuras ir tiesīgas pretendēt uz MLA atbalstu, taču šādu atbalstu nesaņem, bioloģiskā daudzveidība ir zemāka. Plašāku aprakstu skatīt pie pasākuma analīzes.

Ieteikumi

Atbalsts ar mērķi izlīdzināt ienākumu atšķirības, kas ceļas no nevienādiem saimniekošanas nosacījumiem dažādās teritorijās, ir lietderīgs un turpināms. Iespējami tālāki pētījumi, lai noskaidrotu nosacījumus, pie kādiem nosacījumiem atbalsts var vislabāk sekmēt dzīvotspējīgas lauku kopienas izveidi un veicināt ekonomisko aktivitāti atbalstāmajos reģionos, vienlaicīgi sasniedzot vides aizsardzības mērķus.

Precīzāku ietekmes novērtējumu uz dzīvotspējīgas lauku kopienas saglabāšanu, iespējams, veicot: iedzīvotāju skaita un struktūras analīzi un izmaiņu dinamiku, kā arī aptaujas, lai noskaidrotu atbalsta ietekmi. Iespējams būtu nepieciešams īstenot *case-study* pētījumus.

2.1.3. pasākums: NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK

Pasākuma atbalstītā platība ir 96% no plānotajām un to īpatsvars ir 4.5% no visas 2.ass atbalstītās platības. Kopumā īstenotā apakšpasākuma pozitīvā ietekme uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un vidi ir vidēji nozīmīga, jo šis pasākums ir tieši vērsts uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.

Ieteikumi

Lai gūtu apstiprinājumu pieņemumam vai lauku saimniecības turpina savu darbību un saglabā LIZ, nepieciešams veikt NATURA 2000 teritoriju apsaimniekotāju atbalsta saņēmēju aptauju.

Lai noteiktu vai kompensācijas maksājumu palīdz nosargāt lauksaimniecisko darbību reģionā, būtu jāveic divu veidu aptaujas: 1) aptaujājot NATURA 2000 atbalsta pasākuma saņēmējus par atbalsta nozīmi un 2) veicot to zemes īpašnieku aptauju, kuru īpašumi ir NATURA 2000 teritorijās, bet kuri nav pieprasījuši atbalstu, lai noskaidrotu, vai saimniekošana plāvās un ganībās tiek turpināta.

2.1.4. pasākums: Agrovides maksājumi

Visi agrovides maksājumi, kas paredzēti, tiek atbalstīti un īstenoti Latvijā labvēlīgi un pozitīvi ietekmē vidi un tās atsevišķos rādītājus.

2.1.4./1. apakšpasākums :Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība (BLA)

Īstenojot BLA apakšpasākumu, kopumā ir atbalstīti 95,6% no plānotās sasniedzamās platības. Pasākuma atbalsts bijis ļoti nozīmīgs bioloģiskā saimniekošanas veida izaugsmei, ko pierāda straujā saimniecību skaita un apsaimniekoto platību palielināšanās kopš atbalsta uzsākšanas 2004.gadā – aptuveni 10 reizi. Pašreizējās pasākuma aptvertās platības sasniedz aptuveni 8% no apsaimniekotās LIZ.

Bioloģiskās metodes izmantošana lauksaimnieciskajā ražošanā sniedz šādus pozitīvus ieguldījumus vides saudzēšanā un uzlabošanā:

- paaugstina augsnes kvalitatīvos rādītājus, t.sk. augsnes bioloģisko daudzveidību un organiskās vielas saturu, un samazina augsnes eroziju;
- veicina CO2 sekvestrāciju;
- izlieto mazāk enerģijas un samazina SEG emisijas, tādējādi samazinot klimata izmaiņas;
- paaugstina bioloģisko daudzveidību;
- rada lauku ainavu.

Ar atbalsta palīdzību jāsekmē bioloģiskās produkcijas ražošana, pārstrāde un realizācija. Maksājumu daļēja diferenciacija ir devusi nelielu impulsu attīstīt augkopības un lopkopības produkcijas ražošanu, bet ieviešot jauno saistību perioda atbalsta pretendentiem papildnosacījumus par minimālajiem ieņēmumiem no hektāra vērojama tendence, ka uzsākot LAD jaunās saistības jauno augļudārzu un piemājas dārzu īpašnieki atsakās no šo platību turpmākas sertifikācijas – pamatojot to uz neizpildāmiem nosacījumiem minimālo ieņēmumu sakarā, Ilgtermiņā tas varētu ietekmēt tieši bioloģisku augļu un ogu ieguvu un pārstrādi.

Galvenā problēma bioloģiskās saimniekošanas attīstībai ir produkcijas tālākās pārstrādes un realizācijas posms, kā arī iespēja saņemt atbilstošu cenu.

Ieteikumi:

Būtu nepieciešama kompleksa pieeja šī saimniekošanas veida atbalstam, iespējams, daļu atbalsta no zemes izmantošanas pārceļot uz šīm jomām. Tam vajadzīgi vēl turpmāki pētījumi un konsultācijas ar nozares speciālistiem.

Nozares attīstību sekmētu stabils valsts attīstības plāns bioloģiskās ražošanas stabilizācijai un izaugsmei. Kā aktuālākās problēmas, kas risināmas šī saimniekošanas veida pastāvēšanai un turpmākai izplatībai, nozares pārstāvji izdala šīs:

- Sekmēt kooperācijas veidošanos, atbalstīt bioloģisko produktu pārstrādi.
- Sekmēt iekļūšanu lielveikalu tīklā – izveidot savus standus.
- Vietējā līmenī varētu sekmēt ražotāju koordināciju, kooperāciju caur VRG.
- Palielināt pašvaldību lomu kontrolē par vides prasību ievērošanu.

2.1.4./2. apakšpasākums: Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana (IDIV)

Diemžēl Latvijas lauksaimnieku aktivitāte apakšpasākuma „Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana” atbalsta izmantošanā ir zemāka par prognozēto, jo atbalstīto platību apjoms ir tikai 9% no plānotā. Ņemot vērā zemo dalības aktivitāti un apakšpasākuma ietekmi uz vidi, kura ir nedaudz zemāka par BLA apakšpasākuma ietekmi, būtu nepieciešams novērtēt šī apakšpasākuma turpmāko lietderību, lēmuma pieņemšanā, iesaistot ieinteresētās puses (NVO un lauksaimniekus).

Apakšpasākuma ietekme uz izvirzītajiem mērķiem ir pētīta citās valstīs un eksperti uzskata, ka Latvijā šī ietekme ir līdzīga un līdz ar to varam secināt, ka integrētās dārzkopības atbalstītajās platībās ir ne tikai paaugstinājusies bioloģiskā daudzveidība (saskaņā ar definēto pasākuma mērķi) un augsnes auglība, bet arī samazināti ūdens piesārņojuma un augsnes erozijas draudi, kā arī samazināta klimata izmaiņu ietekme.

Ņemot vērā nelielo platību, nav lietderīgi veikt īpašus pētījumus, lai novērtētu apakšpasākuma īstenošanas ilgtermiņa kvantitatīvo ietekmi.

Ieteikums:

Veikt aptauju atbalsta saņēmēju un potenciālo pretendentu vidū, lai noskaidrotu motivāciju pieteikties uz atbalstu, apmierinātības līmeni ar pasākuma rezultātiem, iemeslus un kavējošos apstākļus, kas radījuši zemo ieinteresētību iesaistīties pasākumā, gūtu ieteikumus pasākuma uzlabošanai, turpināšanai vai izbeigšanai. Aptaujā iestrādāt jautājumus, kas skar produkcijas realizācijas iespējas un iespējas darboties ražotāju grupās.

2.1.4./3. apakšpasākums: Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos (BDUZ)

Apakšpasākumam vislielākā ietekme ir uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu par ko liecina zinātniskajā literatūrā atspoguļoto pētījumu un Latvijā veikto *case-study*⁵⁹ pētījumu rezultāti. Latvijā veiktajos pētījumos 2010.gada vasarā konstatēta lielāka augstāko augu un dienas tauriņu bioloģiskā daudzveidība apsaimniekotajos bioloģiski vērtīgajos zālajos, salīdzinot ar neapsaimniekotajiem.

Netiešā pozitīvā apakšpasākuma ietekme uz vidi izpaužas⁶⁰:

- potenciālā ūdens piesārņojuma samazināšana, jo netiek izmantoti minerālmēsli un pesticīdi;
- augsnes kvalitatīvo īpašību saglabāšanās un paaugstināšanās;

⁵⁹ LDF ekspertu L.Auniņas un U.Piterāna 2009.gadā veiktie case-study pētījumi.

⁶⁰ Skatīt literatūras datu apkopojumu nodaļas sākumā

- klimata izmaiņu samazināšana, oglekļa sekvestrācijas rezultātā, un SEG emisiju samazināšanās, ko izraisa NO₂ emisiju samazināšanās, zemes apstrādes aizlieguma rezultātā;
- ainavas uzturēšana.

Ieteikumi

Būtu nepieciešams ievērot un iedzīvināt LDF ekspertu iepriekšējo gadu⁶¹ un 2010.gada⁶² ieteikumus par BDUZ kritērijiem, kur būtu jāveic kritēriju pārskatīšana, lai atbalstu varētu saņemt pēc iespējas vairāk bioloģiski vērtīgo zālāju īpašnieku un pēc iespējas lielāka vērtīgo zālāju platība tiktu iekļauta atbalsta programmā. Līdztekus NATURA 2000 teritoriju atbalstam BDUZ atbalsts ir viens no būtiskākajiem bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā.

Latvijā pēc ekspertu domām⁶³ ir bioloģiski vērtīgi zālāji, kas atbilst ES Biotopu direktīvas zālāju kritērijiem, bet nav iekļauti lauku blokos, tādējādi to īpašniekiem nav iespējams pieteikties atbalstam uz Agrovīdes pasākumiem. Līdz ar to, daļa no šiem zālājiem netiek apsaimniekota un šo zālāju kvalitāte pasliktinās.

Bioloģiski vērtīgie zālāji atrodas gan līdzenumos, gan pauguru vai upju terases nogāzēs, gan upju palienēs ar nelīdzenu reljefu, tādējādi to apsaimniekošanas sarežģītības pakāpe ir atšķirīga, taču atbalsta maksājuma apjoms ir vienāds visos zālajos. To vajadzētu diferencēt.

Būtu nepieciešams veikt pētījumus, lai noskaidrotu noganīšanas vai applāušanas priekšrocības dažāda tipa BVZ un izveidotu diferencētu apmaksas sistēmu.

Nebūtu pieļaujams, ka tiktu samazināts atbalsta apjoms BVZ apsaimniekošanai.

2.1.4./4. apakšpasākums: Rugāju lauks ziemas periodā (RLZP)

Apakšpasākumā atbalstītās platības ir 18,6 tūkst.ha, kas veido 93% no plānotajām, un, ņemot vērā, ka atbalstāmās platības īpatsvars ir tikai 9% no visas agrovīdes pasākuma platības, tad kopumā apakšpasākuma pozitīvā ietekme uz vidi ir neliela.

Apakšpasākuma ietekme uz vidi ir šāda:

- rugāju lauka esamība pozitīvi ietekmē bioloģisko daudzveidību, jo paaugstina augsnes biomasu un tādejādi palielina augsnes bioloģisko daudzveidību, un kalpo par barības bāzi putniem un zīdītājiem;
- pozitīvā ietekme uz ūdens piesārņojuma potenciālo samazināšanos ir netieša, kas novērojama vien ilgtermiņā, jo noris saistībā ar augsnes erozijas samazināšanos, kas savukārt izraisa organiskās vielas satura samazināšanos;
- samazina SEG emisijas (NO₂), jo netiek veikta zemes apstrāde rudenī;
- sniedz ieguldījumu lauku ainavas veidošanā, it īpaši rudens un ziemas periodā, kad rugāju laukos var novērot putnu un citu savvaļas dzīvnieku barošanu.

2.2.3. pasākums: Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana

Pasākuma mērķa saturs LAP atšķiras no angļu (Article 36 (b) (iii) of Reg. (EC) N° 1698/2005) versijas. Regulā akcents uz vides aizsardzību, dabisko risku mazināšanu un pielāgošanos klimata izmaiņām, LAP par zemes efektīvāku izmantošanu ainavas un rekreācijas kontekstā.

⁶¹ A.Auniņš

⁶² L.Auniņa

⁶³ L.Auniņa

Valstij vēl joprojām nav Nacionālā plānojuma, kura koncepcija paredzēja, ka Nacionālā plānojuma saistošās daļā cita starpā būs valsts nozīmes īpaši vērtīgās lauksaimniecības un mežsaimniecības teritorijas, valsts nozīmes aizsargājamās dabas teritorijas, t. sk. „dabas pamatnes” (ekoloģisko koridoru) teritorijas. Pašreiz vienīgā apstiprinātā nacionālā plānojuma saistošā daļa ir 2006.gada 14.februāra MK noteikumi Nr.142. „Noteikumi par nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijām”.

2005.gadā tika pieņemti 2005.gada 5.aprīļa MK noteikumi Nr.236. „Plānošanas reģiona teritorijas plānošanas noteikumi” un 2005.gada 11.oktobra MK noteikumi Nr.770 „Rajona pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi”.

Saskaņā ar 2004.gada 19.oktobra MK noteikumiem Nr.883. „Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi”, vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā tiek noteiktas vietējās pašvaldības teritorijas attīstības iespējas, virzieni un aprobežojumi, grafiski attēlota vietējās pašvaldības teritorijas pašreizējā un plānotā (atļautā) izmantošana ar ilgtermiņa perspektīvu uz 12 gadiem. Tajā detalizētas augstāka līmeņa teritorijas plānojumos noteiktās prasības. Tieši vietējās pašvaldības teritorijas plānojums ir plānošanas dokuments, uz kura pamata pieņem lēmumus par konkrēta zemes īpašuma (zemesgabala) izmantošanu. Atbilstoši ekspertu vērtējumiem vietējo pašvaldību (pagastu) teritoriju plānojumi attiecībā uz meža izmantošanu ir ļoti atšķirīgā kvalitātē. Atsevišķos pagastos atbilstoši Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrijas datiem⁶⁴ teritorijas plānojumi ir tikai uzsākšanas stadijā.

Atbalsta saņemšanai nepieciešamais meža apsaimniekošanas plānā netiek ņemts vērā augsnes erozijas, ūdens aizsardzības, plūdu risku, klimatu izmaiņu novēršanas pasākumus (Reg. (EC) N° 1698/2005), kā arī rekreācijas un ainavas uzlabošanas aspektus.

LAD sagatavotās atskaites nedod iespēju izvērtēt pasākuma efektivitāti atbilstoši LAP 2.2.3.pasākuma mērķim.

Latvijā pilnā mērā netiek nodrošināts konkrētai vietai vislabāk atbilstošais vietējas izcelsmes meža stādāmais materiāls.

Lauksaimniecībā neizmantojamo zemju apmežošana ir visaktīvāk apgūtais atbalsta pasākums mežsaimniecības jomā. Lielu apmežojumu koncentrācija Ludzas, Zilupes, Rēzeknes un citos Latgales novados rada risku degradēt ainavu un izpildījuma ziņā ir pretrunā ar LAP 2.2.3. pasākuma mērķi, kas nosaka zemes efektīvāku izmantošanu ainavas un rekreācijas kontekstā.

Ieteikumi

Lielu platību apmežojumiem kā obligātu prasību atbalsta saņemšanai jāparedz ugunsdrošības pasākumi.

Uzlabot teritoriju plānojumi attiecībā uz meža izmantošanu, lai noteiktu maksimālo apmežojamo platību vietu un apjomu katrā pagastā.

2.2.4. pasākums: NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)

Atbalsta maksājums pilnībā nekompensē meža rentes pieaugumu, tātad saimnieciskās darbības ierobežojumi tiek kompensēti daļēji. Kompensācijas par teritorijām, kurās pilnībā aizliegta saimnieciskā darbība, vai aizliegta galvenā un kopšanas cirte ir nepietiekamas, savukārt teritorijās, kurās saimnieciskā darbība ir ierobežota daļēji, tās ir pārvērtētas.

Ieteikums

Pielietot diferencētas likmes, ņemot vērā mežsaimnieciskās darbības ierobežojumus.

⁶⁴ <http://www.rapl.gov.lv/pub/index.php?id=2489>

2.2.6. pasākums: Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana

Atjaunošanas pasākumi veikti tikai 209 ha apmērā. Tā kā privātpašnieku mežos, izcirtumi lielākajā daļā gadījumu tiek atjaunoti dabiski, ir pamats domāt, ka līdzīga tendence ir degumu un vējgāžu gadījumos.

Ieteikums

Izvērtēt un vienkāršot profilaktisko pasākumu atbalsta administrēšanas kārtību.

3.ass. Dzīves kvalitāte lauku apvidos un lauku ekonomikas dažādošana

Kopīgie secinājumi par 3.ass pasākumiem

Pasākumi 3.ass ietvaros ir dažāda rakstura – orientēti gan uz konkrētu komersantu atbalstu (3.1.2.(3.1.1.), 3.1.3.) gan vides atbalstu (3.1.2., 3.2.3.).

Kaut arī kopumā aktivitāte 3.ass pasākumu apgūšanā atzīstama par labu (3.1.2.(3.1.1.) pasākumā aktivitāte strauji pieauga 2010.gadā), ir bažas, ka ar šiem pasākumiem var netikt pietiekamā mērā sasniegts ass mērķis - veicināt neluksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbību vai nodarbinātību lauku teritorijā, attīstot alternatīvus ienākumu avotus un ienākumu līmeņa palielināšanos lauku reģionos.

Lai mērķi sasniegtu, ir nepieciešama kompleksa lauku teritoriju attīstība, kas panākama pie konsekventas, pārdomātas politikas. Pašreiz tiek atbalstītas atsevišķas aktivitātes (kurināmā ražošana, tūrisms u.c.), tomēr lai tas sekmētu lauku attīstību kopumā, attīstībai jābūt harmoniskai, kas skar iespējami vairāk jomu, liekot akcentu uz nodarbinātības un mazo (mikro) uzņēmumu veidošanu. Tas panākams ne tikai ar LAP palīdzību, bet uzņēmējdarbībai piemērotas vides veidošanu laukos.

Lai sekmīgi radītu lauksaimniecībai alternatīvas nodarbošanās iespējas lauku saimniecībās, lietderīgi būtu sekmēt lauksaimniecības produktu pārstrādi lauku saimniecībās, pakalpojumu sniegšanu, atvieglojot mikrouzņēmumu veidošanu šajās jomās. Par prioritāti izvirzot nodarbinātības veicināšanu, lietderīgi atbalstīt pasākumus, kas neprasa lielas investīcijas vienas darba vietas izveidei.

3.1.2.(3.1.1.) pasākums: Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)

Ņemot vērā nelielo uzņēmumu skaitu, dati par 3.1.2.pasākumu uzskatāmi par provizoriskiem, tomēr var secināt, ka tas ir sekmējis atbalstīto uzņēmumu attīstību, un konkrētajiem uzņēmumiem šis atbalsts var ļoti noderēt. Tomēr līdzšinējais pasākuma mērogs ir par mazu, lai būtiski stimulētu ekonomiskās aktivitātes lauku reģionos. Ņemot vērā statistiku par neluksaimnieciskiem uzņēmumiem lauku apvidos, var secināt, ka aplūkojamais LAP pasākums, neraugoties uz samērā lielo finansējumu, var dot tikai salīdzinoši nelielu ieguldījumu neluksaimnieciskās uzņēmējdarbības veicināšanā laukos. (Līdz 2010.g.augustam ir pieteikti 800 projekti, bet apstiprināti 244 ar publisko finansējumu EUR 48,4 milj.).

Zemais finansējuma apguves līmenis līdz pat 2010.gadam rāda, ka tikai ar LAP palīdzību vien nav iespējams būtiski paaugstināt ekonomisko aktivitāti – tam vajadzīga uzņēmējdarbību sekmējoša vide kopumā, ko veido daudzi elementi.To apliecina arī sliktāka rādītāju izpilde darba vietu radīšanas un atbalstīto uzņēmumu skaita ziņā. Darba vietu radīšanas rādītāji pagaidām, saskaņā ar pašu uzņēmumu iesniegtajiem datiem, izpildīti tikai par 3,3%. Pie tam uzņēmumi nav plānojuši darba vietu skaitu palielināt – ja pirms projekta ieviešanas 202 uzņēmumos, kuru pieteikumi ir apstiprināti, bijušas 1530 pilna laika darba

vietas, tad pēc projekta ir plānotas tikai 1017. Arī daļēja laika darba vietas plānots samazināt – no 172 uz 166.

Pasākums var nesasniegt iecerēto mērķi mikrouzņēmumu radīšanā laukos. Plānā bija paredzēts atbalstīt 3075 uzņēmumus, tajā skaitā 2300 mikrouzņēmumus. Pašlaik (stāvoklis uz 06.08.2010.) saņemti 800 pieteikumi, kuru prasītais finansējums jau pārsniedz pasākumam atvēlētos līdzekļus, līdz ar to ir apšaubāma mērķa sasniegšana atbalstīto uzņēmumu skaita ziņā.

Šie ieguvumi dod ieguldījumu direktīvas 2009/28/EK *Par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu* mērķu sasniegšanā, kas nosaka, ka līdz 2020.gadam atjaunojamās enerģijas īpatsvars kopējā bruto enerģijas galapatēriņā jāpaaugstina vismaz līdz 40%. Ja projekti tiek realizēti pilnā apjomā, tad gada laikā iespējams saražot 12,89 ktoe jeb 4,7% no 2008. gadā valstī saražotās elektroenerģijas.

Elektroenerģijas ražošanā Latvijai ir aptuveni 30% deficīts (to sedz ar importu), tāpēc šajā sektorā pārprodukcija tuvākajā laikā neradīsies. Importa cenai tuvojoties elektroenerģijas ražošanas cenai Latvijā, atbalsta mehānismi zaudēs nozīmi.

Siltumenerģijas tirgus Latvijā funkcionē un pieprasījums tiek apmierināts. Nav īpašu problēmu saražot nepieciešamos apjomus esošajos siltumavotos. Jauni ražotāji var ieiet tirgū, ja piedāvā precī par zemāku cenu, paši rada pieprasījumu (kādu jaunu ražotni, mājokļus utt.) un reizē arī to nodrošina vai arī plānošanas stadijā atrod apgādājamu objektu.

Siltumenerģijas ražošanā atsevišķi jāskata centralizētā siltumapgāde un lokālā (atsevišķu objektu) siltumapgāde. Centralizētajā siltumapgādē siltumenerģijas ražošanu nodrošina siltumapgādes uzņēmumi, kuri apdzīvotajās vietās darbojas pietiekami ilgi un stabili. Šie uzņēmumi spēj saražot nepieciešamo siltumenerģiju, un citi ražotāji šeit nav nepieciešami. Izņēmums ir gadījumi, ja iespējams, piedāvāt siltumenerģiju par cenu, kas ir zemāka par uzņēmuma ražošanas pašizmaksu. Nopietnas problēmas varētu rasties ar saražotās siltumenerģijas izmantošanu. Daļa no tās tiks izmantota pašpatēriņam ražošanas procesā un zemnieku saimniecības vajadzībām, bet atlikumu nebūs iespējams pārdot, ja zemnieku saimniecības tuvumā nav siltumenerģijas patērētāju, kā tas bieži arī ir. Tādā gadījumā iekārta darbosies daļējā kondensācijas režīmā, kas nozīmē nelietderīgu resursu izmantošanu (kurināmā izmantošanas efektivitāte ap 30% koģenerācijas 80% vietā). Ja siltumenerģijas patērētāji atrodas sasniedzamā attālumā, tad projekta realizācijas izmaksas palielinās investīcijas siltumtrases būvniecībai.

Zemnieku saimniecības, kur tiek būvētas koģenerācijas iekārtas parasti neatrodas vietās, kur pastāv stabils ārējais siltumenerģijas pieprasījums (citi patērētāji). Daļa saražotā siltuma tiek izmantota procesa uzturēšanai, bet, ja saimniecība nav savas ražotnes vai cita veida siltumenerģijas patērētāja, tad siltumenerģijas lietderīga izmantošana nav iespējama, jo nav pieprasījuma pēc tās.

Problēmu var risināt plānošanas stadijā projektējot koģenerācijas staciju tuvumā esošam vai plānotam objektam, kurš patērē/patērēs atbilstošo siltumenerģijas apjomu. Līdz šim vislielākās kļūdas koģenerācijas staciju projektēšanā ir bijis nepareizs siltumenerģijas pieprasījuma novērtējums, neatbilstošu iekārtu izvēle un līdz ar to zaudējumi no tālākas darbības.

Pastāv iespēja ieviest aprēķināšanas formulu ES fondu līdzfinansējuma apjomam, kur tiek aprēķināts kā t.s. finansējuma deficīts, lai projektu varētu īstenot, nodrošinot noteiktu finansiālā ienesīguma līmeni⁶⁵.

Ieteikumi:

⁶⁵ Metodiskie norādījumi izmaksu un ieguvumu analīzes veikšanai, EK Reģionālās plānošanas ģenerāldirektorāts, 2006. - 11. Lpp.

Ņemot vērā, ka pasākuma mērķis ir darbavietu radīšana laukos, bet dažu mēnešu laikā ir pieteikts praktiski viss plānotais finansējums šajā pasākumā, un 72% no pieprasītā sabiedriskā finansējuma ir plānots ieguldīt kurināmā un enerģijas ražošanā, kas ir kapitālietilpīga, bet nerada daudz darbavietu un nedod nozīmīgu labumu lauku ekonomikas dažādošanai un alternatīvu nodarbošanās veidu attīstībai, būtu lietderīgi pārskatīt iesniegtos un vēl neapstiprinātos projektus, par prioritāti izvirzot tos, kuri var sniegt būtisku ieguldījumu darbavietu radīšanā laukos un kuri ir orientēti uz vietējo resursu (lauksaimniecības, mežsaimniecības produkcija u.c.) izmantošanu, kā arī pakalpojumu sniegšanu lauku iedzīvotājiem, līdz ar to veicinot lauku teritoriju kompleksu attīstību.

Elektroenerģijas ražošanai no biomasas gadījumā, kad projektam eksistē atbalsts elektroenerģijas obligātā iepirkuma veidā, nepieciešams izvērtēt un pamatot atbalsta sniegšanu vēl arī investīciju veidā. Izvērtējot nepieciešams detalizēti skatīt, kāda veida biomasa tiek ražota vai izmantota – mežsaimnieciskas vai lauksaimnieciskas izcelsmes. Tāpat nepieciešams ņemt vērā arī konkrēto teritoriju, kurā šī biomasa tiek iegūta vai audzēta.

Elektroenerģijas ražošanas projektos nepieciešams noteikt lietderīgās siltumenerģijas izmantošanu, jo pretējā gadījumā resursi tiek izmantoti ļoti neefektīvi. Šeit pieļaujami izņēmumi, ja izejviela elektroenerģijas ražošanai ir pamatdarbības atkritums, piemēram, kūtsmēsli.

Ieteicams izskatīt iespējas atbalstīt arī atsevišķu siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem lauku saimniecībās, ja tiek veikts ieguldījums sistēmas efektivitātes paaugstināšanā, kas savukārt veicina kurināmā ietaupījumu un emisiju, tai skaitā arī CO₂, samazinājumu. CO₂ samazinājuma apjoms nebūtu jāiekļauj vērtēšanas kritērijos, jo tas ir nozīmīgs blakus efekts lauku attīstībai un ekonomikas dažādošanai.

Projektu pieteikumu vadlīnijās ieteicams dot tabulu ar orientējošām dažādu kurināmo veidu siltumspējām, kā arī pārrēķinu koeficientiem, lai novērstu iespējamās kļūdas un neprecizitātes.

Pasākumu vērtēšanas kritērijos būtu ieteicams iestrādāt finanšu indikatorus (investīciju atmaksāšanās laiku, projekta iekšējās peļņas normu vai tml.), un atbalstu piešķirt tikai tajos gadījumos, kad esošie atbalsta mehānismi ir nepietiekami. It īpaši tas attiecināms uz elektroenerģijas ražošanu, jo obligātā iepirkuma cenas ir ļoti augstas un pastāv iespēja, ka no ES fondiem tiek atbalstīti projekti, kuri pietiekami labi atmaksājas arī bez šī atbalsta.

Kvantitatīvie rādītāji – jaunradīto uzņēmumu un darbavietu skaits - būtu jāpapildina ar situācijas kvalitatīvo analīzi (iedzīvotāju viedokļu noskaidrošanu) par tendencēm vai notiek nodarbināto dzimuma struktūras tuvināšanās iedzīvotāju dzimuma struktūrai, vai uzlabojas darbavietu daudzveidība (specializācijas, kvalifikācijas līmeņa ziņā), iedzīvotāju apmierinātība ar šīm tendencēm. Laukos ir mazākas iespējas sieviešu nodarbinātībai, jo lauksaimniecībā un mežsaimniecībā dominē fiziskā darba ieguldījums, tādēļ sievietēm tur mazākas darba iespējas. Veidojot ražotnes nozarēs, kur lielākas iespējas atrast darbu sievietēm, pieaug iespējas lauku mājsaimniecībā līdzsvarot sezonāla rakstura ienākumus no lauksaimniecības (īpaši augkopībā) ar regulāriem ienākumiem no algotā darba.

3.1.3. pasākums: Tūrisma aktivitāšu veicināšana

Vērtējot pēc pasākumam atvēlētā sabiedriskā finansējuma, tā potenciālā ietekme uz 3.ass mērķu sasniegšanu varētu būt vidēji nozīmīga. Sabiedriskā finansējuma apguve pasākumā ir salīdzinoši lēnāka, ja to aplūko attiecībā pret citiem programmas pasākumiem, kā arī vērtējot pieteikto finansējumu pret izsludināto finansējumu. Pašreizējais 3.1.3.pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums veido tikai 45% no sākotnēji LAP sākuma versijā paredzētā līdzekļu apjoma.

Ņemot vērā nelielo projektu skaitu un kopējās sabiedriskā atbalsta izmaksas, kas veiktas līdz 2010.gadam, var teikt, ka pasākums šobrīd nav devis ieguldījumu

uzņēmējdarbības dažādošanā un attīstīšanā lauku teritorijās. Pamatojoties uz atbalsta pretendentu plānoto, veikts iespējamās ietekmes novērtējums, kas parāda pozitīvu ietekmi uz atbalstīto uzņēmumu ekonomisko izaugsmi, kā arī pozitīvu tendenci plānotās ietekmes sasniegšanā. Tāpat var teikt, ka atbalsts palīdzējis saglabāt darba vietas atbalstītajos uzņēmumos, par ko liecina atbalsta ietekmē pieaugusī pievienotā vērtība (kas ir avots darba algām) un tas, ka uzņēmumos, par kuriem pieejami dati, nav samazinājies darbinieku skaits. Pozitīvi šobrīd atzīmējams, ka trijos atbalstu saņēmušajos projektos radīti tūrisma pakalpojumi, kas vērtējami kā inovatīvi un unikāli.

Pasākuma faktiskā ietekme šobrīd nav vērtējama, jo projekti uzsākti 2009.gadā, līdz ar to tiem nav pilna gada ietekme, tāpat šī pasākuma specifika nosaka, ka ietekme būs saskatāma vidējā termiņā.

Problēmas, kas saistās ar šī pasākuma faktiskās ietekmes novērtēšanu pamatā balstās uz informācijas trūkumu, ko varētu izmantot, lai izveidotu korektu kontrolgrupu, kas raksturotu atbalstu saņēmušos uzņēmumus atbalsta nesaņemšanas gadījumā.

Vērtēšanas procesā tika izmantoti no VID iegūtie dati par uzņēmuma gada pārskatiem gan par atbalstu saņēmušajiem, gan nesaņēmušajiem uzņēmumiem, taču iegūtie rezultāti norāda, ka kontrolgrupā iekļaujamo uzņēmumu atlasīšanai ir nepieciešama papildu analīze, ko iespējams veikt ar papildu datiem par nozarē esošajiem uzņēmumiem.

Ieteikums:

Ņemot vērā pagastos veikto interviju rezultātus, kā nozīmīga problēma laukos atzīmēta vājais interneta nodrošinājums un ceļi, kas tajā skaitā ietekmē tūrisma objektu pievilcību un pieejamību. Tāpat atzīmējama pieejamā informācija par tūrisma objektiem, kas visveiksmīgāk būtu izplatāma un apmeklētāji piesaistāmi, vairākiem tūrisma pakalpojumu sniedzējiem kooperējoties. Minēto aktivitāšu iekļaušana starp atbalstāmajām aktivitātēm pasākumā būtu izskatāma, jo tām ir tieša ietekme uz pieprasījuma radīšanu, tādējādi veicinot uzņēmējdarbības attīstību.

3.2.1. pasākums: Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem

Ņemot vērā, ka projekti pasākumā realizēti 2009.gadā, kā arī to, ka pasākuma ietekme pamatā izpaužas ar laika nobīdi, šobrīd pārāgri vērtēt pasākuma ieguldījumu lauku ekonomikas un sociālās lejupeklīdes apturēšanā, kā arī pie pieejamās informācijas nav iespējams aprēķināt pasākuma atbilstošos ietekmes rādītājus.

Taču pieņemot, ka pasākumā veiktās investīcijas radījušās pieprasījumu pēc nepieciešamajām gala precēm un pakalpojumiem un ar tām saistīto pievienoto vērtību, mēģināts novērtēt līdz 2010.gadam izmaksātā atbalsta iespējamo netiešo ietekmi uz lauku teritoriju. Aprēķinātais rādītājs veido EUR 5,2 milj., norādot, ka kopējā pasākuma ietekme varētu būt lielāka kā plānots LAP. Ņemot vērā vidējo pievienoto vērtību lauku teritorijā uz nodarbināto, aprēķinātā pievienotā vērtība atbalsta ietekmē atbilst 460,4 nodarbinātajiem.

Vērtējot atbalstāmo aktivitāšu kontekstā, var uzskatīt, ka projektiem saistībā ar transportu pastāv potenciāli vislielākā ekonomiskā ietekme, jo uzlabotie autoceļi un ielas tieši skar visus ekonomiskos dalībniekus teritorijā, atvieglojot gan to darbību, gan uzlabojot to sasniegšanu un līdz ar to palielinot pieprasījuma rašanās iespējas. Ja pieņem, ka šobrīd ekonomiskie faktori un ar tiem saistītā iespēja nopelnīt pienācīgu atalgojumu galvenokārt nosaka teritorijas pievilcību, ieguldījumiem un atbalstam šāda veida projektiem pastāv lielāka iespējamā ietekme uz teritorijas pievilcību.

Nenoliedzama ir kultūras un izglītības ietekme gan sagatavojot speciālistus, gan arī vēlāk nodrošinot to vajadzības pēc kultūras un izglītības pakalpojumiem, taču priekšnosacījums šo speciālistu noturēšanai lauku teritorijās ir ekonomiskā vide, kas ļauj nopelnīt un nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni.

Energoapgādes sistēmu rekonstrukcijas pasākumi palielina atbilstošo teritoriju pievilcību, jo tiek uzlabota teritorijas infrastruktūra (iekšējie un ārējie siltumtīkli, apkures sistēmas), kā arī ēku ārējais izskats (siltināšanas, durvju, logu nomaiņas u.c. pasākumu rezultātā). Tādā veidā palielinās gan šo ēku vērtība, gan estētiskais izskats, bez tam ēkās uzlabojas mikroklimats.

Apskatītās 12 siltumapgādes sistēmas saražo tikai aptuveni 0,3% no kopējā apjoma, un to ieguldījums siltumapgādes efektivitātes palielināšanā ir neliels, tomēr šādi projekti ir atbalstāmi, jo palīdz sakārtot mazās pašvaldību siltumapgādes sistēmas un ir atbilstoši esošajiem līdzekļiem.

Pozitīvi vērtējama aktivitāte pasākumā, tā aptverto pagastu un iedzīvotāju skaits. Tomēr pagastos veiktās intervijas atklāj, ka iespējas palikt laukos lielā mērā tiek saistītas ar interneta pieejamību un ceļu nodrošinājumu, bet pasākumā lielākā daļa finansējuma projektos tiek paredzēta kultūras namu un citu sociālo objektu būvniecībai, rekonstrukcijai un renovācijai, šī proporcija nebūtu vērtējama pozitīvi. Turklāt, intervijās atzīmēts, ka tieši slikto ceļu un neattīstītā sabiedriskā transporta dēļ, atjaunotie kultūras un sociālie objekti daudziem lauku iedzīvotājiem nav ērti sasniedzami.

Jāpiezīmē, ka šajā pasākumā starp atbalstāmajām pamataaktivitātēm nav iekļauta platjoslas interneta ierīkošana lauku teritorijās, kā arī LAP interneta pieejamības nodrošināšana tiek atbalstīta tikai muzejos, ko parasti izmanto skolnieki, nevis uzņēmēji.

Ieteikumi:

Lai veiktu šī pasākuma novērtēšanu ar laika nobīdi, nepieciešami dati par nodarbinātību, iedzīvotāju skaitu, samaksāto iedzīvotāju ienākuma nodokli pa pagastiem (gan atbalstu saņēmušajiem, gan nesaņēmušajiem).

Nepieciešams ieviest papildu pamataaktivitāti, kas būtu vērsta uz interneta pieejamības nodrošināšanu. Tāpat, vērtējot projektus, augstāka prioritāte būtu dodama tiem projektiem, kas paredz ceļu uzlabošanu un interneta pieejamības nodrošināšanu, jo šīs aktivitātes vairāk sekmētu uzņēmējdarbības attīstību un iedzīvotāju palikšanu laukos.

3.2.3. pasākums: Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana

Pieejamie dati par atbalstu saņēmušo muzeju apmeklējumu liecina, ka pasākumā vērojama pozitīva ietekme, tāpat saglabātas esošās darba vietas un radīta jauna, taču to ieguldījums uzņēmējdarbības veicināšanā un iedzīvotāju noturēšanā laukos ir ļoti neliels. Tāpat atzīmējama nelielā interese par pasākumu (kopumā iesniegti tikai 10 projekti).

Vērtējot pēc nelielās izmaksātās atbalsta summas līdz 2010. gadam, kā arī, ņemot vērā, ka projekti uzsākti 2009. gadā, bet pamatā šajā pasākumā ietekme saskatāma ar laika nobīdi, šobrīd nevar runāt par šī pasākuma ieguldījumu 3. ass mērķu sasniegšanā.

Gan apstiprināto, gan atbalstīto projektu skaita, ietekmētās platības un veikto investīciju ziņā pasākumam lauku teritorijas līmenī ir nenozīmīgs ieguldījums.

Pašreizējais pasākumam atvēlētais sabiedriskais finansējums atbilst tikai 13,4% no LAP sākuma versijā paredzētā finansējuma. No finansiālā viedokļa pasākums ir vērtējams kā finansiāli maznozīmīgs, kas ierobežo tā ietekmes un ieguldījuma lielumu.

Ieteikumi:

Lai veiktu šī pasākuma novērtēšanu ar laika nobīdi, nepieciešama informācija par atbalstu saņēmušajiem muzejiem un citiem kontrolgrupā iekļaujamiem muzejiem pirms un pēc projektu realizācijas. Līdz šim par valsts un pašvaldības muzejiem KM apkopojusi informāciju, kas ietver apmeklētāju skaitu, muzeja darbinieku skaitu un datus par ienākušajiem līdzekļiem (t.sk. no ieejas maksas, maksas pakalpojumiem, valsts vai pašvaldību budžeta). Tāpat šī pasākuma vērtēšanai makro līmenī nepieciešami dati par

nodarbinātību, iedzīvotāju skaitu, samaksāto iedzīvotāju ienākuma nodokli pa pagastiem (gan atbalstu saņēmušajiem, gan nesaņēmušajiem).

Ņemot vērā iepriekš teikto, pasākums būtu pārtraucams un neizmantotā sabiedriskā finansējuma daļa (ja tāda atliek) novirzāma 3.2.1.pasākumam.

Sociālā attīstība

Saistība starp pasākumiem un izvirzītajiem mērķiem arī un programmā kopumā, sasaiste ar nacionālo stratēģisko mērķi.

LAP pasākumiem ir jādabojas visu lauku iedzīvotāju grupu interesēs. Lauksaimniecības un mežsaimniecības konkurētspējas uzlabošanas pasākumi (1.ass) ir vērsti uz vienu, skaitliski mazāko lauku iedzīvotāju grupu (lauku uzņēmēji, lauksaimniecības produkcijas lielražotāji). 3. un 4. ass pasākumiem ir atvēlēts krietni mazāk līdzekļu, tādēļ, iespējams, tie nespēs izlīdzsvarot lauku attīstības nevienmērību, ko rada sociālā sektora atpalcība. LAP piedāvātajās iespējās pastāv pārrāvums starp lielajiem un vidējiem un mazajiem lauksaimnieciskajiem ražotājiem – 1.ass pasākumu mērķgrupa ir ekonomiski efektīvākie ražotāji laukos, mazajiem un vidējiem ražotājiem iespējas pieteikties šiem pasākumiem ir ierobežotas, bet speciālu pasākumu šai grupai nav.

Skaitliski lielākā lauku iedzīvotāju (arī lauksaimnieciskās produkcijas ražotāju) grupa nevar pretendēt uz atbalstu savai ekonomiskajai darbībai. Laukos saglabājusies skaitliski liela ražotāju grupa, kas, lai gan saražo nelielu produkcijas daļu, ir nozīmīga lauku apdzīvotības saglabāšanā un augstas kvalitātes produkcijas ar augstu pievienoto vērtību ražošanā (amatnieciskā, mājrāžošana u.tml.). Nenoliedzot lauksaimniecības un mežsaimniecības kā tautsaimniecības nozaru specifiku un būtisko nozīmi lauku attīstībā, jāapzinās, ka nākotnē lauksaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars saruks vēl straujāk ne tikai kopējā iedzīvotāju struktūrā, bet arī laukos⁶⁶. Par to liecina lauku attīstības prakse Rietumeiropas valstīs. Vērtēt lauku attīstību caur lauksaimniecības un mežsaimniecības prizmu ir nepilnīgi. Tikai stimulējot turpmāku lauksaimnieciskās ražošanas koncentrāciju un intensifikāciju, lauku sociālās problēmas netiks atrisinātas un lauku attīstības stratēģiskais mērķis „Pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos” paliks nesasniegts. Ne visi LAP 3.un 4. ass pasākumi sniedz pietiekamu ieguldījumu lauku dzīves vides sakārtošanā, iedzīvotāju piesaistē lauku teritorijām. Arī 3. ass ietvaros saglabājas tendence, ka lielākā daļa līdzekļu tiek novirzīti salīdzinoši nelielam projektu skaitam (t.i. daži dārgi kurināmā ražošanas projekti piesaista lielāko daļu atbalsta).

Pozitīvu ieguldījumu dzīves kvalitātes uzlabošanā laukos sniedz 3.1.2.(3.1.1.) pasākums „Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu)”.

Aktivitātes, kas tiek atbalstītas šī pasākuma ietvaros, ir nozīmīgas lauku iedzīvotāju ienākumu gūšanas iespēju paplašināšanā, radot iespējas attīstīt uzņēmējdarbību, radot jaunas darba vietas. No sociālās attīstības viedokļa ir svarīgi atzīmēt nepieciešamību diferencēti pieiet lielražošanai ar spēcīgu eksporta potenciālu (šie produkti bieži vien faktiski nav pieejami vietējā tirgū) un inovatīvu izstrādājumu "laboratorijai" – iniciatīvām ar izaugsmes potenciālu. Augsti kvalitatīvu, ekskluzīvu "nišas produktu" ražošanas uzsākšanu un attīstību būtiski ierobežo zemā pirktspēja vietējā tirgū. Vietējam tirgum būtu jākalpo par sava veida izvērtēšanas vietu un tramplīnu, pirms iziet starptautiskajā tirgū ar liela apjoma produkcijas piedāvājumu, iedzīvotāju zemās pirktspējas dēļ tas tādā veidā nefunkcionē. Vietējās

⁶⁶ skat. www.fao-ilo.org Food, Agriculture and Decent Work. ILO &FAO working together, skatīts 08.12.2010

iniciatīvas ļoti bieži izsīkst, jo nespēj pārvarēt izaugsmes, ražošanas apjoma palielināšanas (scaling-up) grūtības.

Šī pasākuma ietvaros atbalstītās aktivitātes, var potenciāli veicināt dzimumu līdztiesību. Latvijā laukos ir lielas dzimumu disproporcijas, jo sievietēm nav lielas nodarbinātības iespējas (darbavietu gan kvantitatīvais, gan kvalitatīvais piedāvājums). Sava nozīme arī tam, ka sievietēm ir visumā augstāks izglītības līmenis, bet lauksaimniecībā darba piedāvājums ir vienveidīgs un ar sezonālu raksturu. Nelauksaimnieciska rakstura ražotņu attīstība padara daudzveidīgākas nodarbinātības iespējas, var mazināt lauksaimniecībai raksturīgo darba sezonālītāti. Piemēram, slēpošanas trases, dzīvnieku fermas u.tml. piesaista apmeklētājus arī ziemā.

Pozitīvu ietekmi uz dzīves kvalitāti laukos dod aktivitātes 3.1.3. pasākuma „Tūrisma aktivitāšu veicināšana” ietvaros.

Šo pasākumu gan tiešā, gan netiešā ietekme uz lauku attīstību ir plaša, jo to ietvaros ne tikai tiek sakārtota lauku vide un radītas jaunas darbavietas, bet arī tiek piesaistīti teritorijām jauni pakalpojumu lietotāji (tūristi, sabiedriskās ēdināšanas un naktsmītņu izmantotāji, aktīvās atpūtas cienītāji u.tml.). Līdz 2010.gadam pasākumā realizēti 9 tūrisma projekti, bet atbalstam apstiprināti ir 86 līdz 2010.gadam pieteiktie projekti, to attiecināmās izmaksas vidēji projektā ir EUR 104 400.

Pozitīvi vērtējams tas, ka šī pasākuma ietvaros tiks sakārtota, restrukturēta un pilnveidota jau esošā tūrisma infrastruktūra (71 aktivitāte no apstiprinātajos projektos īstenojamajām 147 aktivitātēm). Laukos jau ir izveidojies visai plašs, bet samērā vienveidīgs tūrisma piedāvājums, LAP atbalstītie pasākumi veicina lauku tūrisma nozares sakārtošanu un tālāku attīstību kvalitātes un pakalpojuma piedāvājuma daudzveidības virzienā (53 aktivitātes). To raksturo ne tik daudz skaitļi, bet tūrisma piedāvājuma daudzveidības palielināšanās, orientējoties uz dažādām patērētāju grupām (piedāvājot atpūtu ģimenēm ar bērniem, skolēnu grupām u.tml.), tīklošanās starp tūrisma pakalpojumu sniedzējiem vienā teritorijā, sadarbībā ar naktsmītņu īpašniekiem piedāvājot daudzveidīgas atpūtas un izklaides iespējas.

Ne visas 3.2.1. pasākuma „Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem” atbalstītās aktivitātes sasniedz izvirzītos mērķus – veicināt publiskās infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu lauku teritorijās apdzīvotības saglabāšanai.

Iedzīvotāju piesaisti laukos pozitīvi ietekmē atbalsts pašvaldību ceļu sakārtošanai, savukārt sociālo un kultūras objektu atjaunošanai veltīto projektu ietekmei uz dzīves kvalitāti laukos bieži vien nav ilglaicīgu pozitīvu rezultātu. Darbavietas tiek radītas uz neilgu laiku, bet brīvā laika pavadīšanas iespējas nespēj piesaistīt cilvēkus teritorijām, kurās nav iespēju nodrošināt iztikas līdzekļus (atrast darbu vai attīstīt savu uzņēmumu).

Pasākuma ietvaros atbalstītajām aktivitātēm ir liela nozīme pakalpojumu klāsta un kvalitātes uzlabošanā lauku iedzīvotājiem, tomēr tās nerisina daudzas nozīmīgas lauku iedzīvotāju problēmas – slikti ceļi, neattīstīts sabiedriskais transports, nav pieejams stabils interneta pieslēgums un nevar uztvert nacionālās televīzijas pārraides (šīs problēmas minētas visās fokusa grupu diskusijās, izņemot Pierīgu). Lauku teritorijās veidojas noslēgtais aplis. Jo mazāk iedzīvotāju, jo augstākas infrastruktūras uzturēšanas izmaksas, jo sliktāk attīstīta infrastruktūra, jo grūtāk saglabāt (kur nu vēl palielināt) iedzīvotāju skaitu. Preču un pakalpojumu nodrošināšana ir ekonomiski neefektīva, uzņēmīgākie cilvēki dodas prom no laukiem un atlikušajiem nav ideju uzņēmējdarbībai.

Šiem mērķiem (izņemot pašvaldību ceļu sakārtošanu) LAP pasākumos atbalsts nav paredzēts. Atsevišķu sociālās un kultūras objektu (saieta namu, kultūras namu, sociālo punktu u.tml.) sakārtošana rada īslaicīgu pozitīvu iespaidu (rada darbavietas renovācijas laikā),

nerisinot problēmas ilgtermiņā. Iepirkuma procedūras nosacījumi veicina tā saukto „caurā spaiņa” efektu – celtniecības un remonta darbu izpildi ļoti bieži veic lielākas firmas no pilsētām, citiem reģioniem utt., vietējie uzņēmēji nespēj ar tām konkurēt un LAP pasākumu ietvaros piesaistītie līdzekļi tikai daļēji nonāk lauku ekonomikā. Konkurence nav vienlīdzīga, jo iepirkumā uzvarējušās galvaspilsētas firmas, kas spēj izpildīt konkursa formālos kritērijus (apgrozījuma un nodokļu nomaksas radītāji utt.), bieži vien kā apakšuzņēmējus piesaista vietējos uzņēmējus, kas par zemāku samaksu faktiski izpilda darbus. Lielākā daļa piesaistīto naudas līdzekļu aizplūst uz Rīgu, vietējie uzņēmumi nespēj sekmīgi attīstīties un izput, cilvēki zaudē darbu un dodas prom no laukiem. Atjaunotie kultūras un sociālie objekti (saieta nami, sociālie un sporta objekti u.c.) daudziem lauku iedzīvotājiem nav ērti sasniedzami (slikti ceļi un nav sabiedriskā transporta), tādēļ nav pietiekami noslogoti, tie nespēj piesaistīt iedzīvotājus teritorijām, kurās nav iespēju iegūt ienākumus iztikai. Pastāv risks, ka netālā nākotnē šie objekti netiks pietiekami noslogoti, dažviet pat tiks pamesti.

Iespējas piesaistīt līdzekļus LAP pasākumu ietvaros ceļu sakārtošanai ir ierobežotas. Iedzīvotājiem stratēģiski svarīgi ceļu posmi nav pašvaldību īpašumā. Lauku ceļu būvniecība vai rekonstrukcija dotu nenovērtējamu pozitīvu ieguldījumu tuvāko attīstības centru sasniedzamības uzlabošanā. Tomēr tā ir jāvērtē kontekstā ar sabiedriskā transporta uzlabošanas iespējām. Pieejamības un sasniedzamības nodrošināšanā izšķiroša nozīme ir sabiedriskā transporta un satiksmes infrastruktūras (ceļi, dzelzceļi) attīstībai un sakaru (īpaši interneta) pieejamībai. Perspektīvā būtu jāatrod iespējas izmantot LAP atbalstu iedzīvotājiem svarīgu ceļa posmu atjaunošanai neatkarīgi no to piederības. Iespējas atrast darbu un izmantot pakalpojumus tuvākajos centros bieži vien dotu daudz lielāku ieguldījumu lauku iedzīvotāju apmierinātībā ar dzīves kvalitāti laukos, nekā šo pakalpojumu nodrošināšana uz vietas, jo pakalpojumus būtu iespējams saņemt gan labākā kvalitātē, gan plašākā sortimentā (ļoti rūpīgi jāapsver katrs pakalpojums pēc satura; piemēram, sākumskolas izglītībai vajadzētu būt pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai, savukārt specializēta medicīniskā aprūpe neapšaubāmi kvalitatīvāka būs lielajos centros).

4.ass. LEADER pieejas īstenošana

LAP 4.ass jeb LEADER.

LEADER ietekme uz lauku iedzīvotāju dzīves kvalitāti ir ļoti nozīmīga. Pozitīvi vērtējams tas, ka iedzīvotāji ir salīdzinoši labi informēti par LEADER projektiem. Fokusa grupu diskusiju dalībnieki bija labi informēti par savā novadā realizētajiem un iecerētajiem projektiem. Ņemot vērā to, ka atbalsta intensitāte ir augsta un projekta pieteikšanas un realizācijas uzraudzības procedūra relatīvi vienkārša, pastāv risks, ka apsviedīgi cilvēki varētu mēģināt šos projektus izmantot savtīgos nolūkos.

Kopumā redzam pozitīvas tendences, par ko liecina projektu pieteikumu skaits un VRG pārklājums visai valsts teritorijai. Īpaši tas attiecas uz pasākumiem, kuru mērķi nostiprināt vietējās attīstības stratēģijas, paplašināt lauku iedzīvotāju skatījumu uz iespējām piedalīties vietējā attīstībā un attīstīt spējas sadarboties. Lauku iedzīvotāji parasti dod priekšroku iegūt informāciju tiešas pieredzes ceļā – aktīvi darbojoties vai kontaktējoties ar tiem cilvēkiem, kam jau ir darbības pieredze. Dažu LEADER pasākumu detalizēta novērtēšana pētījuma ietvaros nebija iespējama.

Bieži vien iedzīvotāji neizmanto LEADER iespējas, jo projekta pieteikšana ir laikietilpīga, nevar atrast līdzekļus līdzfinansējumam. Pozitīvi vērtējams pašvaldību atbalsts, piešķirot līdzekļus līdzfinansējumam. Lai gan nepieciešamais līdzfinansējums nav liels, LEADER programmas mērķgrupām – jaunajiem uzņēmējiem, cilvēkiem, kas vēlas uzsākt uzņēmējdarbību nav viegli iegūt arī nelielas naudas summas. Arī projekta sagatavošana prasa zināmus līdzekļus, kas pēc tam netiek iekļauti attiecināmajās izmaksās (dokumentu

sagatavošanas gaitā nākas apbraukāt dažādas valsts iestādes, kuru reģionālās filiāles bieži vien atrodas dažādās pilsētās u.tml.). Fokusa grupu diskusijās tika izteikts viedoklis, ka potenciālie projektu pieteicēji bieži vien nav pārliecināti par savām spējām sagatavot formālajām prasībām atbilstošus pieteikumus, neizprot prasības par dažādu materiālu un iekārtu iegādes nosacījumiem u.tml.

Saskaņā ar intervijās saņemto informāciju, iepirkuma procedūru rezultātā konkursos par darbu veikšanu bieži uzvar firmas no pilsētām, līdz ar to lauku attīstībai piesaistītie līdzekļi pamatā nonāk pilsētā. Vērojams arī iepirkumu sadārdzinājums ES līdzfinansētajos projektos.

Fokusa grupu diskusiju dalībnieki izteica neapmierinātību par projektiem nepieciešamo datu un dokumentu daudzumu, to, ka projekta sagatavošanas gaitā jāapbraukā valsts iestāžu (VID, LAD, PVD utt.) un banku reģionālās filiāles, kas bieži vien izvietotas dažādās pilsētās. Kopumā projektu sagatavošanas netiešās izmaksas (laiks, degviela patēriņš) ir visai ievērojamas, bet tās netiek iekļautas attiecināmajos izdevumos. Tika minēti konkrēti piemēri, kad LAD darbinieki aicina projekta iesniedzēju ierasties personīgi, lai precizētu informāciju, kas iegūstama no valsts institūciju datu bāzēm. Lauksaimniecības pārvalžu un ar uzņēmējdarbību saistītu iestāžu izvietojums neapmierina lauku iedzīvotājus. Iedzīvotājiem trūkst informācija par iestāžu un organizāciju darbību, kas saistītas ar lauksaimniecību un lauku attīstību.

Ieteikumi

VRG ieteicams pārdomāt izstrādāto projektu sasaisti ar savu teritoriju attīstību nākotnē, lai izskaustu tādu projektu ieviešanu, kas nav vērsti uz teritorijas attīstību, īpaši pievēršot uzmanību ilglaicīgumam.

Vēlreiz pārdomāt pretendentiem iesniedzamo dokumentu un citu datu apjomu, lai maksimāli daudz izmantotu valsts institūciju datu bāzēs esošo informāciju. Rast iespēju maksimāli daudz informācijas iesniegt elektroniski.

Atklātība projektu sagatavošanas gaitā un plaša kopienas pārstāvju loka iesaistīšana projektu sagatavošanā un rezultātu izmantošanā mazina risku, ka atsevišķi cilvēki varētu šos projektus izmantot savtīgos nolūkos.

Veicot LAP gala novērtēšanu būtu nepieciešams veidot plašāku fokusa grupu spektru, jo lauku tipoloģija Latvijā ir samērā plaša (Pierīga, citu lielo pilsētu tuvums, attālas vietas reģionos ar sliktu ceļu kvalitāti utt.), nozaru specializācija (teritorijas, kas orientējas uz lauku tūrismu un tās, kur dominē lauksaimnieciskā lielražošana), kā arī nepieciešams aptvert pēc iespējas vairāk projektu veidu. Organizējot intervijas un fokusgrupas vajadzētu precīzi izpildīt norādījumus respondentu atlasei atbilstoši pētījuma metodoloģijai, un veicot plašākas diskusijas ar šo pasākumu mērķgrupām (VRG, tiem lauku attīstības aktīvistiem, kas šajos pasākumos piedalījušies). Detalizētākai pasākumu izvērtēšanai būtu lietderīgi organizēt fokusa grupu diskusijas ar VRG pārstāvjiem un veikt ekspertu intervijas ar pašvaldību speciālistiem, kas nodarbojas ar attīstības plānošanas jautājumiem.

Veicot LAP novērtēšanu, kompleksi jāizvērtē konkrētas teritorijas ieguvums no tajā realizētajiem projektiem, intervijas ar projektu dalībniekiem par darbību ilgākā laika posmā – pat vairākus gadus pēc projekta realizācijas.

Fokusa grupas diskusijā Gaigalavā tika izteikti viedokļi, ka baznīcai ir liela loma kopienas sociālajā dzīvē, tādēļ būtu lietderīgi vairāk veicināt LEADER iespēju popularizēšanu reliģiskajās kopienās.

Programm vadība

Saistībā ar ES fondiem

Netika novēroti gadījumi, kad viens un tas pats projekts vai viena veida atbalsta maksājumi var tikt pieteikti vairākos pasākumos. Tai pat laikā atsevišķos gadījumos bija definēti speciāli kritēriji, piemēram, sektori, lai nodrošinātu pasākumu nepārklāšanas, bet nebija īpaši definēti kritēriji, lai nodrošinātu papildinātību, tajā skaitā integrētu projektu ieviešanu. Vairā uzmanības būtu jāvelta ELFLA 3.ass un ERAF pasākumu saskaņošanai un papildinātībai.

ELFLA 1.ass pasākumi un EZF pasākumi bija īpaši saskaņoti, jo no ELFLA pasākumiem bija īpaši izslēgta zivsaimniecība, savukārt, EZF pasākumi bija nepārprotami veltīti zivsaimniecības sektoram, vai strādājošiem, kas ir vai ir bijuši saistīti ar zivsaimniecību. Arī no atsevišķiem ERAF pasākumiem ir izslēgta lauksaimniecība, lai nodrošinātu nepārklāšanos.

Nemot vērā, ka 3.ass pasākumiem bija novērots vislielākais nesaskaņotības risks.

Ieteikumi.

Izvērtēt atsevišķu 3.ass un citu ES fondu pasākumu saskaņotību, kā arī apsvērt kritērijus, kas varētu nodrošināt papildinātību, konkrētāk:

- 312(311): Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu) un ERAF 2.3.2.2. Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās (ĪAT);
- 321: Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem un ERAF 3.2.1.3.1. Satiksmes drošības uzlabojumi apdzīvotās vietās ārpus Rīgas;
- 321: Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem un ERAF 3.4.1.1. Īdenssaimniecības attīstība apdzīvotās vietās ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000;
- 312(311): Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu) un ESF 1.3.1.2. Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai.

Nepieciešams precizēt lauku teritorijas definīciju, it īpaši kontekstā ar reģionālo reformu. Par lauku teritoriju netiek uzskatītas republikas nozīmes pilsētas un pilsētas, kurās iedzīvotāju skaits ir vairāk kā 5000. Pēc reģionālās reformas atsevišķu pilsētu robežas ir mainījušās. MK noteikumos, kas nosaka pasākumu ieviešanas kārtību, attiecīgā teritorija, uz kuru attiecas pasākums, ir definēta atšķirīgos veidos. Šī iemesla dēļ būtu vēlams lietot vienu definīciju un noteikt atsevišķi izņēmumus, ja tādi ir nepieciešami.

Vēlams visu ES fondu ieviešanas dokumentu ietvaros izmantot vienu mikro, mazo un vidējo uzņēmumu definīciju saskaņā ar Komisijas regulu Nr.800/2008 un pieturēties pie viena un tā paša tulkojuma latviešu valodā, lai nebūtu pārpratumu, ko īsti nozīmē sīkais uzņēmums, vai tas ir mikro vai mazais minētās Komisijas regulas izpratnē.

Tehniskā palīdzība

Finanšu analīze apliecina, ka Latvijā TP galvenokārt tiek izmantots LAP īstenošanā nepieciešamo cilvēkresursu nodrošināšanai, īpaši administrēšanas, uzraudzības un kontroles procesam, jo līdz šim 75 % no kopējā akceptētā finansējuma TP ietvaros ir cilvēkresursu izmaksas atbalsta saņēmēju institūcijās, īpaši LAD. Otra svarīgāka TP finansējuma izlietošana ir ieguldījumi atbalsta saņēmēju tehnoloģiskajā aprīkojumā, kas nepieciešams LAP administrēšanas, uzraudzības un kontroles vajadzībām.

TP finansējuma izmantošanas analīze liecina, ka:

- tā izmantošana Latvijā trūkst skaidra vidēja termiņa plānojuma. Lēmumu pieņemšana par finansējuma izlietošanu pārsvarā balstīta uz ikdienas problēmu aktualitāti. Lai gan ir vērojamas iezīmes finansējamo darbību noteikšanā ieviest daudzgadīgu plānošanu, pašlaik praktisks plānošanas process nav novērojams. Novērtētājam pieejamos dokumentos. Var pieļaut iespēju, ka tas ir papildus faktors TP finansējuma piešķiršanas procesa paildzināšanai;
- darbību finansēšanas aktualitātes zaudēšana laikā, kad tiek saskaņots darba uzdevums, plānots finansējums vai notiek saskaņošanas process par finansēšanu, var dažos gadījumos vērtēt pozitīvi, jo tādejādi tiek ierobežota maznozīmīgu vai nevajadzīgu darbu finansēšana no TP;
- ZM un LAD darbinieku aptauja liecina, ka TP netiek apsaimniekota ar ilgtermiņa skatījumu un iespējams, atbalsta saņēmējam nav pilnvērtīgs priekšstats par iespējām uzlabot darba procesu, piesaistot TP finansējumu;
- Nav izveidots ne pa atbalsta saņēmējiem atsevišķi, ne arī kopīgs „Vajadzību” saraksts, kuru risinājumam varētu izmantot TP līdzekļus. Tas palielina risku maznozīmīgu darbību finansēšanai, haotiskai un neefektīvu līdzekļu izlietošanai;
- Neskatoties uz salīdzinoši apjomīgo finansējumu TP, nav izveidota iekšēja sistēma TP finansējuma izmantošanas efektivitātes un ieguldījuma vērtēšanai atbalsta saņēmēju organizācijās.

Ieteikumi

Būtu nepieciešams apkopot un izveidot pragmatisku „finansējamo Vajadzību= darbību” sarakstu, iekļaujot tehnisko/cilvēkresursu nodrošinājumu, informatīvos/publicitātes pasākumus cilvēku informēšanai, nepieciešamos pētījumus/aptaujas/apmācības tieši un netieši saistībā ar LAP īstenošanas procesa uzlabošanu, u.c. vajadzības, kuru īstenošanu varētu programmēt TP finansējuma izmantošanas daudzgadīgā plānā.

Atbalstīto darbību strukturēšanas procesā ir skaidri iezīmējusies TP izmantošanas virzieni un arī apjomi sadalījumā pa TP aktivitātēm un atbalsta saņēmējiem. Neskatoties uz to, ka TP finansējums Latvijā pārsvarā tiek novirzīts cilvēkresursu algošanai un tehnoloģijām, var izmantot šo struktūru TP daudzgadīga darbību un finansējuma plāna izstrādē. Tā uzdevums būtu kalpot kā iekšējam dokumentam katra gada un daudzgadīgu darbību noteikšanā un to finansējuma prognozēšanai. Šāda iekšējā plāna pastāvēšana ļautu savlaicīgi veikt sagatavošanas darbus darbības uzdevumu izstrādē, veikt pasūtījumu un saskaņošanu ar darba veicēju, un iespējams ļautu savlaicīgi nodrošināt lēmuma pieņemšanu par darbības finansēšanas uzsākšanu;

TP finansējuma izlietošanas daudzgadīgais plānojums ļautu apvienot daudzas darbības un efektīvāk izmantot līdzekļus vajadzīgo rezultātu gūšanai. Tas arī ļautu izveidot iekšējo novērtēšanas sistēmu TP izmantošanas procesa un sniegtā ieguldījuma vērtēšanai.

Valsts lauku tīkla darbības un sasniegto rezultātu atbilstība definētajiem mērķiem / uzdevumiem un ES nosacījumiem

VLT finansējums tiek izlietots atbilstoši Padomes Regulā Nr. 1698/2005 68.panta 2.punktā definētajam prasībām.

Saskaņā ar 67.punktu, Latvijas VLT Sekretariāts līdzdarbojas ETLA pasākumos un palīdz tā mērķa izpildē, t.i. nodrošina ETLA ar informāciju, piedalās ES līmenī organizētajās sanāksmēs un semināros, apkopo un sniedz informāciju ETLA, nodrošina Latvijas organizāciju pārstāvju dalību ETLA veidotajās darba grupās, nodrošina sadarbību un informācijas apmaiņu ar citu valstu lauku tīkliem. ETLA darbība pagaidām Latvijā ir mazatpazīstama, kas VLT un ETLA darbības sākumposmā ir pieļaujama situācija.

Latvijas VLT definētais darbības mērķis atbilst ar Padomes Regulas 1698/2005, 68.1.punktā noteiktajam. Kā liecina vērtēšanas rezultāti, Latvijas VLT pagaidām ir tikai mērķa sasniegšanas sākumstadijā, jo ir izveidots nesen un tikai uzsācis veidot sadarbību starp lauku attīstībā iesaistītām organizācijām un pārvaldes iestādēm. Visaktīvākās sadarbībai ir lauksaimniecības/meža nozares organizācijas un pārvaldes iestādes, kurām jau ir izveidojusies sadarbības vēsture ar LLKC. Diemžēl to nevar teikt par pārējo nozaru/interesu grupu organizācijām un pārvaldes institūcijām. Notiek informācijas apmaiņa, taču kopējais ieguvums un ietekme uz Latvijas lauku attīstības procesu pašlaik ir vērtējama kā minimāla. Latvijas VLT paveras plašs darbības loks, jo kopš lauku politikas veidošanas uzsākšanas 1996.gadā un politikas īstenošanas principu definēšanas saistībā ar organizāciju sadarbību/darbu koordinēšanu, ir vērojami ļoti minimāli uzlabojumi šajā jautājumā.

VLT darbība ir mazpazīstama sabiedrībā. Pārsvārā sabiedrībā VLT tiek asociēts ar LLKC. Nav iespējams noteikt vai tas ir pozitīvi vai negatīvi, jo lauku iedzīvotājiem ir pārsvārā svarīga VLT darbības ietvaros īstenoto pasākumu kvalitāte un atbilstība vajadzībām, bet nevis „VLT atpazīstamība” kā organizācija, kura ir nodrošinājusi labuma saņemšanu. Arī VLT darbība/dalība ETLA lauku sabiedrībai ir maz zināma.

Esošā VLT Sadarbības padome pārstāv visu jomu organizācijas, taču Sadarbības padomes darba praktiskā nozīmība un ietekme ir minimāla, jo pārsvārā visus lēmumus pieņem LR ZM pēc diskusijām ar VLT Sekretariātu.

VLT Sekretariāta struktūra (centrālais/reģionālais/lokālais) pārklāj visu Latvijas lauku teritoriju un struktūras darbinieki komunicē tieši ar lauku iedzīvotājiem un reģionālām/vietējām NVO un valsts pārvaldes/pašvaldību institūcijām. Balstoties uz aptaujās izteikto atsevišķu organizāciju viedokli, VLT teritoriālās struktūras, īpaši vietējās, pagaidām tikai sāk apgūt interesēs atšķirīgo organizāciju sadarbības koordinēšanu VLT pasākumos.

Tematiskās grupas VLT ietvaros nav noteiktas un pastāvīga darbība nenotiek sakarā ar neesošo finansējumu grupu darbības nodrošināšanai. Pieļaujams, ka vēl nav izveidots precīzāks skatījums uz darba grupu darbības nozīmību, taču ir ieceres veidot tās nacionālā līmenī.

Sakarā ar ierobežoto finansējumu, VLT pakāpeniski pārņem LLKC iepriekš īstenotos un ZM dotētos pasākumus. Tā kā aktīvākās, pieredzi bagātākās un konstruktīvākās savu vēlmju definētājas ir lauksaimnieku organizācijas, tad VLT finansētos pasākumos ļoti liels īpatsvars ir ar lauksaimniecību saistītiem jautājumiem. Pastāv liels risks, ka turpinoties šādai tendencei VLT piešķirtais finansējums risinās ZM finansiālos jautājumus un LLKC kļūst par galveno pakalpojumu sniedzēju un VLT koordinējamo organizāciju VLT finansētajos pasākumos. Tas var nākotnē mazināt VLT lomu pārējo organizāciju darbības koordinēšanā, izņemot gadījumus, kad LLKC ir nepieciešama sadarbība ar kādu no tām. Lai gan līdz šim atsevišķu pasākumu pārņemšana no LLKC (piem. „Lauku lapa”) un LLKC ilglaicīgi veidotās auditorijas piesaistīšana ir vērtējams kā VLT ieguvums, tomēr VLT ir nepieciešams likt lielāku uzsvāru uz visu nozaru/interesu organizāciju sadarbību īstenojamos pasākumos.

VLT ikgadējie Rīcības plāni tiek sagatavoti balstoties uz iedzīvotāju un organizāciju aptauju, un ZM izvirzītām interesēm. Aptauju veikšana ir pozitīvi vērtējama pieeja, jo pasākumu izvēle balstās uz iedzīvotāju nosauktām vajadzībām. Taču pastāv augsts risks tendenciozai pieejai, jo cilvēki izvēlas to, ko viņi zina. Savukārt Rīcības plāna pasākumu saskaņošana ar ZM paaugstina risku, ka ZM kā finansējuma devējs un gala lēmuma pieņēmējs nodrošina savu interešu īstenošanu uz VLT finansējuma rēķina. Līdz šim ļoti liels pasākumu skaits ir iniciēts no ZM, lai gan finansiāli tie ir mazietilpīgi. Pieaug risks, ka tas var kļūt par tendenci samazināta ZM budžeta gadījumos, tādējādi palielinot lauksaimniecības nozares pārstāvniecību VLT darbībā.

Abi izstrādātie Rīcības plāni ir veidoti un satur pasākumus, kas pārklāj definētos VLT mērķus un uzdevumus, Rīcības programmas 2009-2013.gadam pasākumu virzienus.

2010.gadā ir „atvērti” divas reizes vairāk pasākumu nekā VLT darbības pirmajā gadā. 2010.gadā ir vērojams liels pasākumu skaits, kuru rezultāts ir internetā ievietojamā informācija. Arī finansējums ir pieaudzis divkārtīgi, taču lielu daļu no pieauguma veido lauku speciālistu atalgojuma izmaksu pārceļšana no ZM dotācijām LLKC budžetā uz VLT struktūras izmaksām.

Kā liecina 2009.gada Rīcības plāna rezultātu vērtējums un plānoto rezultātu salīdzinājums ar faktiski sasniegtiem, var secināt, ka plāns ir izpildīts. Arī situāciju 2010.gada beigās varētu prognozēt kā līdzvērtīgu, jo indikatīvi 1.pusgada faktisko rezultātu salīdzinājums ar gadam plānotiem rezultātiem liecina par iespējamu pārsniegumu. Katra īstenotā pasākuma izmaksu analīzi un efektivitāti būs iespējams pilnvērtīgi analizēt turpmākos gados, jo būs iespējams salīdzināt ekonomisko rādītāju izmaiņu tendences. Pašlaik pieejamā finansu informācija ļauj spriest tikai par pirmo gadu jeb pasākumu uzsākšanas gadu.

VLT Sekretariāts ir definējis sasniedzamos rādītājus VLT darbības rezultātu vērtēšanai, taču atsevišķos pasākumos faktiski sasniegtos rezultātus raksturo vairāk rādītāji nekā tie ir tikuši definēti plānotajos (skat. 4. pielikuma tabulu). Šo situāciju var raksturot kā pozitīvu, jo sasniegumu analīzei ir vairāk informācijas. Taču būtu nepieciešams ievērot konsekvenci un turpmāk šos faktisko rezultātu rādītājus un to raksturojošās vērtības izmantot, definējot nākošajā Rīcības plānā sasniedzamos rādītājus.

Ir redzams, ka VLT Sekretariāts strādā, lai izveidotu VLT pasākumu monitoringa un vērtēšanas sistēmu un ir arī veicis iekšējo pašnovērtēšanu par īstenotajiem pasākumiem. Taču šis process vēl nav sistematizēts un vēl nav izveidota/pielietota pasākumu ietekmes vērtēšanas metodoloģija, kura palīdzētu VLT izvērtēt reālo ieguldījumu Latvijas lauku attīstības procesu veicināšanā.

Ieteikumi.

VLT Sekretariātam būtu precīzāk jānoformulē pašreizējā misija un nākotnes ieceres, informējot visus esošos un potenciālos sadarbības partnerus. VLT izveidošanas sākumstadijā Sekretariātam ir grūti uzņemties koordinatora un finansētāja lomu vidē, kurā līdz šim visas VLT sadarbības organizācijas praktiski ir strādājušas kā konkurenti finansējuma piesaistīšanā. Šobrīd arī ne visu organizāciju darbība pārklāj visu lauku teritoriju, tādēļ Sekretariātam būtu vēlams kādu laiku darboties ne tikai kā koordinatoram, bet arī kā atsevišķu pakalpojumu sniedzējam, piem., pieredzes braucienu organizēšanā. To var darīt līdz brīdim, kad sadarbības organizācijas ir izveidojušas stipras reģionālās/vietējās struktūras un ir attīstījušas savstarpējās sadarbības principus, un ir izveidots priekšstats par VLT finansējuma izmantošanas principiem sadarbības organizāciju koordinēšanā. Šo procesu var nodrošināt VLT Sekretariāta teritoriālās struktūras.

Latvijas VLT darbošanās forma atbilstu vairāk Padomes Regulas Nr.1698/2005 68.pantā noteiktajam, ja ZM izmainītu savu pašreiz ieņemto lomu ikgadējā VLT darbības finansējuma piešķiršanā, īpaši saistībā ar atsevišķu pasākumu izvirzīšanu finansēšanai Rīcības plānu ietvaros. Tādējādi tiktu mazināts risks, ka VLT Sekretariāts ir starpnieks ZM pasūtīto pakalpojumu izpildīšanai LLKC ietvaros. Pieaugtu arī Sadarbības padomes eksistences nozīme un atbildība par pārstāvēto organizāciju sadarbības rezultātiem.

VLT Sekretariātam būtu jāuzlabo informācijas apmaiņa starp sadarbības organizācijām/ biedriem saistībā ar ETLA eksistences priekšrocībām, īpaši par to, kā izmantot ETLA apkopotos labās prakses piemērus, kontaktus, dalību ES tematiskajās darba grupās un to darbības rezultātus, u.tml.

VLT Sekretariātam ciešā sadarbībā ar biedriem būtu jāizveido VLT darbības novērtēšanas sistēma, lai apzinātos visus sadarbības rezultātā iegūtos sasniegumus un ietekmi uz izmaiņām lauku ekonomiskajā, sociālajā un sabiedriskajā attīstībā. Sadarbības rezultātu pašnovērtēšana un popularizēšana nodrošinātu organizāciju/dalībnieku interesi iekļauties VLT un līdzdarboties. Iespējams, ka tas arī palīdzētu izskaust līdz šim organizāciju vidū

attīstījušo ideoloģiju par vidi, kurā pastāv tikai konkurences iespējas. Tas arī palīdzētu veidot VLT darbības „atpazīstamību” sabiedrībā.

Viens no VLT Sekretariāta mērķiem ir organizēt darba grupas laukos, izstrādājot iedzīvotāju konkrētus priekšlikumus un iesniegt tos diskusijām ZM un citās ministrijās kā lauku iedzīvotāju viedokli, palīdzēt uzlabot Latvijas lauku attīstības politiku, kuru pašreiz var uzskatīt par ļoti „neskaidri formulētu vai arī uz LAP 2007-2013 atbalstu balstītu politiku”. Lai izvairītos no laika pavadīšanas neproduktīvās diskusijās un pēcāk saukļu definēšanas iesniegšanai ZM, VLT Sekretariātam būtu kopā ar sadarbības organizācijām jāizstrādā „Komunikācijas stratēģiju un darba un laika plānu” produktīva procesa nodrošināšanai. Jo pretējā gadījumā tiks zaudēts laiks neprofesionālu (nepielietojamu) rekomendāciju dokumentu sagatavošanai un diskusijās iesaistītā sabiedrība neiegūs vēlamo rezultātu (Feedback) , kā arī pieaug risks VLT lomas/nozīmes samazināšanās ZM un citu politikas veidotāju acīs.

Lai produktīvi izmantotu visas iespējamās VLT priekšrocības, īpaši sadarbības koordinēšanā un atbildības/pienākumu sadalē starp iesaistītiem dalībniekiem, Sekretariātam vismaz sākumstadijā būtu jāpiesaista profesionāļi, īpaši no ārpusē. Tas palīdz ieviest svaigākas metodes/ principus, distancējoties no esošās rutīnas un laika gaitā attīstītiem standartiem.

Būtu rekomendējams ieviest Rīcības plānus, kuros finansējums tiktu piešķirts vismaz uz 2 līdz 3 gadiem ar definētiem „pamatpasākumiem” un „ikgadēji mainīgo sadaļu”. Par pamatpasākumiem var uzskatīt, tos, kas jau šobrīd ir vispieprasītākie lauku sabiedrības vidū. Mainīgā daļā būtu iekļaujami visi tie pasākumi, kuru ietvaros tiek finansēta VLT organizāciju sadarbība (līdzdarbība) viņu pašu realizējamo projektu/pasākumu ietvaros. Daudzgadīgu Rīcības plānu ieviešana un finanšu budžetēšana nodrošinātu VLT iesaistīto organizāciju sadarbības stabilitāti un ļautu uzlabot darbu koordināciju prognozējamajos pasākumos.

Iespējamo finansējuma izmaiņu projekts

Apkopojot veikto analīzi, secinājumus un priekšlikumus, ir izveidoti orientējoši priekšlikumi finansējuma korekcijām pasākumu griezumā. Tos izstrādājot, ir ņemti vērā pasākumu līdzšinējie rezultāti, to esošais un potenciālais ieguldījums LAP mērķu sasniegšanā, faktiskās tendences lauku saimniecībās un laukos kopumā. Nepieciešams aktīvāk veicināt nodarbinātību un attīstīt tās nozares un tās saimniecības, kas līdz šim ir mazāk saņēmušas sabiedrisko atbalstu, ar to nodrošinot līdzsvarotāku lauku attīstību.

Ņemot vērā, ka dokumenta izstrādātājiem nebija iespējas detalizēti izpētīt visus aspektus, kas saistīti ar katru konkrēto pasākumu un finansējuma izmaiņām tajos, izteiktie priekšlikumi ir uzskatāmi kā orientējošiem un būtu konkretizējami tālākā darbā.

Iespējas veikt radikālas izmaiņas LAP pasākumu struktūrā liedz arī tas, ka priekšlikumu izstrādes laikā (LAD dati uz 01.11.2010.) ir jau apstiprināts izlietojums 52% no LAP projektiem plānotā sabiedriskā finansējuma, bet iesniegti projekti par 70% no plānotā kopējā finansējuma visam periodam. Līdz ar to nav daudz pasākumu, kuros iespējams izbīvēt nozīmīgu līdzekļu apjomu.

Turpmāk uzskaitīti tikai tie pasākumi, kuriem tiek ieteiktas finansējuma izmaiņas. Pārējiem pasākumiem iepriekš veiktā analīze nesniedz pietiekamu pamatu konkrētām sabiedriskā finansējuma maiņas ierosinājumam.

1.1.1. pasākums: Arodapmācības un informācijas pasākumi

Apmācības un informācijas pasākumus būtu lietderīgi finansēt no citiem avotiem, līdz ar to finansējuma atlikums – EUR 778 300 – var tik novirzīts citiem pasākumiem.

1.1.2. pasākums: Atbalsts jauniejiem lauksaimniekiem

Nemot vērā augsto atbilstību LAP mērķiem, aktīvo pieprasījumu un labos sākotnējos rezultātus, šo pasākumu lietderīgi atjaunot sākotnēji paredzētā apjomā (EUR 25,9 milj. sabiedriskā finansējuma), jeb pašreiz plānoto finansējumu palielināt par EUR 15,36 milj.

1.2.1. pasākums: Lauku saimniecību modernizācija

Sakarā ar vajadzību palielināt atbalstu tām saimniecībām, kurām ir grūtības saņemt aizņēmumus bankās, un nav pietiekami pašu līdzekļu (atbalsts tām vienlaikus paplašinātu LAP pozitīvo ietekmi uz dažādu specializāciju un lieluma grupu saimniecībām), daļu no šim pasākumam paredzētās summas var pārcelt uz citiem līdzīga rakstura pasākumiem, kuri paredzēti lauku saimniecību attīstībai. Līdz ar to šim pasākumam tieši atvēlētā summa var tikt samazināta par EUR 25-45 milj. (atkarībā no 1.4.1. pasākuma realizācijas). Kopējo ieguldījumu apjomu lauku saimniecībās netiek paredzēts samazināt, bet izmainīt tā struktūru, lai veicinātu ekonomiski mazāk attīstīto saimniecību un nozaru dzīvotspēju, kā arī palielināt projektu daļu, kas realizēti ar LEADER pieeju, ar to sekmējot vietējo teritoriju attīstību.

1.2.2. pasākums: Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana

Sakarā ar ļoti zemo finansējuma apguves līmeni un ieguldījumu ilgtermiņa raksturu, nenoliedzot aktivitātes potenciālo nozīmi, daļu no sabiedriskā atbalsta būtu lietderīgi novirzīt citiem pasākumiem, kuri dotu tūlītēju efektu lauku sociāli ekonomiskā stāvokļa uzlabošanā. Iespējamais samazinājums šajā pasākumā – EUR 30 milj.

1.2.3. pasākums: Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana

Ievērojot salīdzinoši zemo finansējuma apguves līmeni un prognozes par tā apgūšanas iespējām, kā arī to, ka šo pasākumu ir iespējams īstenot ar LEADER pieeju, ja vietējās attīstības stratēģijās šo nozaru konkurētspējas paaugstināšana ir nepieciešama vietējās teritorijas attīstībai, var paredzēt EUR 25 milj. novirzīšanu citiem pasākumiem, šajā pasākumā atbalstot galvenokārt tos projektus, kuri var vislabāk sekmēt lauku saimniecību un vietējās pārstrādes, tajā skaitā dažādu nišas produktu ražošanas attīstību. Tomēr jautājums ir diskutabls, jo pārstrādes attīstība ir nepieciešama, un šāds ieteikums galvenokārt saistīts ar līdzšinējo salīdzinoši vājo pasākuma apguvi.

1.4.1. pasākums: Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai

Nemot vērā, ka šim pasākumam pašreizējā LAP nav alternatīvas, lai sekmētu pāreju (naturālo un daļēji naturālo saimniecību iesaistīšanos tirgū), kā arī pasākuma popularitāti un labos līdzšinējos ekonomiskos rezultātus, iesakām palielināt šim pasākumam atvēlēto summu, realizējot secinājumu daļā minētos ieteikumus. Atkarībā no šo ieteikumu realizācijas pakāpes (apgrozījuma sliekšņa un atbalsta summas izmaiņas, vai tiek atbalstītas citas nozares bez lauksaimniecības), papildus piešķirtā summa varētu būt EUR 20-40 milj.

3.1.2.(3.1.1.) pasākums: Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)

Sakarā ar pasākuma lielo nozīmi lauku ekonomikas dažādošanai un lauksaimniecībai alternatīvu nodarbošanās veidu attīstībā, kā arī to, ka šajā pasākumā pieprasītā summa jau pārsniegusi plānoto, lietderīgi palielināt piešķiramo summu šim pasākumam par EUR 20 milj., novirzot tos tām aktivitātēm, kuras līdz šim saņēmušas mazāko atbalsta daļu: L312.01 - Jaunu uzņēmumu radīšana; L312.02 un L312.11- Esošo uzņēmumu attīstība (ievērojot ziņojumā ielautos ieteikumus).

Šī korekcija varētu tikt veikta vajadzības gadījumā pēc esošā finansējuma izlietošanas, jo apstiprinātie projekti šajā pasākumā veido tikai 61% no plānotā sabiedriskā finansējuma (uz 01.11.2010.).

3.2.1. pasākums: Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem

Sakarā ar to, ka projekti realizēti aktīvi un pašlaik (uz 01.11.2010.) pieteiktais sabiedriskais finansējums jau pārsniedz visam periodam plānoto, bet apstiprinātais sasniedz 82% no tā, kā arī situāciju, ka daudzās pašvaldībās ir aktuāli uzlabot uzņēmējdarbības vidi, šim pasākumam plānoto finansējumu var palielināt. Iespējamo palielinājuma apjomu gan

ierobežo resursu deficīts, kā arī nepieciešamība atbalstīt uzņēmējdarbību tieši, sniedzot atbalstu konkrētiem uzņēmējdarbības projektiem, tādēļ pašreiz iespējamais finansējuma palielinājums tiek vērtēts aptuveni EUR 10 milj., par prioritāti tā piešķiršanā izvirzot tās pašvaldības, kuras līdz šim ir mazāk izmantojušas sabiedrisko atbalstu, kā arī projektus, kuri tieši orientēti uz uzņēmējdarbības veicināšanu.

4.ass. LEADER pieejas īstenošana

(pasākumi 4.1.1.: Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā un 4.1.3.: Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā)

Ievērojot sekmīgi izveidoto VRG tīklu un augsto aktivitāti projektu iesniegšanā (uz 01.11.2010. apstiprināti jau 98% visam periodam plānotā finansējuma), kā arī iespējas caur 4.ass pasākumiem aktīvāk sekmēt vietējās teritorijas attīstību, lietderīgi palielināt plānoto apjomu. Lai nodrošinātu plānotās LAP sabiedriskā finansējuma kopsummas nemainību, veicot iepriekš minētās izmaiņas citos pasākumos, iespējams 4.ass pasākumiem papildus atvēlēt EUR 15.418 milj.. Iespējami arī citi risinājumi, atkarībā no tālākās projektu realizācijas gaitas un veiktajiem turpmākajiem pētījumiem.

Pielikumi.

1. pielikums. Kopsavilkuma tabula

Ass	Pas. nr.	Pasākuma nosaukums	Finansējuma izmaiņas % no sākotnēji plānotā	Apstiprinātais sabiedriskais finansējums LAP 2007-2013 7.versija (EUR)	Piedāvātās izmaiņas finansējumam (+- EUR)	Kopvērtējums mērķiem.
1.	111	Arodapmācības un informācijas pasākumi	-88.13	1 205 445	-778 300	Apakšmērķim piederošie pasākumi kopumā ir realizēti sekmīgi, dalībnieku aktivitāte ir bijusi augsta. Taču pasākumu nelielais apjoms neļauj panākt nozīmīgu progresu skartajās jomās. Jauno lauksaimnieku atbalstu lietderīgi turpināt, tāpat arī apmācības un konsultācijas, taču tēmas un organizācijas formu iespējami tuvinot lauksaimnieku vajadzībām
		Apmācībās piedalījušos skaits ir sasniegts par 116%. Pasākuma ietekme bijusi pozitīva, taču tā ieguldījums saimniecību ekonomisko rādītāju uzlabošanā bijis neliels. Lai pasākumu turpinātu, ir jāveic izmaiņas atbalsta saņemšanas nosacījumos, kas ļautu palielināt pasākuma ietekmi atbalstīto uzņēmumu līmenī. Apmācības ir nepieciešamas, tādēļ pasākuma apturēšana pieļaujama vienīgi tad, ja vajadzīgās aktivitātes tiek finansētas no citiem avotiem.				
	112	Atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem	-59.17	10 598 642	+15 360 000	
		Klientu atsauce bija liela, taču pasākums ir pārtraukts. Notikusi tikai viena pieteikšanās kārtā. Pasākums ir piemērotāks jauniekiem lauksaimniekiem nekā 121 pasākums "Lauku saimniecību modernizācija". Ieteikums izskatīt iespēju atjaunot šo pasākumu, sakarā ar lielo pieprasījumu un nepieciešamību atbalstīt šī pasākuma mērķa grupu (gados jaunu lauksaimnieku saimniecības).				
	114	Lauksaimniekiem un mezsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana	-99.94	7 424	-	
		Pasākuma nenozīmīgā mēroga dēļ nevar runāt par tā ieguldījumu, tāpat konsultācijas sniegtas par savstarpējās atbilstības jautājumiem, kam nav tieša ietekme uz darba ražīgumu. Nepieciešamās konsultācijas lauksaimniekiem būtu lietderīgi sniegt pastāvīga konsultāciju servisa ietvaros.				
	121	Lauku saimniecību modernizācija	-4.09	305 559 733	-25 000 000 līdz -45 000 000	Šis ir praktiski vienīgais 1.ass apakšmērķis, kura pasākumi pašlaik ir aktīvi. Tam koncentrēti 87% no 1.ass finansējuma. Taču pašreizējā periodā lielai daļai uzņēmumu trūkst līdzekļu, lai veiktu šāda veida ilgtermiņa ieguldījumus. Liekot uzsvāru uz atsevišķu lielsaimniecību attīstību, tiek apdraudēta LAP mērķu sasniegšana kopumā. Tādēļ šīs apakšs pasākumi jāattīsta kopsakarībā ar
		Pasākumā aktivitāte ir pietiekama, taču praktiski visu lauksaimniecības atbalstam atvēlēto līdzekļu koncentrācija šajā pasākumā, kas skar tikai nelielu daļu (3,5 tūkst. no vairāk kā 100 tūkst.) lauku saimniecību, būtu jāpārvērtē. Daudzām lauku saimniecībām atbalsts šī pasākuma ietvaros nav pieejams, sakarā ar privātā finansējuma nepieciešamību vidēji ap 60% apmērā no ieguldījuma. Akcents būtu liekams uz lielāka skaita saimniecību atbalstu, lai izveidotu vairāk ekonomiski spēcīgu saimniecību. Iespējama papildu kritēriju izstrāde atbalsta saņemšanai, tajā skaitā koriģējot atbalstāmās nozares un ieguldījuma mērķus.				
	122	Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana	1.24	45 985 759	-30 000 000	
		Pasākuma rezultātu sasniegšana un finansējuma apguve plānotajā apjomā nav iespējama, jo ir zema īpašnieku aktivitāte. Ierobežojums īpašniekam pašam kopt jaunaudzes un saņemt atbalstu ir pretrunā ar 1.ass mērķi par cilvēkresursu attīstību. Šis ierobežojums nozīmīgi kavē finansējuma izmantošanu. Pašreizējā ekonomiskajā situācijā par aktuālākiem tiek izvirzīti pasākumi, kuru ekonomiskais efekts izpaužas ātrāk, tādēļ iespējama daļas finansējuma novirzīšana citiem pasākumiem.				

	123	Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana	12.50	89 403 348	-25 000 000	citām l.ass daļām un pārējām asīm, nevis atrauti no tām. Izvērtējot projektus, lielāks akcents liekams uz tā ieguldījumu lauku attīstībā kopumā, ne tikai paša projekta ienesīgumu. Daļēji iespējama pārdale par labu citām LAP aktivitātēm.
		Finansējuma apguve ir vāja - izmaksāti 3% plānotā atbalsta. Pasākums ir nepieciešams, taču tā ietekme uz lauku saimniecībām izpaužas netieši. Tādēļ ierosināts turpmāk šī atbalsta saņemšanas nosacījumus ciešāk sasaistīt ar konkrētu mērķu sasniegšanu, kuri būtu būtiski Latvijas lauksaimniekiem (un arī patērētājiem), īpaši atbalstīt inovatīvu, nišas produktu ražošanu, vietējām tradīcijām raksturīgus produktus, bioloģisko pārstrādi u.c.				
	125	Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu	-11.14	30 229 708	-	
		Pasākuma vērojamā interese pozitīvi liecina par iespēju sasniegt izvirzīto mērķi, kā rezultātā uzlabotos lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēja. Taču konstatēts būtisks datu trūkums pasākuma faktiskās ietekmes novērtēšanai, kas nosaka nepieciešamību pēc papildu datiem no atbalsta saņēmējiem. Ņemot vērā pētījumu datus, kas liecina par sakārtotu meliorācijas sistēmu nozīmīgu ietekmi uz lauksaimniecības kultūru ražību, pasākums ir turpināms.				
	141	Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai	-66.41	21 991 817	+20 000 000 līdz +40 000 000	Šis apakšmērķis ir ļoti nozīmīgs Latvijas lauku attīstībā. Labvēlīgā gadījumā veiktie ieguldījumi var pozitīvi ietekmēt lielu skaitu lauku saimniecību. Būtu vēlams šos pasākumus realizēt sākotnēji plānotā apjomā, lai arī iespējama nosacījumu maiņa, lai tos vairāk piemērotu pašreizējai situācijai.
		Pieteicēju aktivitāte bija ļoti liela, taču pasākums tika apturēts, neapmierinot visus pieprasījumus. Dati liecina par labiem ekonomiskajiem rezultātiem atbalstītājās saimniecībās. Šāda veida pasākumu, kas specifiski orientēts uz nelielo saimniecību izaugsmi un ieiešanu tirgū, ir lietderīgi saglabāt un turpināt. Pasākums ir nepieciešams, tas dod ieguldījumu lauku attīstībā gan tieši gan pastarpināti.				
	142	Ražotāju grupas	-84.10	1 375 726	-	
		Šajā periodā pasākuma apjoms ir nenozīmīgs. Pasākums praktiski apturēts. Mērķis – atbalstīt un stiprināt lauksaimniecisko ražotāju grupas – ir aktuāls, tādēļ lietderīga papildus izpēte, lai noskaidrotu nepieciešamību un lietderīgākos risinājumus, kas sekmētu ražotāju grupu attīstību Latvijā.				
2.	212	Maksājumi par nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās (izņemot kalnu teritorijas)	72.05	236 528 746	-	Pasākumi ir turpināmi, jo tie orientēti uz atdevi ilgtermiņā. Lietderīga padziļināta izpēte, lai atbalsta saņemšanas nosacījumi iespējami sekmētu LAP kopējo mērķu sasniegšanu.
		Pasākums tiek sekmīgi realizēts, tomēr nedaudz atpaliek no plānotā apjoma. Tā loma lauksaimniecības saglabāšanā mazāk labvēlīgās teritorijās ir pozitīva. Arī loma ienākumu izlīdzināšanā starp apvidiem ar dažādiem dabiskajiem nosacījumiem pasākumam ir liela. Pētījumos par bioloģisko daudzveidību konstatēts, ka platībās, kuras var pretendēt uz MLA atbalstu, bet tam nav pieteiktas, bioloģiskā daudzveidība ir mazāka. Pasākums ir turpināms, iespējama nosacījumu koriģēšana.				
	213	NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EK	1.86	13 117 647	-	
		Pasākums aktīvi pieprasīts, atbalstīto platību plāns izpildīts par 110%. Pasākuma pozitīvā ietekme uz vidi tiek vērtēta kā vidēji nozīmīga, jo šis pasākums tieši vērsts uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.				
	214	Agrovides maksājumi	43.23	229 252 512	-	Agrovides pasākumiem ir liela nozīme vides kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā. Pasākumi tiek apgūti kopumā aktīvi. Lai palielinātu bioloģisko produktu ražošanu un pieejamību tirgū, šis pasākums ciešāk saistāms ar cita veida atbalstu produktu pārstrādei un virzīšanai tirgū.
		Agrovides pasākumiem ir liela nozīme vides kvalitātes saglabāšanā un uzlabošanā. Pasākumi tiek apgūti kopumā aktīvi. Lai palielinātu bioloģisko produktu ražošanu un pieejamību tirgū, šis pasākums ciešāk saistāms ar cita veida atbalstu produktu pārstrādei un virzīšanai tirgū.				

	223	Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana	-22.42	12 581 681	-	Pasākumu efektivitāte izvērtējama. Īpaši 223.pasākuma gadījumā būtu vērtējama tā ietekme uz lauku vidi un lauku iedzīvotāju atbakstu.
		Pasākums realizēts aktīvi, tomēr pasākuma izpilde rada riskus degradēt ainavu. Lietderīgi pārvērtēt finansējuma sadali, lai veicinātu LAP virsmērķi par pārtikušu cilvēku apdzīvotos laukos.				
	224	NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)	-30.80	15 352 529	-	
		Pasākuma tiešā ietekme uz augstas dabas vērtības mežiem ir neliela, jo pasākumam ir ienākumu negūšanas kompensējošs raksturs, nevis virzība uz jaunu dabas vērtību radīšanu, vai apsaimniekošanas veicināšanu. Vienlaicīgi jānorāda, ka šie pasākumi vismaz daļai meža īpašnieku sniedz finansiālu atbalstu.				
	226	Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana	-29.91	11 367 554	-	Pasākuma samērā maz pieprasīts – apstiprināti 12% no plānotā sabiedriskā finansējuma. Tiek atzīmēts, ka atsevišķos gadījumos plānotās aktivitātes vērtējamas pozitīvi, taču pasākums specifisks, tādēļ arī tā pieprasījums var būt ļoti atkarīgs no faktiskās situācijas (vējgāžu, ugunsgrēku apjomi), līdz ar to grūti prognozējams.
		Pasākuma samērā maz pieprasīts – apstiprināti 12% no plānotā sabiedriskā finansējuma. Tiek atzīmēts, ka atsevišķos gadījumos plānotās aktivitātes vērtējamas pozitīvi, taču pasākums specifisks, tādēļ arī tā pieprasījums var būt ļoti atkarīgs no faktiskās situācijas (vējgāžu, ugunsgrēku apjomi), līdz ar to grūti prognozējams.				
3.	312	Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai	2.58	130 660 173	+20 000 000	Lai nozīmīgi veicinātu uzņēmējdarbību un nodarbinātību laukos, būtu vajadzīga kompleksa pieeja, kas veicinātu lauku vides attīstību kopumā. Ir apšaubāma finansējuma izmantošanas lietderība, atbalstot nelielu skaitu dārgus projektus.
		Šajā pasākumā līdzekļi tiek novirzīti gandrīz tikai kurināmā un enerģijas ražošanai, tā apdraudot citu mērķu sasniegšanu. Ļoti maz tiek veidoti jauni uzņēmumi, ir apdraudēta mērķu sasniegšana darbavietu radīšanas jomā. Aktīva līdzekļu apguve sākusies 2010.gadā, pieteiktā finansējuma apmērs jau pārsniedz plānoto, taču nospiedošā pārsvarā ir finanšu ietilpīgi enerģijas ražošanas projekti.				
	313	Tūrisma aktivitāšu veicināšana	-54.61	11 783 136	-	
		Finansējuma apguve pasākumā ir salīdzinoši lēna, tomēr 2010.gadā tā būtiski palielinājusies. Iespējamās ietekmes novērtējums parāda pozitīvu ietekmi uz atbalstīto uzņēmumu ekonomisko izaugsmi, kā arī pozitīvu tendenci plānotās ietekmes sasniegšanā. Būtu izskatāma interneta pieejamības un ceļu uzlabošanas, kā arī informācijas izplatīšanas un kooperācijas veicināšanas iekļaušana starp atbalstāmajām aktivitātēm un nosacījumiem.				
321	Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem	0.46	93 698 069	+10 000 000	321.pasākums labi atbilst 3.ass mērķim (it īpaši aktivitāte "Pašvaldību ceļu būvniecība vai rekonstrukcija"). Tā kā plānotais finansējuma apjoms jau pieprasīts, būtu jāranžē iesniegtie projekti, par prioritāti izvirzot ieguldījumu uzņēmējdarbības veicināšanā	
	izmaksātais sabiedriskais finansējums tikai 22% (apstiprinātais sabiedriskais finansējums 42%).Pasākums ir turpināms, taču pasākumā nepieciešams ieviest papildu pamataktivitāti, kas būtu vērsta uz interneta pieejamības nodrošināšanu. Tāpat, vērtējot projektus, augstāka prioritāte būtu dodama tiem projektiem, kas paredz ceļu uzlabošanu un interneta pieejamības nodrošināšanu.					
	323	Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana	-86.41	1 763 484	-	
		par pasākumu ir neliela interese (kopumā iesniegti tikai 10 projekti) un veikto investīciju ziņā lauku teritorijas līmenī ir nenozīmīgs ieguldījums - izmaksātais sabiedriskais finansējums 16% (apstiprinātais sabiedriskais finansējums 63%). Pasākums būtu pārtraucams.				

4.	411	Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā	0.01	4 685 596	+5 418 300	Iesniegto projektu skaits 413.pasākuma ietvaros liecina par iedzīvotāju aktivitāti un tālāks atbalsts šiem pasākumiem ļaus sasniegt mērķi- iedzīvotāju aktivizēšanu un dzīves kvalitātes uzlabošanu.
	pasākumam nav pieteikumu. Jāpārdomā finansējuma apjoms, jo pasākums nepieciešams. Atvēlot vienam projektam maksimāli līdz EUR 14 229 (LVL10 000). Ņemot vērā maksimālās iespējamās summas, kas pieejamas 1.ass pasākumos (piem. 1.2.1.pasākumā maksimāli EUR 4 milj. vienam pretendētājam un 1.2.3.pasākumā EUR 150 tūkst.) uzņēmējiem, neskatoties uz lielāku sabiedriskā atbalsta intensitāti, nav interese pieteikt projektus ar šī pasākuma palīdzību.					
	413	Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā	0.01	18 742 387	+10 000 000	
	Aktivitāte projektu iesniegšanā pietiekoši liela. Pasākums nozīmīgs un turpināms. Lai palielinātu pieteikumu skaitu vajadzētu veikt papildu izpēti, bet viens no kritērijiem būtu maksimālās projektam atvēlētās summas palielināšanā ņemot vērā rīcības mērķi.					
	421	Starpterritoriālā un starpvalstu sadarbība	0.01	3 253 887	-	Ņemot vērā pietiekoši lielo aktivitāti (32 no 39 VRG iesniegušas projektus) un sasniegtos rezultātus, varam uzskatīt, ka pasākums veicinājis attīstības procesu laukos.
pasākums nav uzsākts						
431	Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve, teritorijas aktivizēšana	0.01	5 856 996	-		
pasākums uzsākts un 32 biedrības aktīvi piedalās. Tā kā sasniegtie rezultāti ir labi, tad atbalsts ir turpināms.						

2. pielikums. Ass mērķu un pasākumu hierarhija

Vispārīgie un pamatmērķi (art.4)	Apakšmērķi (īpašie)	Pasākumu (darbības) mērķi	Pasākumi (atbalsta ieguldījumiem)	Pasākuma kods
Kopienas stratēģiskie mērķi [no Kopienas lauku attīstības stratēģiskajām pamatnostādņēm, Padomes lēmums 2006/144/EK]		<p>tālāk attīstīt produktu ražošanu ar augstu kvalitāti un lielu pievienoto vērtību, kas apmierinātu daudzveidīgo un arvien pieaugošo Eiropas patērētāju un pasaules tirgus pieprasījumu (3.1)</p> <p>veicināt spēcīgas un dinamiskas Eiropas lauksaimniecības pārtikas nozares attīstību, galveno uzmanību veltot tādām prioritātēm, kā zināšanu, inovāciju un kvalitātes nodošana pārtikas ķēdē, un tādām prioritārām sfērām, kā investīcijas fiziskajā un cilvēkkapitālā. (3.1)</p> <p>veicināt trīs ES līmeņa prioritārās sfēras: bioloģiskā daudzveidība un ekoloģiski vērtīgu lauksaimniecības un mežsaimniecības sistēmu un tradicionālo lauksaimniecības ainavu saglabāšana, ūdens, kā arī klimata pārmaiņas. (3.2)</p> <p>veicināt galveno prioritāti – jaunu darba iespēju un izaugsmes nosacījumu radīšanu (3.3)</p> <p>būtiski veicināt labākas pārvaldības horizontālo prioritāti un lauku apvidu endogēnā attīstības potenciāla mobilizāciju (3.4)</p> <p>nodrošināt iespējami lielu sinerģiju atsevišķajās asīs un starp tām, kā arī izvairīties no iespējamām pretrunām (3.5)</p> <p>ņemt vērā arī citas ES līmeņa stratēģijas (3.5)</p> <p>veicināt strukturālās, nodarbinātības un lauku attīstības politikas sinerģiju (3.6)</p>		
Horizontālie (vispārīgie programmas) mērķi [Skaitļi iekavās šeit attiecas uz EK 1698/2005 "tā kā" teikumu, izņemot zemāk pilnībā dotās atsauces uz pantiem]		<p>palīdzēt sasniegt ekonomiskās un sociālās kohēzijas politikas mērķi (1)</p> <p>integrēt citas svarīgas politikas prioritātes attiecībā uz konkurētspēju (izaugsme un nodarbinātība) un ilgtspējīgu attīstību (piem., Līguma prasības vides aizsardzības integrācijai), kā izklāstīts Lisabonas un Gēteborgas Eiropadomes sanāksmes secinājumos (1)</p> <p>ņemt vērā lauksaimnieciskās aktivitātes īpašo raksturu, kas izriet no lauksaimniecības sociālās struktūras un no strukturālajām un dabiskajām atšķirībām starp dažādiem lauku apvidiem (2)</p> <p>stiprināt partnerības pasākumus (4)</p> <p>gādāt, lai tiktu likvidētas atšķirības un veicināta vīriešu un sieviešu līdztiesība (7)</p> <p>ņemt vērā situāciju dažādību, sākot no nomaļiem lauku apvidiem, kas cieš no iedzīvotāju skaita samazināšanās un kurās ir saimnieciskās aktivitātes noriets, līdz pat piepilsētu lauku apvidiem, kuri aizvien vairāk ir pilsētu paplašināšanās apdraudēti (11)</p> <p>pārnest Leader pieejas pamatprincipus uz programmām, kurās tam ir veidota īpaša ass (50)</p>		
1. ASS.	paaugstināt	Nodrošināt pieejamu arodmācību un informācijas iegūšanu, kas veidota izpratni par	Arodapmācības un	111

LAUKSAIMNIECĪBAS UN MEŽSAIMNIECĪBAS NOZARES KONKURĒTSPĒJAS UZLABOŠANA - paaugstināt lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu konkurētspēju, atbalstot to pārstrukturizēšanu, attīstību un inovāciju, kā arī paaugstināt iedzīvotāju profesionālo kvalifikāciju un zināšanas, nodrošinot nepieciešamo konsultāciju pakalpojumu pieejamību.	iedzīvotāju profesionālo kvalifikāciju un zināšanas, nodrošinot nepieciešamo konsultāciju pakalpojumu pieejamību	lauksaimniecības vides aspektiem un nodrošinātu videi draudzīgu lauksaimniecības pozīciju uzlabošanu, ilgtspējīgu dabas resursu apsaimniekošanu veicinošu saimniekošanas metožu pielietošanu, kā arī zinātnes atziņu un jaunas prakses pielietojamību personām, kas iesaistītas lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas pārstrādes nozaru darbībā.	informācijas pasākumi	
		Sekmēt gados jaunu cilvēku iesaistīšanos pastāvīgās lauksaimniecības aktivitātēs, kas veicinātu ekonomiski dzīvotspējīgu saimniecību dibināšanu un līdztekus tam nodrošinātu darbaspēka atjaunošanu lauksaimniecības sektorā.	Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem	112
		Atbalsta mērķis ir palīdzēt uzlabot lauksaimniecisko ražošanu un identificēt nepieciešamos uzlabojumus, ņemot vērā ES tiesību aktos noteiktās prasības, un veicināt ilgtspējīgu dabas resursu apsaimniekošanu, tai skaitā privāto mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu.	Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana	114
	paaugstināt lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu konkurētspēju, atbalstot to pārstrukturizēšanu, attīstību un inovāciju	Modernizēt lauksaimniecības uzņēmumus, lai uzlabotu to ekonomiskās darbības rādītājus, konkurētspēju, paaugstinātu lauksaimniecības produktu kvalitāti un saimniecību diversifikāciju lauksaimniecības jomā, veicinātu augstāku dzīvnieku labturības, darba drošības un vides standartu ieviešanu, piemēram, atbalstot kanalizācijas izveides un notekūdeņu attīrīšanas projektus, mazināt lauksaimniecības uzņēmumu ietekmi uz vidi, piemēram, modernizējot mēslu savākšanas sistēmas, atbalstot kvalitatīvas un precīzas minerālmēslu izkliedes un augu aizsardzības līdzekļu lietošanas tehnikas, kā arī augsnes struktūru saudzējošas augsnes apstrādes tehnikas iegādi. Šajā rogrammēšanas periodā īpaši tiks veicinātas ilgtermiņa investīcijas, kas kalpo ilgāk par 5 gadiem, kas pamatā ir būves.	Lauku saimniecību modernizācija	121
		Paaugstināt meža ekonomisko vērtību, uzturot ilgtspējīgu apsaimniekošanu un meža daudzfunkcionālo lomu.	Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana	122
		Lauksaimniecības produktu pārstrādes efektivitātes paaugstināšana un produktu ar augstu pievienoto vērtību ražošanas veicināšana. Bioloģisko produktu, produktu, kas ražoti no integrētiem lauksaimniecības produktiem, kā arī Latvijas agro klimatiskajiem apstākļiem un tradicionālajām ražošanas metodēm raksturīgu pārstrādāto produktu klāsta pieejamības patērētājiem palielināšana.	Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana	123
		1) uzlabot un izveidot infrastruktūru, kas attiecas uz lauksaimniecības attīstību un pielāgošanu, veicinot fiziskā kapitāla pārstrukturizāciju un nozares konkurētspējas paaugstināšanu; 2) uzlabot infrastruktūru, kas attiecas uz meža ražības paaugstināšanu, audzes veselības un kokmateriālu kvalitātes uzlabošanu un mežsaimniecības konkurētspējas paaugstināšanu.	Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu	125
	Sekmēt pāreju jaunajās dalībvalstīs	Veicināt daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanu, sekmēt komerciālas un konkurētspējīgas saimnieciskas darbības attīstību.	Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai	141
		Šī pasākuma mērķis ir veicināt ražotāju grupu veidošanos un to efektīvu darbību centralizētas pirmapstrādes un mārketinga procesa nodrošināšanai	Ražotāju grupas	142
	2.ASS. VIDES UN	veicināt lauksaimnie-	1) veicināt atklātas lauku ainavas uzturēšanu, 2) nodrošināt un sekmēt ilgtspējīgu lauksaimniecisko darbību, izmantojot videi draudzīgas	Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas

LAUKU AINAVAS UZLABO- ŠANA – lauksaimnie- cības zemes ilgtspējīga izmantošana, atbalstot vidi saudzējošu ražošanas metožu pielietošanu, aizsargājot, bagātinot un ilgtspējīgi izmantojot dabas resursus un ainavas lauku apvidos	cības zemes ilgtspējīgu izmantošanu	lauksaimniecības metodes, teritorijās, kurās ir apgrūtināta lauksaimnieciskā darbība.	apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas	
		Pasākuma mērķis ir nodrošināt videi draudzīgu lauksaimniecisko darbību teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi saistībā ar Direktīvu 79/409/EEK un 92/43/EEK īstenošanu.	NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK	213
		1) sekmēt bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanu, veicinot bioloģiskās lauksaimniecības metožu pielietošanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platībās;	Agrovides maksājumi/ Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība	214/1
		2) samazināt augu aizsardzības līdzekļu un mēslošanas līdzekļu lietošanu un sekmēt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, veicinot integrētās audzēšanas metožu pielietošanu dārzkopībā;	Agrovides maksājumi/ Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana	214/2
		3) veicināt bioloģiski daudzveidīgo zālāju saglabāšanu, savvaļas augu, dzīvnieku, putnu populāciju un ainavas uzturēšanu apsaimniekotajās lauksaimniecībā izmantojamās zemes bioloģiski vērtīgo zālāju platībās;	Agrovides maksājumi/ Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos	214/3
		4) veicināt augsnes virskārtas aizsardzību pret augsnes degradācijas procesiem, saglabājot augsnēs organiskās vielas un samazinot barības vielu noteci.	Agrovides maksājumi/ Rugāju lauks ziemas periodā	214/4
	veicināt mežsaimnie- cības zemes ilgtspējīgu izmantošanu	Veicināt meža ieaudzēšanu lauksaimniecībā neizmantojamā zemē, palielinot zemes efektīvāku izmantošanu, saglabājot bioloģisko daudzveidību un izmantojot lauku ainavas rekreācijas un estētiskās īpašības.	Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana	223
		Pasākuma mērķis ir meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšana sabiedrības interesēs privātajos un pašvaldību mežos un meža zemēs, kuri atrodas NATURA 2000 teritorijā.	NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)	224
		1) Ilgtspējīga meža zemes lietošana, atjaunojot mežsaimniecības ražošanas potenciālu; 2) Pilnveidot ugunsdrošības profilaktiskos pasākumus Latvijas mežos, samazinot mežam nodarītos postījumus.	Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana	226

3.ASS.	dažādot un	Veicināt nelauksaimnieciska rakstura uzņēmējdarbību vai nodarbinātību lauku teritorijā, attīstot	Atbalsts uzņēmumu radīšanai	312(3)
--------	------------	--	-----------------------------	--------

DZĪVES KVALITĀTE LAUKU APVIDOS UN LAUKU EKONOMI- KAS DAŽĀ- DOŠANA - dažādot un attīstīt uzņēmējdarbību lauku teritorijā, uzlabot esošo lauku infrastruktūru, lai apturētu ekonomisku un sociālu lejupslīdi un lauku iedzīvotāju skaita samazināšanos	attīstīt uzņēmējdar- bību lauku teritorijā	alternatīvus ienākumu avotus un ienākumu līmeņa palielināšanos lauku reģionos	un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)/ Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai	11)/1
		Lauksaimniecības darbības dažādošana ar nelauksaimniecības rakstura darbībām, nelauksaimniecības nozaru attīstība un nodarbinātības veicināšana.	Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)/ Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana	312(3 11)/2
		Atbalstīt uzņēmumus, kuri izveido ražošanu – enerģijas ražošanu no biomasas, kas ir lauksaimniecības vai mežsaimniecības izcelsmes, saražotās enerģijas lietošana paredzēta lietošanai galvenokārt ārpus saimniecības.	Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)/ Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas	312(3 11)/3
		Veicināt nelauksaimnieciskās aktivitātes lauku apvidū, attīstot un pilnveidojot lauku tūrismu un ar tūrismu saistītos pakalpojumus un infrastruktūru.	Tūrisma aktivitāšu veicināšana	313
	uzlabot esošo lauku infrastruktūru, lai apturētu ekonomisku un sociālu lejupslīdi un lauku iedzīvotāju skaita samazināšanos	Veicināt publiskās infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu lauku teritorijās apdzīvotības saglabāšanai.	Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem	321
		Veicināt ar lauksaimniecisko, mežsaimniecisko darbību, pārstrādes un apstrādes nozari saistītā kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, atjaunošanu un uzlabošanu, padarot to pieejamu un pievilcīgu iedzīvotājiem un tūristiem.	Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana	323

4.ASS.	veicināt	1) veicināt LEADER pieejas izmantošanu lauku attīstības nodrošināšanā, veicinot vietējo	Vietējās attīstības stratēģijas.	410
--------	----------	---	----------------------------------	-----

LEADER PIEEJAS ĪSTENOŠANA - veicināt LEADER pieejas izmantošanu lauku attīstības nodrošināšanā	LEADER pieejas izmantošanu lauku attīstības nodrošināšanā	rīcības grupu darbību, uzlabojot lauku attīstības līdzekļu administrēšanu un mobilizējot laukos esošo attīstības potenciālu 2) sniegt atbalstu vietējās attīstības iniciatīvām, kas ir saskaņotas ar Lauku attīstības programmu 2007. – 2013.gadam un iekļautas vietējo rīcības grupu izstrādātajās vietējās attīstības stratēģijās, tādējādi nostiprinot LEADER pieeju, kas uzlabo uz vietējām vajadzībām balstītus pārvaldības mehānismus vietējā līmenī un pilnveido ilgtspējīgas attīstības potenciālu lauku teritorijās	Šīs programmas 4.ass ieviešana	
		Iesaistīt vietējos iedzīvotājus, lai paaugstinātu lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārstrādes nozares konkurētspēju Latvijas teritorijas daļā, kurā tiek īstenotas vietējo rīcības grupu vietējās attīstības stratēģijas.	Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā	411
		Latvijas teritorijas daļā, kurā tiek īstenotas vietējo rīcības grupu vietējās attīstības stratēģijas, veicināt lauku ekonomikas dažādošanu un dzīves kvalitāti, lai nodrošinātu iedzīvotājiem nepieciešamo pakalpojumu pieejamību, un atbalstīt vietējo iedzīvotāju iniciatīvu, iesaistoties sabiedriskajās aktivitātēs.	Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā	413
			Starpteritoriālā un starpvalstu sadarbība	421
		Sekmēt efektīvu VRG darbību vietējās attīstības stratēģijas īstenošanā un nodrošināt atbalstu vietējās attīstības stratēģijas atjaunošanā, tādējādi veicinot lauku attīstības procesa nepārtrauktību.	Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve, teritorijas aktivizēšana	431

3. pielikums. LAP pasākumi un rādītāji

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
1. ASS. LAUKSAIMNIECIBAS UN MEŽSAIMNIECIBAS NOZARES KONKURETSPEJAS UZLABOŠANA					
	Iedzīvotāju skaits	tūkst. cilv.			2 248
	Lauku saimniecību struktūra [Lauku saimniecību skaits]	gab			104 555
	Lauku saimniecību struktūra [Kopējā lauku saimniecību LIZ platība]	tūkst. ha			1 823,3
	Lauku saimniecību struktūra [Vidējā lauku saimniecības LIZ platība]	ha			17,4
111	Arodapmācības un informācijas pasākumi				
111	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.vers.	EUR	10 154 752	1 205 445	397 484
111	Apmācībās piedalījušos skaits	unikāls skaits	21 000	2 000	2 320
111	Apmācību dienu skaits (dienu ir 8 mācību stundas)	skaits	6 570	650	571
111	Apmācāmo sadalījums pa apmācību moduļiem	unikāls skaits %	60/ 20/ 10/ 10	60/ 20/ 10/ 10	57/ 17/ 26
111	Apmācīto skaits, kas sekmīgi beiguši apmācību kursu	unikāls skaits	16 800	1 500	2 297
112	Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem				
112	Darba ražīgums (produktivitāte) lauksaimniecībā [Kopējā (Bruto) pievienotā vērtība bāzes cenās uz vienu lauksaimniecības darbaspēka vienību]	tūkst.EUR/LDV	3 700		1 595
112	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.vers.	EUR	25 958 436	10 598 642	7 022 492
112	Atbalstīto jauno lauksaimnieku skaits		868	250	233
112	Nodarbināto skaits atbalstītajās saimniecībās				333
112	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.vers.	EUR	32 448 045	13 248 303	12 740 834
112	Atbalstīto saimniecību LIZ platība	ha			9 250
112	Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās/uzņēmumos	EUR	6 700 000	3 500 000	3 450 000
112	Atbalstīto jauno lauksaimnieku skaits, kuri nodarbojas ar bioloģisko lauksaimniecību		200	50	37
112	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirkspējas līmenī]	PSL	14 900 000	4 100 000	4 838 134
112	Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]	EUR/nodarb.	86	30	10
114	Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana				

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
114	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	12 866 253	7 424	6 470
114	Atbalstīto lauksaimnieku skaits	unikālais skaits	5 768	30	36
114	Atbalstīto lauksaimnieku skaits, kuriem pirms apmācību uzsākšanas ir izglītība attiecīgajā nozarē	unikālais skaits	2 000	25	36
114	Atbalstīto meža īpašnieku skaits	unikālais skaits	5 768	30	0
114	Atbalstīto meža īpašnieku skaits, kuriem pirms apmācību uzsākšanas ir izglītība attiecīgajā nozarē	unikālais skaits	2 000	25	0
114	Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās/uzņēmumos	EUR	800 000	400	n.d.
114	Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]	EUR/nodarb.	19	19	n.d.
121	Lauku saimniecību modernizācija				
121	Darba ražīgums (produktivitāte) lauksaimniecībā [Kopējā (Bruto) pievienotā vērtība bāzes cenās uz vienu lauksaimniecības darbaspēka vienību]	tūkst.EUR/LDV	3 700		1 595
121	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	318 583 227	305 559 733	64 873 884
121	Papildus valsts finansējums			63 716 644	15 555 791
121	Atbalstīto lauku saimniecību skaits		1 929	3 500	2 028
121	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.verš.	EUR	910 237 792	763 899 332	178 281 713
121	Atbalstīto saimniecību skaits, kurām programmēšanas periodā saņemtā atbalsta attiecināmo izmaksu kopsumma pārsniedz 600 000 EUR		100	100	32
121	Atbalstīto projektu skaits atbilstošs pasākumam "Lauku saimniecību modernizācija"				2 622
121	Saimniecību skaits, kuras ievieš jaunus produktus vai tehnoloģijas		2 800	2 330	2 513
121	Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās/uzņēmumos	EUR			23 762 000
121	Jaunbūvēto vai atjaunoto ēku grīdas platība	m2	500 000	400 000	725 700
121	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	268 200 000	190 000 000	34 814 238
121	Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]	EUR/nodarb.	1 412	2 230	240
122	Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana				

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
122	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	45 421 667	45 985 759	1 881 459
122	Atbalstīto meža saimniecību skaits		7 966	7 500	1 391
122	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.verš.	EUR	90 843 334	91 971 517	3 762 918
122	Atbalstītajiem meža īpašniekiem piederošo mežu kopējā platība	ha	80 000	70 000	172 874
122	Saimniecību skaits, kuras ievieš jaunus produktus vai tehnoloģijas		5 000	4 700	192
122	Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās/uzņēmumos	EUR			1 038 000
122	Atbalsta rezultātā apkopto jaunaudžu platība	ha	20 000	17 500	11 955
122	Atbalsta rezultātā nomainīto mazvērtīgo mežaudžu platība	ha	20 000	17 500	71
122	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	13 000 000	9 400 000	1 477 153
122	Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]	EUR/nodarb.	200	175	78
123	Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana				
123	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	79 466 667	89 403 348	2 247 429
123	Atbalstīto uzņēmumu skaits		73	70	43
123	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.verš.	EUR	198 666 668	223 508 369	5 995 394
123	Atbalstīto projektu skaits atbilstošs pasākumam "Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana"			35	58
123	Uzņēmumu skaits, kuri ievieš jaunas tehnoloģijas vai produktus		50	50	38
123	Atbalstītie uzņēmumi, kuri uzsāk savas produkcijas eksportu	%	30	30	8
123	Atbalstītie uzņēmumi, kuri piedalās vertikālajā un horizontālajā integrācijā	%	25	25	0
123	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	61 500 000	60 000 000	n.a.
123	Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]	EUR/nodarb.	925	760	n.d.
125	Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu				
125	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	34 020 424	30 229 708	3 358 620
125	Atbalstīto darbību skaits		847	650	144

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
125	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.ver.	EUR	85 051 060	65 864 200	3 661 945
125	Rekonstruēto /renovēto meliorācijas sistēmu kopgarums	km			872,4
125	Uzbūvēto saimniecību pievadceļu platība	m2	500 000	380 000	0
125	Uzbūvēto vai rekonstruēto laukumu platība pie lauksaimniecības būvēm	m2	60 000	45 000	0
125	Izveidoto vai rekonstruēto ārējās ūdensapgādes sistēmu garums	km	3 000	2 300	134
125	Izveidoto vai rekonstruēto elektroapgādes sistēmu garums	km	2 000	1 500	0
125	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	9 800 000	4 400 000	n.a.
125	Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]	EUR/nodarb.	61 un 60	79	n.d.
141	Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizēšanai				
141	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.ver.	EUR	65 480 333	21 991 817	14 508 071
141	Atbalstīto daļēji naturālo saimniecību skaits		2 667	2 000	1 345
141	LIZ atbalstītājās saimniecībās	ha	40 000	20 000	23 158
141	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	3 000 000	2 700 000	12 744 281
141	Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]	EUR/nodarb.	21	48	51
142	Ražotāju grupas				
142	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.ver.	EUR	8 649 685	1 375 726	517 834
142	Atbalstīto ražotāju grupu skaits		50	3	3
142	Atbalstīto ražotāju grupu apgrozījums, milj. EUR	EUR	31 466 511	4 300 000	163 192
142	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	6 700 000	1 150 000	n.a.
142	Darba ražīgums (produktivitāte) [Kopējās pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas]	EUR/nodarb.	36	14	n.d.
2.ASS. VIDES UN LAUKU AINAVAS UZLABOŠANA					
212	Maksājumi lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas				
212	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.ver.	EUR	137 476 000	236 528 746	120 037 264

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
212	Atbalstīto īpašumu skaits		69 700	69 700	56 201
212	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība	ha	1 212 000	1 212 000	941 339
212	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	1 055 000	1 055 000	887 877
212	Lauksaimniecībā neizmantotās zemes kopējā platība	ha	320 000	320 000	155 000
213	NATURA 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EKK				
213	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	12 878 250	13 117 647	5 954 409
213	Atbalstīto īpašumu skaits Natura 2000/ĪJT teritorijās		5 929	6 400	7 023
213	Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība Natura 2000/ĪJT teritorijās	ha	68 700	56 000	53 897
213	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	65 300	54 000	47 881
214	Agrovides maksājumi				
214	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	160 063 209	229 252 512	57 916 892
214	Atbalstīto īpašumu skaits:		17 566	17 566	16 582
214	Atbalstāmā platība, ha:		375 728	218 000	205 497
214	Kopējais līgumu skaits				24 494
214/1	Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība				
214/1	Atbalstīto īpašumu skaits		5 738	4 500	4 309
214/1	Atbalstāmā platība	ha	207 728	160 000	153 205
214/1	Ar bioloģiskās lauksaimniecības metodēm apstrādātās LIZ īpatsvars	%	10	8	8
214/1	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	207 728	159 000	149 271
214/2	Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana				
214/2	Atbalstīto īpašumu skaits		2 000	400	80
214/2	Atbalstāmā platība	ha	12 000	3 000	263
214/2	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	12 000	2 900	254
214/3	Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos				

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
214/3	Atbalstīto īpašumu skaits		5 828	4 700	4 485
214/3	Atbalstāmā platība	ha	56 000	35 000	33 386
214/3	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	56 000	34 000	30 366
214/3	Apsaimniekotās platības īpatsvars kopējā bioloģiski vērtīgo zālāju platībā, %		80	95	
214/4	Rugāju lauks ziemas periodā				
214/4	Atbalstīto īpašumu skaits		4 000	500	465
214/4	Atbalstāmā platība, ha		100 000	20 000	18 643
214/4	Atbalstāmā platība Natura 2000 teritorijā	ha	30 000	5 000	240
214/4	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	100 000	19 000	17 682
223	Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana				
223	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.vers.	EUR	16 218 160	12 581 681	1 929 621
223	Atbalstītās saimniecības		1 491	450	744
223	Apmežotā platība	ha	14 896	14 896	7 726
223	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	17 100	14 000	1 548
224	NATURA 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)				
224	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.vers.	EUR	22 186 703	15 352 529	2 090 734
224	Atbalstu saņēmušo meža īpašnieku skaits NATURA 2000 teritorijā		10 000	1 700	1 617
224	Atbalstītā meža platība NATURA 2000 teritorijā, ha		54 173	27 000	21 513
224	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	46 000	25 000	15 301
226	Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana				
226	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.vers.	EUR	16 218 116	11 367 554	497 474
226	Profilaktisko un atjaunošanas pasākumu skaits		6 500	3 300	134
226	Atbalstītā postījumus cietušo mežu platība, ha		13 000	7 000	358
226	Kopējais investīciju apjoms	EUR	16 218 116	9 920 086	497 474

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
226	Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības	ha	10 400	6 500	209
3.ASS. DZĪVES KVALITĀTE LAUKU APVIDOS UN LAUKU EKONOMIKAS DAŽĀDOŠANA					
312(311)	Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana)				
312(311)	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	127 373 379	130 660 173	9 990 001
312(311)	Atbalstīto vienību skaits			3 075	192
312(311)	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.verš.	EUR		326 650 432	25 179 257
312(311)	Atbalstīto mikrouzņēmumu skaits			2 300	147
312(311)	Nelauksaimnieciskās bruto pievienotās vērtības palielinājums atbalstītajos uzņēmumos, EUR			32 200 000	2 369 475
312(311)	Kopējais izveidoto darba vietu skaits				239
312(311)	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL		56 300 000	3 587 694
312(311)	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]			4 560	153
312(311)/1	Atbalsts mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai				
312(311)/1	Atbalstīto mikrouzņēmumu skaits		2 625	2 300	147
312(311)/1	Kopējais investīciju apjoms mikrouzņēmumu radīšanai un attīstībai	EUR	161 060 069	145 118 072	7 594 253
312(311)/1	Projektu skaits, kuri tiek realizēti MLA teritorijās	skaits	600	540	32
312(311)/1	Atbalstīto saimniecību kopējā LIZ platība	ha	1 000	1 000	1 372
312(311)/1	Atbalstīto projektu skaits atbilstošs pasākumam "Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai"			68	201
312(311)/1	Nelauksaimnieciskās bruto pievienotās vērtības palielinājums atbalstītajos uzņēmumos, EUR		900 000	17 500 000	2 618 775
312(311)/1	Kopējais izveidoto darba vietu skaits		6 300	5 000	189
312(311)/1	Jaunie uzņēmumi, kurus dibinājuši vīrieši		600	540	7
312(311)/1	Jaunie uzņēmumi, kurus dibinājušas sievietes		200	180	11
312(311)/1	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	25 440 000	29 000 000	3 587 694

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
312(311)/1	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]		3 000	2 700	126
312(311)/2	Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošana				
312(311)/2	Atbalsta saņēmēju skaits		800	720	25
312(311)/2	Kopējais investīciju apjoms	EUR	107 373 379	96 745 381	967 888
312(311)/2	Nelauksaimnieciskās bruto pievienotās vērtības palielinājums atbalstītajos uzņēmumos, EUR		600 000	11 700 000	-249 300
312(311)/2	Kopējais izveidoto darba vietu skaits		4 200	3 700	50
312(311)/2	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	16 960 000	19 500 000	n.a.
312(311)/2	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]		2 000	1 800	27
312(311)/3	Enerģijas ražošana no lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes biomasas				
312(311)/3	Atbalstīto saimniecību skaits		70	55	25
312(311)/3	Kopējais investīciju apjoms	EUR	50 000 000	45 050 916	16 617 116
312(311)/3	Projektu skaits, kuri tiek realizēti MLA teritorijās	skaits	35	40	0
312(311)/3	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	6 369 560	7 800 000	n.a.
312(311)/3	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]		70	60	n.a.
313	Tūrisma aktivitāšu veicināšana				
313	Tūrisma infrastruktūra laukos [Gultas vietu skaits tūristu mītnēs (hoteļos, kempingos, atpūtas mājās u.tml.)]	skaits	-	-	2008- 10 023
313	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	25 958 436	11 783 136	478 038
313	Atbalstīto tūrisma aktivitāšu skaits	projektu skaits	917	366	20
313	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.verš.	EUR	64 896 090	25 874 380	1 441 460
313	Atbalstīto tūrisma aktivitāšu skaits, kuras ietver paplašinātu informācijas un sakaru tehnoloģiju izmantošanu	skaits	300	120	0
313	Kopējais investīciju apjoms vides aizsardzībā	EUR	10 000 000	4 036 403	732 000

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
313	Tūristu mītņu skaits lauku apvidos	skaits	-	-	2008- 376 2009- 308
313	Gultas vietu skaits	skaits	-	-	2008- 6194 2009- 8527
313	Nakšņojumu skaits	skaits	-	-	2008- 198681 2009- 84793
313	Tūrisma informācijas centru skaits	skaits			n.d.
313	Nelauksaimnieciskās bruto pievienotās vērtības palielinājums atbalstītajos uzņēmumos, EUR				67 800
313	Papildus tūristu vizīšu skaits	skaits	50 000	19 900	n.d.
313	Kopējais izveidoto darba vietu skaits	skaits	400	150	n.d.
313	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	3 000 000	3 700 000	341 670
313	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]		200	80	22
321	Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem				
321	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	93 273 304	93 698 069	20 728 884
321	Atbalstīto aktivitāšu skaits				233
321	Pašvaldību skaits, kurās tika īstenotas aktivitātes	skaits	666	666	355
321	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.verš.	EUR	124 364 405	124 930 758	26 261 314
321	Uzbūvēto, rekonstruēto, renovēto un aprīkoto saietu namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu skaits (2.akt.)	skaits	100	85	290
321	Uzbūvēto, rekonstruēto, renovēto un aprīkoto saietu namu, brīvā laika pavadīšanas, sporta un kultūras objektu platība (2.akt.)	m2	30 000	25 000	9 766
321	Atjaunoto pašvaldību ceļu garums (1.akt.)	km	300	250	14,54
321	Energoapgādes sistēmas [skaits], kurās izmanto atjaunojamus energoresursus (4.akt.)	skaits	25	20	5
321	Lauku iedzīvotāju skaits, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem		500 000	441 176	462 800
321	Piekļuves pie interneta palielinājums lauku apvidos (cilvēku skaits)		500 000	500 000	572

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
321	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	15 000 000	12 000 000	7 286 505
321	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbvietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]		830	700	460
323	Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana				
323	Ekonomiskā attīstība nelauksaimnieciskajās nozarēs [Kopējā pievienotā vērtība sekundārajās un terciārajās nozarēs (NACE C – P)]	milj.EUR	12 500		2008-2257,7 2009-17843,2
323	Migrācijas saldo koeficients [Iedzīvotāju skaita pieauguma un dabiskā pieauguma starpības attiecība pret gada vidējo iedzīvotāju skaitu, uz tūkst iedz.]		-		2008 - -1,1 2009 - -2,1
323	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	12 979 192	1 763 484	413 948
323	Kultūras mantojuma saglabāšanas atbalstīto aktivitāšu skaits		63	10	8
323	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.verš.	EUR	17 305 589	2 065 281	463 697
323	Uzlaboto muzeju un profesionālās izglītības iestāžu skaits		50	5	5
323	Projektu skaits, kuros tiek paredzēts platjoslas interneta pieslēgums	skaits	25	5	2
323	Sakārtotā muzeju un profesionālās izglītības iestāžu ārējā platība	m2	500 000	5 500	9 001
323	Renovēto muzeju platība				1 478
323	Labiekārtotās muzeju teritorijas platība				9 001
323	Izveidoto interneta pieejamības "punktu" skaits muzeju telpās				2
323	Labiekārtotā skolu teritorijas platība				n.d.
323	Atbalstītajās skolās esošo skolēnu skaits				n.d.
323	Lauku iedzīvotāju skaits, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem		50 000	5 500	33 820
323	Piekļuves pie interneta palielinājums lauku apvidos (cilvēku skaits)	cilvēku skaits	500 000	5 500	8 000
323	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	1 000 000	110 000	172 926
323	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbvietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]		46	5	11
4.ASS. LEADER PIEEJAS ĪSTENOŠANA					
410	Vietējās attīstības stratēģijas. Šīs programmas 4.ass ieviešana				

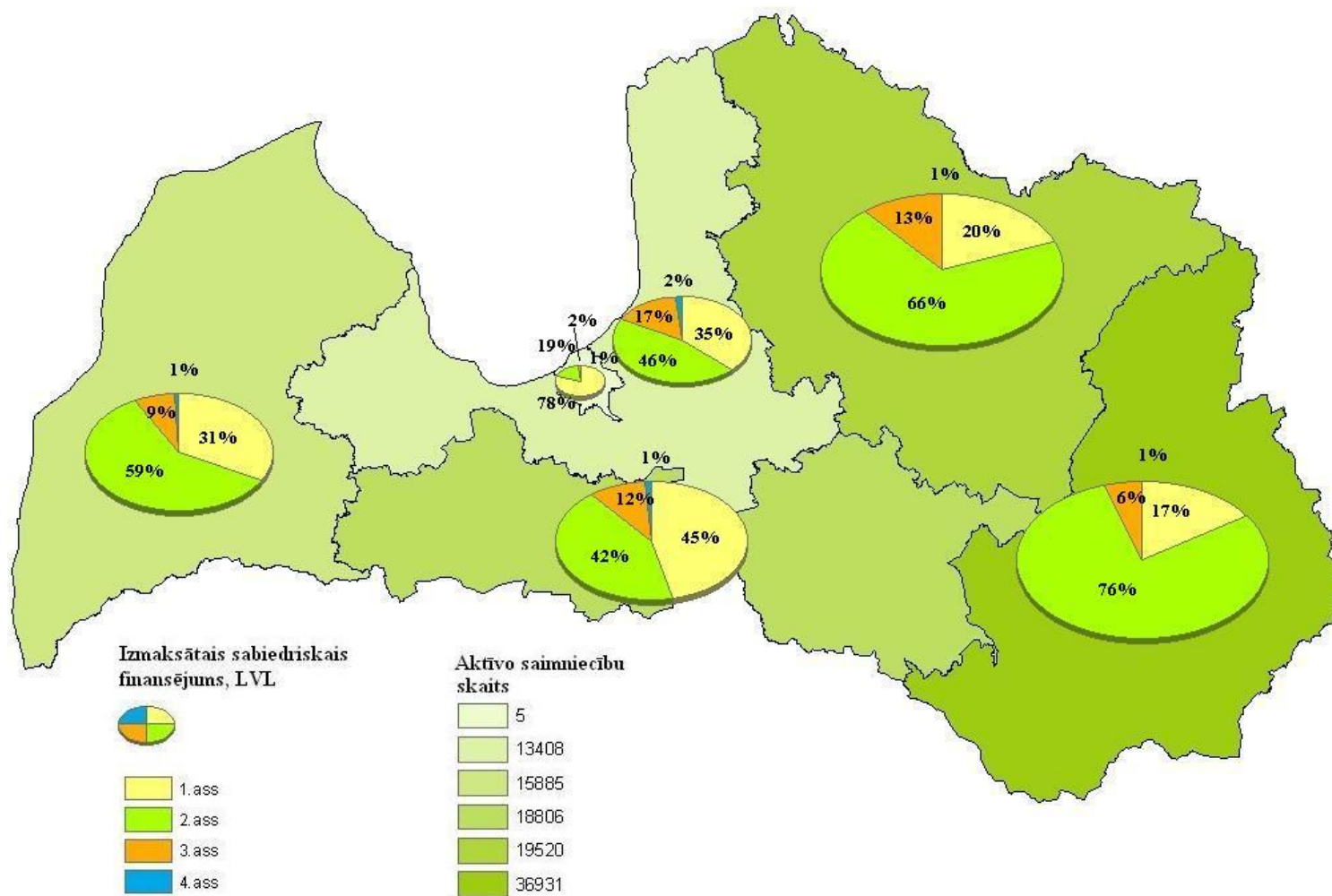
Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
410	Atbalsta saņēmēju skaits	skaits	20	33	39
410	VRG darbības teritorijas kopējā platība	km2	54 900	54 900	64 329
410	Kopējais iedzīvotāju skaits VRG darbības teritorijā	skaits	400 000	400 000	1 001 331
410	Vietējo attīstības stratēģiju ietvaros finansēto projektu skaits	skaits	1 250	1 100	344
410	Kopējais izveidoto darba vietu skaits	skaits	250	100	n.a.
410	Sekmīgi veikto apmācību skaits	skaits	40	40	62
410	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	9 000 000	6 400 000	n.a.
410	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]	skaits	37	37	n.a.
411	Konkurētspējas veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā				
411	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	4 685 010	4 685 596	nav datu
411	Atbalstīto projektu skaits	skaits	140	120	nav datu
411	Atbalsta saņēmēju skaits	skaits	100	85	nav datu
411	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.verš.	EUR	11 712 525	11 713 989	nav datu
411	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	8 800 000	6 200 000	nav datu
411	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]	skaits	20	15	nav datu
411	Kopējais atbalsta pretendentu skaits				nav datu
411	Projekta iesniegumu skaits				nav datu
411	Pieprasītais finansējums				nav datu
411	Atbalstīto projektu ietvaros iesaistīto vietējo lauku cilvēku skaits				nav datu
413	Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā				
413	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.verš.	EUR	18 740 044	18 742 387	1 720 516
413	Atbalstīto projektu skaits	skaits	812	700	344
413	Atbalsta saņēmēju skaits	skaits	500	400	287

Pasāk. kods	Pasākumi un rādītāji	Mērvienība (vadlīniju)	Sasniedzamie rezultāti LAP pamatversija	Sasniedzamie rezultāti LAP 5.versija	Rezultāts uz vidustērmiņa novērtēšanu
413	Kopējais investīciju apjoms, LAP 7.ver.	EUR	24 986 725	24 989 849	3 844 816
413	Ekonomiskā izaugsme [Neto papildus pievienotā vērtība pirktspējas līmenī]	PSL	8 800 000	6 200 000	n.a.
413	Nodarbinātības veicināšana [Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā]	skaits	20	15	n.a.
421	Starpterritoriālā un starpvalstu sadarbība				
421	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.ver.	EUR	3 253 480	3 253 887	nav uzsākts
431	Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve, teritorijas aktivizēšana				
431	Atbalsta sabiedriskais finansējums (kopā un ES) LAP 7.ver.	EUR	5 856 264	5 856 996	1 206 517
431	Prasmju ieguves un aktivizēšanas projektu skaits	skaits	60	50	32
431	VRG īpatsvars, kas īstenojušas šo aktivitāti				82%
431	Personu skaits, kas saņēmušas apliecinājumu par mācību beigšanu		600	500	1 227

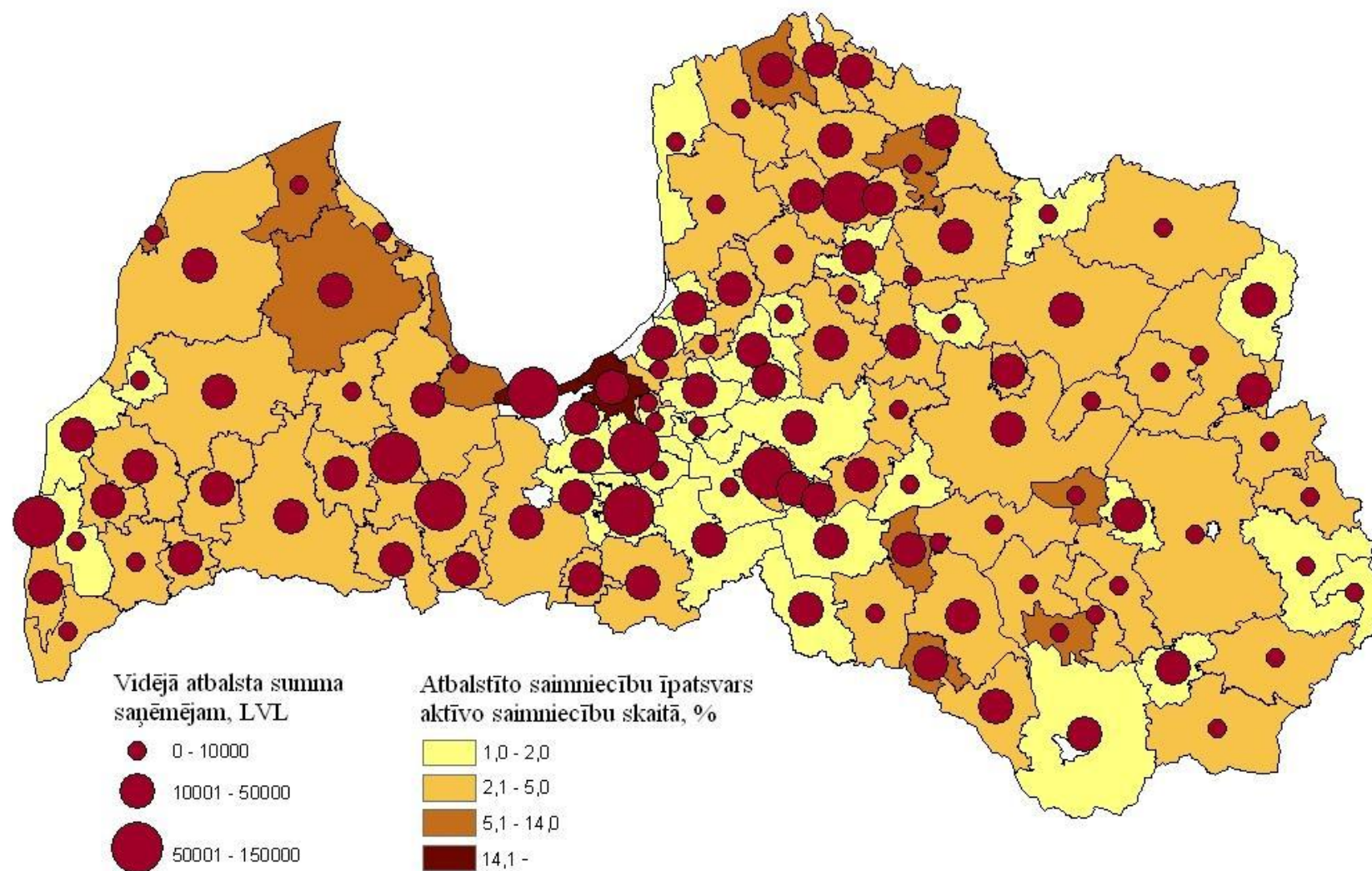
4. pielikums. Finansējums un rezultāti Rīcības programmas virziena „Informācijas aprites nodrošināšana” aktivitāšu un Rīcības plānu pasākumu ietvaros 2009./ 2010.g.1.pusgadā

Pasākums	Rīcības programmas aktivitāte	Rīcības plāna pasākums	Plānots un izmantots finansējums 2009.g. Ls	Plānots finansējums 2010.g. Ls	Plānotie rezultāti 2009.g.	Sasniegtie rezultāti 2009.g.	Plānotie rezultāti 2010.g.	Sasniegtie rezultāti 2010. 1.pusgadā
1.1. Informatīvo materiālu sagatavošana un izplatīšana	1.1.1.brošūru, bukletu un citu iespaidmateriālu par lauku attīstības jomām, organizācijām un pasākumiem izgatavošana un pavairošana (ietverot arī labas, pārņemamas prakses un pieredzes informatīvos materiālus)	1.1.1.1.Ziņu lapu „Lauku Lapa” sagatavošana	57 851	56 008	6 autorloksnes	6,6 autorloksnes, 11 numuri, 61600 eksemplāri, 509 elektroniskā abonements, 5846 skatīta elektroniskā versijā	14	11,2 autorloksnes 6 numuri 509 elektroniskā abonements, 1528 skatīta Elektroniskā versijā
		1.1.1.2.Informatīva izdevuma <i>Čiekurs</i> mežu īpašniekiem sagatavošana	-	28 017	-	-	8 autorloksnes	2 autorloksnes, 1 numurs (1002 elektroniskais abonements)
	1.1.2.brošūras, bukleti, citi iespaidmateriāli par pētījumiem lauku attīstībā, veicināt zinātnes un praktiskās rīcības savstarpēju sadarbību;	nav	-	-	-	-	-	-
	1.1.3.informācijas izplatīšana ar masu mediju starpniecību.	Nav definēts pasākums (Papildrezultāts no citām aktivitātēm)	nav	-	-	1400 notikumi pasākumu kalendārā Informatīvi nosūtīti 206 jaunumi	-	858 notikumi pasākumu kalendārā, informatīvi nosūtīti 495 jaunumi
1.2.Informatīvo pasākumu organizēšana	1.2.1.nacionālā, reģionālā, vietējā līmeņa semināru un konferenču organizēšana, aptverot vairākas ar lauku attīstību saistītās jomas;	Nav definēts pasākums (Papildrezultāts no citām aktivitātēm)	-	-	-	5 semināri, konferences	-	3 semināri
		1.2.1.2.Starptautisku semināru organizēšana	-	2 129	-	-	1	1seminars
	1.2.2.vienas jomas/nozares konferenču, semināru (t.sk. arī praktisko) organizēšana;	1.2.2.1.Semināru organizēšana visos Latvijas rajonos	66 116	229 590	15650 klausītājstundas	5 tēmas, 132 semināri ar 15 661 cilvēkstundas	66 000 klausītājstundas	13 no 17 tēmām, 383 semināri, 40 912 cilvēkstundas
	1.2.3.apaļā galda diskusiju, tematisko darba grupu tikšanos organizēšana;	Nav definēts pasākums (Papildrezultāts no citām aktivitātēm)	nav	-	-	63 reģionālo darba grupu tikšanās	-	Organizētas sanāksmes ar mājražotājiem un amatniekiem
	1.2.4.pasākumi, kas vērsti uz vietējo iedzīvotāju iesaisti lauku attīstības politikā, inovatīvu pasākumu lauku attīstībā ieviešana Latvijas lauku teritorijās.	1.2.4.1.Ievadsemināri darbinieku apmācībai un cilvēku iesaistei	14 152* finansēts no LLKC budžeta	-	-	7 524*	7 524* klausītājstundas, 2 semināri novada speciālistiem; 9 semināri reģionu speciālistiem	-
1.2.4.2.Informatīvie semināri novadu lauku attīstības speciālistiem lauku attīstības birojos		-	17 827	-	-	-	3 696 klausītājstundas	85 semināri/1043 dalībnieki/ 273 stundas/ 3431,3 klausītājstundas
1.3.Polītisko rekomendāciju izstrāde, pētījumu veikšana un zināšanu pārnese	1.3.1.valsts Lauku tīkla Sadarbības padomes pasūtīto pētījumu veikšana, politisku un praktisku rekomendāciju izstrāde;	Nav definēts pasākums (Papild rezultāts no citām aktivitātēm)	Nav budžets iedalīts	-	1	Anketēšana Rīcības plāna sagatavošana 2010.gadam	1	4 lauku iedzīvotāju aptaujas
		Ziņojuma par Lauku telpas ilgtermiņa attīstības scenārijiem izstrāde	-	15 000	-	-	1	-
	1.3.2.zināšanu pārneses centru darbības nodrošināšana;	Nav	-	-	-	-	-	-
1.3.3.tematisko darba grupu darbības nodrošināšana.	Nav	-	-	-	-	-	-	

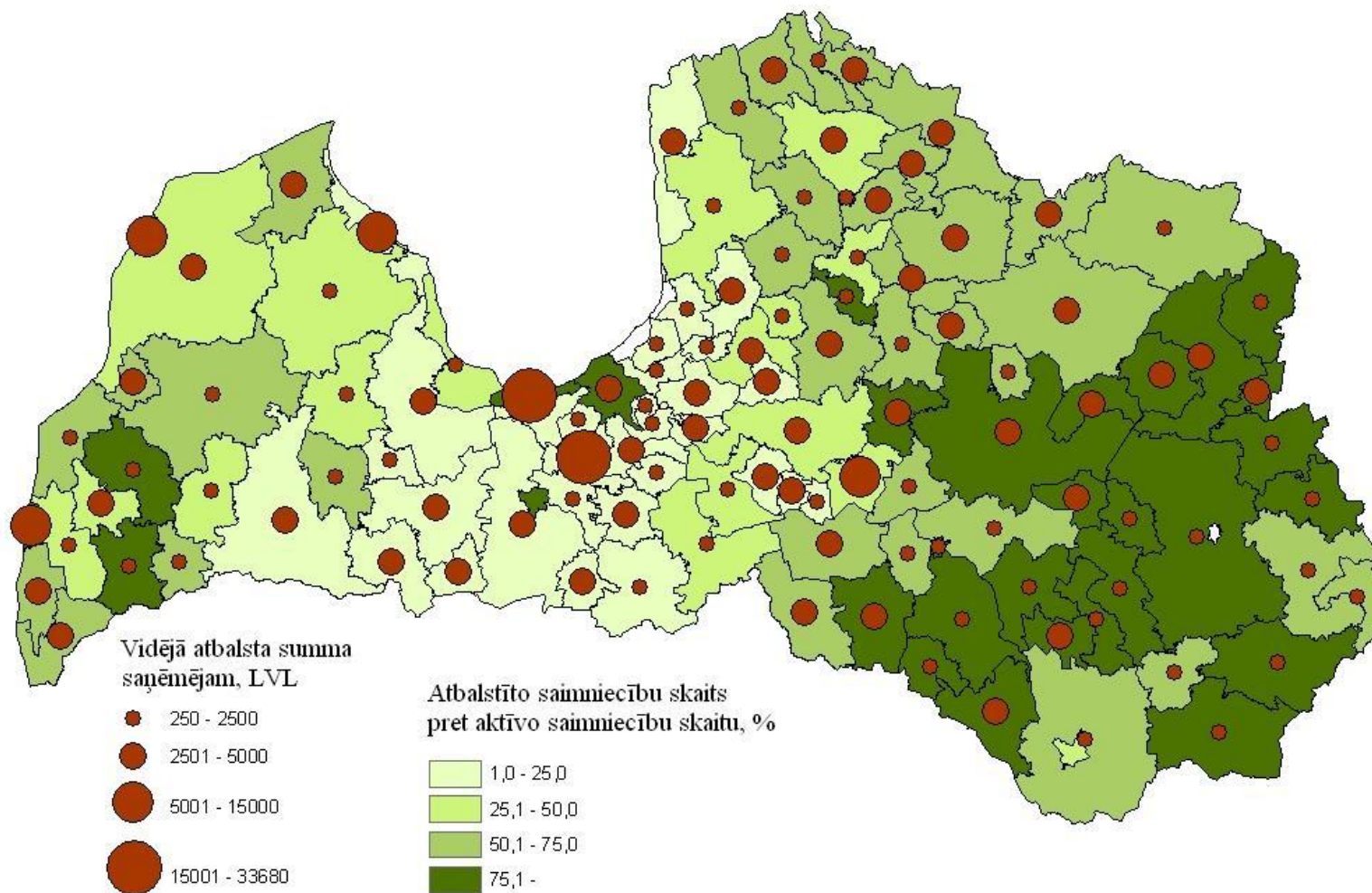
5. pielikums. LAP pasākumu realizācijas intensitāte (kartes)

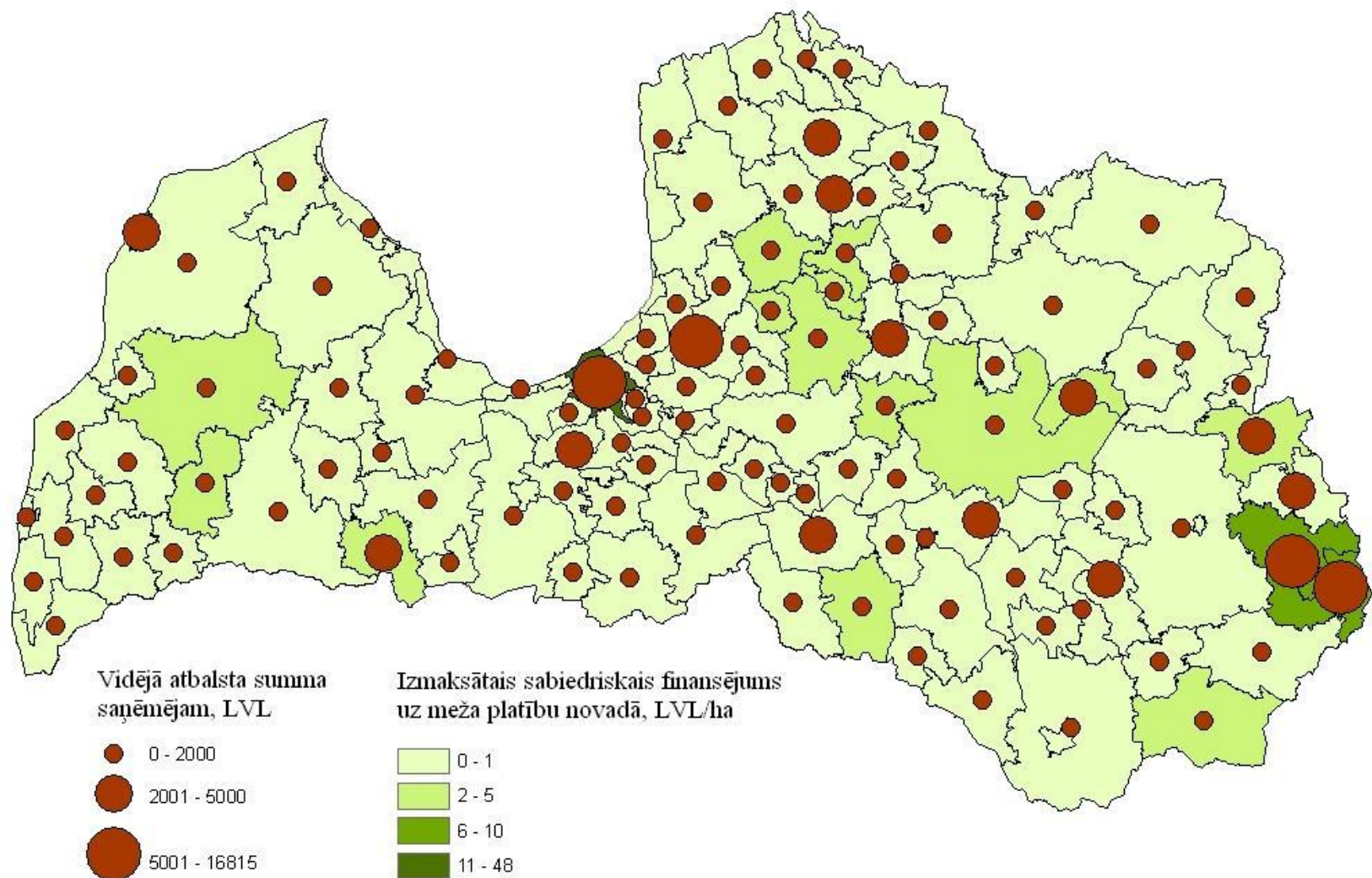
1. karte. Izmaksātais sabiedriskais finansējums dalījumā pa reģioniem un LAP asīm

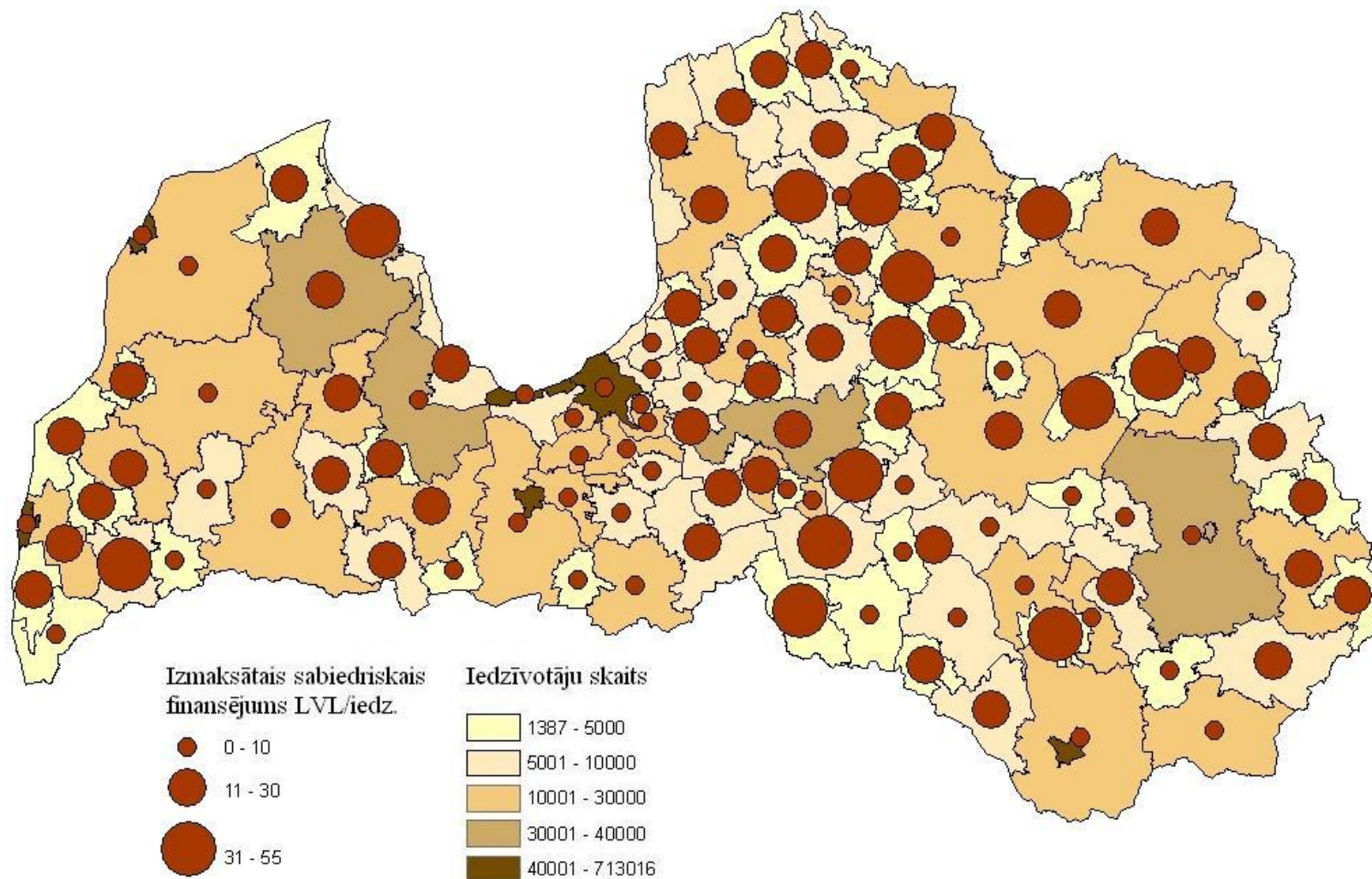
2. karte. Atbalstīto saimniecību īpatsvars un vidējā projekta summa 1.ass pasākumos pa novadiem

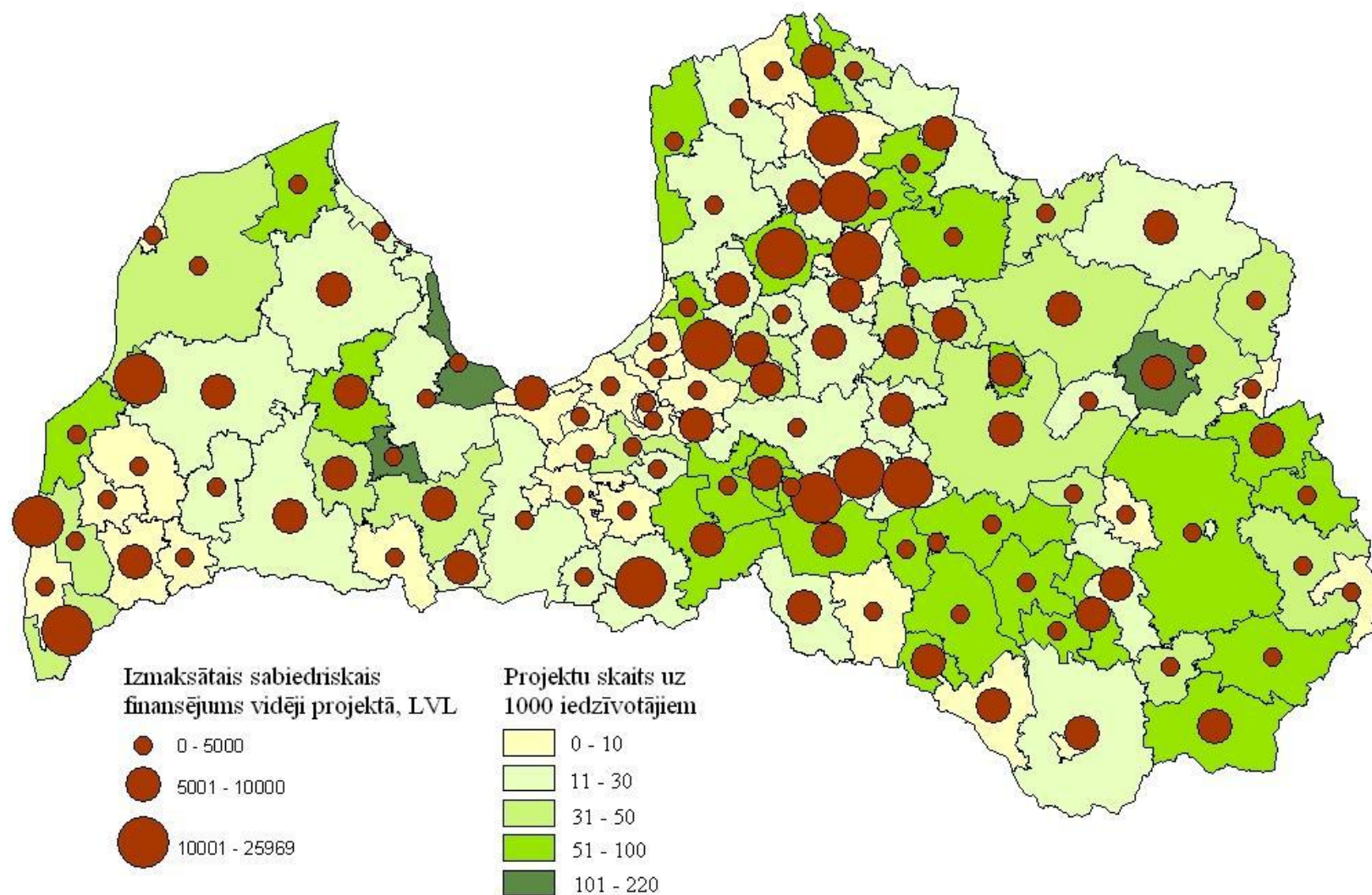
3. karte. 2.1.2., 2.1.3., 2.1.4. pasākumu atbalsta saņēmēju skaita īpatsvars aktīvo saimniecību skaitā un vidējā atbalsta summa uz saņēmēju 2007.-2009.gadā pa novadiem.

4. karte. 2.2.3., 2.2.4. un 2.2.6. pasākumu atbalsta summas īpatsvars novadu mežu platībās un vidējais sabiedriskais finansējums saņēmējam

5.karte 3.2.1. un 3.2.3. pasākumos izmaksātais sabiedriskais finansējums uz vienu iedzīvotāju pa novadiem

6. karte. 4.ass projektu realizācijas intensitāte pa novadiem (projektu skaits uz 10 000 iedzīvotāju un to vidējās izmaksas)

6. pielikums. Aptaujas lapa 1.1.1.pasākumam

1. Kādus kursus apmeklējis:

Saimnieciskās darbības analīze un restrukturizācija atbilstoši tirgus situācijai (lopkopības nozare, graudkopības nozare vai jaukta tipa saimniecība pēc izvēles)
Saimnieciskās darbības pārtraukšanas kārtība (ekonomiskie un juridiskie aspekti)
Valsts un Eiropas Savienības prasības un atbalsta pasākumi (mehānismi) lopkopības vai augkopības saimniecībām
Kooperācija kā efektīvas lauksaimnieciskās ražošanas un konkurētspējas sekmētājs (veicinātājs) laukos
Pārtikas produktu ražošanas iespējas mājas apstākļos t. sk. piegāde gala patērētājiem nelielos daudzumos

Ja viens cilvēks apmeklējis vairākus, tad tālākos jautājumus aizpilda par katru kursu atsevišķi.

1. Kursus/apmācības apmeklētājs ir saimniecības ?
 - a. ģpašnieks, b ģpašnieka sieva/vīrs, c darbinieks, d radnieks
2. Vai uzskatāt, ka praktisko nodarbību skaits bija pietiekošs?
 - a. Jā b. Nē (cik vajadzētu vēl.)
3. Vai uzskatāt, ka teorētisko nodarbību skaits bija pietiekošs?
 - a. Jā b. Nē (cik vajadzētu vēl.)
4. Vai attiecīgajā kursā saņemtā informācija bija kvalitatīva?
 - a. Jā b. Nē (kas pietrūka: pārāk vispārīgs/ pasniedzējam trūkst vajadzīgā kvalifikācija/ cits)
5. Vai piedāvāto kursu tematika atbilst jūsu vajadzībām?
 - a. Jā b. Nē (par kādu tēmu vajadzētu)
6. Vai uzskatāt, ka kursi reāli palīdzējuši uzlabot saimniecības ekonomisko situāciju?
 - a. būtiski uzlabojuši b. Nedaudz c. nav uzlabojuši (kas pietrūkst)
7. Vai kursu dalībnieks turpina darbu nozarē?
 - a. Jā b. Nē (kāpēc?)

Lūdzam iekrāsot atbildi, kurai piekrītat un sniegt paskaidrojumu (ja atbilde prasa). Skaidrojumi var būt īsi, galvenais pateikt būtisko, kas Jums šķiet, svarīgs.

7. pielikums. Aptaujas anketa par Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai pasākumu „Arodapmācības un informācijas pasākumi”

Jūs esat piedalījies/-jusies šādos pasākuma ietvaros organizētajos mācībuursos (atzīmējiet):

M1	Meža resursu racionāla apsaimniekošana, izmantošana un ieguve
M2	Meža apsaimniekošanas kā uzņēmējdarbības veida plānošana
M3	Nemeža zemes un lauksaimniecības neizmantojamās zemes izmantošanas veidi mežsaimniecības produktu ieguvei
M4	ES atbalsta izmantošanas iespējas mežsaimniecībā. LAP pasākumi mežsaimniecībai, atbalsta pretendenti, nosacījumi, atbalsta apjoms

Ja esat apmeklējis/-usi vairākus, tad tālākos jautājumus, lūdzu, atbildiet par katru kursu atsevišķi.

2. Kursus/apmācības apmeklētājs ir saimniecības ?
 - b. ģi pašnieks, b ģi pašnieka sieva/vīrs, c darbinieks, d radinieks
8. Vai uzskatāt, ka praktisko nodarbību skaits bija pietiekošs?
 - a. Jā b. Nē (cik vajadzētu vēl?.....)
9. Vai uzskatāt, ka teorētisko nodarbību skaits bija pietiekošs?
 - a. Jā b. Nē (cik vajadzētu vēl?.....)
10. Vai attiecīgajā kursā saņemtā informācija bija kvalitatīva?
 - a. Jā b. Nē (kas pietrūka: pārāk vispārīgs/ pasniedzējam trūkst vajadzīgā kvalifikācija/ cits)
11. Vai piedāvāto kursu tematika atbilst jūsu vajadzībām?
 - a. Jā b. Nē (par kādu tēmu vajadzētu?.....)
12. Vai uzskatāt, ka kursi reāli palīdzējuši uzlabot saimniecības ekonomisko situāciju?
 - a. būtiski uzlabojuši b. Nedaudz c. nav uzlabojuši (kas pietrūkst?.....)
13. Vai kursu dalībnieks turpina darbu nozarē?
 - a. Jā b. Nē (kāpēc?.....)

Lūdzam atzīmēt (iekrāsot vai apvilkt) atbildi, kurai piekrītat un sniegt paskaidrojumu (ja prasa atbilde). Skaidrojumi var būt īsi, galvenais pateikt būtisko, kas Jums šķiet, svarīgs.

8. pielikums. Papildinātības un saskaņotības vērtējuma skala

Novērtējums	Novērtēšanas definīcija
1 – ievērojamas problēmas	Viens un tas pats projekts vai viena veida atbalsta maksājumi var tikt pieteikti vairākos pasākumos, visi analizējamo lielumu kritēriji vai nu pilnībā vai daļēji pārklājas, nepastāv tāds kritērijs, kas nodrošina pasākumu nošķirtību.
2 – nelielas problēmas	Līdzīgs projekts vai līdzīga veida atbalsta maksājumi var tikt pieteikti vairākos pasākumos, vismaz divi analizējamo lielumu kritēriji vai nu pilnībā vai daļēji pārklājas, un nepastāv tāds kritērijs, kas nodrošina pasākumu nošķirtību.
3 – bez problēmām, apmierinoši	Ne tāds pats, ne līdzīgs projekts, ne arī atbalsta maksājumi nevar tikt pieteikti vairākos pasākumos, pastāv viens vai vairāki analizējamo lielumu kritēriji, kas nodrošina pasākumu nošķirtību. Pasākumi nav īpaši saskaņoti savā starpā.
4 – bez problēmām, labi	Ne tāds pats, ne līdzīgs projekts, ne arī atbalsta maksājumi nevar tikt pieteikti vairākos pasākumos, pastāv viens vai vairāki analizējamo lielumu kritēriji, kas nodrošina pasākumu nošķirtību. Pasākumi ir saskaņoti savā starpā izvēloties īpašus kritērijus vai definējot izņēmumus. Pasākumi varētu papildināt viens otru.
5 – bez problēmām, ļoti labi	Ne tāds pats, ne līdzīgs projekts, ne arī atbalsta maksājumi nevar tikt pieteikti vairākos pasākumos, pastāv viens vai vairāki analizējamo lielumu kritēriji, kas nodrošina pasākumu nošķirtību. Pasākumi ir saskaņoti savā starpā izvēloties īpašus kritērijus vai definējot izņēmumus. Īpaši ir definēti kritēriji, lai nodrošinātu papildinātību.

9. pielikums. Papildinātības un saskaņotības vērtējuma skala

1. Vai zināt par 2008. gadā izveidotā Lauku Tīkla darbību Latvijā un finansētajiem pasākumiem?
 - a. JĀ _____
 - b. NĒ _____

Ja atbilde ir JĀ, tad tālākie jautājumi.

2. Vai esat izmantojuši jebkādā veidā Lauku Tīkla finansētos pasākumus:
 - a. Piedalījies tā organizētajos semināros _____
 - b. Piedalījies tā organizētajās apmācībās _____
 - c. Piedalījies tā organizētās konferencēs _____
 - d. Piedalījies organizētos pieredzes apmaiņas braucienos _____
 - e. Piedalījies Lauku Tīkla izstāžu standos ____ vai apmeklējis tā standu _____
 - f. Izmantojis Lauku Tīkla mājas lapā (www.laukutikls.lv) esošo informāciju _____
 - g. Izmantojis Lauku Tīkla sagatavotos materiālus _____
 - h. Izmantojis citu Lauku Tīkla atbalstītu pasākumu
(Kādu? _____)
3. Kā izmantotais (-ie) pasākums (-i) ir ietekmējis Jūsu ekonomisko/ sociālo/ sabiedrisko (pasvītrot atbilstošo) aktivitāti:
 - a. Ekonomiskā: _____

 - b. Sociālā: _____

 - c. Sabiedriskā/pilsoniskā: _____

 - d. Cits: _____

4. Ja Jums ir cits priekšstats par Valsts Lauku Tīkla darbības/pasākumu lietderību, lūdzam minēt, kāds un kas būtu pilnveidojams
 - a. _____
 - b. _____
 - c. _____
 - d. _____